

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARA
BUCURESTI

Cota III 640 920

Inventar 726165

actr

BIBLIOTECA
1136
ALEXANDRU
ALEXANDRESCU

Teologia pastorală

de

Dr. Isidor Marcu,
canonic metropolitan.

Volumul I.

Didactica pastorală.

Cu aprobarea Preaveneratului Ordinariat arhiepiscopesc gr. cat.
de Alba-Iulia și Făgăraș.

Blaș, 1902.

Tipografia Seminariului arhidieceșan.

Biblioteca Centrală Universitară

III H109210

Cota

Inventar

26165

D. 1. 1. 1. 1.

Excelenței Sale

Prealuminatului și Preasântitului Domn

Dr. Victor Mihályi de Apșa,

Archiepiscop și Metropolit gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș,
etc. etc. etc.

Înțeleptului Archiereu, zelosului Archiepiscop și Înaltului
Patron al Științelor.

În semn de recunoștință și de profundă reverință
dedică acest op

Autorul.

Prefață.

În mica noastră literatură teologică era adânc simțită lipsa unui op de Teologia pastorală, care se pôtă servi atât de manual în Seminariele nôtstre teologice, cât și spre usul privat al Veneratului cler. Dorind a supleni această lipsă, de și ocupat cu numérose și varie agende la Oficiul archidieceșan, m'am decis a revedé și pune sub tipariu prelecțiunile de Teologia pastorală ținute ca profesor în Seminariul archiepiscopesc din Blaș. Volumul present după un tractat general despre persóna și virtuțile păstoriului sufletesc se ocupă în deosebă cu Didactica pastorală, adecă cu Homiletica și Catechetica. Dacă-mă va ajuta bunul Dumnezeu, nu voiú întârzia de a scóte la lumină și Liturgica și Hodegetica pastorală, ca ast fel opul acesta să fie complet.

În speranță, că lucrarea mea va presta bune servitșie păstorilor sufletescă, o recomând bunăvoinței Veneratului Cler.

Blaș, la sêrbătórea Înălțării Sântei Crucă, 1902.

Autorul.

*Născut la 1858, chirotonit púcat la 1884,
mort la 5 Aprilie 1924 stil nou, în Blaș.*

Întroducere.

§. 1. **Oficiul pastoral.**

Sub oficiul pastoral în sens mai larg înțelegem chemarea de a purta grije de binele și fericirea altora. Chiemarea saū deregătoria de a purta grije de binele și fericirea altora se zice „pastorală“ după modul de vorbire a Sântei Scripturi, în care profeții, preoții și regii se numiau „păstori“, din cauză că aveau să pască, adecă să conducă poporul în călile Domnului și să pórte grije de binele și prosperarea lui, érá poporul se numia turmă, oi. ¹⁾ De acest mod de vorbire s'a servit și Domnul nostru Isus Christos, numindu-se pre sine păstoriul cel bun, érá pre credincioși oi, turmă. ²⁾ Și astfelii, acest mod de vorbire biblic a trecut și în limba bisericéscă. ³⁾

În sens mai strîns sub oficiu pastoral înțelegem grijea de binele sufletesc al altora, care grije, fiind că principalminte privesce mântuirea sufletului, se numesce și grije spirituală, grijea de suflete (cura spiritualis, cura animarum).

§. 2. **Oficiul pastoral al Domnului nostru Isus Christos.**

Domnul nostru Isus Christos, care ca Dumnezeu pururea pórta grije de binele omenimii, „pentru noi ómenii și pentru a nóstră mântuire“ luând firea nóstră omenéscă a indeplinit deregătoria de profet, preot și rege, ca să ne mântuéscă de osnda vecinică și să ne conducă la fericirea eternă. ⁴⁾ Și anume: ca profet ne-a descoperit tainele împéráției lui Dumnezeu, învățându-ne, ce avem să credem, să facem și să sperăm, ca să ajungem la mântuire, ⁵⁾ ca preot s'a

¹⁾ Ps. 77, 70; Prov. 27, 23. Int. l. Sol. 6, 23; Ezech. 34, 2 ur. ²⁾ Ioan 10, 11. 14—16. ³⁾ Evr. 13, 20—1; 1. Petr. 5, 4. Gregoriu M., De cura pastoralis. ⁴⁾ Ioan 3, 16; Gal. 1, 4. ⁵⁾ Is. 2, 2—5; Mich. 5, 2; Mat. 28, 19—20; Ioan 7, 16; 12, 49—50.

jertfit pentru rescumpărarea noastră pre lemnul crucii și se jertfesc în perpetuu în s. Liturgie, prin ce nu numai ne-a eliberat din servitutea diavolului, ci tot odată ne-a deschis un izvor nesecat de grații și binecuvântări, cu ajutoriul cărora ne putem înălța la unirea cu Dumnezeu bunul nostru cel mai înalt și obiectul fericirii noastre vecinice; ¹⁾ érá ca rege ne-a făcut membrele corpului său mistic unindu-ne întru împărăția sa pămintescă, în care și prin care ne conduce la împărăția cea cerescă. ²⁾

Acéstă deprindere a magisteriului, ministeriului și regimului, spre a conduce pre ómenii la unirea cu Dumnezeu și prin acéstă la fericire, constituie oficiul pastoral al Domnului nostru Isus Christos. Prin acest oficiu pastoral Mântuitorul ca cel mai mare profet, preót și rege este în adevér păstoriul cel bun său, cum îl numesc s. Petru, pastoriul cel mare al sufletelor noastre. ³⁾

§. 3. Oficiul pastoral al Bisericeii.

Domnul nostru Isus Christos întreitul oficiu de păstoriu suprem al sufletelor noastre și după gloriósa sa înălțare îl deprinde spre fericirea ómenimii în mod nevédut până la capetul lumii. ⁴⁾ Dar tot odată se îngrijesc de mântuirea noastră și în mod védut prin biserica întemeiată de dînsul, pre a cărei mai-mari, adecă pre apostolii și următorii lor legitimi, i-a provédut cu întreita putere a magisteriului, ministeriului și guvernării, le-a promis asistența Spiritului Sânt și că va fi cu ei până la capetul lumii. ⁵⁾

Continuarea védută a oficiului pastoral al Domnului Christos, prin apostolii și următorii acestora spre fericirea ómenilor, constituie oficiul pastoral al bisericeii. De câte ori vorbim despre oficiul pastoral simplaminte, înțelegem oficiul pastoral al bisericeii catolice. Fiind acest oficiu identic cu oficiul pastoral al Domnului Christos, „cá alt temeiu nimenea nu póte pune, afară de cel ce este pus, carele este Isus Christos“ ⁶⁾, de sine urméză, că biserica prin deprinderea oficiului său pastoral nu póte urmări alt scop de cât conducerea ómenilor la cunoscînța adevérului și

¹⁾ Is. 53, 2—12; Malach. 1, 11; Mat. 20, 28; 26, 28; Filip. 2, 7. ²⁾ 2 Imp. 7, 13, 16; Ps. 71, 2 urr.; Ier. 23, 5, 6; Mat. 16, 19. Luc. 1, 32, 33; Luc. 4, 43; ³⁾ I Petr. 5, 4; Evr. 13, 20. ⁴⁾ I Tim. 2, 5. ⁵⁾ Mat. 18, 17—20, 28, 18 urr. Luc. 22, 19; Ioan 20, 21; I Cor. 4, 1; I Cor. 5, 20 urr. Fapt. Ap. 20, 20. ⁶⁾ I Cor. 3, 11.

sânțenia vieței, și prin această la unirea perfectă cu Dumnezeu, scopul nostru ultim și obiectul fericirii noastre, sau cu alte cuvinte scopul oficiului pastoral este promovarea gloriei lui Dumnezeu și a mântuirii sufletelor.

Biserica învățătoare spre a realiza scopul oficiului pastoral, are să pășescă pre urmele Domnului Christos, învățând pre omeni credința cea adevărată și îndemnându-i spre fapte bune, are să jertfescă pentru ei și să le mijlocescă grația divină, spre a puté crede adevărurile descoperite de Dumnezeu și a-i puté împlini voia Lui cea sântă, și în fine prin legi și dispozițiuni corăspundătoare are să îndrepte și conducă sufletele în calea mântuirii; sau pre scurt și biserica are să deprindă, cum a deprins Domnul Christos, întreitul oficiu al magisteriului, ministeriului și regimului. — Cuvînt, cult și disciplină sunt mijloce de Însu-și Mântuitorul întemeiate spre a funda, propaga și consolida împărăția lui Dumnezeu pre pămînt, și a-i conduce pre omeni la unirea perfectă cu Dumnezeu în ceriū. ¹⁾

§. 4. **Momentuositatea oficiului pastoral.**

Oficiul pastoral, ca unul, care are sublima chiemare de a conduce omenimea la sântenia vieței și unirea deplină cu Dumnezeu, e de cea mai mare importanță.

Ce pôte fi ore mai momentuos și mai important, de cât a duce la lumina adevărului pre cei ce rătăcesc întru întunerecul ignoranței, a îndrepta pre cei nepricepuți, a descoperi tuturor misteriele împărăției lui Dumnezeu și a-le deschide calea, ce duce la ceriū, la deplina dobîndire, a bunului nostru suprem? — Ce pôte fi de mai mare moment, de cât a readuce la viață supranaturală pre cei morți sufletesce, a le mijloci întărire și nutrire spirituală celor debili, a deschide tesaurii nesecați ai grației divine pentru toți, cei ce cu sinceritate caută mântuirea, a reconcilia și uni creatura cu Creatoriul său? Ce pôte fi ore mai important și mai sublim, de cât a cresce și povățui omenimea spre tot, ce e în adevăr, bun, nobil și frumos, a mîngăia pre cei întristați, a ușura pre cei încărcăți de griji și necazuri, a încuraja pre cei timidi și a ajuta și întări pre toți în perfecțiunea vieței creștine, promovând binele și fericirea unui fiecăruia?

¹⁾ Gal. 1, 8 ur.; Efes. 4, 13.; Tit. 2, 11.

jertfit pentru rescumpărarea noastră pre lemnul crucii și se jertfesc în perpetuu în s. Liturgie, prin ce nu numai ne-a eliberat din servitutea diavolului, ci tot odată ne-a deschis un izvor nesecat de grații și binecuvântări, cu ajutoriul cărora ne putem înălța la unirea cu Dumnezeu bunul nostru cel mai înalt și obiectul fericirii noastre vecinice; ¹⁾ érá ca rege ne-a făcut membrele corpului său mistic unindu-ne întrú împărăția sa pămintéscă, în care și prin care ne conduce la împărăția cea ceréscă. ²⁾

Acéstă deprindere a magisteriului, ministeriului și regimului, spre a conduce pre ómenii la unirea cu Dumnezeu și prin acéstá la fericire, constitue oficiul pastoral al Domnului nostru Isus Christos. Prin acest oficiú pastoral Mântuitorul ca cel mai mare profet, preót și rege este în adevér păstoriul cel bun său, cum îl numesce s. Petru, pastoriul cel mare al sufletelor nóstre. ³⁾

§. 3. Oficiul pastoral al Bisericei.

Domnul nostru Isus Christos întreitul oficiú de păstoriú suprem al sufletelor nóstre și după gloriósa sa înălțare îl deprinde spre fericirea ómenimii în mod nevédut până la capetul lumii. ⁴⁾ Dar tot odată se îngrijesce de mántuirea noastră și în mod védut prin biserica întemeiatá de dînsul, pre a cărei mai-mari, adecá pre apostolii și următorii lor legitimi, i-a provédut cu întreita putere a magisteriului, ministeriului și guvernării, le-a promis asistența Spiritului Sánt și cá va fi cu ei până la capetul lumii. ⁵⁾

Continuarea védutá a oficiului pastoral al Domnului Christos, prin apostolii și următorii acestora spre fericirea ómenilor, constitue oficiul pastoral al bisericéi. De câte orí vorbim despre oficiul pastoral simplaminte, înțelegem oficiul pastoral al bisericéi catolice. Fiind acest oficiú identic cu oficiul pastoral al Domnului Christos, „*că alt temeiú nimenea nu póte pune, afará de cel ce este pus, carele este Isus Christos*“ ⁶⁾, de sine urméză, cá biserica prin deprinderea oficiului său pastoral nu póte urmări alt scop de cât conducerea ómenilor la cunoscînța adevérului și

¹⁾ Is. 53, 2—12; Malach. 1, 11; Mat. 20, 28; 26, 28; Filip. 2, 7. ²⁾ 2 Imp. 7, 13, 16; Ps. 71, 2 urr.; Ier. 23, 5, 6; Mat. 16, 19. Luc. 1, 32. 33; Luc. 4, 43; ³⁾ I Petr. 5, 4; Evr. 13, 20. ⁴⁾ I Tim. 2, 5. ⁵⁾ Mat. 18, 17—20, 28, 18 urr. Luc. 22, 19; Ioan 20, 21; I Cor. 4, 1; I Cor. 5, 20 urr. Fapt. Ap. 20, 20. ⁶⁾ I Cor. 3, 11.

sânțenia vieței, și prin acésta la unirea perfectă cu Dumnezeu, scopul nostru ultim și obiectul fericirii nóstre, saú cu alte cuvinte scopul oficiului pastoral este promovarea gloriei lui Dumnezeu și a mântuirii sufletelor.

Biserica învățătoare spre a realiza scopul oficiului pastoral, are să pășescă pre urmele Domnului Christos, învățând pre ómení credința cea adevărată și îndemuându-í spre fapte bune, are să jertfescă pentru eí și să le mijlocescă grația divină, spre a puté crede adevărurile descoperite de Dumnezeu și a-í puté ímplini voia Lui cea sântă, și în fine prin legi și dispozițiuni coréspundétore are să îndrepte și conducă sufletele în calea mântuirii; saú pre scurt și biserica are să deprindă, cum a deprins Domnul Christos, íntreitul oficiú al magisteriului, ministeriului și regimului. — Cuvínt, cult și disciplină sunt mijlóce de Ínsu-și Mântuitoriul íntemeiate spre a funda, propaga și consolida împărăția lui Dumnezeu pre pămínt, și a-í conduce pre ómení la unirea perfectă cu Dumnezeu în ceriú. ¹⁾

§. 4. **Momentuositatea oficiului pastoral.**

Oficiul pastoral, ca unul, care are sublima chiemare de a conduce omenimea la sânțenia vieței și unirea deplină cu Dumnezeu, e de cea mai mare importanță.

Ce póte fi óre mai momentuos și mai important, de cât a duce la lumina adevărului pre cei ce rătăcesc întru íntunerecul ignoranței, a îndrepta pre cei nepricepuți, a descoperi tuturor misteriiile împărăției lui Dumnezeu și a-le deschide calea, ce duce la ceriú, la deplina dobândire, a bunului nostru suprem? — Ce póte fi de mai mare moment, de cât a readuce la viață supranaturală pre cei morți sufletesce, a le mijloci íntărire și nutrire spirituală celor debili, a deschide tesaurii nesecăți ai grației divine pentru toți, cei ce cu sinceritate caută mântuirea, a reconcilia și uni creatura cu Creatoriul său? Ce póte fi óre mai important și mai sublim, de cât a cresce și povéțui omenimea spre tot, ce e în adevăr, bun, nobil și frumos, a mângăia pre cei întristați, a ușura pre cei încărcăți de griji și necazuri, a încuraja pre cei timidi și a ajuta și întări pre toți în perfecțiunea vieței creștine, promovând binele și fericirea unui fiecărui?

¹⁾ Gal. 1, 8 ur.; Efes. 4, 13.; Tit. 2, 11.

Tóte acestea le îndeplinesce oficiul pastoral și numai el singur le póte îndeplini, avênd singur misiune și putere dumnezeescă spre acésta, chiar de aceea nici un alt oficiu din lume, nu se póte asemăna în privința momentuosității cu cel pastoral.

Nu e stat, condițiune orî raport de viață, asupra căroră să nu-și exerceze oficiul pastoral influința sa cea salutară, îndreptând și sanctificând omenimea.

Dela administrarea acestui oficiu, atrîna fericirea temporală și eternă a lor sute și mii de ómeni. Acolo, unde el se administreză amésurat voinței divine, domnesce adevêrul și vîrtutea, pacea și prosperarea în tóte. Părinții își împlinesc detorința față de fii, și fiii nu uită de iubirea și respectul detorit părinților; domnitorii guvernéză după voința lui Dumnezeu, și supușii sunt credincioși, privind în mai marii lor pre loctinătorii lui Dumnezeu.¹⁾ Din contră, unde administrarea acestui sacru oficiu e neglăsă, se lătesce împărăția întunerecului și a vițiului cu tóte nefericirile ei.

Sântii părinți, ca și bărbații pii și erudiți, nu află cuvinte de ajuns spre a depinge momentuositatea și înalta demnitate a oficiului pastoral, arătând, că scopul pentru realisarea căruia s'a instituit statul clerical, — a căruî chiemare e a administra acest oficiu — nu se mărginesce numai la lucrurile din lumea acésta, ci e cu mult mai nobil și mai sublim, el trece preste marginile timpului și ale spațiului, unesce creatura cu Creatoriul, mijlocesce trecerea de la timp la eternitate. Étă cum caracteriséză s. Chrisostom oficiul pastoral: „Servițiul preoțesc se administreză pre pămînt, înse cu tot dreptul se póte pune în ordul lucrărilor ceresci. Nu e întemeiat nici de om, nici de ânger, nici de archangel, nici de ființa creată, ci de însuși Mântuitoriul, și totuși omul muritor să fie în stare a se ocupa cu servițiul ângerilor? ... Căci caută! Domnul stă pre altariu ca victimă. Preotul cufundat în rugăciune ferbinte se devotéză sacrificiului cu tótă puterea sufletului său, toți sunt coloriti cu roșu de sângele cel prea scump al mielului de jertfă: Poți tu privi la scena acésta cu nepăsare? ... Ei! dară preoții nu împlinesc numai acésta sântă jertfă, ei administreză și alte misterii, cari sunt întocma de mărețe, întocma de prîincióse pentru mântuirea nóstră. Pentru că deși locuesc și petrec pre pămînt, totuși chiemarea lor e de a administra comorile cele ceresci; ei poșed o putere, ce nu a dat'o Dumnezeu nici ângerilor, nici archangelilor.“²⁾

¹⁾ Efes. 6, 1 urr. ²⁾ Despre preoție l. III, c. 4, după versiunea română de I. Papiu, Gherla, 1869.

§. 5. Greutatea oficiului pastoral.

Un oficiu cu cât este de mai mare moment, cu atât e și mai greu, așa stă lucrul și cu oficiul pastoral. El e cel mai delicat, mai greu și împreunat cu mai mare responsabilitate, nu numai înaintea ómenilor, ci mai virtos înaintea prea dreptului Dumnezeu, care va cere sémă de la pastoriul sufletesc pentru fiecare suflet încredințat grijei lui.

Marea responsabilitate a oficiului pastoral considerându-o s. Paul eschiamă: „Îmi muncesc trupul și-l supun robiei, ca nu cumva altora predicând, însumi să mă fac netrebnic.“¹⁾ Érá s. Augustin scrie episcopului Valeriu: „Înainte de tóte să iée aminte înțelepciunea ta cea luminată, că în viața acésta și în timpul acesta nimica nu este mai greu, mai obositor și mai periculos, ca oficiul unui episcop ori preot, ori diacon.“²⁾ Cuvintele s-lui Augustin au valóre tot de una, căci fiecare epocă își are greutatețile și miseriile sale, suportarea cărora cade asupra oficiului pastoral. Greutatea oficiului pastoral ni-o putem esplica ușor, dacă vom considera, că el are de a reforma și îndrepta modul de cugetare, simțire și lucrare al ómenilor, are de a supune mintea, inima și voința omului sub jugul cel blând al credinței creștine. Și cine nu scie, cu câtă tenacitate țin ómenii la principiile și vederile lor? Pastorirea sufletescă e o specie de educațiune a multor ómenii, cari difer după secs, etate, temperament, principie și condițiune de viață, fără ca să existe un raport așa de strîns între ei și păstoriu, cum există între elevi și magistrii lor preste tot.

Dificultăți nasc pastoririi salutare și înși-și pastoriii sufletesci, cari prin ordinațiunea sacramentală și prin susceperea oficiului pastoral încă nu se desbracă de tot ce e omenesc. Preoții încă sunt ómenii, și încă unii cu mari slăbiciuni. Mulți preoți sufer de vițiul superbiei, avariției, invidiei, lenei etc.; alții éráși sunt ultrazeloși și imprudenți, mulți sunt timiđi și scrupuloși. Atari scăderi îngreunéză și mai mult pastorirea și o lipsesc de fruct.

În popor încă întimpină păstoriul sufletesc multe pedeci, ce stau în calea pastoririi binecuvîntate. Atari sunt ignoranța și mai ales superstițiunea poporului, care împedecă introducerea lui în spiritul religiunii creștine. Mai de parte înděrétnicia și încápătînarea

¹⁾ I Cor. 9, 27. ²⁾ S. Aug. Ep. 148 ad Valerium.

multora, cari pre lângă tóte sfaturile și admonițiunile părintesci, rămân indiferenți față de cele ce se țin de religione și de binele bisericeii.

Imoralitatea și necredința, cari se lățesc fórtre repede prin presă și prin graiul viú în urma mijlócelor de comunicațiune perfecționate, asemenea îngreunéză activitatea pastorală. Apoi cine nu scie, câtă greutate nu creză și numai îndreptarea unui om pătinaș, ori dedat la cutare vițiu? Păstoriul sufletesc înse declară răsboiú tuturor patimilor disordinate urgítând infrinarea lor, și pórtă luptă de estermizare în contra tuturor vițiilor. Dară de nimic nu se alipesc ómenii mai mult, de cât chiar de patimile și obiceiurile lor cele rele, ceea ce nespus de mult îngreunéză succesul păstoririi sufletesci.

În fine să nu uităm, că păstorií sufletesci zeloși nu odată aú să îndure persecuțiuni pentru acurata împlinire a chemării lor. În cele mai multe state chiar legile și autoritățile civili, a căror datorința ar fi să oferescă scut bisericeii, pun pedeci activității salutare a ministrilor bisericesci, le causéză multe și mari greutăți și neplăceri.

Greutățile ni se presentă și mai mari, dacă considerăm mijlócele, de cari dispune păstoriul sufletesc, spre învingerea pedecilor ce-í stău în cale, acestea mijlóce preste tot sunt de natură spirituală, cari nu aú mare trecere înaintea ómenilor sensuali și carnali. Greutățile acestea considerându-le s. Ioan Chrisostom, étă cum își escuză fuga de preoție: „Dacă mi-ar impune cineva să conduc preste marea egeică ori tirenică o nae puternică provędută cu o mulțime de bărbați remigători și plină de marfele cele mai prețioșe, mai întâiú m'ași opune la atare demândare, și întrebându-mă cineva pentru ce, í-ași răspunde, ca să nu ó cufund. Fiind firéscă, ma și necesară în acest cas o mare precauțiune, cu tóte că aici numai bani și avere, și cel mult viața trecătoare se póte perde; aú dóră ve veți mânia pre mine, pentru că nu m'am aruncat fără de a cugeta în nefericitul ocean al oficiului, din care cei periclitați, nu se cufundă în mormintul valurilor, ci în gâtlegiul cel mai înfricoșat al focului, unde-í cuprinde mórtea, ceea ce nu desparte sufletul de trup, ci trupul și sufletul, pre ambele le aruncă în chinul de veci. O nici de cum, nici de cum. Juru-ve și ve rog! Eú sum convins despre slăbiciunea și nulitatea mea, sciú cât de preste măsură e greú oficiul și cât de grea sarcina lui! Neîntreruptele vifore marine

sunt nimica pre lângă nenumăratele pericole sufletesci, ce amenință liniscea preotului.“¹⁾

Orî cât de mari ar fi pedecile; ce staî în calea păstoririi binecuvîntate, ele se pot învinge și delătura, numai cât spre acesta se recere din partea păstoriului sufletesc studiî îndelungat, diligență neobosită, aplicarea cu prudență a mijloacelor, de cari dispune biserica în privința acesta, paciință neînfrîntă, spirit de jertfă, încredere în Dumnezeu,²⁾ și o iubire înflăcărată față de Dumnezeu și sufletele nemuritoare; să ne aducem aminte de cuvintele Domnului Christos: „Îndrăzniți, că eă am biruit lumea.“³⁾

Observațiune. În delăturarea acestor pedeci și în promovarea unei păstoriri binecuvîntate prestaă mare ajutoriî păstoriului sufletesc:

1) Părinții creștini, cari dedaă pre prunciî lor de mici la religiozitate și îi preservă de datini rele.

2) Docenții ajută păstoriarea escitând și cultivând sentimente religiozo-morali și propunend tôte obiectele de învățămînt în conformitate cu spiritul religiunii, așa cât tôte să se reducă la Dumnezeu, ca la cauza primă și scopul ultim al tuturor.

3) Cantorii, curatorii și preste tot persoanele, cari se află în servițiul bisericeî ușurază mult păstoriului sufletesc suportarea grelei sarcini, care apasă pre umerii lui.

4) Omenii pii și virtuosi, cari prin purtarea lor sunt ca și o predică vie a adevăratei religiozități, asemenea promovază și ușurază mult administrarea oficiului pastoral.

5) Un ajutor deosebit prestaă păstoriului sufletesc membrii ordurilor religiose acolo, unde sunt atari membri.

6) În fine chiar și autoritățile civile pot să fie spre ajuto-rarea păstoriului sufletesc întru împlinirea oficiului seă, care nu conduce numai la mântuirea sufletului, ci tot odată și la conservarea buneî ordine în societate și prin acesta la prosperarea publică temporală. Unde mai-marii civili sunt destul de luminați spre a înțelege importanța și influința binefăcătore a bisericeî asupra vieței publice și private a cetățenilor, acolo și daă mână de ajutoriî păstoriului sufletesc, de câte ori cere lipsa. Durere, că falsul liberalism modern pre mulți îi orbesce, cât să nu vadă folosul cel mare, ce-l prestază biserica statului și tuturor instituțiunilor salutarî din el.

1) Despre preoție I, III, c. 8. 2) Mat. 5, 19. 3) Ioan 16, 33.

§. 6. Teologia pastorală.

Teologia pastorală este aceea disciplină teologică, care tractează principiile referitoare la corecta administrare a oficiului pastoral-bisericesc amăsurat voinței Domnului Christos.

Teologia pastorală, ca una care espune principiile, după care are să se îndrepteze păstoriul sufletesc întru corecta împlinire a agendelor sale, e displină teologică practică. ¹⁾ Ea învață pre păstoriul sufletesc cum să întrebuinteze cu fruct cunoscințele câștigate prin studierea celorlalte discipline teologice, pre cum și aceea, cum să-și deprindă drepturile și împlinescă detorințele spre a contribui prin acesta la promovarea fericirii ómenilor.

Studiul Teologiei pastorale e de mare importanță, fiind că oficiul pastoral are să se administreze după principie certe, cari își aũ fundamentul în voința Domnului Christos și în dispozițiunile positive ale bisericeii, pre cari nime nu le scie a priori, ci trebuie să le învețe; înveta înse le póte din Teologia pastorală. Mai departe păstoriul sufletesc trebuie să procedă uniform în activitatea lor și să se ajute împrumutat; procedura uniformă înse numai prin studiul Teologiei pastorale se póte ajunge, care reduce praesa la principie certe, și învață cum aũ să se deducă acestea în praesă. În fine însa-și momentuositatea oficiului pastoral, pre care papa Gregoriu M. îl numesce arta artelor „ars artium regimen animorum“ ²⁾, aduce cu sine, că păstoriul sufletesc, ce are să-l deprindă, să învețe cu diligență Teologia pastorală; căci la diu contră ușor rătăcesce, abătându-se de la voința Domnului Christos și de la înțeleptele dispozițiuni ale bisericeii, spre marea daună spirituală a credincioșilor și spre propria nefericire; pre când studiul Teologiei pastorale îl conduce pre păstoriul sufletesc la o activitate binecuvintată și conscie de sine.

§. 7. Isvórele Teologiei pastorale.

Isvórele, din cari își scóte Teologia pastorală principiile și normele ce le propune, sunt de dóuë feliiuri: generalii și specialii.

¹⁾ Întrégă Teologia din firea ei e practică avënd de obiect biserica și religiunea. Unele discipline teologice, se zic teoretice (Studiul biblic, Teologia dogmatică) în cât ele prevaléză nisuința după cunóscerea adevérului, érá altele practice în cât e dominantă în ele nisuința de a aplica și deduce în viață adevérurile religióse și a le face fructifere. ²⁾ De Pastoralis cura lib. I. c. 1.

A. *Isvórele generalí sunt: S. Scripturá și Tradițiunea.* Acestea le are Teologia pastorală comună cu celelalte discipline teologice.

I. *S. Scripturá.* Primul și cel mai de frunte isvor, din care putem cunoște spiritul de a conduce sufletele la mântuire amăsurat voinței Domnului Nostru Isus Christos, este fără îndoială s. Scripturá, care conține un tezaur nesecat de învățături și dispozițiuni salutări și de exemple instructive, în ceea ce privesce păstoria cu fruct. De unde și s. Paul scrie: „Tótă scriptura de Dumnezeu este în-suflată și de folos spre învățatură, spre muștrare, spre îndreptare, spre deprinderea carea este întru dreptate, ca să fie deplin omul lui Dumnezeu spre tot lucrul bun gătit“.¹⁾

În s. Scripturá a N. T. nu aflăm numai principiile fundamentale ale păstoriai sufletelor, ci ea ne pune înaintea ochilor cu fidelitate modul, cum a purces întru administrarea oficiului pastoral Domnul nostru Isus Christos, exemplarul cel mai strălucit și idealul păstoriai sufletesci. Mai de parte ne arată s. Scripturá, cum au purces ss. Apostolii întru propagarea împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Activitatea lor ecclesiastică e model pentru păstoriai sufletesci. Din Testamentul Vechiu învățăm, cum a condus Dumnezeu poporul israelit pe calea mântuirii prin aleșii săi, cari au prefigurat pe Domnul nostru Isus Christos. Pre lângă modele de imitat păstoriai sufletesci află în s. Scripturá o mulțime de înviațiuni practice referitoare la păstoria sufletescă. Cu deosebire află atari înviațiuni în Evangeliile²⁾ și în epistolele apostolice. S. Paul în epistolele către Timoteu și Tit tractează anume despre păstoriai sufletelor.

II. *Tradițiunea.* Voința Domnului Christos cu privire la administrarea oficiului pastoral ni-se presintă în formă concretă și determinată și mai explicită de cât în s. Scripturá în Tradițiunea bisericeii. De unde, un alt isvor limpede și abundent al Teologiei pastorale este Tradițiunea bisericească, așa precum ni-se presentă în diversele sale monumente, cu deosebire înse în scriptele sântilor părinți și în viața bisericeii.

Noi în ss. Părinți admirăm și avem să imităm pre acei păstori zeloși, cari au vorbit, au scris, au luptat și suferit, au vețuit și au murit lucrând pentru promovarea gloriei divine și a mântuirii sufletelor. Mai întregă teologia sântilor părinți, e teologie pastorală,

¹⁾ 2 Tim. 3, 16 ur. după versinnea romană de Samuil Clain, Blaș 1795. ²⁾ Mat. 10, 5 urr. 13, 10 urr.; Marc. 6, 7 urr.; Luc. 10, 3, urr.; 12, 1 ur.; Ioan 15, 16—21.

căci prin scriptele lor orî aũ deprins, orî aũ urgitat și arătat cum are să se deprindă păstorirea sufletescă. Scriptele acestea, cari conțin și doctrina creștină și metoda valorării ei spre fericirea poporului, să fie așa dară după s. Scriptură obiectul celui mai diligent studiu al păstoriului sufletesc.

Dintre numărósele scrieri de ale sântilor părinți, cari se ocupă cu modul de a administra oficiul pastoral, o deosebită valóre aũ următórele:

Epistolele canonice ale Sântului Vasiliũ Marele cãtrã Amfilochiũ, despre disciplina eclesiastică; cartea *S. Efrem Sirul „despre Preoție“*, în care depinge idealul vieții preoțesci; *S. Civil Jerusalimitenul în Catechesle* sale ne învață metoda de a propune poporului doctrina religioasă; *S. Ambrosiũ* a scris „*De officiis ministrorum libri. III.*“, în cari cu agerime de spirit arată prestața moralei creștine față de etica filosofică păgână. În elaborare luându-și de model opul lui Cicero, „de officiis“, detorințele morale creștine le confirmă și ilustră cu aforisme și exemple din istoria sacră, și cu deosebire insistă asupra celor patru virtuți cardinali: prudenta, justiția, tãria și temperanța, din cari deduce detorințele nóstre cãtrã Dumnezeu, de aprópele și noi înși-ne. Cartea acésta este un manual de morală pentru fiecare creștin, mai virtos înse e destinată pentru preoți, de unde i s'a dat și titulul „de officiis ministrorum“.

De o valóre neprețuită este pentru administrarea oficiului pastoral opul sântului *Ioan Chrisostom* „*Despre preoție* (*περὶ ἱερωσύνης*)“, care constă din 6 cărți, în acestea se descrie în o formă elegantă înalta demnitate și sublimitate¹⁾ preoției, precum și mărimea greutăților și a pericolelor, cu care este împreunată ea; mai de parte se arată calitățile și virtuțile destinse, ce trebuie să le întrunescă, cei ce pășesc pre cariera preoțescă. *S. Ieronim* în epistolele sale morale și aschetice, cum e ep. (50) *ad Nepotianum, de vita clericorum et monachorum*, apoi în ep. (14) *ad Heliodorum* și în ep. (125) *ad Rusticum*, arată păstoriului sufletesc detorințele statului său; de asemenea ofere material prețios pentru Teologia pastorală în *comentariile la Levitic*, unde recerințele preoților din legea vechiă le aplica la preoții legii nouă, și în *comentariile la epistolele sântului Paul cãtrã Timoteũ și Tit*. Dintre opurile *S. Augustin* pentru Teologia pastorală sunt de mare moment aceste trei: „*De catechizandis rudibus*“, „*De munere concionandi*“, și „*De*

1) Tradusă în limba română de episcopul Ioan Bob, Blaș 1808.

moribus clericorum“. — Pentru liturgica pastorală e un isvor prețios interesantul *tractat despre sacrificiul sântei Liturgii*, rămas dela patriarhul din Constantinopol *Proclu* († 446), *Papa Gregoriu Marele* († 604) în numărósele sale epistole și homilii ofere material abundant pentru Teologia pastorală; dară cea mai însemnată scriere referitoare la administrarea oficiului pastoral este fără îndoelă opusculul său întitulat, „*De Pastoralis cura seu Regula pastoralis*“, împărțit în patru părți, din cari partea I tracteză despre recerințele pentru statul clerical, în a II determină modul de viață al clericilor, în a III parte vorbește despre activitatea pastorală, érá în a IV se ocupă de recolecțiunea internă a păstoriului sufletesc după împlinirea agendelor sale. Cartea acésta de mare importanță, încă până era autorul ei în viață, s'a tradus și pre limba greacă din ordinul împératului Maurițiu. *S. Isidor de Sevilla* († 636) de cuprins pastoral a scris opurile: „*De origine officiorum et rituum*“ și „*De origine ministrorum et variis, quae iis incumbunt officiis.*“ Din secolul al VIII ne-a lăsat *S. German* patriarhul Constantinoplei († 730) o frumósă *explicare a ceremoniilor bisericescǎ*.

Dintre scrierile teologilor școlastici, cari au utilizat scrierile sântilor Părinți, pentru Teologia pastorală mai însemnate sunt: opurile *S. Bernard* († 1153) „*De moribus et officiis episcoporum*“, „*De consideratione*“, și „*De conversione*“; érá dintre scrierile *S. Bonaventura* († 1274) conțin material abundant pentru disciplina noastră: „*Dieta salutis*“, „*De regimine animae*“, „*Speculum animae*“, „*Confessionale*“, „*Expositio missae*“ și „*De sexualis Seraphim.*“ — Din secolul al XV merită amintire scrierea lui *Laurențiu Iustiniani* „*De regimine et institutione animarum*“, și a eruditului *Antoniu Florentinus* „*Summa aurea*“.

Viața și praxa bisericeii, ca o vie și continuă aplicare a principiilor pastorali, în ce privesce trecutul, ni-se arată în Istoria bisericescǎ, érá cea prezentă în diversele rituri sacre, în datinele pie și în modul de purcedere a păstorilor pii și erudiți, cari cunosc bine nu numai spiritul creștinismului, ci și spiritul timpului, în care trăesc, și le sciú aduce tóte în armonie și pune în serviciul scopului pastoral.

Ca isvor de o importanță capitala pentru Teologia pastorală e și legislațiunea bisericescǎ, deórece păstoriul sufletesc are să conducă și guverneze parochia în consonanță cu legile și dispozițiunile

vigente ale bisericeii, îndeosebi canónele primelor sínóde ecumenice și a câtorva particulare, precum și cele ale Conc. Tridentin. ¹⁾

B. *Isvórele particulari.* Spiritul Domnului Christos și al bisericeii pururea e acela-și, înse litera, prin care se exprimă, se schimbă după diversele raporturi și esigențe locali și temporali, de aici pre lângă isvórele generali amintite mai sus, sunt și isvóre particulari pentru păstorirea în anumite diecese ori provințe bisericesci. Aceste sunt decretule conciliilor naționali și provințiali, sínódele diecesane, circulariele și diversele ordinațiuni ale ordinariatului diecesan.

Pentru noi sunt de mare moment decretule conciliilor provinței mitropolitane gr. cat. de Alba-Íulia și Făgăraș, ținute la Blaș în 1872 și 1882 pentru archidiecesă canónele și hotărîrile sínódelor archidiecesane din 1869, 1889 și 1896, pentru diecesa Oradei-mari: Decretule sinodului din 1882, diecesa Gherlei: Constituțiunile sinodului diecesan din 1882, diecesa Lugoșului: Statutele diecesane din 1882.

Ca subsidie pentru studiul Teologiei pastorale servesc monografiile despre administrarea singuraticilor ramii, ai oficiului pastoral. Mai de parte tóte disciplinele teologice servesc ca subsidie Teologiei pastorale, în cât îi subministréază materialul, pre care are să-l aplice, apoi legislațiunea civilă, în cât privesce raporturile dintre biserică și stat.

Ca ajutóre și îndreptarie practice pentru păstoriul sufletesc merită deosebită atențiune opurile teologice, cari tractéază anume despre păstorirea sufletelor. Dintre acestea merite neperitóre pentru literatura pastorală au scrierile s. Carol Borromaeus arhiepiscopul de Milan († 1584): „Instructio pastorum ad concionandum, confessionisque et Eucharistiae sacramenta administranda utilissima“, „De sacramento Poenitentiae et vicisitudine et cura infirmorum“. Eră s. Alfons de Liguori prin scrierile morali și aschetice și cu deosebire prin „Theologia moralis“, „Homo apostolicus“ și „Praxis confessarii“. În limba română avem: „Păstoricésca datorie a dumnezeescei turme vestită“ de episcopul Petru Paul Aron, Blaș 1759 și „Despre Preoție și despre dnehul celui bun, și a celui rău păstoriu sufletesc“ de episcopul Ioan Bob, Blaș 1808. ²⁾

¹⁾ Cfr. Dr I. Rațiú, Instituțiunile Dreptului bisericesc, Blaș 1874.

²⁾ Améndoué cărțile acestea sunt fórté rari, câte un esemplar din ele se află în biblioteca privată a Escelenței Sale Domnului mitropolit din Blaș Dr Victor Mihályi de Apsa.

Este de însemnat, că Teologia pastorală numai la anul 1777 a început a se propune ca disciplină teologică de sine stătătoare, anume la universitatea din Viena. Până în acel an materiile aparținătoare oficiului pastoral se pertractau parte în Teologia morală, parte în Dreptul bisericesc. Ba și până azi încă mai e dispută între teologi cu privire la obiectul și împărțirea disciplinei noastre; și mulți tractează încă și acum unii ramă ai Teologiei pastorale ca discipline teologice independente, așa e Elocința sacră, Liturgica, Catechetica.

Dintre opurile de Teologia pastorală apărute de la 1777 în cōce vom aminti pre cele mai însemnate: *Ios. Lauber*, Institutiones Theologiae pastoralis compendiosae. Viennae 1782; *Ioan Mich. Sailer*, Vorlesungen aus der Pastoral Theologie, 3 tom. München, 1788—89. *Michael Horváth*, Theologia pastoralis Posonii 1790; *Thoma Powondra*, Systema Theologiae pastoralis 6 tom. Viennae 1802; *Andreas Reichenberger*, Pastoral Anweisung nach den Bedürfnissen unsers Zeitalters, 5 tom. Wien 1805—1811; *Ioan Szilussy*, A lelkipásztorság tudománya, 3 tom. Buda 1842. — În timpul mai nou se recomandă ca opuri pastorale de valoare, *Amberger*, Pastoral Theologie, Regensburg ed. IV. în 3 tom. 1883—1886. *Ștef. Radlinsky*, Theologia pastoralis ed. II. 3 tom. Viena 1870. *Michael Bengel*, Pastoral Theologie, 3 tom. Regensburg-Mainz 1861 (apărută și în compendiu la 1868 în Regensburg.) și *Gassner*, Handbuch der Pastoral Theologie 3 tom. Salzburg 1867—1869.) și tractatele de Teologia pastorală a eruditului *Ferdinand Probst*, fost profesor de Teologie la universitatea din Breslau. Ca compendie merită amintire *Ferdinand Pohl*, Pastoral Theologie, Paderborn 1862; *A. Kerschbaumer*, Lerbuch der katholischen Pastoral, Wien 1871, pre cum și „Pater familias“, Schaffhausen 1867; — *Anselm. Ricker*, Leidfaden der Pastoral theologie ed. II. Wien 1878; *Ignațiu Schüch*, Handbuch der Pastoral Theologie (apărută până acum în 7 edițiuni), *Renninger*, Pastoral Theologie ed. II. Freiburg in Br. 1893. *Rgild Roman*, A lelkipásztorkodás gyakorlati vezérfonala, Budapesta 1886. De însemnătate sunt și Epistolele către un preot tinăr de Aloisiu Melcher, traduse în limba română de către alumnii seminariale din Blașiș în 2 tom. Blașiș 1890 și Gherla 1892.

Alte opuri, cari tractează despre administrarea singuraticilor ramă ai oficiului pastoral, și de cari ne-am folosit noi, le vom indica la locul său.

Dintre științele profane merită deosebită atențiune ca subsidie ale Teologiei pastorale: Dialectica, Psihologia și Pedagogia, cunoșcerea legilor civili și a constituțiunii patriei.

§. 8. **Împărțirea Teologiei pastorale.**

Având Teologia pastorală chiemarea de a conduce la corecta administrare a oficiului pastoral, ea trebuie să tracteze atât despre persoanele sau administratorii acestui oficiu, cât și despre modul împlinirii lui, din acesta apare, că în Teologia pastorală se disting două părți principale, una, care se ocupă de persoana pastorală arătând adecă, cu ce însușiri și virtuți trebuie să fie ea înzestrată, spre a pute administra cu fruct un oficiu atât de momentuos, éra a doua se ocupă cu însu-și oficiul pastoral, tractând principiile referitoare la administrarea lui amésurat voinței Domnului Christos și a bisericeii.

Fiind că despre persoana pastorală sau calitățile, drepturile și detorințele preotului ca păstoriu sufletesc se tractéază pre larg în Dreptul canonic și în parte și în Teologia morală, noi aici ne vom ocupa în detaiu numai de „oficiul pastoral“, premiténd un scurt tractat și despre persoana pastorală, care să servéscă ca și o întroducere generală la tractarea despre oficiul pastoral.

După cei trei ramı principale ai oficiului pastoral, Teologia pastorală ușor să póte divide în trei părți, anume în: Didactica, Liturgica și Hodegetica pastorală, după cum adecă în deosebı tractéază despre administrarea oficiului profetic, respective sacerdotal ori regiui. Cea dintăi învață pre păstoriul sufletesc, cum are să promoveze sanctificarea și mántuirea poporului lățind împărăția și gloria lui Dumnezeu între ómenı prin cuvınt, a doua prin cult sau acțiuni sacre și a treia prin viața și lucrarea sa.

Despre Persóna pastorală.

§. 9. Statul sacerdotal.

Mântuitorul nostru Isus Christos, care a promis, că va fi cu biserica sa până la capetul vécului ¹⁾ este principalul administrator al oficiului pastoral. El conduce biserica, ca pe corpul său mistic, el lucră prin Spiritul sânt la sanctificarea sufletelor. Domnul Christos prepară inimele ómenilor spre primirea adevérurilor religioase și tot El face să aducă fruct dând crescerea. ²⁾ El este, care în ss. sacrameinte ne curăță de păcate și varsă viața supranaturală în sufletele noastre. El este, care jertfesce și se jertfesce zilnic pentru noi în s. Liturgie. El e capul bisericeii și păstoriul suprem al sufletelor noastre.

Activitatea sa pastorală Mântuitorul și după gloriósa sa înălțare la ceriú a voit, să o deprindă în mod vécut, pre cum poftesce natura noastră omenescă, constătătoare din suflet și trup (cfr. § 3). Spre scopul acesta, ³⁾ se folosesce *de organe védute, instituite în persóncele sântilor apostoli și a următorilor lor legitimi*. Cu aceste organe se unesce Domnul Christos prin ordinațiune sacramentală, conferindu-le puterea sacră, recerută la administrarea sacrului oficiú pastoral. „*Și acela a dat pre unii apostoli, pre alții proroci, pre alții evangeliști, pre alții păstori și dascáli spre sevêrșirea sântilor, la lucrul slujbei, spre zidirea trupului lui Christos, până ce vom ajunge toți la unirea credinței și a cunoscinței fiului lui Dumnezeu.*“ ⁴⁾

Ministrii acestia provéduți cu putere sacră forméză statul sacerdotal său ierarchia bisericescă. Acest stat, precum observă s. Toma, este așa dară instituit de Christos, ca prin preoți, ca cooperatori ai lui Dumnezeu, ómenii, împărtășindu-se cu ss. misterii, să fie reîntorși la Creatorul și sanctificați. ⁵⁾

¹⁾ Mat. 28, 20. ²⁾ 1. Cor. 3, 6. ³⁾ 1. Cor. 4, 17; 2. Cor. 5, 19. ⁴⁾ Efes. 4, 11, ur. ⁵⁾ S. Thom. Sum. Thcol. suppl. qu. 34. a. 4.

Considerând instituirea, chemarea sublimă și puterea admirabilă a preoției, demnitatea statului sacerdotal e cea mai înaltă dignitate din lume. Căci ce e preotul? Lumina lumei, sarea pământului, medicul sufletelor, învățătorul omenimii, anunțietoriul și interpretele voinței divine, ângerul Domnului, ministrul lui Isus Christos și ispravnicul tainelor lui Dumnezeu. ¹⁾ El e un om ceresc, și ca să mă exprim cu s. Gregoriu Nazianzenul, preotul în anumită măsură e un Dumnezeu, care zeifică pre alții ²⁾ Singur statul sacerdotal este de instituțiune nemijlocit divină, pre când cele alalte staturi de viață își au origine în diversele raporturi naturali ale societății omenesci.

Puterea preotului de a preface pâinea și vinul în corpul și sângele Mântuitorului și de a deslega de păcate, e mai pre sus de ori ce putere lumescă, ea întrece chiar puterea ângerilor și a Preacuratei feciôre, e putere supranaturală dumnezească. S. Efrem în cartea despre Preoție admirând puterea preoțescă esclamă: „Oh cât de nespusă și misterioasă e puterea sacerdoțiului, care se ridică la înălțimea ceriului, ... pëtrunde ceriul ceriurilor, petrece în mijlocul ângerilor cu spiritele cele fericite. Ce zic, petrece în mijlocul acestor puteri ceresci? . . . . . prietinesce petrece cu Domnul și făcătorul de viață și părintele luminiilor și câte vré și cere, lesne dobêndesce . . . Cine pôte să laude și preamărescă în de ajuns demnitatea cea sublimă a preoției, care salvéză lumea, iluminéză creatura, alungă fărădelegea de pre pământ, sfarmă puterea morții, frânge tăria infernului, învinge pre diavolul, purifică ce e necurat, și sufletele cădute éráși le reprimesce în camera cerescă.“

Înalta dignitate și chemarea sublimă a preoției o arată și numirile, ce se dau membrilor statului sacerdotal. Ei se numesc *pontifici*, *archirei*, pentru demnitatea și oficiul de mijlocitori între Dumnezeu și om; ³⁾ *presbiteri*, adecă bētrâni, pentru că de și ar fi tineri de ani, totuși li se cuvine onôrea de bētrâni, cari și la popôrêle cele mai barbare se bucurău de mare auctoritate. Numirea de bētrâni, altcum aduce preoților aminte și de gravitatea și înțeleptiunea înaltă, cu cari au să fie înzēstrați, *sacerdoți* fiindcă — împărtășesc cele sacre poporului. ⁴⁾

¹⁾ Mat. 5, 13—14; Is. 49, 6; Malach. 2, 8; 1. Cor. 4, 1; Ebr. 13 17. ²⁾ Orat. I.

³⁾ Ebr. 5, 1. ⁴⁾ S. Isidor de Sevilla scrie: „Presbyter graece, latine senior interpretatur, non modo pro aetate et decrepita senectute sed etiam propter honorem et dignitatem, quam acceperunt, presbyteri nominantur, unde et apud veteres iidem episcopi et presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis est et non aetatis. Ideo autem presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant sicut episcopi.“ (Etymol. lib. VII. c. 12).

Numirea de *părinți*, ce se dă preoților, nu indică numai datorința de a purta grije de prosperarea poporului, ci și înalta demnitate a statului preotesc. Se numesc membrii statului sacerdotal *clerici* (de la *κληροσ* = sörte), pentru că, pre cum observă S. Ieronim, ¹⁾ sörtea lor este de a fi în servițiul Domnului, regele regiilor, distincțiune, de cât care mai strălucită nici nu se pöte întipui, saü pentru că Domnul e sörtea saü partea lor și în viața acésta și în ceea ce va să fie.

§. 10. Păstoriul sufletesc.

Prin *chirotonire* fie care cleric primesce putere sacră de ord saü capacitate radicală de a deprinde funcțiuni sacre și acte referitoare la oficiul pastoral. Din acest motiv fie care preot se pöte numi în sens mai larg păstoriü sufletesc. În sens mai strins înse păstoriü sufletesc se zice acel membru al ierarhiei, care este îndreptătit și obligat de cătră autoritatea eclesiastică competentă, de a-și deprinde în un cerc anumit puterea sacră primită în ord. Autorisarea acésta vine înainte sub numele de misiune saü trimitere. Misiunea îl autoriséză pe preot de a îndeplini nu numai valid, ci și licit funcțiuni sacre și alte acte pastorali, pre când fără misiune ori ce act pastoral îndeplinit de preot, afară de casul necesității, este illicit, ba unele sunt și invalide.

În secolii primii misiunea nu se conferia prin act deosebit de ordinațiunea sacramentală, ci fie care ministru sacru, când se chirotonia, se ascria la o anumită biserică, la care avea să-și și deprindă puterea ordului primit. ²⁾ Așa numitele ordinațiuni absolute, erau numai esceptiuni, așa a fost chirotonit s. Ieronim de cătră episcopul Paulin din Antiochia la an. 397.

Misiunea preste întrégă biserica o are pontificele roman dela Domnul Christos, ³⁾ episcopii diecesani preste diecesele lor ⁴⁾ o au dela pontificele roman; ér dela episcopul diecesan își primesc misiunea, cei ce deprind acte de ale oficiului pastoral în diecesa respectivă. Decí pre lângă pontificele roman, păstoriul cel mai înalt al turmei lui Christos, mai sunt în biserică episcopii, ca păstori de rangul prim, érá preoții, respective purtătorii oficiilor parochiali, păstori de rangul al doilea.

¹⁾ S. Hieronymus, ep. 52 (al. 2) ad Nepotianum. ²⁾ Conc. calced. can. 6.; Dr I. Rațiü, Instit. Drept. bis. Blaș 1877 §. 218. ³⁾ Ioan 21, 16. 17; Conc. prov. I. titl. II. cap. II. ⁴⁾ Fapt. ap. 20, 28.

Acestia din urmă, fiind că vin în contact nemijlocit cu turma cuvîntătoare, pre care aș să o conducă la pășunea vieții de veci, se numesc *păstori sufletesci* în sensul cel mai strîns. Și când e vorbă simplaminte de păstori sufletesci, pre acestia îi înțelegem.

Prin misiune s'a creat în biserică cel mai admirabil organism cu privire la păstoria sufletelor, așa cât nice un ținut nu rămîne fără păstori sufletesc propriu. Fie care suflet își are conducătorul său nemijlocit, care să-i fie mijlocitoriul la Isus Christos. Parochii cu clerul lor subordonat (cooperatori) aș să pórte grije și să deé sémă de sufletele, ce li s'aú incredințat. Preste activitatea pastorală a parochilor vighéză parte în persónă, făcënd visitațiuni canonice, parte prin organele subalterne episcopii diecesani, érá episcopii își guvernéză diecesele în legătură de subordinațiune cu capul vędut al bisericei și vicariul lui Isus Christos pre pămînt. Domnul Christos, ca păstoriul suprem, ședënd de a drépta Tatălui, conduce întregă biserica și revarsă asupra ei darurile și binecuvîntările sale. Decí fie care credincios stă în legătură cu capul suprem al bisericei, de la care se răspîndesce și transplăntă puterea de viață spirituală în tóte membrele corpului mistic al lui Christos.

§. 11. **Puterea și sfera de activitate a păstoriului sufletesc.**

Puterea sacră, cum se scie, e dúplă: de ord și de jurisdicțiune. Cea de jurisdicțiune este pentru forul *estern*, cum e puterea de a governa (dând legi, judecând și esecutând); și pentru forul *intern*, cum e puterea de a administra cele sacre, de a deslega de păcate etc.

Jurisdicțiunea e saú ordinară, care adecă e împreunată cu un oficiu, s'aú delegată, care o are o persónă ierarchică în virtutea unui mandat ori autorisări, speciale. Jurisdicțiune ordinară are: a) Papa, în care reșede plenitudinea jurisdicțiunii preste biserica întregă, b) episcopii și vicariul general, ér pre timp de sedisvacantia, vicariul capitulariú; c) parochii și administratorii perpetui. Jurisdicțiune delegată aú aceia, cari o primesc de la cei ce aú ceea ordinară.¹⁾

Putere de jurisdicțiune proprie în forul estern nu aú parochii, ci numai în cel intern. Dacă une ori îndeplinesc acțe de jurisdicțiune și în forul estern, acésta nu o fac cu puterea lor ordinară, ci ca delegați ori mandatari ai episcopului.

¹⁾ Mai pre larg veđi Dr Í. Rașiú, o. c. §. 59.

Prin afirmarea noastră, că parochii aŭ jurisdicțiune numai în forul intern, nici de cum nu voim să zicem, că tótă activitatea păstoriului sufletesc s'ar reduce numai la acte, cari privesc conștiința, nu, ci păstoriul sufletesc are să deprindă și în afară activitate, care privesc conducerea poporului credincios. *Acastă activitate înse nu e forensă, ci părințescă; ea pörtă în sine caracterul unei administrări înțelepte și conscie de sine, care nu trece peste marginile sale în sferă străină.* 1)

Deci parochul, jure proprio, în virtutea oficiului său, este învățatoriul, preotul și păstoriul ordinariu al comunității sale, care în tóte lipsele sufletesci este avisată la el amăsurat dispușețiunilor bisericesci. Fără scirea și încuviințarea lui nice un alt preot nu póte deprinde în parochie vre un ram al grijii pastorale.

După disciplina de astăzi drepturile și datorințele parochilor se reduc la următoarele:

1. *Cu privire la magisteriă.* Parochii sunt îndreptățiți și îndatoriți a predica cuvintul lui Dumnezeu Dumineca și în sêrbători, a catechisa tinerimea adultă, pre cum și prunci de școlă amăsurat prescrișelor diecesane 2), a inspecționa învățămintul elementar și a instrui poporul cu tótă ocașiunea, în cele ce să țin de mântuirea sufletului.

2. *Cu privire la ministeriă.* Parochul cu privire la funcțiunile sacerdotali póte administra cu putere ordinară tóte cele ce nu sunt rezervate episcopului, prin urmare: dreptul și datorința lui este a celebra cultul divin public în tóte Duminecile și sêrbătorile legate, respective întroduse în parochia sa în mod legitim; mai departe a administra ss. sacramente și sacramentale, și a da la cas de lipsă, și altor preoți capabili facultate spre acésta. Ei aŭ să dispună și rinduască procesiuni sacre, și să publice posturile și sêrbătorile.

3. *Cu privire la guvernare.* Parochii aŭ să publice și să esecutive ordinațiunile și statutele date de Ordinariat, să supravigheze preste decórea cultului divin, preste frumșeța casei Domnului, să promoveze moralitatea publică, componënd în mod blând și părințesc certele dintre credincioși, delăturând scandalele și îndemnându-i la îmbrățișarea virtuții și sprijinirea instituțiunilor pii. Mai încolo sunt îndreptățiți și obligați a purta matriculele și a da estrase din acelea, a da atestate de moralitate și a griji de administrarea con-

1) A. Renninger o. c. §. 5. p. 8. 2) Sinod. arch. din 1869. Can. 21—23.

sciențioasă a averii bisericesci. Aceleași drepturi și datorințe, ca și parochii, au și administratorii parochiali, cu aceea deosebire, că acestia pot fi transferați din parochii după placul episcopului, pre când parochii, fără voia lor, numai pentru delikte canonice probate și judecate în totă forma, pot fi amovați.

Unde parochii nu ar pute îndeplini singuri toate agendele parochiali, li se dau cooperatori, cari să-i ajute întru purtarea oficiului. Parochii, pentru aceea că li se dau cooperatori, nu sunt dispensați dela activitatea pastorală, ci au să lucre mai departe dimpreună cu consoții lor de muncă, cu cooperatorii.¹⁾

Sfera de activitate a unui păstoriu bun și zelos nu se mărginesce la celea enumerate în liniamente generali aci, ci se estinde la tot ce conduce la promovarea binelui sufletesc și trupesc al poporului, la cultivarea și promovarea lui pre terenul cultural, industrial, economic etc.; cu un cuvint păstoriul bun e sufletul tuturor instituțiunilor și întreprinderilor umanitare și de interes comun.

Inspecțiunea asupra activității și purtării parochilor o eșercéază episcopii prin vicari foranei și protopopi, ale căror agende pentru provincia mitropolitană gr. cat. de Alba-Iulia și Făgăraș sunt normate în Conc. prov. I. titl. II. cap. VII și VIII.

Preoții neaplicați în cura animarum încă sunt obligați a deprinde puterea preoțescă spre binele credincioșilor de câte ori cere lipsa. Ei sunt obligați la acesta din caritate, pre când cei aplicați în păstorire din justiție.

§. 12. **Despre virtuțile clericilor.**

Demnitatea înaltă și chiemarea sublimă a statului clerical aduce cu sine, că cei ce voesc să între în el, trebuie să aibă calitățile corăspundătoare: că deși ei sunt organele Domnului Christos și cași nescari instrumente în mâna Provedinței divine, totuși nu lucră inconșii de sine, ci activitatea, ce o îndeplinesc în urma autorisării dela Domnul Christos prin biserică, e și lucrare a lor, lucrare omenescă. Apoi cunoscut este, că cu cât este mai bun cutare organ ori instrument, cu atât se ajunge mai ușor la scop lucrând cu el. Organe apte sunt înse numai aceia, cari întră în statul clerical din vocațiune, au spre acest stat aptitudinea fizică,

¹⁾ Conc. prov. titl. II. cap. IX.

intelectuală și morală, prepararea necesară, pre cum și celelalte virtuți recerute la administrarea cu fruct a oficiului pastoral.

Numérosele virtuți, cu cari trebuie să fie înzestrat un cleric și în deosebii un păstoriu sufletesc, se reduc la trei principale: *sciința, pietatea și prudența*; ele corăspund la cei trei ramii principali ai oficiului pastoral: *sciința* corăspunde oficiului profetic, *pietatea* celui sacerdotal, *ără prudența* oficiului regiū. Fiind că în biserică administrarea unui ram al oficiului pastoral e în strinsă legătură cu a celor alaiți, preotul trebuie să le întrunăscă pre tôte trele.

Noi vom tracta mai întâiū despre *vocațiune*, ca condițiunea primă spre a intra în cler; apoi despre *preparare*, ca recerintă spre a puté lua asupra-și oficiul pastoral; și în urmă despre, *virtuțile* mai de frunte, cu cari trebuie să fie înzestrat păstoriul sufletesc, ca să-și pótă implini deregătoră cu fruct.

§. 13. **Vocațiunea la statul sacerdotal.**

Genul omenesc este o familie mare, a cărei cap, părinte și conducătoriū este însu-și Dumnezeuū. Dumnezeuū pótă grije de unul fie care membru al genului omenesc și unui fie căruī îi determină sfera sa de activitate în viața acésta. Pre unii îi ridică și-ī așadă între principii poporului său, ca să guverneze în casa sa, să conducă în biserică; pre alții *ărăși* îi așadă în o sferă subordonată, întindēnd grija sa asupra tuturor. De unde fie care să rămână la aceea; spre ce e chieamat de Dumnezeuū ¹⁾ și să nu se intrudă spre ce nu are vocațiune.

Ără sub vocațiune saū chieamare peste tot se înțelege aptitudinea și aplicarea deosebită spre un anumit gen de lucrări ori condițiune de viață. Pentru statul preoțesc înse nu e de ajuns numai acéstă aplicare naturală, ci se recere o vocațiune specială din partea lui Dumnezeuū. Decī sub vocațiunea clericală în specie înțelegem acea lucrare supranaturală a Provedinței divine, prin care Dumnezeuū pre unii bărbați îi alege din mijlocul celor alaiți, dându-le înclinarea de a se dedica spre statul sacerdotal, pre cum și darurile de lipsă spre a puté implini datorințele împreunate cu acest stat. Vocațiunea clericală nu e o simplă înclinare naturală spre statul preoțesc, ci e o lucrare specială a grației divine.

¹⁾ 1. Cor. 7, 24.

Necesitatea acestei vocațiuni apare din următoarele: Preoții sunt ministrii lui Dumnezeu, e firesc așa dară, că chemarea și alegerea lor singur lui Dumnezeu se cuvine. *Și nimenca singur nu-și ica lui-și cinste, ci cel chemat de Dumnezeu ca și Aron. Așa și Christos nu singur pre sine s'aŭ proslăvit a fi Archireu, ci cel ce a grăit cătră dînsul: Fiul meu ești tu, că astăzi te-am născut.* ¹⁾

Chiar și în Legea veche vocațiunea dumnezească se considera ca o condițiune esențială, pentru ca cineva să pôtă împlini funcțiunii în numele lui Dumnezeu. ²⁾

Biserica creștină tot de una a considerat vocațiunea ca o cerință indispensabilă, pentru ca să pôtă intra cineva în statul clerical.

Apoi fericirea în viața acésta și în cealaltă depinde mai mult dela ascultarea vocii dumnezeesci în alegerea statului nostru. Numai cel ce umblă în căile arătate lui de cătră Dumnezeu, pôte fi liniștit și fericit, ³⁾ căci lui e promis darul și ajutoriul divin, necesar la împlinirea chemării sale.

Și în adevăr, cum și-ar și puté cineva aroga demnitatea de reprezentantul și trimisul lui Dumnezeu, fără ca acest împérat atot puternic să-l fi onorat cu o atare misiune? ⁴⁾ Cum ar puté spera darul și ajutoriul lui Dumnezeu la purtarea unui oficiu, în care s'a intrus încontra vocii dumnezeesci? Cu dreptul scrie Catechismul roman, că nimic nu pôte fi mai demn de compătimit și mai stricăcios pentru biserică, de cât a intra în servițiul sacru fără vocațiune, și că celui ce întră în statul clerical fără vocațiune, nu-i folosește mai mult preoția, de cât lui Iuda apostolatul. ⁵⁾

S. Bernard, celor ce voesc a se întroduce nechiemați în statul clerical, le strigă: „Ubi timor Dei? Ubi mortis memoria, ubi gehennae metus et terribilis illa expectatio iudicii . . . . . horum certa est damnatio. ⁶⁾ Lucrul se esplică ușor, cel ce se face preot fără vocațiune, funcțiunile sacre le va îndeplini fără voie, orî unde se va simți mai bine de cât în servițiul Domnului; cu timpul va fi cuprins față cu agendele sacerdotale de un disgust și rēcélă, care înghetă în el sentimentul religios, și cu acésta îi deschide calea spre decadența morală și spre iad, trăgênd după sine și pre mulți, din cei concreduți grijii lui.

¹⁾ Evr. 5, 4—5. ²⁾ 2. Mos. 28, 1; 4. Mos. 16, 5. ³⁾ ps. 127, 1. ⁴⁾ Ier. 23, 21. ⁵⁾ Part. II. c. VII. n. 4. ⁶⁾ De vita cleric. c. 5.

Cel ce cercă cu intențiune curată și fără preocupare p $\acute{o}$ te descoperi, c $\acute{a}$ $\acute{o}$ re chiebat e d $\acute{i}$ nsul spre statul clerical. Semnele vocațiunii nu odată se arată încă din frageda etate; ele se reduc la următ $\acute{o}$ rele:

a) *Intențiunea curată de a intra în statul clerical*, ca să p $\acute{o}$ tă promova mai mult gloria lui Dumnezeu, p $\acute{r}$ opria perfecțiune morală și mântuirea sufletelor. Dacă cineva de acest motiv e condus la s. teologie, p $\acute{o}$ te fi convins, c $\acute{a}$ e chiebat de Dumnezeu. Din contră cel ce intră în statul clerical numai de silă, or $\acute{i}$ din dorul de a duce o viață mai com $\acute{o}$ dă, a ajunge la onoruri și beneficii grase, sa $\acute{u}$ c $\acute{a}$ lipsa de mijloce or $\acute{i}$ alte cauze nu- $\acute{i}$ permit a-și alege altă carieră, unul ca acela cu dreptul p $\acute{o}$ te dubita despre vocațiunea sa. A intra în statul clerical numai din atari motive curat lumesci, însemnă a-l profana și degrada la condițiunea unei profesiuni de rind. S. Gregoriu Naz. scrie: „e mare rușine a sta în jurul altarului, ca și cum s'ar p $\acute{a}$ rea, c $\acute{a}$ ordul preoțesc nu e esemplul virtuții, ci prilej de a-ți c $\acute{a}$ știga viptul.“

b) *Inocența vieței, religiozitatea și reverința profundă față de lucrurile sacre* e cel mai învederat semn al chiebat $\acute{i}$ dumnezeesci. „D $\acute{o}$ mn $\acute{e}$ cine va locui în lăcașul t $\acute{e}$ u, sa $\acute{u}$ cine se va sălășlui în muntele cel s $\acute{a}$ nt al t $\acute{e}$ u? Cel ce umblă fără prihană și face dreptate, cel ce grăescce adev $\acute{e}$ r în inima sa care n'au viclenit în limba sa și n'au făcut vecinului s $\acute{e}$ u r $\acute{e}$ u.“ ¹⁾

c) *Aplicarea naturală*. Dumnezeu destinând pre cineva pentru o anumită carieră, s $\acute{a}$ desce în el aplicare spre aceea, pre cum și aptitudinea de lipsă spre a împlini obligațiunile împreunate cu aceea carieră. Dec $\acute{i}$ cine observă în sine ²⁾ atragere c $\acute{a}$ tră statul clerical, plăcerea de a umbla la biserică și a se ocupa cu lucruri sacre, de a-și împlini datorințele creștinesci, p $\acute{o$ te conchide, c $\acute{a}$ e chiebat. Din contră cel ce dela început manifest $\acute{e}$ ză nepăsare față de statul clerical, demnitatea lui înaltă nu o apreț $\acute{i}$ eză după cuviință, il disgustă petrecerea la rugăciune și eserciții de pietate, nu- $\acute{i}$ place să se ocupe cu sciințele sacre, ci mai bucuros se ocupă cu lucruri lumesci; cu un cuvint servește mai mult lumi $\acute{i}$ de c $\acute{a}$ t lui Dumnezeu, unul ca acela nu arată semne de vocațiune, și dac $\acute{a}$ totuși intră în servițiul Domnului, de comun o face din motive de jos, cum e sila, pofta de comoditate or $\acute{i}$ de onoruri.

---

¹⁾ Ps. 14, 1. urr.; ²⁾ S. Gregoriu M. „De Pastoralis Cura“ P. I. c. 10.

d) *Aptitudinea* fizică și intelectuală spre a satisface variilor obligațiuni impuse de statul clerical, căci administrarea oficiului pastoral reclamă fatigie mari corporali și spirituali. Cine e sănătos, are simțuri întregi, pept bun și voce plăcută și sonoră; cu un cuvânt dispune în măsură de ajuns de puteri fizice, intelectuali și morali de a studia neconținut și de a lucra cu efect pentru luminarea și îndreptarea ómenilor și pentru perfecțiunea proprie adecuată sublimului său stat, póte conchide la vocațiunea sa. Din contră, cel ce, saũ din lipsă de sănătate, saũ din lipsă de sciință, saũ din cauza altor defecte, nu simte în sine capabilitatea de a coréspunde deplin grelei misiunii, ce zace pe umerii unui preot, nu póte zice, că e chemat spre statul sacerdotal. El póte fi un laic saũ monach bun și sânt, dar atâta nu e de ajuns spre a fi preot bun și adevérat păstoriũ sufletesc.

Din atarĩ semne omul póte conchide la vocațiunea sa. De unde înainte de a se dedica cineva statului clerical, să se examineze pre sine, invocând spre scopul acesta luminarea Spiritului sânt ¹⁾ și să céră și sfatul bărbaților pii, esperți și nepreocupați.

Biserica, spre a împedeca dela întrarea în statul clerical pre cei inhabili și nechiemați, ér de altă parte spre a conserva decórea statului clerical și a-l provedé numai cu membri apti la administrarea întreitului oficiũ pastoral, amésurat voinței Mântuitorului, a satorit anumite condițiuni pentru cei ce aspiră la preoție; ér pre cei ce nu le întrunesc, ca pre iregulari, îi opresce dela primirea sacrelor orduri și respective dela deprinderea lor. ²⁾

Cel ce a întrat cu vocațiune în statul sacerdotal să fie sigur, că Dumnezeu, care la chemat, credincios este, și-l provede la timpul său cu darul de lipsă spre a-și puté implini misiunea. Cel ce a început în noi lucrul cel bun, îl va și implini, ³⁾ numai cât noi să nu ne opunem darului său ci să cooperăm cu el, nelucrând nici când în contra chemării nóstre.

Fără vocațiune nime să nu cuteze a intra în statul sacerdotal, dacã a întrat odată și primind preoția, nu se mai póte reíntórce, să facă penitență sinceră pentru păcatul său și să céră dela Dumnezeu cu insistință darul vocațiunii, arătându-se și prin zélul și purtarea

---

¹⁾ Ps. 142, 8. ²⁾ Despre iregularitate veđi Dr Rațiũ: Instit. dreptului biser. §§. 213 urr.; Decretele conc. prov. I. Tit. V. cap. VII.; circular arch. din 30 Nov. 1895 Nro 5239. ³⁾ Filip. 1, 6.

sa vrednic spre a fi împărtășit de acel mare dar: „Si non es vocatus, fac ut voceris“ zice S. Augustin. De asemenea îl îndemna și S. Bernard să nu despereze, zicându-i: „Bonas fac de caetero vias tuas et studia tua et ministerium tuum. Non potest Deus de lapide hoc suscitare filios Abrahae ¹⁾? Non potest facere Deus, ut quae praeire debuerant, subsequantur? Si vitae sanctitas non praecessit, sequatur saltem, et delicta juventutis tuae vespertina delectat correctio.“

§. 14. Despre prepararea spre statul sacerdotal.

Ca cineva să pótă primi și deprinde cu demnitate oficie ierarchice, nu e de ajuns să aibă vocațiune și să fie scutit de așa numitele irregularități, ci trebuie să se pregătescă în special spre acest stat.

Prepararea specială spre statul clerical se întâmplă azi în așa numitele seminarie teologice.

Prepararea seminarială, care are de scop a face din candidații de preoție bărbați cu știință, prudenți și cu spirit apostolic, după cei trei ramii principali ai oficiului pastoral e întreită: științifică, aschetică și practică. Ea se estinde la toate cunoscințele și virtuțile de cari are lipsă un cleric și în deosebi un păstoriu sufletesc.

1. *Prepararea științifică* stă în prevederea alumnilor cu toate acelea cunoscințe teologice și profane, teoretice și practice, de cari are lipsă un preot și un păstoriu sufletesc în timpul nostru, spre a-și împlini misiunea amăsurat intențiunii santei biserice. De aici se esplică ușor pentru ce pre lângă științele teologice se propun în seminarie și științe profane, pre cum Pedagogia, Dreptul civil, Economia rurală și Medicina. Chiar științele teologice, unde cere lipsa, se tracteză cu considerare la cele profane. Pre lângă aceea se concede alumnilor, ca să aibă cercuri literare domestice și bibliotece, spre a-și puté largi și afară de prelegeri sfera cunoscințelor. Tot pentru lipsa culturii generală a clerului în timpul nostru nu se primesc în seminariele teologice de cât tineri absoluți de gimnasiu și provăduți cu testimoniū de maturitate.

2. Toți bărbații devotați bisericei sunt de părere, că în seminariele teologice un pond deosebit trebuie să se pună pre *educațiunea morală-ashetică* a candidaților de preoție, sădind în ei spirit clerical și formând caractere firme, cari să pótă contrasta număróselor amăgiri dușmane, și a căror purtare să fie o predică vie și impunătoare. Știință și-ar puté cineva câștiga și fără

¹⁾ Luc. 3, 8.

să petrecă patru ani în seminariu, nu înse și educațiune clericală. Conciliul prov. I. în privința acésta dispune, ca direcțiunea seminarielor să se concrédă bărbaților înțelepți, cu esperință și devotați creșterii tinerimii clericali. Érá pentru manuducerea spirituală a clericilor în fie care seminariu să se constitue câte un spiritual, bărbat blând, piú, afabil, elocuent și erudit în sciințele sacre, mai virtos în sciința ascetică . . . . . Érá ce se ține de educațiunea spirituală a clerului tiner, sinodul decide, ca în seminariile diecesane să se țină eserciție spirituală de două ori în an, la începutul cursului anual și la ss. Pasci, érá clericii să fie datori a se mărturisi cel puțin odată într'o lună, și să se îndemne la primirea désă a sântei Cuminecături. Asemenea să se țină în tótă ziua lecțiune spirituală.¹⁾ (Oficiul de spiritual s'a sistemizat în seminariul din Blaș numai cu începutul anului școlastic 1892/3.)

3. În fine nu mai puțină atențiune merită *educațiunea practică saú pastorală* a clerului tiner. Alumnii abia es din seminariu, și sunt trimiși în păstorirea sufletelor, unde aú să conducă poporul și să administreze parochia cu abnegațiune și prudență. Spre a o poté face acésta cu succes, trebuie să fie bine disciplinați și pregătiți din seminariu: dedați la ordine, punctuositate, curățenie, decentă și purtare clericală; unde lipsesc acestea, în seminariu nu se póte face progres nici în sciință, nici în pietate. Mai de parte să se deprindă clericii în predică, cântări, celebrarea cultului divin, administrarea sântelor sacrameinte și sacramentale și în alte agende, ce le reclamă dela ei deregătoria viitoare. Acésta întreită preparare urmăresce un unic scop, crescerea de preoți apți și zeloși.

Avënd seminariile un scop atât de măreț și salutar, momentuositatea lor este evidentă. Chiar fiind că sunt de mare moment seminariile pentru educarea clerului, mai marii bisericesci nu aú cruțat și nu cruță jertfe pentru fundarea, susținerea și desváltarea lor.

Clericii bine crescuți și disciplinați sunt o puternică falangă, cari duc biserica la triumf, érá cei crescuți în spirit secular și nedisciplinați o duc la umiliră și o înjolesc. Acésta o sciú destul de bine și inimiții bisericei, pentru aceea nu încetéză de a debacha în contra educațiunii seminariale, silindu-se, dacă le-ar fi cu puțință, a introduce în ea un spirit mundan.

¹⁾ Tit. IX. c. 1.

Vom încheia acest § zicând, cu s. Ambrosiū, că seminariile sunt: „ca și un chor ângeresc, care nici când nu încetază a lăuda pre Dumnezeu, și îmblânzi pre Domnul prin rugăciuni dese. Aici omul se ocupă cu cetitul, spiritul neîntrerupt îi este în activitate, e separat de lume, unul e pentru celalalt rașem și scut. Oh, ce viață este acésta, în care nu se află nimica, de ce te-ai teme, dară fórte mult, ce ai să imitezi! Greutatea postului se ușurează prin dedare, se uită în decursul ocupațiunilor și desdăunăză prin liniștea spiritului. De grijele lumii omul nu e molestat, de ocupațiunii străine nu pórta grije, prin conversaři profane nu e distras.“¹⁾

§. 15. Istoricul Seminarielor clericali.

Ca fitorii păstorî sufletesci din tinerețe să se dedee a purta jugul Domnului²⁾ biserica încă din seclii primî s'a îngrijit, ca să dee clericilor o educațiune corăspundătoare grelei și sublimei lor misiuni; căci tinerul dacă s'a datat cu calea sa, nu se va abate dela aceea nici când îmbătrânesce.³⁾

Însu-și Mântuitoriul a învățat în deosebî pre ss. Apostolî tainele împărăției lui Dumnezeu, ca ast fel să fie în stare a învăța la timpul său și ei pre alții.

După înălțarea Domnului ss. apostolî au ales pre Matia, unul dintre cei ce au petrecut cu apostolii și despre a cărui aptitudine au fost convinși.⁴⁾ Tot asemenea constituiau ss. apostolî de ministrii ai bisericei numai indiviđi, a căror sciință și moralitate erau probate.⁵⁾ S. Paul înșiră cualitățile clericilor și face atent pre Timoteu, că mânil pre nime să nu-și pună în mare grabă.⁶⁾

Pre urmele ss-lor apostolî au pășit succesoriî lor. În secli, primî institute anume destinate spre educațiune clericilor nu erau ci pre cum a învățat s. Marcu în societatea s-lui Petru, s. Luca, s. Timoteu și s. Tit în societatea s-lui Paul, episcopii din Asia mică, Papia, s. Policarp etc. în societatea s-lui Ioan, asemenea au învățat și s'au deprins în cele de lipsă la păstorire în societatea mai marilor bisericesci cei chiamați în sôrtea Domnului.

Primele școle pentru propunerea sistematică a religiunii creștine și educarea tinerimii în spirit creștinesc au fost școlele

¹⁾ S. Ambros. ad eccl. Vercel epist. 63. ²⁾ Plâng. Ier. 3, 27. ³⁾ Pild. 22, 6. ⁴⁾ Fapt. ap. 1, 21, ur. ⁵⁾ 2 Tim. 2, 2. ⁶⁾ 1 Tim. 5, 22.

catechetice din Alesandria, Cesarea Palestinei, Antiochia, Ierusalim, Roma, Edessa etc. Din aceste școle au eșit, mai mulți preoți și episcopi pii, zeloși și erudiți.

Ceea ce lipsia în cultivarea școlastică, se suplinia prin deprinderea candidaților de preoție în ordurile mici, înstitute încă în seclii primii ai erei creștine. Clericii inferiori se instruau și deprindeau în cele sacre sub conducerea și inspecțiunea episcopului său, de multe ori locuiau în aceeași casă și se nutriau la aceeași masă cu episcopul. ¹⁾

Cam de prin secolul al IV. s'au înființat pre lângă episcopi și mănăstiri, școle speciale pentru crescerea clerului, unde se primiau de tineri candidații de preoție și se educau prin câte un preot prudent constituit de episcop ca magistru al disciplinei său preposit. ²⁾ În școlile acestea primindu-se de tineri cei ce se dedicau spre statul clerical, li se propunea științele gramaticale, filosofice și teologice. ³⁾ Despre S. Augustin ne spune biograful său Possidius, ⁴⁾ că numai pre aceia îi ordina de preoți, cari petreceau timp mai îndelungat împreună cu dînsul la reședința episcopescă.

În decursul timpului turbulent din evul mediu, pre cum cultura în genere așa a stagnat în special și cultivarea clerului. Deși s'au fundat cu timpul universități, cari au dat un număr considerabil de bărbați erudiți, totuși progresul clerului în știință și mai ales în educațiunea religioasă-morală până la conciliul tridentin a lăsat mult de dorit.

Avânt a luat cultura clerului dela conciliul tridentin în cōce. Prin decretul acestui conciliu se pune basă la organizarea seminariilor de prunci și teologice, ⁵⁾ ca tot atâtea foculare pentru crescerea fiitorilor păstorii sufletesci. Mai întâiu a înființat seminariu după prescriesele tridentine S. Carol Borromeul († 1584), care zicea, că nici un alt decret nu a putut contribui mai mult de cât cel despre seminarie spre salvarea sufletelor, spre folosul bisericeii și spre mângăierea preoților. ⁶⁾

Ce privește educațiunea clerului la noi Români, avem se distingem între perioda dinainte de s. Unire și între cea de după Unire. Înainte de s. Unire Români neavînd în general școle, ⁷⁾

---

¹⁾ Sozom. H. Eccl. l. I. c. 31. I; Ios. Bingham, Orig. Eccles. ed. II. Halae Magdeburgicae, 1751. l. III. c. 1. §. 4. ²⁾ Tomassinus, vetus et nov. Eccles. disciplina vol. II. c. 24. n. 2. ³⁾ Conc. prov. I. tit. IX. c. I. ⁴⁾ Vita S. Augustini c. 35. ⁵⁾ Sess. 23. c. 18 de ref. ⁶⁾ S. Borromaeus, De Instit. Sem. Pars. III.; Dr I. Rațiu, o. c. §. 302. ⁷⁾ Cipariu, Acte și Fragmente, Blaș 1855, pag. 84.

tinerii învățați în școle străine. Acei tineri, cari voiau să se preoțescă învățați cetitul cu cirile, rugăciunile, cântările și tipicul la vre-o mănăstire, ori servind la îndeplinirea funcțiilor sacre pre lângă preoți și cantori.

După s. Unire, biserica s'a îngrijit și de creșterea clerului, decretându-se deja în sinodul dela 14 Septembrie 1700, că numai aceia să se chirotonescă de preoți, cari vor fi vrednici și învățați. ¹⁾ Sinodul ținut la 15—18 Nov. 1728 sub P. Adam Fitter, rectorul colegiului părinților Iesuiți din Cluș ca director al clerului românesc, constatând lipsa de a se înființa un seminariu exclusiv pentru greco-catolici, a hotărît să înainteze un memoriu Împăratului, ca să concedă spre acest scop averea rămasă după episcopul Ioan Giurgiu de Pataki. ²⁾ Dorința clerului de a-și avea seminariu înse, din lipsa de mijloce, numai mai târziu s'a putut realiza. S'a deschis înse Românilor intrarea în seminarie de rit latin pre cum la Roma, Viena, Tirnavia, și din acestea aș eșit lamura clerului românesc și primii profesori ai școlilor din Blaș.

La 1737 mutându-se episcopul Inocențiu Clain cu reședința la Blaș prima îngrijire i-a fost să ridice mănăstire, seminariu și biserică catedrală în Blaș. Spre acest scop salutar clerul adunat în sinodul dela 26 Ianuar 1738 s'a obligat a contribui în cinci ani cu 25000 fl. Din venitele dominiului dela Blaș, cedate mănăstirii, aveau să se întrețină 11 ieromonachi basiliani, 20 alumnii în seminariul mănăstirii și 3 în colegiul de Propaganda Fide din Roma. Din acești alumnii nu se creșteau numai noviții pentru statul monachal, ci și sucrescență pentru păstorii sufletesci. ³⁾

Seminariul nostru teologic din Blaș își are de fundator pre nemuritoriul episcop Petru Paul Aron de Bistra. El, pre cum mărturisese Samuil Clain, vrând să ridice școle românesce, în cari cei ce se preoțesc să învețe teologia morală și rânduéla bisericescă, aș rânduít că tot preotul să dée câte un galbin, prin care să se zidescă școlile, pre cum s'aș și zidit în curtea episcopescă dela pórtă până în biserică un zid cu două contignății. Acéstă zidire terminată la 1759 s'a numit: seminariul diecesan. seminariul episcopesc, seminariul lui Aron și mănăstirea călugărașilor și era dedicată în onórea Bunei-Vestiri. Pre séma mănăstirii și seminariului s'eșu

¹⁾ I. M. Moldovan, Actele Sinodali, Blaș, 1872. tom. II. p. 119 urr. ²⁾ Ibid. p. 106.

³⁾ Cipariu I. c. p. 92 urr.; Dr Aug. Bunea, Episcopul Inocențiu Klein, Blaș 1900 p. 16 urr.

episcopul Aron a dat zestre tipografia și satul Cut din comitatul Albeî-inferiøre, care-l cumpărase dela Bethlen Gábor cu 30,000 fl., din carî 8000 fl. dela cler s'au adunat. érá 24,000 fl. a pus episcopul dela sine; érá prin testamentul său din 6 Nov. 1758, acest mare episcop mai tótă averea sa a destinat'o pentru sêraci și pentru seminariul său. ¹⁾ Tot episcopul Aron a constituit esaminatori și a dat și o instrucție pentru esaminarea clericilor. ²⁾ Este adevêrat, că atât în seminariul Sântei Treimi, numit și crăesc său al mănăstirii, cât și în cel episcopesc său al lui Aron se primiaū prunci, dară dintre acestia mulți se făceaū preoți. ³⁾

Episcopul Atanasiū Rednic „aū făcut orânduela, că în seminariuri numai aceia să se primescă, cari aū voie de preoție. Drept aceea aū poruncit seminariștilor să li se facă reverendă și să umble la clerică.“ ⁴⁾ Acest episcop încă și-a lăsat tótă averea sa seminariului diecesan. ⁵⁾

Pre timpul episcopului Gregoriū Maior la an. 1772 se înființase seminariul S. Barbara din Viena pentru 50 clerici de legea grecească, aici se trimeteaū câte 15 clerici români, anume 9 din diecesa Făgărașului, érá 6 din diecesa Oradei-mari: „Din acest seminariū aū început între Români a se înmulți preoții cei învățați și iscusiti. ⁶⁾

Tot în zilele episcopului Maior prin decretul împêrătesc de dto 12 Deembre 1781 cele două seminariie din Blaș s'au contopit în un singur seminariū clerical dedicat în onôrea Bunei-Vestiri.

La început eraū în acest seminariū numai trei cursuri, la 1832/3 s'a adaus și al patrălea curs, ⁷⁾ propunându-se în bieniul I (curs. I și II.) Studiul biblic (doi ani) cu Hermeneutica și Esiges, Istoria bisericescă și Dreptul canonic, érá în bieniul II (curs. III și IV) Teologia dogmatică (doi ani), Teologia morală și pastorală (câte un an).

Mitropolitul Alesandru Șt. Șiuluțiiu prin scripta din ²⁵/₁₃ Oct. 1858 adresată capitlului mitropolitan dispune, ca studiile să se propună conform hotărîrii aduse în conferința episcopatului ținută în Viena la 1856. În sesnsul acestei hotărîri Studiul biblic cu exeg. n. și v. Testament, de împreună cu Teologia dogmatică fundamentală și specială se propun în cursul I și II (bien. I.), câte doi ani, érá Teologia morală, Dreptul canonic, Teologia pastorală

¹⁾ Cipariū I. c. p. 56 ur.; 109 ur. ²⁾ I. c. p. 223 ur. ³⁾ I. c. p. 105.

⁴⁾ I. c. p. 121 ur. ⁵⁾ I. c. p. 124 ur. ⁶⁾ I. c. p. 130 ur. ⁷⁾ v. Protocollum classif. t. I. p. 16.

cu Pedagogia, și Istoria bisericească în cursul III și IV (bien. II.), câte un an; Cantul bisericesc și Tipicul în toate cursurile.

În 1866 prin decisiunea consistorială din 29 Sept. Nr. 1866 s'a într'oduc și „Economia“, (bien. I.), în 1871/2 Medicina, pastorală (bien. I.), în 1875/6 Dreptul civil (în bien. II.) câte un an.

Limba de propunere a fost cea latină până în anii 1850 de atunci încôce e cea română. La cursul teologic, numit moral, bienal, s'a propus românesce Teologia morală și Teologia dogmatică; dela an. 1857 (esistă protocol) s'a propus toate studiile teologice, se înțelege, că pre scurt. La acest curs se primesc din lipsă și indiviđi cu mai puțină pregătire, dară cu nume bun. Se recere înse să aibă cel puțin 4 clase gimnasială; ori cualificațiune ecuivalentă, cum sunt cursurile preparandiale. ¹⁾

§. 16. **Perfecțiunea clericilor.**

Fundamentul culturii clericale se pune în seminarie, pre acest fundament are să edifice preotul în tot decursul vieții sale. Acesta e de lipsă, căci în seminariu, ca și în ori ce școlă, își însușesc elevii numai principiile sciinței și ale virtuții, cari au apoi să le desvôlte ulterior și aplice în viața practică. În școlă se arată direcțiunea, pre care are să înainteze preotul în viață. Datorința clerului de a înainta în sciință și perfecțiunea vieții morali și prin acesta a deveni un model pentru popor, rezultă și din cuvintele Mântuitorului „*Fiți descvêrșiți, pre cum și Tatăl vostru cel din ceriuri este descvêrșit.*“ ²⁾ Apoi spiritul timpului și raporturile schimbăcioșe, între cari trăim, poftesc o schimbare și în procedura păstoriului sufletesc la administrarea oficiului său. Preotul, care nu s'ar sili se înainteze, nu ar puté satisface chemării sale. Prin nisuința continuă de a progresa atât în sciință și pietate, cât și în îndemânarea de a împlini cu promptitudine singuraticile agende ale statului clerical va dovedi păstoriul sufletesc, că din vocațiune a intrat în acest stat; de unde și apostolul le zice clericilor: „Pentru aceea fraților mai virtos ve nevoiți, ca să faceți adevărată chemarea și alegerea vóstră, că acesta făcând, nu veți greși nici odată“ ³⁾

¹⁾ Sin. arhidieceșan din 1869. can. 50. ²⁾ Mat. 5, 18; 2. Cor. 13, 11.
³⁾ 2 Petr. 1, 10.

§. 17. Progresul clerului în știință.

Demnitatea înaltă a statului clerical pretinde, ca preoții să se distingă prin știință „*Buzele preotului vor păzi știința și legea vor cerca din rostul lui, că ângerul Domnului atot țiitoriul este*“ cetim la profetul Malachia despre preoții Legii v. ¹⁾ Dacă păzirea științei era o datorință a preoților din L. v. cu atât mai virtos vor fi datori a poșede știința și a progresa în ea preoții Legii nōnē, pre cari Mântuitoriul îi numesce lumina lumii ²⁾ și i-a pus învățatori ai popōrēlor. ³⁾ Biserica pretinde știința ca o condițiune necesară spre a înainta pre cineva la statul sacerdotal; căci știința recerută spre a învăța și conduce turma cuvîntătoare pre calea adevărului, nu pōte fi înlocuită prin nimica. Nu pōte fi suplinită lipsa științei prin ingeniul natural, căci adevărurile revelate de Dumnezeu și dispozițiunile positive ale bisericei privitoare la conducerea sufletelor și preste tot la viața noastră religio-morală, nime nu le pōte scii a priori. Și cel ce neglege știința, încredēndu-se numai în ingeniul sēu, se espune la pericolul de a rătēci cumplit și a-și arunca turma în abisul peririi. Nu pōte fi înlocuită știința nici prin pietate, căci acēsta deși-l face pre prect plăcut lui Dumnezeu și ômenilor ca personă privată, totuși nu-i împrumută capacitatea de a-și apēra turma cu arma cuvîntului, a o pasce prin acomodata propunere a adevărurilor religioșe, a o apēra de erori și a o conduce la pașunea vieței. Dară nici esperința, la carea le place multora a se provoca, nu pōte înlocui știința fundată, nici nu dispensēză pre nici un cleric dela studiul continuu. Ba esperința, fără știință fundată, în multe casuri nu e de cât o neîntreruptă rătēcire și, pre cum observă Habert: „este mai rea condițiunea bētrânului neînvēțat, care încredut în esperința sa, nu se lasă a fi capacitat, de cât a tinērului neesperț, dar docil“ ⁴⁾ Lucrul este evident, căci ceea ce se recere la validitatea orî liceitatea cutării funcțiunii pastorale, numai acela pōte presta, care e înzestrat cu știința recerută. Apoi în administrarea oficiului pastoral obvin și casuri rari și une orî complicate, cari numai poședēnd preotul știință fundată și cunoscințe vaste le pōte rezolvi. ⁵⁾ Conciliul nostru prov. I. zice: „Clerul mai virtos în zilele noastre e dator a cultiva științele

¹⁾ Malach. 2, 7. ²⁾ Mat. 5, 14. ³⁾ Mat. 28, 18—20. ⁴⁾ Praxis sacr. poenit. tr. I. c. 4. ⁵⁾ 1 Petr. 3, 15.

cele adevărate și prin înțelepța lor întrebuițare a confunda înțelepciunea lumii.“¹⁾ Cultivarea clerului în știință o demândă ss. canóne și o înculcă cu multă căldură ss. părinți. S. Ioan Chrisostom ast feliu ne arată necesitatea științei pentru păstoriul sufletesc: „Noi nu avem de a ne lupta numai cu un feliu de inimic, care își încercă tótă măestria, tóte apucăturile luptei, ca să ne pótă strica. Tot feliul de inimici sunt adunați în óstea lui, și is deprinși în mii de apucături. Astă luptă spirituală înfiorătoare nu se póte suporta numai ca și o luptă omenescă. De va luptătoriul să nimicescă atacurile tuturor, trebue să pricepă măestria tuturor, să fie de odată: . . . . ostaș de rînd și conducătoriu. — Numai acel păstoriu póte sta în contra acestor răpitori furioși, carele e măestru iscusit în tóte ramurile științei, care vede și pricepe tóte vicleniile lui.“²⁾

Progresul gradat în știință și rezultatul salutar al studiului rațional servește ca îndemn spre a continua cu mai mare zel. Acest zel nobilitéză spiritul preotului și-l disgustă de plăceri ordinare; el e ca și un ânger păzitor, care, îndemnându-ne să ne ocupăm cu lucruri seriose, ne înfioră de trândăvie și de tóte lucrurile de nimica.

Gradul recerut de știință nu e același pentru toți membrii clerului, ci el atirná dela demnitatea și poziția, ce ocupă cineva în organismul ierarhiei pre cum și dela împrejurările, între cari viețuiesce și lucră. În genere fie care preot trebue să aibă știință suficientă, spre a îndeplini corect funcțiunile împreunate cu oficiul ce-l pórtă și a rezolva casurile, ce obvin mai des, și cel puțin a dubita în celea mai complicate și extraordinare, atât în forul intern, cât și în cel estern. Cel ce ia asupra-și oficiul pastoral, fără ca să aibă știința recerută, păcătuesce, de asemenea și cel ce constituie în oficiul pastoral indiviđi fără știința necesară.

La întrebarea, că în cari genuri de științe să se perfecționeze membrii clerului, răspunsul e simplu și firesc: ei înainte de tóte trebue să cultive științele sacre, fiind că aceste forméză specialitatea lor. Pre lângă aceea preoții aú să-și câștigue respective lărgescă și cunoscințele profane, în cât o reclamă aesta poziția, ce o ocupă în viață, orî împrejurările, între cari aú să-și desvólte activitatea lor. Ss. Părinți nu și-aú prejetat a-și înavuți spiritul și cu științe profane, așa despre S. Vasiliu Marele amicul seú S. Gregoriu Naz. scrie, că el în fie care

¹⁾ Conc. prov. I. tit. VII. c. 1. ²⁾ Despre preoție IV. 4.

sciință s'a distins așa, ca și cum singur pre aceea ar fi studiat-o, și că în toate științele, era mai profund de cât alții în câte un singur ram.

Spre a păstori cu succes nu putem recomanda în de ajuns clerului, să-și însușescă cunoștința de ómenii, adecă să cunoască modul de a cugeta, simți și lucră a ómenilor de diverse condițiuni, secs și etate, cu cari are de a face. Mai departe tot spre a păstori cu fruct se recere, să fie preotul în clar cu *spiritul saú caracterul timpului*, érá sub acesta înțelegem suma principiilor și aspirațiunilor, ce se manifestă în viața publică și privată din cutare epocă. Cei mai mulți ómenii merg împinși de curentul principiilor și ideilor predominante și, fără a fi consciii de sine, cugetă, simțesc și lucră sub influința hotărítore a acelora. E lucru firesc, că spre a conduce pre atari ómenii, e necesar a sci în cé măsură stau sub influința curentului domnitor. Căci puté-va el scuti poporul de curentul nesănétos, dacá pre acesta nu-l cunoște? Cum va puté combate ratécirile, despre cari nu are cunoștință, și vindeca ranele, cari îi sunt cu totul ascunse? Decí păstoriului sufletesc îi incumbe dotorința de a studia spiritul timpului atât din partea cea bună, cât și din cea slabă; numai așa va puté afla mijlócele potrivite de a feri pre credincioși de influința stricáciosă a spiritului modern, caracterizat prin indiferentismul religios și cel mai cras materialism, și numai studiând spiritul timpului va puté conduce poporul pre calea cea adevérată, ce duce la fericire.

În deosebii se cuvine, ca preotul să fie în clar cu diversele cestiuni mari, ce agitá societatea, fiind că de unele agitațiunilor ușor póte fi atins fie care credincios. P. es. azi sunt la ordinea zilei cestiunea libertății religioare, a socialismului agrar, a sufragiului universal, a reuniunilor economice, comerciali și de credit. Spiritul timpului și natura cestiunilor de actualitate o póte cunoște preotul făcând însu-și observațiuni și reflecțiuni asupra lor, prin cetirea discursurilor din parlament și alte adunări publice referítore la aceste materii și din legile și dispozițiile, ce se aduc pentru resolvirea lor, dar mai ales din presa periodică și din acelea foii de zi, cari apretiéază obiectiv cestiunile de actualitate. Scrierile mercenare și puse în servițiul de partid inse n'í odată corump opiniunea publică, decí să fie preotul precaut în cetirea lor.

Spre căștigarea și lărgirea cunoștințelor de lipsă preotul bun învață cu diligență în totă viața sa. El se ocupă cu lucruri de

acelea, din cari trage folos practic, în ce privesce administrațiunea oficiului său. Spre acest scop S. Francisc Xaveriu prin o scrisóre adresată lui P. Barzaeus recomandă preotului următoarele: „Orî unde te vei afla, fie și numai în trecere și călătorie, cercă a cunoște delă ómenii bunî și esperți, cât se póte de acurat, nu numai artele îndatinate p. es. apucăturile injuriei, ci preste tot moravurile țerei, opiniunile dominante, aplicările poporului, obiceiurile particulare ale ținutului, sistemul de guvernare, stilul oficios, procedura judicială, intrigile fiscale și preste tot, ce atinge viața publică și privată. Tóte acestea este de folos să le scie un medic sufletesc. Ele te vor învăța, ce să atingi mai des în predică, cum să te porți în conversațiune cu tot soiul de ómenî. Cu acestea înzestrat nimica nu-ți va fi noû, nimica neașteptat; din ele vei scóte receruta prezență de spirit la orî ce întîmplare, arta de a tracta cu ómenî de orî ce caracter, pre cum și vađa de lipsă înaintea tuturor. Laicilor le place să desconsidere admonițiunea preoților, despre cari presupun, că nu cunosc viața practică. Când observă ínse, că cutare preot e destul de versat, se încred în el și sunt gata a-l urma. Așa e de folos cunoșcerea de ómenî. Nu te mărgini la cărți mórte, nu la hârtie și pergament, ci estrageți înțelepciunea din cărți vii, adecă delă bărbați, cari cunosc bine lumea și ómenii.“

§. 18. Progresul clericilor în perfecțiunea morală.

Păstoriul sufletesc prelângă sciință trebuie să aibă și pietate adevărată, căci „*evlavia spre tóte e de folos, avênd făgăduința vieței cestei de acum și a celei venitoare*“. ¹⁾ Êră sub pietate înțelegem complexul tuturor virtuților cu cari trebuie să fie înzestrat un creștin bun și cu deosebire un preot, care s'a dedicat în servițiul Domnului și care în virtutea poziției sale e detor a se ridica la un grad mai înalt de perfecțiune morală.

Pre cum statul sacerdotal e cel mai sânt și mai sublim, așa și viața morală a clerului trebuie se fie sântă și mai pre sus de cât a laicilor. ²⁾ Spre sântenie și perfecțiune morală provócă Mântuitorul pe toți creștinii, dară cu deosebire pe preoți, zicându-le: „*Fiți deseversîți, pre cum și Tatăl vostru, cel din ceriuri este deseversît.*“ ³⁾ „*Voî sunteți sarea pămîntului.*“ ⁴⁾ „*Așa să lumineze*

¹⁾ 1 Tim. 4. 8. ²⁾ Conc. prov. I. tit. VII. c. 2. ³⁾ Mat. 5, 48. ⁴⁾ Mat. 5, 13.

lumina voastră înaintea ómenilor, că vedând faptele vóstre cele bune, să preamărescă pre Tatăl vostru cel din ceriuri." ¹⁾ Pre cum progresul în sciință are să fie neîntrerupt, chiar așa și în pietate e detor să înainteze din zi în zi fie care preot, căci S. Scriptură zice: „*Cel drept mai facă dreptate și cel sânt să se mai sântescă.*" ²⁾ Cu atât mai virtos trebuie să ne silim a progresa în perfecțiunea morală, cu cât ispitele spre păcat, la cari e supus și preotul, ca om, ușor îl înving pre cel ce nu se nisuesce a fi tot mai bun. S. Paul ne admoniează zicând: „*Cel ce i-se pare, că stă, să iée aminte, ca să nu cadă.*" ³⁾

Apoi progresarea păstoriului sufletesc în pietate și perfecțiunea morală, pre lângă aceea, că e recerută de statul sacerdotal, dă tãrie cuvintelor lui, fiind însași o predică vie a moralului creștinesc, câștigă preotului auctoritate, pre cum și iubirea și încrederea poporului, cari sunt indispensibili la o păstorie cu fruct. Căci poporul urmază pre acela, pre care-l iubesc și are încredere în el. Mai departe sãntenia vieței îl face apt pre preot de a îndeplini cu demnitate celea sacre. La acésta esemplaritate a vieței morale provocă pre preot și S. Paul scriind lui Tit: „*Întru tóte dându-te pre tine pildă de fapte bune, întru învățatură, întregime, cinste, nestrícăciune, cuvînt sãnetos fără prihană, ca cel potrivnic să se rușineze, neavînd nimica a grăi de noi hulă,*" ⁴⁾ și lui Timoteu „*se cade episcopului să fie fără prihană.*" ⁵⁾ Êr s. Ioan Chrisostom scrie: „Preotul trebuie să aibă viață nemaculată, ca toți se privescă în dînsul, ca într'un esemplu, de óre ce Dumnezeu pentru aceea ne-a ales pre noi, ca să fim ca nisce lumina și învățatori ai celor alaltî și ca să petrecem pre pãmînt, ca ângerî," ⁶⁾ și în alt loc: „Pre cât este mai pre sus preotul, de cât poporul, pre atât trebuie să fie mai pre sus și modul seũ de viață, de cât a poporului." ⁷⁾

Viața preotului nu are să fie curată numai de macula păcatelor mortalî, ci și de întinãțiunea celor venialî, căci și acestea maculează sufletul, dispun spre celea mortale și ușor pot da smintelã poporului. Apoi e greũ a determina în fie care cas concret, că óre păcatul e venial sau dórã e mortal? Se póte, că cea-și faptã comisã de un laic să constituie numai păcat venial, comisã de un

¹⁾ Mat. 5, 16. ²⁾ Apoc. 22, 11. ³⁾ 1 Cor. 10, 12. ⁴⁾ Tit. 2, 7, 8. ⁵⁾ Tim. 3, 2. ⁶⁾ S. Chrisostom Hom. 10 in ep. ad. Timoth. ⁷⁾ S. Chrisostom Despre Preoție, VI, I.

cleric înse e păcat greu, din cauza cunoscinței și chemării acestuia. ¹⁾ S. Chrisostom îi îndemna pre clericii: să se siléscă a încunjura mai mult păcatele venială, de cât celea mortală, pentru că celea mortală prin mărimea și urțiunea lor de sine ne insuflă gróză, pre când celea venială le nesocotim, prin ce sufletul nostru devine neingrijat și așa se dedă cu réul, cât nu mai suntem în stare a deosebi pre cel mare de cel mic.

Pre când preoții virtuoși sunt podóba bisericeii și conducători lumii la sanctificarea vieței și unirea cu Dumnezeu, pre atunci preoții dedați la păcate sunt o plagă pentru biserică și în loc de a câștiga sufletele pentru cer, înpopulează cu ele infernul. Preotul datat la viții, ceea ce ar edifica cu cuvintul, dărímă cu esemplul sėu; la atare preot se póte aplica potrivit, ce scrie s. Ieronim lui Nepoțian: „Ne confundant opera sermonem tuum, ne cum in Ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat: cur ergo, quae dicit, ipse non facit? delicatus est, qui pleno ventre de jejuniis disputat, accusare avaritiam et latro potest; sacerdotis Christi os et mens manusque concordent.“ ²⁾ Érá s. Gregoriu M. scrie: „Turma îndată se precipitează în abis, dacă păstoriul umblă pre căile țepișe ale vițului, și cum s'ar poté almintrelea, când aceia, a căror chiemare este a îndrepta pre cei, ce rătécesc și greșesc, înși-și arată moravuri stricate.“ Amenințarea Mântuitorului: „Vaí lumii de scandal“ privesce înainte de tóte pre preoții cei réi, căci acestia de comun nu se scobórá singuri în iad, ci trag după sine sute și mií de suflete. Decí ca preotul să nu contragă vre un vițiu, ci să póta fi cu demnitate representantul Domnului Christos și sucesor al apostolilor, are stricta detorință a se nisui să progreseze din zi în zi în virtute și în perfecțiunea vieței.

Preotul trebuie să se distingă mai ales prin credință vie și firmă, care e fundamentul a tótă pietatea și perfecțiunea creștină. În credință are preotul să introducă și pe alții; cum o va face acésta înse, dacă el nu va fi destul de tare? Să aibă speranță și încredere neclătită în Dumnezeu în tóte împrejurările vieței și iubire sinceră, care e coróna a tótă pietatea și legătura perfecțiunii cum o numesce apostolul. ³⁾

În special preotul aplicat în păstorierea sufletelor trebuie să nutrască iubire părintescă față de toți credincioșii, fie avuți, fie

¹⁾ Luc. 12, 47. ²⁾ Epist. ad Nepotianum. ³⁾ Colos. 3, 14.

săraci, fie de poziție înaltă, fie ómeni de jos, fie învățați, fie neîn-
vățați, fie drepți, fie păcătoși, fie fericiți, fie nefericiți, el e părintele
tuturor, iubirea are să i se estindă la toți, suportându-le cu paciință
debilitatea, tuturor să se facă tóte, ca pre toți să-ı câștigue pentru
Dumnezeu.

Din iubirea adevărată isvoresc celea mai multe virtuți, cari
trebuie să-l înfrumșeteze pre un preot și păstoriul sufletesc. Așa
fructul iubirii și al adevăratei pietăți e zëlul pastoral, paciența,
blânđeța, afabilitatea, spiritul de jertfă etc. În celea următoare vom
considera unele din aceste fructe ale iubirii pastorale, anume pre
acelea, cari trebuie se strălucescă mai mult în un păstor sufletesc;
ele sunt: 1. zelul preoțesc. 2. blânđeța clericală. 3. afabilitatea.
4. modestia clericală. 5. castitatea.

§. 19. Zelul preoțesc.

Sub zelul preoțesc înțelegem însuflețirea și nisuința neobosită
a preotului de a înainta din tóte puterile gloria lui Dumnezeu și
mântuirea credincioșilor. Zelul nu e atât efectul obligațiunilor
împreunate cu oficiul cuiva, ci e mai mult eflucșul iubirii sincere
față de Dumnezeu și poporul credincios.

De unde *obiectul* acestui zel nu se póte restringe la anumite
margini, ci el se estinde la tóte acele lucruri, prin care Dumnezeu
se preamăresce și poporul se îndreptă și înainteză pre calea virtuții
și a perfecțiunii creștine. Preotul care s'ar restringe numai la
împlinirea detorinței stricte, și, când e vorbă să presteze ceva mai
mult, în dată replică: „la aceea nu sum obligat,“ nu se póte lăuda
cu zelul, ci satisface numai legalității. ¹⁾ Preotului și în special
păstoriului sufletesc zelos nici când nu i se pare, că a făcut destul, ²⁾
ci din contră cu cât a prestat mai mult, cu atâta îi cresce
pofța de a lucra pentru realizarea scopului urmărit de oficiul
pastoral.

Zelul păstoriului promovéză binele poporului credincios, pre
când trândăvia s'au lipsa de zel a preotului, produce stagnare și
răspândește rēcělă și inghiet în jurul său. Dacă preotul e leneș și
indolent față de cauza bisericeı, poporul încă se înstrăinează de ea.

¹⁾ 1 Petr. 5, 4. ²⁾ Luc. 17, 10.

Servul cel netrebnic și smochinul cel neroditor sunt tipul preotului indolent și lipsit de zel.¹⁾

Înșușirile zelului adevărat le putem reduce la patru, anume să fie zelul: sânt, perseverant, universal și rațional.

1. *Zelul preoțesc e sacru*, când preotul în tot, ce îndeplinește, e condus de intențiunea curată de a promova mărirea lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor. Atare zel e sânt și curat nu numai cu privire la scop, ci și la mijloce: e departe de a urmări interese egoistice, mărire deșartă etc., ori de a aplica mijloce incompatibile cu legea și onestatea.

2. *Zelul e perseverant*, când păstoriul sufletesc e gata a întâmpina și suporta cu răbdare orice neîmpliniri și greutăți împreunate cu realizarea unui scop salutar. Preotul zelos nu se înfioră de miserie și neajunsuri, de dureri și suferințe, ci pășește tot de una cu curaj și încredere în Dumnezeu, imitând pre ss. Apostoli, cari au mers ca nisce miei în mijlocul lupilor răpitori,²⁾ fără a se teme de ceva. Mulți preoți tineri, nereflectând că iubirea e răbdătoare și îndelung răbdătoare, dacă nu le succede curând ceea ce încercă, se disgustă și desperază. Zelul lor e ca și focul de paie, care face flacără mare, dar curând se stinge. Să-și aducă aminte atari preoți, că ori ce lucru bun recere timp și osteneală și ce nu succede azi, poate să succedă mâine. Ceea ce nu ajunge să ducă într-o îndeplinire un păstoriu sufletesc, poate să ajungă următorul său în același oficiu. Fie care are să facă, cât poate, și unde a lăsat unul să continue celalalt.

3. *Universal e zelul*, când se estinde la toți ramii oficiului pastoral și la toate lipsele sufletesci ale poporului credincios. Preotul zelos predică, catechizează, celebrează s. Liturgie, cercetează morboșii, poartă grije de administrarea averii bisericești și nu întrează a împlini și alte agende pastorale după trebuință.

4. *Rațional e zelul*, când preotul tot de una lucră cu calcul și precauțiune, pentru toate căeră timpul și locul oportun. La orice lucrare aplică diligența corespunzătoare momentuosității ei, și nu-și consumă timpul și puterile pentru lucruri de puțină însemnătate practică în detrimentul celor de valoare mare, ori chiar necesarie. În faptele sale nu se lasă a fi răpit de patimi, ci lucră cu moderațiunea cuvenită, amăsurat axiomei: „Festina lente“.

¹⁾ Mat. 21, 19; 25, 30. ²⁾ Luc. 10, 3.

§. 20. Blândeța clericală.

Preotul, ca ministrul Domnului Christos și părintele poporului credincios, trebuie să aibă și virtutea blândeței. Mântuitorul zice tuturor ómenilor și în special preoților: „*Învętați dela mine că blând sum și smerit cu inima*“.¹⁾ Blândeța ca fruct al iubirii părintești a preotului față de credincioși, îl face preot ca să ierte și deé uitării injuriile și vătămările, ce i s'ar fi făcut,²⁾ să fie indulgent și pacient față de fragilitatea și scăderile poporului.³⁾ Preotul blând chiar nici în tractarea cu cei renitenți și perversi nu se va lăsa răpit de patima mâniei, ci ca un adevărat părinte și binevoitor îi va îndrepta cu spiritul blândețelor.⁴⁾ Căci pre cum cetim în Pildele lui Solomon: „*Ręspunsul cucernic întórcе mânia, și cuvântul aspru aprinde mânia*“.⁵⁾ Blândeța îl face preot să fie umilit și ast fel iubit de popor, căci poporul se alipesce de preoții blândi și umiliți, încunjurând pre cei recunoscuți ca aspri și prea domnoși.

Preotul, care e înclinat spre mânie sau e iritácios, să încunjure ocaziunile, ce l'ar irita, și dacă acesta nu e cu putință, să se prepare de cu timpuriu orî de a tăcé, orî de a vorbi cumpętat și cu blândeța; căci pre cum observă S. Ioan Chrisostom, virtutea blândeței nu stă în a fi blând în tractarea cu cei blândi, ci a deprinde această virtute și față de cei ce nici nu știu, ce însemnă a fi blând, după cuvintele psalmistului: „*Cu cei ce uria pacea, eram făcătoriu de pace, când grăiam lor, se lupta cu mine în zădar*“.⁶⁾

Când accentuăm necesitatea blândeței și umilinței pentru păstoriul sufletesc, îl facem atent, că virtutea stă în mijloc, deci să nu degenereze blândeța lui în slăbiciune și molătate, care ar tolera abuzuri orî datini periculóse, căci o atare imbecilitate numai compromite statul clerical și e dăunáciosă poporului. Preotul purerea să fie consciu de demnitatea și chemarea sa, și când e de lipsă, să deé probe de energie în cuvinte și în fapte. Mântuitorul, deși cel mai strălucit model de blândeța, a scos cu sbiciul din biserică pre cei ce negoțetoriau acolo și a înfierat perfidia și perversitatea fariseilor și a cărturarilor.⁷⁾ Tot așa mustra și s. Paul pre Corinteni pentru pécatele lor.⁸⁾ (Deci și preotul, când e de lipsă,

¹⁾ Mat. 11, 29. ²⁾ Mat. 5, 44. ³⁾ Isus Sirach 6, 6. ⁴⁾ Gal. 6, 1.
⁵⁾ Pild. 15, 1. ⁶⁾ ps. 119, 6. ⁷⁾ Mat. 23, 13 urr. ⁸⁾ 1 Cor. 1, 10; 4, 21; 6, 1 urr.

purcédă cu rigóre și aplice chiar pedepse acolo, unde cere trebuința, ca nu cumva rēul să devină irreparabil. ¹⁾

§. 21. Afabilitatea clericală.

Preotul, ca administrator al oficiului pastoral, nu pôte și nu e permis să se retragă din societate, ci are să viețuască și să lucre în lume, în mijlocul poporului. În privința acesta încă are să imi-teze pre Mântuitoriul, care a petrecut cu ómenī de diverse condițiuni. Așa a luat Mântuitoriul parte la nunta din Cana Galileei, a mâncat cu vameșii și pécătoșii, a disputat cu farisēii și cărturarii etc. în tot locul invēțând și îndreptând prin cuvintele și esemplele sale. Așa are să facă și preotul adevērat. El numai în societate pôte cunoște acurat modul de cugetare, aspirațiunile și diversele lipse ale poporului și tot odată pôte afla cele mai acomodate mijloce spre a-ī veni în ajutor.

Ca preotul să-și pótă împlini chiemarea sa de a cultiva so-cietatea, trebuie să fie afabil; adecă să aibă o purtare decentă, pre-venitóre și plăcută. ²⁾ Virtutea acesta străluce într'un mod admirabil, din purtarea și chipul de vorbire al Domnului Christos, pre care-l însoția și asculta poporul cu plăcere, și toți se mira *de cuvintele darului, care eșia din gura lui.* ³⁾

Preotul afabil pre toți îi primesce bucuros și cu față veselă; îi ascultă și agrăește cu bunăvoință; răspunde cumpētat chiar și la întrebările neoportune și indiscrete, respective declină a da răspuns, folosindu-se de espresiuni, cari nu vatēmă susceptibilitatea întrebă-toriului, nici nu-l umilesc; salută și resalută cuvenincios, după cum poftesc datinele locali și poziția persónelor, cu cari are de a face preoful; din tótă purtarea lui transpiră grație, suavitate și iubire creștinască; el urmēză esemplul apostolului care zice: „*Fără smintēlă fiți și Jidovilor și Elinilor și Bisericei lui Dumnezeu. Pre cum și eū întru tóte tuturor plac, necăutând folosul meū, ci al multora, ca să se mântuască.*“ ⁴⁾

Afabilitatea câștigă preotului iubirea, încrederea și simpatia tuturor. Supunēnd că ar fi și ómenī duri și rēutácioși, cari să

¹⁾ S. Gregoriu M. „De Pastoralī cura“ P. II. c. 6. ²⁾ Despre virtutea acesta scrie S. Thoma ast fel: „Affabilitas est quoddam debitum honestatis, ut scilicet homo alteri faciat, quod decet eum facere. 2. 2. q. 124. a. 2. ³⁾ Luc. 4, 22.

⁴⁾ 1 Cor. 10, 32—33.

nu considere nobleța caracterului, ce-l dovedește preotul, marea majoritate a poporului înse va fi pentru el, și de sine va aduce la reson pre cei perversi.

Când zicem, că preotul să nu încunjure societatea și să fie afabil cu toți, nici de cum nu înțelegem, că i-ar fi iertat a petrece în societăți rele și demoralizate, nici a petrece prin crișme și alte locuri oprite clerului preste tot și incompatibile cu demnitatea preoțească, și nici să facă cauză comună ori să lege amicitie cu persoane suspecte ori compromise din punct de vedere religios, moral etc., căci prin acesta își strică reputațiunea proprie și dă smintelă poporului.

Conciliul prov. I. recomandă preotului, ca în conversațiunea cu bărbații culți și cu poporeni săi, „să se pórte cu gravitatea recerută ca și un părinte, necompromițându-și vađa înaintea acelor ori atrăgându-și invidia. Eră în atingere cu bărbații de alte confesiuni preoții trebuie să arete iubire și să se pórte cu tótă modestia, să grijască înse ca nu cum va prin acomodare în celea religioase să dovedescă indiferentism.“ ¹⁾

§. 22. Modestia clericală.

Nu numai în conversare are să fie preotul afabil, ci și întrégă purtarea în afară are să fie decentă, adecă corăspundătoare etății, poziției sale socială și înaltei demnități a statului clerical. Nu tot ce e permis laicilor e permis și preotului, ci sunt lucruri, cari cu statul laical sunt compatibili, pentru un preot înse pot să fie compromițătoare p. es. saltul, rolul de actor în producțiuni teatrale, ori și cu ce scop s'ar da ele. Preotul să se distingă și prin modestia sa, observând pretutindena și în tóte decența și o ținută corăspundătoare cu demnitatea statului său ²⁾

Modestia privesce mai ales ținuta și mișcarea corpului, îmbrăcăminte și traiul preotului.

I. *Ținuta și mișcarea corpului* are să fie: naturală, gravă și démnă, departe atât de delăsare și molătate, cât și de afectare și frivolitate, conformându-se prescrișelor Conciliului tridentin, după cari „Clericiu cei chiamați în sórtea Domnului așa să-și întocmescă viața și tóte moravurile sale, ca cu portul, cu gestul, cu umbletul,

¹⁾ Conc. prov. I. tit. VII. c. 6. ²⁾ Gal. 5, 23; Filip. 4, 5.

cu cuvîntul și cu tóte cele alalte lucruri nimica alta să arete fără numai ce este grav, moderat și plin de pietate“ .¹⁾

În manieră preotul are să fie urban și serios, așa pre cum se cuvine unui bărbat cult și cumpătut și unui educător înțelept al poporului. Rusticitatea, ca și extravaganța și frivolitatea teatrală, dejosesec pre preot și espun disprețului statul clerical.

A prescrie reguli specială de conduită e greu: S. Bonaventura espune limitele, între cari are să rămână ținuta păstoriului sufletesc. El zice: „Să nu fie nici prea trist, nici prea voios, nu prea aspru, nici prea môle, nici prea amestecându-se în societate, nici prea vorbitor, nu prea încordat, nici prea delăsat, nici prea încunjurat de óspeți, nici prea puțin ospital.“ Érá S. Bernard ne dă despre modestie icóna următoare: „Modestia plécă puțin spre pămînt capul înălțat și superb, plécă îngânfarea privirilor, dă feței o espresiune sênină, légă mobilitatea și vagabundarea privirii, reține excesul în ris, limbei, pre care s. ap. Iacob o numesce neînfrînată rëutate, plină de otravă, aducătoare de mórte²⁾ îi pune frîul înțelepciunii, înfrână sensualitatea, la mergere împrumută un paș moderat dar sigur, ține corpul în o poziție corëspundătoare etății, genului și condițiunii și în urmă își exercéază dreptul asupra vestmintelor, locuinței, mobilierului și a tot, de ce are omul lipsă.“³⁾

II. *Ce privesce portul clerical*, fiind că ómenii de comun judecă după exterior, nici alegerea vestmintelor nu e lucru indiferent. Ele fac ca preotul să fie ușor recunoscut, și dacă sunt decente, și stimat de cătră popor; tot odată servesc pentru cleric ca un ânger păzitor, care îl reține dela lucruri de jos. În secolii primii și mai ales pre timpul persecuțiunilor, clericii nu aveau port destins de al credincioșilor. Cu timpul înse s'a desvoltat portul clerical deosebit, distincțiunea a stat mai ales în aceea, că vestmintele clericilor erau de colóre închisă și mai lungi de cât ale laicilor. Conciliul Trulan din a. 692 în can. 27. obligă pre preoți, ca să pórte vestminte corëspundătoare statului lor. Sinodul diecesan din a. 1732 în c. 6 decretéază pedépsă de 12 fl. clericilor, cari nu pórta vestminte cuviinciose statului clerical.⁴⁾ Asemenea dispușețiune are și sinodul diecesan din a. 1742 în can. 4.⁵⁾

În timpul nostru portul clerical e normat parte prin dispușiuni positive emanate dela auctoritatea bisericéscă competentă, parte

¹⁾ Sess. 22. cap. 1. de Reform. ²⁾ Iac. 3, 8. ³⁾ S. Bernard. ep. 113.

⁴⁾ I. M. Moldovan o. c. tom. II p. 97. ⁵⁾ I. M. Moldovan o. c. tom. I p. 149.

prin datina rațională isvorită din ceea ce e decent și conform demnității clericale. Conciliul prov. I în ce privește portul clerului, obligă strâns pre toți preoții: „că de câte ori celebrăză s. Liturgie să fie îmbrăcați în vestmînt talariu. Pre cum și când se înfățișeză la Ordinariat, la adunări protopopesci, ori la deregătoriile din afară, să fie îmbrăcați în vestminte preoțesci cuvenite statului.“

„În alte afaceri și ocupațiuni preoții se pot folosi și de vestminte preoțesci civili, așîderea de colóre négră s'au obscură, oprite fiind vestmintele scurte de după moda mirenilor și de colóre deschisă.“ Mai încolo se fac atenții, că și în purtarea vestmintelor cuvenite statului, să urmeze modestia și umilința prescrise în ss. canóne.“

„Pentru aceea se vor feri a purta pre vestmintele lor șinóre de altă colóre, ori vestminte luxóse, inele în degete, afară de Episcopi, și de alți demnitari, cărora li compet. Érá de altă parte încunjurând necurățenia și negligența esteriorului, și în acéstă privință să se nisuéscă a sustiné decórea clerului, aducéndu-și aminte, că curăția din afară nu fără temeiu se socotesce de semnul purității interne.“¹⁾

Preotul mai miser să aibă cel puțin un rînd de vestminte mai alese, cu cari să se presente la ocațiuni solemne, ori în vre o societate mai distinsă.

Observațiune. Vorbind de înfătoșarea esternă merită să atîngem și obiceiul de a purta barbă și pîr lung, respective de a se rade și tunde. Ce privește purtarea barbei și a părului, Conciliul nostru prov. nu dispune nimic, dară purtarea preoților pîi și înțelepți, pre cum și datina vîgentă pot servi și în acéstă privință ca îndreptariu. Preoții greco-catolici români preste tot pórtă pîrul tuns, érá barba și mustațele ori mari, ori în o formă retezate; unii umblă rași de tot pre barbă și mustațe ca și preoții catolici apusenî. A rade barba saú de tot saú în parte și a purta numai mustațe este o abatere dela datina generală, un semn de înclinare spre spiritul mundan.

III. *Vîptul saú traiul preotului* preste tot să fie simplu și frugal avênd înaintea ochilor cuvintele sântului Ioan Chrisostom, că: „nu e viața pentru mîncare și beutură. Așa dară să nu întórcem rînduéla, nici să nu servim așa pântecelui și poftelor trupesci, ca și cum spre acéstă am fi făcuți.“²⁾ Căci i-ar sta rău să se înbuibéze în mîncări și beuturi preotul, care e detoriu să predice

¹⁾ Conc. prov. I. tit. VII. c. 7. ²⁾ S. Chrisostom hom. 22. în c. 6. Genes.

cumpătul și mortificarea trupului. Pre lângă aceea prin lucș în mîncări și beuturi, fiind la noi beneficiile bisericescî de tot mici, preotul ușor ajunge la sapă de lemn.

Pre când reprobăm lucșul și prodigalitatea în vipt, recomandăm, ca, în cât permite starea materială și împrejurările locali, fie care preot să aibă vipt suficient și destul de nutritor, căci alt cum organismul slăbesce și denégă servițiul. ¹⁾ Spre ași asigura la noi preotul un traiu modest, dar onest, trebuie să fie econom bun, care împreună cu căștigarea să știe combina și buna chivernisire a venitelor. Ce privesce pre preoții căsătoriți, dacă soțiile le sunt económe bune și înțelepte, și acolo unde sunt venite mai puține, pot trăi relative bine; o cumpênélă bună ține echilibrul finanțial. De cumva preotul are familie să dedée la cruțare și traiu simplu și pe membrii familiei sale.

Când împrejurările aduc cu sine ca preotul să participe la masa vre unui poporén, cărui i-a perfăcut cutare funcțiune sacră, orî la masa altei persóne, nici aici să nu-și uite de demnitatea și pozițiunea sa, ci să fie modest și cumpêtat în vorbe și în mîncare. Preste tot să se ferescă preotul de escese în mîncări orî beuturi. ²⁾ Mai tare să se ferescă de dedarea la beuturile spirituóse, care dedare îi consumă venitele și nu odată e causătóre și a altor rele. Ca nu cumva să se dedée preotul la beție, să încunjure crișmele și societatea beutorilor. Ar fi și scandalizător a merge preotul din crișmă de-adreptul să administreze cele sacre.

§. 23. Castitatea clericală.

O altă virtute escelentă prin care omul se aseménă cu ângerii este castitatea. Ea constă în abstenența nu numai dela fapte, ci și dela cuvinte, poște și cugete veneree și necurate.

Castitatea e de trei specii: virginală, conjugală și viduală, după cum adecă cineva se abșține nu numai dela orî ce necurețenie, ci și dela matrimoniu, orî după cum duce o viață conjugală în sântenie și credință, sau devenind vėdov se abșține cu totul dela orî ce delectare veneree. ³⁾

Castitatea, care e cel mai frumos ornament pentru fie care om, este indispensabilă unui preot al Legii nouė. Acėsta i-o aduce aminte și rugăciunea: „Nimenea din cei legați cu poștele și des-

¹⁾ Epistolele cătră un preot tinér tom. I. ep. 40. ²⁾ Rom. 13, 13.

³⁾ 1 Tim. 2, 2; 4, 12; 6, 14.

mierdările carnali nu este demn să vină, sau să se apropie, sau să servescă ție, Împărate al măririi, pentru că a servi ție mare și înfricoșat (lucru este chiar și puterilor ceresci.“¹⁾ Și păgânii precum ne spune Plutarch, pretindeau, ca toți cei ce se aflau în serviciul zeilor, prin urmare și preoții, să fie curați. În L. v. Dumnezeu a dispus, ca preoții să îmbrace veșminte albe și să se spele des, simbolisând prin curățenia trupului virtutea curățeniei. Acum dacă dela acei preoți, cari au fost numai tipul preoților din L. n. s'a recerut atâta puritate, cu cât mai mult se va recere acésta dela noi, cari avem să atingem celea sacre și să îndeplinim serviciu ângeresc.²⁾ Cu dreptul numesce sântul Atanasiu castitatea o locuință a spiritului sânt, o viață ângerescă, o corônă a ângerilor.

Este escelentă castitatea, dar este înfricoșată lupta, ce are să o pórte omul cu sine spre a o păstra.³⁾ S. Augustin scrie, că între toate luptele cea mai grea e lupta pentru castitate, căci lupta e zilnică ér învingerea rară. Grija bună ajutată de grația divină, apără acest mărgăritar prețios.

Ca mijloce de a apăra castitatea se recomândă:

a) Cel mai bun mijloc este *încunjurarea ocaziunii*, căci cine iubesc pericolul adecă ocaziunea în el va peri.⁴⁾ Și precum se exprimă în alt loc S. Scriptură: „*Au dóră va ascunde cineva foc în sân și nu-și va arde hainele? Au umbla-va cineva pre cărbuni de foc aprinși și nu-și va arde picioarele sale?*“⁵⁾

b) *Păzirea simțurilor noastre*, prin cari nepăzite, ca și precum tot atâtea ferești întră în suflet păcatul.⁶⁾ Deci fără causă justă și gravă să nu privim persoane sau lucruri, cari ar puté escita sensualitatea,⁷⁾ nici să nu ascultăm cuvinte ori să cetim cărți, ce ar puté să ne scandalizeze.“

c) Spre a păstra castitatea avem să *încunjurăm trândăviu și lenevirea*, cari dedau la multe rele.⁸⁾ De unde s. Ieronim ne învață, să ne ocupăm pururea, ca diavolul cercând a ne ispiti, să ne afle pururea ocupați.⁹⁾

d) Mai departe să *ne ferim de necumpét* în mâncare și mai ales în beutură, care esces escită sensualitatea spre poftes necurate,

¹⁾ Rugăciunea dela Chernvic în Liturgia Sântului Vasiliu M. și a S. Ioan Chrisostom. ²⁾ S. Ioan Chrisostom, Despre Preoție, III. 4. ³⁾ Sol. 40, 11. ⁴⁾ Eccles. 3, 27. ⁵⁾ Pild. 6, 27 28. ⁶⁾ Ier. 9, 21. ⁷⁾ Eccles. 9, 5; 25, 28. ⁸⁾ Eccles. 33, 29. ⁹⁾ Ep. ad. Rusticum.

de unde și apostolul ne zice: „Nu ve îmbătați de vin, întru care este curvia, ci ve umpleți de duch.“¹⁾

e) *Rugăciunea*, semnul st. cruci, invocarea P. C. V. Maria și a sântilor, îndreptarea atențiunei spre lucruri seriose și de mare importanță pentru fericirea noastră, sunt mijloce forte potrivite spre a ne reținé dela păcate contra castității și întări în propusurile curate.

Biserica pre de o parte spre a preveni pericolul căderii, ér de altă parte spre a delătura orí ce suspitiune, permite preoților neînșurați și véduví cohabitarea numai cu atari muieri, cari departă suspitiunea, cum ar fi mama, sora, matușă orí altă femeie pie și cu nume bun.²⁾ Pentru păstrarea reverinței cătră cele sacre „canónele impun preoților însurați strínsa obligațiune de a se abștiné de usul căsătoriei de câte orí vor să se apropie de s. Altariú spre celebrarea s. Liturgii.“ În biserica noastră ordinandú se pot căsători numai cu june caste și morali cerénd spre acésta binecuvintarea archierescă.³⁾

§. 24. Prudínța pastorală.

Păstoriul sufletesc, ca conducătoriú al poporului la bunăstare și fericire, în tot, ce are de făcut orí întrelăsat, să fie cu prevedere și circumspecțiune, saú se purcédă cu prudínță. La acésta îndémná pre preoți și cuvintele Mántuitoriului: „Fiți înțelepți ca șerpú.“⁴⁾ Érá Înțeleptul Sirach zice: „Fără de sfat nimica să nu faci și după ce faci să nu-ți pară răú.“⁵⁾ Prudínța pastorală este aceea virtute, care îl face pre preot apt de a purcede în casuri concrete amésurat dispoșiunilor divine și eclesiastice, și de a aplica tot de una cele mai coréspundétóre mijloce oneste, ce conduc la scop.

Prudínța e sufletul tuturor virtuților. Ea e necesară păstoriului sufletesc din caúsă: a) Că el are de a face cu ómení de diverse condițiuni, etate, secs, temperament și grad de cultură intelectuală și religios-morală, avénd ínse să tracteze *cu fie care după individualitatea lui.*⁶⁾ b) Nu odată vin înainte casuri delicate și complicate, cari trebuie rezolvite fără vre o pregătire previe spre acésta. Aici preotul e avisat numai la propria prudínță și capacitate de a se reculege. c) Orí ce paș neprecaut și imprudent póte compromite și cea mai salutară caúsă și nimici auctoritatea păsto-

¹⁾ Efes. 5, 18   ²⁾ Conc. Nic. I. con. 3.   ³⁾ Conc. prov. I. tit. VII. c. III și IV.   ⁴⁾ Mat. 10, 16; 1 Tim. 3, 2; Tit. 1, 8.   ⁵⁾ Isus Sirach 32, 20.   ⁶⁾ S. Gregoriu M. o. c. P. II. c. 1.

riului sufletesc, paralisându-i tótă activitatea. d) În fine însuși statul clerical pretinde, ca membrii săi să se distingă și prin prudență în tóte agendele lor și încă cu o prudență sântă. ¹⁾ S. Bernard scrie despre acéstă virtute; „Discretio enim omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit et decorem, etiam perpetuitatem. Est ergo discretio non tam virtus, quam quaedam moderatrix et auriga virtutum. Tolle hanc et virtus vitium erit.“ ²⁾

Prudența este un dar natural ce stă în agerimea minții, e înse și un dar special al Spiritului sânt. Decí preotul de câte ori are de făcut ceva, să recurgă la darul natural al prudenței și tot odată să implóre dela Dumnezeu acest dar, după cum ne îndemnă s. Iacob zicând: „*Și de este cineva dintre voi lipsit de înțelepciune, să cêră dela Dumnezeu, carele dă tuturor cu destul.*“ ³⁾ Prudența ca dar natural nu se póte studia din cărți, cu tóte aceste, ca preotul să-și póta valora darul acesta cu succes, trebue să aibă cunoscințe teologice fundate și mai ales mare cunoscință de ómení și de spiritul timpului, în care trăesce. Acestea supunându-le recomandăm păstoriului sufletesc observarea următoarelor reguli de prudență:

1. În casurí concrete trebue să lucre tot de una cu intențiune curată, din motivul de a promova gloria lui Dumnezeu și binele poporului, spre care scop éráși numai la mijlóce oneste și ertate póte recurge.

2. Să considere bine tóte eventualitățile, cercând că ce í-ar puté folosi și respective strica, ce e necesar, ce se póte aména etc., ferindu-se de schimbări și înoiri precipitate.

3. Să-și revóce în memorie, ce scie, că au făcut alți preoți prudenți în casurí analóge, respective cum a parces dînsul și cu ce succes în atarí casurí.

4. În casurí, pre carí vede, că însu-și nu e capabil a le resolvi corect, să cêră sfat și inviațiuni dela bărbați éruditi, prudenți și pii, eventual se recurgă pentru îndrumări la Ordinariat.

5. În deosebí să fie cu luare aminte la nemijlocitele împrejurări personalí, temporalí, localí, anume:

a) Ce privesce *împrejurările personalí, să tracteze pre fie care om după individualitatea lui*. Se va pázi de a provoca susceptibilitatea cuiva; va fi prevenitoriú față de toți, dar unde e necesar va páși cu tótă energia, de și prin acésta s'ar supéra unul ori altul.

¹⁾ Rom. 8, 6 ur. ²⁾ Cant. serm. 49. ³⁾ Iacob 1, 5.

Căci în locul prim nu plăcerea, ci mântuirea poporului, o cercă preotul cel bun. „Că acum pre ómenī să ascultați îndemn, întrébă apostolul, aũ pre Dumnezeũ? aũ caut să plac ómenilor? că de a-și plăcé încă ómenilor, nu a-și fi slugă l.ũ Christos.“ ¹⁾ Preotul prudent cruță persóna, dar reprobă vițiul.

b) Ce privesce raporturile *temporali*, folosese momentele celea mai oportune pentru îndeplinirea fie căruī lucru. Acest principiu să-l pună în pracsă mai ales, când e de a face reforme în parohie, de a impune poporului ceva greutate, orī a cere jertfe dela el. Spre exemplu fiind vorba de a înființa un fond de bucate, să începă tómnă, când a fost un an bun și productiv, ér nu atunci când poporul suferă lipse mari. Tot așa púrcede și când vré a se face alte colecte. Înainte de a încerca să introducă reforme radicali, preotul prudent studieză lucrul cu de-aménuntul și-și face planul pentru întîmpinarea și delăturarea eventualelor dificultăți și pedeci. El introduce atari reforme, numai când ele se impun ca necesari și se feresce de a cualifica de rău orī ce obiceiũ, care, póte, pre airea nu esistă, orī a căruī rațiune nu o pricepe; p. es. obiceiuri de pre la pomene, ospete etc. Când ar fi între parochieni certe și partide, preotul să stée mai pre sus de ele, aducédu-și aminte, că el este părintele tuturor credincioșilor și față de toți are să dovedéscă aceeași grijă și iúbire părintéscă.

c) *La locul*, unde désvóltă activitatea păstoriul sufletesc, încă trebue să fie cu luare aminte. Căci alt cum se cuvine a se purta la orașe, alt cum la sate, alt cum póte vorbi în biserică, alt cum afară, alt cum în loc privat, alt cum în public. Decī nu va vorbi de pre catedră, ceea ce se ține de instrucțiunea orī admonițiunea privată.

d) În fine observăm, că nu tóte lucrurile merită cea-și atențiune și diligență, ci acésta depinde dela momentuositatea orī actualitatea lor. În cas de concurență să dée preferință celor mai urgente, mai necesari și de mai mare importanță. Să nu-și consume timpul și forțele în lucruri de a dóua mână, negligénd pre cele cardinali. Ce póte îndeplini prin alții, spre es. prin docente, curator, cantor, prin fețele bisericesci și alți ómenī pii și înțelepți, îndeplínéscă, imitând pre ss. apostoli, cari spre a nu fi împedecați dela predicare, aũ concređut diaconilor grijea de cele temporali ²⁾

¹⁾ Gal. 1, 10. ²⁾ Fap. ap. 6, 2—7.

Preotul, care trebuie să fie înzestrat cu un spirit organizator, dă planul de lucru, lăsând să execute și alții, ce pot executa cu succes, făcându-i prin acesta tot atâta cooperatori în via Domnului. De multe ori mai ușor și mai curând poate înainta preotul cutare cauză pie ori realiza un scop salutar lucrând prin alți, de cât pășind însu-și în rîndul prim.

e) Cu deosebită precauțiune și circumspecțiune să fie preotul, când *intră întâia oră în parohie*, atunci ochii tuturor sunt țintiți asupra lui măsurându-i toți pașii și cumpănindu-i scrupulos ori ce cuvînt ori faptă. Prin o pășire și purtare modestă, dar serioasă și demnă, ușor câștigă inimele și storce respectul tuturor; din contră purtarea bruscă și neprecută înstrăinăză poporul și i-l face inamic încă dela începutul păstoririi. Cum am accentuat mai sus, la început să nu se apuce de reforme radicali, dară acolo unde află abuzuri evidente să le combată cu prudență în dată dela început, căci tolerându-le câtva timp, se pare, că însu-și le aprobă, și mai târziu va fi mai anevoioasă estirparea lor. Poporul rezonază: ceea ce nu s'a socotit de rău până acum, pentru ce să fie rău numai acum, și așa îi face opoziție preotului și ține la datinele cele rele, pre cari el nu le-a reprobat dela început.

Nu se cuvine păstoriului sufletesc a învinovați pre antecesorul său pentru toate scăderile și neajunsurile din parohie; ci mai bine să se roge pentru sufletul lui, dacă e deja mort, era dacă se află în viață, să ceară dela el îndrumări în afaceri, cari ar fi incurcate și cu greu de rezolvit. Nici să nu promită prea mult la început, ca nu cumva neputându-se realiza, ce a promis, să-și pîrdă poporul încrederea în dinsul. La începutul activității sale studiind starea lucrurilor din parohia sa, să-și precizeze păstoriul sufletesc un program de lucrare bine cumpănit și realizabil, și în tot ce face ori întrelasă să fie consecuent, pucedînd din principie corecte și bisericesci.

Prudența pastorală poftese mai de parte ca singuraticii păstori sufletesci să trăască între sine în armonie și să conlucre în bună înțelegere; căci pedecile, ce le staū în calea păstoririi mai ușor le vor delătura lucrând cu puteri unite, și mai cu efect își vor puté împlini chiama-rea lor. Asemenea e consult, ca păstoriul sufletesc să întrețină și cultivate relațiuni bune și cu auctoritățile publice civili, mai ales cu cele comunale, ca și prin acesta să-i deoblige pre deregătorii civili a-i da mână de ajutoriū, de câte ori ar fi silit să recurgă la ajutoriul lor, și tot odată

să escite și nutrască în ei interes față de afacerile bisericesci și școlastice din respectiva parohie. Când unii deregători publici ar manifesta o ținută ostilă față de religione și instituțiunile bisericesci ori chiar ar face injurii bisericeii, preotul prudent va încerca cu buna să imblândescă și aducă la calea adevărului pre atari deregători; dacă și repetitele lui încercări ar rămâne fără rezultatul dorit, ori răul ar lua dimensiuni mari, provocând scandal în popor și daune bisericeii, prudința pastorală aduce cu sine, ca preotul să caute remediul contra răului la auctoritățile superioare bisericesci și respective civili, după natura specifică a fie căruia cas.

§. 25. **Mijlocele de perfecțiune. — Lecțiunea. —**
Conversațiunea cu ómenii pii.

Am veđut, că preotul este detoriu a progresa din zi în zi atât în cultura intelectuală, cât și în cea morală și practică. Spre realizarea acestui scop servește mai ales: lecțiunea, conversațiunea cu bărbații erudiți, pii și esperti, rugăciunea, meditațiunea, esamenul consciinței, devota celebrare a santei Liturgii, esercițiile spirituali și conferințele pastorali.

I. *Lecțiunea.* Prin cetirea scrierilor bune ne revocăm în memorie celea deja știute, ne lărgim sfera cunoscințelor, aprofundăm diversele cestiuni, învățăm metoda de a ne aranja cunoscințele și eventual de a le face accesibile și folositoare poporului credincios. S. Paul scrie: „*Păzesce cetenia și mângăierea și învățătura, de acestea să gândesci, întru acestea fi, ca procopsela ta să fie arătată între toți.*“ ¹⁾

Unui cleric i-se recomandă, să cetască înainte de toate s. Scriptură, care conține cuvintul lui Dumnezeu, fântana a totă știința. S. Ieronim scrie: „*Divinas scripturas saepius lege. Disce, quod doceas, obtine eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem.*“ ²⁾ Érá S. Ambrosiú zice: „*Cur non illa tempora, quibus ab ecclesia vacas, lectioni impendas? Cur non Christum revisas? Christum audias? Illum alloquimur, cum oramus; illum audimus, cum divina legimus oracula.*“ ³⁾

Asemenea se recomandă scriptele ss. Părinți, cari ne arată adevărul înțeles al Scripturii și modul de a o ceti și aplica în viață cu succes. Fiind că unui preot îi este cu greu a ceti și studia toți ss. Părinți,

¹⁾ 1 Tim. 4, 13. ²⁾ S. Hieronimus ep. ad Nepot. ³⁾ Lib. I. de offic. c. 20 n. 88.

alégă-și pre unul ori altul din ei, pre care să-l cetescă și studieze cu de amănuntul, așa d. e. pre s. Vasiliu M., pre s. Ioan Chrisostom etc. Sunt folositoare viațile sântilor, despre cari s. Francisc Salesiu scrie: „Cu adevărat viața sântilor nu e alt ceva, de cât evangeliul prezentat în acțiuni.“¹⁾ Teologii de renume încă trebuie să-i fie cunoscuți preotului, și e de dorit, ca din fie care disciplină teologică să aibă în biblioteca sa cel puțin un op de valoare.

Nu numai scrieri de cuprins sacru, ci și de cuprins profan are să cetescă preotul, anume de acele scrieri, cari conțin învățături practice, de cari are lipsă în viață.

Fiind că lumea se schimbă în continuu, preotul trebuie să țină cont de această schimbare. Spre scopul acesta e neapărat de lipsă să cetescă ziare serioase și foi periodice scrise în spirit creștinesc, căci alt cum trăește în lume, fără de a cunoște lumea.

Ca lecțiunea să ne folosescă, nu trebuie să cetim tot ce ne cade în mână fără nici o deosebire, ci să cetim înainte de toate cărți, din cari putem trage folos practic întru împlinirea chemării noastre. Să cetim cu intențiunea de a învăța, respective a ne edifica, silindu-ne a aprofunda ce cetim; să nu cetim grăbindu-ne, ci meditănd — non multa, sed multum. — În decursul cetirii să ne însemnăm ceea ce credem, că putem aplica în viață. La fine să facem o scurtă recapitulare asupra celor cetite și eventual să și scriem, ce ne-a rămas în minte, ori s'a deșteptat în noi în urma cetirii. Cărțile bune le cetim de repetite ori, căci tot de una vom mai descoperi ceva nou și vom aprofunda mai bine cele cuprinse în ele.

II. Mult contribue la lărgirea cunoscințelor noastre și la perfecțiunea morală *însoțirea și conversațiunea cu omenii pii, erudiți și esperti*. „Cel ce umblă împreună cu cei înțelepți, înțelept va fi, *eră cel ce umblă cu cei fără de minte se va cunoște.*“²⁾ S. Gregoriu M. scrie: „Viva lectio est vita bonorum.“³⁾ Instrucțiua prin conversare o primim cu plăcere și pre neobservate și ea ne rămâne timp mai îndelungat. Adese ori avem mai mult folos practic din o simplă conversare cu un bărbat espert, de cât dacă am fi cetit o carte întrégă.

¹⁾ Epist. ad episc. de Brouges c. 3. ²⁾ Pild. 13, 21. ³⁾ Moral in Iob lib. 24. n. 16.

Să cercăm deci societatea ómenilor pii, erudiți și esperti, dela cari putem să învățăm, ce servește saú la propria noastră perfecțiune intelectuală și morală saú la modul, cum să ne purtăm oficiul nostru. În conversare să fim modesti, atenți la tot, ce se zice, să întrebăm ceea cu ce nu suntem în chiar; să nu umblăm a ne arêta sciința și esperința, să nu ne dimitem la dispute sterile și fără nici un scop practic, ci să cercăm mai mult a învăța dela alții, de cât a ne produce înaintea altora cu învățătura noastră. S. Isidor de Sevilla zice: „În dispută nu permite să întrevină cêrtă, nici cercarea pertinace de a eși învingător. Supune-te îndată adevêrului și nu contrazice dreptății, nici nu încerca a combate, ce e bun. Iubesc mai mult a învăța însuți (discere), de cât a învăța pre alții; fi ultimul în vorbire, primul în tăcere.“¹⁾

§. 26. **Rugăciunea.**

Un mijloc fórte puternic și chiar indispensabil spre a progresa în perfecțiune este și rugăciunea; căci pietatea se nutrește prin rugăciunea devotă și démna primire a ss. sacramente. Acestea ne mijlocesc lumina supranaturală spre a rămâne și înainta pre calea mântuirii și a conduce pre aceea-și și pre alții.

Preoții cei buni se rógă des și pentru sine și pentru popor; ei sunt adevêrați bărbați ai rugăciunii. La rugăciunea désă ne îndemnă nu numai prin cuvinte²⁾ ci prin esemple Domnul nostru Isus Christos³⁾ și ss. apostoli.⁴⁾ De unde și păstoriul sufletesc trebuie să se róge des, și de câte ori are să îndeplinescă vre o funcțiune pastorală, să cêră înțelepțiune dela Dumnezeú, amêsurat îndemnului dat de spiritul sânt, care zice: „*De are cineva lipsă de înțelepțiune, să cêră dela Dumnezeú; care dă tuturor din destul, și nu va întârzia și i se va da lui. Să cêră așa dară cu încredere, nimica îndoindu-se.*“⁵⁾ Érá s. I. Chrisostom ne spune, că „Nimic nu e mai puternic de cât omul, care se rógă, cum se cuvine.“⁶⁾

Rugăciunile și preste tot actele de devoțiune preotul adevêrat le îndeplinesce cu atențiune și reverință, fără afectare, fără grăbire saú trágănare, cât edifică și pre alții. Acest mod de a recita rugăciunile îl poftesce atât natura rugăciunii, care e conversarea

¹⁾ Synonim. ²⁾ Luc. 18, 1. ³⁾ Mat. 14, 23; Marc 6, 46; Luca 6, 12.
⁴⁾ Fapt. ap. 6, 4. ⁵⁾ Iac. 1, 5—6. ⁶⁾ Hom. 57 in Mat.

noastră cu Dumnezeu, cât și ss. canóne. ¹⁾ Simțul religios al popoului prin nimic nu se vatămă, și răcesce mai mult, de cât prin o executare mecanică și numai perfunctorie a serviciului dumnezeesc public. Pre preotul impiu îl așteptă blăstémul lui Dumnezeu, care zice: „*Blăstémat e cel ce face lucrurile Domnului cu lene.*“ ²⁾ Între rugăciunile destinate pentru devoțiunea clericilor amintim cu deosebire órele canonice. ³⁾

§. 27. **Meditațiunea.**

Meditațiunea este considerarea adevérurilor dumnezeesci spre a le aprofunda și a ne conforma viața după ele. O atare considerare a adevérurilor revelate este necesară fie căruí creștin, ca acele adevéruri să producă în inima lui efecte salutari. Cunoșcerea speculativă a adevérului ne înmulțesce cunoscințele, dară nu ne face și mai buni. Aú nu vedem noi, că o mare parte a ómenilor, cari țin tare la credință și mărturisesc cu gura adevérurile religióse, totuși așa se pórtă și ast fel viețuesc, ca și cum nu ar crede nimica? Eí vatămă preceptele divine și bisericesci, fără a-și face scrupulí de consciință, din motivul că nici când nu s'aú încercat, ca prin meditațiune să aprofundeze adevérul și însemnătatea lui pentru viața practică creștinéscă. Adevérurile religióse primite numai cu urechile orí cu ochii (din carte) sunt ca și séménța, ce cade în cale și nu póte prinde rădăciní. ⁴⁾ De unde se plânge prof. zicénd: „*Cu stingere s'aú stins tot pámíntul, că nu este bărbat, carele să pună în inimă.*“ ⁵⁾ Ceea ce face, ca sémínța cuvintului divin, adevérul revelat, să descindă la inima noastră și să producă fructe demne de viața eternă e meditațiunea désă asupra adevérurilor religióse. Ea ne înfiórá de păcat și ne dá aripí să ne înălțăm la perfectiunea creștină. ⁷⁾

Mai ales sunt detóri a medita clericíi, ca ast fel grația primită prin punerea mânilor să o resusciteze în fie care zi, respective să se dispună la primirea darului dumnezeesc, ca nu cumva în loc de a fi ministrii lui Isus Christos și dispensatorií misteríilor lui Dumnezeu ⁶⁾, să ne facem *norí fără apă cari se pórtă de vînturi, copaci tomnateci neroditori.* ⁸⁾

¹⁾ Sinodul trulan n. can. 75. Despre rugăciune mai pre larg veđi Dr I. Rațiú, *Etica creștină*, Blaș 1873, §. 96. ²⁾ Ier. 48, 10. ³⁾ Conc. prov. I. tit. VII. c. 2. ⁴⁾ Mat. 13, 3. ⁵⁾ Ier. 12, 11. ⁶⁾ 1 Cor. 4, 1. ⁷⁾ vezi Müller, *Theologia moralis Vindobonae*, 1887 tom. III. § 246. ⁸⁾ Iud. v, 12.

Clericul prin meditațiune nu numai pătrunde tot mai adânc în cunoșcerea adevărilor religioase și se sanctifică pre sine, ci tot odată se pune în poziția de a pute predică și instrua fără multă pregătire. Adevărul, asupra cărui a meditat preotul, îl va propune cu sentiment, căldură și în o formă convingătoare; el va sci vorbi la inima poporului, căci atunci vorbesce din prisosința inimei sale.¹⁾

E mirare, că de meditațiune, care e un lucru atât de necesar și folositoriu, mulți preoți se înfióră și o negleg sub pretext, că ei pre timpul meditațiunii sunt distrași, că nu-î simt fructele, că le este chiar imposibil a medita. Óre așa se pórtă și când e vorbă de bunuri esterne? sigur nu. Când e vorbă de un câștig material, orî de încunjurarea cutărui pericol, își reculege fie care puterile sufletesci, nu se disgustă, nici nu se uresce a considera afacerea din tóte punctele de vedere; pentru ce nu aplică o asemenea diligență și când se tracteză de meditațiune, care e atât de momentuósă spre dobândirea mântuirii?

Ca din meditațiune să dobândim fructul recerut, este consult să urmăm un anumit metod la îndeplinirea ei, anume:

1. Înainte de tóte ne alegem *obiectul*, saũ materia de meditat, care o forméză misteriiile religiunii nóstre. Cea mai acomodată materie de meditat pentru un preot este: viața și patima Domnului nostru Isus Christos. S. Francisc Salesiu scrie: „Mai ales îți recomând aceea rugăciune mentală, care se referesce la viața și patima Domnului nostru Isus Christos. Prin meditațiunea désă a acesteia mintea ta se va umplé cu el, vei învăța modul lui de lucrare și tóte acțiunile tale te vei nisui a le conforma acestei norme. El este lumina lumii, decî prin el trebuie să ne luminăm . . . . . Pre cum pruncii conversând și gângăvind cu mamă-sa, îi imiteză limba și graiul, așa și noi meditând neîncetat la Mântuitoriul nostru, cu ajutoriul grației lui pre încetul vom învăța a vorbi, lucra și voi ca și el.“

După ce și-a ales clericul materia de meditat, să-și întipuească că stă în fața lui Dumnezeu, apoi să învóce ajutoriul divin pre cum și intercesiunea P. C. V. Maria orî a cutărui sânt, ca meditațiunea cu tóte actele ei să servescă spre gloria divină și mântuirea lui sufletescă. Acesta e *prepararea*.

¹⁾ Luc. 6, 45.

Însa-și meditațiunea o constituie considerarea atentă și din toate punctele de vedere a materiei, atât spre a o cunoște cât se poate de clar și lămurit, cât și spre a ne dobândi cea mai firmă persuasiune cu privire la ea. Cu această considerare sunt de a se împreuna acte de credință, adorațiune, admirațiune, penitență, mulțămită etc., după natura materiei.

Pentru ușurarea meditării e consult, ca adevărul orî fapta despre care medităm să ni-o imaginăm óre cum întrupată și prezentă înaintea noastră, reflectând la persóna, care a propus doctrina și la alte împrejurări după versicul cunoscut: „quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quo modo, quando.“

Adevărul considerat să-l aplice unul fie care la sine însu-și întrebându-se: „óre ce învățătură practică urmăzează pentru mine din acel adevăr? óre până acum ținut-am sémă de ea, orî dóră am negles'o? cari sunt cauzele transgresiunilor și necredinței mele?“ De aici se nasc afectele de durere pentru pécate, umilință, temere abnegare de sine, de încredere în Dumnezeu, grațitudine și iubire dumnezească. Tot odată trebuie să concepem propusurî tari de a ne emenda și a duce o viață démnă de un creștin și cleric adevărat din *motivul* că; e cuviincios, just, necesar, folositor, ușor și chiar plin de mângăere și plăcut a duce o atare viață. Propusurile să fie cât se poate de practice, particulari și eficace, cari adecă escugetă și aplică și mijlóce corěspundătoare.

Încheierea meditațiunii o face o rugăciune scurtă, prin care implorăm dela Dumnezeu iertare pentru neglijința din trecut și grație spre a puté persevera în propusurile salutari, ce le-am conceput în decursul meditațiunii.

După acest metod toate facultățile sufletului: înțelesul, memoria și fantasia, voința și inima se pun în o lucrare pie și salutară.

Timpul cel mai acomodat pentru meditațiune sunt órele de dimineața, când fiindu-ne recreate puterile trupesci și sufletesci și încă nefiind distrași prin lucrurile de preste zi, mai cu fruct ne putem ocupa de considerarea adevărurilor religióse. Dacă ocupațiunile orî împrejurările nu ni-ar permite a petrece cel puțin 20—30 minute în meditațiune în dată după ce ne-am ridicat din pat, să ne alegem alt timp corěspundător, pre care apoi să-l observăm. Nu numai diminéța, respective la anumită óră din zi, ci mai adese orî să ne aducem aminte, că în tot momentul stăm în fața lui Dumnezeu, care zice „*Eă sum Domnul téeu, fă ce este plăcut înaintea mea și*

fi fără de prihană." ¹⁾ Acest cuget este cel mai puternic mijloc de a ne abate dela păcat. S. Chrisostom scrie: „Spune-mi dacă ar sta tot în apropierea ta principele, aș nu te-ai purta cu respect? De unde când mînci, cugetă, că e de față Dumnezeu; căci e cu tine. Când ai să dormi, când te vei mânia, când te vei desfăta și în fine când vei face orî și ce, cugetă, că e de față Dumnezeu.“ ²⁾ E de față Dumnezeu, ca un ajutător prea bun și atotputernic, dară tot odată și ca un judecător prea sânt și prea drept.

§. 28. **Esamenul conștiinței.**

Pre cum avem să începem ziua cu meditațiunea și să o petrecem cugetând mai adese orî la Dumnezeu, așa avem să o încheiăm cu esamenul conștiinței. ³⁾ Acésta o recomandă cu tot de-adinsul toți magistrii vieței spirituale. S. Chrisostom scrie: „În fie care zi cere samă séra dela sufletul tēu. Ceea ce dacă vei face în tótă ziua cu diligență, vei sta voios la tribunalul teribil al fiitoriului judecătoriu.“ ⁴⁾ Chiar și înțelepții păgâni aș cunoscut în-sēmnatatea esamenului zilnic al conștiinței pentru viața morală. Așa la Pythagorei era maxima: „Orî ce ai zis, auđit, făcut preste zi, adăți-le aminte séra.“ Seneca scrie: „Quotidie apud me causam dico. Cum sublatum e conspectu lumen est . . . . totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo.“ ⁵⁾

La esaminare înainte de tóte să ne revocăm în memorie binefacerile diverse primite dela Dumnezeu în decursul zilei, apoi să ne întrebăm, că óre cum ne-am arētat noi față cu bunătatea dumnezeescă? cum am folosit darurile dumnezeesci? ce am făcut, ce ar fi trebuit să nu facem? ce am omis, ce eram datorî, orî cel puțin era consult, a face? cum am petrecut în tot decursul zilei? Așa descoperindu-ne înși-ne scăderile și faptele nóstre culpabili, să escităm în noi părere de rău și propus firm de a nu mai căde nici în greșelele de până aici, nici în altele. Spre a persevera în acest propus salutar, implorăm grația divină prin o scurtă rugăciune, care forméză încheierea esaminării.

Pre lângă acest esamen general mai putem face și altul particular, care consistă în aceea, că ne îndreptăm atențiunea în

¹⁾ Fac. 17, 1. ²⁾ Hom. 8 ad Philip 2. ³⁾ vezi Müller, l. c. §. 245.

⁴⁾ Hom. în ps. 4. ⁵⁾ Lib. 3 de ira cap. 36.

deosebi asupra unei scăderi, care óre cum e rădăcina celor alalte, ca mai ușor să ne mântuim de ea. ¹⁾

§. 29. **Celebrarea sântei Liturgii.**

Pentru înaintarea în perfecțiunea morală se recomandă preoților și celebrarea sântei Liturgii.

Preotul ca om este debil și neputincios ca și alți ómenî, e o ființă supusă păcatului. Decî are lipsă de jertfă și are datorința de a sacrifica pentru iertarea păcatelor proprie și ale poporului. ²⁾

Preoții cei pii aũ considerat și consideră și azi celebrarea s. Liturgii, ca o detorință zilnică. Ba în cei dintâiũ șese secolî și credincioșii de rënd asistaũ în fie care zi la s. Liturgie și se cumincaũ, e firesc lucru dară, că preoții trebuiaũ să le celebreze. Cu timpul rëndindu-se zelul credincioșilor, biserica demândă, că fie care creștin ajuns la pricepere este obligat sub păcat greũ să asculte s. Liturgie Dumineca și în sãrbãtori; fiind deci poporul obligat a fi de față la s. Liturgie, pãstoriul sufletesc e obligat a celebra în acele zile și încã pentru poporenî. ³⁾

Preoții, cari nu aũ oficiul împreunat cu grijea de suflete, încã sunt obligați a celebra în virtutea ordului. Cãci darul primit prin impunerea mãnilor episcopesci mai ales prin sacrificiul liturgic se resusciteză. ⁴⁾ S. Toma pre preoții, cari se retrag dela celebrare îi asemẽnã cu acei leviți, cari nu aũ prestat servițiũ altarului, ci aũ desprețuit biserica și sacrificiul. ⁵⁾ S. Bonaventura despre preotul care numai din comoditate și fãrã causã raționabilã suficientã se reține dela celebrarea s. Liturgii, zice: „Privat sanctissimam trinitatem gloria; privat angelos laetitia, peccatores venia, justos subsidio; privat refrigerio animas in purgatorio existentes.“ ⁶⁾ Așa dară preotul, care nu celebrezã, de și ar puté, lipsesse pre Dumnezeu de lauda infinitã, pre cei din purgatoriũ de mângãere și alinare, erã pre ómenii de pre pãmînt de nenumãrate grații, chiar pre sine se lipsesse de grație și se expune periculuĩ de a cãdé, cãci zice s. Augustin: „Reficieris, si accesseris; deficies, si recesseris.“ ⁷⁾ Dacă cineva celebrezã numai când e strict obligat în virtutea oficiuluĩ orĩ a stipendiuluĩ, nu dovedesse încã că s'ar nisui

¹⁾ Despre imitarea lui Isus I c. 9. 11. ²⁾ Evr. 5, 1. ³⁾ Conc. prov. I. tit. II. c. IX. n. 1. ⁴⁾ 2 Tim. 1, 6. ⁵⁾ 2 Mac. 4, 14. ⁶⁾ S. Bonav., de praep. ad Miss. c. 5. ⁷⁾ Aug. in Ioan;

pentru o perfecțiune morală mai înaltă; cel ce iubesc sincer pe Isus Christos, dorește a se împărtăși cu el și când din acestea nu trage nici un folos material ori temporal. Preotul bun aplică s. Liturgie din când în când și pentru sine în deosebi. nu numai pentru alții.

Preotul spre a trage fructul dorit din celebrarea sântei Liturgii, nu e de ajuns să celebreze, ci trebuie să o facă acesta cu totă atențiunea și cu devoțiunea cuvenită unui misteriu atât de admirabil. Deci avem să ne preparăm la celebrare prin rugăciune și meditațiune; în decursul s. Liturgii să reflectăm mai adese ori asupra misterului înfricoșat, ce-l îndeplinim și la fine să mulțămim din adîncul inimei lui Dumnezeu, că ne-a învrednicit a ne împărtăși ss. celor fără de mörte și de viață făcătoarelor misterii. Êtă ce scrie s. Ioan Chrisostom despre preotul celebrante: „El chiamă pe spiritul sânt, împlinesce jertfa cea înfricoșată, și, ca cela care se atinge de Domnul tuturor celor vii, se află pe gradul cel mai înalt al omenimii. Câtă curăție, câtă evlavie se poftesc delă dînsul? Întru adevăr sante trebuiesc se fie mânia, cari cuprind acest misteriu! Curată limbă să fie aceea, care exprimă aceste cuvinte! Un suflet, ce cuprinde întru sine spirit ca acesta, trebuie să fie cel mai curat, cel mai sânt pre lume! Mulțime de ângeri încunjură pre preotul, care sacrifică, cete de puteri ceresci împlu spațiul în jurul altariului, toate acestea în onórea celui ce e de față.“¹⁾ Deci celebrantele spre a se învrednici de un misteriu atât de sublim și de o societate atât de alésă, trebuie să fie mai curat de cât lumina sórelui, căci la din contră profanéză celea sacre și pre sine se osîndesce. Ce e drept celebrarea cu nedemnitate, nu invalidéză s. sacrificiú liturgic, fiind Domnul nostru Isus Christos sacrificiú și sacrificantele principal: „căci Tu ești cel ce aduci și Te aduci Christóse Dumnezeuul nostru“, zicem în rugăciunea Cherucicului dela S. Liturgie; dară preotul, care se apropie de altar ca inimic al lui Dumnezeu, îi face óre cum violență și pre cum învață teologii se face vinovat de patru sacrilegii; anume fiind că 1. consacră s. Eucharistie, 2. o primesce, 3. o administréză ca nedemn și 4. o împărtășesce șieși ca nedemn.²⁾

Celebrarea cu nedemnitate nu osîndesce numai pre preotul cel rău, ci dă smintélă poporului. Acesta vędënd că preotul tractéză cu nereverință celea mai sacre misterii, se va înstrăina

¹⁾ Despre preoție VI. 4. ²⁾ 1 Cor. 11, 29. S. Alfons I. 6. n. 35.

de ss. sacramente și va deveni nepăsător. Mulți chiar vor zice în inima lor, preotul însu-și nu crede cele ce le propune, căci dacă le-ar crede, nu le-ar tracta cu atâta ușurăta și lipsă de reverință.

Se cuvine deci, ca preotul să mediteze mai adese ori asupra darului negrăit, cu care ne-a dăruit fiul lui Dumnezeu la cina cea mai de pre urmă; să recurgă la această fântână a îndurării cât mai des cu devoțiune și sântenie, ca prin el să onoreze pre Dumnezeu și să mijlocască grații abundante pentru sine și pentru popor.

Spre a celebra cu demnitate trebuie să se mărturisescă mai des preotul. În decretule conc. prov. și pentru alumnii seminariali e prescrisă mărturisirea cel puțin odată în lună. ¹⁾ Cu privire la preoți, considerând debilitatea și fragilitatea naturei omenesci, precum și desele ispite, de cari nu sunt scutiți nici ei, mărturisirea dêsă ni se presentă ca un mijloc indispensabil spre a ne apropia de altariul Domnului cu reverință și a ne face părtași de imensele fructe, ce se revarsă asupra noastră din s. sacrificiul liturgic.

§. 30. **Esercițiile spirituali.**

Vorbind despre perfecțiunea morală a păstoriului sufletesc nu se pôte trece cu vederea unul dintre cele mai eficace mijlôce spre acêsta, anume esercițiile spirituali. Ele sunt timpul silențiului și al recolecțiunii spirituale, când omul, lăsând la o parte afacerile lumesci, își îndreptă tôte puterile spirituali asupra adevărurilor eterne, își esaminează mai cu de-amănuntul starea s'a sufletescă, escită și respective renoesce propusuri de a-și îndrepta viața și prin rugăciuni, meditațiuni și primirea demnă a ss. sacramente se sillesce a se curăți de păcate și a persevera în propusurile făcute. S. Bernard ast fel le deliniează: „*Haec est forma studii spiritualis, ut sapienter disponamus praesentia nostra, recogitemus in amaritudine animae nostrae praeterita, futura quoque solícite provideamus.*“

Timpul esercițiilor este cea mai acomodată ocaziune spre a renunța la abuzuri, a ne înfrêna patimele neîntogmite, a ne espia păcatele, a ne renoi în privința sufletescă și reimpăca cu Dumnezeu

¹⁾ Conc. prov. I. tit. VII. c. 2.

și a reinvia în noi zelul spre bine. Esercițiile, fiind o școlă a mântuirii și o scară spre ceriū, se țin în toate seminariile și institutele de educațiune religioase bine organizate și în multe diecese se inculcă fie căruī preot. La noi încă sunt recomandate prin concil. prov. I. tit. VII. c. 2.

Esercițiile spiritualī constaū din esortatiuni sacre, din reflexiuni asupra acestora și aplicarea lor la propria viață a fie căruī ascultătoriū, din rugăciuni, cercetarea cultului divin, esamenul consciinței și alte acte de devoțiune acomodate. Cel ce conduce esercițiile spiritualī, ast fel trebuie să distribue timpul, în cât singuraticele acte de pietate să-și succedă în ordine corēspondētore; ără ascultătorilor să li se inculce a le îndeplini cu tōtă acurateța, esercitându-și în faptă spiritul.

În ținerea esercițiilor spiritualī se pot urma diferite metode; cel mai generalizat este metoda propus de s. Ignatiū de Loyola; el în elaborarea esortatiunilor se îndrēptă după ordinea, în care succede activitatea singuraticelor facultăți sufletesci, anume: memoria, înțelesul, inima și voința.

a) *Memoria* ajutată și de fantasie ne presentă punctele mai marcante ale adevărului, pre care voim să-l contemplăm, orī fapta istorică de împreună cu împrejurările, ce aū însoțit'o p. es. *Rînduit e* (e decretul inevitabil al lui Dumnezeu) *omului* (fie căruī om) *odută* (o singură dată, fără a sci, când și cum) *să mōrī* (să părăsescă lumea).

b) *Înțelesul* consideră momentuositatea adevărului din cestiune, învățăturile practice, carī rezultă din contemplarea lui, (p. es. în tot minutul voī viēțui, ca și cum acesta ar fi fost cel din urmă a vieței mele) pre cum și motivele, ce înduplecă la o viață corēspondētore adevărului contemplat (e util, cuvenincios, necesar, ușor etc.).

c) *Inima și voința* se pune în lucrare prin acte de credință, speranță și iubire față de Dumnezeu și prin afecte de frică salutară, încredere și părere de rău și dorul de emendare. În fine se concep propusuri salutarī de a încunjura păcatul și ocasiunea lui de a aplica mijlōcele de lipsă spre a înainta în bine, și se ia determinarea seriōsă de a duce pre viitoriū o viață dēmnă de un creștin adevērat, respective de un cleric.

Esortatiunea are de comun 2—3 puncte și la fie care punct se pun în activitate în ordinea indicată facultățile sufletesci.

Ca întroducere la esortatiune servesc așa numitele *preludie*, carī prin o imagine, orī descriere scurtă și vie, orī prin o istorisire

potrivită légă atențiunea celor de față și o îndrăptă spre obiectul esortațiunii.

S. Ignațiu prevede pentru eserciții timp de 4 săptămâni, în care timp omul are să se ridice din profunda lui miserie sufletescă și treptat să se înalțe la unirea intimă cu Dumnezeu.

În prima săptămână *fundamentul* esercițiilor îl forméză considerarea „scopului nostru ultim.“ Aici se consideră adevărurile mai acomodate spre a-l smulge pre om din statul păcatului și a-l curăți. Săptămâna acésta corăspunde la „*via purgativa.*“¹⁾

Obiectul principal în săptămâna a dóua este viața privată și publică a Mântuitoriului, care ni se propune ca model de urmat spre ajungerea scopului nostru ultim și corăspunde la „*via illuminativa.*“

¹⁾ În desvoltarea vieței spirituali sunt nenumărate grade, cari inse se pot réduce la trei, anume: începerea, progresul și perfecțiunea, despre cari s. Bonaventura zice: „Ad integritatem perfectionis requiritur necessario perfectus recessus a malo, perfectus processus in bono, perfectus status in optimo“ (Breviloqu. P. V. cap. 6.); aceste trepte se asemăna cu mișcările corporali, căci în acestea, cum observă s. Thoma (2. 2. q. 24. a 9), este mai întâiu întórcerea dela termin, îndreptarea spre alt termin, liniscea în termin, după cuvintele psalmistului „*întórece-te dela réu și fă bine, caută pacea și o urmăză pre ea.*“ (ps. 23, 15.)

Aceste trei trepte sau staturi ale vieței spirituali se numesc: calea purgativă, calea illuminativă și calea unitivă.

I. În *statul începătorilor* sunt aceia, cari au ajuns la îndreptare (justificațiune), dară nu și-au stămpărat (înfrénat) încă pasiunile așa, cât ușor să învingă ispitele ci, au lipsă de luptă continuă, spre a conserva și deprinde caritatea orî alte virtuți, fără de cari ea nu póte fi. La acest stat aparține *calea purgativă*, care în sine țintesc să dispună sufletul spre justificare de păcatele trecute, și spre a face destul pentru ele, pre cum și spre a-l conserva de păcate viitoare.

II. În *statul celor ce progreséză* sunt aceia, cari și-au adus pasiunile la óre care friu, așa cât ușor se conțenesc dela păcate mortali, dară cu auevoe încunjură păcatele veniali, delectându-și mult lucrurile temporali și fiindu-le mintea agitată de diferite fantasmate, érá inima de multe dorințe. Acestia se află în *calea illuminativă*, care în sine conduce spre inaintarea în virtuți și mai marea moderare a pasiunilor, ca omul să-și câștigue ușurăta nu numai în încunjurarea păcatelor mortali, ci și în evitarea celor mai ușóre, precum și în deprinderea virtuților morali.

III. În *statul celor perfecti* sunt aceia, cari ast fel au sufletul abătut dela tot ce e temporal, cât bucurându-se de pace nu se agiteză de variile dorințe, nici nu se mișcă de pasiuni, ci principalmente sunt îndreptați spre Dumnezeu, și spre el așintiți orî fórte des. Acestia se află în *calea unitivă*, care se ocupă mai ales de unirea cu Dumnezeu prin iubire, și de deprinderea faptică a virtuții acesteia (Müller Th. mor. II §. 6.).

A treia săptămână consideră în deosebi patimele și mórtea Domnului nostru Isus Christos, care ni se presentă spre a ne mișca la o viață eroică întru împlinirea chemării noastre și la suferirea cu paciință a adversităților, „*via unitiva*“.

În ultima săptămână contemplăm pre Domnul nostru Isus Christos ca învingătoriul glorios al morții și triumfătoriul asupra lumii. Ea conduce la unirea intimă cu Dumnezeu, culmea perfecțiunii morale.

După metoda acesta exercițiile ar avé să dureze așa dar 4 săptămâni. La noi înse abia țin exercițiile spirituale câte 3—4 zile. Clerul nostru rural le ține numai o zi, din cauza împrejurărilor particulare nefavoritóre.

Credem, că nu va fi fără de folos a espune observațiunile sântului Alfons din fruntea opului său numit „Selva“, în care tractéază materialul pentru exercițiile spirituale preoțesci. El zice:

Întâiu. Cel ce voesce a ține exerciție spirituală înainte de tóte trebuie să aibă intențiune curată și să nu cerce de a dobândi prin propunere renumele de bărbat erudit, genial, elocuent; ci unica lui intențiune să fie, că prin folosul ce-l aduce ascultătorilor săi, să promoveze onórea lui Dumnezeu.

A dóua. Să aibă grije, ca să nu se străcure nimica străin în propunere, precum nici chiar idei noué și sublime, cari servesc spre a ocupa spiritul ascultătorilor cu frumseța lucrului propus, pre când voința rămâne nemișcată și nu se ajunge la nici o binecuvântare. Din contră să grijescă, ca să aducă înainte atari lucruri, cari cu deosebire sunt apte de a mișca și conduce la propusuri bune pre cel ce le ascultă.

A treia. Spre acest scop adese ori trebuie să se amintescă ascultătorilor adevărurile eterne, prin considerarea cărora, după zisa Spiritului sânt dobândim grația perseveranței: Cugetă la cele mai de pre urmă ale tale și în veci nu vei păcătui. ¹⁾ E adevărat, că unor preoți nu le place, dacă li se vorbesce despre lucrurile cele mai din urmă, și se simt ofensați, când sunt tractați ca și laicii, chiar așa ca și cum nu ar esista și pentru ei o mórte și o judecată, ca și pentru mirenii. Cel puțin la exercițiile spirituale să li se aducă aminte de mórte, de judecată și de eternitate, fiind aceste adevăruri mai acomodate de a conduce la adevărata schimbare a vieții pre cel ce reflectéază asupra lor.

¹⁾ Eccl. 7, 40.

A patra. Să fie atent, ca, în cât e numai cu putință, să recomânde ascultătorilor săi esercițiile practice p. es. modul de a-și îndeplini meditația, orî mulțămîta după s. Liturgie, mai de parte, cum sunt de a se corege păcătoșii; dară mai virtos cum trebuie tractați în scaunul mărturisirii penitenții, anume recidivii și cei ce se află în ocasiunea proximă a păcatului; căci aici greșesc cei mai mulți confesari, orî prin prea mare rigóre, orî prin prea marea ușurătate la împărțășirea santei absoluțiunii (greșala din urmă în genere e mai desă), și prin aceea împing o mulțime de suflete în perirea de veci.

A cincea. Cel ce ține esercițiile are se tracteze pre ascultătorii săi cu mare respect și cu multă blândeță. Cu respect, arătând și în afară, că îi onorează, și pentru aceea, când îi agrăesce, tot de una le dă titula cuvenită. Când e silit să vorbescă în contra unui vițiu, să vorbescă în general tot de una, și să accentueze espres. că pre nici unul din cei de față nu-l are în vedere. Cu deosebire să se păzescă de a dojeni greșala unui singuratic, orî a vorbi în un ton. care dă a înțelege o anumită înălțare; din contră în propunere să fie confidențial, căci prin acesta mai ușor convinge pre ascultătorii săi, și îi mișcă spre bine. Decî să-și țină vorbirea fiind cu tótă reverința și blândeța față de ascultătorii și să se păzescă de a se arêta mănios orî chiar a folosi expresiunii vătămătore; prin acesta mai mult s'ar ațîța spiritele spre mănîe, de cât s'ar conduce spre pietate.

A șésa. La tractarea adevărurilor înfricoșate să se păzescă de a împinge pre ascultătorii în desperare cu privire la mântuirea sufletului, respective la îndreptarea lor. Fie căruî, orî cât de rece ar fi el, să i-se lase o cale, pre care să-și potă schimba viața. Pentru aceea să încurajeze pre ascultătorii săi, să-și pună încrederea în meritele lui Isus Christos și intercesiunea Maicei Domnului, și să-i îndemne ca adese orî să se lege prin rugăciune de aceste două anghire ale mântuirii. Înainte de tóte să-i îndemne cu tótă tăria la rugăciune, și pentru aceea, fiind că ea e unicul mijloc de a obținé grația de lipsă spre fericire.

Cu deosebire să-și noteze bine cel ce ține preoților eserciție spirituală, ca să nu spereze fructele de binecuvîntare dela ostenelele sale, ci mai virtos dela misericordia divină și dela rugăciunea sa, și de aceea să róge ferbinte pre Dumnezeu, ca să împrumute putere cuvintelor lui.

Având în vedere inviațiunile aceste practice și cunoscându-și bine ascultătorii, fie care preot va pute aflu cu ușurătate cum să se porțe, când are să țină eserciție spirituali, ca acelea să fie apte de a mișca la îndreptarea și sanctificarea vieței. Un studiu amănunțit a materiei, ce o tractează, și a împrejurărilor, între cari vorbesce preotul, în tot cazul se recere.

§. 31. Conferințele pastorali.

Un mijloc foarte apt pentru perfecțiunea clerului aplicat în păstorirea sufletescă sunt și așa numitele conferințe (collationes) pastorali sau adunări districtuali protopopesci, sub cari înțelegem adunările preoților din câte un district protopopesc, ce se țin sub presidiul conducătoriului districtual, spre a desbata cestiuni privitoare la păstoria sufletelor și la promovarea culturai științifice aschetice și practice a clerului tractual.

Scopul acestor conferințe este așa dară cultivarea împrumutată a clerului și desbaterea cestiunilor, ce cad în sfera de competență și activitate a oficiului pastoral. De aceste conferințe anuali, numite la noi și sinode protopopesci, se disting adunările sau sinodele protopopesci, cari se țin cu anumite ocațiuni speciali, așa, când se cer informațiuni pentru sinodul diecesan, ori se aleg reprezentanți la acel sinod; ori clerul se adună spre a-și descoperi Ordinariatului anumite dorințe.

Conferințe pastorali se țin în întregă biserica. La noi sunt prevădute adunările protopopesci deja în sinodul diecesan din 1700. ¹⁾ Sinodul archidiecesan din 1869 în can. 29 prescrie: „*Preoțimea din fie care eparchie în fie care an se mERGă la adunarea protopopescă sub presidiul protopopului*“; érá conc. provincial dispune, ca preoții spre a pute înainta în perfecțiune să nu întârzie a conveni „*la eserciție spirituali și la adunări districtuali, în cari împrumutat să se edifice, ca ast felii să se conserve și crească în dînșii zelul și spiritul adevărat bisericesc*“. ²⁾

La întrebarea, *că cine sunt detori să participe la conferințele pastorali*, răspundem, că toți preoții districtuali, pentru că tuturor le incumbe sacra detorință de a se cultiva și a se perfecționa în arta de a conduce sufletele la mântuire.

¹⁾ Sinodul diec. 1700. can. 19. ²⁾ Conc. Prov. I. tit. VI. c. II.

Toți preoții aplicați în cură animarum fie seculari, fie regulari, ca trimișii Domnului nostru Isus Christos urmăresc același scop, care înse mai ușor îl vor realiza, dacă toți vor conlucra uniform și în armonie. Uniformitatea înse numai prin conțelegeri și consultări frățesci în conferințele tractuali se pôte ajunge. În atari conferințe preoților tractuali li se ofere ocasiune de a se cunoște mai de aprópe între sine și de a învăța unul dela altul multe lucruri folositoare la o păstorire binecuvîntată. Cei tineri învață dela bătrâni multe lucruri practice, în schimb le pot comunica tinerii bătrânilor cunoscințele lor teoretice. Fie care are ocasiune de a-și comunica colegilor săi esperințele sale și de a se edifica împreună; colegialitatea între preoți devine mai strînsă, și așa ori ce eventualitate îi află uniți și organisați. Din aceste considerațiuni conferințele pastorali bine și cu tact conduse sunt de cel mai mare moment.

Cu privire la obiectul conferințelor pastorali, distingem între conferințele, a căror scop mai de aprópe e cultura morală sau aschetică a preoților, și între cele cari au de scop proxim perfecționarea științifică și pastorală a clerului districtual. În cele dintâi obiectul său materia principală o formeză esortațiunile sacre, cari se țin de cătră unul din preoții tractuali, celebrarea devotă a cultului divin, mărturisirea, cuminecarea și alte exerciții de pietate. Conferințele acestea după datina vigentă în archidieceasa noastră se țin în ss. Paresemi, când toți preoții adunați se mărturisesc și se cuminecă. De confesari se designeză preoți mai înaintați în etate și distinși prin pietate și știință. Tot în aceste conferințe numite și sinóde de primăvară se resolv unele ori și acele cestiuni, cari nu sufer amênare, ori sunt anume impuse de Preaveneratul Ordinariat a se pertracta în aceste sinóde. Fiind cu aceste conferințe împreunate exercițiile spirituali ar fi de dorit, ca ele să dureze mai multe zile (cel puțin 2—3 zile), căci timpul de o zi e prea puțin pentru a face cu fruct exerciții spirituali; apoi cu alte lucruri să nu se ocupe conferința, ca preoții să nu fie distrași dela actele de pietate.

Conferințele pastorali, ce se țin la noi tóamna au de scop instruirea împreună a clerului în conducerea sufletelor.

a) Ele se încep cu invocarea Spiritului Sânt și celebrarea sântei Liturgii cu mare solemnitate, cât și poporul să tragă la biserică și să se edifice. Sub s. Liturgie se ține predică acomodată,

spre care scop conționatorul ordinariu și cel suplent s'au designat încă în sinodul precedent. De predicatoriu, e consult, să nu se designeze preotul local, în a cărui parohie se ține sinodul, ci alt preot străin; din motivul, că poporul îl ascultă mai cu multă atențiune.

b) Pentru cultivarea științifică a clerului tractual se țin disertațiuni din teologia dogmatică, morală, pastorală ori din dreptul canonic, tractându-se temele alese în mod practic, tot de una ținându-se seama de raporturile actuali. Așa în temele dogmatice se dilucidază adevărurile religioase mai ales din acele puncte, din cari sunt trase la îndoelă, atăcate, ori din care domnesc cu privire la ele păreri eronate. Din teologia morală se pot combate viciile lățite în cler ori în popor, arătându-se mijlocele corăspunzătoare pentru estirparea lor, 6ră din teologia pastorală se pot rezolvi cazuri mai grele, cari vin înainte în păstorire, p. es. cum să tracteze cu concubinarii în scaunul mărturisirii, prevederea morboșilor și a muribunșilor; modalitatea de a catechiza mai cu fruct tinerimea adultă și pruncii aplicați la industrie ori la comerț. Apoi teme liturgice și din sfera dreptului bisericesc, cari t6te au să se tracteze în spirit bisericesc, practice și pe baza auctorilor probați, încunjurând de a aduce înainte discuțiuni subtile teologice ori păreri cu totul n6ue și nerecunoscute de biserică ca adevărate. Citatele din s. Scriptură, ss. părinți și din alți autori trebuie să fie corecte și să se indice locul, de unde sunt luate, căci pre cum observă Papa Benedict XIV, nu odată se aduc can6ne, de cari nu dăm în întreg corpul dreptului canonic.

După terminarea disertațiunii se pot face reflecțiuni asupra cuprinsului și formei ei, numai cât ele să fie obiective, să provină, nu din mania de a critica, ci din îndemnul curat de a se lămurii lucrul.

Pre lângă aceste se vor ocupa conferințele pastorale și de rezolvirea chestiunilor de actualitate în raport cu administrarea oficiului pastoral. Așa ar fi: ce instituțiuni sunt a se introduce pentru ridicarea și nutrirea sentimentului religios, cum sunt a se stărpi anumite vicii, lățite în parohii, cum este concubinatul, alcoolismul, injurăturile, nerespectarea s6rbătorilor, furturile etc.; ce instituțiune salutară (societate de temperanță) s'a introdus în cutare parohie, și cum s'ar pute introduce mai ușor și în celelalte? Apoi cum s'ar pute delătura mai cu succes renitența, ce se întâmpină din partea poporului, când e vorba de a-și împlini detorințele creștinesci și

parochiali; de asemenea, cum aŭ să purcédă preoŭii tractuali uniform spre a întîmpina dificultăŭile ŷi ŷicanele, cari nu odată aŭ să le sufere în viaŭa pastorală? Cum se va asigura caracterul confesional al ŷcolelor ŷi se va promova frequentarea lor regulată? Cum se vor înfiinŭa fondurî de bani ŷi de bucate pentru biserică ŷi ŷcolă ŷi cum se vor administra acelea mai bine? Cum aŭ să se creeze biblioteci populare ŷi reuniuni de lectură, prin cari să fie poporul apêrat în contra principiilor perverse, cari se propagă mai ales în presa numită liberală, ŷi îi împing spre anarchism?

Pot să se consulte preoŭii mai de parte cu privire la celebrarea démna ŷi uniformă a cultului divin, administrarea sacramentelor ŷi sacramentalelor etc. Un obiect principal are se formeze în conferinŭele pastorali modalitatea de a se esecuta mai uŷor dispoziŭunile statutelor ori ale sinódelor diecesane, pre cum ŷi ale ordinaŭiunilor emanate dela superioritatea ecelesiastică.

Legi nu aŭ dreptul de a aduce conferinŭele pastorali, ci aŭ să delibereze numai, că ce e de făcut între limitele legii. Dacă ar ŷi aduce sinodul unele decisiuni, cari impun sarcini ori obligamente particulari clerului tractual, acele decisiuni nu aŭ putere obligătore, de cât numai după confirmarea lor din partea Ordinariatului.

După praxa vigentă în archidiecesă în sinóde se alege notariul tractual, asesorii forului protopopesc judicial ŷi matrimonial, fiscal tractual ŷi defensorul matrimonial; aceste alegeri se supun aprobării Ordinariatului episcopesc. Despre cele petrecute în conferinŭe se deduce protocol prin notariul tractual, ori prin un notariu ad hoc aŷternêndu-se în copie Ordinariatului spre statul cunoscinŭei ŷi eventuala aprobare a concludelor sinodali.

Conferinŭele pastorali se pot ŷiné saŭ la sediul protopopesc saŭ în singuraticile parohii tractuali, anume în casa parochială, ori, dacă nu e casa corêspunđetore, în biserică. Cele convocate pentru eserciŭie spirituali, e consult, să se ŷină tot de una la scaunul protopopesc în biserică.

Conferinŭele să se ŷină în spirit clerical, ŷi să nu fie considerate ca oca siuni de a conveni preoŭii spre a se distra ge.

Dacă preotul local din iubire frăŭtescă prevede pre membri conferinŭei cu ceva viptuale, acelea să fie frugali ŷi modeste, fără a îngreuna cu spese biserică ori pre credincioŷi.

§. 32. Răsplata păstoriului sufletesc.

Dela păstoriul sufletesc pre cum am vădut se recer cualități distinse, sciință vastă, virtuți escelente, zel mare, activitate și încordare neobosită. Și óre pentru tóte acestea, care e răsplata, care e recompensa, ce l'ar împintina la lucru?

Recompensa în lumea acésta prea adese ori e desconsiderarea, dacá nu și persecuțiunea din partea ómenilor. De acestea a fost pârtaș și Mântuitoriul și a prezis ministrilor sâi: „*De m'aũ gonit pre mine și pre voi vë vor goni; de aũ păzit cuvintul meũ și al vóstru il vor păzi.*“¹⁾

Nu odată este silit și cel mai zelos preot să se convingă, că cuvintele sale aũ cădut în cale, pre piatră ori în mărăcini și aũ rămas fără de fruct.

Apoi după atâtea ostenele în folosul altora, mulți nici atâtea recompensă materială nu aũ, cât se pótă trăi onest de pre ó zi pre alta. Ba la noi, unde dotațiunea clerului e de tot modestă, păstoriul sufletesc — cu puține esceptiuni, ca și óre când s. Paul sunt siliți a-și câștiga cu lucrul mânilor pânea de tóte zilele.²⁾

Cei ce primesc oficiul pastoral să scie, că nu primesc numai ó sarcină grea și împreunată cu cea mai mare responsabilitate, ci n'aũ să se aștepte nici la onoruri, ori recompense materiale lumesci.

Dar ori cât de grea ar fi sarcina oficiului pastoral, ea totuși e suportabilă și cu ajutoriul grației divine chiar ușoră. Păstoriul tóte le póte în numele lui Isus Christos, care il întăresce. Să céră deci cât mai des aceea grație.

Chiar nici atunci, când vede, că instrucțiunea religiósă, admonierile, dogenele, sfaturile și alte nisuințe salutară rămân fără rezultat, să nu despereze, nici să përdă curajul. Ceea ce n'a succes azi póte succede mâne; dacá nu ajungí să veđi însu-ți fructul ostenelelor tale, în interesul bisericeí și a instituțiunilor ei, le va vedé póte succesorul tãu, ție îți rămâne liniștea consciinței de a-ți fi făcut detorința. Aũ Domnul Isus Christos și ss. Apostoli n'aũ predicat și n'aũ ostenit și n'aũ suferit pentru mulți în deșert? Apoi noi să ne deprimăm, când nu ni se întimplă tóte după plac? Nu avem să ne perdem curajul și voia de muncă, ci din contră să perseverăm întru acurata împlinire a oficiului nostru avënd speranța în Dumnezeu drept anghiră secură și tare.³⁾

¹⁾ Ioan 15, 20. ²⁾ 1 Cor. 4, 12. 2 Tesal. 3, 8. Fapt. ap. 20, 34. ³⁾ Evr. 6, 19.

Oficiul pastoral ne procură inse și mângâiere. Căci cine ar putea descrie ce dulce mângâiere și satisfacție sufletescă simte acel păstoriu sufletesc, care e consciu, că nu numai și-a îndeplinit datoria cum se cuvine, „luptă bună s'a luptat“, ci tot odată prin activitatea sa a scăpat de morțe și a câștigat pentru viața eternă mii de suflete? Păstoriul cel consciu de chemarea sa plin de mândrie va reprivi la activitatea sa, prin cari învingând sute de piedeci, a desrădăcinat și stîrpit din parochia sa anumite vițe și a sădit în locul lor virtuți creștinesci, a înființat diverse instituțiuni pii și salutari, ce bucurie simte, când scie, că toți privesc la el, ca la un părinte înțelept și plin de iubire; și când se va arăta mai marele păstorilor va lua cununa mării cea neveștețită. ¹⁾ Cu mult mai mare îi va fi răsplată cerescă, când i-se va zice: „bine serv bun și credincios, preste puțin ai fost credincios, preste multe te voi pune, întră întru bucuria Domnului tău, ²⁾ căci cei ce învață pre mulți spre dreptate vor străluci ca stele în etern“. ³⁾

Ore la noi nu se pôte socoti de o mângâiere și răsplată, că Dumnezeu nu numai binecuvîntă pre preoți cu fii, ci celor pii și zeloși le ajută să-î crească bine și așa conservă în aceeași familie preoția în decurs de mai multe generațiuni?

Aceste considerațiuni să predomineze mintea și inima păstoriului sufletesc în tôte împrejurările vieței sale pastorale.

Vom încheia zicînd cu s. Bonaventura: „Animare debet rectorem ad laboris tolerantiam, quod non minus meretur in illis, qui deficient, vel modicum proficiunt, quam in his, qui maxime proficiunt. Non enim dicit apostolus: Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum profectum, sed secundum suum laborem. Dei enim est incrementum dare. ⁴⁾ Plus enim laborat doctor in indocibili discipulo; et ideo apud justum aestimatorem laboris plus meretur. In terra sterili et saxosa agricola plus laborat, et si fructus paucior, sed pretium majus. Et quae difficilius elaborantur, saepe carius venduntur.“ ⁵⁾

¹⁾ 1 Petr. 5, 4. ²⁾ Mat. 25, 21. ³⁾ Daniil 12, 3. ⁴⁾ 1 Cor. 3, 6—8.
⁵⁾ Opusc. de sex. alis. cher.

Didactica pastorală.

§. 1. Oficiul pastoral didactic.

Domnul nostru Isus Christos doctrina sa dumnezească a concredut'o bisericeii, ca să o păstreze întregă și nealterată și să o propună cu auctoritate infalibilă tuturor ómenilor ¹⁾ „ca toți să credă . . . . și credând viața să aibă întru numele lui“. ²⁾ Prin această Mântuitoriul nostru își continuă oficiul său profetic până la capetul lumii.

Continuarea oficiului profetic al Domnului Christos prin biserică constituie oficiul pastoral didactic sau profetic al bisericeii sau ministeriul, slujba, cuvîntului. ³⁾

Scopul acestui ram al oficiului pastoral este propunerea adevérurilor descoperite de Dumnezeu spre mântuirea ómenilor, așa cât toți să le pótă cunósce și primi cu credință dumnezească și conformându-și viața după ele să se facă vrednici de fericirea cerească. ⁴⁾ S'aú cu alte cuvinte *scopul* oficiului pastoral didactic este vestirea și lățirea învățătorei lui Christos spre mântuirea ómenilor.

Obiectul activității pastorali didactice îl forméază întregă doctrina descoperită de Domnul Christos și propusă de s. biserică. ⁵⁾ Prin deprinderea oficiului pastoral didactic biserică pășesece nu numai ca învățătoreă, ci și ca adevérata educătoreă a genului omenesc, în ce privesce viața lui religios-morală. Ea ne dă lămuriri și inviațiuni sigure și precise în tóte cestiuunile teoretice și practice referitóre la mântuirea noastră. Prin ministeriul său slujba cuvîntului ni se cultivă, nobilitéază și perfecționéază de o potrivă mintea, inima și voința și cu un cuvînt tóte facultățile nóstre sufletesci „pentru că viú este cuvîntul Domnului și lucrătoreă și mai ascuțit de cât tótă sabia ascuțită de amîndoué părțile și străbate până la despărțirea

¹⁾ Mat. 18, 18—20. ²⁾ Ioan 20, 31. ³⁾ Fapt. ap. 6, 4. ⁴⁾ Tit. 2, 11—13.

⁵⁾ Mat. 28, 20.

sufletului și a duchului și a mădulărilor și măduhei și judecătorii cugetelor și gândirilor inimii¹⁾.

Cuvîntul Domnului străformeză, regenerază și nobiliteză spiritualminte nu numai indiviții singuratici, ci și întrégă societatea abătându-o de pre căile întunerecului și ale vițiului și îndreptându-o pre calea luminei, adevărului și a virtuții; căci nu numai la îndreptarea indiviților, ci mai virtos la estirparea fărădelegii și sădirea virtuții și a adevăratei religiosități în societate se referesc dumnezeescile cuvinte adresate profetului: „*Etă eă am dat cuvintele mele în gura ta, etă te-am pus astăzi preste némuri și preste împărății, ca să smulgi și să strici și să rîsipesci, și éráși să zidesci și răsădesci.*“²⁾ Acolo unde sémînta cuvîntului dumnezeesc cade în pămînt bun, adecă în inimă gata spre a-l asculta și primi cu sinceritate, el produce fruct însutit,³⁾ reformeză moravurile publice și face ca în societate să domnescă iubirea creștinéscă, dreptatea, pacea și armonia între cetățeni. Prin urmare propunerea cuvîntului divin asigură și promovéză prosperitatea societății nu numai în ce privește bunurile spirituali ci și în cele temporali și materială. „*Că precum se pogórá plóia saă zăpada din ceriú și nu se întórcé până când adapă pămîntul și-l face de rêsare și rodesce și dá sémîntă sémănătoriului și páne de mîncare, așa va fi cuvîntul meú, care va eși din gură — zice Domnul, — nu se va întórcé cátră mine deșert până va împlini tóte, câte am voit și voiú spori căile tale și poruncile mele.*“⁴⁾

Propunerea cuvîntului dumnezeesc deschide păstoriului sufletesc cel mai vast și mai mănos cîmp de activitate. Ea nu se restringe la instrucțiunea publică de pre amvon ori catedră, în biserică saú în școlă, ci păstoriul cel bun folosește tótă ocașiunea spre a instrua poporul în legea Domnului și a-l conduce la sântenia vieței.⁵⁾ Cum are se purcédă păstoriul sufletesc în administrarea oficiului pastoral didactic ca ostenelele sale să aibă fructul dorit, il învață Didactica pastorală.

§. 2. Noțiunea și împărțirea didacticei pastorali.

Didactica pastorală este aceea parte a teologiei pastorali, care tracteză despre principiile și regulile, după cari avem să ne

¹⁾ Evr. 4, 12. ²⁾ Ier. 1, 10. ³⁾ Luc. 8, 8. ⁴⁾ Is. 55, 10, 11. ⁵⁾ 1 Tit. 4, 3; 2 Tim. 4, 1—5.

îndreptăm în instrucțiunea religioasă a poporului. *Instrucțiunea* acesta poate fi *publică* sau *privată*, cea publică poate privi pre adulți ori pre prunci. În cât didactica pastorală se ocupă cu regulile de observat în instrucțiunea publică a adulților, ea se zice *Homiletică*, era în cât tractează despre procedura la instruirea religioasă a pruncilor poartă numele de *Catehetică*. În instrucțiunea privată, avându-se în vedere principiile didactice generale, procedura păstorului sufletesc o normează împrejurările particulare, între cari instruiază.

Homiletica.

Întroducere.

§. 3. Despre elocință în genere.

Sub elocință în genere se înțelege facultatea de a comunica altora prin graiul ceea ce cugetăm și simțim; de facultatea aceasta în anumit grad se bucură toți oamenii. În sens mai strâns elocința este facultatea de a influența prin graiul în mod hotărâtoriu asupra dispoziției sufletesci a altora sau facultatea de a îndupleca prin vorbire. Cicero, definește elocința: „ars dicendi accommodate ad persuadendum.“ Era a persuadea însemnă a lucra asupra altora într'un chip în cât ideile, simțimentele și rezoluțiunile noastre să le primescă și să devină curat ale lor. ¹⁾ Vorbirea sistematică și continuă acomodată spre a persuadea sau îndupleca spre ceva bun și onest se zice discurs, orațiune, cuvîntare.

Elocința tot de una a avut cea mai mare înrîurire asupra modului de a cugeta, de a simți și de a lucra a oamenilor. Nu odată puterea cuvîntului a hotărît asupra sorții poporilor. Elocința lui Demostene a ridicat totă Grecia în contra regelui macedonin Filip, oratoria lui Cicero a suprimat revoluțiunea catilinară. Sub impresiunea fermecătoare a cuvîntului sute de mii sunt gata a-și jertfi averea și viața pentru apărarea patriei pentru religione ori alte scopuri mărețe. Bărbații de stat prin puterea cuvîntului își validiteză principiile lor în viața publică; și ceea ce de multe ori nu se poate obține nici prin aplicarea forței nici prin bani, se ajunge prin un cuvînt elocuent. Cuvîntul

¹⁾ Gusti Retorica romană ed. II. pag. 1.

elocuent luminează mintea și produce convingere, încălzește inima, entusiasmază și provocă rezoluțiuni firme, cari sunt firme și statornice chiar fiind că purced din un principiu intrinsec având basa neclătită convingerea. Se înțelege dela sine, că puterea fermecătoare a cuvîntului numai așa corăspunde destinațiunii sale, dacă se aplică spre lucruri oneste, din contră ea pôte avé cele mai funeste urmări. A îndupleca prin vorbire spre lucruri rele și neoneste nu însemnă a fi elocuent, ci a abusa de elocință.

După obiectul, despre care se tracteză în discurs, și după scopul, ce se urmăresce prin el, distingem elocința în sacră și profană. Noi ne vom ocupa numai de elocința sacră numită și elocința amvonului.

Observațiune. În definierea elocinței ca facultate de a îndupleca prin vorbire, se cuprinde atât capacitatea naturală sau talentul de a vorbi bine, cât și arta, prin care se cultivă acel talent. În sens mai strins elocința designă numai talentul de a vorbi bine. Pentru că cineva să fie orator trebuie să le întrunească amîndouă. Talentul necultivat prin artă nu se pôte valora deplin, dară arta nu pôte face pre nime elocuent, dacă el nu are talent.

§. 4. Elocința sacră.

Elocința sacră o putem defini: facultatea de a îndupleca, prin vorbire la primirea deplină a doctrinei creștinesci.

S'a zis în definițiune, că elocința este facultatea de a îndupleca, spre a arăta, că de natura elocinței se ține să fie aptă a îndupleca, adecă a influința în mod hotărîtoriu asupra puterilor sufletesci, a minții, inimei și voinței altora, deși se pôte întîmpla, ca să nu înduplece tot de una. Înduplecarea nu e numai efectul vorbirii sacre, ci ea are să se ascrie în locul prim grației dumnezeesci, care lucră nevedut în sufletele ascultătorilor: „*Eă am sădit, Apolo aă udat, érá Dumnezeu a făcut crescerea. Pentru aceea nici cel ce sădesce este ceva, nici cel ce udă, ci Dumnezeu cel ce dă crescerea.*“ ¹⁾ Prin cuvintele: „primirea deplină a doctrinei creștinesci“ s'a indicat obiectul și scopul elocinței sacre.

Obiectul său materia elocinței sacre este numai doctrina creștină adecă adevărurile descoperite de Dumnezeu și propuse de s. biserică. Nimic ce ar fi străin de aceste aderăruri nu se pôte propune în cuvîntările sacre.

¹⁾ 1 Cor. 3, 6, 7.

Scopul elocinței este a îndupleca pre ascultători, ca să primescă doctrina creștină deplin adecă cu sinceritate și voința de a o și urma în viață. Deci nu e destul ca cineva să cunoscă adevărurile religioase și să le creadă, ci trebuie să și viețuească precum demândă ele. „Că nu auditoriū legiū sunt drepti la Dumnezeu, ci făcătorū legiū se vor îndrepta.“ ¹⁾ Era Mântuitorul espres zice: „Era de vrei să întri în viață, ține poruncile.“ ²⁾ De unde chemarea elocinței sacre este a tracta adevărurile religioase ast feliu cât ascultătorii să-și pótă câștiga cu privire la ele cunoscintă precisă și credință fundată, să le iubească și urmeze în viață încunjurând răul și făcând binele, ca ast feliu să ajungă la sântenia vieții și să se facă demni de fericirea eternă. Acest scop îl exprimă s. Paul prin următoarele cuvinte: „că s'a arătat darul lui Dumnezeu cel mântuitoriu tuturor omenilor, care ne învață pre noi, că lăpădând necurăția și poftele lumesci, cu trezvie și cu dreptate și cu bună credință să viețuim în vécul de acum, așteptând fericita nădejde și arătarea măririi marelui Dumnezeu și mântuitorului Isus Christos.“ ³⁾

Cuvîntarea, prin care preotul, ca ministru al Domnului Christos propune poporului publice adevărurile religioase se numescă predică sau cuvîntare sacră, cuvîntul lui Dumnezeu, căci în ea prin vócea preotului se face audibil cuvîntul lui Dumnezeu.

§. 5. Prestanța elocinței sacre față de elocința profană.

Elocința sacră, cum am vădit, are o sferă dublă. Ea nu pășese numai în instrucțiunea religioasă publică, ca cuvîntarea omiletică ori catehetică în biserică și în școlă, ci vine și în instrucțiunea privată. În scaunul mărturisirii, la patul morbosului, la împăcarea celor certați între sine, la consolarea celor miseri și întristați, în tóte raporturile vieții îndeplinesce elocința sacră, propunînd cuvîntul divin, o misiune binefăcătoare. Elocința sacră deprinsă cu zel și prudență e în stare să reformeze și să ridice omenimea în scurt la un nivel uimitoriu al vieții religioase-morale și al adevăratei prosperități. De aci se vede prestanța elocinței sacre. Prestanța acésta apare mai evident, dacă vom compara elocința sacră cu cea profană, anume:

1. Ce privește *materia*, elocința sacră se ocupă cu cuvîntul lui Dumnezeu și adevărurile supranaturale; ea tractează lucruri, cari privesc nu numai prosperitatea noastră temporală și trecătoare, ca cea profană, ci bunuri cu mult mai nobile și mai mărețe, anume curățenia inimei și fericirea cerescă. Oratoria profană privescă mai ales

¹⁾ Rom. 2, 13. ²⁾ Mat. 19, 17. ³⁾ Tit. 2, 11—13.

cele ce se țin de binele public temporal, pre când cea sacră consideră toate raporturile vieții publice și private ținând la sănătirea tuturor.

2. Scopul elocinței sacre e ridicarea religioasă-morală a omenirii și perfecțiunea morală până la deplina unire a omului cu Dumnezeu, ¹⁾ pre când a elocinței profane e numai ajungerea cutărui bun temporal adevărat ori aparent; ma acesta nu odată urmăresce interesele private a unui partid ori clase de oameni în detrimentul binelui public și a intereseelor celor alalte clase sociali.

3. Auctoritatea elocinței sacre e neasămănat mai pre sus, de cât a celei profane. Oratorul sacru când propune ori opresce ceva pășesce în numele lui Dumnezeu, care a zis apostolilor săi: „*cel ce vè ascultă pre voi, pre mine mă ascultă,*“ ²⁾ pre când oratorul profan pășesce numai în numele său. Oratorul sacru dispune cu auctoritate divină, ca să domnescă pace în familii și stat, să-și împlinescă fie care detorința consciențios, să asculte de auctoritatea legitimă, să nu vateme drepturile nimănu; chiar de aceea contribuie mai mult la prosperitatea publică, de cât toate legile civili. Auctoritatea oratorului profan e numai omenescă, care fiind supusă rătăcirii nu e capabilă de a convinge deplin în o mulțime de cestiuni, și ast fel nici a produce efecte așa strălucite ca elocința sacră.

4. Fiind că oratorul sacru pășesce pre amvon ca trimisul lui Dumnezeu și cu auctoritate divină. urmăză de sine, că mijlocul principal, prin care se realiză scopul elocinței sacre e grația divină supranaturală. „*Cuvîntul meu și propovăduirea mea nu era întru cuvinte îndemnătoare ale înțelepțimii omenesci, ci întru arătarea dughului și a puterii ca credința noastră să nu fie întru înțelepțimea omenescă, ci întru puterea lui Dumnezeu.*“ ³⁾ Înțelepțimea acesta le-a promis-o Mântuitorul discipulilor săi prin cuvintele: „*Și voiți da vouă gură și înțelepțime, cărei nu vor pute grăi împotriva nici nu vor pute sta împotriva, toți cari se vor pune împotriva vouă.*“ ⁴⁾ Oratorul profan înse este avisat numai la puterea și desteritatea sa naturală, de cari mijloce și oratorul sacru încă dispune.

5. Modul de propunere în elocința sacră e grav și serios. Oratorul sacru consciu de auctoritatea și puterea, de care se bucură, propune adevărul în o formă simplă, plăcută și accesibilă pentru toți ascultătorii. Elocința profană tot de una trebuie să recurgă la întorsături artificioase, ca prin acesta să câștige încrederea ascultătorilor săi.

6. Locul, unde vorbește oratorul sacru de comun e biserica sau casa Domnului, în care totul respiră demnitate, sântenie și serioșitate. Pre când locul, de pre care vorbește oratorul profan, nu odată e catedra minciunii și a immoralității.

¹⁾ 1 Tes. 4, 3; Tit 2, 11—13. ²⁾ Luc. 10, 16. ³⁾ 1 Cor. 2, 4. ⁴⁾ Luca 21, 12.

7. *Remunerațiunea* oratorului sacru e tot de una sigură. Dacă ascultătorii urmăză cuvintelor lui, pentru acesta își câștigă un titlu la gloria cerescă și celor îndreptați prin cuvintarea sa le pôte zice cu s. Paul: „*Bucuria mea și coróna mea voi sunteți.*“ ¹⁾ Dacă nu va fi ascultat, el făcându-și datorința în tot cazul va primi răsplată servului credincios. Premiul oratorului profan în cazul cel mai bun e aplausul mulțimii și o mângăere și glorie trecătoare.

§. 6. **Recerințele oratorului sacru.**

Succesele elocinței preste tot sunt condiționate dela natură, artă, esercițiū și imitațiune, apoi dela probitatea, experiența și sciința oratorului. Orator mare numai acela pôte fi, care întrunesc în destulă măsură calitățile naturali recerute. Și orator per eminentiam numai acela se pôte numi, care s'a născut orator, e falsă așa dară zicerea: poëta nascitur, orator fit. Cicero scrie: *Mea quidem sententia nemo potest esse omni laude cumulatus orator, nisi fuerit omnium rerum magnarum atque artium scientiam consecutus.* ²⁾

Recerințele mai de frunte pentru orator sunt:

I. Însușiri înăscute: 1. Ingeniū azer spre a afla cele de lipsă și a distinge între ceea ce conduce la persuasiune și între ceea ce nu conferesce la acesta; mai departe apt spre a cunoșce, pētrunde, esplica și chiarifica doctrina, ce o propune, și destul de viu spre a o înfrumșeta și face plăcută ascultătorilor.

2. Putere imaginativă escelentă. Lucrurile abstracte sunt multora neînțelese, oratorul trebuie să le facă (prin descrieri, depingeri etc.) ôre cum sensibili și palpabili, spre ce-i presteză cel mai bun servițiū fantasia vie.

3. Inimă nobilă, „*Pectus est enim, quod dissertos facit et vis mentis.*“ ³⁾ Oratorul, ca să emoționeze și încălđescă, însu-și trebuie să fie mișcat și aprins. Un suflet nobil, în care e viu focul iubirii dumnezeesci și zelul pentru mântuirea sufletelor, se emoționeză ușor și e capabil de a emoționa ușor și pre alții.

4. Memorie bună spre a-și putē revoca cele cetite, esperiate și aflate prin studiu și meditațiune.

5. Limbă espedită, voce chiară, sonoră și plăcută, și plu-mâni sănătose.

II. Aceste daruri naturali se pot perfecționa prin *artă*; deci oratorul începător să nu despereze, dacă nu le are în grad

1) Filip. 4, 1. 2) Cic. de orat. I. 6. 3) Quint. 10, 7.

mare, ci talentul natural, care îl are să-l cultive și perfecționeze după principiile prescrise de arta oratorică. Artă poleește, ce a dat natura, suplinesece, ce-î lipsesece: cele ce prisosesc și escedéză, le moderéză și înfrênă; cu un cuvînt ôre cum arată calea cea măi sigură, pre care se ajunge la elocință.

III. *Esercițiul* său deprinderea conservă și mărește ceea ce a poleit arta, orî a emendat în natură, căci mulți au delăturat prin esercitare defecte naturali. Cunóscerea regulelor retorice fără deprindere nu mult folosește, și ca în orî ce artă are valóre adagiul: *usus est optimus magister*.

IV. În ce privește *caracterul moral*, oratorul trebuie să fie un bărbat virtuos și să aibă o viață și purtare morală de model.¹⁾ Acéstă recerînță de căpetenie la fie care orator, este indispensabilă oratorului sacru. Viața lui trebuie să fie o predică vie, de unde s. Thoma zice: „Nemo debet praedicationis munus assumere, nisi prius fuerit in virtute perfectus.“²⁾ În privința acésta ne-a premers cu esemplu Domnul Nostru Isus Christos³⁾ și ss. apostoli. S. Gregoriū M. zice: „Praedicator plus actibus, quam vocibus insonet.“⁴⁾ Spiritul apostolic și pietatea predicatoriului împrumută cuvintelor lui farmec și influință admirabilă asupra ascultătorilor; ei observând, cum că oratorul vorbește din convingere, îi cred și se lasă a fi convinși prin cuvintele lui.

V. În fine o recerînță specială a oratorului sacru este *încercarea în Dumnezeu*. El trebuie să scie că tot succesul cuvîntării sale e condiționat dela grația divină, care lucră în mințea și inima ascultătorilor preparând terenul pentru sêmînța cuvîntului divin.⁵⁾ Grația divină atât de necesară pentru succesul predicei să o implóre cât măi des oratorul sacru.

Despre înzestrarea oratorului sacru cu cunoscințe vaste atât sacre cât și profane și despre alte virtuți necesare unui preot nu măi vorbim aici, tractând despre ele la alt loc.

§. 7. Necesitatea predicării.

Necesitatea predicării coróspunđetóre a cuvîntului dumnezeesc se vede măi ales din următórele:

1. Fundamentul vieței nóstre religióse îl forméză credința, fără de care e cu neputință a plăcé lui Dumnezeu.⁶⁾ Credința înse.

¹⁾ Qu. 12, 1. Cic. de Orat. 2, 43, 3, 14. ²⁾ S. Th. op P. III. 41, ar. 3.

³⁾ Fapt. ap. 1, 1. ⁴⁾ Cura past. c. 10. ⁵⁾ 1 Cor. 3, 6. ⁶⁾ Evr. 11, 6.

care este absolut necesară spre mântuire ¹⁾ și-o pot câștiga ómenii numai prin propunerea corăspundătoare a adevărilor religióse, sau prin predicarea cuvântului dumnezeesc. „Cum vor crede aceluí, de care n'au audít, și cum vor audí fără predicatoriú?“ întrebă apostolul și apoi adaugă „Drept aceea credința este din aud, érá audul prin cuvântul lui Dumnezeu.“ ²⁾

2. Ca evangelia să devină *puterea lui Dumnezeu spre mântuire tot celui ce crede* ³⁾ e necesar să se propună ast feliú prin graiul viu, cât ea să pătrundă nu numai la mintea, ci și la inima credincioșilor, să-í misce și înduplece la observarea preceptelor evanghelice și perfecțiunea vieței lor moralí.

3. Apoi ómenii de comun se mișcă și resolv la ímplinirea detorințelor sale religióse, numai dacă li se aduce mai des aminte de destinațiunea lor, li se inculcă ímplinirea detorințelor creștinesci și li se arată modul, cum le pot ímplini mai ușor și mai cu fruct. Din acésta considerațiune încă apare necesitatea predicării, ca cuvântul lui Dumnezeu ca și un isvor viu și nesecat pururea să curgă ómenilor spre mântuire.

4. În fine să nu uităm, că predicarea e principalul mijloc pentru a funda și propaga între ómení împărăția lui Dumnezeu și a-í aduna în acésta, ca în ea și prin ea să fie conduși la fericirea împărăției cerescí.

§. 8. **Obligațiunea de a predica.**

Din momentositatea oficiului pastoral didactic și necesitatea predicării resultă grava detorință a păstoriului sufletesc de a propune poporului cuvântul Domnului său de a predica. Obligațiunea acésta íși are fundamentul în legea naturală și este strict impusă prin legea divină pozitivă și prin legi bisericesci.

a) *Legea naturală* obligă pre fie care om la ímplinirea detorințelor împreunate cu statul seu. Cu statul sau oficiul pastoral ínse este împreunată detorința de a instrua poporul și a-l conduce pre calea mântuirii; ímplinirea acéstei detorințe ínse pretinde necondiționat predicarea cuvântului dumnezeesc. Decí *păstoriul sufletesc în virtutea legii naturalí este obligat a propune credincioșilor adevărurile religióse sau a predica.*

¹⁾ Marc. 16, 16. ²⁾ Rom. 10, 14. 17. ³⁾ Rom. 1, 6.

b) Legea divină pozitivă încă impune preoților obligațiunea de a predica. Mântuitorul nostru Isus Christos a străbătut de nenumărate ori toate părțile Palestinei învățând pre omeni misteriiile împărăției lui Dumnezeu. — El a propagat doctrina sa prin cuvânt și tot pre această cale a voit să i-o propage și învățaceii săi, cărorora le-a dat madat espres, că mergând să învețe toate popórele ¹⁾ și se propovăduescă evangelia la tótă făptura ²⁾ cele ce le-au audít dela dinsul întru ascuns, să le vestescă publice. ³⁾ Acestuí mandat dumnezeesc conformându-se ss. Apostolí cu zel neobosit, și cu deplin succes, „*aú propovăduit pretutindenea ajutorându-i Domnul și cuvîntul întărindu-l prin semnele, care urma.*“ ⁴⁾ Predicarea cuvîntului dumnezeesc aú considerat'o ss. apostolí de obligațiunea lor principală ⁵⁾ și ca să nu fie împedecați dela împlinirea acestei obligațiunii aú ales diaconí, cari să împlinescă alte agende ale oficiului pastoral. ⁶⁾ Consciú de gravitatea acestei obligațiunii s. Paul zice: „*Că de vestesc nu-mi este mie a mă lăuda, că detoria me sílescce ér amar mie de nu voiú vesti.*“ ⁷⁾ Tot acest mare apostol conjură pre discipulul său Timoteiú să predice scriindu-i: „*Mărturisesc înaintea lui Dumnezeu și a Domnului Isus Christos, carele va să judece viú și morții, lá arătarea sa și întru împărăția sa: propovăducesce cuvîntul: stăi asupra cu vreme și fără vreme, mustră, certă, îndemnă cu tótă răbdarea și cu învățătura . . . fă lucrul evangelistului, slujba fă-o deplin.*“ ⁸⁾ Mandatul dumnezeesc de a predica evangeliul nu a fost dat numai ss. apostolí, ci prin ei tuturor următorilor legitimi ai lor, adecă episcopilor și preoților. Chiar și în legea veche era demândată predicarea cuvîntului divin, ea aparținea oficiului profetic, de unde zice Domnul cătră Ezechil: „*Fiul omului, că te-am pus de povățuitorú preste casa lui Israil, Tu vei să audí cuvîntul din gura mea și să-l vestesci lor în numele meu.*“ ⁹⁾ Celor ce împlinesc mandatul de a predica li se promite gloria cerescă, ¹⁰⁾ érá pre cei neglijenți îi mustră Dumnezeu: „*ca pre vighitorí, cari sunt orbí, cari nu sciú nimica, căni muți, cari nu sciú lătra.*“ ¹¹⁾

c) Biserica încă dela început a considerat predicarea cuvîntului dumnezeesc ca o detorință principală a preoților. Deja în canónele apostolilor se inculcă obligațiunea de a predica,

¹⁾ Mat. 28, 18—20. ²⁾ Marc. 16, 16. ³⁾ Mat. 16, 27. ⁴⁾ Marc. 16, 20.

⁵⁾ 1 Cor. 1, 17. ⁶⁾ Fapt. ap. 6, 2 ur. ⁷⁾ 1 Cor. 9, 16. ⁸⁾ 2 Tim. 4, 1—5.

⁹⁾ Ez. 3, 17. ¹⁰⁾ Dan. 3, 12. ¹¹⁾ Is. 56, 10.

amenințându-se cu escomunicare și chiar cu depunere păstoriul, care nu învață poporul la pietate.¹⁾ Sinodul trulan decretază, că se cade ca mai marii bisericilor, în toate zilele, dar mai ales în Dumineci să învețe tot clerul și poporul.²⁾

Conciliul Trid. enunță: „Praecepto divino mandatū est omnibus, quibus animarum cura comissa est, oves suas verbi divini praedicatione pascere.“³⁾

Concil. nostru provincial I. în Tit. II. cap IX. p. 4. zice, că parochii sunt îndreptățiți și îndatorați a predica cuvîntul lui Dumnezeu în Dumineca și în sîrbători.

Sinodul archid. din 1869 declară, că: „Fie care paroch este îndatorat în toate Duminecile și sîrbătorile de preste an sub s. Liturgie a ține cuvîntare omiletică ori morală ori dogmatică morală despre evangelia zilei cătră poporul adunat, în stil ușor și la înțelesul aceluia“⁴⁾; așa și Constituțiunile sinodului diecesan de Gherla din 1882.⁵⁾

În fine *împrejurările timpului nostru* urgiteză împlinirea acestui oficiu, căci cu lățirea cetitului și perfecționarea mijloacelor de comunicațiune s'au deschis căli nouă și la lățirea învățăturilor false și periculoase pentru credința și moralitatea poporului. Contra acestor învățături instruirea fundată a poporului atît în școlă cît și în biserică este cea mai eficace armă.

Acolo unde poporul e dedat cu predică, se indigneză, când observă, că păstoriul sufletesc nu-și împlinesce obligațiunea de a predica. La noi, ce e drept, și până în ziua de azi se mai află încă preoți, cari pun pre cantori să cetască căzania. Atari preoți își escusă neglijința și cu aceea, că poporul îi mai place căzania de cît predica. E lucru firesc, că poporul, dacă nu aude predicându-se nici cînd, ori nu i-se predică după capacitatea și lipsele lui, iubesce cuvîntul lui Dumnezeu propus și în căzanie, cu carea s'a datat. Când aude înse predică corăspundătoare, bine propuse poporul nu vrea să scie de căzani. Cine a petrecut în mijlocul poporului dela sate, s'a putut convinge despre adevărătatea afirmațiunii noastre. Credem, că va fi venit timpul să mai lăsam la o parte cu căzaniile și preoții să prelucre și să țină cuvîntări sacre mai corăspundătoare indigențelor actuali ale poporului, aducându-și aminte de cuvintele Scripturii, cari sună: „*Lipitus'a limba sugătoriului de gătlegiul seă pentru sete, pruncii aă cerut pâne, nu este cine să frângă lor.*“⁶⁾

¹⁾ Can. 58 apost.; cfr. și constit. ap. 1. 2. c. 57. ²⁾ Can. 19. ³⁾ Sess. 23. De ref. c. 1. ⁴⁾ Can. 21. ⁵⁾ Constit. II. II. a. ⁶⁾ Ior. Pl. 4, 4.

Preoții, cari nu sunt în păstoriarea sufletescă, ci a alte ofiții bisericesci, încă aș detorința de a instrua poporul de câte ori e lipsă și o pot face acésta. Păstoriai sufletesci sunt obligați la predicare din justiție în vîrtutea oficiului, ce-l pörtă, pre când alți preoți sunt obligați mai mult din caritate și pietate. Preoții cei pii nici nu se subtrag dela acésta datorință, ci o împlinesc cu plăcere, convinși fiind, că fac un lucru salutar și bine plăcut lui Dumnezeu. ¹⁾

Teologii unanim învață, că parochii respective administratorii parochiali, cari fără causă justă și gravă nu împlinesc oficiul de a predica, păcătuesc. Causa gravă, care escusă dela predicare, este colisiunea altei obligațiunii mai grele, cum ar fi: prevederea cu ss. sacramente a celor ce se află în pericolul morții, infirmitatea preotului etc.

S. Vasiliu M. scrie, că acela, cărui s'a încredințat oficiul de a predica, de cumva îl va fi negles, se judecă ca omicid. ²⁾ Érá S. Alfonso e de părere, că păcătuesce greu acel păstoriai sufletesc, care nu predică în decurs de o lună nici odată. ³⁾

Nu mai puțin vinovați sunt înaintea lui Dumnezeu acei preoți cari nu predică, cum poftesce chiamarea lor, saũ fiind că în loc de a vorbi apostolice iéu rola filosofilor ori înșiră la vorbe góle, saũ fiind că nu-și daș silința de a studia materia și a o face accesibilă ascultătorilor. S. Alfonso zicea: „*Cinc urcă amvonul pre noroc și zice ce-i vine în minte, acela mai multă daună de cât folos aduce susțetelor.*“ Și éráși: „*Corupțiunea lumii se întimplă principalmente prin predicatorii răi și confesarii răi.*“ Între predicatorii răi numără pre acela, cari tot pondul îl pun pre un stil esquisit, pre cari îi numesce P. Avila „trădătorii lui Isus Christos.“ ⁴⁾ Cum aș să-și împlinescă păstoriai sufletesci obligațiunea de a predica îi învétă arta elocinței sacre saũ Homiletica.

§. 9. Noțiunea și împărțirea homileticei.

Ca cineva să pótă fi orator bun, se recere să poședă: ingeniu, cunoscințe vaste, pre cum și alte însușiri amintite mai sus; aceste înse nu sunt de ajuns, ci ca să pótă vorbi bine și amésurat scopului, trebuie să recurgă și la ajutoriul artei, carea cultivă și perfecționéză facultatea naturală de a cuvînta. Cuprinsul acelor reguli și principie,

¹⁾ 1 Tim. 5, 7. ²⁾ Reg. 45. inter Reg. brev. ³⁾ Prax. conf. n. 203.

⁴⁾ 1 Cor. 2, 17; 4, 2.

după cari are să se desvólte și îndrepte facultatea naturală de a cuvînta se numesce arta oratorică sau retorică. Quintilian numesce retorică *scientia* (i. e. ars.) *bene dicendi* adică știința practică (arta) de a grăi bine, amăsurat scopului. ¹⁾ Principiele elocinței le scóte arta oratorică parte din studiul naturei omenesci parte din observațiunea făcută asupra modului de a vorbi a oratorilor mari.

Aceea parte a retoriceii, care tracteză despre propunerea cuvîntului dumnezeesc astfel, în cât să pătrundă la mintea și inima ascultătorilor, cât aceștia să se simță rezoluți la viața și perfecțiunea creștinescă, se numesce homiletică (dela grecescul *ὁμιλεῖν* = a cuvînta în public, a ține cuvîntării la popor). Decî *homiletica* este retorică elocinței sacre, ea privesce pre cum s'a zis mai sus instruirea adulților și o putem defini: *Cuprinsul acelor reguli și principie, după cari are să purcedă oratorul sacru în propunerea adevărurilor religioase la adulți.*

Cunoscînța acestor reguli și principie este indispensabilă pentru păstoriul sufletesc, pentru ca să-și potă împlini cu succes oficiul de predicatoriu sau orator sacru. Că de și efectul real al prediceii este a se atribui în locul prim grației divine, totuși acesta supune și activitatea naturală a omului. Și natura și grația aú de auctor pre Dumnezeu și apoi Dumnezeu spre a funda ordul supranatural nu nimicesce pre cel natural, ci din contră împărăția grației o întemeiază pre împărăția naturei. De aici resultă pentru oratorul sacru datorința de a-și însuși arta oratorică și a se perfecționa în ea.

Fiind homiletica retorică elocinței sacre, distingem în ea aceleași părți ca și în retorică generală, anume:

1. *Invențiunea* sau aceea parte, care tracteză despre aflarea materialului corăspunđetoriu pentru instruciunea religioasă.

2. *Dispozițiunea*, care se ocupă cu principiele referitóre la distribuirea materiei aflate, cât să se prezenteze ca un întreg organic bine ordonat.

3. *Elocuțiunea*, fiind predica sau cuvîntarea destinată spre a se comunica altora, e de lipsă, ca să se îmbrace în formă limbistică corăspunđetóre, despre acesta îmbrăcăminte sau expresiune limbistică a cuvîntării tracteză elocuțiunea.

¹⁾ Inst. orat. l. 2. c. 15.

4. *Acțiunea*, care se ocupă cu propunerea cuvântării prin graiul viu, ea cuprinde în sine declamațiunea și gesticulațiunea. Tot în legătură cu declamațiunea vom considera și descrierea și memorisarea predicei.

Aceste patru părți constituiesc *homiletica generală*. În *homiletica specială* se espun însușirile particulare, ale singuraticelor specii de cuvântări sacre. Noi vom tracta mai întâiu *homiletica generală* și apoi în partea a 2-a vom trece la cea specială.

Observațiune. Opurile mai însemnate, de cari ne-am servit în tractarea materiei aparținătoare la Homiletică sunt: *Aristotel*, Retorica; *M. T. Cicero*, Libri de oratore, Orator și De inventione; *Fab. Quintilian*, Institutiones oratoriae; *S. Augustin*, De doctrina christiana libri quatuor; *S. Gregoriu M.* Regula pastoralis; *Ludov. de Granada*, Rhetorica ecclesiastica; *S. Fr. Borgia*, De ratione concionandi; *Fénelon*, Dialogues sur l'éloquence; *Dr Iacob Brand*, Handbuch der geistlichen Beredsamkeit, Frankfurt a. M. 1836; *I. B. van Hemel*, Précis de Rhetorique sacrée, Bruxelles et Lowain, 1855 pre limba germână tradusă de *Fr. X. Kraus*, Handbuch der geistlichen Beredsamkeit, Regensburg 1860; *Bellefroid*, Manuel d'éloquence sacrée, tradus pre limba germână sub titlul Handbuch der heiligen Beredsamkeit; *Dupanloup*, Entretiens sur la predication populaire, tradus pre limba germână sub titlul Unterhaltungen über die populäre Beredsamkeit, Freiburg in Breisgau 1867; *Joseph Jungmann S. J.* Theorie der geistlichen Beredsamkeit, academische Vorlesungen, Freiburg in Br. 1877—1878 in 2 vol. *Nic. Schleining* S. I. Das kirchliche Predigtamt, nach dem Beispiele und der Lehre der Heiligen und der grössten kirchlichen Redner ed. III. Freiburg in Breisgau, 1881; *Muster des Predigers*, ed. II. Freiburg in Br. 1882; *Bildung des jungen Predigers*, ed. III. Freiburg in Br. ed. III. 1882 și *Grundzüge der Beredsamkeit* ed. IV. Freiburg in Br. 1883; *Conrad Ernesti*, Anleitung zur geistlichen Beredsamkeit. Regensburg 1881. *Dominicus de Colonia*, De arte rhetorica libri quinque, Romae, 1834. *Urb. Drecker*, Praecepta eloquentiae, Bonnae 1880; în limba română: *Dem. Gusti*, Retorica pentru tinerimea studioasă ed. II, Iași. 1875; Mantiu, Cursu elementar de literatură, Bucuresci 1881 și Retorica și Stilistica ed. II. Bucuresci 1891. *M. Strajanu*, Principie de literatură, ed. III. Craiova, 1897. *Iustin Popșiu*, „Amvonul“ Oradea-mare, 1868. Ca ajuterie pentru homiletică merită deosebită amintire: *Gisbert*, L'éloquence chrétienne dans l'idée et dans la pratique; *Muray*, Essai sur l'éloquence dela chaire; *Mullois*, Cours d'éloquence sacrée populaire; *Le Jay* Bibliotheca rhetorum; *Weissenbach*, Eloquentia Patrum; *Ignotz Wurz*, Anleitung zur geistlichen Beredsamkeit; *Zarbel*, Handbuch der katholischen Homiletik *Sailer*, Neue Beiträge sur Bildung des Geistlichen; *Audisio*, Lezioni di sacra eloquenza. 2 vol.

Partea I.

Homiletica generală.

Tractatul I.

Invențiunea.

§. 10. Noțiunea invențiunii.

Invențiunea este aceea parte a homileticeii generale, care tractează despre aflarea materiei propunēnde și a mijlócelor de lipsă amēsurat scopului, ce și l'a prefapt oratorul. Ea consideră așa dară două momente, anume însa-și aflarea saū respective alegerea adevărurilor religióse, cari aū să formeze obiectul cuvintărilor sacre și a dóua aflarea mijlócelor de lipsă în singuraticele casuri ca adevērul propunēnd să pótă fi înțeles și recunoscut ca atare din partea ascultătorilor, să se însuflețescă pentru el și să se simtă îndemnați la rezoluțiuni firme conforme adevērului; așa cât adevērul să influințeze asupra actelor lor morale și să-i conducă la sântenia vieței. Amēsurat acestor două momente capul de față se subdivide în 2 secțiuni tractându-se în secțiunea primă despre *materia homiletică* și în a dóua despre *mijlócele oratorice*, spre a desvolta materia amēsurat scopului urmărit, saū despre mijlócele oratorice de a influința asupra înțelesului, inimei și voinței ascultătorilor.

Secțiunea I.

Materia homiletică.

§. 11. Despre obiectul cuvintărilor sacre în genere.

Înainte de a tracta despre tema singuraticelor cuvintări sacre în special, să vedem, ce materii pot fi tractate pre amvon, saū ce obiecte pot fi propuse în cuvintările sacre în genere.

Fiind că chiemarea oficiului pastoral didactic este înduplecarea ómenilor la o viață religiósă morală saū sântirea ómenilor prin propunerea cuvintului divin, de aici apare, că materia saū

obiectul cuvîntărilor sacre îl formeză numai *cuvîntul dumnezeesc* său *totalitatea adevărurilor descoperite de Dumnezeu și propuse de s. biserică spre mîntuirea noastră.*

Însuși Mîntuitorul a determinat sfera, între marginile căreia are să-și cerce oratorul sacru materia saŭ obiectul cuvîntărilor sale, demândând s-șilor apostoli, să predice cele auđite dela dînsul, să predice „evangelia“ să învețe tóte popórele a ținé tóte cele propuse de dînsul. ¹⁾

Tot în acest înțeles vorbesce și s. Paul scriind lui Timoteu „*predică cuvîntul*“ ²⁾ eră cãtră Galateni scrie, că și ânger din ceriŭ de ar predica alt ceva să fie anatema ³⁾

Alte adevăruri, cari nu aparțin revelațiunii, numai întru atâta se pot aduce pre amvon, în cât sunt în necs intim cu adevărurile religióse, servind spre ilustrarea orî comprobarea acestora; tractarea acelora încă să se facă cu omiterea a tot ce nu servește la edificarea credincioșilor, orî s'ar părea incompatibil cu demnitatea și sântenia amvonului. Și pre cum scrie Seiler: „Despre tóte acelea să nu vorbescă predicatoriul, despre cari după o cumpănire matură ar trebui să credă, că Isus Christos, apostoliŭ Petru și Pavel de ar fi în locul lui nu ar grăi.“ De unde oratorul sacru să propună numai lucruri aparținétore religiunii și conducétore la sanctificarea ómenilor, cum sunt adevărurile de credință, preceptele dumnezeesci și bisericesci, riturile și ceremoniele îndatinate în biserică și alte materii de acéstă natură, cari contribuesc la nutrirea sentimentului religios în popor.

Sunt unele adevăruri ale doctrinei sacre, cari se pot tracta și filosofice. Acestea pot forma obiectul prediceŭ, dar aci să se propună tot de una așa pre cum ni le presentă religiunea, ér nu numai cum le propune filosofia singură; probațiunile și ilustrările să se ieie mai ales din doctrina bisericeŭ și istoria sacră. Atari cuvîntări filosofice se admit față de acei ascultători, cari deja și-au perdut credința; oratorul sacru se scobórá la ei spre a le pregăti calea reintórcerii acomodându-se cuvintelor apostolului, care tuturor tóte s'a făcut, ca să-i mântuescă pre toți. ⁴⁾ În tractarea adevărurilor religióse se póte face us și de erudițiunea profană, dacă contribue la gravitatea și eficacitatea discursului și la promovarea adevératei pietăți.

---

¹⁾ Mat. 28, 19. Marc. 16, 15. ²⁾ 2. Tim. 4, 2. ³⁾ Gal. 18. ⁴⁾ 1 Cor. 8, 22.

Din contră are să se elimineze din instruirea religioasă tot ce nu aparține cuvîntului divin și nu contribuie la sanctificarea omenilor. În specie: *nu aũ loc pre amvon*:

1. Tóte cestiunile curat temporali orĩ profane, pre cum sunt cele referitóre la literatura frumósă, politică, economie etc. Acestea în sine considerate nu conduc la sanctificarea vieței, deci nu aũ loc în cuvîntarea sacră; în cât înse poftesce binele public, preotul póte tracta și atarĩ cestiuni afară de biserică în loc profan și în adunări profane.

2. Dacă și obiectele acestea se eschid de pre amvon, cu atât mai virtos nu va avé loc pre el tot ce e trivial, de jos, îndreptat în contra credinței orĩ a bunelor moravuri.

3. Nu are loc în predică tot ce este încert, fals, nu destul de probat, orĩ nu răspunde deplin adevérului. Așa sunt minunile orĩ revelațiunile fictiție, orĩ private încă neprobate de ajuns, legende etc. Acestea, deși s'ar face cu intențiune curată și la primul moment ar produce efect bun asupra poporului, totuși sunt incompatibile cu demnitatea amvonului, care numai adevérul curat îl propagă. Afară de acea adevérandu-se falsitatea, incertitudinea orĩ necorectitatea lor numai s'ar discredita amvonul creștin și ar face pre ómenĩ să nu priméscă cu încredere deplină nici doctrinele certe și destul de comprobate. De unde conc. Trid. dispune: „Incerta tractari non permittant episcopi.“ ¹⁾ Necorect purced și acei oratori, cari propun defectele și slăbiciunile naturali ca pécate, pécatele ușóre ca grele, consiliile ca precepte orĩ întors. Atare propunere pre cei rěi îi întăresce în rěutate, orĩ îi împinge la desperare în ce privesce câștigarea mântuirii. Preste tot esagerările pre amvon sunt periculóse mântuirii ascultătorilor; cărorã trebuie să li se presinte adevérul curat.

4. Nici cestiunile religiose nu se pot tracta tóte fără deosebire pre amvon, ci trebuie să se omită tóte acelea, cari — considerând înprejurările — nu se pot aduce în nex cu viața religioasă-morală a ascultătorilor și nu contribuie la sanctificarea ei. Așa nu aũ loc pre amvon disputele subtile ale teologilor, cestiunile erudite, pre cari poporul de rënd nu le înțelege, orĩ le înțelege reũ. Conc. Trid. dispune: „Apud rudem plebem difficiliore ac subtiliore quæstiones, quæque ad aedificationem non faciunt et ex quibus plerumque nulla sit pietatis accessio,

¹⁾ Sess. 25 de purg.

a popularibus concionibus secludantur.“¹⁾ Aşa ar fi cestiunea despre predestinaţiune, despre mântuirea ómenilor pii, cari nu sunt membrii bisericei vędute, despre sórtea infanţilor morţi fără a fi botezaţi etc.

5. Cu atât mai virtos trebuie să se omită tractarea acelor adevęruri orí cestiunii, cari provócă pasiuni disordinate, orí ar scandalisa pre ascultători şi le-ar da ansă la învęţarea unui mod de pęcătuire până aci necunoscut. Aşa ar fi periculos a tracta în amęnunte, chiar şi combătęnd, pęcatele în contra castităţii, a aduce înainte pretecestele, prin cari íşi escusă pęcatele lor pęcătoşii oculţi; combaterea fără nici o consideraţiune a vişielor, de cari ar pătimi părinţii orí mai marii, fiind că o atare combatere ar scandalisa pre fii şi supuşí. De asemenea nu e consult a propune publice în casuri specialí nici acele adevęruri religióse, cari ar face din pęcătoşii materiali pęcătoşii formali, ci mai întâiú trebuie preparaţi pentru propunerea lor; — escepţiionându-se cazul când ar fi periculum in mora. „*Trestia sdrobotită nu o va frânje, şi inul, ce fumeagă nu-l va stinge, până ce va scóte judecatá spre biruinţă.*“²⁾

§. 12. **Materia singuraticelor cuvintări saú tema.**

Materia, care forméză obiectul singuraticelor cuvintări sacre se zice *temă*, cei vechí o numiaú „materies subiecta orationi“, spre a o distinge de materia elocinţei preste tot „numită materies eloquentiae.“

Tema saú obiectul cuvintării este doctrina prin pertractarea căreia oratorul sacru are să provóce în ascultători dispoziţie religiósă coręspundătoare şi propusuri salutarí eficace.

Tema e sufletul cuvintării şi dela potrivita ei alegere depinde întreg succesul prediceí. Une orí tema se ofere de sine, aşa e în cuvintările ocasionalí. În elocinţa sacră ínse de cele mai multe orí trebuie ca însuşi oratorul să-şi caute obiectul prediceí.

Ca tema să fie potrivită trebuie să întrunescă următoarele însuşiri:

1. Tema să fie *determinată*, ér nu vagă, adecă oratorul sacru să-şi preciseze statul cestiunii şi scopul proxim al cuvintării, fiind însu-şi în clar cu ceea ce are să propună şi să obţină prin propunere.

¹⁾ Sess. 25 de purg. ²⁾ Is. 42, 3; Mat. 12, 20.

2. Tema să aibă caractărul unității. Acest caracter îl va avea, când va cuprinde o singură idee principală sau un singur adevăr religios ca obiect propriu. Tot ce se aduce în cuvîntare afară de acest obiect are să servescă numai spre ilustrarea, confirmarea și valorarea lui față de ascultători. Când în o cuvîntare caută să se aducă lucruri diverse, li se imprimă caracterul unității privindu-le pre tôte sub același punct de vedere, ori cu același scop. Unitatea temei o poftesce și perfecțiunea artei, „omnis pulchritudinis forma unitas est.“¹⁾ Puterea și eficacia discursului e mai mare, când tôte părțile lui țintesc spre același scop; rațele solarî ard mai tare concentrate în același punct. Pentru orator e mai ușor de propus și pentru ascultători mai ușor de înțeles, când se tracteză în cuvîntare un singur adevăr religios.

3. Tema să fie fecundă, anume punctele de vedere, din cari se tracteză obiectul să fie destul de importante și materia destul de gravă spre a pute fi tractată oratorice. Obiectele grandioase fac pre oratorii mari, ca și luptele mari pre beliducii mari, zice episcopul de Boulogne.²⁾ Când punctele de vedere, din cari se consideră materia alésă sunt prea depărtate, oratorul se pune pre base prea largi și ast feliu tema nu se pôte eshauria și tracta destul de fundat. Tot așa stă lucrul și când cutare obiect în sine e amplu. În atari casuri se tracteză în o serie de predici coherente. P. es. despre virtutea credinței, a iubirii. Când oratorul se pune pre basă prea îngustă tema încetă de-a fi fecundă, și oratorul cade ușor în digresiuni ori în repetirea acelorași idei, de și pôte cu alte cuvinte. Tot așa se întîmplă și când materia despre care voesce a vorbi, saŭ e în sine de puțină însemnătate saŭ pentru împrejurările particulari, între cari e a se ține cuvîntarea, nu admite o tractare oratorică formală. Când ar fi necesitat oratorul să vorbescă și despre obiecte secundare, subordonate și nu destul de însemnate în raport cu împrejurările, le aduce în legătură cu vre un adevăr mai de frunte, ce și l'ar alege ca temă. Adevărul acesta, apoi îl tracteză chiar, convingător și mișcător, accentuându-i adevărătatea, necesitatea, utilitatea, sublimitatea etc. mai ales din punctul de vedere, în care se légă de el lucrul secundariu. Lucrurile secundari le aduce înainte saŭ ca urmări și deducțiuni firesci din cele propuse, saŭ în formă

¹⁾ S. Aug. epist. 18. ²⁾ Discours sur la décadence de l'éloquence de la chaire.

de obiecțiuni, ce se resolv pre basa celor propuse. Așa voind a recomanda simplitatea în înbrăcăminte respective a combata luxul, în vestminte, se pôte lua ca temă virtutea modestiei.

4. Tema să fie practică, âdecă obiectul, despre care se vorbește, trebuie să fie așa cât se atingă modul de cugetare și simțire al ascultătorilor și prin acesta să deștepte în ei un interes religios. Spre acest scop oratorul în alegerea și tractarea temei să țină cont de capacitatea (gradul de cultură, etatea, condițiunea, îndigintele, principiile, virtuțile, viciile etc.) ascultătorilor, pre cum și de împrejurările temporali și locali, între cari se ține predica.

5. În fine tema să aibă timbrul noutății, așa cât deja și numai anunțarea ei să escite atențiunea și interesul ascultătorilor. Deși adevărurile religioase sunt nemutabile și vecinice, totuși ele se pot presenta ascultătorilor ca nouă, saū pentru că nu li s'au mai propus până atunci, saū pentru că li s'au propus numai în altă formă și din alte puncte de vedere. Terminii, în cari se concipiează tema, să fie cu grije aleși și pregnanți. Așa Bossuet zice: „Eū voiū arăta în mórtea unuia mórtea și caducitatea a tótă mărirea omenescă.“ Să se ferescă oratorul de paradoxe și pedanterii.

§. 13. **Ordinea materiei homiletice.**

Oratorul sacru amăsurat voinței Domnului Nostru Isus Christos are să propună poporului credincios întreg cuprinsul religiunii creștine. ¹⁾ Singuraticele adevăruri înse nu le pôte propune tot de odată, ci în propunerea lor trebuie să observe o anumită ordine; anume saū le tracteză așa, după cum vin înainte în pericopele evanghelice prescrise pentru Dumineci și sêrbători, fără a căuta la nexul dintre ele, saū urmază o ordine, ce-și are temeiul în nexul dintre singuraticele materii. În cazul prim tractarea e rapsodică, érá în al doilea sistematică.

În tractarea rapsodică oratorul sacru își alege materia pentru fiecare predică cu totul liber fără a mai reflecta, că despre ce a vorbit în trecut, ori despre ce va avé să vorbească în viitorii. Fiecare predică e un fragment din cuprinsul religiunii creștine. Pre lângă o atare tractare rapsodică saū fragmentară aflarea nexului între singuraticele adevăruri religioase ar rămâne în sarcina ascultătorilor. Fiind că ascultătorii nu-și

¹⁾ Mat. 28, 20; Fapt. ap. 20, 27.

ieú osteneala de a cerca nexul între singuraticele predică, ceea ce le ar fi și aprópe imposibil, pentru aceea cunoscințele lor religioase de comun rămân necomplete. Și nu e improbabil, ce scrie Fleury, că: „Deși sunt dese predicile, totuși se póte zice, că creștinii nici cei mai bunii nu câștigă instrucțiune suficientă. Pe amvon se vestesc numai obiecte singuraticе, cari de cele mai multe ori nu sunt în nici o legătură unul cu altul. Fórte rar se tractează adevărurile principale, cari formeză fundamentul dogmelor. Așa se află ómenii pii, cari de 40 ori 50 de ani cercetéză biserica și nu cunosc primele elemente ale Catechismului.“ ¹⁾

Instrucțiunea acésta rapsodică de comun e lipsită de fructul dorit, și din cauza că unele adevăruri se propun des, érá altele nici odată, mai departe lasă lacune multe. La aceste scăderi reflectând Fénelon scrie: „Eú adese ori am observat, că nu esistă artă pre lume ori știință, care să nu o propună magistrii în nex, după principie și după metodă. Singură religiunea nu se propune credincioșilor după acésta metodă. „În pruncie li se dá un catechism mic și sęc, după aceea aú ca instrucțiune numai predică vagi și rapsodice. Eú doresc ca creștinii să fie instruați în primele elemente ale religiunii și apoi în ordinea cuvenită să fie conduși până la cele mai înalte misterii. ²⁾ Ce vom zice noi despre instruirea religioasă a credincioșilor, căroro nu li s'a propus nici acel catechism mic și sęc, cum îl numesce Fénelon? Aú nu vor rămáne aceștia în ignoranță, cu privire la mulți articoli de credință, de cum va nu lise vor propune cel puțin în biserică sistematice adevărurile religioase?

Dacă tractarea rapsodică lasă mult de dorit, urméză dela sine, că ea trebuie să fie înlocuită cu cea sistematcă. Adevărurile religioase sunt în nex intim unul cu altul, care nex numai atunci apare, când ele se tractéză *sistematice*. Prin propunerea sistematică adevărurile se ilustréză, completéză și confirmă unul pre altul. De aici conchidem, că observarea unei ordini sistematice în propunerea homiletică nu e numai de recomandat, ci e chiar necesară. Căci credincioșii sunt detori să cunoscă tóte adevărurile religioase, să le credă și să-și îndrepte viața după ele, dară acésta numai prin propunerea sistematică a singuraticelor adevăruri se póte ajunge. Propunerea singuraticelor adevăruri după un plan determinat și în ordine sistematică are avantajul, că oratorul nu cade în periclul de a omite cu totul unele teme din instrucțiunea

¹⁾ Préface au grand catéchisme. ²⁾ Dialog. sur l'éloquence.

homiletică. Predicarea sistematică de vreo câțiva ani îl ocupă pe oratorul sacru în întreg cuprinsul religiunii creștine, îi câștigă un material avut de cunoștințe și îndemănare, de care poate face ușor uz, de câte ori cere trebuința, fără vre o preparare specială.

§. 14. Planul de predicare.

Oratorul sacru spre a pute predică sistematice trebuie să-și formuleze un plan determinat pentru timp mai îndelungat. În plan are să se iee în ord natural și metodic totalitatea adevărurilor de credință și morală, cunoșcerea cărora o reclamă lipsele sufletesci ale ascultătorilor. Multe adevăruri nu se pot tracta destul de fundat în o singură predică, pentru acele e a se prevedé un ciclu de predici (spre es. despre patimele Domnului Christos; despre s. penitență). Nexul, în care să aduc singuraticile teme luate în plan, e duplu: obiectiv și subiectiv.

Nexul *obiectiv* éráși e saú intrinsec saú estrinsec, după cum rațiunea ordinării zace în natura lucrului ori în împrejurări esterne.

Nexul *obiectiv* intrinsec saú logic este între adevărurile, cari aparțin aceleia-și categorii spre es. ss. sacramente, preceptele dumnezeesci, virtuțile teologice, vițiile capitali etc., ori după firea lor se țin de oaltă ca corelate spre es. căderea omului și răscumpărarea, adevărurile de credință și cele de morală. Sufletul și centrul a tótă predicarea este cunoșcerea lui Dumnezeu, și a Domnului Nostru Isus Christos. „*Acésta e viața vecinică, ca să te cunoască pre tine singur Dumnezeu cel adevărat și pre care l'ai trimis pre Isus Christos.*“¹⁾

Ordinea esternă depinde dela împrejurările temporali și locali, anume se urméză ordinea cronologică; (spre es. nascerea Domnului, întimpinarea, învierea etc.) ori cea de loc (spre es., Isus în Judea, Samaria, Galilea, Capernaum etc.)

În ordinare pre lângă nexul obiectiv trebuie să se țină sémă și de ascultători, saú ordinarea să nu fie numai obiectivă, ci și subiectivă.

Din punct de vedere *subiectiv*, supunénd că ascultătorii nu au cunoscințele de lipsă, înainte de tóte trebuie propuse adevărurile

¹⁾ Ioan 17, 3.

necesari *necessitate medii ad salutem*, apoi cele necesari *necessitate praecepti*. Mai departe să se suscépă în plan adevărurile negate, combătute ori trase la îndoelă în vre-o parohie, dacă ele au mare influință asupra vieții religiozo-morali a respectivilor ascultători. Să se propună și inculce virtuțile, în contra cărora se păcătuiesc mai des, și combată viciile lor opuse. Între cele într'o formă de necesari să se permită doctrinele mai ușore de priceput, ori acelea cari servesc altora de fundament.

Ordinea să fie logice și psihologice corectă, adecă să țină cont și de ordinea, în care își succed ideile și simțemintele noastre.

În formarea planului se pôte servi oratorul sacru mai ales de:

1. *Catechismul diecesan* prescriș în școla poporală, anume: a) permite în câte va predici (postul crăciunului până la boboteză) momentele mai de frunte a revelațiunii din T. V. și N., apoi; b) trece la tractarea singuraticelor adevăruri de credință după ordinea din simbol; c) urmază tractarea preceptelor morali grupându-le în jurul decalogului și a celor 5 precepte bisericesci. În legătură cu preceptele se tractază și despre călcarea lor sau despre păcate; d) spre a crede și observa preceptele e necesară grația divină, ea se obține prin ss. sacrameinte și rugăciune, deci despre acestea va vorbi. e) În fine vine tractatul despre virtuți și perfecțiunea vieții creștine, cari așisderea forméză un ciclu de predici.

2. *Anul bisericesc* asemenea se pôte lua de basă la formarea planului de predicare și în acest cas oratorul sacru va combina ca din fie care pericopă să se alégă și tracteze un adevăr, care se pôte aduce în nex intim cu cutare adevăr cuprins în pericopa imediat precedentă ori în cea imediat subsequentă. La călcâniul Catechismului roman sub titula „Pracsă Catechismului său Catechismul împărțit pre tôte Duminecile anului și acomodat Evangeliilor,“ se află un plan de predici pentru Duminecile și sêrbătorile întregului an bisericesc. ¹⁾

Ce privesce esecutarea planului e de observat, că timpul combinat spre acéstă de regulă să nu fie mai lung de un an. La sêrbătorile mari și cu ocașiuni solemne se pôte întrerumpe planul, luându-și oratorul temă liberă, prin acéstă se escită interes în acultători. În fine fiecare cuvîntare din plan așa să fie lucrată, cât și numai în sine considerată să presente un întreg.

¹⁾ „Catechismul din decretarea conciliului tridentin cătră parochii edat la mandatul pontificilor Piū V și Clemente XIII“ tradus în limba română de Dr Ioan Pop, Gherla 1891.

Secțiunea II.

Mijlócele oratorice.

§. 15. Despre mijlócele oratorice în genere.

Oratorul sacru după ce și-a precizat tema și stabilit scopul proxim, ce voesce a-l ajunge prin cuvîntarea sa, are să cerce și să aplice mijlócele, prin cari ajunge la idei nouă privitoare la esența, natura, proprietatãțile și momentuositatea practică a adevărului ori faptei, ce formezã obiectul temei; mai departe să afle cum să convingã despre acésta pre ascultãtorii, cum să le facã plăcutã doctrina, care li-o propune și în fine cum să-i misce și înduplece la o viață moralã correspundetóre. Învetãrea, delectarea și mișcarea ascultãtorilor prin propunerea adevărului ocurã în fie care cuvîntare. Cicero zice: „Tribus rebus omnes ad nostram sententiam perducimus, aut docendo, aut conciliando, aut movendo,“ ¹⁾ érá s. Augustin scrie: „Dixit quidam eloquens et verum dixit, ita dicere debere eloquentem ut doceat, delectet et flectat. . . . docere necessitatis est, delectare suavitatis, flectere victoriae.“ ²⁾ Întreitul moment ori mijloc al înduplecãrii *πειθειν*, persuasio îl considerã Aristotel de fundament al întregii teorii retorice. Asupra cãrei din aceste trei momente să insistãm mai mult, atîrnã dela înprejurãri. Spre ajungerea acestui scop întreit înainte de tóte se recere, ca tema să fie bine alésã adecã potrivită cu puterile și posiția oratorului și cu gradul de culturã și lipsele ascultãtorilor. Apoi să o studieze în raport cu împrejurãrile, între cari predicã.

Studiarea materiei cu ocasiunea fie cãrei cuvîntãri e de cel mai mare moment spre a predicã cu succes. Abstragãnd dela înprejurarea, cã puținii aũ darul improvisațiunii, cunoscínțele generalã despre cutare materie de comun se presintã ca insuficiente spre a o puté propune cu succes și altora, de óre ce aici vine a se lua în considerare și capacitatea și lipsele lor, pre cum și raportul dintre obiect și acestea lipse. Spre a le afla acestea este evident, cã e necesar studiul și meditațiunea. Multe obiecte, cari la prima vedere ni se par sterile și de puținã însemnãtate practică, considerãndu-le mai de aprópe, descoperim în ele momente, cari mai înainte nici prin minte nu ne-aũ trecut. Prin studiũ nu

¹⁾ De Orat. 2, 27. ²⁾ Doctr. christ. IV. c. 27.

numai aprofundăm materia și ne lărgim cercul cunoștinței cu privire la ea în raport cu scopul cuvântării, ci tot odată se deșteptă în noi iubirea adevărului, ce vrem să-l propunem și ne entusiasmăm pentru el, așa că atunci când grăim, grăim din tezaurul sufletului nostru, fiind domni deplină preste materie; pre dreptul observă Buffon ¹⁾, că prima condiție spre a grăi bine este: a-și domni materia, și încă din toate punctele de vedere. În elocință e de mare moment și forma saș aranjarea ideilor și aflarea terminilor potrivii pentru ca să le exprimăm, cât să fim bine pricepuți de ascultători. Spre a afla pentru cuvântarea noastră formă plăcută și potrivită încă e lipsă de studiu și meditare.

Lipsei de studiu e a se ascrie în mare parte. că nu odată așim predici vagi și neprecise, cari se reduc la nescari reflecșiunii generală sarbede, sêrace de idei și fără spirit, ori la grămădirea de citate fără rost, la frase bombastice și amestecarea de lucruri, cari n'aș nimic de a face cu materia din cestiune. Decă studiarea materiei este principalul mijloc spre a desvolta cutare temă amêsurat lipseilor ascultătorilor învêțându-i, delectându-i și mișcându-i prin propunerea adevărului.

Observațiune. Cum să purcêdă oratorul sacru în studiarea materiei? Studiarea e mai depărtată și consistă în câștigarea unei cultură teologice fundate, și mai de aprôpe, ce se face cu ocașiunea pregătirii pentru singuraticele predici. Aici oratorul să recetêscă și respective să-și revôce în memorie, ce a studiat ôre când despre materia în cestiune, apoi cetêscă și alte tractate referitóre la ea. După aceea să reflectêze la capacitatea și lipsele ascultătorilor, că nu tot ce scie el pot cuprinde și ascultătorii, nici nu li e de lipsă. Ca să pôta afla de ce aș lipsă ascultătorii se străpune în poziția lor, și de acolo contemplêză obiectul, mai ales din partea, din care se presintă mai măreș, mai interesant și mai de mare moment practic.

Cap I.

Mijlócele oratorice spre a învêța.

§. 16. Necesitatea instruirii.

Prima detorință a oratorului este a învêța pre ascultători, saș de a le propune astfeliș cutare doctrină religiôsă, cât nu

¹⁾ Discours sur le style.

numai s'o cunoscă, ci s'o și recunoscă ca aparținătoare cuvîntului dumnezeesc. Învățarea așa dară involve în sine două momente: *espunerea* chiară a doctrinei, cât *ascultătorii* să-și potă forma despre ea concept adecuat, și *convingerea* lor despre adevărătatea celor espuse. Învățarea fundată adese ori și delectează și mișcă, căci adevărurile religioase aū în sine atât de mult farmec și așa corêspund esigintelor năstre sufletesci, cât cunoscute e cu nepuțință să nu le iubescă și să nu se plece înaintea lor cel ce cu sinceritate¹⁾ doresce mântuirea, de unde cu dreptul scrie s. Augustin: „Populi prius docendi sunt, quam monendi... fortasse rebus ipsis cognitis ita movebuntur, ut eis non opus sit maioribus eloquentiae viribus iam moveri.“¹⁾

Necesitatea învățării ni se presentă și mai evidentă, dacă vom considera, că adevărurile religioase nu sunt numai de natură speculativă, ci de natură practică, avênd a ne mijloci fericirea de veci. Ca atari poftesc, ca noi să le primim fără nici o rezervă supunêndu-ne lor deplin mintea, inima și voința năstră. Acêsta e o jertfă, la care numai atunci ne simțim aplicați, când le cunăscem chiar și fundat și suntem deplin convinși despre originea lor dumnezeescă și necesitatea lor spre mântuire. Nici nu s'ar puté aștepta, ca omul ca ființă rațională, conscie de sine să primescă ca norme de viață lucruri, pre cari nu le cunăsc, și nu e convins despre ele. Decî ca. ceea ce propune oratorul sacru, să afe înțrare și primire în mintea și inima ascultătorilor, espunerea doctrinei trebuie să fie proptită cu rațiuni atât de convingetore, cât eventualele nedumeriri și dubie să dispară de sine. Spre a ajunge acest scop, doctrina o va aduce în nex cu adevăruri în general cunoscute, ori o va deduce ca consecință naturală din acelea.

Mijlocele oratorice spre a ajunge acest scop vin înainte sub numele de *probe*. Ele servesc parte spre a ilustra, parte spre a convinge, parte spre a mișca.

Observațiune. Probele după diferitele puncte de vedere, sub cari le considerăm, le distingem:

1. *După scop:* în probe ilustrătore, probătore și mișcătore, după cum adecă prin ele se chiarifică și lămuresce obiectul, ori se dovedesce adevărul, ori se arată, că ceva e bun, onest, necesar și așa e de apêtit ori făcut, respective că e rău și prin urmare de încunjurat.

¹⁾ Doctr. chr. I. IV. c. 28.

2. După gradul lor de putere distingem probe *certe*, cari sunt peremptorii, când eschid contrariul și produc certitudine deplină; *verosimile*, când produc numai probabilitate; *personale* (ad hominem), cari au efect față de anumiți oameni pentru principiile, doctrinele ori părerile lor proprie spre es. dacă am demonstra Judeilor din L. V. divinitatea religiunii creștine; *speciose*, cari au numai aparița verității, cele speciose érași pot fi *paralogisme*, când oratorul nu scie despre falsitatea lor; sau *sofistice*, despre cari oratorul scie, că sunt false, dar totuși le presentă ca adevărate și certe, spre a seduce pre ascultători.

3. După sorgintea, de unde se scot probele se împart în: *intrinsece* (insita, ἰντρεχνα, artificiose) cari se trag din însa-și cauza sau din fondul subiectului, ori din circumstanțe, ce stau în legătură cu subiectul și *extrinsece* (remota, ἔτρεχνα, neartificiose), cari se împrumută de airea.

Isvórele, din cari putem scóte mijlóce spre a învăța sau probe sunt: rațiunea, adecă provisiunea de concepte, ce le avem deja, esperința simțuală proprie și esperința simțuală străină sau testimoniile altora. Procedura, ce are s'o urmeze spiritul omenesc spre a trage argumente din acele isvóre, cei vechi au redus'o la anumite puncte de vedere, din cari se póte considera fiecare subiect spre a afla probe referitóre la el. Punctele acestea de vedere se numesc *locuri comune* (loci oratorii τόποι). Cicero zice despre ele: „His locis in mente defixis nihil erit, quod oratorem effugere possit.“¹⁾

Locurile comune se împart în două clase: *locuri intrinsece*, proceduri, cari ne învață a considera un subiect în el însu-și, și *locuri extrinsece*, proceduri, cari ne învață a scóte probele din tóte circumstanțele străine subiectului, dară cari într'un cas dat pot să se raporteze la subiect.²⁾

§. 17. Locurile comune intrinsece.

Locurile comune intrinsece le reducem la trei clase principale. În clasa primă vin acelea, cari arată ce e obiectul în sine considerat, în a doua acelea, cari ni-l arată, ce e obiectul în legătură cu alte lucruri connexe, și clasa a treia ne arată ce e obiectul în asemănare cu altele.

I. *Considerarea obiectului în sine*. Spre a face cunoscut esența, natura ori proprietățile principale și caracteristice a unui subiect în sine considerat ne servim de a) definițiune, b) gen și specie, c) enumerarea părților și d) etimologie.

¹⁾ Cicero, de Orat. II. 30. ²⁾ Manliu, Curs elementar de lit. p. 400.

II. Al doilea izvor comun intrinsec este *considerarea obiectului în nezul său necesar cu altele*, anume cu a) cauza sa, b) cu efectele și c) cu împrejurările.

III. *Considerarea obiectului în raport cu alte obiecte* deja cunoscute ascultătorilor încă este un izvor abundent de probe mai ales spre a ilustra, chiarifica și delecta. Puterea probătoare a locului acestuia comun atîrnă dela cualitatea lucrurilor, ce se aduc în raport și dela potrivita relevare a raportului dintre ele. Mântuitoriul adese ori a făcut us de considerarea obiectelor în raport cu altele, ca de mijloc spre a instrua și câștiga pre ascultători pentru adevăr, bun și onest. ¹⁾ Raportul, sub care se consideră lucrurile, se pot reduce ușor la trei clăsi: a) la comparațiune (comparațiunea logică sau filosofică), b) la asemenare sau similitudine (comparațiune estetică), c) la contrarie (dissimilitudine).

§. 18. Definițiunea.

I. *Definițiunea constă în espunerea scurtă și precisă a naturii lucrului.* Oratorul se pôte servi de:

1. *Definițiunea logică*, care determină conceptul lucrului prin indicarea genului proxim și a diferenței ultime, spre es. omul e animal rațional; grația divină e un ajutor supranatural. Justiția e o virtute, care înclină a-i da fie cărui. ce i se cuvine.

2. *Definițiunea oratorică*, care espune mai copios notele esențiali și proprietățile caracteristice a cutărui concept ori obiect. Ea se pôte face în diverse moduri:

a) Espunënd părțile sau proprietățile lucrului. Așa s. Paul definesce caritatea foarte frumos espunëndu-i proprietățile ast felii:

Dragostea îndelung rabdă, se milostivesce, dragostea nu pis-muesce, dragostea nu se înderētnicescce, nu se trufescce, nu se pörtă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se întărită. nu gâdnesce răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Tóte le suferc, tóte le crede, tóte le spercă. tóte le rabdă. Dragostea nici odată nu cade, macar prorociile de vor lipsi. macar limbile de vor înceta. macar știința de se va strica.“ ²⁾

b) *Prin contrarie* se definesce când mai întâi se arată. ce nu e lucrul, apoi ce este el. Așa Arnobiu definesce pre creștin:

¹⁾ Mat. 6, 26 ur.; 7, 25 ur.; 13, 3-44; 23, 15 ur.; Marc. 4, 2 ur.; Luc. 8, 4 ur.; 10, 1 ur.; 15, 4 ur.; Ioan 10, 1 ur. ²⁾ I Cor. 13, 4 8.

„A fi creștin nu este numai a nu sacrifica idolilor, nu este nici de cum numai a nu sacrifica pasiunilor ca la nisce Dumnezei minci-noși ai inimei noastre; a fi creștin nu este numai a se lăpăda de sine, dară de a se desbrăca de lăcomiile sale; a fi creștin nu este numai a avé un vestmînt seriman și modest, dară de a fi înbrăcat în Isus Christos; a fi creștin nu este numai a iubi pre amicii săi, dară de a iubi și împlé de binefaceri și pre cei mai nedrepti și mai cruđi inimici ai săi.“

Acest gen de definițiune este fôrte acomodat spre a distinge un concept de alte concepte afine și a delătura părerile false referitóre la el.

c) La definițiunea oratorică se reduce și *descrierea*, care dacă e vie se zice: *depingere*.

Descrierea pôte fi de persóne (caracterisare), de lucruri, de locuri (topografică) și de timpuri (narațiune).

Descrierea, ca să aibă efect, să se facă cu sentiment, să se mărginescă la proprietățile principale și caracteristicé ale lucrului și, în cât e cu putință, să se exprime în puține cuvinte, căci alt cum ușor aú loc digresiunile prea mari, cari abat atențiunea dela obiectul cuvîntării.

În s. Scriptură aflăm multe modeluri de descriere și depingere oratorică, așa în Ps 92 și 108, se descrie gloria divină. — Domnul a împărătit întru podóba s'a înbrăcat. . . . Binecuvîntéază suflète al meu etc. Profetul Isaie depinge pacea și plenitudinea grației împărăției mesiane. ¹⁾

S. Ioan Chrisostom purcedênd din textul: „*Secerișul e mare și secerătorii sunt pușini*“ ²⁾ astfel descrie starea de pre timpul său: „Fărădelege domnesce preste tot rotogolul pămîntesc, altarele sunt roșite de victime, idoliú sunt adorați, Isus desprețuit și totul este învéluit în o nópte întunecósă! etc.“ Interesant descrie tot s. Chrisostom însușirile soției: „*Misteriul e mare*, zice Paul,“ și adaugé: „eú inse zic despre Christos și despre biserică. Fiind că tu scii ce mare taină ne representă căsătoria, și cât de mare e acela a cărui tip este, cumpănesce cu maturitate acésta momentuósă afacere, dacă voesci a păși la căsătorie și nu la bani, cari i-ai puté câștiga prin ea, căci căsătoria nu e neguțătorie (tirg), ci omul își ié muere spre ași arvuni o consóță a vieții sale. Eú pre mulți i-am auđit grăind: Acesta s'a înavuțit prin căsătorie, căci el era fôrte miser, dobândind o femeie avută, are de tóte în abundență și trăesce în voe bună și strălucire. Ce zici tu, oh omule? Tu voesci a te înavuți prin muere și nu roșesci? Nu te ascunzi în pămînt de rușine, că pre acéstă cale umbli după avere? Sunt aceste vorbe demne de

¹⁾ c. 11, 3, 49; Ezech. c. 32; Iob. 18; Ier. c. 4 și Pl. c. 1. Mat. 23, 37; Luc. 19, 42; Io. 14—16. ²⁾ Mat. 9, 37; Luc. 10, 2.

un bărbat? Muerea nu are altă datorință de cât a păstra bunurile câștigate, de a cruța venitele și a griji de lucrurile căsii. Căci spre acest scop ne-a dato Dumnezeu, ca ea în toate să ne fie spre ajutorii. După ce întrégă viața noastră ne-o ocupă două soiuri de afaceri: afacerile domestice și celea publice, Dumnezeu fie cărui i-a designat partea sa, sexului femeesc grija de casă, érá celui bărbătesc afacerile publice, tot, ce se ține de judecări, de consfătuirile publice și de resbel. O muere nu pôte purta lancea, orî avînta săgéta, orî întinde arcul, dară fôrte bine pôte să prindă furca și fusul și să grijescă de celelalte afaceri domestice. Éa nu pôte lua parte la desbaterile publice, dară în ale casei pôte să judece și încă adese orî cu mult mai bine de cât bărbatul. Éa nu pôte sta în fruntea afacerilor comune, dară cu laudă își pôte cresce prunci, cari-'s bunul cel mai mare, pôte descoperi scăderile servitorimii, și a-i ține în disciplină și ordine familia, scie să procure bărbatului său și alte mi de îndemănări (comodități) și să-l scutescă de toate grijile casnice, cari sunt pentru provisiune de viptuale, haine, culină, frumșeta și curățenia vestmintelor, și toate celelalte, cari nu se șed bărbatului și nu i-ar fi ușore nici dacă s'ar ocupa de ele. Căci chiar în aceea se manifestéază înțelepciunea providenței divine, că cel ce poșede aptitudine pentru lucruri momentușe și mari, cu atât e mai neîndemănatic în cele mici și neînsemnate, ca cu atât să ne fie mai indispensabil servițiul muerilor. Dacă omul ar fi într'o formă de îndemănatic în ambe soiurile de ocupațiuni, sexul mueresc ar fi scurtat, muerile din contră ar fi prea ambițioșe și încredute, dacă ar puté presta mai mari servicié în afaceri mai de moment. Pentru aceea n'a dat Dumnezeu unuia toate, ca să nu apară celalalt sex mai neînsemnat orî superfluu. Nici nu a dat conducerea la amîndoué în măsură egală, ca la egala împărțire a onorii să nu se nască certe între ei pentru domnie, căci muerile nu ar voi să cedeze ântăetate bărbaților. Prin aceea s'a grijit atât de armonie cât și de ordinea cuvenincioșă; el întru impunerea obligățiunilor pentru chiemarea fiecărui a dispus potrivit ca partea cea mai folositore și necesară să cadă asupra bărbatului, érá cea mai mică, asupra muerii, ca el în virtutea oficiului său mai momentuos să stée în vedă, érá ea din cauza agendelor sale mai de puțină însemnătate să nu se rēcôle în contra bărbatului. Acestea sciîndu-le toți, un singur lucru să căutăm, adecă virtutea sufletului și nobléta moravurilor, ca să gustăm pacea și să ne bucurăm de bunăînțelegere și neîncetată dragoste." 1)

Când descrierea are de scop a emoționa, e vie și dramatică, ea se înalță la *depingere*, care espune în colorî pronunțate și în o lumină clară părțile singuraticice ale obiectului orî efectele cutării stării sa și lucrării. *Depingere* ori cât de vie ar fi nu este iertat să se abată dela adevăr.

1) Lauda lui Maxim și cum să fie soțiile.

S. Basiliu Marele depinge astfel seceta cea mare: „Ceriul, preaiubiților frați, îl vedem acum dur, gol și fără de nori, înfățișând această tristă serinătate, și supărându-ne puritatea sa, care o doriām foarte, pre când era el acoperit cu nori timp îndelungat și ne aducea întunecime și ne răpia sôrele. Pămîntul cel preste măsură uscat e trist a-l vedea șterp de sēmănături și neproductiv; el se despică de secetă, a deschis prapastii mari, așa cât rațele solarî pētrund în mēnuntăile lui. Isvôrele abundante și pururea curgătore s'au eshauriat; chiar torenți mari au desecat . . . . Noiî Israeliți caută un Moise și așteptă aceea vérgă miraculôsă . . . . ca érá să se deschidă stâncile și să se deie apă poporului înșetat. Eū am vėđut agrii uscați și câmpiile pērlite, deja de mult fără fruct, plângēnd m'am tânguit și întristat, căci nu ni s'a dat nici o plôie . . . . Să învėțăm că Domnul pentru abaterea nôtră de la el și pentru lenevirea nôtră a lăsat să vină această plagă asupra nôtră, nu spre a ne nimici, ci spre a ne îndrepta, așa după cum purced părinții bunî față de fiî lor negligenți. ¹⁾

La descriere mai recurgem une ori și când țintim a mijloci ascultătorilor concepte despre lucrurile abstracte ori suprasensuali, când adecă prin definițiunea logică nu putem ajunge la acesta. În atare cas notele esențiali ale conceptului le legăm de însușirile ori lucrările sensibile ale cutării persône ori lucru. Astfel, ce e abstract, individualisăm ori incorporăm, ce e suprasensual, concretizăm și-l facem perceptibil simțului.

S. Vasiliu face cunoscută avariția prin depingerea persônei predominantă de acest viciu. El zice:

„Dacă întru în casa unui om, care nu are simț pentru lucruri mai înalte și-o vėđ înpodobită cu tot felul de flori, în dată sum în chiar, că pentru omul acesta lucrul cel mai de căpetenie este ceea ce cade sub simțiri. El împodobesce ceea ce e fără viață și ceea ce-l vivifică pre dînsul, sufletul lui este fără podóbă. O mulțime de sêraci cerșesc înainte așii lui, el le denégă darurile, zicēnd, că nu-i póte ajuta. Dar de minciună 'l dă ornamentul mânilor sale, inelele provėđute cu petrii prețioșe. Oh om nefericit și vrednic de compătimit! Pre câți detorași nu ar putea mântui de miserie chiar și numai inelele tale! Câte familii nu s'ar puté scăpa de ruină! Numai unul din dulapurile tale cu vestminte ar puté înbrăca întregă grămada acesta, ce tremură de frig; tu înse nu dăruesci nimica sêracilor, și totuși nu te temi de pedeapsa cea dréptă a judecătóriului. Tu nu te înduri, dar nici nu vei afla îndurare. Tu te socotesci de sêrac, ai dreptate, căci sêrac este acela, care are lipsă de multe și de multe este lipsită pofta nesăturată de averi.“

¹⁾ Hom. Despre timpul fómetei și secetei.

Descrierea faptelor am zis, că o numim *narațiune*, care are să fie chiară și adevărată, vie și intuitivă, scurtă și demnă.¹⁾

I. Popfiu ne ofere următorul exemplu de narațiune: „Faima de bucurie trece de pre buze pre buze, pătrunde din sat în sat, din cetate în cetate, străbate în colibile sērăcilor și în curțile domnilor. Bărbații își intrerump lucrurile, femeile își părăsesc vetrele și cete de popóre alérgă din tóte părțile la țermurile Iordanului, la s. Ioan, a ședé la picióarele lui, a-l asculta și a se îndulci de cuvintele înțelepte, de învățăturile frumoșe ce le grăia etc.“²⁾

Ce privesce *usul definițiunii*: de cea logică ne servim, când e vorbă de a învăța orî convinge; ea are a precisa obiectul disputei, căci altcum nu se póte ajunge la nici un rezultat. Diversele speciî ale definițiunii oratorice servesc mai virtos spre a delecta și mișca pre ascultătorii, ba față de ascultătorii de rînd și nededați cu lucruri abstracte chiar și spre a învăța e mai acomodată definițiunea oratorică de cât cea logică. În aplicarea definițiunii ca mijloc de a proba trebuie să fim cu mare luare aminte la singuraticii ei termini spre es. Pécatul e călcarea voluntară a legii; decî ca o faptă să se cualifice de pécet: înainte de tóte să recere ca să se opună vre unei legi, legea să fie cunoscută și să se calce cu sciința și voința.

§. 19. Genul și specia.

Un obiect póte fi considerat după genul și specia sa; resolvind conceptul genului în speciile sale subordonate, el pare mai chiar și mai ușor de cunoscut. Nu e necesar să se enumere tóte speciile subordonate, ci numai câte se recer spre a chiarifica conceptul genului. Une orî spre a cunoșce specia, considerăm genul, din care face parte, deórece tot ceea ce se póte afirma orî nega despre gen, are valóre și cu privire la specie spre es. Virtutea este laudabilă, (gen) modestia e virtute, decî și modestia e laudabilă (specie).

Acest loc oratoric servește mai mult spre a ilustra, dară póte presta bune servicie și în probare și amplificare. E de recomandat usul acestui loc atunci, când tema nu e destul de fecundă, în atare cas oratorul purcede dela tesa generală religio-morală apoi prin desvoltarea ei pune în lumină chiară și tema sa specială, care se conține în cea generală desvoltată. Obvin atarî casurî

¹⁾ Cfr. S. Scr. I. Imp. 1, 10—14; Fapt. Ap. 2, 14, sq. 22, 3; S. Gregoriu Naz. panegiricul s. Vasiliu; Hom. XIX, a s. Vasiliu despre cei 40 de martiri.

²⁾ Predica pre Dumineca înainte de Botezul Domnului, Predicî, tom. I, Ghorla 1895.

mai ales în unele cuvintări funebrale, când despre persóna de lăudat nu ai mult de zis. De asemenea este binevenit acest loc și atunci, când se tractează despre lucruri delicate — admonițiuni — combaterea cutărui viciu. Se espune adecă lucrul în genere, lăsând ca descinderea la speciă să și-o facă înșiși ascultătorii.

Fenelon având să țină panegiricul unui martir, din a cărui biografie nu scia nimic, vorbesce despre martiriu în genere, și lauda martiriului o aplică la martirul său așa: „Vedeți frații mei o iconă a martirilor așa a fost și acela, pre care îl srbătorim azi: Sânge, pre care l'a versat el, și laur, care l'a obținut prin mórtea sa de martir, pururea veți fi voi în adunarea dreptilor semnele caracteristice ale gloriei sale și ale triumfului adevărului! Dacă mi se vorbesce despre un învățat, care prin profunditatea scrierilor sale a ilustrat întregă biserica, eu pot întreba: ore fost'a el și umilit? Dacă despre austeritatea unui anahoret, care în pustiu a viețuit ca un ânger în trup, pot întreba încă: fost'a el perseverant? Când înse mi se vorbesce despre un martir, care și-a versat sângele în biserica cea adevărată, atunci încetază ori ce întrebare, căci martiriul este complexul tuturor virtuților. Cel ce numesce un martir zice totul; și cine și-a dat viața, a oferit o ardere de tot, a cărei miros bine plăcut se ridică până la cel Preainalt. ¹⁾

§. 20. Enumărarea părților.

Se consideră mai departe obiectul în părțile sale, espunând reprezentațiunile parțiale a firii lui, fie în forma de schițare, ori prin amplificare în formă de tablou. Aici sub părți nu înțelegem numai cele întregitoare, ci tot ce se cuprinde în un tip órecare în obiect ori noțiune generală, cum ar fi proprietățile necesare ale lucrului, notele lui, persóne ori lucruri singulare, cari se pot reduce la un gen, ori la un întreg comun.

Conceptele religioso-morale de comun sunt compuse, spre a le face înțelegibili pentru ómenii fără cultură teologică e de lipsă, că oratorul să le resolve în reprezentațiunile său părțile lor. Părțile se fac mai ușor evidente și prin acésta se revarsă lumină și asupra întregului, pre care îl compun ele. Prin enumerare cuvintarea nu câștigă numai claritate și putere convingătoare, ci și farmec și vivacitate. De unde enumerarea părților servesce spre a ilustra, argumenta și amplifica. În enumerarea părților oratorul să nu se dimită în amănunte fără scop, ci să se restringă la momentele prin-

¹⁾ Transmutarea reliquiilor unui martir.

cipalî și la pu ctele, cari contribue spre probarea respective ilustrarea doctrinei, ce o propune.

Iustin Popfiu void se arete cum s'a înfiorat întreg universul de uciderea Mântuitoriului ne ofere acest esemplu de enumerarea părților: „Când móre pre cruce Domnul naturei un vers de durere trece preste totã natura vestind mórtea Domnului sãu. Pãmîntul se cutrãmurã, pare cã nu mai pôte suporta sarcina grea, ce zace pre dînsul; catapetãma bisericeii se rumpe în douã și aratã cã așa a rupt Christos pre cruce cartea durerilor nôstre; se deschid mormintele și se scólã la viațã dreptii, cari odihnãu în sinurile lor pacinice, patriarhiu și profetii lui Dumnezeu, stãnd uimiți la vederea taine necuprinse; și s'au despicat stãncile, pare cã înfrãnte de compãtimire voeiu sã strige mortului dumnezeesc, dacã nu te sufer ómenii, dacã nu te sufer pãmîntul, vino ziditoriule al nostru, vino și odihnesce în sinul nostru.“¹⁾

§. 21. Etimologia (Notatio.)

Une ori servesce spre ilustrarea lucrului, spre escitarea și legarea atenziunii însa-și însemnarea ori originea cuvintului, prin care se exprimã lucrul respectiv. Fântãna acãsta se numesce etimologie, ea ușor se pôte reduce la definițiune. De comun numai atuncî putem forma argument din etimologie, când ea exprimã esența unui lucru sau caracterul unei persóne: spre es. „grația“ se zice așa, fiind cã ni se dã gratis, adecã fãrã meritul nostru. „Tu esci Petru și pre acãsta pãtrã voi zidi biserica mea.“ S. Ieronim argumentezã, cã monachul are sã observe singurãtatea zicãnd: „Interpretare vocabulum monachi; hoc est nomen tuum. Quid facis in turba, qui solus es.“²⁾

Afinã cu etimologia e fântãna numitã *conjugata*, când adecã se argumentezã prin folosirea cuvintelor, ce se derivã unul delaltul, ori din aceeași rãdãcinã. „Dacã esti creștin, trãesce creștinește.“ „Omul cel dintãiu din pãmînt, pãmîntesc, al doilea om Domnul din ceriũ. În ce chip e cel dintãiu pãmînt, așa și cei pãmîntesci, și în ce chip e cel ceresc, așa sunt și cei ceresci.“³⁾ „Homo sum, humani nihil a me alienum puto“ (Terentius).

Etimologia și conjugata adese ori e numai un joc ingenios de cuvinte, care constitue numai probe specióse, pentru aceea oratorul sã fie cu mare precauțiune în aplicarea acestui mijloc de a proba.

¹⁾ „Predicã despre mórtea lui Isus“ Amvon I. p. 181. ²⁾ Ep. 14 ad Heliod. ³⁾ 1 Cor. 15, 47, 48.

§. 22. Causele și efectele.

Causa este aceea în virtutea căreia să face ceva. Nimic nu se întâmplă în lume fără cauză suficientă, omul ca ființă rațională lucrând tot de una trebuie să aibă motive sau cauză suficientă. De unde spre a cunoște mai bine cutare lucru ori lucrare se recomandă a cerca și examina motivele, cauza din care a purces, fântâna, din care se derivă.

Ca și filosoful, oratorul încă poate considera obiectul:

a) După *causa lui materială*, ori materia din care e: Trupul omului din pământ e și în pământ se va preface.

b) După *causa formală*, ori după ceea ce dă obiectului forma sa specială, îl caracterizează și deosebesce de altele; spre es. Ceea ce ne distinge de celelalte viețuitoare, e sufletul.

c) După *causa eficientă*, care l'a produs. Tote lucrurile sunt de Dumnezeu create, deci lui au să-i servescă toate.

d) După *causa finală*, ori după scopul și destinațiunea obiectului. Omul e destinat pentru dobândirea fericirii eterne, deci să nu se alipescă de bunurile cele vremelnice ale lumii.

Acest loc comun ofere oratorului sacru material abundant mai ales în cuvântările morale, unde reflectând la modul de cutare și simțire, la caracterul persoanelor, ori la principiile dominante în cutare epocă; ușor poate esplica faptele lor ori întâmplările din respectiva epocă spre es. Biserica catolică este infalibilă pentru că e zidită pre piatră, e condusă de Spiritul Sânt, care e spiritul adevărului, capul ei este însuși Isus Christos, care e adevărul, calea și viața. Așa s. Fulgențiu arată, că iubirea față de Domnul Christos a fost cauza luptei, suferinței și învingerii stului Ștefan.

În usul acestui loc comun trebuie să fim cu considerare la 2 lucruri:

1. Ca raportul dintre cauză și efect să existe în realitate; unde nu este evident nexul între fenomen și ceea ce i-se aduce de cauză, trebuie să facem evidență.

2. Ca să facem distincțiune cuvenită între cauză și cauză; spre es. între cauza liberă, morală și necesară. La cea necesară există o proporțiune necesară, nemutabilă între cauză și efect; nu tot așa la cea liberă, care acum poate lucra în o formă, acum în alta; de unde în espunerea ei, e neapărată o deosebită precizare. Așa ar fi fals: Auctorul creaturilor e infinit, deci și creaturile.

Oratorul în fiecare cas particular, nu are să arete numai, că există raport între cauză și efect, ci și cum există el în deosebi. Une ori se espun și greutatele și pedecile, ce s'aũ opus la realizarea cutãrui lucru. Causele servesc în elocință atãt ca argumente pentru înțeles, cât și ca motive pentru mișcarea voii, ele adese ori se aplicã cu succes la partițiune. La cauzã și efect se reduce și raportul dintre scop și mijlõce.

§. 23. Efectele.

În nex intim cu cauzele sunt efectele. Fiind efectele de comun mãi cunoscute și mãi ușõre de înțeles de cât cauzele, sunt un mijloc de probațiune fõrte potrivit pentru cuvintãrile poporali și preste tot pentru ascultãtorii, cari cu greũ se pot avinta la înțelegerea lucrurilor abstracte. De asemenea se põte recurge cu succes la acest loc în cuvintãrile panegirice. Efectele caracterisézã cauza saũ principiul, din care provin, ca și fructele arborele. Din considerarea creaturilor facem deductiune la puterea și înțelepciunea Creatoriului. Cãci cele nevõdute ale lui Dumnezeu delã zidirea lumii din fapturni fiind cunoscute se ved și vecinicã puterea lui și dumnezeirea, ca sã nu põtã ei avé, ce sã rãspundã. ¹⁾

„Dacã omul considerã universul și nenumãratele ființe vii și fãrã de viață, ce sã aflã în el, involuntar își va pune întrebarea: cine a dat esistență la tõte aceste lucruri? cine le susține? pentru ce sunt ele? cine a produs lumea, acest sublim cap de operã, care dovedesce o nemãsuratã putere, o infinitã înțelepciune, și care e destinațiunea ei? . . . . Cine le-a dat și care e scopul ființelor din lume? Așa se întrébã spiritul gânditor uimit la privirea lumii. Cum își rãspunde el, cum resõlvã el aceste întrebãri? El vede în lume descoperirea unei infinite, atotputințe, înțelepciuni, bunãtãți și sublimitãți și în acésta recunõsce esistența unei ființe divine infinite, puternice, înțelepte, bune și mãestõse.“ ²⁾

Considerarea efectelor nu servesece numai spre a chiarifica și proba, ci și spre a mișca depingãnd ori amplificãnd cutare lucru.

S. Ioan Chrisostom depinge ast feliũ avariția espunẽdu-ĩ efectele: „Pofta de argint stinge tõtã iubirea din fundamẽnt și o depãrtézã cu totul din inimã. Ea nu bagã în samã nici amici, nici consãngeni. Ce zic eũ amici și consãngeni? Nici chiar femeia și fiĩ, de cât cari nimic nu putem avé mãi drag în viața acésta.

¹⁾ Rom. 1, 20. ²⁾ Nirschel, Nothwendigkeit der christlichen Religion.

Unde acesta despótă grozavă și neumană, ca și un tiran își prinde sclavii săi, acolo tot se calcă în picioré; ea ruinează și nimicescse chiar pre cei ce s'au hotărît ai servi, și îi espune la mii de pericule și pedepse.“¹⁾

Când voim să facem us de acest loc oratoric trebuie să existe nexul causal și acesta să-l facem evident. Unde e vorba de fapte, efectele se înșiră în ordine chronologică; la obiectele morali efectele se espun după o gradațiune dela mai mic la mai mare.

§. 24. **Împrejurările.**

Orî ce lucru vine înainte însoțit de anumite relațiuni accidentali, cari se numesc împrejurări. Ca să putem cunoșce și cualifica bine cutare lucru trebuie să fim cu deosebită considerare la împrejurările, ce-l caracteriséză, orî să légă cumva de el, făcându-l să apară în o lumină mai vie, orî împrumutându-i o mai mare însemnătate din un respect saũ altul. Considerarea și utilisarea potrivită a împrejurărilor e o trăsătură caracteristică a oratorilor geniali, căci succesul cuvintării adese orî depinde dela espunerea potrivită a timpului, locului, mijlócelor. dispusețiunilor și a celorlalte împrejurări, între cari s'a îndeplinit cutare lucrare. Diferitele relațiuni accidentali, sub cari se póte considera un lucru orî lucrare retorii le-au redus la acestea: *Quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quo modo? quando?*

Quis însemnă cualitatea persónei, care a făcut ceva.

Quid esplică lucrul făcut, zis, cugetat, orî ce are să se facă.

Ubi descrie locul: óre e sacru, profan, public, privat, aprópe, depărtat, potrivit etc.

Quibus auxiliis adecă cu ce puteri, consilierî, ministri, instrumente, mijlóce etc.

Cur espune scopul, cu care s'a făcut, motivul lucrării.

Quo modo arată modul: óre în mod legal, onest, orî cu forța, înșelățiunea, publice, orî pre ascuns s'a îndeplinit ceva?

Quando indică cualitatea (timp de pace) și durata timpului (o zi, o lună, an).

Împrejurările, cari pot servi spre caracterisarea unei persóne sunt: patria, genul, condițiunea de viață, etatea (ca tinër, bătrân etc.), dispoșiția sufletescă (temperamentul), constituțiã corporală, educațiunea, modul de a cugeta și simți, pãrtinirea sorțiî etc.

¹⁾ Hom XIII in ep. ad Rom.

Atări împrejurări nu numai ilustrază, probază ori amplifică cuvântarea, ci adese ori dau ansă la ținerea cuvântării. Împrejurarea, că Mântuitorul s'a născut în miserie, la câte cuvântări sacre nu va fi servit de motiv și de obiect tot odată? În usul împrejurărilor oratorul să releveze numai pre acelea, cari conduc la lămurirea lucrului; în espunerea lor să purcedă sistematice și să nu se dimită la amănunte fără de ceva importantă. Probele, ce se scot din împrejurări, ce e drept, ilustrază, dară singure nu produc certitudine deplină, de unde în predică să nu ne lăsăm numai pre ele.

S. Chrisostom spre a ne învăța, că în ajutorarea celor lipsiți, nu avem să cercăm la vrednicia lor, se provacă la împrejurări. El comentază cuvintele s. Paul: „Iubirea de străini să nu o uitați, că prin acesta ôre care nesciind au primit ôspeși pre ângerî.“¹⁾ Fôrte corect zice apostolul „nesciind“, căci dacă ar fi cunoscut Avraam pre cei ce se apropiau cătră el, și pentru aceea i-ar fi primit cu atâta bunăvoință, nu făcea ceva mare și admirabil. Pre aceea înse se baséză tótă lauda, că el a invitat atât de binevoitoriū pre cei ce sosiseră, de și nu a sciut, cine erau, socotindu-i de simpli călători. Decî când primesci tu pre un străin fruntaș și bine îmbrăcat, și-l ospătezi cu multă prevenire, de asemenea nu faci ceva demn de admirat. căci poziția înaltă a străinului adese ori constringe la ospitalitate și pre cel neospital: făcându-l să fie cu tótă prevenirea. În adevăr mare și de admirat este înse, dacă noi primim cu multă bunăvoință pre ômenii de rënd, desprețuiți și neînsemnați. Pentru aceea și Christos, pre cei ce o fac acesta, îi primesce cu cuvintele: „Ce ați făcut unui din acești mai mici ai mei, mie a-ți făcut.“...²⁾ Și preste tot vorbește Isus mult despre cei mici și neînsemnați. Fiind că și Avraam o scia acesta, așa nu întrebă pre cei sosiți, că cine sunt și de unde vin, cum facem noi acum, ci fără deosebire primia pre toți cei sosiți. Căci cel ce voesce să arete iubire față de un om, nu are să pretindă, ca acela să-și spună viața sa, ci numai trebuie să ajute miseria și să delătore lipsa. Sêracul are o întrepunătoare și acesta e sârăcia și lipsa. Mai mult să nu poftesci a sci dela el, ci chiar și când ar fi cel mai inpiu om, dară fi lipsesc mijlocele de traiū, să-i stîmpărăm fômea. Acesta ne-a demandat, ca să o facem, și Christos zicând: „Să fiți asemenea Tatălui vostru, carele este în ceriuri, care lasă să rêsară sórele preste cei rîi și preste cei huni, și să plôie preste drepti și nedrepti.“ Cel milostiv este un liman al celor lipsiți, un liman înse primesce în sinul sêu pre toți cari au suferit naufragiū. fără deosebire, și-i eliberéză din pericol etc.³⁾

¹⁾ Evr. 13, 2. ²⁾ Mat. 25, 45. ³⁾ Cuvint. 2. Despre Lazar n. 5.

Afine cu împrejurările sunt *antecedentele* și *consequentele*, adică acelea întâmplări, cari necesarmente premerg orî succed unui lucru, fără de a fi tot de una cauza respective efectele lui.

Oratorul spre a pune în o lumină dréptă un fapt, un adevăr, o dispunere saũ mandat, orî a delătura dubiile și face evident nexul lucrurilor, are să contempleze obiectul și în raport cu celea trecute, pre cum și cu celea ce iaũ urmat. Spre a ridica valórea și momentuositatea lucrurilor prin considerarea antecedentelor și a consequentelor s'a distins cu deosėbire Bossuet. Acésta o documentéază farmecul și eleganța discursurilor lui.

Puterea argumintelor scóse din antecedente orî consequente atárnă dela nexul dintre ele și lucru. Acest nex saũ e natural, saũ provine dela legile și datinele ómenilor; s. e. Mântuitoriul zice: „Vedeți smochinii și toți copacii, când înfrunđesc vėđend înși-ve sciți, că aprópe este vara.“ ¹⁾ Saũ cuvintele stului Bernard: Cogita unde veneris et erubesc; ubi sis, et ingemisce; quo vadas, et contremisce. ²⁾ Omul mai întâiũ concepe în sufletul sėũ fapta, ce voesce a o índeplini, și numai după aceea o esecută.

§. 25. **Comparațiunea.**

Comparațiunea constă în alăturarea obiectului din cestiune cu altul mai cunoscut și recunoscut ca adevėrat, cert, momentuos etc. conchiđend dela adevėrătatea certitudinea mărimea, bunătatea, importanța acestuia la adevėrătatea, certitudinea, mărimea, bunătatea, importanța etc. celui dintăiũ. Conclusiunea se póte face în trei moduri, anume dela mai mare (a majori) la mai mic, dela mai mic (a minori) la mai mare, dela asemenea (a pari) la asemenea.

Comparațiunea servește spre a ilustra, a proba, și spre a amplifica.

a) Prin comparațiunea *dela mai mare (a majori)*: Cel ce zice, că iubesc pre Dumnezeu érá pre fratele sėũ uresce, mincinos este. Că cel ce nu iubesc pre fratele, pre care îl vede; cum va puté iubi pre Dumnezeu, pre care nu-l vede? ³⁾

Massilon respinge pretecestele celor ce se subtrag dela post, servindu-se de comparațiunea următóre: „Fariseii își smoliaũ fețele, spre a arăta ómenilor că postesc. Oh, Dumnezeule acésta nu mai este fățárnicia timpului nostru. După un an íntreg de plăceri și

¹⁾ Luc. 21, 28—9. ²⁾ Serm. 12. de divers. ³⁾ 1 Ioan 4, 20.

desfătări la începutul sacralui timp al postului azi ómenii iaă înfătoşarea de slabi ori morbulenţi ca să afle nevrednicul pretecest de a viola preceptul postului. Şi în adevăr óre debilitatea vóstră corporală răpitu-v'a vre-o plăcere? Voi, cari puteţi suporta molestia vighierii, ce ar fi în stare de a destrua şi corpul cel mai robust; voi, cari nu succumbeţi atenţiunii şi încordării, care o desvoltaţi la un joc escesiv, de care şi cel mai tare cap ar trebui să se simtă debilitat; voi cari sunteţi destul de tari spre a coopera la vivacitatea convenirilor şi a distragerilor, la cari atât de întorse sunt ordinea mâncării, órele de durmit şi tóte celelalte, cât trebuie înzestrat cu dispoziţiune de tot fericită acela, care nu ar simţi disordinea; voi, cari spre a vë ajunge scopul învingeţi tóte greutăţile serviţiului şi vë dedaţi la un mod de viaţă, la care şi cel mai sever monach numai cu anevoie s'ar supune; voi cu un cuvânt, cari atunci când vë vin în joc onórea, interesul ori plăcerea puteţi fi faţă de voi însi-vë tređi, activi cu abnegaţiune, fără ca să vi-se opună grijea de sănătatea vóstră; şi voi să vë spăriaţi de greutatea unui atare post?“

b) *Dela mai mici (a minori)* ne servece ca exemplu comparaţiunea Domnului Christos: „Căutaţi la paserile ceriului, cari nici nu samănă, nici nu seceră, nici nu adună în gránarele lor, şi totuşi Tatăl vostru cel ceresc le nutresce pre ele, aă nu sunteţi voi cu mult mai aleşi de cât acelea?“ ¹⁾

c) *Dela asemenea (a pari)* spre es. „Că o óe la înjunghiare s'a adus şi ca un miel fără de glas înaintea celui, cel tunde pre el, aşa nu-şi deschide gura sa.“ ²⁾

Tertulian ilustră învierea trupurilor prin următórea serie de asemănări: „Lux quotidie interfecta resplendet, et tenebrae pari vice decedendo succedunt; sidera defuncta reviviscunt; certe semina non nisi corrupta et dissoluta fecundius surgunt: omnia pereundo servantur, omnia de interitu reformantur: tu homo, dominus omnium morientium et resurgentium, ad hoc morieris ut pereas?“ ³⁾

Ceea ce are valóre cu privire la un lucru se póte atribui şi altor lucruri asemenea lui şi aşa dela lucruri singuratice să se deducă la specii, dela specii la gen. Acest mod de comparaţiune vine înainte sub numele de *inducţiune*.

Inducţiunea se zice completă, când se enumără tóte părţile unui gen, căci ceea ce are valóre cu privire la tóte părţile, are şi cu privire la întreg. Necompletă este *inducţiunea*, când se enumără numai câteva părţi, specii ori concepte subordonate adau-

¹⁾ Mat. 6, 26. ²⁾ Is. 53, 7. ³⁾ Apologet c. 48.

gînd, că ce s'a zis despre acestea, se pôte zice și despre tôte celelalte părți orî speciū.

Singuraticele părți, cari se iaū de basă la comparațiune, spre a forma prin inducțiune o judecată universală, trebuie să fie de aceeași calitate. adecă orî tôte afirmative, orî tôte negative, căci judecata generală are să se fundeze pre consonanța judecăților particulare.

Când alăturându-se două obiecte spre a le arăta asemnarea orî deosebirea, și astfel se desvöltă comparațiunea, cât asemnarea se estinde la singuraticele puncte, avem ceea ce numim paralelă. *Paralela* se folosesce cu succes în discursurile panegirice. Numai cât paralela să fie potrivită și să lipsescă din ea tot ce-i de jos și nedemn de amvon, orî incompatibil cu demnitatea obiectelor, de cari se tracteză.

S. Chrisostom făcînd paralelă între s. Paul și Moise zice: „Moise a voit a muri cu cei alaltți, Paul pentru cei alaltți, căci el nu a voit a muri cu cei ce periaū ci ca să se mântue alții a voit el a suferi daune în gloria eternă. Moise a resistat zilnic lui Faraon, Paul diabolului, acela s'a luptat pentru popor, acesta pentru lumea întregă, nu cu sudóre, ci cu șiróe de sânge, căci nu aduse la credința cea adevărată numai ținuturile locuite, ci și deșerturile, nu numai pre greci ci și pre celelalte popóre.“¹⁾

§. 26. **Asemnarea (similitudo).**

Asemnarea numită și comparațiune estetică este alăturarea obiectului de sub întrebare cu altul ca cu tipul seū spre a înprumuta celui dintăiū lumină, frumsetă și putere. Comparațiunea logică consideră la lucrurile alăturate cuantitatea, pre când cea estetică consideră cualitatea saū notele și însușirile, în cari convin obiectele, ce se alătură. De unde în fie care asemnare distingem trei părți, obiectul de sub întrebare, acela cu care se asemnă, și nota saū cualitatea, în care convin saū rațiunea asemnării; spre es.: Pre cum hidropicul nu se satură de apă, așa nu se satură avarul de averi; rațiunea asemnării orî cualitatea comună este nesațul ambilor.

Asemnarea servesce nu numai spre a ilustra, ci și spre a emoționa; fiind ea lesne de înțeles, se pôte aplica cu mare fruct în elocința poporală. Însuși Mântuitorul s'a servit des de acest mijloc oratoric în predicarea sa.

¹⁾ Despre laudele s. Paul, hom. I.

Segneri crede că în propunerea misterielor credinței noastre păstorii sufletelor e dator să aibă o grije principală de aplicarea asemnărilor. El scrie:

„Dacă voi spuneți poporului, că grația sanctificantă e un dar dumnezeesc, care înfrumusețează sufletul în un mod miraculos, ce e drept, îi spuneți adevărul, dară puțin îl vor pricepe.“ Adaugând înse în dată „Pre cum ferul dela firea sa e rece, ruginos, țapăn și greu, cu toate acestea aruncându-l în flacără, așa se înroșește, cât nu mai apare a fi fier, ci foc și în un moment străvedecios, môle și aplecat spre ori ce voesci a pregăti din el, așa și sufletul, care de sine apare atât de rece și plin de greșeli în lucrările sale, cât ce se umple de grația sântitoare și e pătuns de ea, ajunge astfel părtaș firii dumnezeesci, cât cu totă ușurătatea se ridică la cele mai strălucite și mai înalte lucrări, la lucrări, cari neasemnat întrec tot ce ar fi putut produce el în virtutea ființei sale.“¹⁾

Imagini pentru ilustrarea adevărurilor religioase ne ofere întregă lumea vedută și sensibilă, care e o imagine a lumii nevedute și suprasensibile. E de observat însă, că lucrurile materială cu cele spirituală, lucrurile simțuală cu cele suprasimțuală nu convin numai după orecare proporționalitate neavând identică aceea notă ori calitate (pr. om rece, fier rece). Acésta convenire se zice *analogie*. Spre es. Pre cum apa curăță trupul de întinațiunea fizică, așa botezul curăță sufletul de întinațiunea morală.

Asemnări foarte potrivite aflăm în s. Scriptură. Așa la s. Ev. Matei în cap 13: Eșita sēmăntorii să samene sēmănta sa; Asemenea este împărăția lui Dumnezeu omului, care a sēmănat, — grăunțului de mustariu, — aluatului, — tesaurului ascuns în pământ etc.²⁾ Ss. părinți încă s'aũ servit des de asemnări în cuvintările lor. S. Chrisostom voind să arete că noi prin morțe mai mult câștigăm de cât pierdem, zice: „Când cineva voesce să ridice o casă nouă în locul celei vechi și ruinate, mai întâi scôte afară pre locuitorii ei, apoi o trage jos spre a o reedifica mai pompósă. Cei ce trebuie să o părăsescă, nu se supără pentru acésta, ci mai mult se bucură; căci ei nu cugetă la dărămarea casei, pre carea o ved, ci la edificiul venitoriu, pre care nu-l ved. Așa voesce să facă și Dumnezeu. El ne disolve trupul, mai întâi înse scôte afară sufletul, ce locuesce întrinsul, ca și din o casă veche, ca cu atât mai pompos să o reedifice și sufletul atât cu mai mare strălucire să-l potă reintroduce în ea. Deci nici noi să nu cugetăm la stricarea casei celei vechi, ci la strălucirea ei venitoare.“

¹⁾ Indrumări pentru parochi. ²⁾ v. 3—23; 24—30; 31; 33; 44.

La asămănare se reduc și tropiî cum sunt: metafora, alegoria etc., (despre cari vom tracta mai târziu), pre cum și parabola și fabula.

Parabola e o specie de asămănare, în care se întrodue ca vorbind ori lucrând persoane, fictiție, cari înse au putut să existe, să vorbească și să lucre așa, precum se întrodue. Mântuitorul s'a folosit des și de acest gen de asămănări, așa e parabola fiului rătăcit, a samaritenului îndurător, a avutului îmbuibat etc. Prin parabole se expune mai chiar cutare doctrină morală, ori se escită în ascultători mai cu succes iubirea față de virtute și aversiunea față de viciu și păcate.

Fabula constă în aceea, că se întrodue ca vorbind și lucrând rațional ființe fără rațiune ori chiar fără viață. Asămănarea acesta servește spre a caracteriza acțiunile morale ale oamenilor.

Parabolele și fabulele, deși sunt fictive, totuși trebuie să aibă aparița probabilității și să păstreze natura ființelor, cari se întrodue vorbind ori lucrând. ¹⁾ Dacă sunt cunoscute ascultătorilor se espun numai prin câteva cuvinte, ori chiar numai se face alusiune la ele. Fabulele în elocința sacră se pot folosi numai de tot rar, ca nu cumva usul lor să compromită adevărul, spre confirmarea cărui se aduc.

Oratorul sacru să aducă numai asămănări potrivite, decente și ușore de înțeles pentru popor, căci numai așa au scop în elocință. Când cere trebuința, să le esplice mai pre larg.

§. 27. **Disimilitudinea.**

Spre a face evident un lucru, de multe ori contribuie foarte mult considerarea lui în alăturare cu altul opus; după adagiul: „Contraria juxta se posita magis elucescunt.“ Căci spre a cunoște bine un lucru din considerarea lui în raport cu altul, nu e de ajuns să scim, că în ce convin, ci spre a fi imaginea completă, avem să scim și în ce diferesc ori chiar se opun unul altuia. Cu atât mai virtos e de lipsă acesta, când se face asămănare între lucruri naturale și cele mai pre sus de simț. Prin cele de ord mai inferior nu putem exprima tot ce conțin cele de ord superior. Așa fericirea cerescă se asămănă cu un ospet. ²⁾ Imaginea înse nu e completă, căci fiecare ospet își are partea umbrósă, ca să fie

¹⁾ 1 Cor. 12, 15 ur.; Judec. 9, 3—15. ²⁾ Mat. 22, 2—10; Luc. 14, 16.

completă, avem să mai adaugem cu s. Ioan „că acolo nime nu va mai suferi nici o durere orî întristare, și Dumnezeu va șterge lacrima dela tótă față.“¹⁾

Opunerea dintre obiectele alăturate e diversă. Ele pot fi:

a) *Contrarie sau adverse*, cari ast fel se opun, cât unul eschide cu totul pre celalalt: viață-mórte, lumină-întunec, vîrtute-vițiu.

b) *Contradictorie*, când afirmarea unuia invólvă în sine negarea celui alalt. Spre es.: El e om cu frica lui Dumnezeu, acésta afirmare invólvă în sine negarea, că ar fi ateist orî impiu.

c) *Corelative*, cari sunt condiționate unul de altul și numai sub un anumit respect sau relative se opun. Spre es.: Tată-fiú, caúsă-efect.

d) *Disparate*, cari nu se opun esențialminte, dară totuși divergéză unul de altul: ceriú-pămînt, ângerî-ómenî.

Opuse sau contraste póte împrumuta oratorul din natura întregă, numai cât să fie potrivite și decente. Ele servesc spre a ilustra, și proba mai ales dacá contrastul e bătător la ochi sau pregnant.

Ce privesce usul cantrastelor sau opuselor, il putem învăța din s. Scriptură: „Scumpă e înaintea Domnului mórtea cuvioșilor lui, érá mórtea pécătoșilor e urgisită,“²⁾ și din s. Părinți. Argumentarea a contrariis se póte face:

1. Afirmând una din cele două opuse, cealaltă o negăm: el este pětruns de spiritul umilinței, decî nu póte fi superb.

2. Orî negând una, vine a se afirma cealaltă. Aici bine să luăm aminte, că óre lucrurile își contrazic, orî dóră sunt contrarie. Spre es.: El nu numai, că nu e leneș, ci este fórte activ.

3. Orî expunénd lucruri, cari se opun și divergéză, facem deducțiunii opuse și divergente. Acésta proprie este disimilitudinea. Pomul bun face póme bune, ér pomul réu face póme rele.

Tertulian din deosebirea între purtarea păgânilor și a creștinilor deduce nevinováția celor din urmă. El zice:

„Ceea ce este aevea réu, nici cei înclinați la așa ceva nu cutéză să apere ca bun. Tot ce e réu ne umple dela firé de frică și rușine. Așa spre es. făcétorii de rele doresc a rămáne ascunși, și încunjură vederea ómenilor, trémură că-î prind, négă când îi acúsă; nici chiar în urma torturelor nu recunosc ușor, și tot de una e sigur, că se întristéză; la condamnarea lor fapta rea o atribue

¹⁾ Apoc. 7, 16; 21, 4. ²⁾ Ps. 115, 6.

influenței spiritelor rele asupra-le, sau o ascriu sortilor ori stelelor; căci ei nu voesc a le aparține lor ceea ce recunosc ca rău. Și acum creștinul: óre face el așa ceva? Nici unul nu simte rușine, nici unul părere de rău, de cât numai că n'a fost el mai întâiu; dacă e denunțat, se bucură; dacă e examinat, recunoște; dacă e condamnat, mulțămesc. Ce e rău aici, unde lipsesc semnele firesci ale răului: frica, rușinea, negarea, părerea de rău, întristarea? E ceva rău ceea, de ce se bucură acusatul, unde acusa e dorința lui și condamnarea fericirea lui? ¹⁾

4. În fine se deduce la adevărătatea cutării aserțiunii din contrazicerile (a repugnanti) și absurditățile (ab absurdo), la cari conduce aserțiunea opusă.

Argumentul acesta se aplică cu mare succes în refrângeri, recere înse mare precauțiune.

Turchi combate ast fel nesupunerea: „Voi ați voi, ca să fim liberi de ori ce superioritate, ba să fim noi toți domni nețermuriți. Însă această domnie aventuriósă la câtă confusie, la ce înfiorare și la câte fărădelegi nu ar deschide ea pórtă? Nici o religiune, pasiuni vehementi, și fiecare domn nețermurit: ce crimă ar mai poté descepta gréta? Dați această libertate ucigase unei națiuni, unui popor și va fi asemenea unui cal sêlbătăcit, care fără friu năvălesce acolo, unde il împinge órba lui turbare.

Contrariile nu servesc numai spre a ilustra și proba, ci și spre a escita afectele. În cuvântările morale nu arare ori se póte recurge la opuse spre concipiarea esordiului (a contrariis).

§. 28. Locurile comune estrinsece.

Spre probarea adevărurilor religiose-morali și înduplecarea ómenilor la o viață corêspundétore acelor adevăruri contribue mult probele scóse din locurile comune intrinsece; dar cu tóte acestea ele nu sunt de ajuns. Revelațiunea dumnezeéscă, pre care are să o propună oratorul sacru, e fapt istoric și conține multe adevăruri, cari trec preste mintea nóstră cea mărginită. Ambe momentele acestea poftesc, ca spre probarea adevărurilor religiose să recurgem și la fântâni estrinsece.. Aceste fântâni, sau locuri comune le reducem la dóuë principalí: la testimonie și la esemple; cele dintăiu servesc mai ales spre a ilustra și proba și constituesc probele numite din auctoritate; ceste din urmă, arétându-ne, că doctrinele religiose se pot și practisa, servesc mai ales la înduplecarea voii,

¹⁾ Apolog c. 1.

spre a îmbrățișa binele și încunjura răul; ele constituie argumentele din experiență. *Testimoniile* se zic probe din auctoritate, fiind că ele ne înduplecă a recunoște ceva de adevărat, bun, necesar, obligător etc., nu din cauza că am fi pătruns natura lucrului, ci fiind că ne impune auctoritatea altora. Precum auctoritatea e dublă: divină și umană, așa și testimoniile sunt de două specii: divine și umane. *Esemplesse* se zic și probe din experiență, fiind că ele conțin casuri concrete, cari cad sub experiența simțuală. Ele éráși pot fi împrumutate din viața ascultătorilor, ori din experiența oratorului său din experiența străină.

§. 29. **Testimoniile divine său probele din auctoritatea divină.**

Obiectul elocinței sacre este cuvântul lui Dumnezeu său cuprinsul adevărurilor descoperite de Dumnezeu și propuse de s. biserică. Spre a convinge pre ascultători despre divinitatea și caracterul supranatural al singuraticelor adevăruri religioase trebuie să se probeze cu certitudine absolută, că adevărurile respective se cuprind în revelațiunea dumnezească. La certitudinea acésta nu putem conchide a priori, ci avem lipsă de auctorități; și fiind vorba de adevăruri religioase, e necesară auctoritatea divină supranaturală. Numai auctoritatea divină este infalibilă și ca atare produce certitudine absolută și liniscesce pre om perfect cu privire la credința sa.

Testimoniile infalibile divine se cuprind în fântânile revelațiunii, adecă în s. Scriptură și Tradițiune.

§. 30. **Probele din sânta Scriptură.**

S. *Scriptură*, în care vorbesce însu-și Dumnezeu, este principalul isvor de argumentațiune a oratorului sacru. Oratorul nu are să predice numai evangeliul în tot cuprinsul său cu toate dogmele de credință și morală, curate precum se află în s. Scriptură, ci de aici are să-și scótă și material pentru realizarea scopului său. Cuvintele s. Scripturii nu sunt cuvintele omului, ci cuvintele lui Dumnezeu, pentru aceea impun ascultătorilor. Utilizarea rațională a s. Scripturii luminează mintea, pătrunde inima și mișcă voia ascultătorilor, căci precum se exprimă s. Paul „*tótă scriptura însuflată de Dumnezeu*

este de lipsă și de folos spre învățătură, spre muștrare, spre îndreptare, spre deprindere, care este întru dreptate." ¹⁾

Toți predicatorii apostolici, precum S. Ioan Chrisostom, S. Gregoriu Naz., S. Augustin etc., din isvorul nesecat al s. Scripturii și-au scos material pentru cuvintările lor. S. Augustin scrie: „Sapienter dicit homo, tanto magis vel minus, quanto in scripturis sanctis magis, minusque profecit.“ ²⁾ În s. Scriptură nu află oratorul sacru numai materie de tractat, ci tot odată și forma cea mai potrivită pentru a instrua, delecta și îndupleca pre ascultătorii de ori ce condițiune și etate, s. Augustin zice: „*Scriptura sacra sic loquitur, ut altitudine superbos irrideat, profunditate attentos teneat, veritate magnos pascat, affabilitate parvulos nutriet.*“ ³⁾ Limba s. Scripturii se caracterizează prin narațiuni de o simplitate și naturalitate farmecătoare, descrieri și depingeri admirabile, prin imagini vii și folosirea potrivită a figurilor oratorice. Pre cât de varie sunt emoțiunile inimii omenești, pre atât e de multifarie în s. Scriptură și espresiunea acelora, ea are espresiune pentru fie care dispoziție sufletescă, accent pentru fiecare stat de bucurie, de speranță, de durere etc., așa cât în privința acesta e neajunsă de scrieri profane. Sau precum corect se exprimă cardinalul frances Maury (1746—1817) zicând: „În cărțile sacre afli idei atât de înalte, spresiuni atât de audaci și energice, imagini atât de abundante, alegorii atât de potrivite, un avânt atât de sublim, tipuri atât de pompôse și varii, — în cât ar trebui să ți-le însușesci și numai din interes și gust, dacă ar fi cineva atât de nefericit, cât să nu o facă acesta din principiu și detorință.“ ⁴⁾

Sensul s. Scripturii se zice acel adevăr, care îl exprimă cuvintele după intențiunea Spiritului Sânt. Sensul s. Scripturii, precum se scie din Hermeneutică ⁵⁾ e variu, așa este: sens literal sau istoric, mistic, acomodat, și consequent.

1. *Sensul literar* sau istoric e acel adevăr, care îl exprimă cuvintele luate în însemnare proprie ori metaforică. Spre es. Isus s'a înălțat la cer (vorbire proprie) și șede de a drépta Tatălui (vorbire metaforică).

¹⁾ 2 Tim. 3, 16. ²⁾ Doctr. christ. IV. 5. ³⁾ In Gen. c. 3. n. 6.

⁴⁾ Essai sur l'éloquence de la chaire. ⁵⁾ Dr Victor Szmigelski, Ermeneutica biblică, Blaș, 1899 § 4.

Sensul mistic sau spiritual e acel adevăr, care nu se exprimă mai de aproape prin însă-și cuvintele, ci prin persoanele ori lucrurile însemnate prin cuvinte ca prin figură și tipuri; însu-și lucrul designat prin tip, se numescé antitip. ¹⁾

Tipurile sunt de trei genuri, de unde sensul mistic e triplu: alegoric, anagogic și tropologic. Sensul alegoric sau profetic arată cele venitoare (spre es. ritualul dela mielul Pascilor din L. V. e tipul jertfei lui Christos,) ²⁾ anume ce e de cređut; cel anagogic se referesce mai ales la bunurile ceresci și arată ce avem să sperăm; sensul tropologic îndreptă moravurile și învață ce e de făcut. La sensul Scripturii se referesce versiculul:

„Littera gesta docet; quid credas allegoria; moralis quid agas; quo tendas anagogia.“

4. *Sensul se zice acomodat* sau acomodatițiu când cuvintele ori sentințele se aplică la persoane ori lucruri, pre cari Spiritul Sânt ori scriitorul sacru (nici în sine nici în tipuri) nu le-a intenționat. Acéstă acomodare se póte face pre temeiul óre-cării analogii. ³⁾

4. Pre lângă sensul Scripturii literal mistic și acomodat se mai distinge și sensul numit consequent, care adecă conține un adevăr, ce se deduce ca consecință legitimă din sentințele sântei Scripturii. Acésta deși nu e proprie sensul Scripturii, totuși e preveđut de Spiritul Sânt ⁴⁾ și pentru aceea oratorul sacru ca și teologul póte recurge la el; numai cât să fie dedus din s. Scriptură prin rațiocinare corectă. Spre es. Existența purgatoriului se probéază din 2 Maccab. 12, 43—6; Mat. 12, 32 și 5, 25—26; 1 Cor. 3, 13—15.

Oratorul sacru să urmeze interpretarea sântilor părinți și doctrina bisericii, când e vorba despre sensul sântei Scripturii.

Ce privesce usul sântei Scripturii la predică, observăm, că de texturi biblice să se foloséscă oratorul sacru:

1. *La ilustrare* și in deosebă spre a determina conceptul adevărat al cutării doctrine de credință ori de morală. Mai ales la *probare* e necesar să se producă auctoritatea divină alegându-se texturi, cari cuprind în realitate doctrina, ce se propune. De preferit sunt texturile, cari aduc și rațiuni pentru întărirea adevărului; ⁵⁾ spre es. „Spiritu este Dumnezeu și cei ce se închină lui se cade să se închine cu Spiritul și cu adevărul“ ⁶⁾; cele mai puțin comune

¹⁾ 1 Petr. 3, 21. ²⁾ Ioan 19, 36. ³⁾ Dr Victor Szmigelski l. c. §. 10.

⁴⁾ 2 Tim. 3, 16. ⁵⁾ Mat. 5, 2-12; Ioan 3, 18; Evr. 10, 36. ⁶⁾ Ioan 4, 24.

celor vulgari, de nu cumva ceste din urmă ar fi clasice, adecă de acelea, la cari recurg teologii de comun spre a proba cutare articlu de credință. Texturile acestea și pentru oratorul sacru aũ aceeași valóre, ca și pentru teolög. Ar fi o greșală a nu aduce nici un text biblic în predică. Nu e permisă înse nici grămădirea de texturi superflue orĩ necorẽspunđetóre.

2. *S. Scriptură* fiind o carte dumnezeescă, oratorul sacru sã se provóce la ea tot de una cu reverință și sã-ĩ dee înțelesul intenționat de Spiritul Sânt. fie acest sens literal, orĩ mistic. De sensul consequent încă se póte servi oratorul cu succes mai ales în aplicările practice. De tot rar se póte folosi și sensul acomodat, numai cât sã se póta cunósce ușor, că e sensul acesta. Așa în predica funebreală ținută la înmormintarea mitropolitului Ioan Vancea, conționatorul Dr Alesandru Grama a luat textul: *Fost'a om trãmis dela Dumnezeũ, a cãruĩ nume era Ioan*, cari cuvinte proprie se referesc la s. Ioan Botezãtorul. Dacă prin folosirea sensului acomodat e pericol de a duce în rãtãcire pre credincioși cu privire la înțelesul scripturei, atunci trebuie sã se omitã acest sens. care proprie nici nu e sensul s. Scripturĩ. Cãci dacã nu se cuvine a interpreta fals orĩ a mistifica înțelesul cuvintelor nici a unui simplu om, cu atãt mai de reprobat este abuzul unor predicatori, de a suci sensul Scripturei și a da o interpretare falsã cuvintului lui Dumnezeũ. De acest abuz nu sunt scutiți nici unii oratori celebri. Așa M. Camus, episcopul de Belley (în Francia). cuvintele din Ps. 17. 28.: „cu cel cuvios, cuvios vei fi, cu cel înderẽptnic te vei înderẽptnici“, le aplicã la însoțirile cu ómenii, precãnd ele se referesc la dreptatea dumnezeescă, care va rãsplãti fiecãruĩ dupã faptele sale.

3. *Locurile din s. Scriptură* sã se producã astfel, cât sã dee înțeles deplin, sã se facã evidentã puterea lor probãtóre, și dacã e de lipsã, sã se esplice, servind oratorului ca îndreptariũ doctrina bisericeii și esplicarea, ce o daũ ss. pãrinți cutãruĩ text al Scripturei. ¹⁾ Citatele din evanghelie de comun aũ lipsã de puținã esplicare, cu atãt înse aũ mai mare lipsã de acẽsta citatele din epistolele apostolice, cari sunt mai grele de înțeles, ²⁾ și cele din V. T., fiind cã relațiunile personalĩ și localĩ la cari se referesc ele, sunt mai depãrtate și mai puțin cunoscute ascultãtorilor. Mai ales este indispensabilã esplicarea mai amẽnunțitã, când locul citat din S. Scripturã nu în sens literal, ci în sens mistic conține în sine doctrina, ce

¹⁾ Dr Victor Szmigelski l. c. §§ 41—48. ²⁾ 2 Petr 3, 16.

voim să o probăm. Un singur citat bine ales și explicat probază mai mult, de cât zeci de texturi frumoase, dară pre cari poporul nu le înțelege.

Spre a emoționa și escita interes adeseori se parafrază pasage întregi din s. Scriptură. Ca modele în aplicarea scripturei ne sunt: Domnul nostru Isus Christos, când se provocă la T. V.; ¹⁾ ss. evangeliști, când esplică datini jidovesci; ²⁾, precum și ss. părinți, cum e: s. Ioan Chrisostom. s. Ieronim, s. Augustin; între predicatorii de mai târziu escelează Bourdaloue, care se pare a vorbi mai mult cu cuvintele Scripturei, ale ss. Părinți și ale bisericeii, de cât cu ale sale; spre es. el arată, că recăderea în păcat duce la desperare, astfel: „Desperare produce imposibilitatea morală a peninței, căci acest concept îl dă s. Paul zicând: „cari întru desnădăjduire opăcindu-se s'a dat pre sine faptei de rușine.“ ³⁾ Apostolul pentru aceea s'a folosit de esemplul păcatului carnal și al iubirii necurate, fiind că acesta e, unde recăderea produce mai des și mai sigur acele efecte îngrozitoare. La început sufletul creștinesc s'a înfiorat de păcat, ca de un monstru, căci rațiunea nu i-a fost încă orbită și voința coruptă. Prin recădere înse acest păcat câștigă pre încetul și gradat o putere și domnie deplină asupra lui.“ ⁴⁾

4. *Autorul sacru*, cartea, capul și stichul la texturile cunoscute pot să nu se citeze; trebuie înse să se facă citare deplină la texturile mai puțin cunoscute și mai ales la cele ce se par a conține ceva extraordinar.

§. 31. Probele din Tradițiune.

Cuvintul lui Dumnezeu nu se cuprinde numai în s. Scriptură, ci și în *Tradițiune*, ma tradițiunea cuprinde întreg creștinismul, cum s'a aflat el în posesiunea apostolilor, încă înainte de a se fi concipiat vre'o scriptă a N. T. Tradițiunea se cuprinde în decretelile și enunțările făcute de biserică, parte adunată în concilii generale (Ecclesia in concilio generali congregata), parte prin episcopat în conțelegere cu capul suprem (Ecclesia dispersa) fără a se aduna la un loc. Cunoșcerea decretelor și respective enunțărilor bisericeii

¹⁾ Mat. 5, 27—48 etc. ²⁾ Rom. 10, 5; 12, 19; Evr. 1, 4 urr. ³⁾ Efes. 4, 19. ⁴⁾ veđi și Popfiu, Dumineca a XV, după Rosaliu „Despre caracterul creștinului.“

este indispensabilă pentru un predicator, căci ele au să-i servescă ca normă de a propune adevăratul cuvânt al lui Isus Christos, curat și în sensul revelațiunii. ¹⁾ Pre lângă aceea, predicatorul, ca ministru fidel al bisericei, are să propună doctrina bisericei și încă în sensul, în care a decretat și enunțat biserica. Această procedură a oratorului nu are să se mărginească numai la dogme, ci și la toate dispozițiunile bisericei, referitoare la cult și disciplină, ori la mijlocele de a promova pietatea aprobate ori permise de biserică. Decă toate decretalele nu numai dogmatice, ci și cele liturgice, disciplinare, precum și alte dispozițiuni ale bisericei, sunt mijloce foarte corăspundătoare de a proba adevărurile de credință și morală. Asemenea datinele pii aprobate, rugăciunile, cântările, ceremoniile etc., în cari se oglindesc viața și praxa bisericei și cari propun plastice și intuitiv adevărurile religioase, încă constituiesc un isvor abundent de probațiune; care înse. durere, în zilele noastre e prea puțin folosit de predicatori.

Între momentele Tradițiunii, o fântână nesecată de probe i-se deschide oratorului sacru în scriptele *sânților părinți* sau ale acelor scriitori bisericesci, distinși prin vechime, știință și pietate, cari au fost declarați din partea bisericei ca martori demni de totă credința cu privire la doctrina propusă de Domnul nostru Isus Christos și ss. apostoli.

Nici o doctrină a creștinismului nu a rămas neexaminate, neclarificată și neexpusă în totă lumina în scriptele sântilor părinți. Aici nu aflăm numai adevăratul înțeles al santei Scripturii și o iconă fidelă a desvoltării creștinismului, ci tot odată și un tezaur nesecat de idei mărețe, sentimente nobile, expresiuni potrivite și elegante, întorsături ingenioase, un avânt uimitor pentru tot ce e adevăr, nobil și frumos; claritate, precisiune și varietate de stil admirabilă. Dela sântii părinți putem învăța tot odată și metoda practică de a ne pute apropia de spiritul ascultătorilor de ori ce condițiuni, făcându-i accesibili pentru sublimele învățături ale creștinismului. Locurile din ss. părinți se pot aduce în toate părțile prediceii. Deja numele și venerațiunea, de care se bucură cutare, s. părinte este o auctoritate, care ponderază mult la ilustrarea probarea și aplicarea doctrinei sacre.

¹⁾ I Tim. 6, 3—5.

Consensul unanim al ss. părinți constituie probă deplină. Când ss. părinți nu se unesc cu privire la cutare punct, trebuie citați aceia, cari au rațiuni mai ponderose pentru părerea lor; înse nu este permis a-i aduce pre amvon, ca și cum s'ar combate imprumutat.

Citatele din scriptele sântilor părinți să se reproducă fidel, din cuvînt în cuvînt, dacă sunt mai scurte, orî și numai la înțeles, dacă sunt mai lungi. De cumva e de lipsă, să se esplice: espunënd oratorul, că cu ce ocasiune a zis cutare s. părinte, cuvintele citate în predică, asemenea să se deé și alte esplicațiuni.

În privința folosiriî ss. părinți ne servesc ca modele oratoriii francesi ca Bourdaloue, Massillon, Bossuet etc.

Bourdaloue în vorbirea despre convertire aplică cu succes o esplicare despre grație, dată de s. Augustin. „Chiar spiritul — zice el, — care în s. scriptură ne îndemná a zice: „Întórce-ne o Dómné“, ¹⁾ pune și lui Dumnezeu în gură următoarele cuvinte: „Întórceți-vé la mine“. ²⁾ Cum se vor uni aceste dóuë sentințe, zice s. Augustin? Dacă ne întórce Dumnezeu pentru ce demândă să ne întórcem noi? Și dacă ne întórcem noi, pentru ce rugăm pre Dumnezeu ca să ne întórcă. Oh, frații mei, chiar aici zace misteriuil acestei alegeri venerabile, care e basa la tóte obligațiunile vieței creștine. Pre cât de ofensator ar fi pentru Dumnezeu, dacă noi am gânda cândva, că ne-am întórce și fără el, chiar așa înzădar ne amăgim pre noi înși-ne, că Dumnezeu singur ne va întórce cândva pre noi. Dacă avem să fim fericiți după ordinea instituită de Provedință, să recere o întórcere dúplă, întórcerea lui Dumnezeu și a noastră: întórcerea lui Dumnezeu spre noi și a noastră spre Dumnezeu. Dumnezeu trebuie să se întórcă spre noi, venind în ajutor cu grația sa, noi trebuie să ne întórcem spre Dumnezeu, urmând fidel îndemnurile grației sale. Aici stă tótă sciința mántuirii unui creștin.“

De o asemenea auctoritate, ca și scriptele sântilor părinți, se bucură *scriptele teologilor scolastici* și ale altor scriitori bisericesci, sânti și de renume, cari încă servesc ca isvóre de probare. Aici oratorul trebuie să distingă între ceea ce se propune ca doctrină certă a bisericei și între părerile individuale ale scriitoriului. Cu deosebire să fie precaut oratorul sacru, când se folosesc de scriptele ascheților, cari adese orî nu fac distingere între consiliiele și mijlócele de o perfecțiune mai înaltă, și între obligațiunile morali *de praecepto*.

¹⁾ Ier. Plâng. 5, 21. ²⁾ Is. 45, 22.

Precum utilizarea sântei Scripturii în predică e caracteristica homiletului creștin, așa caracterizează usul Tradițiunii pre predicatorul ortodox.

§. 32. Testimoniile omenesci.

Auctoritatea omenescă nu numai în elocința profană, ci și în cea sacră, este isvor de probațiune. Deosebirea este, că probele estrase din auctoritatea omenescă, când e vorba despre doctrina revelată, au numai valoare secundară, căci nici când nu se poate equipara cuvântul omului cu cuvântul lui Dumnezeu.

Retorii cei vechi numărau șapte specii de testimoni omenesci, anume: ¹⁾

1. *Legea*, la care se consideră: când și cum s'a adus, e încă în vigore și care îi este adevăratul sens?

2. *Prejudețul* (Praejudicium) sau sentința adusă în casuri analoge.

3. *Documente* (tabulae) ori acte scrise despre cutări afaceri publice sau private.

4. *Martorii* (testes), la cari se cercă, că ore cunosc cauza și voesc să fasoneze sincer.

5. *Jurămîntul* (jus jurandum).

6. *Faima* (fama atque rumor).

7. *Torturarea* (tormenta).

În elocința sacră, mai ales în cuvîntările apologetice și polemice putem face us de toate testimoniile enumerate la retorii cei vechi, se înțelege, că aplicându-le spre scopul cel urmărim noi. Așa esistența creștinismului în secolii primii o dovedesc legile și sentințele aduse în contra creștinilor. Sau cât de blândă e legea divină, în asemănare cu legile omenesci: acestea pedepsesc transgresiunea, chiar și când nu e voluntară și culpabilă, și din contră mulți delicienți scapă de urmărirea lor, precând dreptatea dumnezească este îndelung răbdătoare; de altă parte inse precum remunerază numai meritele adevărate, așa pedepsește numai păcatul formal. Constanța martirilor și prin acésta mărturisirea pentru adevărătatea religiunii creștine, ni-o dovedesc nu numai mărturisirile contimporanilor, ci și documentele, sentințele și torturile păgânilor.

¹⁾ Cicero, de Orat. 2.; Quintilian. Institut. orat. V, c. 1 ur.; Draecker, Praecepta Eloquentiae pag. 209 - 3.

Noi în deosebî vom considera următoarele testimonie omenesci.

1. *Consensul comun al omenimii*, cu privire la cutare lucru produce certitudine morala. Căci sunt anumite adevăruri spre es. că Dumnezeu trebuie onorat, părinții iubiți etc., cari spontaneu le recunosc toți omenii fără a fi lipsă, ca să li le propună cineva; ele sunt așa zicînd înăscute naturei omenesci. „Omnium enim gentium consensio, lex naturae, putanda est“. ¹⁾ Căci nu se pôte presupune, că toți omenii din tôte timpurile și din tôte locurile să fi rătăcit, cu privire la lucrul, ce cade în cercul lor de cunoștință.

Consensul unanim al omenilor adese ori își află espresiunea în câte o sentință sau maximă scurtă și mēduosă, sau în câte un proverbii: „Concordia res parvae crescunt, discordia et maximae dilabuntur“; „spune-mi cu cine te însoțesci, și-ți voi spune cine ești.“ La atare consens s'a provocat și Mântuitorul, zicînd: „nu este ucenicul preste dascălul său, nici sluga preste domnul său“, ²⁾ „că nu este proroc necinstit, fără numai în moșia și întru rudenii și în casa sa.“ ³⁾ Când e vorba de adevărurile revelate oratorul sacru să se provóce mai virtos la consensul comun al creștinilor.

2. *Sentințele bărbaților distinși*, cari trec înaintea ascultătorilor ca autorități în cutare cestiune, încă sunt un mijloc apt de a proba și îndupleca. De cumva sentințele acestea sunt frumos concipiate, împrumută stilului frumșetă și energie. Sentințele bărbaților distinși se aduc de comun spre a ilustra ori comproba ceea ce s'a probat deja prin alte argumente. În aducerea lor oratorul sacru să fie cu mare precauțiune, ca nu cumva auđind ascultătorii, că se face pre amvon provocare la cutare celebritate profană, să-i adopteze și eventualele rătăcirii.

La sentințe de ale bărbaților celebri s'a provocat mai adese ori ss. părinți, ba chiar și s. Paul s'a provocat la atari sentințe. ⁴⁾ La cuvintele filosofilor păgâni ne provocăm, când și ei înșiși susțin vre un adevăr, la cunoșcerea căruia se pôte ajunge și numai cu rațiunea, ori și ei recomanda cutare virtute, sau combat cutare viciu. În argumentare purcedem a minori: Dacă un filosof păgân — Seneca — urgiteză esaminarea zilnică a consciinței, cu atât mai virtos trebuie să o facă acesta un creștin. La necredincioși, eretici schismatici etc. ne provocăm mai ales când voim a proba ceva în contra lor; formulând argumentul numit: „ad hominem“.

¹⁾ Cicero, Quaes. tusc. I. 13. ²⁾ Mat. 10, 24. ³⁾ Marc. 6, 4. ⁴⁾ Tit. 1, 12.

3. *Istoria*, ne prestază serviții în elocință atât spre a ilustra, cât și spre a proba și mișca. Acesta o zicem atât despre istoria bisericească cât și despre cea profană. Așa împlinirea celor prezise de Mântuitorul despre nimicirea Ierusalimului, o probăm provocându-ne și la scriitorii păgâni. Spre a ilustra ne putem provoca și la Istoria antică, la faptele persónelor, cari s'au distins în o virtute ori alta, conduse fiind numai de lumina naturală a rațiunii. Mai des înse se cuvine a scóte argumente din istoria sacră, de o parte spre a o face cunoscută poporului, ér de altă parte spre a-i ridica auctoritatea chiar prin aceea, că ne provocăm la ea.

Când aducem probe din istorie să luăm aminte: ca să nu aducem prea multe, căci plăcând istoria, prin acésta abatem atențiunea dela obiectul principal. Mai departe istoria, ce o aducem, să fie adevărată și potrivită; să o espunem clar și să o aplicăm la tema prediceii. Dacă istoria e cunoscută e de ajuns a se face numai alusiune la ea.

4. *Resultatele sciințelor și ale artelor* încă sunt apte de a ilustra și comproba adevărurile religióse. Natura întregă e o carte deschisă, care ne vestesce puterea, înțelepciunea și bunătatea lui Dumnezeu, căci „*Ceriurile spun mărirea lui Dumnezeu și facerea mânilor lui o vestesce tăria*“, ¹⁾ și „*cele nevêdute ale lui dela zidirea lumii, prin făpturi fiind cunoscute, se vêd, și vecinică puterea lui și dumnezeirca.*“ ²⁾ La sciințele profane de comun recurgem, ca la loc oratoric, numai în cuvintările, ce se țin înaintea auditoriului versat în ele. Mai ales în zilele nóstre, când multe adevăruri sunt trase la indoială, ori chiar negate în numele sciinței, e necesar ca tot la sciința veritabilă și nefalsificată să recurgem și noi pentru rehabilitarea și confirmarea lor. Nici când să nu ne mărginim numai la probele scóse din sciințele omenesci, căci în privința adevărurilor religióse ele nu produc certitudine absolută, nici nu eschid cu totul temerea de a rătăci.

§. 33. **Esemples saũ probele din esperință.**

Alt loc comun din auctoritatea umană îl constituiesc esemplele. Sub esemplu înțelegem un fapt ori moment particular, apt de a

¹⁾ Ps. 18, 2. ²⁾ Rom. 1, 20; v. și Ps. 148; Pild. 6, 6 urr.; Luc, 13, 6 urr.

ilustra ori proba un adevăr, ori vre-o obligațiune universală. Esemplele, când servesc ca mijloc de comparațiune, aparțin locurilor oratorice intrinsece; când inse se aduc pentru auctoritatea persoanei agente, ori spre a îndemna, respective desfătui pre ascultători dela asemenea fapt, ele aparțin locurilor estrinsece.

Probele scóse din esperință de comun sunt ușóre de priceput și plăcute. Omul condus de boldul imitării, se simte îndemnat a face, ce a făcut altul, respective a se feri de ce a suferit el. De aici esemplele în cuvintările morali și peste tot în cele poporali produc mare efect. Ómenii de rënd nu sunt dedați cu conjecturii și deducțiuni abstracte, pre când casurile concrete, ce cad sub esperință, le póte cuprinde fiecare. Ele sunt o specie de argumentare ad hominem. Cu cât convine mai mult ceea ce spune oratorul cu ceea ce aũ vëdut, aũdit, simțit, pățit etc. ascultătorii, cu atât sunt ei mai aplicați a crede și urma, ce li se propune. Prin argumentele acestea oratorul vorbesce la simțiri și dacă sunt bine alese, ascultătorii óre-cum zic în inima lor. „Predicatorul chiar așa ne presentă lucrul, cum este.“ Mai ales să se folosescă argumente din esperință:

1. La doctrine față de cari ascultătorii ar fi preocupați, spre es. față de cei ce afirmă, că ar fi cu neputință abstenența, ne provocăm la s. Ioan Botezătorul, care a ajunat 40 zile; la rigórea ajunului din secolii primii, care era observat de cătră creștinii de totă condițiunea, chiar și de cei debili și morbulenți. . . . Esemplele de abstenență arată, că acesta este posibilă.

2. În casuri, când împlinirea cutării detorințe, s'ar părea prea grea. (Esemplu sunt sântii apostoli, cari și-aũ lăsat casa, familia, și tot ce aũ avut și aũ urmat pre Domnul Christos.)

Esemplele să fie acomodate doctrinei, capacității ascultătorilor și demne de cuvintele dumnezeesci. ér nu de jos ori triviale. O deosebită precauțiune se recere, când aducem înainte vre-o scădere ori faptă păcătósă din viața cutării persoane, care a ocupat o pozițiune socială înaltă, ca nu cumva credincioșii să-și afe prilej de a-și escusa propriile scăderi și păcate cu cele ale persoanei respective, spre es. adulteriul regelui David, ¹⁾ idololatria regelui Solomon, ²⁾

¹⁾ 2 Imp. 11, 4. ²⁾ 3 Imp. 11, 4 ur.

lăpădarea s. Petru.¹⁾ Dacă se aduc atari fapte din viața persónelor de poziție înaltă, oratorul să nu întârzie a spune ascultătorilor, că respectivele persóne s'aũ emendat, și-aũ deplâns pécatul cu lacrêmi de penitență, ori și-aũ luat pedépsa meritată.²⁾

În casurî concrete oratorul sacru se póte provoca la:

a) *Esperința comună*, cum se presentă în istoria sacră și profaná și cum vedem, că se întâmplă lucrurile preste tot. Spre es. voesci să scii, cum pedepsește Dumnezeu pécatul, caută decî mai întâiu în cer, și vei vedé-o la ângerii, cari aũ pécătuit, apoi îndréptă-ți ochii spre pécatul din paradis și vei vedé pedépsa pre cruce, întorce-ți privirea spre infern și vei vedé-o la condamnați, străbate secolii, și istoria popórelor întregi te va învăța etc.

b) Oratorul se póte provoca la *esperința ascultătorilor*, anume ori la ce aũ esperiat ei deja, esperiéză, ori pot esperia ușor sau vor avé să esperieze și ei ca și alții. Spre es. de câte ori nu ne-a mântuit Dumnezeu, ca și prin minune din lipse și necasurî. Fiți siguri, că pentru fie care va veni momentul, când îi va cădê legătura de pre ochi, atunci va vedé, că afară de a servi lui Dumnezeu totul este deșertăciune.

c) Se póte provoca la *esperința persónelor singuratiche*, spre es. Avram a primit ospital pre cei trei bărbați, vêduva din Sarefta Sidonului pre Elie, etc. și fiecare și-aũ primit rêsplata dela Dumnezeu.

d) La *propria esperință* încã se póte provoca oratorul, dar cu mare modestie și precauțiune. E mai consult, când și esperința proprie o pune în gura altora, ca și s. Paul, care scrie: „Eũ cunosc un om în Christos, care cu 14 ani înainte, óre în trup, nu sciũ, ori fără trup, nu sciũ, Dumnezeu scie, că s'a rãpit acela până la al treilea ceriũ.“³⁾ Provocarea la esperința proprie nu odată póte da nascere la suspitiuni nefavorabile pentru preot. Ascultătorii își vor zice: „De unde scie Dl. părinte atari lucruri?“ Cea mai mare precauțiune se recere ínse, când facem us de esperința din scaunul mărturisirii, ca nu cumva să se violeze sigilul sacramental, ori să se facă sacramentul odios.

§. 34. Usul locurilor comune.

Isvórele considerate în cele precedente servesc înainte de tóte spre a învăța sau spre a mijloci ascultătorilor cunóscerea

¹⁾ Mat. 26, 70. ²⁾ 2 Imp. 12, 13 ur.; 3 Imp. 11, 11.; Mat. 26, 75.

³⁾ 2 Cor. 12, 2.

chiară și fundată a doctrinei, ce se propune. Ele înse pot servi și spre a emoționa și îndupleca, cu un cuvânt pot servi spre în-treitul moment al discursului, de a învăța, plăcé și mișca.

Ce privesce usul locurilor comune, recomandăm următoarele:

1. Oratorul sacru în usul mijlócelor oratorice să nu se lege în mod servil de prescisele topice. Ele aũ să-ı servescă numai ca îndreptariũ, nici de cât înse să-ı încãtușeze spiritul și împedece avântul. Nici nu e necesar, ca să recurgã la tóte isvórele, ci numai la celea, cari îi supeditézã material pentru tema sa.

2. Cã óre la cari isvóre să recurgem în desvóltarea temei. depinde parte dela obiectul, despre care vorbim, parte dela gradul de culturã al ascultãtorilor, precum și dela scopul particular al cuvântãrii. Așa când e vorba despre un adevěr natural (filosofic) argumentele preste tot sunt de naturã filosoficã și se scot mai ales din isvórele intrinsece saũ din rațiune. Faptele să se probeze cu argumente din isvóre estrinsece. La propunerea adevěrurilor religióse și supranaturale, argumentele se scot cu preferință din auctoritatea divinã; și deși avem să recurgem și la alte genuri de argumente, cum sunt la cele din rațiune, totuși cele dintãiu sunt indispensabile și pre ele se pune pondul principal.

3. Ce privesce puterea argumentelor, cele din auctoritatea divinã aũ cea mai mare putere probãtóre, producând certitudine absolutã și supranaturalã, cele din rațiune produc certitudine metafisicã naturalã, cele din esperința proprie produc certitudine fısicã, altele éráși produc numai certitudine moralã, cum sunt cele scóse din auctoritatea umanã ori din monumente esterne. Puterea argumentelor nu trebuie consideratã numai în sine saũ obiective, ci în raport cu gradul de culturã șcientificã și religiósã-moralã a ascultãtorilor. Ascultãtorii de rënd mai curënd se plécã înaintea argumentelor din auctoritate ori din esperință, pre cari le pot cuprinde ușor, de cât înaintea argumentelor din rațiune, cari le sunt mai greũ de priceput. Poporul așteptã dovedĩ palpabile, saũ bãtãtóre la ochi. Față cu necredincioșii și ereticii aũ mare valóre argumentele din rațiune, prin cari se probézã, că doctrina catolicã consunã cu mintea sãnãtósã, din contrã doctrina susținutã de ei nu consunã. Față cu eretici produc efect și argumentele din auctoritate, admise de ei, ori provocarea la un adevěr, ce-l recunosc ca.

cert, deducându-se din acesta la adevărătatea doctrinei catolice (argumentum ad hominem).

4. Observăm, că nu se aduc în cuvîntare tóte probele, câte se ofer după studiul serios și aprofundat al temeii, ci numai acele, cari și câte sunt necesari la realizarea scopului prefipt. Cicero scrie: „Multa occurrunt argumenta: multa, quae in dicendo profutura videantur; sed eorum partim ita levia sunt, ut contemnenda sint; partim etiam si quid habent adiumenti, sunt nonnunquam eiusmodi, ut insit in iis aliquid vitii, neque tanti sit ilud, quod prodesse videatur ut cum aliquo malo jungatur. Quod autem sunt utilia atque firma, si ea tamen (ut saepe fit) valde multa sunt: ea quae ex iis aut levissima sunt, aut aliis gravioribus consimilia, secerni arbitror oportere atque ex oratione removeri. . . . Equidem quum colligo argumenta causarum, non tam ea numerare soleo, quam expendere. ¹⁾

5. Oratorul sacru are să facă evidentă puterea argumentelor de a convinge respective de a emoționa orîmișca; căci alt cum și cele mai puternice argumente rămân fără efect. Puterea argumentelor se face evidentă prin argumentare sau resonare, pre care cei vechi o definiau „Oratio, qua propositio minus nota ex magis notis legitima conclusione deducitur.“ În argumentare oratorul să preciseze bine, ce e de probat, și spre aceea să țintescă tóte probele făcându-se evident *nexul* dintre probe și obiectul, la care se referesc ele (*nervus probandi*); mai departe să observe legile prescise de dialectică ținînd tot odată cont de capacitatea și gradul de cultură intelectuală al ascultătorilor.

Despre formele de argumentare mai obicinuite în elocință vom tracta mai târziu.

Cap II.

Mijlócele oratorice spre a plăcé.

§. 35. Delectarea inimei.

Ca adevărul religios să producă efecte salutare în ascultători nu e de ajuns, ca ei numai să-l cunoscă, ci se recere, ca să-l și primescă cu inimă deschisă și cu plăcere, însuflețindu-se pentru

¹⁾ Cicero, de Orat. II. 76.

adevăr. Căci natura noastră astfel este întocmită, cât noi ne resolvim ușor a urma în viață, ceea ce ni se presentă, ca delectabil și folositoriu, pre când față de ceea ce nu ne impresionază, rămânem reci și indiferenți. Acest moment psihologic avându-l în vedere oratorul sacru se va nisui, ca doctrina, ce o propune, să o prezenteze ca interesantă pentru binele ascultătorilor și să le câștige pentru ea nu numai mintea, ci și inima, căci inima este aceea punte misterioasă, care conduce la înduplecarea voinței conform scopului urmărit în predică. De aici Invențiunea va avea să tracteze nu numai despre mijlocele oratorice spre a învăța, ci și despre mijlocele spre a plăcea sau de a delecta inima ascultătorilor, câștigându-le încrederea, simpatia și bunăvoința pentru sine și pentru adevărul ce-l propune. Oratorul sacru poate să placă sau să deștepte atențiunea, și interesul ascultătorilor și să le câștige bunăvoința: a) prin alegerea potrivită a temei (despre acesta a fost vorba în §. 12) b) prin tractarea corespunzătoare și stilul ales al predicii sale (despre acesta vom tracta în Sect. III.) și c) prin calitățile și virtuțile sale personale și maniera de a purcede în singuraticile cazuri așa, după cum poftesc interesele spirituale ale ascultătorilor. Aceste calități și maniere constituiesc ceea ce numim moravuri oratorice (*mores oratorii*, ἡθoς). Deci ca mijloce proprii pentru a mișca inima ascultătorilor câștigându-le plăcerea și bunăvoința se consideră de o parte caracterul moral sau acele calități și virtuți ale oratorului sacru, care îl presentă ascultătorilor, ca pre un bărbat onest, serios și conștiințos de sublima sa chemare; éra de altă parte procederea lui fină și precaută, care, fără a scăpa din vedere scopul urmărit prin predică, în propunere ține cont de împrejurările de persoane de timp și de loc, sau are așa numitul tact oratoric.

§. 36. **Moravurile oratorice.**

Primul și cel mai comun mijloc de a plăcea sau de a câștiga inima ascultătorilor pentru sine și pentru adevărul, ce-l propune, este însăși personalitatea oratorului sau caracterul lui moral. Căci un bărbat de caracter leal, onest și sincer curând însuflă ascultătorilor încredere și iubire, și poporul bucuros îi ascultă sfaturile și împlinesce mandatele date în numele lui Dumnezeu. Exemplu ne este s. Ioan Botezătorul, ss. apostoli și mulți predicatori celebri, cum au fost s. Francisc Borgia, s. Alfons și alți oratori pii și virtuți, cari

farmecai și cuceriai inimele ascultătorilor deja prin simpla lor aparițiune pre amvon. Acesta se esplică foarte ușor. Firea noastră ne înclină a ne supune auctorității recunoscute și a nutri încredere stimă și simpatia față de aceia, despre cari suntem convinși, că ne voesc și ne și promovă binele nostru. Din contră cuvintele unui om de caracter dubiu sau cu totul necunoscut, orî cât de frumoase și elocvente ni s'ar păre ele, le primim cu ôrecare rezervă și ne-încredere. Înșușirile cari are să le poședă oratorul spre a câștiga încrederea și bunăvoința ascultătorilor săi, retorii cei vechi le reduc la aceste patru: *probitatea, modestia, bunăvoința și prudinta.*

1. *Probitatea* se manifestă prin o nisuință nobilă, sinceră și desinteresată de a lucra pentru validitatea principiilor corecte creștinesci și de a promova prin mijloce oneste și demne tot ce e drept, bun și salutar. Ea măresce auctoritatea oratorului înaintea ascultătorilor, și-î câștigă o influință nespus de mare asupra inimii lor. Probitatea eschide orî ce promisiuni deșerte, apucături sofisticate orî alte mijloce, cari ar amăgi și duce în rătăcire pre ascultători. ¹⁾

2. *Modestia*, care interzicând oratorului a se făli orî a se ocupa de persóna sa ²⁾ și inpunându-î să se ocupe numai cu obiectul temeî, este virtutea, care mai curênd îi câștigă simpatia altora. Esperința de tôte zilele ne arată, că ómenii modesti se bucură de complăcerea generală, ³⁾ pre când cei fuduli și îngânfați sunt respingători și molesti. Vanitatea și îngânfarea oratorului este curênd observată, dară tot odată și neiertată din partea ascultătorilor. Ma chiar și când ascultătorii ar fi bine dispuși și însuflețiți pentru adevăr, aparițiunea superbiei și a egoismului fudul la moment răcesce inimele și le înștrăineză. ⁴⁾ Predicarea Mântuitoriului, a ss.-lor apostoli și a tuturor predicatorilor apostolici o caracteriséză modestia. ⁵⁾

3. *Bunăvoința*, prin care oratorul sacru arată, că numai binele și fericirea ascultătorilor îi zace la inimă, că pentru promovarea acestora nu se sfiesce de nici o greutate, măresce numai și întăresce în ascultători încrederea și iubirea față de el. Ascultătorii își deschid deplin inima pentru cuvintele oratorului, fiind convinși, că acelea isvoesc din abundența unei inimii binevoitoare și plină de iubire față cu dênșii și ceea ce provine dela

¹⁾ 1 Tes. 2, 4. ²⁾ 2 Cor. 4, 5. ³⁾ 1 Imp. 2, 5. ⁴⁾ Quintilian, Institut. Orat, XI. c. 1, n. 3. ⁵⁾ Marc. 1, 22; Ioan 7, 16; 1 Cor. 2, 4.

inimă, și pătrunde la inimă. Unde nu-î iubire și bunăvoință cuvintele oratorului rămân fără fruct, sunt ca și arama sunătoare și cimbalul resunătoriu. Oratorul, care iubesc pe ascultători își identifică sôrtea sa cu a lor, cât fără frică pôte zice cu apostolul „*cine e neputincios și eu să nu fiu neputincios? cine se smintesc și eu să nu me aprind.*“ ¹⁾

S. Chrisostom cu multă bunăvoință agrăesc pe ascultătorii săi: „Și de unăzi și acum ve vorbesc voue: Oh de a-și fi pururea cu voi și mai virtos cu voi, deși nu cu prezența trupului cel puțin cu puterea iubirii, căci viața nu-mi este alt ceva de cât voi și grijea de mântuirea voastră.“ ²⁾ Eră în alt loc: declară, că și când era depărte de ascultători petrecea neincetat cu gândul la ei: „Și când ședeam și când me sculam, și când intram și când eșiam, pre voi iubiților ve priviam și în somn, nu numai preste zi, dară și nóptea me nutriam cu aceleași gândiri desfătătoare, zicând cu Solomon „eu dorm, dar inima mea vegheză.“ ³⁾ Acesta mi se întâmplă și mie, căci deși necesitatea somnului îmi închidea pleópele, iubirea neinvinsă față de voi înse deștepta ochii minții mele și adese orî mi se părea, că prin somn grăesc cu voi. Se întâmplă uneori, că ceea ce cugetă sufletul, vede și în vis prin fantasiă, așa ceva mi s'a întâmplat și mie atunci; și deși nu ve vedeam cu ochii trupesci, fiind absent cu corpul, cu afectul eram de față și urechile mele pururea resuna de strigarea voastră.“ ⁴⁾

4. *Prudința* este acea prevedere și circumspecțiune, prin care oratorul tóte le întogmesce spre a lumina, delecta și îndupleca pre ascultători. Ea scutesce pre orator de judecata superficială și unilaterală și de alte scăderi prezentându'l ca pre un bărbat învățat, care domnesce deplin materia, ce o propune. Virtutea acesta este pentru cei mai mulți ascultători cea mai solidă garanță despre adevărătatea și momentuositatea practică a celor propuse de orator.

Este lucru firesc, că aceste însușiri sau virtuți au să-și exerceze influința lor binefăcătoare și la alegerea materiei precum și la elaborarea temei, cu un cuvînt la întrégă predica; oratorul să fie pururea ocupat numai de ascultătorii săi, acesta să o probeze și prin caracterul comunicativ al prediceii, întogmindu-o ast feliu, cât unul fiecare ascultătoriu să credă, că oratorul sacru îi vorbește anume dînsului.

Așa s. Ioan Chrisostom purcedînd din cuvintele Mântuitorului: „*Drept aceea tóte câte vreți să ve facă voue ómenii, așa și voi să*

¹⁾ 2 Cor. 11, 29. ²⁾ Hom. XI. a cătră poporul antioch. ³⁾ Cânt. Cant 5, 2.

⁴⁾ Hom. I. Despre penitență

le faceți lor“ ¹⁾ zice: „Nu e lipsă de cuvântări multe, nici de legi detaiate, nici de feliurite învățături: voința ta să fie lege Voesci să primești binefaceri? fă bine altuia. Voesci a dobîndi milă? fie-ți milă de de-aprópele. Voesci să fi lăudat? lăudă pre altul. Voesci să fi iubit? iubesc. Voesci a fi în frunte? concede-o acesta mai întâiú altora. Tu fi judecătóriul, tu fi legislatorul vieței tale. Și éráși, ce uresci, nu face altuia. Nu-ți place să fi batjocórit? nu batjocori nici tu pre altul. Uresci a fi invidiat? nu invidia nici tu. Nu-ți place să fi înșelat? nu înșela nici tu. Și în tóte celelalte, dacă observám aceste dóuë cuvinte, nu avem lipsă de altă îndreptare“. ²⁾

§. 37. Tactul oratoric.

Quintilian caracteriséză pre orator prin cuvintele: „*vir bonus dicendi peritus*.“ ³⁾ Acesta o zice el despre orator în genere, nicăiri înse nu se potrivește mai bine de cât la oratorul sacru. El trebuie să fie caracter moral, să fie „*vir bonus*“ ca se pótă câștiga bunăvoința și încrederea ascultătorilor. Bunătatea lui morală înse nu e suficientă tot deauna, ca să le escite interesul și țină încordată atențiunea. Pot veni înainte momente, când prin câte un singur cuvînt, orî cutare alusiune să indispună și înstrăineze pre ascultători; orî preste tot modul lui de a purcede să le slăbéscă interesarea și cu acesta să le scadă și încordarea atențiunii; ca atari inconveniente să se delátare de acolo, de unde se affă; oratorul trebuie să fie versat — „*dicendi peritus*“ — în arta de a cuceri și domni inimele ascultătorilor desvoltând un feliiu de stratagemă spre scopul acesta. Desteritatea oratorului de a preveni și respective a delátura prin manierele și procedura sa orî ce dispoziție neplăcută în ascultători, și astfeliiu a-și asigura bunăvoința și interesarea lor pentru tot decursul vorbirii, vine înainte sub numele de „tact oratoric“. Tactul fin îi dictéză oratorului, că în casuri concrete ce să zică, ce să facă, ce să omită și cum să se pórté, cu un cuvînt ce se recere la ajungerea scopului.

Fără tact nu odată celea mai escelente talente oratorice, rămân neproductive, cele mai frumóse cuvîntări fără efect. Tactul fin este mai mult un dar natural, dară spiritul de observațiune, reflexiunile psihologice și o bună creștere socială și morală perfecțióneză darul natural și-l aplică cu fruct la instruirea altora.

¹⁾ Mat. 7, 12. ²⁾ Hom. XIII. către pop. antioch. ³⁾ Institut. órat. XII. c. 1.

La tactul oratoric se reduce 1. decența oratorică și 2. precauțiunea oratorică.

§. 38. Decența oratorică.

În conversarea zilnică, dacă voim să câștigăm plăcere și bunăvoința altora, și să trecem de ómeni bine crescuți, observăm legile buneii cuviințe. Ceea ce se întimplă în viața și conversarea privată, nu se póte întrelăsa nici în elocință, care ca artă trebuie se țină samă de bunul gust. Deja Cicero a zis „*Caput artis est decere*“ ¹⁾ érá decența oratorică o definesce: „*Scientia earum rerum, quae agentur aut dicentur, suo loco collocandarum.*“ ²⁾ Decența e așa dară arta de a face în orí ce împrejurări ceea ce e cuvenincios, adevăcă co-răspundătoriú și oportun. Ea stă în perfecta armonie a cugetelor, a sentimentelor, a stilului și propunerii cu obiectul, cu personalitatea oratorului, cu auditoriul, cu un cuvint cu tot ce póte fi luat în considerațiune la ținerea unei cuvintări.

În specie 1. *Cu privire la materie saú obiect*: Oratorul sacru să fie precaut în alegerea lui, alegând materie potrivită și tractându-o după lipsele ascultătorilor. După ce a anunțat tema și precizat punctele de vedere, din care are să o tracteze, să-și satisfacă dorinței, ce și-a inpus'o. A se abate dela temă, fără causă justă și evidentă, orí a anunța una și a vorbi despre alta, e în sine ne-cuviincios și produce confusie în ascultători, și ca orice necon-sequentă displace. Despre lucrurile sacre se cuvine, ca să vorbească oratorul sacru cu cea mai mare reverință. În tractarea despre ss. misterii și despre unele precepte morali, trebuie să alégă cu multă grije terminii și frazele, de cari se servesce, ca nu cumva să scandalizeze pre cei slabi orí ignoranți. Este îngrozitor și disgustător a și cugeta numai, că e cu puțință, să foloséscă cineva pre amvon espresiuni de jos, triviali și preste tot nedemne de cuvintul lui Dumnezeu și periculóse pentru credință și moralitate. Materiile delicate, tractarea căroră în ómenii sensuali ar provoca pofté disordinate, am zis că sunt mai mult obiectul instrucțiunii private, dacă totuși ar trebui propuse publice, să se alégă terminii așa, cât cei vinovați să înțelégă, dar tot odată urechile caste să nu se ofenseze. Orice materie trebuie tractată în spiritul evangelic. Lucrurile de senzație, glumele și deșteptarea risului nu se unesc

¹⁾ De orat. I, 29. ²⁾ De off. I. c. 40.

cu serioșitatea amvonului, pentru aceea în genere să nu recurgă oratorul la aceste mijloce.

2. Oratorul sacru în propunerea adevărurilor religioșe să fie cu considerațiune și la *împrejurările personali*, anume:

a) Oratorul să aibă în vedere capacitatea, poziția, etatea și auctoritatea sa, căci nu se cuvin tuturor toate. Despre unele materii (obligațiunile căsătoriților) poate vorbi mai cu succes un preot bătrân de cât unul tânăr. Admonierile se șed parohului, nu se cuvine înse să le facă un preot srtăin; dela părinți primim cu supunere multe cuvinte muștrătore, pre cari, când ar veni dela un străin, le-am respinge cu indignațiune. S. Ioan Chrisostom inculcă credincioșilor prin cuvinte aspre obligațiunea de a umbla mai des la biserică, el o face acesta ca păstoriul și părintele lor.

„Voi toți vă bucurați azi, singur eu sum cuprins de întristare. Căci când îmi întorc ochii mei spre acesta mare spirituală și contemplex immensa avuție a bisericeii, apoi ără când socotesc, că după ce va fi trecut acesta solemnităte, mulțimea se va depărta ărăși, mă chinuesc și dureri sufletesci me muncesc, deorece atât de mulți fii a născut biserica și nu se poate bucura de ei în singuraticelle adunări ale cultului divin, ci numai la sərbătorile mari. Cătă desfătare spirituală, câtă bucurie, cât ar contribui la gloria lui Dumnezeu, cât la mântuirea sufletelor, dacă la fiecare adunare sacră ași vedé plină incinta bisericeii? Năerii și cârmacii lucră din toate puterile, ca percurgând marea, să ajungă la port; noi din potrivă ne silim a ne avinta pre marea estinsă, fiind pururea înveluiți cu valurile afacerilor lumesci, umblăm a fală la foruri și tribunale, aici înse abia ne arătăm odată saū de două ori pre an. Aū dóră voi nu scitiți, că ce este pentru mare portul, aceea a ridicat Dumnezeu în cetăți bisericile, ca scăpând aici din vârtejul sgomotului lumesc, să gustăm cea mai mare liniște . . . . Ce ocupațiune poate fi pentru tine mai fructuoasă, saū ce convenire mai folositoare, saū ce impedcămint, te ar reținé, ca să nu petreci cu noi? Aū dóră vei zice, că sărăcia îți este pedeca, de nu poți fi de față la această adunare, acesta pedecă nu e legitimă. Săptemăna are șapte zile; Dumnezeu aceste șapte zile le-a împărțit cu noi, nici și-a făcut șie-și partea cea mai mare, ără noué cea mai mică: ba nici nu le-a distribuit în părți egal; nu și-a luat șie-și trei, ără trei să ni-le cinstescă; ci ție ți-a împărțit șese, ără lui și-a reținut una. Și nici în acesta unică zi, nu te învrednicesci a te reținé cu totul dela ocupațiunii seculari? Tu faci un sacrilegiu, când cea zi săntă și dedicată spre ascultarea cuvintelor spirituali, abusând, o întrebuintezi spre griji seculari. Dar ce vorbesc eu de ziua întregă? barém de ai face și tu în decursul acesteii zile, cât a făcut veduva elemosină. Precum aceea a oferit doi fileri și a dobindit dela

Dumnezeu multă grație, așa împrumută și tu două ore lui Dumnezeu, și vei aduce în casa ta câștigul a sute de zile. Bagă de seamă, ca nu cumva ne-voind tu a te conțeni pre puțină vreme dela câștiguri pămîntesci, să perdi ostenele de pre ani întregi; căci Dumnezeu, când e desprețuit une ori risipește averile adunate, precum a amenințat și pre Judei, cari pentru adunarea de averi au părăsit grijea de biserică, zicându-le: „Căutat-ați la multe, și s'au făcut puține, și s'au adus în casă, și le-am suflat pre ele, pentru aceea acestea zice Domnul atotțiitoriu: Pentru că casa mea este pustie, și voi ve duceți fiesce-carele în casa sa.“¹⁾ Dacă numai odată ori de două ori pre an vini aici, ce te pot eu învăța cele ce sunt necesari a sci despre suflet, despre trup, despre nemurire, despre împărăția ceriurilor, despre pedepse, despre gheenă, despre îndelungă răbdarea lui Dumnezeu, despre indulgență, despre penitență, despre hotez, despre iertarea păcatelor, ș. c. l. Voi din cele ce trebuie să le scie un creștin nu puteți cunoște nici partea cea mai mică, dacă ve adunați aici câte odată, și încă și atunci ca în trecut, nu atât din evlavie spirituală, ci pentru solemnitatea obicinuită . . . . . Dacă dați pre fiii vostri la vre-o artă, le porunciți să petrecă neîntrerupt în casa magistrului lor spre a învăța cu atât mai ușor arta respectivă; având voi să învățați nu o artă comună ci cea mai de frunte dintre toate, cum adecă să plăceți lui Dumnezeu și să dobîndiți bunurile ceresci, socotiți, că cu superficialitate puteți ajunge la acesta? Ce nebunie! Afacerea acesta e o disciplină, care reclamă multă luare aminte, ce veți cunoște din cuvintele: „Învățați dela mine, pentru că sum blând și smerit cu inima;“²⁾ și érași: „Veniți fiilor, ascultați-me pre mine, frica Domnului voiă învăța pre voi;“³⁾ și éra: „Îndeletniciți-vă și cunoșteți, că eu sum Dumnezeu.“⁴⁾ Deci este lipsă de multă îndeletnicire pentru cel ce voește a-și câștiga această disciplină a moravurilor și filosofiei.⁵⁾

b) Ce privesce pre ascultători, de asemenea aduce cu sine decența, ca oratorul să țină samă și de poziția și gradul de cultură a acestora. „Nec tantum, quis et pro quo, sed etiam apud quem dicas, interest. Facit enim et fortuna discrimen, et potestas.“⁶⁾ Și aici are valóre principiul: tractéză pre fiecare după individualitatea lui.

Oratorul trebuie să arete prin întregă purtarea sa respect, stimă, iubire și interes față de ascultători imitând pre s. Paul, care scrie Corintenilor: „Ca pre nisce fiii iubiți ve îndemn pre voi.“⁷⁾ Marele orator frances Bautain cređu de cuviincios a-și escusa chiar și pășirea sa pre amvonul catedralei din Paris în 1846. El zice: „Dacă pășesc azi cu ore care șială pre catedra conferințelor dela Notre-Dame, unde au pășit atâți oratori distinși înainte de mine, mă liniștesce și încurăgéză cugetul, că noi aici nu cercăm nici o

¹⁾ Ageu 1, 9. ²⁾ Mat. 11, 29. ³⁾ Ps. 33, 12. ⁴⁾ Ps. 45, 10. ⁵⁾ Hom. Despre Botezul lui Christos. ⁶⁾ Quintilian, Instit. or. X. c. IV, 2. ⁷⁾ 1 Cor. 4, 14.

onóre, ci numai voim a ne împlini detorința. Așa dară nu omul vë vorbesce, ci servul lui Isus Christos, care a fost trimis de Dl. în tótă lumea, ca să-î predice cuvîntul divin și să-l lățescă până la marginile pămîntului. Decî noi avem o misiune, și acéstă misiune nu o avem dela noi înșine, ci dela episcopul nostru, care ne-a trimis la voi: noi ne prezentăm înaintea vóstră, Dlor, ca și luptătoriu pre câmpul de bătaie, cărui comandantul i-a dispus: Mergi, și el merge, și-și pune viața“.

c) Une orî înse oratorul sacru e silit se vorbescă despre principiile, cuvintele, faptele unor anumite persóne lăudându-le orî reprobându-le. În atarî casurî oratorul ușor póte trece preste marginile decenței, parte esagerând în laudă, parte descărcându-se cu prea mare violență asupra cuiva, ceea ce e necuviincios, și dacă cel atăcat e de față, póte să provóce chiar scandal.

Quintilian stătorește pentru oratoriî profanî regula: „Nunquam decebit sic adversus tales agere personas, quo modo contra nos agi ab hominibus conditionis eiusdem iniquo animo tulissemus.“ ¹⁾ Oratorul sacru trebuie să fie obiectiv, just și decent chiar și față de inimiții adevérului, pre carî prin tractare decentă și compătimitóre mai curênd îi câștigă. Decî nu e cuviincios să-î apostrofeze cu dispreț și satiră ca și cum ar voi să arete superioritatea sa asupra lor și învingerea adversarilor: „non de adversario victoriam, sed contra mendacium quaerimus veritatem,“ zice s. Augustin. ²⁾ Cu atât mai puțin este permis oratorului a debacha de pre amvon asupra unuî stat de viață aprobat de biserică orî asupra legilor și auctorităților bisericesci și civili. Preotul, care și-a uitat de sine și ar vătăma instituțiunile legalî civili, nu ar greși numai în contra decenței, ci ușor ar poté fi tras la răspundere și eventual pedepsit.

3. *Ce privesce timpul*, decența poftesce, ca oratorul în cuvîntare să fie cu atențiune la natura și durata timpului. În privința acésta zice Quintilian: „Tempus quoque et locus egent observatione propria. Nam et tempus tum triste, tum laetum, tum liberum, tum angustum est. Atqui ad haec omnia componendus orator: et loco publico privato-ne, celebri an secreto, aliena civitate an tua, in castris denique an foro dicas, interest plurimum, ac suam quidque formam et proprium quemdam modum eloquentiae poscit.“ ³⁾

¹⁾ Quintilian Instit. Or. X. c. IV, 2. ²⁾ Contra Pelag. IV. ³⁾ Instit. Orat. XI. c. 1. n. IV, 4.

a) Tóte își aú timpul sėú, chiar de aceea *natura timpului* e hotăritóre pentru dispoziția sufletescă a ascultătorilor. Altcum se va purta oratorul și-și va întogmi predica, când sunt voioși și în condițiuni favorabili credincioși, și ərəși altcum atunci când miserii și calamități publice, pestilență, incendii, răsbóe, fómete etc. apasă comunitatea. Oratorul are să-și identifice sórtea sa cu a ascultătorilor, acésta înse e cu puțință numai, dacă el cunoște bine raporturile sociale și spiritul timpului în care predică.

Ca model în ceea ce privesce acomodarea oratorului după natura timpului ne servește S. Ioan Chrisostom, care se adreseá cãtră poporul antiochian cuprins de gróză pentru dărímarea statuelor, ¹⁾ astfeliú: „Ce să zic, saú ce să grăesc? Acesta este timpul lacrărilor nu al agrărilor, al jelií nu al cuvintărilor, al rugăciunii nu al vorbirilor. Atât e de grozavă mărimea celor întimplute, atât e de nevindecabilă rana, atât de cumplită nefericirea, ce ne-ajuns. Aici nu ajută nici un medicament omenesc și avem lipsă de ajutoriú de sus. Ca și amicii lui Job șapte zile am tăcut și eú . . . . . Concedeți-mí acum, ca să-mí deschid gura mea și să dēplâng calamitatea nóstră comună. Cine ne-a invidiat pre noi preaiubiților? Cine a fost aprins de mánie asupra nóstră? De unde acéstă schimbare neașteptată? Nimic n'a fost mai vrednic de respectat de cât cetatea nóstră, nimic nu este mai de compătimit . . . . . Plâng și jelesc acum nu pentru mărimea pedepsei, ce o merităm, ci pentru mărimea infamiei comise. Căci, și dacă nu s'ar irita nici nu near pedepsi saú înfrunta împēratul, spuneți-mí cum vom suferi rușinea fărădelegii nóstre . . . . . Să ne căutăm refúgiu la regele ceresc, numai în grația lui este scăpare. — Aici voiam să-mí întreprump cuvintarea, căci durerea ca și un nor des ne cuprinde sufletele și deopotrivă ne îngreunéză atât pre noi în vorbire cât și pre voi în ascultare . . . . . Dar ni-a venit în minte, că negura deasă, care ne răpescce razele sórelui uneori prin același sóre se împraștie, și sperez, că prin razele dumnezeescei învățături, se va alunga și norul întunecos al tristeței, care ne apasă acum sufletele; acésta mă îndemnă, să continúu cu propunerea cuvintului divin. Uitați pre un moment durerea vóstră și urmați-me cu atențiune. Să le lăsăm tóte în mâna lui Dumnezeu și să ascultăm cu

¹⁾ La anul 387, poporul antiochian revoltat pentru că împēratul Teodosiu Marele a impus contribuțiunii estra-ordinarie asupra provinciilor orientali ale imperiului roman, a dărímat statuele familiei împērătesce ridicate în Antiochia și a comis și alte escese. Împēratul mánindu-se a voit să pedepsescă aspru cetatea Antiochia. S. Ioan Chrisostom, pre atunci preot în acéstă cetate, a ținut 21 cuvintări sacre numite despre statue, prin cari cuvintări s'a nisuit și încă cu deplin succes de a deștepta în popor părere de rău și înduplecă pre împēratul să ierte cetății pentru crima fiilor ei. Spre a obține iertare și grație dela împēratul s'a întreprus pentru popor la împēratul și bētránul episcop al Antiochiei Flavian (v. hom. III și hom. XXI cãtră poporul antiochian.)

bucurie cuvîntul lui. Chiar aici vom afla mijloc de alinare în suferințele noastre etc.“

b) Durata timpului încă e de mare moment la succesul cuvîntării. Dacă timpul destinat pentru predică e prea scurt, nu se poate eshauria și desvîli deajuns materia predicii, dacă durează predica prea lung obosese și lîncezesce atențiunea ascultătorilor. Principiul e: mai bine se fie cuvîntarea sacră mai scurtă, de cât prea lungă. Ómenii cari la vorbirii și produțiunii lumesci petrec óre întregi, la predicele lungi devin impacienți. Lucrul e ușor de înțeles, cele dintâii escită curiositatea și delecteză simțirile, predica înainte de tóte ínse are să întărească credința și țintesece la înfrânarea simților.

Conc. Trid (sess. 5 c. 2) încă impune parochilor să țină predici scurte. Cuvîntările, ce se țin la s. liturgie aú să dureze 20—30 minute, numai cu ocaziuni de tot solemne pot fi cu ceva mai lungi. În privința acésta ne-aú premers cu esemplu ss. părinți, ale căror homilií sunt scurte. Asemenea sunt scurte și cuvîntările celor mai mulți predicatori de renume.

Cu privire la marii oratorii francesi din secl. XVI, a căror discursuri sunt fórte lungi, e de observat, că vorbirile lor s'aú ținut mai ales la curte și înainte a unui auditoriú fórte cult, pre lîngă aceea nu le avem așa după cum aú fost ținute, ci prelucrate. Așa cuvîntările lui Bourdaloue aú fost prelucrate de P. Brettonneau, Massillon însu-și și le-a prelucrat, tot așa și Bossuet. Altcum în cuvîntările ordinare și acești oratorii observaú scurțimea cuvenită, bine sciind, că nu se unesece cu decența amvonului să ocupe prea mult paciința ascultătorilor.

4. *Locul*, în care se ține predica de asemenea se cade să-l aibă în vedere oratorul sacru. Când predică în biserică tot ce-l încunjură inspiră sântenie și pietate, decí bunăcuviința aduce cu sine, ca sântenie și devotațiune sacră să transpire și din cuvintele și purtarea oratorului. Oratorul profan în loc profan își póte permite câte-o licență, care nici de cum nu se șede la cuvîntările împreunate cu servițiul divin în biserică orí afară de biserică, la administrarea ss. sacramente și sacramentale. Dacă de cutare loc sunt legate anumite evenimente orí reminiscințe istorice, oratorul ingenios le póte releva cu succes spre a descepta atențiunea și câștiga bunăvoința ascultătorilor. Spre es.: de acolo își trage originea orí

*) Hom. II către pop. antioch.

a petrecut acolo cutare sânt; s'a întâmplat o minune; e loc de pe-regrinagii etc.

§. 39. **Precauțiunea oratorică.**

În legătură intimă cu decența oratorică e și precauțiunea oratorică. Ea consistă în dibăcia oratorului de a cruța susceptibilitatea ascultătorilor și a evita în cuvîntare orî ce dispoziție nefavorabilă scopului ce-l urmărește prin predică. Oratorul precaut nu perde din vedere nici pre un moment modul de cugetare și simțire a poporului, dorințele, aspirațiunile, prejudețele și cu un cuvînt starea lui sufletescă. În specie:

a) Este lipsă de precauțiune mare, când oratorul e silit să *admonieze* pre ascultătorii săi pentru scăderile, de cari sufer și de cari nu voesc a se lăpăda. Esperința ne învață că ómenii nu bucuros primesc admonițiuni și înfruntări, precum zice adagiul: „Obsequium amicos, veritas inimicos parit.“ Acésta, ce e drept, nu are să-l rețină pre orator dela împlinirea detorinței sale, dar îi impune prudință. Oratorul prudent face admonițiunea numai când apare ca necesară pentru binele comunității, căci admonițiunile particularilor nu forméză obiectul predicei, ci al instrucțiunii private.

Prin instrucțiune acomodată și părintescă oratorul va convinge poporul despre răul, de care suferă și periculele, la cari se espune, dacă va mai continua a merge pre calea apucată, precum și despre aceea, că admonițiunea salutară, ce o face, *provine din iubirea și îngrijirea* ce o nutresce față de sufletele lor.

S. Chrisostom își începe admonierea în contra avarilor așa: „Eü sciü bine, că între voi sunt unii, cari nu bucuros ascultă cuvintele mele, nu le place, că îi îndemn așa adeseori să părăsescă averile pămîntesci și bunurile temporali. Dară ce var folosi, dacă eü ași înceta de a vă admonia în sensul acesta? dacă eü spre a vă cruța a-și tăcé și a-și întrelăsa a vă aduce aminte de detorințele vóstre, óre prin acésta fire-ați asigurați în contra infernului? Aü nu ați păcătui voi cu atât mai nesocotit, și pentru aceea cu atât mai aspru ați fi și pedepsiți? Și eü, care uitându-mi de datorința mea, a-și fi tăcut, m'ași face răspundătoriü penru osîndirea vóstră. Ce var ajuta așa dară iubirea mea neîntogmită și indulgința mea înfiorătoare? Neaducându-vă ea nici cel mai mic bine, din contra numai ar mări nefericirea vóstră. Ce ar folosi, dacă v'ași ținé cuvîntări, pre cari le-ați asculta cu plăcere, și prin acésta v'ași trăda durerilor, cari nici odată nu încetéază? Aü nu e mai bine

să ve causez aici o mică neplăcere, o durere care trece, dară să ve scutesc de acel foc, care nici când nu se stinge.“

b) O rară precauțiune se recere și când oratorul are să desrădăcineze din credincioși datini plăcute poporului, prejudețe învechite, legate de lucruri altcum pii și salutari (spre es. de ss. sacramente, peregrinări etc.) și aspirațiuni neîntogmite, reducerea sărbătorilor, etc. ori să înduplece pre credincioși la sacrificii extraordinare, la cari ei nu s'ar fi așteptat; în atare cas cu un cuvînt precugetat, ba și cu ori ce mișcare, privire ori accentuare neoportună și nu destul de precaută pôte frustra scopul cuvîntării. Prin cuvinte alese se va sili, ca pre încetul și atât de natural să presinte obiectul din cestiune, ca și cum el de sine s'ar oferi și inpune ascultătorilor așa cât ei ôre cum nu pot să decline acceptarea lui.

Étă cum se adreséză un paroch venerabil, din Chersi, cătră poporul, care nu voia să renunțe la datina de a se înmorminta în cetate în jurul bisericeii, el zice: „Fii mei eũ aud cum pietatea vóstră murmură și zice: *Pentru ce voesc a ne lipsi de mângăerca acésta de a fi înmormîntați cu părinții nostri? Pentru ce ne opresc de a ne amesteca cenușa nóstră cu a lor?* Numai pentru aceea, că după mórtea vóstră să nu faceți rěu fiilor vostri, cărora le voiți atăta bine în cursul vieței vóstre; numai pentru de a strica o rea întrebuințare atât de periculósă, în fine numai de a sfărma o deprindere împotrivotóre omenirii.

Ei bine! Voiți voi a cumpěra o deșértă mulțămire cu prețul vieței sau al sănătății urmașilor vostri? O ceriule! Etă eũ de aici vėd înfiorându-se și rėsărind trupurile strămoșilor vostri când ve vor depune în mormintele lor; eũ îi aud strigând: *ei nu sunt fii nostri, căci noi n'am fost așa de barbari.* Nu fraților mei, voi nu veți amesteca cenușa vóstră cu aceea a părinților vostri, dară o veți amesteca cu cea a fiilor vostri, a amicilor vostri, și a neamurilor vóstre, cari viețuesc încă; voi o veți amesteca cu a mea; așa eũ voesc, ca trupul meũ să fie depus în mijlocul vostru în cemetierul cel nou. Acei cari se vor nasce după voi, vor veni a se închina asupra mormintelor nóstre, ca asupra acelora ale binefăcătorilor lor, și ôsele nóstre vor trėsări de bucurie. Care dintre voi se va împotrivi de a me urma și a me imita? care va voi a părăsi pre șeful și preotul sėu? Ah! dacă ar fi așa, eũ vė declar, că în ziua învierii, me voiũ scula singur din mijlocul acestui cimiteriũ pustiũ, voiũ merge spre a me înfățișa înaintea judecătoriului celui mare, îi voiũ da socotělă de turma ce m'ă încredințat'o; și eũ părintele vostru frațele vostru, amicul vostru de îndurare, eũ ministrul păcii și al misericordiei, eũ însu-mi voiũ fi cel dintăiũ pârîtor al vostru înaintea scaunului de judecată a lui Isus Christos, eũ voiũ chiema rėsplătirea cerescă asupra acelor necredincioși, cari nevrënd a me asculta s'ar

fi făcut culpași împotriva regelui, religiunii și omenirii.“ Acésta cuvintare a și avut efectul dorit. ¹⁾

În deosebî, când e vorbă de scăderi oratorul precaut nu generaliséză, ci face distingere între cei răi și între cei buni, să apară, ca și cum ar crede, că cei răi nu sunt așa mulți; prin acésta a câștigat deja pre cei buni pre partea sa. La cei răi încă distinge între însușirile lor cele bune, pre cari le laudă și între celea rele, pre cari e silit a le reproba, accentuând, că de ceste din urmă ar puté ușor să se mântuésă, numai să voéscă serios. Și să arete față de cei slabi blândeță și compătimire. Când e vorbă de combaterea superstițiunii de asemenea să separeze deplin adevêrul de superstițiune. ²⁾

c) De multe ori vin în legătură cu tema, ce se propune, întâmplări, amintirea căroră e de natură de a provoca susceptibilități, de a resuscita dureri învechite și a face să sangereze inima unor ascultători. Atari întâmplări, dacă nu se pot retăcé, să se facă numai alusiune la ele ori să se atingă numai în câte va cuvinte, prin o asemănare, circumscriere, preterițiuni etc.

Mai consult e în atari casuri a le îmbrăca în cuvintele sântei Scripturi, luate în sens acomodat. Atari casuri pot să vină înainte mai ales la cuvintările panegirice și la cele funebrale. Spre a cruța sensibilitatea a lor anumite persóne oratorul sacru nici când să nu sacrifice adevêrul, ori chiar să laude și înfrumșeteze vițiul. Așa ceva nu se unesce cu spiritul evangelic.

Un model de precauțiune în privința acésta aflăm la Bossuet care în panegiricul lui Condé, când ajunge la perioada, în care acésta pre timpul revoluțiunii era contrar roialștilor, zice:

Fiind că acum trebuie să vorbesc despre lucruri, despre cari ași voi să tac în veci, până la aceea prinsóre fatală el nici de cum nu a cugetat, că s'ar întreprinde ceva în contra statului, și dacă a dorit să obțină grații, mai mult a dorit să le merite. Eú pot să repețesc înaintea celor mai bătrâni cuvintele, cari le-am auđit din gura lui — ele ne permit a privi în adîncul sufletului sêu, — când vorbea de aceea nefericită închisóre zicea, că a mers acolo ca cel mai inocent om și a eșit ca cel mai vinovat. Ah continuă el, eú nu am pretins alt ceva de cât servițiul regelui și maiestatea statului. În cuvintele lui se observa o sinceră îngrijire, așa departe ajunsese prin nenorocirea sa. Dar fără a voi să escus ceea ce el însu-și atât de tare a desaprobat, permiteți, ca să nu mai vorbim

¹⁾ v. Gusti. Retorica romană, ed. II. p. 280—1. ²⁾ 2 Cor. 2.

despre aceea, ci să zicem, că precum în gloria eternă greșelele sântilor, cari au făcut penitență, se acoper cu ce au făcut spre a le repara, și ornate cu splendoria gloriei eterne nu se mai arată; tot asemenea și la greșelele, ce atât de sincer fură recunoscute și în consecință prin servitiile fidele atât de glorios reparate, să privim numai la consciențiositatea umilită a unui principe, care face penitență, și la blândeța unui mare rege, care iertă.

d) Nu putem încheia fără ca să amintim, cum are să-și îndrepte oratorul lipsa precauțiunii; anume dacă în decursul cuvîntării i-a scăpat vre-o espresiune nepotrivită, ce poate indigna pe o parte a auditoriului; cât ce observă așa ceva să-și rectifice espresiunea, delăturând nedumeririle, ce eventual le-ar fi provocat.

Așa spre es. Massillon vorbind despre zelul arhiepiscopului de Lyon Villeroy de a face visitațiunii canonice și despre edificarea poporului cu atare ocaziuni, el a zis: „De mult această diecesă n'a mai avut privescea de a vedé pre arhieriei sêi transversându-o și ca și nori sacri a-și revêrsa róua ceriului preste diferitele ei ținuturi. Bêtrânii, cari au avut ore când mângăerea de a privi în moșiele lor retrase pre păstorii lor, o spun acesta nepoților lor ca o minune a anticității.“

Spre a delătura împresiunea penibilă, ce a putut-o produce amintirea, că episcopii de mai înainte au întrelăsat visitațiunile adauge: „Dómne feresce, ca eu să voesc a întuneca aici memoria acelor arhieriei spre a ridica ceea a prelatului, pre care îl deplângem în óra acesta. Eú venerez sacrele osăminte ale acelor bărbați, și sciú destul de bine, că ei au trăit în timpuri deplorabile“ etc.

Dacă numai după ce a descins de pre amvon observă oratorul, că a folosit vre o espresiune nepotrivită, este consult, ca în proxima cuvîntare să întogmescă așa lucrul, în cât să se pară natural reflectarea, la ceea ce a zis în predica precedentă, când apoi fără a spune că a greșit, clarifică lucrul față de care s'au putut nasce păreri eronate prin espresiunea nepotrivită, de care s'a servit oratorul. Tot asemenea face și când presupune, că admonițiunea dată a putut înstrăina pre credincioși de ascultarea cuvîntului dumnezeesc.

Așa s. Ioan Chrisostom reflectând la vorbirea sa „despre înfrângerea inimei și pedépsa, ce îi așteptă pre cei ce se cuminecă cu nedemnitare,“ cuvîntarea următoare și-o începe așa: „Cred, că de unăzi v'am mustrat și v'am produs o rană mai adincă; deci aflu de lipsă, ca azi să o curăm și să aplicăm medicamente mai blânde. Acesta e cea mai bună metodă de a cura, ca ranele nu numai să se taie, ci să se și lege . . . Fiind că unii neputând suferi amărăciunea causată prin cuvintele nóstre s'au idignat și aprins și

ziceaŭ: Ne înstrăinezi de s. masă și ne respingi dela cuminecătură. De aceea sum constrins a le zice acestea, ca să vedeți, că eu nu ve înstrăinez, ci ve chiem, nu ve depărtez nici resping, ci mai virtos voesc a ve atrage prin însa-și muștrarea. Căci frica pedepsei prevestite, cădând ca și focul în cêră în consciința celor ce pęcătuesc, disolve și împrăstie delictete; frica amenințând curăță și limpedesce gândirea și ne însuflă mai mare încredere; concepându-se încrederea se nasce promptitudinea sufletului de a se apropia mai des la cuminecarea cu sântele și preacuratele misterie. Și precum și cel ce prescrie medicamente amari celor, cari pătinesc de stomach și se îngrețosează de mănăcări, espurgându-i de umorile cele rele, le escită apetitul perdut și face ca cu mai mare poftă să guste mănăcările obicinuite; așa și acela, care zice cuvinte mai aspre, curăță mintea de cugetele rele și scutură gréua sarcină a pecatelor, făcând ca consciința să resufle și cu multă voluptate să guste trupul Domnului. Decî cele zise nu aŭ să ve mănîe, ci aveți mai virtos să le aprobați și lăudați.“

Dacă oratorul crede, că ascultătorii n'aŭ înțeles espresiunea nepotrivită, ori asupra lor n'a făcut nici o impresiune, e consult a nu se mai întorce, ci a trece mai de parte, căci stăruind asupra ei, pôte că ar avé acum efectul nefavorabil, ce nu l'a avut la început.

§. 40. Complimentul oratoric.

Oratorul sacru une ori vine în poziția de a trebui să dée în predică espresiune sentimentelor de gratitudine, stimă și reverință față de cutare binefăcătoriu ori patron al bisericei ori a cutării instituțiunii pie, sau față de alte persóne distinse prin virtuțile și însușirile eminente, ori prin poziția, ce o ocupă. Acéstă espresiune de laudă, gratitudine, stimă și reverință vine înainte în elocință sub numirea de „*compliment oratoric*.“

Urme despre complimente oratorice aflăm încă la ss. părinți. Așa s. Ambrosiu în funebralul împératului Teodosiu M. laudă pre fii acestuia: Honoriu și Arcadiu zicând: „Așa dară un împérat atât de mare s'a depărtat dela noi, inse nu s'a depărtat de tot. Ne-a lăsat fii, în cari trebuie să-l recunóscem pre el, și în cari îl vedem și onorăm.“ Cu deosebire eraŭ în us (ba chiar abus) complimentele la marii oratori francesi din secl. XVII-lea. Aceștia în predicele lor de comun adresaŭ cuvinte de laudă cătră membrii familiei domnitóre, cari asistaŭ la predică. Laudele lor nu odată aŭ trecut în lingușiri formali.

În teorie se pot aduce multe rațiuni în favorul complimentelor oratorice, căci binefăcătorilor trebuie să li-se mulțămescă uneori și publice, fapta virtuosă trebuie ridicată și lăudată și în concret, ca astfel să mai ușor să fie aprețiată și urmată; cu toate acestea în praxă numai rar se pot recomanda complimentele în predică. Lauda ușor nasce superbie în cel lăudat, érá lăudătoriul arare-orí o póte face între marginile adevărului; el neîncetat este espus la pericolul de a exagera și cădé în lingușiri, cari sunt incompatibili cu demnitatea și sanctitatea amvonului, de unde are să resune numai curatul adevăr. La cazul când este silit oratorul a lăuda în predică persoane vii, presente orí absente, să fie cu luare aminte la următoarele:

a) Lauda și preste tot espresiunea de reverință, stimă și recunoscință să nu fie cercată, ci órecum să se impună de sine, fiind în nex intim și natural cu tema respective cu împrejurările, între cari se ține predica.

S. Ioan Chrisostom laudă pre episcopul seú Flavian, care a plecat să implóre dela împératul grație pentru popor, ¹⁾ astfel: „Când privesc la acésta catedră părăsită și fără de învățatoriú, deodată me bucur și vèrs lacrimi: vèrs lacrimi, fiind că nu vèd de față pre părintele nostru, me bucur inse fiind că pentru mântuirea noastră a plecat el, s'a depărtat ca să scape acest popor de mânia împératului. Acésta e o podóbă și pentru voi și e o cunună și pentru el. E podóbă pentru voi, că sunteți fericiți de a avé un atare părinte; e corónă pentru el, că fiind atât de binevoitoriú față de fii seí, prin fapte confirmă zisa Mântuitoriului, „păstoriul cel bun sufletul și-l pune pentru oi.“ S'a depărtat ca să-și pună sufletul pentru noi toți, deși erau multe motive, cari il opreau să plece și'l constrîngeau să rămână aici: mai întâiú etatea ajunsă la adânci bătrânețe, apoi debilitatea corpului și asprimea anutimpului, precum și solemnitatea sacrelor sèrbători (Pascile). La acestea se adauge, că unica lui soră se află în agonie. Cu toate acestea a desconsiderat și consângenitatea și bătrâneța și slăbiciunea și vitregimea timpului și asprimea drumului, și preferindu-ve tuturor pre voi și mântuirea voastră, rupe toate acestea catene, și cași un tinér se duce bătrânul, și însuflețirea órecum îi dá aripi.“

b) Complimentul să se facă în spirit apostolic, manifestându-se în el iubirea de adevăr și tendența de a nutri și întări sentimentul religios. Chiar din acest motiv se aduce laudă și recunoscință numai pentru fapte mărețe și virtuți creștinesci, cari în adevăr merită a fi lăudate, érá nu pentru lucruri ordinare, orí profane și străine de religione.

¹⁾ Hom. III. către pop. antiochian.

c) Complimentul să fie concipiat în un stil sêrbătoresc și demn. Oratorul să-și cumpênescă bine tôte espresiunile, ca să nu vateme nici modestia persônei lăudate, nici adevêrul și nici decorul amvonului.

Mai recomandabil este a exprima lauda în formă de rugăciune ori de mulțămită cătră Dumnezeu, fără a căruî dar și binecuvîntare tôte nisuințele nôstre sunt deserte și fără de fruct.

d) Locul complimentului este saũ în esordiũ ¹⁾ (cum e în cuvîntările iubilare) . . . saũ în epilog, când servește ca închiere. Așa Bourdaloue cuvîntarea la sêrbătórea tuturor sântilor și-o încheie cu următorul compliment la adresa regelui Ludovic XIV-lea:

„Acêsta este, Sire, gloria (cerescă, de care se bucură sântiî), care vi se păstréză și care va deseveși fericirea Vóstră. Tôte cele alalte fapte ori cât de mari, uimitóre și mai pre sus de ori ce laudă ar fi ele, totuși nu deplinesc misiunea Maiestății Vóstre. Ea are să fie încoronată prin sanctitate și încã prin o sanctitate preamărită în ceriuri. Nu mi se va puté imputa lingușire, dacã o zic, că nici când nu a priceput așa bine un monarch arta de a guverna, ca Maiestatea Vóstră. Dară, Sire, nimica nu v'ar folosi, că a-Ți priceput așa bine arta de a domni preste ómenî, dacã nu v'ar fi cunoscută și aceea, care face pre om apt de a domni órecând împreună cu Dumnezeu. Dacã fericirea unui principe ar consta în mulțimea cuceririlor, și dacã ea ar fi legată de virtuțile regali și acelea, cari înalță pre un eroũ și-l apoteoséză înaintea lumii, Maiestatea Vóstră, în sine mulțamit, nimic nu a-Ți mai avé de dorit, ar trebui numai să gustați în liniște fruptele mărețelor Vóstre fapte. Tôte acestea înse, Sire, sunt prea puțin pentru Voi. Maiestatea Vóstră sunteți prealuminat, ca să credeți, că ceea ce constituie perfecțiunea unui rege după conceptul lumii, ar fi de ajuns spre a constitui adevêrata fericire și glorie a unui rege creștin. A domni în ceriũ, fără a fi domnit cândva pre pãmînt, acêsta e sórtea celor mai mulți dintre sânti, și acêsta e de ajuns spre a fi fericit; dară și a nu domni nici când în ceriũ, e sórtea la nenumărați principî: la principî perversi și în consecință nefericiți. Eũ am încrederea tare, scrise óre-când s. Bernard, și ceea ce a zis el unui cap încoronat, Vo zic și eũ azi Maiestății Vóstre, eũ am încrederea sigură, că Voi veți domni și în lume și în ceriuri. ²⁾ . . . Oh Dumnezeul meũ, care cu darul teũ creezi atari regi, voiũ să zic regi sânti, este o mângăere pentru mine, că acela, căruî am onóre a-i propune cuvîntul teũ prin agerimea și mărimea de spirit este apt a împline mărețele

¹⁾ vezi: Massillon în predica pentru Dumineca tuturor sântilor, în versiunea romană de I. Genț, Oradea-mare 1898, tom. I. p. 391. ²⁾ Sed confido, quod et hic et in aeternum regnabitis. Bern. Ep.

tale intențiunii. Sântenia unui creștin e órecum efectul grației; sântenia unui principe e un cap de operă al aceleia; dară sântenia unui rege e o minune a grației; și sântenia celui mai mare și mai nețermurit dintre regi este un op miraculos al grației; și Tu Dómne pentru acésta îi vei păstra răsplătirea.“

Cap III.

Mijlócele oratorice spre a îndupleca.

§. 41. Mișcarea vocii.

Ca elocința sacră să-și ajungă scopul intenționat prin predicare cu luminarea minții și delectarea inimii ascultătorilor are să împreune și mișcarea saú înduplecarea vocii lor spre o viață plăcută lui Dumnezeu. Voința omenescă se determină pentru ceea ce-i presentă intelectul ca „bun“ saú ca obiect corěspunďetoriú tendenței sale naturale, din contră averséză, ce i se presentă ca rău. ¹⁾

Creștinul prin instrucțiunea religiósă ajutat de grația divină póte ajunge la cunoscința și credința supranaturală a adevărului. Acésta convinčțiune religiósă inse nu invólvă în sine și libera lui determinațiune spre a se conforma totdeauna în viața adevărului supranatural cunoscut. Decí detorința oratorului sacru este să-și întogmescă astfeliú discursul, cât nu numai să instrueze și delecteze pre ascultători, ci deodată să influințeze în mod hotărítor asupra voinței și liberei lor determinări, înduplecându-i, ca pururea să fie resoluți a încunjura răul și a face binele, saú cu alte cuvinte a-i îndupleca la o viață morală corěspunďetóre doctrinei, ce li se propune. Înduplecarea vocii spre ceea ce e bun constitue triumful elocinței. „Probare necessitatis est, delectare suavitatis, flectere victoriae“ zice Cicero. ²⁾ La cari cuvinte provocându-se s. Augustin adauge: „Ideo autem victoriae est flectere, quia fieri potest, ut doceatur et delectetur. et non assentiatur. Quid autem illa duo proderunt, si desit hoc tertium . . . . Cum id docetur, quod agendum est, et ideo docetur ut agatur, frustra persuadetur verum esse, quod dicitur, frustra placet modus ipse, quo dicitur, si non ita dicitur, ut agatur. Oportet igitur eloquentem ecclesiasticum, quando suadet aliquid

¹⁾ Dr. V. Hossu, Manual de Psychologie și Logică Blaș, 1898 § 25.

²⁾ Orat. c. 21, n. 69.

quod agendum est, non solum docere ut instruat, et delectare ut teneat, verum etiam flectere ut vincat.“¹⁾

La înduplecarea ascultătorilor spre o viață corăspundătoare doctrinei religioase conduce înainte de tôte insa-și instrucțiunea fundată, căci cuvântul Domnului bine propus nu numai luminéază mintea și încăldește inima ascultătorilor, ci deodată le mișcă voia. Mai de parte mijlócele oratorice, cari servesc spre a delecta, captivând inima ascultătorilor, înrîuresc nespus de mult asupra voii lor; ei avënd încredere în orator și ascultându-l cu atențiune și bunavoință de comun se vor simți îndemnați a și implini, ceea ce le recomandă și inculcă el.

Când pedecile și greutățile împreunate cu deprinderea virtuții sunt mari, érá poftele și inclinările spre lucruri rele și oprite sunt vehemente, instruirea și delectarea adeseori se dovedesc de nesuficienți la înduplecarea voii spre bine. În atari casuri ca lucrul, la care s'a pus fundament prin istrucțiune, indicându-se normele sigure, după cari avem să ne îndreptăm cugetele, sentimentele și lucrările nóstre, să nu rămână neterminat, trebuie să recurgem la acele mijlóce, cari ifluințéază în un mod mai eficace asupra liberei determinatiunii pentru bunul moral cunoscut. Aceste mijlóce sunt motivele și escitarea respective moderarea afectelor. Motivele se referesc la apetitul rațional sau voință, érá afectele privesc în deosebă apetitul inferior sau simțul. Ele sunt în nex intim, avëndu-și afectele fundamentul în motive, érá acestea primindu-și eficacia dela afecte.

§. 42. **Motivele homiletice.**

Motive (argumenta moventia) se zic acele probe oratorice, cari convingënd pre ascultători despre cutare bun, le escită apetitul spre al pofti, respective a aversa réul opus aceluí bun. Prin ácésa motivele influințéază asupra liberei determinării sau mișcă voința ascultătorilor spre a se determina pentru bunul propus.

Ca cutare lucru să ni se presente ca bun, póte fi considerat din diferite puncte de vedere, anume:

1. *Se relevéază înaintea ascultătorilor bunătatea ori réutatea intrinsecă a cutărui lucru ori lucrări.* Lucrul îl considerăm de bun fiind că e rațional, e just, e cuvenincios, e laudabil, ca să-l facem, în cât suntem ómeni, creștini, clerici etc., respective cutare faptă e în

¹⁾ Doctr. christ. IV. c. 28 și 29.

sine rea, abominabilă, rușinosă, periculoasă și fatală în consecințele sale. Spre es. necumpătul e în sine rău și nerațional, el degradază pre om mai pre jos de cât animalul, care urmând boldului natural nu escedeză, necumpătul ruinează sănătatea și scurtază viața celui necumpetat, îi risipește averea, conturbă pacea familiară și aduce cu sine și alte multe nefericiri etc. Cu cât va presenta oratorul în o lumină mai clară bunătatea respective răutatea unui lucru, cu atât va avé cuvîntarea sa mai mare efect practic; deórece, ce e bun și onest, dela fire ne atrage, pre când ce e rău, rușinos și de jos ne disgustă și respinge.

2. *Se arată bunătatea ori răutatea lucrului în raport cu Dumnezeu*, așa la împlinirea preceptelor dumnezeesci trebuie să ne misce simțul de recunoscință și iubire față de Dumnezeu, care e Domnul nostru suprem, Părintele preabun, dela care avem viață, sănătate, puteri sufletesci și trupesci și dela bunăvoința căruî atêrnăm în tot minutul în tóte privințele. Decî e just ca să fim recunoscători, să-l iubim mai pre sus de tóte și să-î împlinim voia cea preasântă.

3. *Față de noi înșine* se consideră ceva „bun“ în cât ne procură o delectare, ori folos; ne promovază binele și prosperitatea temporală, e posibil, plăcut, ușor, respective e mijloc apt ori chiar necesar spre a ne dobêndi fericirea eternă. Spre es. iertarea inamicilor ne procură linisce sufletescă, e vrednică de creștini, e absolut de lipsă spre mântuire, pentru că Domnul Christos apriat ne zice: „*érá de nu veți ierta ómenilor greșelele lor, nici Tatál vostru nu va ierta greșelele vóstre.*“ ¹⁾

4. *Se póte considera un lucru ca bun în raport cu deaprópele*, anume: în raport cu indiviđii singuraticî, cu familia, cu comunitatea, din care facem parte, cu țara, cu biserica, aducêndu-le un folos, onóre, glorie etc., ori causându-le daună, rușine și nefericire. Aici purcedem din sentimentul simpatetic, imitând pre Domnul Christos, carele din iubire față de noi ómenii și-a jertfit viața pentru binele și fericirea nóstră. Creștiniî cei dintâiú își oferiau de bună voie întrégă averea spre ajutorarea celor miseri și lipsiți. ²⁾

Oratorul sacru nici când să nu se mărginescă numai la motive naturali, căci contra acestora perversitatea omenescă inventeză o mulțime de preteste spre a-și escusa faptele respective omisiunile

¹⁾ Mat. 6, 15. ²⁾ Fapt. ap. 4, 34.

culpabile; din această cauză oratorul sacru să se provoce și la motive supranaturale, față de cari trebuie să amuțescă ori ce rezonanță sofistică. Altcum însă și natura elocinței sacre aduce cu sine, ca oratorul, precum la probare, așa și la înduplecarea vocii pondul principal să-l pună pe auctoritatea lui Dumnezeu, a cărui voință trebuie să o împlinim. Spre es. combaterea beției numai din motivele naturale, că strică sănătatea, ruinează averea, perde numele cel bun etc., nu e suficientă spre a-l îndupleca pe omul beutoriul la cumpăt; el se poate provoca și la casuri, în cari nu este evident, că beția ar avea atari urmări; apoi rezonază în sine: cine ce are cu sănătatea, averea și numele meu cel bun? poate că el nici nu mai are nimica de pierdut în această privință; deci oratorul să se provoce, la mandatul dumnezeesc, care opresce beția și o pedepsește cu eschiderea dela împărăția cerescă și cu focul cel nestins al iadului. ¹⁾

Ca un model de a valora motivele homiletice ne servește s. Ioan Chrisostom în ultima cuvântare despre statue, unde introduce pe bătrânul episcop Flavian implorând dela împăratul Teodosiu M. iertare pentru poporul din Antiochia. Venerabilul episcop cu ochii scăldați în lacrimi și deprimat de întristare intrând în curtea împărătească din Constantinopol nici ochii nu cutază să-și ridice, ci sta ca mut, până ce observându-l împăratul l'a agrăit. După acestea oftând adânc începe: „Mărturisim, o împărate, și noi nu o putem nega; iubirea ta față de cetatea noastră e fără păreche. Și pentru aceea durerea noastră se potențază, că diavolul, invidiindu-ne iubirea, ne-am arătat ingrati față de binefăcătorul nostru și preste măsură l-am supărat. Dărimă, aprinde, ucide, fă ori și ce, nici așa nu ne vei pedepsi după vrednicie. Noi înșine te-am prevenit, și ne-am aruncat în o miserie mai amară de cât mórtea (relevază starea lor demnă de compătimit). Căci ce poate fi mai amar, de cât că noi fără vre-o cauză justă am esacerbat așa de cumplit pe binefăcătorul nostru, care atât de mult ne-a iubit? că totă lumea să o cunoască această și să ne condamne ca pe cei mai ingrati ómeni? Dacă ar fi năvălit barbarii asupra cetății noastre, i-ar fi dărimat mării, ar fi prefăcut în ruine casele și pe noi ne-ar fi dus ca sclavi, era un rău mai mic. Câtă vreme te aveam pre tine și ne bucuram de grația ta, aveam speranța, că toate aceste rele treceau și noi éráși ajungeam la starea de mai înainte și dobândiam o libertate mai strălucită. Acum înse lipsiți de grația ta și rumpând legătura iubirii, care ne oferia singuranță mai mare de cât ori ce mur, unde să mai aflăm scăpare, în cătrău să ne îndreptăm privirea, după ce am supărat pre un domn atât de blând și părinte atât de bun? Se par (antiochianii) a fi făcut cele mai de nesuferit lucruri, dară aū și ajuns în cea mai deplou-

¹⁾ 1 Cor. 6, 10.

rabilă situație, căci nu mai îndrăznesc a căuta la nime în față și abia cuteză a privi spre sóre; rușinea ne contrage genele și constringe a ne ascunde dinaintea ómenilor. (Mai jos spune, că mulți de gróză și rușine au părăsit cetatea, și-au căutat refugiu prin spelunci și prin deșerturi, unde unii au cădut pradă fiarólor).

„Totuși dacă voesci, o Împérate! se află încă balsam pentru rane, se află încă remediú pentru un rău atât de mare. Și la ómenii privați se întâmplă adese-ori, că ofense mari și de nesuferit dau prilej la cea mai mare iubire; așa s'a întâmplat cu neamul nostru omenesc. Dumnezeu, când a creat pre om și aședându-l în paradis l'a, înălțat la atâta onóre, diavolul neputând suferi acésta prosperitate l'a invidiat și l'a scos din demnitatea avută. Dumnezeu înse nu numai că nu l'a părăsit, ci în locul paradisiului nă-a deschis ceriul, chiar prin acésta arétându-și marea sa bunătate și pre diavolul cu atât mai virtos pedepsindu-l. Fă și Tu asemenea! Demonii n'au lăsat nimic nemișcat, ca cetatea cea mai iubită a Ta, să o lipsescă de grația Ta, sciind'o Tu acésta pedepsesce-ne cum îți place, numai amicitia de mai înainte nu nă-o detrage. Și acum, dacă e iertat a zice ceva, ce nu aveam de cuget a zice: numără și acum cetatea noastră de cea dintâiu între cele iubite, dacă voesci să-Ți rėsbună asupra diavolului. Căci dacă o dėrim și o ruinez și ștergi de pre fața pămintului, se ímplinesce ceea ce au intenționat demonii; ér dacă-Ți domolesc mânia și declar, că érá o iubesci ca și mai înainte, le íngi o rană mortală și índeplinesci cea mai aspră rėsbunare arétând, că prin insidiile lor nu numai că nu și-au ajuns scopul, ci din contră s'a întâmplat chiar contrariul, la cele intenționate de ei. E și echitabil s'o faci acésta și să Te înduri de o cetate, pre care demonii au invidiat'o din cauza iubirii tale... Zici, că ai fost insultat, că ai suferit ceea ce n'a suferit nici unul dintre domnitorii de mai înainte. Dar, o grațiose, prea íntepte și prea evlaviosule! dacă voesci, acésta batjocură îți póte aduce o corónă cu mult mai strălucită, mai mare, de cât diadema, ce o porți. Diadema acésta, ce e drept, este insignul virtuții tale, dar și indiciul liberalității celui ce Ți-a dat'o; corónă ímpletită de grația Ta va fi numai meritul Tėu și al íntelepciunii Tale; nici nu Te vor admira ómenii atâta pentru aceste petrii prețioase, cât pentru ívingerea raportată asupra indignațiunii Tale. Ți-au rėsturnat statuele? Tu-Ți poți ridica mai strălucite de cât acelea. Dacă ierți crima celor ce Ți-au făcut injurie și nu le decretezi lor nici o pedepsă, ei nu-Ți vor ridica în for statuă de aramă, nici de aur, nici de petri scumpe, nu, ci un monument mai prețios de cât cea mai prețioasă materie de statue, ínfrumșețat cu grația și misericordia Ta. Atare monument îți va ridica fiecare în inima sa și Tu vei avé atâtea statue, câtí ómeni vor trăi pre pămint. Căci nu numai noi ci și urmașii nostri și tóte generațiunile viitoare vor aúdi despre bunătatea Ta și Te vor admira și iubi, ca și când ai fi manifestat'o față de ei. (Aici aduce esemplul împératului Constantin M., care nu a pedepsit pre

cei ce i-au bătut cu petri icóna; apoi se provócă chiar la esemplul lui Teodosiu, care agratiază la Pasci pre criminali; iertând pre antiochianii cași când i-ar invia din morți, și acesta marinimositate, nu-l costéză de cât un singur cuvint. Îi aduce aminte împératului, că grecii, judeii și barbarii, lumea întrégă așteptă cu încordare judecata dînsului, și dacă va cruța pre vinovați toți preamăresc pre Dumnezeu și vor zice între sine: „Cât de mare trebuie să fie puterea creștinismului, care a înfrénat mânia aceluia, care nu are pre nimene preste sine pre pămînt, cărui-i stă în putere a nimici și pustii tóte, se învață a se modera așa, cum nici o persónă privată nu s'ar sci modera. Sigur, Dumnezeu creștinilor e un Dumnezeu puternic, care face din ómenii ângeri și-i înalță preste tóte slăbiciunile naturei omenesci.“ Apoi amintesce împératului, că iertând pre acei ómenii nefericiți, cari de gróză și-a părăsit locuințele ascundându-se prin spelunci și deșerturi, dînsul câștiga iubirea generală, ce nu se póte câștiga cu tesauri ori cu puterea armată)..

„Socotesce, o Împérate, că iertând ce rêsplată vei avé dela Dumnezeu nu numai pentru ce faci acum, ci și pentru ce vor îndeplini alții mai târziu. Căci dacă s'ar mai întimpla o asemenea nefericire ca acum (ceea ce Dumnezeu să ferescă) și principii ofensați ar voi să purcédă contra criminalilor, blândeța și moderațiunea ta le va fi un model, o învățatură. Ei vor roși și se vor rușina avénd înaintea lor un atare esemplu de înțeleptă moderațiune. Așa dară Tu vei deveni un învățator al tuturor urmașilor și cu tóte aceste totdeauna vei obtiné laura, și atunci când ei (imitându-te) vor deprinde cea mai sublimă marinimositate. Și dacă nu ar imita nimeni esemplul tée, totuși îți rămâne lauda și gloria în tóte generațiunile. Consideră cât de glorios va fi când vor aúdi toți urmașii, că o cetate mare vinovată de pedépsă și rês bunare, cuprinși fiind de frică toți, ducii, prefectii și judecătórii nu cuteza nime nici a-și deschide gura pentru nefericiții cetățeni; atunci un bétrân preot a lui Dumnezeu apropiindu-se de împératul singur prin privirea sa și prin cuvîntare l'a înduplecat la grație, și ceea ce n'ar fi conces nice unuia dintre supușii sêi, principele a conces acestui bétrân, mișcat de reverință față de legile dumnezeesci. Și chiar prin această, o Împérate, că cetatea m'a trimis pre mine înaintea ta — îți arată o mare onóre. Ei aú adus asupra ta cea mai strălucită și mai frumósă sentență, că deși tot principatul îți este supus, tu să preferesci pre preoții Domnului, și dacă ar fi ei ómenii nefinsemați.

Dar eú nu me present înaintea ta numai în numele lor, ci mai virtos în numele Domnului comun al ângerilor, ca acestea să-ți zic Ție preablândule și preabunule Împérate: „dacă veți ierta ómenilor greșelele lor, și tatăl vostru cel ceresc va ierta voué greșelele vóstre.“ ¹⁾ Adăți aminte de acea zi înfricoșată, când toți vom avé să dăm samă despre faptele nóstre! Dacă consciința te acasă de vre-un

¹⁾ Mat. 6, 14.

delict, te poți spăla fără osteneală și fără sudore prin judecata și sentența, ce o vei pronunța; alți soli aduc aur și argint și alte daruri de felul acesta, eu înse vii la curtea ta cu legile sante și în locul darurilor ți-le oferesc acestea și Te rog, ca să imitezi pre Domnul tău, care zilnic vătămât de noi, nu încetază a revêrsa preste noi toți darurile sale. Nu da de rușine așa dară speranța noastră, nu face ca întrepunerea mea să fie deșartă“. Discursul a avut efectul dorit, căci împăratul adânc mișcat și cu ochii plini de lacrimi eschiamă: „Domnul cel preainalt al ceriului și al pământului din iubire față de noi s'a umilit forma serbului luând și murind s'a rugat pentru persecutorii săi. Oare putere-ași eu denega iertarea supușilor mei, eu care s'un om muritoriu ca și ei. Mergi, Părintele meu, întorțe-te în grabă la turma ta, și du-le cu grația mea érași liniștea și pacea.“

În discursul acesta cu deosebită măestrie se escită afectele și invocă ca motive: starea miseră și de compătimit a Antiochianilor; consternațiunea lor, rușinarea inamicilor prin agrățiarea antiochianilor, folósele: fiind că prin iertare se manifestă nobleța și marinositatea împăratului, îi cresce și i se perpetuază gloria înaintea lumii întregi, contribue la lauda și preamărirea creștinismului, și e salutară pentru sufletul și fericirea de veci a împăratului.

§. 43. **Afectele.**

Ca motivele să aibă efectul dorit, trebuie să se propună cu căldură de ajuns și să fie străbătute de afecte. Érá sub afecte înțelegem acele emoțiuni vii și puternice ale inimei, cari provocate prin reprezentarea unui bun, respective a unui rău ne entusiasméază pentru ceea ce ni se presentă ca bun, onest, măreț etc., și ne umple de gróză și disgust față de ce e rău, de jos, trivial etc.; pre acésta cale afectele împrumută voinței nóstre energie pentru resoluțiuni salutari. Afectele se mai numesc și pasiuni, fiindcă omul sub influința lor se află în un feliu de perturbațiune sufletéscă saú de suferință. ¹⁾

Pentru influința lor cea mare asupra voinței și liberei determinări a ascultătorilor afectele sunt de mare importanță în elocința; și acel orator póte conta la mai mari succese, care pre lângă alte calități recerute, se pricepe mai bine la arta de a emoționa inima ascultătorilor prin escitarea și respective moderarea potrivită a afectelor.

Isvorul tuturor afectelor este iubirea, căci ea ne mișcă, ca să apeșim și să ne însufleșim, pentru ce ni se presentă sub un respect orí altul ca bun, și să aversăm și să ne înfiorăm

¹⁾ cfr. Dr. V. Hossu, op. c. §. 31.

de ceea ce ni se presentă ca rău. Aşa: fiind că iubim binele, îl dorim, sperăm, ne nisuiim ca să-l obţinem, érá dacă l'am obţinut ne bucurăm de el; iubirea binelui ne umple de aversiune şi grózá faţă de rău, contrariul binelui. Ne temem de rău, care ne ameninţă, desperăm, când îl considerăm de mare şi neevitabil, şi ne întristăm, când răul ne-a ajuns, deórece noi privim în rău conturbarea şi nimicirea prosperităţii şi fericirii nóstre.

Ce privesce speciile afectelor, le distingem în:

1. *Afecte concupiscibili* şi *irascibili*. Concupiscibili se zic afectele, cari ne dispun bine şi sunt: iubirea, dorul, bucuria, speranţa, îndrěsnéla, care dacă trece marginile cuvenite se preface în temeritate, emulaţiunea etc. Érá irascibili se zic afectele, cari provóca în sufletul nostru o dispoziţiune neplăcută, cum e ura, frica, mânia, desperaţiunea, întristarea, indignarea, compătimirea, ruşinea, părerea de rău etc.

2. După tăria saú intensitatea lor deosebim afectele în *line* şi *vehemenţi*. Cele dintăiú sunt emoţiuni mai domóle ale inimei, dară totuşi destul de pronunţate. Ele escitate aficiéză pre ascultătorii lin şi plăcut şi cu óre care unctiune; cei vechi designau afectele acestea cu numirea de ἡθoς saú ἡθιζόν affectus lenes, mites, compositi. Quintilian după ce susţine, că pentru grecescul ἡθoς lipsesce terminul adequat în limba latină, astfel caracterisézá afectele line: ἡθoς id erit, quod ante omnia bonitate commendabitur; non solum mite ac placidum, sed plerumque blandum et humanum, et audientibus amabile atque iucundum, in quo exprimendo summa virtus ea est, ut fluere omnia ex natura rerum hominumque videantur, quo mores dicentis ex oratione pelluceant, et quodammodo agnoscantur.“¹⁾

Afectele vehemenţi (numite de cei vechi πάθος saú παθητικός affectus, pasiuni, patimi) sunt acelea, cari produc o perturbaţiune violentă în sufletul ascultătorilor şi óre cum i fortéză să se plece şi determine spre ceea ce voesce oratorul; ele sunt ca şi nescari torenţi puternici, cari răpesc şi duc cu sine tot ce le stă în cale. Un model de escitarea afectelor vehemenţi ne ofere Massillon în cuvîntarea sa *despre numărul cel mic al aleşilor*. În acésta cuvîntare arată el, că puţiní ómení vor fi fericiti, deórece: a) puţiní sunt inocenţi orí penitenţi adevéraţi, b) principiile multímií nu sunt

¹⁾ Instit. orat. VI. c. 2.

compatibile cu mântuirea, c) principiile evangeliului sunt desconsiderate: Din aceste puncte de vedere dezvoltând tema încheie cu partea patetică, la cari ascultătorii răpiți de cuvintele oratorului involuntar s'au ridicat toți cuprinși de spaimă.

„Eū nu măi vorbesc despre cei alalți ómenī, eū privesc ca și când voi singuri ați fi pre pămīnt, étă cugetul, care pre mine me sgudue. Eū presupun, că acésta este ultima vóstră óră și capetul lumii; că ceriul se deschide deasupra capetelor vóstre, și Isus Christos înconjurat de gloria sa apare în mijlocul acestei biserici (biserica St. Eustochiu din Paris); că voi numai pentru aceea sunteți adunați aici, ca să-l audți, trémurând ca criminali consci de vinováția vóstră, asupra cărora el va să pronunțe orī sentința grației orī osânda morții de veci. Căci oricum v'ați amăgi voi, mórtea ve va afla în starea, în care ve aflați voi azi; căci tóte propusurile despre schimbarea vieței, cari ve momesc acum, ve vor momi până pre patul morții vóstre . . . . Acum ve întreb, și ve întreb cutrémurat de gróză, căci nu despart sórtea mea de a vóstră și me străpun în aceea-și pozițiune, în care doresc să fiți voi, ve întreb așa dară: Dacă s'ar aréta Isus Christos în sanctuariul acesta, în mijlocul acestei adunări, care e cea măi strălucită din lume, pentru ca să ne judece, să indeplinéscă înfricoșata separare a caprelor de cătră oi: credeți voi, că maioritatea celor adunați aici ar sta de a drépta? credeți că cel puțin de ambe părțile vor fi în număr egal? credeți, că se vor afla acei 10 drepti, pre cari odiniórá nu i-a putut afla Domnul în cincī cetăți? Eū ve întreb și voi nu sciți, eū însu-mī nu sciū, Tu singur, Dumnezeul meu! cunosci pre cei ce-ți aparțin Ție. Dară nouē nici acești din urmă nu ne sunt cunoscuți, scim inse cel puțin atâta, că păcătoșii nu-ți aparțin. Cari sunt așa dară credincioșii adunați aici? Titluri de onóre și dignități nu pot să vină aici în considerațiune, căci înaintea tribunalului lui Isus Christos v'ați desbrăcat de ele, cari sunt decī aceia? Mulți din ei sunt păcătoși, cari nu voesc a se pocăi; încă și măi mulți, cari ar voi, dară își amână pocăința; mulți alții, cari se pocăesc numai spre a cădé din noū; în fine un mare numer, cari cred, că pocăința nici nu e de lipsă. Étă céta osândiților. Depărtați aceste speci de păcătoși din acéstă adunare, căci în ziua judecării ultime ei vor fi scoși afară. Arătați-vē acum dreptilor, unde sunteți voi? céta cea mică grăbesce de a drépta! Grăul lui Isus Christos despărtesce-te, de paele destinate focului. O Dumnezeule unde sunt aleșii tēi, și ce măi rămâne pre partea ta? (La cuvintele din urmă ascultătorilor cuprinși de gróză spontaneū se ridică și cutremură, însu-și Massillon devine palid și precum spune Maury — câteva minute și-a acoperit ochii cu mânila, ca să dée ascultătorilor timp de a se reculege).

Pateticul e de două speci: direct și indirect.

În patosul direct său nemijlocit oratorul însu-și fiind emoționat se adresează de a dreptul la afectele ascultătorilor și prin puterea cuvintelor și însuflețirea proprie se silește a escita pasiunea dorită, fără vre-o pregătire anume a spiritelor. — Casurile, în cari oratorul, fără pregătirea spiritelor, se poate dimitte la escitarea de a dreptul a afectelor sunt rare. Dară și în acestea trebuie să fie premers dispoziția afectată sau prin o întâmplare uimitoare ori cutremurătoare, sau prin alt lucru nu de toate zilele, ce dă ansă oratorului să se emoționeze. ¹⁾

Pateticul indirect. Pentru entusiasmarea ascultătorilor recurgem mai des la patosul său pateticul indirect. El consistă în aceea, că oratorul se mărginește a espune o idee chiar și fundat, o trăsătură istorică interesantă, un tablou viu ori alte lucruri acomodată spre a emoționa, care apoi de sine mișcă și aprind inima ascultătorilor. Așa, oratorul descrie viu și cu sentiment sorțea unui nefericit, persecuțiunea celui nevinovat, triumful virtuții în cutari împrejurări grele, provocând prin simplă espunere, compătimire, indignațiune, admirațiune etc. Puse odată în mișcare pasiunile ascultătorilor, oratorul se arată emoționat și el, și dând curs emoțiunii sale se face interpretele sentimentelor auditoriului influințând acum directe la potențarea pateticului, până când își ajunge scopul intenționat.

Așa s. Chrisostom, spre a fi abătut dela viața de monach introduce pre mamă-sa agrăindu-l astfel: „Iubite fiule, nu mult timp îmi concese Dumnezeu să pot viețui cu virtuosul tău părinte, după durerile, ce simțisem, când te născui pre tine, repede urmă morțea lui cea durerosă, tu deveniși prea de timpuriu orfan, și eu prea curând văduvă, toate necasurile cele amare a le văduviei năvăliră asupra mea; numai o muere nefericită ca mine poate simți, poate pricepe, ce va să însemneze a scurge un atare păhar de amarățiuni . . . . Pre lângă toate acestea am fost departe de a pași la a doua căsătorie, de a aduce alt bărbat în casa părintelui tău; m'am opus cu curagiū la toate valurile, la toate fortunele viforose, am suferit neînfrântă în cuptoriul cel de fier al văduviei, veđi bine că în lipsa acesta m'a întărit ajutoriul cel preaputernic de sus, dară nespūsă mângăere și cerescă bucurie pentru mine a fost și aceea, că puteam privi neîncetat în fața ta, puteam vedé și îmbră-țoșa în tine icóna cea vie a repausatului tău părinte și tipul cel

¹⁾ v. Deuteronom 32, 1. urr.

adevărat a unicului meu bărbat iubit. Încă de copilăş micuţ, când nu puteai zice nici un cuvînt, în etate când is mai plăcuţi copii la părinţi, de atunci affai în tine o mîngăere nespūsă. Apoi aceea n'o poţi zice, nu-mi poţi imputa: că bine, că am şi suportat cu tărie de inimă amărăţiuile vėduviei, dară averea părintescă am sacrificat'o lipselor casnice, şi mi-am şters lacrămile vėduviei cu perderea ta, precum sciū eū însa-mi, că se întimplă cu mulţi orfanî. Asta am păstrat'o neatinsă, nevătėmată, bucurósă mi-am pus averea, zestrea mea spre a-ţi puté da de prisos tot ce-ţi era de lipsă, ca să poţi trăi cuvenincios. Nu le zic acestea cu scop de a-ţi face imputări, de a te mortifica. Ferescă Dumnezeū. Numai de una te rog, nu me face vėduvă a dóua óră; nu-mi stîrni din noū durerile întristării numai abia amortite, aştéptă până la mórţea mea, a bună sémă, că nu e departe. Dupăce me vei fi pus în pămînt, dupăce vei fi aşędat ósele mele lângă a tătâne-tėu, cālėtoresce apoi în sus şi în jos prin lume, plutesce tóte mările după pofta inimei, nu te va opri nime, nime nu te va împedeca, dară pănăce trăesc eū, rēmăni la mine, nu pęcătui în contra lui Dumnezeū fără temeiū, fără causă, nu me arunca în nēcásul cel mai mare, că nu ţi-am stricat nimica". . . .¹⁾ Mişcătóre sunt şi următórele cuvinte din profetul Isaie: „că aū zis Sionul: părăsitu-m'a Domnul şi Domnul m'a uitat pre mine. Aū dóră va uita muerea pre pruncul sėu? sau nu-ı va fi milă de fi pântecelui sėu? Şi de va şi uita muerea pre aceştia, dară eū nu te voiū uita pre tine zice Domnul.“²⁾

Tóte afectele atāt cele concupiscibili, cāt şi cele irascibili, atat cele line, cāt şi cele puternice şi vehementi provocate în cuvintarea sacră, fac bune servicie cu respect la viaţa religio-morală a ascultătorilor. Acolo, unde iubirea cătră Dumnezeū nu-l înfióră pre om dela pęcát, adese orı produce acest efect salutar frica de pedepsele cele crāncene şi vecinice ale iadului. Speranţa, că Dumnezeū pururea e cu noi, ne sprijinesce şi ajută cu graţia sa, ne inspiră curaj şi împintină la acte eroice de virtute; ruşinea pune un frıū puternic înclinărilor rele, şi aşa şi cele alalte afecte, la timp potrivit aplicate sunt de cea mai mare importanţă în discurs. Chiar din acésta causă oratorul sacru în tractarea afectelor să nu pėrdă nici pre un moment din vedere împrejurările, între cari vorbesce; căci nimic nu e aşa molest şi uneorı chiar ridicol ca pateticul nepotrivit.³⁾ Érá nepotrivit póte fi pateticul său pentru că obiectul nu suferé o pertractare patetică orı cel puţin nu în gradul, în care se face, său pentru că etatea, temperamentul, posiţia socială şi ta-

¹⁾ Despre preoţie I. c. 2. ²⁾ Is. 49, 14—15. ³⁾ Cicero, De Orat. 2, 51; Manliu, Curs elementar de literatură pag. 109.

lentul orî alte calităţi ale oratorului nu sunt acomodate pentru discursuri patetice, asemenea nu e a se perde din vedere, când voim a ne adresa la sentiment, nici dispoziţiunea sufletescă a ascultătorilor; chiar şi de temperamentul naţional al ascultătorilor încă trebuie să ţină sémă oratorul, când e vorbă de emoţionare.

§. 44. **Regulî pentru escitarea afectelor.**

Afectele une-orî trebuie escitate, alte-orî chiar din contră trebuie infrinate şi moderate, după cum adecă aduce cu sine scopul particular, ce intenţionăm să-l ajungem prin predica noastră. Regulele cu privire la escitarea afectelor le putem reduce la următoarele:

1. Prima condiţiune spre a emoţiona pre alţii este, ca să fi însu-ţi emoţionat. „Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi“ zice Horatiu.¹⁾ Nime rece fiind nu póte să încăldescă pre alţii. Statul de emoţiune a oratorului trebuie să fie în o atare măsură, cât se apară nu numai din vorbele lui, ci ea să fie întipărită pre faţa lui, să străluce din ochii lui, să-şi afe expresiune fidelă în accentul şi modulaţiunea vocii, să se manifeste în ţinuta şi mişcarea corpului, în jocul fisionomieii, în gesturi şi în tóte mişcările oratorului.

Lipsa de însufleţire în orator nu numai că lasă rēci pre ascultători, ci adeseorî le dă ansă să-l suspiţioneze, că nici dînsul nu simte așa, precum vorbesce, căci altcum s'ar observa pre dînsul emoţionarea. Oratorul, care vorbesce cu patos fără a fi emoţionat, se presentă ca un simplu declamator.

Pre lângă studiul aprofundat a obiectului sacru momente mişcătore ne ofere s. Scriptură, istoria bisericescă şi în deosebî vieţile sântilor şi întégă lumea vėdută; în tót ce ne încunjură putem afla ceva, ce să ne impresioneze mai viű şi mai adânc provocând în noi sentimente de admiraţiune, orî de gratitudine, de bucurie, speranţă, orî de frică, de ură, de disgust şi dispreţ, saű de iubire şi compătimire etc. Aici recurgem la fantasię, cu ajutoriul căreia imaginile lucrurilor absente le representăm așa, cât se par, că ele staű inaintea ochilor nostri. Despre atari imagini scrie Quintilian: „Has quisque bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus.“ Apoi ilustrază cu esemplul următorii: „Ut hominem occisum querar: non omnia, quae in re praesenti accidisse credibile est, in oculis habebō? non percussus ille subitus erumpet? non expavescet circumventus? esclamabit? vel rogabit

¹⁾ Ars poética, v. 102—3.

vel fugiet? non ferientem, non occidentem videbo? non animo sanguis et pallor et gemitus, extremus denique expirantis hiatus insidet?“¹⁾

2. Afectele se escită numai la lucruri mai de mare moment, și de regulă trebuie preparată calea la escitarea lor prin espunere chiară și argumentare potrivită; căci precum influințază inima asupra înțelesului, așa și întors pôte să influințeze înțelesul asupra inimei, mișcându-o și entusiasmându-o pentru ceea ce i se presentă ca bun și salutar, respective disgustându-o și înfiorându-o față de ce e de jos și rău. Ca emoțiunea să apară de o urmare naturală a adevărului spus, este de lipsă, ca acel adevăr să se aducă în raport intim cu binele și respective interesele ascultătorilor. Fără a fi premers o instrucțiune fundată a ascultătorilor aducându-se obiectul predicei în raport intim cu viața lor, cuvintele patetice ale oratorului nu vor străbate la inimă, ci vor fi ca și nescări rađe depărtate, cari până ce ajung la ochiul își perd tótă energia. De aici se vede că locul pateticului e de comun la închierea singuraticilor părți ale discursului și cu deosebire în epilog. Numai arareori, când adecă ascultătorii se află deja în o dispozițiune sufletescă agitată, putem să începem deadreptul cu patosul direct, cum se întâmplă în esordiele ex abrupto.

3. În escitarea afectelor să se observe o anumită gradațiune; anume începem cu afecte mai line, apoi după trebuință progresăm până la cele mai vehemenți. La gradata potențiere a afectelor ne servim de combinarea lor și de tabloul oratoric.

a) Ce privesce combinarea afectelor lăsăm să urmeze repede după olaltă afecte omogene spre es. de iubire, grațitudine, admirațiune față de bunătatea lui Dumnezeu etc. Adeseori ne ajungem mai sigur scopul escitând la început afecte la aparință contrarie. Căci un afect străpunându-ne inima în o stare de agitațiune provócă alte afecte, parte afine, parte contrarie. Așa compățimirea față de un nefericit provócă ură și disgust față de fapta, ce l'a adus în acésta stare, și dacă noi am fi cauza nefericirii lui, o consternare și înfrângerea inimei. Căci inima numai după ce a trecut prin anumite grade de sentimente să lasă a fi subjugată de afect. În acésta combinare și acumulare de afecte stă secretul stilului oratoric patetic și răpitoriū.

¹⁾ Institut. or. VI, 2.

b) Tabloul stă în depingerea vie și intuitivă a lucrului, ce ne inspiră admirațiune, grăză, ori espunerea dramatică a cutării fapte. Oratorul în espunere și respective în depingere se servesece de figuri oratorice (etopea, hipotipos etc.) și descinde la particularități, căci esperința ne învață, că ceea ce ni se presenta ca concret, particular etc., ne impresionază mai viu și mai adânc, de cât ceea ce ni se presentă numai în abstract ori trăsături generale (v. esemplu din Massillon „numărul mic al aleșilor). E mișcător când oratorul reproduce o personă rugându-se sau însuși erumpe în rugăciune. Așa despre omorîrea Ștului protomartir Ștefan cetim: „Și ucideu cu pietri pre Ștefan, carele se ruga și zicea: Dómnne Isuse primesece sufletul meu. Și ingenunchind a strigat cu glas mare: Nu le socoti lor păcatul acesta, și acésta zicénd aú adurmit.“ ¹⁾

4. Ce privesece *durata afectelor*, ea de regulă are să fie scurtă. Omul când e emoționat vorbesce în sentințe scurte și lapidare, dară pregnante; căci pasiunea, ce-l predominază, órecum îi turbură judecata și nu-î dă răgaz să umble după frase alese și sentințe rotunđite. Starea de emoționare nu duréază mult timp. Dacă oratorul ar voi să o susțină artificial, ea îl și obosesece și devine molestă și disgustătoare și pentru ascultători. De unde afectele cu cât sunt mai vii, cu atât trebue să aibă o durată mai scurtă. „Nunquam tamen debet esse longa miseratio, nec sine causa dictum est: *nihil facilius, quam lacrimas inarescere*. Nam cum etiam veros dolores mitiget tempus, citius evanescat necesse est illa, quam dicendo effinximus imago: in qua si moramur, lacrimis fatigatur auditor, et requiescit, et ab alio, quem coeperat impetu, ad rationem redit.“ ²⁾

5. *Terminarea emoționării* scade gradat până ce ascultătorii ajung éráși în dispoziția lor normală. A înceta emoționarea deodată ar fi nenatural. Mai consult este, ca oratorul să termine pateticul prin aplicări practice coréspundătoare, cu emiterea unui propus piú, a unei rezoluțiunii salutaré, îndemnarea la deprinderea virtuții etc.

6. În fine observăm, că *pateticul poftesece o limbă proprie*, bogată în tropi și figuri; să se eviteze ínse tot, ce ar fi străin, precum observațiunii sarcastice, amestecarea de afecte cu totul opuse, de nu cumva ar contribui la potențarea patosului.

¹⁾ Fapt. ap. 7, 59—60. ²⁾ Institut. orat. VI, 1.

§. 45. Moderarea afectelor.

Afectele, precum sunt de cea mai mare importanță bine ordonate, așa pot fi stricăcioase, când ar fi disordonate ori ar apuca o direcțiune contrară scopului urmărit de oratorul sacru. De unde datorința oratorului nu e numai de a escita afecte, ci și de a-le regula sau modera, erva pre cele contrare scopului cuvintării a le suprima. Dacă în escitarea afectelor se recere o cunoștință fundată a naturei omenesci și tact oratoric, cu atât mai virtos va trebui să deede dovești despre acestea oratorul sacru, când e vorba de moderarea pasiunilor. E mai greu a modera pasiunile, de cât ale escita, pentru că ele nu odată orbesc mintea și întunecă judecata ascultătorilor predomițați de ele, și-i fac surști și nesimțitori la cuvintele oratorului, ba se pôte întâmpla, că prin acestea mai tare să se așite.

Afectele se pot modera și respective suprima directe și indirecte.

1. *Directe se delătură* afectul, când escităm în ascultători un afect cu totul opus; așa în locul mâniaei, escităm iubirea, în locul poștei de răsbunare compățimirea, în locul întristării pentru perderea unui bun speranța și mângăerea, că va obține un bun de o ordine mai înaltă. În atari casuri oratorul să nu mervă de odată la contraste prea marcante, cari în loc de a modera, potențeză pasiunea în ascultători, ci la început să se pară că aprețieză sentimentul, de care sunt predomiți ascultătorii — spre a le câștiga încrederea — apoi pre încetul trece la escitarea sentimentului opus. Ar fi și nenatural a provoca pre ascultători în o predică funebrală, ca să depună ori ce întristare.

2. *Indirecte se moderéză* afectele:

a) *Opunând afectului* ascultătorilor cuvintul calm al rațiunii și tonul liniștit mijlocindu-le astfel o cunoșcere chiară a lucrului, prin acesta se delătură cauza emoțiunii și ea trebuie să scadă, dacă a succes oratorului a-i delătura cauza. Oratorul manifestă iubire față de ascultători — (se servește de figura concesiunii) — admițând că emoțiunea în parte este justificată, dară lucrul totuși nu stă chiar așa, cum și-l întipuesc ascultătorii, apoi arată din ce punct de vedere trebuie contemplat.

b) *Îndreptând inima ascultătorilor* spre alte lucruri mai de mare moment și mai demne de însuflețirea lor. Prin acesta sentimentul cel dintâiu se domolesce de sine. Se înțelege că îndreptarea

spiritului în altă direcțiune să nu se facă pre contul adevărului. Așa dacă sunt predominii ascultătorii de pofta de avere, le areți că averea cea mai prețioasă e câștigarea fericirii cerești etc. Salvian zice: „Si impetrari ab uno quoque vestrum non potest, ut esse in hoc saeculo pauper velit, paestet sibi saltem, ne in aeternitate mendicet... Qui praesentem inopiam tantum fugitis, cur in perpetuum non formidatis. Qui sine divitiis omnino esse non aquiescitis, id agite, ut divites semper esse possitis.“ (Paraen ad Valerian).

c) Îtimpinând emoțiunea, cu o glumă potrivită, cu un viț ingenios, ori o ironie fină. ¹⁾ Aici încă se recere mare precauțiune spre a nu ofensa pre ascultători. În elocința sacră e de tot rar casul, când s'ar puté recurge la acest mijloc.

S. Ioan Chrisostom în cuvîntarea sa pentru Eutropiu ne oferesce un strălucit model de a escita și de a modera afectele. El purcedînd din cuvintele Scripturii: „*Deșertăciunea deșertăciunilor și tóte sunt deșertăciune,*“ ²⁾ arată, că Eutropiu, un favorit puternic al împăratului roman Arcadiu cădînd în disgrație, din culmea gloriei și a puterii, de care se bucura la curte, a ajuns în cea mai mare strimțore, cât a trebuit să-și caute refugiū la biserică, pre care o persecutase, când avea puterea nețermurită în imperiū; starea lui dovedesce, că în lume tóte sunt deșertăciune și mai puțin de cât nimica. Prin acésta a succes sântului părinte, ca să înfrine furia poporului, carele aducîndu-și aminte de abuserile lui Eutropiū, pre când era la putere, voia să-l scótă cu forța din biserică și să-și rěsbune asupra lui. S. Chrisostom zice: „Cine a fost la o tréptă mai înaltă de cât acest om? (arătînd spre Eutropiu refugiat în sanctuariū), aū nu se distingea el în întregă împărăția prin avuțiile sale? nu s'a ridicat la culmea onorurilor? Étă-l ajuns mai părăsit de cât un prinsoneriū, mai de compătimit de cât sclaviū, mai lipsit de cât cerșitorii ruți de fóme, zilnic avënd înaintea ochilor sěi sabiile ascuțite asupra sa îndreptate, abisul, carneficele și calea spre perđare; nici de amintirea plăcerilor din trecut nu se mai bucură, ba chiar nici de lumina comună, ci închis între părății înguști e lipsit de usul ochilor ca și în cel mai des întunerec al nopții. Dară ce să vi le mai amintesc, căci ori și cât m'aș sili, eū nu sum în stare să esprim prin cuvinte, ce se petrece acum în inima lui așteptăndu-și în fiecare óră pedépsa de mórte. Saū ce lipsă e de cuvintele nóstre, după ce el ni-o depinge acésta ca și în o imagine?“

„Eri, când ómenii Împăratului aū venit să-l tărăe cu forța, de-órece fugise în sanctuariū, era palid ca mórtea, îi băteau dinții în gură, tot trupul îi trēmura, vócea i se îneca de suspine și cu

¹⁾ Quint. Instit. orat. VI, 3. ²⁾ Eccl. 1, 2.

limba numai gângăvia, era mai mult mort de cât viu. Acestea le zic nu ca să-l defaim, nici să-l insult în nenorocirea sa, ci ca să ve moiu inimile vóstre și înduplec la compătımire, ca să fiți îndestuliți cu pedépsa lui presentă. Dupăce unii de ai nostri sunt atât de ne-umaní, cât și pre noi ne învinovătesc pentru că pre acesta l'am primit în sanctuariu, void să moiu prin cuvintare vârtoșimea acelora, ve aduc înainte ticăloșia acestuia. Te indignezi, iubite! că el și-a căutat asil în biserică, pre carea neîntrerupt o combătea? Înse chiar prin acesta se preamăresce mai virtos Dumnezeu, căci a permis, ca el să ajungă în așa mare strimțóre, cât să învețe a cunoșce și puterea și clemența (milostivirea) bisericei; puterea, pentru că din cauza răsbóelor în potriua ei a ajuns în atare schimbare; érá clemența fiind că pre lângă tóte relele suferite dela dínsul acum îl protege sub scutul seú, îl apără sub aripile sale și uitând injuriile din trecut îi deschide sinul seú iubitoriú. Acesta e mai splendid de cât ori ce trofeú, mai ilustru de cât ori ce învingere. Acesta rușinează pre păgâni și pre judei; acesta îi arată generositateá ei, că cruțá pre dușmanul captiv și pre cel părăsit și desprețuit de toți, ea singurá, ca și o mamă plină de iubire, îl ascunde în scutecele sale, espunându-se însa-și la mânia împératului și la ura și furia nesuferită a poporului; chiar acesta e cel mai ales ornament al altariului. Veí zice: e ornament, să atingă altariul un om blăstemat, avar și răpitoriú? Grijesce ce zici: dóră și curva a atins piciórele lui Christos și acesta nu a socotit'o Domnul Christos de crimă, ci de mare laudă; atingerea celui curat și nevinovat a curățit pre cea necurată și pécătósă. Nu reaminti nedreptățile, o omule, dóră noi suntem servií Celuí Restignit, carele a zis „*Iértă-le lor, căci nu sciú, ce fac.*“¹⁾ Veí replica: el a închis asilul acestui loc sacru prin legi scrise void să-l caséze. Acum inse cu fapta învață: ce lucru răú a făcut, și prin însa-și fapta sa el abrógă mai întâiú legea adusă de dínsul; făcutu-s'a de spectacol lumii întregi. El deși tace, totuși îi admoniează pre toți: nu faceți de acestea, ca să nu pățiți ca și mine. Prin calamitatea sa îi învață pre toți; acest altar împraștie o strălucire ilustră chiar prin aceea, că ține lângă sine legat pre acest leú infricoșat . . . . . Toți ați alergat aici să vedeți fragilitatea naturei omenesci și să descoperiți schimbarea momentană a lucrurilor lumesci, (arată, că din întâmplarea lui Eutropiu pot înveța avuții și puternicii lumii ca să nu-și pună speranța în lucrurile deșerte și trecătoare;²⁾ și sêracii încă pot afla mângăere în miseria lor, apoi continuá): „Óre acum muiat-am inimele vóstre saú alungat-am indignațiunea, óre stins-am neumanitatea? óre adus-am compătımirea? ce e drept, eú cred, că am adus'o; acesta o cetesc de pre fețele și din lacrimile vóstre. Prefácându-se așa dară pétra inimii vóstre în agru gras și fertil, să aducem și fructul

¹⁾ Luc. 23, 34. ²⁾ Ps. 36, 2.

misericordiei purtând înaintea noastră spicele mănoșe ale compătimirii, să cădem în genunchi înaintea împăratului, ori mai bine să rugăm pre preabunul Dumnezeu, să moie mânia împăratului și să se învrednicască ai face fragedă inima, ca să putem dobîndi deplin acésta grație dela el. Deja din ziua, în care a fugit acesta aici, nu mică schimbare s'a făcut; căci dupăce a înțeles împăratul, că el s'a retras la acest asil, și vedînd ostășimea adunată din tóte părțile, care esacerbată fiind pentru crimele lui, îl cerea, ca să-l pèrdă. împăratul a ținut o lungă vorbire spre a înfrîna indignațiunea militară, pofțind dela ei, ca să fie cu considerațiune nu numai la vină, ci și la faptele lui cele bune; și ce s'ar fi întîmplat altmintrelea, socotesce, că ca la un om să-i ierte. Când înse ei cu toții cereau răsbunarea pentru vătémarea împăratului strigând și pretindînd mórtea lui și vibrând cu lăncile, atunci vèrsând paraie de lacrimi din preamilostiviî sèi ochi, și provocându-se la sanctitatea locului, unde s'a refugiat acesta, i-a succes cu anevoe să le imblândescă în urmă mânia.“

„Deci și noi să ne mișcăm, cum se cuvine. Căci de ce iertare a-ți fi voi vrednici, când nici dupăce împăratul a iertat și dat uitării injuria lui făcută, voi, fără a fi suferit injurie, continuați a fi obstinați în mânia? Sau desfăcînd acest spectacol, cum veți atinge cele sante și veți zice aceea cerere, prin care ni se demândă a ne ruga: „*Și ne iertă nouē greșelele noastre, precum și noi iertăm greșiților nostri*“¹⁾ dacă voi pedepsiți pre greșitul vostru? Aū dóră v'a causat mari nedreptăți și v'a batjocorit? nici eū nu o neg acésta. Dar timpul presente nu e al judecătii, ci mai vîrtos al misericordiei, nu e al răsbunărilor, ci al clementei. nu e al cercetării, ci mai vîrtos al iertării; nu e al deliberarilor și dărilor de sémă, ci al milei și grației. Așa dar să nu se aprindă nici unul dintre voi, nici să nu se supere, ci mai cu de a dinsul să rugăm pre preablîndul Dumnezeu ca să lungescă viața celui vinovat, mântuindu-l de uciderea, ce-l amenință, ca însu-și să-și îndrepte rătécirile sale, și la olaltă să rugăm pre preaînduratul Împărat pentru biserică și altariū a dărui santei mese pre un om. Ceea ce făcînd, vom face și împăratului pre plac și Dumnezeu, încă înainte de a ne aproba împăratul fapta noastră, ne va rèsplăti acésta marimimositate cu mare rèsplată. Căci precum respinge și uresce pre cel crudel și neuman, așa imbrătoșeză pre cel milostiv și uman; și dacă e drept, îi impletesc coronă strălucită, érá dacă e păcătoș îi trece cu vederea păcatele, fiind că a fost și el milostiv față de conservul sèu. „*Milă voesc* — zice el — *și nu jertfă.*“²⁾ Și în tótă scriptura acésta o cercă și putem zice, că acésta este medicina păcatelor. Deci și noi pre acésta cale ni-l imblîndim dacă ne rescumpărăm păcatele, astfel vom împodobi biserică și preamilostivul împărat,

¹⁾ Mat. 6, 12. ²⁾ Os. 6, 6.

precum am zis, ne va lăuda; și vestea filantropiei și blândetei noastre se va preamări până la marginile lumii și în tot pământul vom fi lăudați.“

Tractatul II.

Dispozițiunea.

§. 46. Noțiunea dispozițiunii.

Oratorul sacru după ce și-a aflat mijlocele pentru tractarea materiei amăsurat scopului prefipt, ca să-și potă ajunge acest scop în realitate, e de lipsă, ca materialul adunat prin studiu și meditațiune să-l așeze în un întreg simetric, așa cât singuraticile lui părți țintind în definitiv spre același punct să se sprijinască, ilustreze și întărescă împrumutat, eserciând influința cuvenită asupra minții, inimei și voinței ascultătorilor.

Acea parte a elocinței, în care se tracteză despre așezarea materiei, se numesce *dispozițiune*. Cicero o definesce: „Rerum inventarum in ordinem distributio.“¹⁾ Dispoziția e de o importanță capitală în discurs; ea dă materiei adunate forma cuvenită, fără de care nu e discurs, ci un conglomerat inform de idei, sentimente, probe, etc., în care nu domnesce ordine, ci un chaos. În dispoziție distingem între ideile principală ale cuvântării și între aședarea lor metodică, deci vom tracta mai întâiu despre planul de vorbire sau fundamentul esențial al cuvântării, apoi despre forma ei internă.

§. 47. Planul cuvântării.

Planul e aranjarea ideilor principală aflate prin invențiune, mai ales a acelora, cari forméză materia părții principală a predicei. Oratorul determină liniamentele primari și fixéză, ce să zică la început, ce la mijloc și ce în fine. În liniamente mai generale planul se face deodată cu fixarea scopului și determinarea mai de aprópe a temei alese ca obiect pentru discurs, atunci se stabilesc limitele obiectului și se cunósce întinderea lui întregă. Acesta e necesar ca să se facă, căci altcum oratorul nu este în chiar cu privire la materialul, de care are lipsă și care are să-l câștige prin studiu și meditațiune.

¹⁾ De Invent. I. c. 7.

Deplina "fixare a planului înse urmăză numai după adunarea materialului, când se stabilește intervalul, ce desparte ideile fundamentale și că anume ce idei secundare să umplă acest interval; pentru fiecare idee, sentiment, probă, tranzițiune etc. se asemnă locul convenit după cum poftesce nexul logic; așa ca un adevăr să conducă la cunoșcerea și chiarificarea celui alalt, unul să se illustreze și confirme prin celalalt, un sentiment să provóce pre celalalt, probe și afecte să se întărescă, discursul să progreseze în interes, putere și vivacitate. Acésta trebuie să se stabilească în plan căci la din contră oratorul ușor rătăcesce; el, póte, va pune multe idei frumoșe lângă olaltă, dară va lipsi legătura între ele, apoi va omite ce ar trebui să zică, insistă asupra lucrurilor superflue și preste tot tracteză defectuos materia alésă.

Elaborarea unui plan bun pre lângă studiul materiei în raport cu scopul și diversele împrejurări mai presupune la orator ingeniú ager și destul de amplu spre a contempla cu o singură privire tóte punctele materiei propunénde. La acésta ajunge omul numai după studii îndelungat zice Buffon. Pentru aceea observă Girard: „Se află mulți oratori, la cari singuraticile bucăți sunt escelent tractate și în detaliú sunt admirabile, pre când tractarea ca întreg e defectuóasă.“

Însușirile unui plan bun sunt urmátóarele:

1. *Unitatea* e condițiunea absolut necesară în fiecare discurs. Numai *un adevăr* sau *idee* fundamentală póte forma obiectul prediceii, și în jurul acestui obiect se grupéză tóte celealalte idei respective părți ale discursului; obiectul principal are să se oglindeze în fiecare sentință; și tóte să țintescă spre confirmarea lui.
2. Planul are să fie mai departe *precis* sau să contempleze sujetul de tractat în tótă estensiunea lui, fără de a omite ceva, sau de a mesteca lucruri superflue, ori chiar străine de materie.
3. *Chiar* sau lămurit e planul, când astfeliú e proiectată materia, cât ofere spiritului o imagine distinctă a întregului sujet.
4. *Simplu* e, când materia o reduce la un număr mic de idei fundamentale, prin desvoltarea căroră tema ni se presentă ca eshauriată.
5. *Fecund* se zice planul, când astfeliú este întogmit, cât admite trecerea la aménunte.
6. În fine *proporționalitate* are planul, când fiecării idei, sentiment, probă, etc. i se dă aceea atențiune, care o reclamă mo-

mentuositatea ei în discurs, atât în sine, cât și considerată în raport cu celelalte părți și cu scopul cuvântării.

§. 48. **Părțile discursului.**

Oratorul sacru și-a format planul în minte, acesta are să se espună și în o formă esternă. Cu privire la forma acesta deja retorii vechi au statorit anumite principie. Quintilian ¹⁾ tractând aceste principie distinge în cuvântare: *esordiū*, *narațiune*, *proposițiune*, *probațiune* și *perorațiune*.

Oratorul spre a-și ajunge scopul urmărit prin cuvântarea sa, înainte de toate are să se informeze cu privire la situația și raporturile ascultătorilor, ca dacă sunt favorabile să tragă folos din ele, ér dacă nu sunt favorabile să le schimbe; detorința acesta o înplinesce în esordiū. Apoi după înprejurări ori învață, ori emoționează, ori înduplecă voia la rezoluțiunii salutari. În urmă în momentul decisiv ore cum constringe pre ascultători a se supune conclusiunilor, ce rezultă ca consecință a celor deja audite. — Deci în cuvântarea sacră distingem: esordiū, confirmare și epilog. De esordiul predicei se ține: 1. textul, 2. introducerea în temă (esordiul propriu), 3. propozițiunea, 4. partițiunea, 5. invocațiunea. Confirmarea are de obiect: narațiunea, probarea, amplificarea, refrângerea, când e necesară, și aplicările practice. Epilogul cuprinde mai ales o recapitulare, ori aplicare morală a celor pertractate sau și o admonițiune salutară.

§. 49. **Textul.**

Oratorul sacru făcându-și cu reverință semnul stei cruci pronunță o sentință sau text din s. Scriptură, care sentință, deși după locul ce-l ocupă aparține esordiului, după cuprins înse se referesce la întregă cuvântarea sacră, al cărei simbure îl formeză.

Prin pronunțarea acestei sentințe din s. Scriptură oratorul sacru își anunță de o parte misiunea sa de a predica în numele și cu auctoritatea primită dela Dumnezeu; érá de altă parte textul servece și ca o admonițiune pentru dînsul, ca în predicare să nu se abată dela adevărurile religiose, nici să se ocupe cu lucruri profane, ce nu s'ar puté aduce ușor în legătură cu adevărul religios, ce-l propune.

¹⁾ Instit. orat. III. c. 8 și 9.

Folosirea textului ne revocă în memorie timpurile vechi, când predica de regulă constă din interpretarea unei pericópe din s. Scriptură. Dar fiind că interpretarea și esplicarea întregii pericópe reclamă prea mult timp, și nu se putea tracta totdeauna destul de cu temeiú tóte adevărurile cuprinse în pericópa cetită, oratorii sacri aú început a alege numai o sentință din pericópa cetită și apoi adevărul cuprins în acésta a-l espune și tracta mai pre larg, și așa s'a născut datina de a pune în fruntea cuvîntării o singură sentență, o singură devisă, care datină este fórte veche și consânțită prin praxa celor mai venerabili predicatori vechi și mai noi. ¹⁾ Când s'a introdus folosirea textului nu se póte determina cu certitudine, de órece Domnul Nostru Isus Christos, ss. apostoli și mulți din ss. părinți nu aú folosit text. ²⁾

§. 50. Înșușirile textului.

a) Prima însușire a textului este: ca să fie *înțeligibil* și în cât e cu putință, așa întocmit, cât prin frumseța și particularitatea cuprinsului seú orí a *espresiunii* să facă asupra înțelesului respective simțului celor de față o impresiune favorabilă. Texturile bine alese mai cu samă la cuvîntările ocașionali aú o influință binefăcătoare. De unde merită, ca oratorul să-și dée silința de a afla text potrivit.

b) *Textul să formeze o sentință întregă*, să nu fie mutilat, nici să nu stée numai din un cuvînt orí propozițiune din cutare loc al s. Scripturí, care în sine nu exprimă deplin sensul locului citat spre es. „Puțin“ ³⁾ „Fericiți sunt cei ce flămîndesc și insetează“ ⁴⁾ „Fă și tu așisderea“ ⁵⁾ Deși scurt înse e nimerit textul „Nu păcătui.“ ⁶⁾

c) Să nu fie textul de natură de a provoca în fantasia ascultătorilor representațiuni de ris, alusiuni vătămătoare la persóna ascultătorilor etc. nici să-i atingă, neplăcut cum ar fi textul: „ce e acest lucru rău, ce-l faceți voi și spurcați ziua Sâmbetei“ ⁷⁾ „Cereți și nu primiți fiind că cereți rău.“ ⁸⁾ Atari texturi se pot folosi înse cu succes în decursul cuvîntării. Cu mare precauțiune să fim în alegerea texturilor din Cântarea cântărilor.

¹⁾ I. Popfiu, Amvonul. p. 34 ur. ²⁾ cfr. Hemel. p. 132 n. 38. ³⁾ Ioan 16, 16. ⁴⁾ Luc. 6, 21. ⁵⁾ Luc. 10, 37. ⁶⁾ Ioan 5, 14. ⁷⁾ Nehem. 13, 17. ⁸⁾ Iac. 4, 3.

d) Texturile să nu fie prea lungi spre es. perióde întregi, nici să nu formeze o istorie întregă, ci sunt de preferit texturile mai scurte și pentru că oratorul le póte intona mai ușor, și pentru că ascultătorii le pot ține mai bine în minte. Órecând era datina a se pune în fruntea cuvântării dóuë texturi; această datină noi nu o considerăm de practică, căci texturile saú cuprind acela-și adevăr saú nu, dacă cuprind acela-și adevăr unul e superfluú, dacă nu cuprind, atunci se conturbă armonia și unitatea, ce trebuie să domnescă în cuvântare.

e) Textul de regulă să se iee din s. Scriptură și la cultul divin, din pericópa cetită; ca esceptiune se póte lua și de airea, anume din simbolul credinței, din rugăciunile și cântările bisericeí, nu ínse din scrieri profane. După rostirea textului pus în fruntea cuvântării se spune și locul de unde e luat.

În folosirea textului preste tot e de preferit sensul literal al s. Scripturí; spre es. „Fără credință e cu neputință a plăcé lui Dumnezeu.“ ¹⁾ În sens alegoric încă se póte folosi textul, dar cu atât e mai puțin recomandabil, cu cât alegoria e mai grea de priceput și recere mai multă esplicare, spre es. „Éră sócra lui Petru zăcea morbósă de friguri mari.“ ²⁾ Leonardo da Porto Maurizio, acest text 'l aplică la frigurile sufletului carí sunt păcatele venialí. Sensul acomodat încă se póte întrebuinta cu succes mai ales la cuvântările ocasionalí.

f) Ce privesce relațiunea textului față de temă, el trebuie să fie în legătură naturală și cât se póte de evidentă cu tema, de unde retorií cu dreptul condamnă texturile, carí numai forțat se pot aplica la cutare temă. Mai bun este textul acela care nu numai stă în legătură strínsă cu adevărul principal, dară se și póte deduce ușor din el *esordiul* orí *partițiunea*. Așa celebrul predicator francez Bourdaloue (la ziua tuturor sântilor) din textul „Bucurați-vé și ve desfătați, că plata vóstră multă este în ceriuri“ deduce *partițiunea*. Étă răsplata vóstră e multă; răsplata vóstră în ceriuri; adecă a) e sigură, b) e mare, c) este eternă.

Leonardo da Porto Maurizio luând textul „Eú mă duc și me veți cerca și veți muri în păcatele vóstre“, deduce *esordiul* cuvântării descrie cu o rară elocință și însuflețire sórtea tristă ce îi amenință pre păcătoșii ímpetriți, carí își amênă întórcerea până la patul de

¹⁾ Evr. 11, 6. ²⁾ Mat. 8, 14.

morte . . . când vor cerca pre Dumnezeu, pre care în totă viața lor l-au vătămat, dar nu'l vor afla, ci vor muri în păcatele lor.

Aparținând textul cuvântării întregi, oratorul să reflecteze mai des la acela în decursul vorbirii, dar mai ales la încheierea fiecărei părți mai mari; prin acesta textul se imprimă mai bine în mintea ascultătorilor și împrumută predicii caracterul unității.

§. 51. I. **Esordiul.**

Prima parte a discursului o formeză esordiul. *Ἡροοίμιον* sau și *ἔφοδος* (dacă e insinuatoriu). El este introducerea în discurs și are de scop a prepara pre ascultători și a-i dispune pentru primirea favorabilă a doctrinei propunēnde. Cicero zice: *exordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam orationem; quod eveniet, si eum benevolum, attentum, docilemque fecerit.*¹⁾ Ceea ce zice Cicero despre chiamarea esordiului are valōre și cu privire la cuvântarea sacră.

Și în cuvântarea sacră oratorul nu pōte intra de a dreptul în materia predicii, ci trebuie să permită acelea lucruri, cari se recer spre a-i asigura succesul vorbirii, și anume să câștige bunăvoința și încrederea ascultătorilor, să le deștepte interesul față de obiectul din cestiune și să le mijlocēscă înțelegerea celor propunēnde. Acesta procedură o urmăm altcum chiar și în vorbirea comună, când e vorba de a esopera ceva dela alții. Și din punct de vedere estetic încă e de lipsă esordiul. S. Ioan Chrisostom zice: „Precum are lipsă corpul de cap, arborele de rădăcini și fluviul de isvor așa are cuvântarea de proemiū.“

Esordiul este de fōrte mare moment în cuvântarea sacră și adeseori dela el depinde întreg succesul cuvântării. Ascultătorii fiind de comun la început în liniște sufletēscă și nepreocupați observă ușor totă purtarea oratorului și din aceea își formeză părere asupra lui. Ca părerea acesta să fie bună și favorabilă, oratorul să fie precaut și să-și alegă cu îngrijire cuvintele, încunjurând ceea ce i-ar atinge neplăcut pre ascultători. În specie:

1. *Bunăvoința ascultătorilor*, sub care înțelegem *încrederea* și *propensiunea ascultătorilor* față de orator, este necesară.²⁾ Oratorul câștigă favorul ascultătorilor mai ales prin caracterul lui nepētāt, prin probitatea cunoscută, prin pășire modestă și decentă.

¹⁾ De Inventione I., 15. ²⁾ veđi mai sus §. 35.

Esperința de toate zilele încă ne arată, că ómenii onești și modești se bucură de complăcerea generală, pre când cei fuduli resping pre tótă lumea. Este greșită procedura acelor oratori, cari spre a trada modestie încep a-și escuza prin frase bombastice debilitatea și a cerși bunăvoința ascultătorilor, prin acésta ésă la ivélă mai mult saú timiditate saú o superbie ascunsă, care în loc de a câștiga înstrăinează pre ascultători. Dacă în adevěr oratorul ar avé să desvólte o temă grea orí fórte delicată înaintea unui auditoriú cult și ilustru póte să céră scusele și apeleze la indulgința lor, dar să o facă în terminí decenți.

S. Gregoriú Naz. în cuvintarea funebrală asupra surorei sale Gorgonia crede de cuviință a se escusa pentru lauda ei. El începe: „Când laud pre soru-mea, laud virtuțile domestice, dară fiind că sunt domestice nu sunt false, ci fiind că sunt adevérate pentru aceea merita laudă; sunt adevérate nu numai fiind că sunt juste, ci fiind că sunt și cunoscute. Și dacă a-și voi să fiú parțial, nu a-și poté, deórece ascultătoriul, ca și un arbitru espert, stă între cuvintare și adevěr, ca să reprobe laudele nemeritate, și poftescă pre cele meritate, fiind drept și ecuítabil. Pentru aceea nu me tem, că voiú trece preste limitele adevérului, ci din contră ca nu cumva rămânend mai pre jos de cât adevěrul, și departe de demnitatea lucrului, prin lauda mea să-i micșorez numai gloria ei, căci e greú ca podóba cuvintării mele să ajungă dignitatea cuvintelor și a faptelor ei. Nici nu se cuvine a se láuda ce e străin, dacă e nedrept, dară nici a se desprețni, ce e domestic, dacă e onest și vrednic de laudă. Prin amíndoué se vatémă echitatea și aducend străinilor lauda nemeritată, și dene-gându-o acésta la ai săi, dacă o merita; ci mai virtos adevěrul să ne stée înaintea ochilor ca regulă și canon, etc. ¹⁾

2. *Atențiunea* sub care înțelegem ascultarea predicei cu interes și încordare, încă este de lipsă, căci dacă ascultătorii sunt distrași și neatenți cuvintele oratorului răsună în deșert la urechile lor, ei nu le vor înțelege și nu se vor încălđi de ele. Deci detorința oratorului este să deștepte și țină încordată atențiunea ascultătorilor.

Spre a escita și nutri în ascultători interesul față de cuvintare oratorul să imprime cuvintelor sale timbrul noutății și a varietății; fiindcă ce ni se presentă ca nou escită curiositatea, érá varietatea delectează și chiar prin aceea ne légă atențiunea. Caracterul noutății și al varietății póte să zacă saú în idei saú în întorsături oratorice

¹⁾ Cuvintarea a XIII.

și constituie ceea ce numim originalitatea oratorului. Pre lângă considerarea acestui moment psihologic spre deșteptarea și nutrirea înțelesului și a atențiunii se recomandă următoarele mijloce practice.

a) Să se accentueze în esordiu gravitatea și momentuositatea obiectului, despre care are să vorbească. Așa s. Paul înaintea are-opagului din Athena. ¹⁾ Ravignan în conferința sa despre opoziție față de biserică în introducerea părții prime zice: „Încă odată ve rog, Domnii mei, să ve reculegeți și depărtați ori ce distragere, căci mi-am propus a ve invita la o disquisițiune, care poftesce seriozitate și liniște. Care e așa dară acel impuls puternic, aceea putere ascunsă și fățișă, care a provocat atât de des și atât de îndelung aceea opoziție nefericită față cu biserica. Acesta e cestiunea, și eu voi să cerc resolvirea ei în cele mai secrete pături ale conștiinței, în cele mai ascunse sentimente ale inimei omenesci.

Massillon în cuvîntarea despre cugetul la mörte avënd de text: „Când Isus s'a apropiat de porțile cetății, étă, scoteau pre un mort, fiu unul născut al mamei lui,“ astfel velevéză momentuositatea și actualitatea temeii: ²⁾

„Dacă a fost când va un cas de mörte între împrejurări mișcătore, e acesta. Este un unic fiu, un unic succesör al numelui și averii străbunilor lui, pre care mörtea l'a răpit unei mame, unei vëduve nemângăiate, l'a răpit în flórea etății, cași în începutul vieței sale, în un timp, când a scăpat de primejdiile copilăriei și a ajuns la gradul de tãrie și pricepere a unui bărbat, când mai puțin se părea espus a fi surprins de mörte și când frăgedimea maternă se credea scăpată de tóte grijile, cari însoțesc progresul nesigur al educațiunii. Locuitorii cetății alergă cu mulțimea spre a-și uni lacrămile lor cu ale acestei mame neconsolabile. Ei cercă a-i alina durerile prin cunoscutele consolări moleste, cari în o adîncă amărăciune, nu află ascultare; ei încunjură sicriul și prin doliul și prezența lor înaltă pompa funebrală. Cortegiul funebral bineordinat e atrăgător pentru vedere, dar óre servește el și spre învățarea Dvóstră? Dvóstră sunte-ți uimiți de el, atinși, dar óre țineți mai puțin la viață? Și óre cugetul la mörte nu dispere din memoria Dvóstre deodată cu pompa înmormintării?“

b) Alt mijloc spre a escita și nutri interesul și atențiunea ascultătorilor este a aduce în legătură intimă materia propunëndă cu indigințele și raporturile, între cari se află ascultătorii. Căci în natura noastră zace de a nutri un interes deosebit față de ceea ce ne

¹⁾ Fap. ap. 17, 22—29. ²⁾ Luc. 7, 12.

atinge binele, prosperarea, gloria, fericirea ori nefericirea noastră; la ceea ce privesce interesele personale ori sentimentele noastre suntem atenți pururea.

Vicira vorbind despre sărbătorea tuturor sântilor astfel îi arată, că ea privesce în deosebii pre fiecare ascultătorii: „Sărbătorea care o celebrăză biserica azi, e universală și totodată și particulară. Universală, fiind că celebrăm amintirea tuturor sântilor, ângerilor. . . . Dar e și sărbătore particulară, căci azi celebrăză biserica sântii fie căruî popor, sântii fie cărei țeri, sântii fie căruî ord, sântii fie cării cetăți, sântii fie cării familii. Vedeți dară, cum sărbătorea acésta e o sărbătore pentu noi toți. Căci nici o familie creștină nu este atât de săracă în grație, cât să nu fi avut mulți sânti între antecesorii săi.“¹⁾

c) Alt mijloc de a escita interesul pentru cutare obiect este a-i releva însemnătatea sa estetică prin descrierea vie și depingere și prin espunerea plastică și dramatică a lucrului. Prin acésta, pre lângă acea că se dă cuvintării farmec și viață, fie căruî ascultătorii i se pare, că vede întimplarea descrisă și oratorul se adreséză în particular cătră dînsul, decî se simte îndemnat a-l asculta cu încordare.

S. Efrem Sirul în cuvintarea despre a dóua venire a Domnului Christos, zice: „Iubiților în Christos Frați, ascultați, ce voiú să ve spun acum despre înfricoșata venire a dóua a lui Isus Christos. Pre mine chiar și cugetul la aceea óră încă me umple de fiori, având înaintea ochilor, tot ce are să se întimple atunci. Dară cine póte depinge lucruri atât de înspăimîntătoare? Ce ureche póte asculta, ce se va întimpla atunci, când regele regilor descînd de pre tronul gloriei va veni să caute pre toți locuitorii pămîntului, să céră sémă dela noi, ca să premieze pre cei vrednici de remunerațiune, și din contră ca judecător drept să pedepsescă pre cei vrednici de pedépsă. Numai cugetând la acésta zi membrele mi se cutremură și puterile me părăsesc. Ochiî mi se umplu de lacrimi, vócea mi se înecă, buzele imî înțepenesc și limba mî-o amuțesce gróza, și totuși me simt îndemnat să ve vorbesc despre acésta. Dacă acum ne înspăimântă fulgerul și tunetul, ce va fi de noi, când vom aúdi aceea trimbiță, care este mai puternică de cât ori ce tunet și care deșteptă din somnul său pre fie care om repausat dela începutul lumii, fie drept, fie pécator și pre morți îi chiamă la nouă viață? Atunci regele demândă, cá pămîntul cutremurat și marea agitată să-și redée morții săi. ori i-aú înghițit pesci, ori i-aú sfărțicat paserile răpitoare și fiarele. Și toți în un moment se adună din cele patru părți ale lumei înaintea scaunului

¹⁾ Predic. de advent.

de judecată, fără de a le lipsi nici un fir de păr. Acum pământul se cuprinde de flacări, sôrele se întunecă, stelele cad și ceriurile se adună. ¹⁾ Regele apare având înaintea sa crucea încunjurată de o mare de lumină. Fiecare e cuprins de spaimă și fior, fiindcă a venit regele, care se numesce judecătoria judecătorilor, a venit Domnul universului, ca să judece pre cei vii și pre cei morți. Mai vedit'ăi atâta fior? Acum se deschid cărțile vieței, în cari sunt însemnate tôte cugetele, cuvintele și faptele unui fie cărui om. Va domni o mare frică, gróză și cutremur în aceea órá, când fiecare se judecă, fără de nici o considerațiune ome-nescă. Pre mine érá me cuprinde frica, de nu mai pot vorbi, vócea me părăsesce și lacrimi curg din ochii mei; (Poporul înse-ia zis: Pentru numele lui Dumnezeu și pentru mántuirea nóstră Te rugăm vorbesce-ne mai de parte. Și așa continuă s. părinte se depingă judecata ultimă, care era obiectul de predilecțiune al cuvintărilor sale).

Nu putem lăsa neamintit, că mulți predicatori tineri spre a escita interes și spre a secera aplause dau curs liber fantasiei și înodă în esordiū o serie de frase bombastice, cari n'au de a face cu obiectul din cestiune și cari mai mult disgustă, de cât escită interesul. Acésta e greșelă, pre cum e greșelă a lua în discurs tot ce e superfluū.

d) Atențiunea o mai póte escita oratorul începând cuvintarea cu o istorióră potrivită ori prin o serie de întrebări potrivite și ingenioase, cari fac pre ascultători curioși în gradul cel mai înalt.

Așa Massillon în cuvintarea despre avutul neindurat purcedând din textul: „Mă chinuesc în văpaia acésta“ ²⁾ întreabă „cari sunt crimele infricoșate, fraților, cari au săpat acestui nefericit acel abis de torminte, în care e îngropat și i-au aprins focul rěsbunător, care'l înghițesce? Fost'a óre el profanatoriul trupului sěu propriū? Scăldatuși-a el mânilé în sânge nevinovat? Făcut-a el pre veduvă și pre orfaní pradă asuprelor sale? Fost'a el un om fără credință, fără moravuri, fără caracter, monstru de nedreptate? etc. . . . . (vedí și Popfiu, care Predica pentru a II Duminecă din păresemi o începe: „Cei cari suntem la olaltă pre pământ I. A. petrece-vom și în ceriū?“ ³⁾

3. *Docilitatea* este chiarificarea obiectului, cât să fie perceptibil ascultătorilor. Ea e necesară și câștigând oratorul bunăvoința ascultătorilor și deșteptându-le interesul față de materia propunendă deja i-a dispus la priceperea ei. Ea se mijlocesce mai încolo prin introducerea chiară în temă și prin o espunere lámurită

¹⁾ Is. 13, 10; Mat. 24, 27 urr. ²⁾ Luca 16, 24. ³⁾ Predicé, Gherla, 1895 tom. I. p. 123.

a lucrului, ori permiterea acelor precunoștințe logice, istorice, geografice, archeologice necesare spre a înțelege acele lucruri despre cari va fi vorba în predică. Aici greșesc cei ce se dimit în esplicări amănunțite anticipând ceea ce aparține părților subseculente ale predicei. Și mai greu rătăcesc aceia, cari se perd în considerațiuni abstracte și vagi, din cari nime nu pôte prevedé ce are să ésa.

Un esordiu bun din punct de vedere al docilității ne servese Bourdaloue în cuvîntarea despre grație, avînd de text: „Era acolo un om, 38 de ani avînd în bóla sa. Pre acesta vîdîndu-l Isuș zăcînd, zis'a lui: vei să fii sănătos? ¹⁾ El permite o esplicare istorică: Ore judecînd după cele ce se vedeu era o întrebare mai superfluă, de cât care a pus'o Fiul lui Dumnezeu paralicului din s. evanghelie de azi? Era un morbos de 38 de ani, care împreună cu alții zăcea la țermul lacului făcător de minuni. El aștepta cu nerăbdare, ca să-l slobodă cineva în lac, când turbură apa ângerul Domnului. El căuta un om plin de iubire, care i-ar face plăcerea acésta. El era supêrat, că încă nici pre unul nu l'a aflat, scurt el nimic nu dorea mai ferbinte, de cât să fie sănătos, decî pentru ce a fost de lipsă a'l întreba: vei să fii sănătos? S. Augustin înse răspunde, că acésta nu s'a întîmplat fără motiv. Omul era un păcătos și așa nu putea fi vindecat, fără a se converti, căci Mântuitorul, nici când nu vindeca trupul, fără de a vindeca deodată și sufletul. Acest morbos, care era gata a cere ajutoriu spre a fi sănătos, nu era pote așa gata a se și converti. Pentru aceea Mântuitorul care nu voea a-i presta una fără a se învoi el la cealaltă, îl întreabă înainte de tóte: vei să fii sănătos? În aceeași stare, iubiți creștîni, ne aflăm și noi ca păcătoși. Póte că deja de mult am cădut în bóla sufletéscă și fără mișcare perseverăm în acea. Póte Dumnezeu vede între noi paralicî de mai mulți ani, voind să zic, ómeni, cari sunt cu totul înpetriți în datinele lor pecaminóse, și eú doresc din inimă, că între ascultătorii mei să nu se afle nici chiar unul, despre care s'ar puté zice: e un om care pătîmesce de 38 de ani, adecă care petrece de 38 de ani în păcatele sale. Noi am avut lipsa de om, care se ne elibereze din servitutea păcatului. Omul acesta a venit și se numesce Isus Christos. El ne-a slobozit în lac, voiu să zic, în salutara apă a botezului, în care am fost renăscuți. În loc de a rămânea în posesiunea acestei grații, am perdut'o. El înse și acum e gata a ne vindeca în alt lac, anume în lacul lacrărilor și al penitînței. Mai întăiu înse ne întreabă pre toți și pre unul fiecare în deosebi: vei să fii sănătos? A'i voe seriósă de a te face sănătos? Noi trebuie să răspundem și acésta imi dá ocasiune a vorbi cu Dvóstră despre un obiect, care e de cea mai mare însēmñătate, căci el privesce intențiunile, cari le-a avut Dumnezeu față de noi

¹⁾ Ioan 5, 6.

în contemplarea fericirii noastre și modul cum avem să ne purtăm noi față de acesta, adecă despre marele misteriu al grației.”

Altcum nisuița oratorului de a se ocupa în esordiū cu chiarificarea temei depinde mult dela natura materiei, care o tracteză și dela gradul de cultură al ascultătorilor. Când materia e grea de înțeles, orî ascultătorii sunt ómenî simpliculî oratorul trebuie să pună mai mare pond pre docilitate în esordiū, la din contră pune pondul principal pre celealalte chemări ale esordiului.

§. 52. **Calitățile esordiului.**

Ca esordiul să corăspundă chemării sale, trebuie să întrunescă anumite cualități, și anume să fie:

1. *Specific*, adecă propriū și potrivit temei alese, cât să pară acomodat numai temei acesteia cu care se înfățișeză în o legătură atât de intimă și naturală, cât să facă asupra ascultătorilor impresiunea, că predica respectivă nici că s'ar fi putut începe altcum, de cât așa cum a început'o oratorul în esordiul său. Contra acestei calități păcătuiesc predicatorii, cari se folosesc de întroduceri vagi și generale potrivite aprópe pentru orî ce temă. Tot așa de nesuferit sunt acei oratori, cari tóte predicele și le încep cu crearea omului și păcatul original. Ei uitându-și de virtutea pietății tóte miseriile, de cari suferă lumea, le încarcă în spatele protopărinților nostri, nerefectând că și noi sntem vinovați de celea ce suferim.

2. *Introducătorii*, adecă să anunțe și esplice despre ce va fi vorbă în cuvîntare, fără a anticipa ceea ce aparține părților de mai târziu ale predicei, cum ar fi ilustrări, probe, amplificare, aplicări etc., despre cari Quint. zice: „Degustanda haec in prōemio, non consumanda.”¹⁾ Contra acestei calități greșesc mai ales oratorii tineri, cari își espun în esordiū pre scurt tot materialul, érá în corpul predicei repetesc mai pre larg ceea ce au espus de ajuns în esordiū. Acestia să nu se mire dacă ascultătorii se vor urî a-î asculta; căci ómenii doresc tot lucruri nouă. Spre es. la tema despre necumpăt ar fi greșit să dovedesci în esordiū cât e de abominabil și să-î espui tristele urmări.

3. *Precis*, adecă să cuprindă tot ce e de lipsă spre a face pre ascultători binevoitori, atenți și docili și să nu cuprindă nimica

¹⁾ Instit. orat. IV. c. 1.

afară de acesta. Aici observăm, că precisiunea se îndreptă după natura materiei, ce se propune, și după capacitatea și respective cultura ascultătorilor.

4. *Proporționat cu lungimea și genul cuvântării*, adică să nu fie nici prea lung, nici prea scurt, în genere sunt de preferit esordii mai scurte. Dacă esordiu este prea lung disgestă. Lungimea esordiuului nici la un cas să nu trecă peste a șesa parte a predicii. S. Ioan Chrisostom făcea de comun esordii lungi motivând, că el predică la oameni simpli, cari abia odată în săptămână veniau la biserică.

5. În fine esordiu trebuie *lucrat cu grige*, cât să fie plin de demnitate, să întrunească liniscea cu vivacitatea, simplitatea cu nobleța, și încrederea în sine a oratorului cu modestia.

Esordiu ca parte întrodusătoare a predicii are să stee în nex intim cu propoziția, conducând dela text la ea; pentru aceea astfel trebuie întogmit, cât trecerea la propoziție să fie ușoră și naturală. Spre scopul acesta înainte de a începe elaborarea esordiuului trebuie să fie fixată propozițiunea. Ba mulți retori susțin, că esordiu are să se lucre numai după elaborarea celorlalte părți ale predicii.

§. 53. Genurile esordiuului.

Esordiu singuraticelor predici variază după natura materiei ce se tracteză, după dispoziția oratorului și a ascultătorilor și după intențiunea specială, ce are să o realizeze oratorul sacru prin predica sa. Diversele specii de esordie le putem reduce la două genuri principale: la esordiu *temperat* și la cel *patetic*.

1. *Esordiu temperat* e sau simplu, sau insinuatoriu sau solemn.

a) *Esordiu se zice simplu*, când conduce în materia predicii în o formă ușoră, naturală, scurtă și neartificiosă. Se folosese, când ascultătorii sunt dispuși să asculte cu bunăvoință și atențiune materia, care altcum nu e grea de înțeles, cât să reclame multe explicații prealabile. Acest esordiu vine mai ales în cuvântările sacre, la ascultarea cărora sunt deja dispuși credincioșii, pentru aceea se numesce și esordiu *comun*. Aici observăm, că cuvintele simplu și comun nu sunt sinonime cu trivial și vulgar. Ruland ne dă următoriu exemplu: „*Ce-sunteți înfricați puțin credincioși.*“¹⁾ Iubiților! S. evanghelie de azi atâta e de frumôsă și de instructivă pentru noi oameni. Domnul dörme liniștit, pre când furtuna turbază și învățaceii, cari se aflau în naie, cuprinși de spaimă se cufundă și strigă:

¹⁾ Mat. 8, 26.

„Dă-mne mântuește-ne, că perim!“ Pentru ce sunteți așa de înfricați puțin credincioșilor? El demândă vînturilor și mării și se făce liniște. Oh, de sigur tot, ce am auđit, are mare asemănare cu viața noastră, care în adevăr e asemenea unei năi mult agitate și adeseori în primejdie de a se cufunda. Căci precum naia e amenințată de furtuni și de valuri sêlbatice, așa este și viața noastră espusă la nenumărate dureri și suferințe, cari vin parte dela Dumnezeu, parte dela ómenî, dela cari nici înțelepciunea, nici puterea și virtutea omenescă nu ne pot scuti. . . . .
Pre apostoli î-am vêdut inse, că în primejdie strigaū cu insistință după ajutorul lui Isus. Și Isus Domnul, plin de iubire, le înpută frica, dară le arată și remediul de lipsă adecă credința. I-a numit puțin credincioși, că deși scieū, că Mântuitoriul lor e cu dînși, totuși se teméu. Înputându-le slăbiciunea de nou anunță adevêrul etern, că numai credința firmă și neclătită e aceea ce-l pôte ridica pre om preste tóte restristele vieței și că numai în credință se pôte afla adevêrata liniște, adevêrata pace. Numai în credință e mântuire. Acesta nî-o arată: 1. Sórtea miseră a celor slabi în credință, a necredincioșilor și 2. fericirea celor statornici în credință. Și acestea sunt punctele considerațiunii nóstre de azi.“

b) *Esordiul insinuatoriū* este, când oratorul avênd să tracteze lucruri moleste și neplăcute ascultătorilor, cêrcă anume a-și asigura bunăvoința și încrederea lor și a-î familiarisa pre încetul cu materia propunêndă. Mai ales este de recomandat esordiul acesta, când voesce oratorul să înfrunte, să combată datini și prejudețe rele învechite, orî să înduplece pre ascultători la vre-un lucru, ce li se pare greū și imposibil. Aici se recere tact deosebit. De comun începe oratorul cu un lucru plăcut ascultătorilor și se va arăta, că e de acord cu ei întru tóte, pre calea acesta le câștigă încrederea, apoi pre neobservate trece la materia, care le era molestă. — În privința acesta s'a distins cardinalul Polignac, cătră care papa Alesandru VIII. adese orî zicea: „Tu începi totdeauna cugetând ca mine și finesci făcêndu-mă, să cuget eū ca tine.“

Sânții părinți se folosesc de esordiul insinuatoriū spre a aduce ascultătorilor unele laude meritate și spre aî încuraja. ¹⁾

c) *Esordiul solemn* se ridică în concepție și în stil preste esordiul comun. Ideile, ce le aduce înainte oratorul, sunt mărete, stilul sublim și plin de demnitate, nici de cât inse bombastic și afectat. Acest esordiū pôte fi ceva mai lung de cât de ordi-

¹⁾ Esemple din S. Ioan Chrisostom veđi mai sus pag. 135—6. hom. despre Botezul lui Isus și pag. 138—9. hom. II. cătră poporul antiochian.

nariu și are loc, când se tracteză despre materii alese și cu ocaziuni solemne. Mai ales e îndatînat în cuvîntările festive și în celea panegirice.

Flechier în funeralul contelui de Turenne luându-și de text cuvintele: „*Și l'aũ plãns pre el și l'aũ tãnguit tot Israilul cu plãngere mare; și l'aũ jelit în multe zile și aũ zis: cum aũ cãdut cel tare, carele aũ mãntuit pre Israil*“¹⁾ ne dă urmãtorul esordiu solemn: „Nu ve pot da o idee mai înaltã despre cazul trist, ce formezã obiectul cuvîntãrii mele, de cãt reamintindu-ve cuvintele pline de noblețã și putere, de cari se servesc s. Scripturã, spre a lãuda viața și deplãnge mórtea înțeleptului și eroului Macabeu. Acest erou, care rãspãndi gloria poporului sãu pãnã la marginile pãmîntului, care își acoperia tabera sa cu scutul, și pre cea inamicã o atãca cu sabia, care pãnã la mórte cãșuna neplãceri regilor aliați contra sa. și prin virtuți și bravuri înveselia casa lui Israil, a cãrui amintire trebuie sã fie vecinicã între noi; acest erou care a apãrat cetãțile Iudeii și a înfrinat superbia fiilor lui Amon și Esaũ, care se reîntorce încãrcat de prãdile Samariei, dupã ce a ars chiar pre altarele lor idolii poporilor strãine; acest erou, pre carele Dumnezeu l'a pus în jurul lui Israil, ca pre un mur de aramã, în care de atãtea ori se sfãrmarã puterile Asiei întregi, și care dupã ce a nimicit armate numëroase și a adus în confusiune pre cei mai curagioși și iscusiți comandãți ai regilor Siriei, venia în fiecare an, ca și cel de pre urmã Israilit, de ridica cu mâniale sale triumfãtoare altariul, și pentru serviciile prestate patriei sale nu poftea altã rãsplãtã, de cãt onórea de a fi servit-o cu fidelitate; acest erou curajos în fine, care cu o bravurã neîntrecutã luãnd pre inamic la gónã primi lovitura mortalã și rãmase ca și înmormîntat în mijlocul triumfului sãu. La prima veste a acestei funeste întimplãri se cutrãmurã tóte cetãțile Iudeei, torenți de lacrimi curgeau din ochii tuturor locuitorilor. Un timp óre-care rãmaserã liniștiti, muți și nemișcați. În fine durerea rupse acãsta lungã și tristã liniște, cu o vóce întreruptã de suspine, care deștãptã în inima lor jele, compãtimire și fricã. Ei strigau: „cum a murit eroul, carele a mântuit poporul lui Israil.“ La acãstã strigare Ierusalimul își duplicã lacrêmile; bolțile templului se cutrãmurã, Iordanul s'a turburat și tóte țermurile sale rãsunã de bocetul acestor triste cuvinte: „cum, a murit eroul, care a mântuit pre Israil.“ . . . . .

„Crestinilor! pre cari o tristã ceremonie v'a adunat aici, nu ve aduceți aminte, de ce ați vëdut și ați simțit acum cincì luni? Nu ve recunósceti pre voi înși-ve în întristarea, care v'am prezentat-o și în locul eroului, de care vorbesce Scriptura nu puneți în mintea vóstrã pre acela, despre care am sã vorbesc eu acum? Ei sunt

¹⁾ I Mac. 9, 10—1.

de o potrivă egală în virtute și nefericire, și celui din urmă nu-i lipsește astăzi de cât o cuvîntare de laudă vrednică de dînsul.“

2. *Esordiul patetic* numit și vehement și *ex abrupto* constă în aceea, că oratorul dela început se adresează la afecte, folosește un stil avîntat și plin de emoțiune. Se întrebuintează cu ocaziuni mai mult sau mai puțin extraordinari, când atît oratorul, cât și ascultătorii stau sub impresiunea vie a unei fericiri ori nefericiri mari și neașteptate. El apare ca improvisat și ca un eflux spontan al emoțiunii, pentru aceea e în stil mai mult lapidar; oratorul prin tîntă ținuta și purtarea sa arată, că e consciu și pîtruns de serioșitatea situațiunii. În oratoria sacră ocură mai rar esordiul acesta; recurgem la el mai ales în cuvîntările funebrele, ținute la mîrtea persónelor ilustre și cu mare influință asupra prosperității publice, când e consult a purcede din înprejurările mișcătoare cunoscute și ascultătorilor.

S. Ioan Chrisostom cuvîntarea asupra lui Eutropiu ¹⁾ o începe cu următorul esordiu patetic: „Totdeauna, dar acum mai virtos de cât ori-cînd trebuie să zicem“: „*Deșertăciunea deșertăciunilor și tôte sunt deșertăciune.*“ ²⁾ Unde e acum aceea splendore mărētă a consulatului, unde strălucitele ovațiuni, unde aplausele, jocurile, ospețele și adunările festive? unde cununile și purpura strălucită? unde strepitul cetății și aclamațiunea îmbătătoare a teatrelor, unde mulțimea lingușitorilor, ce-l încunjurau? Tôte acelea au perit. O vigelie puternică a sgnduit arborele din rădăcină, l'a despoiat de frunze și cu atîta vehemență a năvălit asupra lui, cât frîngîndu-i fibrele îl amenință cu rēsturnare la pămînt. Unde-s acum acei amici prefăcuți, unde beuturile și cinile? unde mulțimea parasitilor, cari bēnd tîntă ziua și consumând mîncări alese, îi vorbiau tot după plac. Tôte acelea au fost un vis de nîpțe, care a dispărut cu revērsatul zilei, flori de primăvară, cari se veștețesc trecēnd primăvara, fum, care s'a împrăștiat, bulbuci de apă, cari s'au spart, țēsătura de păingin, care s'a sfîrticat. Pentru aceea să repețim de nouă acēstă zicere a santei Scripturii: „*Deșertăciunea deșertăciunilor, și tôte sunt deșertăciune.*“ Acēstă sentență ar trebui să fie scrisă cu litere neșterse pre părăți, pre veștmente, pre pietele publice, pre case, pre drumuri, pre uși, în atrii, dară cu deosebire în consciința unui fiecărui: purerea să ne plutēscă înaintea ochilor etc.“ ³⁾

Segneri imitând pre Cicero în esordiul: Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? în a V. vorbire despre judecata universală ne dă următorul esordiu *ex abrupto*: „Până cînd vom mai cuteza a abusa de atîta îndelungă răbdare arătată de Dumnezeu față de noi? El a tăcut, ca și cum ar fi nesimțitor la ori-ce vătămare. Dar cum? Ore pațiēția îndelung

¹⁾ veđi mai sus p. 162 urr. ²⁾ Eccles 1, 1. ³⁾ Homilia asupra lui Eutropiu.

ațitată nu se va preface în furie? Ei, suflați în posauțele vóstre ángerilor, întunecă-te ceriule, denégă orî ce lumină, numai aceea a fulgerului nu, deschide-te pămîntule, alergați animale sêlbaticе, nime să nu se laude cu fericirea de a fi scápat de turburarea vóstră. Nu așteptați decî, ca eú azi să ve descriú durduitul tunelului, lumina fulgerului, nu, numai un spectacol veți privi azi, și acela este al pécátosului rușinat înaintea lumii întregi.

§. 54. **Isvórele esordiului.**

Elaborarea esordiului creéză mari dificultăți începătorilor. Ei de comun nu sciú de unde să începă și cum să trecă dela text la tema alésă. Retorica le vine în ajutoriú indicându-le isvórele esordiului, cari pot fi multe; mai momentuóse ínse sunt urmátórele:

1. Isvorul cel mai comun al esordiului în cuvîntările sacre este *esplícarea și aplicarea textului* pus în fruntea predicei. Anume saú se espun ímprejurările, între cari saú zis cuvintele luate de text (esplícarea istoricá) saú se espune sensul literal saú cel mistic al textului, cât ca conclusiune să iese însu-și adevéruł propunênd concipiat în propositie. În cazul prim une-orî se póte espune íntregă pericopa și respective íntregă narațiunea din s. Scripturá, din care s'a ímprumutat textul.

Așa Murray din textul: „Écă aduserá lú un paralic culcat într'un pat“ ¹⁾ zice: „Acestea cuvinte ale evangheliei, ce ve cetii acum, me îndemnă a ve vorbi despre un ram ínsemnat al iubirii de-aprópelui, despre iubirea, ce avem a o arêta cátră de-aprópele, când acesta suspină sub cercetarea morbului. Un exemplu despre acesta virtute ínaltă ne daú acei bărbați, cari cu iubire neínteruptă și neobosită causerá vindecarea paralicului de morbul sêu trupesc și, ce e mult mai de pretúit, și de lângóre sufletului“ etc. Érá Popfiu în predica pre a II sêptémána din Paresemi: avênd textul: „Și aú venit la el unii ducênd pre un paralic, pre care-l purtaú patru“ ²⁾ prin esplícarea istoricá a textului citat, astfel íncepe esordiul: „Treí zeci și trei de ani a petrecut I. A. Christos pre pămînt, și trei ani a trecut preste tóta țara evreescă ínvêțánd, vindecând și binefácênd, pánă în urmă se opri în Golgota, pre altariul crucii. În decursul vieței sale el iubia a petrece adese în cetatea Capernaum, unde a făcut multe minuni și a predicat multe ínvêțături frumóse. S. Evanghelie de azi încá ni-l arată chiar vestind ínvêțaturile sale mántuítóre în Capernaum și dovedind puterea sa dumnezeescă în vindecarea paralicului etc.“ ³⁾

¹⁾ Mat. 9, 2. ²⁾ Marc. 2, 3. ³⁾ Amvonul, I, p. 106.

2. *Natura saŭ esența obiectului* în sine considerat (ex visceribus causae) încă este un izvor acomodat pentru esordiu. Se atinge adecă în esordiu prin puține cuvinte natura, momentuositatea, frumseța și oportunitatea lucrului, care formeză obiectul predicei, orî să dă în esordiu o simplă esplicare a temei, despre care are se tracteze. Cicero dă sfatul, că nici când să nu cugetăm la esordiu înainte de a fi gata vorbirea; sfatul acesta este cu privire la izvorul de față un precept. Aici oratorul trebuie să aibă înaintea ochilor cuprinsul cuvintării sale, cărei îi caută introducerea corăspundătoare.

Popfiu Dumineca a III din Paresemi: „V'am promis, iubiți ascultători, a ve da în Duminecile acestui post învățături folositoare despre s. taină a penitenței (mărturisirii). Nici odată nu au fost aceste învățături de atâta trebuință ca chiar în zilele noastre (oportunitatea) când mulți creștini în rătăcirea lor démnă de compătimit o pățesc ca odinióră ostașii lui Saul.“ ¹⁾ Popfiu Dumineca lăsatului de brânză purcedând din textul: „În timp bine primit te-am ascultat și în ziua mântuirii ți-am ajutat ție. Ecă acum e timp bineprimit, ecă acum e ziua mântuirii“ ²⁾ arată oportunitatea pregătirii la penință. ³⁾

3. *Ca izvor pentru esordiu pot servi împrejurările de timp, loc, persóne* (esordium ab adjunctis), dacă acestea sunt de o natură distinsă.

La izvorul acesta recurge oratorul sacru cu succes în cuvintările ocasionalî, și bine folosit e în stare a escita interes deosebit și mare încordare; pretinde înse multă precauțiune și tact. (Așa s. Chrisostom în a 2 homilie cătră poporul antiochian purcede din situația lor cea de compătimit.) ⁴⁾

4. *Ab illustrationibus* se zice esordiu când purcede din o trăsătură, orî incident surprindătoriu, orî vre un moment interesant care ușor se póte aduce în legătură cu obiectul predicei servind spre ilustrarea lui. Atari momente interesante și instructive tot odată sunt: o narațiune saŭ istorióră, un proverb, sentență ingenioasă, o asemănare, parabolă, un tablou. Din espunerea acestor momente se fac deducțiunile corăspundătoare, din cari rezultă tema saŭ propozițiunea predicei.

Popfiu în a IV Duminecă din Paresemi vorbind despre În-cununarea lui Isus cu cunună de spinî începe: „Cetim în s. Scriptură, că păscând odinióră Moise oile socru-său în muntele Horeb.

¹⁾ Popfiu Predici I p. 144 și 408. ²⁾ 2 Cor.-6, 2. ³⁾ Popfiu, Amvonul p. 77 veđi și hom. s. Chrisostom despre Botezul Domuului mai sus p. 135. ⁴⁾ veđi mai sus p. 138.

vede de odată din depărtare eşind flacăra dintrun rug, dintr'o tufă de spini; rugul ardea cu flacăra; dară nu se mistuia. Atunci cugetă întru sine Moise, ducă-mă se privesc mai de aproape vederea acésta minunată. Ce pôte fi: de o tufă arde şi totuşi nu se mistuesce? Se duse şi află cu uimire, că Dumnezeu e în tufa de spini şi e I. A. îmi ridic ochii, privesc în curtea lui Pilat şi ved o cunună de spini acoperită în sânge şi cuget întru mine, ducă-mă se privesc mai de aproape vederea acésta minunată. Ce pôte fi acésta, cununile se fac din flori, nu din spini; şi me duc şi află cu flori şi cutremur, că Dumnezeu stă înaintea mea, încununat cu cunună de spini! . . . . I. A. două lucruri avem de a lua astăzi în socotinţă mai de aproape din patimile Domnului nostru Isus Christos. 1. încununarea lui cu cunună de spini, 2. arătarea lui înaintea poporului.“¹⁾

S. Petru Chrisologul ne ofere esemplul: „Precum aurul este ascuns în pământ așa și ideile lui Dumnezeu sub cuvintele omenestii. De câte ori ni se cetesc așa dară cuvintele lui Dumnezeu, spiritul se grijescă, sufletul să se înalte, ca sensul lui să pătrundă în misterul științei ceresci. Așa dară să pricepem pentru ce Domnul își începe cuvîntarea prin cuvintele: „Păziți-ve“²⁾ ce însemnă acest mod nou de vorbire, la ce țintesce acésta avertisare neobicinuită: „Păziți-ve“; ne zice el, acela se păzesc, a cărui atențiune nu e îndreptată în mod tendențios și nesocotit spre avere străină“ etc.³⁾ Popfiu vorbind despre iertarea dușmanilor purcede din sentența: „Dacă întinde atâta bucurie — Iub. Frați și Fii! zice un păgân, — marea lină după vifor, ceriul sennin după furtună, pacea după război, trebuie se întimpine lauda sinceră și încetarea amărăciunii sufletului dușmănesc.“ „Ce pôte fi mai frumos, ce mai nobil, ce mai măreț, ce mai demn de om, de creștin, de cât provocat la indignațiune prin injurie nedrepte, a nu se lăsa răpit de patima naturei corupte, care strigă: răsbunare! a nu se turbura, a nu se aprinde, ci învingându-se pre sine, a trece cu tăcere generosă, a răbda cu bunăvoință sinceră, a ierta și uita cu marinimitate îndurătoare pentru totdeauna vătămările primite, întinșând mână de împăcare dușmanilor“ etc.

5. Adese ori se purcede în elaborarea esordului din *ideile afine ori chiar opuse*. Așa dela genul proxim, cărui aparține tema ca specie, (spre es. începem cu virtutea temperanței tractând tema despre abstenența dela beuturi spirituose); ori din resolvirea dubielor, prejudețelor și părerilor eronate cu privire la temă. La isvorul acesta pôte recurge oratorul mai ales în cuvintările morali, când nu află ușor alt punct de mănecare.

¹⁾ Amvon. p. 116—7. ²⁾ Luc. 17, 3. ³⁾ Serm. 139; Popfiu Predicî I. p. 26, 114 și 211.

S. Gregoriu Nis. vorbind despre rugăciunea Domnului începe: „Însă-și s. Scriptură ne învață să ne rugăm, arătând discipulilor, cari se rugau bucurosi, cum vor afla ascultare la Dumnezeu prin rugăciunea lor. Eu îmi iaș îndrăsnela de a adauge puține la cuvintele Scripturei, anume, nu că cum trebuie să ne rugăm, ci că nesmintit trebuie să ne rugăm; pentru că rugăciunea, acest lucru sânt și dumnezeesc, este neglésă din partea multora“ etc. ¹⁾ Popfiu în predica pre Duminea a XVI după Rusalie vorbind despre tema: „*Sânțenia vieței stă în împlinirea acurată a detorințelor statului nostru*“ începe: „Suntem creați pentru ca se cunoșcem pre Dumnezeu, pre el să-l iubim, lui să-î servim și apoi să fim fericiți; acésta este, acésta trebuie să fie scopul principal al fiecărui om. Dară ce vedem? ómenii de azi așa is de ocupați cu lucrurile lor casnice, cu economia, cu neguțatoria, cu ostenele pentru asigurarea subsistenței lor, în cât se pare că scopul principal al omului ar fi se agonisescă avuție să-și elupte poziție; căci cu Dumnezeu, cu sufletul lor fórte puțin se vèd a cugeta. Iubiților! trebuie a lucra și pentru a puté trăi, dară până ce lucrăm pentru binele, pentru susținerea trupului, nu e iertat nici pre un moment a se uita de suflet și de mântuirea sufletului. Lucrurile, ce ni le impune statul nostru, ce le poftesce dela noi lumea, ca să fim și noi membri folositori ai societății, trebuie să le împlinim; Însu-și Mântuitoriul nostru Isus Christos ne îndémnă la asta și prin esemplul, ce ni s'a cetit în Evangelia de azi, prin care Christos a voit se ne arete, că tot omul e îndatorat cu sirguintă a lucra după puterile — talanții — ce i s'a dat; nu e iertat a ascunde talanții — facultățile, puterile a le lăsa să péră, fără a aréta ceva folos. Și iubiți ascultători bine se ve însemnați, prin asta nu se negligă mântuirea sufletului, din contră — precum cu ajutoriul lui Dumnezeu voesc a ve aréta, — sânțenia vieței noastre stă în împlinirea acurată și bine a detorințelor de zi, ce ni le impune statul nostru.“ ²⁾

§. 55. **Proposițiunea.**

Oratorul sacru, după ce prin esordiū a întrodus pre ascultători în materia, ce voesc a o pertracta, urméză, ca tema să și-o concipieze și esprime în o sentință sau zicere scurtă, precisă și determinată, ca astfeliū fiecare ascultătoriū să pótă sci sigur și categorice, că ce forméză obiectul predicei sau care este idea, ce se va desvolta.

Sentința acésta se numesce proposițiune. Proposițiunea e rezultatul primar al meditațiunei și focalarul fiecărui discurs. Tóte părțile predicei sunt subordonate proposițiunii și servesc numai spre a desvolta, face evidentă și validita în viața practică idea

¹⁾ Despre rugăciunea Domnului orat. I. ²⁾ Predicī I, p. 353—4.

esprimată prin propozițiune. Ori ce ilustrare, argument, afect etc., ce nu-î în raport cu idea exprimată în propozițiune, e superfluu și ca atare fără preț în discurs. Din propozițiune are să se deducă și la ea are să se reducă întreg cuprinsul prediceii.

Propozițiunea e de mare folos în fiecare cuvîntare. Ea presteză un ajutor deosebit spre a pricepe mai ușor singuraticile părți ale discursului și spre a se pute aprea după merit singuraticile mijloce oratorice, la cari recurge oratorul spre desvoltarea temeii.

Enunțarea temeii e necesară atunci, când ascultătorii ar fi ómenii simpli, cari altcum nu ar pricepe, ce formeză proprie obiectul cuvîntării și la ce se referesc cele propuse de orator. Enunțarea temeii se póte omite, când ascultătorii sciú înainte, despre ce e vorba în predică; ¹⁾ acésta se întimplă mai ales în cuvîntările ocașionale, în alocuțiuni și pareneze. În homiliii încă lipsesce propozițiunea formală; oratorul numai anunță, că va considera adevărurile cuprinse în pericopa deja cetită, fără a le aminti în special

Oratorul are se rămână în pertractare pre lângă materia anunțată în propozițiune; căci nu e lucru mai supărătoriu și chiar periculos, de cât a anunța una în propozițiune și a vorbi despre alta în corpul cuvîntării. Oratorul abetându-se dela tema pre lângă aceea, că ar da un testimoniú nefavoritoriu despre sine, fórté ușor ar duce în confusiune și pre ascultătorii săi.

Concipiarea propozițiunii reclamă o grije deosebită. Oratorul pre lângă aceea, că trebuie să se exprime clar și categorice, să fie atent, ca să nu promită nici prea mult, nici prea puțin, ci numai cât e de lipsă, și acésta să o facă în o formă correspunđătoare natureii obiectului și priceperii ascultătorilor. Anume de cumva oratorul deja și-a fixat câteva idei, cari aú să formeze corpul cuvîntării, le va considera din aceea parte, din care se presentă ca subordinate unui concept mai înalt, sub care se pot privi de un întreg, ori dacă are idea principală cércă idei secundare și subordinate aceleia, fără a se vătéma caracterul unității. Spre es. tema: supărarea vóstră se va schimba în bucurie. ²⁾ Propoziția: Tóte necasurile, cari le sufer dreptii cu paciintă în viața acésta, sunt tot atâția tituli de glorie și fericire pentru viața viitoare.

În specie propoziția, are să fie:

¹⁾ Quintilian, Institut. orat. IV, 4. ²⁾ Ioan 16, 20.

a) În *nex intim cu esordiul*, al cărui încheiere este, și să aibă caracterul unității, cuprindând adecă numai un adevăr ori idee principală. Spre es. despre penință: Prop. voiü arăta, că penința este necesară spre mântuire tuturor acelora, cari au păcătuit după botez. Din contră ar fi greșită propozițiunea: Ađi voiü vorbi despre umilnță și modestie. Fiind aici două obiecte, are să se tracteze despre ele în cuvintări deosebite.

b) Să fie *categorică* și precisă așa cât ascultătorii să scie sigur despre ce e vorba, și să nu esprime nici mai mult nici mai puțin, de cât are să fie pertractat în cuvintare.

c) Să fie *naturală chiară* și *scurtă* cât să se pótă ușor înțelege și imprima în memorie. Spre es. Bossuet: „Eü în mórtea unui singur om voiü arêta caducitatea a tótă mărimea omenescă.“ Propozițiile măestrite, artificiose și lungi ascultătorii de comun nu și-le pot imprima bine în memorie și dacă le-au imprimat, adeseori nu le înțeleg și le uită curênd. Spre es. „Eü am de cuget cu ocașiunea solemnă a măreței zile de azi, să ve învêț după priceperea vóstră despre aceea doctrină importantă a santei nóstre religiuńi, care ne spune, că noi numai așa vom puté dobândi fericirea cea mai pre sus de fire și vecinică, dacă vom deștepta în sufletul nostru părere de răü pentru multele și desele păcate, cu cari unul fiecare din noi zilnic și fără genare vatămă pre părintele nostru cel ceresc.“ E greșită, și bine ar fi: „Părerea de răü este neîncunjurat de lipsă spre mântuire tuturor păcătoșilor.“

d) Să fie pusă în o formă *practică* sau astfel să fie întocmită, cât fie cărui ascultător să i se pară, că îi este în specie lui adresată și privește indigințele lui spirituali, prin acêsta se atrage atențiunea și escită interesul ascultătorilor. Spre es. ar fi *practică* propozițiunea: „Cum avem să privim necasurile din lumea acêsta;“ *speculativă* ar fi: „Óre are fiecare om ânger păzitor deosebit, ori nai mulți ómeni au același ânger.“ Propozițiunea *practică* ține cont de indigințele speciali ale ascultătorilor, pre când cea *speculativă* sau *teoretică* se ocupă numai cu obiectul în sine considerat, pre care îl tracteză mai mult academice. Propozițiunea *teoretică* sau *speculativă* se adreséză mai virtos cătră înțeles, pre când cea *practică* mai ales cătră inima și voința ascultătorilor, și chiar prin acêsta devine interesantă.

e) Propozițiunea póte fi: *simplă* ori *compusă*, după cum tema cuprinde un singur punct ori privește obiectul din mai multe

puncte de vedere. Simplă ar fi propozițiunea: „Religiunea adevărată numai una pôte fi.“ Compusă: „Voiu vorbi despre necesitatea și folósele rugăciunii.“

§. 56. **Partițiunea.**

În nex intim cu propozițiunea este *partițiunea*, care nu e alt ceva de cât espunerea părților conceptului general exprimat prin propozițiune, ea este o analiză a propozițiunii. În propozițiune anunță oratorul obiectul său doctrina despre care are să vorbească în *partițiune* circumscrie tema mai de aprópe indicând punctele de vedere, din cari voesce a tracta obiectul anunțat.

Partițiunea une ori pôte să concadă cu propozițiunea Spre es.: „Voiu vorbi despre datorința pruncilor de a asculta de părinți și de mai-mari.“

Partițiunea nu e de lipsă să se anunțe în fiecare cuvîntare; ba la alocuțiunii, pareneze și chiar la unele predici panegirice și festive pôte rămâne cu totul afară anunțarea partițiunii.

Unii retori reprobă usul partițiunii pre motivul, că el nu ar fi îndatinat la oratorii vechi și la ss. Părinți, pre lângă aceea, răpesc discursului farmecul și unitatea și împedecă avêntul oratoric, silind pre orator a se restringe între marginile determinate prin anunțarea partițiunii. Contra acestora noi susținem, că *partițiunea* este forțe *folositoare*, anume din următóarele cause:

a) Revarsă lumină asupra cuvîntării, reducêndu-o în sistem, prin ce se ajută înțelegibilitatea; în cuvîntările sacre, unde instruirea credincioșilor e o recerînță esențială, partițiunea potrivită prestéză cele mai prețioase serviție și se presentă ca indispensabilă. Partițiunea bună pune pre ascultătoriu în poziția de a fi în chiar cu ceea ce s'a zis și are a se mai zice în predică.

Partițiunea mai de parte ajută memoria ascultătorilor, le ofere óre-care punct de recreare, și timp de recugetare asupra celor percurse și sciind ei din partițiune, ce mai restă încă, ascultă mai cu plăcere.

Esperința încă probéză, că ascultătorii mai bine țin minte un discurs, în care s'a premis o împărțire corêspundêtóre, de cât unul fără împărțire. Ba celebrul orator frances Ciceri zice: „Eù cutez să afirm, că ascultătoriul mai numai planul cuvîntării îl duce cu sine: acesta e un schelet, care îi rămâne în memorie și-l ajută, spre a-și representa, cel puțin după trăsăturile principali, cele ce

s'aũ zis. Așa el își aduce aminte de singuraticele membre, cari constituie vorbirea; la singuraticele părți aduce probele și observările, ce s'aũ legat de ele, și nu arare ori își predică însu-și și e prin aplicarea, care o face asupra sentimentelor și purtării sale.“ ¹⁾

b) Partițiunea e de mare ajutoriũ și pentru orator. Spiritul în mersul sãu are un curs determinat, progresã în direcțiune sigurã și scutit de digresiunile superflue, prin ácãsta cuvântarea nu perde din farmec, dar câștigã în putere și eficacitate, concentrând tôte mijlócele oratorice spre același punct; caracterul unitãții încã devine mai pronunțat în discurs. Afarã de aceea împãrțirea raționalã, ajutã de minune memoria oratorului.

La obiecțiunea, cã partițiunea nu ar fi obicinuitã la oratorii vechi, observãm, cã multe discursuri ni se presintã ca improvisate, unde e ușor de înțeles omiterea partițiunii. Cum cã cei vechi nu aũ fost inimiçi ai partițiunii în discurs ne spune Quintilian scriind: „Sed ut non semper necessaria ac etiam supervacua partitio est, ita opportune adhibita, plurimum orationi lucis ac gratiae confert.“ ²⁾ Èrã Cicero zice: „Recte habita in causa partitio illustrem et perspicuam totam efficit orationem.“ ³⁾

În cuvântãrile sãntilor pãrinți încã aflãm aplicatã partițiunea. Și unii retori sacri (ca Fenelon, Gisbert) cari se par a reprobã partițiunea, în realitate combat numai abuzul cu ea; în cât adecã mulți predicatori fac prea multe împãrțiri și subimpãrțiri, prin ce în loc de a câștiga luminã cuvântarea, ea devine obscurã. La atare abus ne atrag atențiunea și cuvintele lui Quintilian: „Vitanda maxime concisa nimium et velut articulosa partitio. Nam et auctoritati plurimum detrahunt, illa non membra, sed frustra; et hujus gloriae cupidi, — cum fecerunt mille particulas, — in eandem incidunt obscuritatem contra quam partitio inventa est.“ ⁴⁾

Numãrul părților în cuvântarea sacrã pôte sã fie de 2—3, și nici la un cas mai mult de trei; părțile principale apoi se pot divide sãu subimpãrți. Când propozițiunea e de așa cât nu admite împãrțire, totuși distingem în ea mai multe puncte, pre cari le tractãm pre rind.

Ca partițiunea sã conducã la scop, ea trebuie sã aibã anumite însușiri reclamate parte de natura obiectului, ce se tractezã în cu-

¹⁾ Sermons Avertissement de l'auteur. ²⁾ Institut. orat. IV. 4. ³⁾ De inventione I., 22. ⁴⁾ Institut. orat. IV. 5.

vîntarea sacră, parte de momente psihologice și respective oratorice. ¹⁾ Aceste însușiri le reducem la următoarele:

1. Partițiunea să fie *simplă și naturală*, adecă să curgă ore cum de sine din propozițiune și părțile singuratice să succedă în ordine logică respective psihologică. Împărțirile forțate și prea artificioase în loc de a revêrsa lumină asupra discursului îl întunecă.

2. Partițiunea să fie *deplină sau absolută*, adecă să cuprindă tema în totă întinderea și întregimea sa și să o eshaurieză, fără de a amesteca în ea lucruri străine. „Nequid in ea desit, nequid supersit“ observă Quintilian. ²⁾

3. Să fie partițiunea *distinctă*, adecă un membru să nu se conțină în celalalt, ci să se eschidă unul pre altul deplin nu numai în cuvinte, ci și în idei. Spre es. ar fi greșită partițiunea: „Vê voiî arăta, că credința noastră trebuie să fie: a) via și b) împreunată cu fapte bune“; deoêrece membrul al doilea se cuprinde în cel dintâiu.

4. Membrele partițiunii să fie *coordinate*, adecă tôte să conțină concepte de aceeași ordine și între ele să fie evidentă o anumită simetrie. Spre es. nu ar fi coordinate membrele, când aș zice: „Iubirea de sine a creștinului trebuie să fie: a) bineîntogmită și b) să se estindă și la bunurilele mporali“; fiind în cazul de față conceptul prim e de o estensiune mai mare, ca unul care privesce iubirea de sine în genere.

5. Partițiunea să fie *interesantă* și să se observe în ea o anumită gradațiune, fie în gravitatea și claritatea probelor, fie în puterea și energia afectelor. Prin acêsta se deșteptă atențiunea și nutresce interesul în ascultători. Așa ar fi nouă și interesantă partițiunea: „Supunerea dreptului la preceptele dumnezeesci e libertate, pre când libertatea păcătoșului e sclăvie.“ „Elemosina ne câștigă binecuvîntarea dumnezeescă în viața acêsta, ea ne câștigă fericirea eternă în cealaltă viață.“ (gradațiune).

Părțile principale ale cuvîntării încă se pot divide sau subîmpărți. Subîmpărțirile aŭ aceleași însușiri ca și partițiunea. Numêrul subîmpărțirilor nu e determinat, e consult înse să fie mai rari și mai mult să le înțelegă ascultătorii din context, de cât să fie enumerate espres din partea oratorului.

Ce privesce *isvórele partițiunii*, ea ca și esordiul se pôte deduce: a) din textul pus în fruntea prediceii, care isvor e fórte de recomandat, b) din cutare sentență împrumutată din s. Scriptură ori

¹⁾ Cicero, De orat. I. 2, c. 76. ²⁾ Institut. orat. IV. 5.

ss. părinți, e) din însa-și esența orî natura obiectului, ce se tractează, sau din analiza propozițiunii, d) din împrejurările de timp, de loc; e) dela cauzele, efectele, recerînțele orî proprietățile obiectului. despre care e vorba în predică, și preste tot dela raportul lui cu alte obiecte afine orî opuse. Spre es.: Societățile rele sunt stricătoare, 1. cu respect la binele nostru sufletesc, 2. cu respect la binele familiar, 3. cu respect la onórea lui Dumnezeu. ¹⁾

§. 57. **Salutarea, rugarea pentru atențiune și invocațiunea.**

Tot de esordiū se țin și salutarea. rugarea pentru atențiune și invocarea.

I. *Salutarea* este formula de agrăire și întitulare a ascultătorilor din partea oratorului sacru. Ce privesce modul de a agrăi pre ascultători, e normativ raportul dintre ei și orator precum și statul său condițiunea lor socială. Bunăcuvința oratorică impune predicatoriului să țină cont de acestea.

Salutările mai îndatinate sunt: „Iubiți creștini!; Iubiți ascultători!; Fiilor! (dacă e paroch mai bătrân), Fraților!“ . Aceste agrări își au originea în s. Scriptură. ²⁾ Creștinii cei dintâi se mai întitulau „Sânți.“ ³⁾ Azi se mai agrăesc și „Preacuvioși Cuvioși!“ Agrări neîndatinate, și cari ar escita risul, să nu întrebunțeze oratorul. Agrările se repetesc, când cere trebuința și în decursul predicei întregi, numai cât să nu se repetescă prea des, căci devin moleste. ⁴⁾

Dacă ascultătorii sunt preoți se agrăesc: „Fraților!“; la înmormintări e datina a se folosi agrăirea de „Jelnici, triști ascultători!“ la ocașuni solemne „Stimaților, Ilustrilor!“ etc., adecă după pozițiunea lor socială; li se dă titula, ce le compete ascultătorilor.

II. *Rugarea pentru atențiune* încă e îndatinată la finea esordiului. Prin acésta rugare orî provocare oratorul recercă pre ascultători să-l urmărescă cu atențiune și bunăvoință. Unii predicatori afectând modestie, cer și indulgința ascultătorilor, pentru că și-au permis a tracta o temă atât de grea pentru debilele lor puteri; orî își esprimă temerea, că nu vor puté tracta materia, cum se cuvine. Procedura acésta ni se pare incompatibilă cu demnitatea unui orator sacru. El trebuie să pășescă pre amvon, ce e

¹⁾ cfr. N. Schleining, Predigtamt. p. 335—408. ²⁾ Rom. 2, 28; 1 Cor. 1, 10; 2 Ioan 1, 2. ³⁾ Filip. 1, 1. ⁴⁾ fr. Popfiu. Amvonul I. p. 310—1.

drept, cu modéstie, dară cu deplină încredere în sine și în Dumnezeu, a cărui sol este. Însinuarea oratorului, că nu va pute tracta materia cu demnitate preocupă pre ascultători în defavorul lui. Casurile, când se cuvine a cere indulgință ascultătorilor, cum am observat mai sus (§ 38) sunt rare, când adecă ar predica înaintea unui public fórte ales. Formulele rugării pentru atențiune sunt: „Fiți atenți;“ „Vě rog de atențiune;“ „Urmăriți-mě cu luare aminte;“ „Să medităm“, orî în formă de rugăciune: „Dumnezeu să-și reverse darul său asupra noastră, ca să medităm cu fruct. Să ve întărescă inima spre a cuprinde . . . .“ Cu dreptul repróbă Popfiu următórea formulă stereotipă și fără înțeles: „Până ce despre acésta pre scurt ve voiți cuvinta, fiți cu luare aminte.“¹⁾

III. *Invocațiunea.* După anunțarea împărțirii urméză *invocarea*, care este o rugăciune scurtă adresată cătră Dumnezeu, cătră Preacurata Fecióră Maria, orî cătră sântul, a cărui amintire o serbăm. În rugăciunea acésta oratorul cere, ca Dumnezeu să-și reverse darul asupra sa, spre a pute propune cu demnitate, și asupra ascultătorilor, ca să asculte cu fruct cuvîntul divin; orî spre acest scop cere intercesiunea Preacuratei Fecióre și a Sântilor. Rugăciuni pot să vină înainte în decursul cuvîntării mai de multe orî, ele însă în tot casul aũ să fie scurte, concipiate în stil pregnant și plin de unctiune și să fie în nex intim cu materia, ce se propune. Invocațiunea nu e necesară, dar e folositóre escitând în ascultători sentimente pii.

Ss. părinți recurgeaũ la rugăciuni în cuvîntările lor atât în esordiu cât și în corpul cuvîntării, când era vorba despre esplicarea unor locuri mai grele.

În Francia e datina, ca predicatorul să invite pre ascultători a implora grația și ajutoriul Spiritului sânt prin recitarea unei: „Ave Maria“.

§. 58. **Despre confirmațiune. — Narațiunea.**

Confirmațiunea este aceea parte a discursului, în care oratorul desvóltă tema și confirmă cele anunțate în propositiune. Ea forméză corpul discursului și în ea se deschide oratorului un teren vast spre a-și pertracta tema aměsurat lipselor ascultătorilor și scopului particular al cuvîntării sale. Momentul principal în confirmațiune este probarea.

¹⁾ Amvon I. p. 244.

dar ca probele să fie mai ușor de priceput și să se facă evidentă în-somnătatea lor, e necesar să le premérgă ca întroducere o scurtă espunere a lucrului; și éráși ca să li se cunóscă momentuositatea și asigure efectul dorit nu numai asupra intelectului, ci și asupra inimei și voiei ascultătorilor, este de lipsă a combina cu probele refrângerea, amplificarea și aplicările practice. Decí în confirmatiune vom distinge: esposițiunea saú narațiunea, probațiunea și refrângerea, amplificatiunea și aplicările practice.

Esposițiunea saú narațiunea este espunerea clară și precisă a faptului orí a adevérului, de care se ocupă discursul. Quintilian o definește așa: „Naratio est rei factae, vel ut factae, utilis ad persuadendum espositio. Vel (ut Apollodoros finit) oratio docens auditorem, quid in controversia sit.“¹⁾ Ea arată, că ce e obiectul, orí care e fapta, respective persóna, de care se vorbește, și determină mai de aprópe statul cestiunei. Scopul narațiunii este de a chiarifica pre ascultători asupra celor ce propun în discurs și a-i ajuta ca mai ușor să le pótă pricepe și apreția după cuvenință.

Esposițiunea une orí concade cu esordiul, de cele mai multe orí însă forméază întroducerea parțială în singuraticele părți ale discursului. Ba póte veni înainte în orí care parte a discursului, când e vorba de a lámuri cutare punct. În genul demonstrativ, cum sunt cuvântările panegirice, funebrale etc., narațiunea forméază fondul discursului, în care se inseréză elemente dogmatice și morale.

Esposițiunea, când se ocupă cu espunerea saú descrierea unui fapt istoric, se numesce *narațiune istorică*, ér când se ocupă cu precisarea statului cestiunei (expositio causae), se zice *narațiune filosofică* saú *esposițiune*.

La întrebarea, ce are să cuprindă esposițiunea? răspundem, că tot ce e de lipsă spre a mijloci ascultătorilor înțelegerea temeí și a celor, ce aú să se aducă spre desvoltarea ei. În specie să se espună și esplie:

a) Acele lucruri aparținétóre temeí, despre cari ascultătorii saú nu aú concepte, orí aú concepte confuze, vagi și nedeterminate. Spre es. ce e infalibilitatea, toleranța religióasă etc.

b) Acele notiunii, cu cari se recere să fie în clar ascultătorii spre a pricepe doctrina, ce se propune și singuraticele părți ale

¹⁾ Institut. orat. IV. 3. n. 3.

predicei. Spre es. vorbind despre misericordie, esplică mai întâiu ce e virtutea; despre s. Botez, ce e sacramentul.

c) Se esplică termiinii neînțeleși de popor, precum materie, formă, grație, merit, sacrament, renaștere spirituală etc.; dacă un cuvînt ar avé două ori mai multe înțeleșuri, se spune, că în care înțeles se întrebuintează în predică; spre es. cuvîntul: „taină“ înșemăă secret, și sacrament.

d) În fine aă să se preciséze une-orî și lucruri în sine destul de lămurite, dacă domnesc cu privire la ele păreri false orî sunt des combătute; în atari casuri e de lipsă precisarea spre a preveni interpretările orî conclusiunile false.

Bourdaloue în predica despre statul pécaturii și statul grației ca întroducere face următórea esposiție: „Dacă eă afirm, că pécaturul ni-micesce valórea și meritul tuturor faptelor nóstre, să fiú bine înțeles, eă nu afirm, că faptele nóstre, cari în sine și pentru sine sunt bune, pentru pécaturul orî în statul pécaturii ar deveni rele și punibile. Acésta ar fi o mare rătécire; orî cât de multe pécate ne-ar apésa, totuși în acésta stare, putem ímplini încá fapte virtuóse: a lăuda pre Dumnezeu, a ajutóra pre deaprópele, a asculta de superiorií nostri și a índeplini alte datorințe. Nu numai putem, dar și trebuie, căci statul pécaturii nu ne eliberéză de acésta. Mai mult, dacă zic, că faptele nóstre în statul pécaturii sunt nemeritorie, nu o înțeleg acésta așa, că ele preste tot ar fi nefolosítóre cu respect la mántuirea nóstră. Acésta ar fi a dóua rătécire. A posti, a se ruga, a da elemosină, a-și mortifica trupul nu sunt pentru pécaturul numai lucruri laudabile, ele pot fi și lucruri supranaturali, conducéndul la grația întórcerii.“

Mijlócele de espunere variéză dupá natura punctelor, cari aă lipsă de espunere și precisare. Cuvintele și sentințele se esplică prin sinonime, perifrased și parafrased.

S. Ciril Jerusalimiténul arată, că pentru ce se zice biserica: „catolică“ astfel: „Biserica ó numim *catolică*, 1. fiindcă se estinde pre întreg rotogolul pámîntesc dela răsárit până la apus, fiindcă predică tuturor scutite de orice rătécire tóte doctrinele, cari trebuie să le scie ómenii despre lucrurile védute și cele nevédute, despre cele pámîntesci și cele céresci; 2. fiindcă conduce pre toți ómenii la cultul lui Dumnezeu pre domnitori și pre supuși, pre ínvéțați și pre neînvéțați; și fiind că vindecă totá specia de pécate, fie comise cu eugétul, fie cu fapta, și nu este virtute, pre care nu ar promova-o.“¹⁾

Conceptele se ilustréză prin analisă, dacă sunt complicate; cele abstracte prin definițiune, prin asémănare, individualisare orî

¹⁾ Catech. XVIII. 23.

concretizare, aducând înainte adecă o persoană sau lucru, în cari devin evidente notele abstractului. Acesta procedură e foarte de recomandat în instruirea poporului, care nefiind datat cu lucruri abstracte, fără concretizare nu ar fi capabil a pricepe nici conceptele abstracte. În concretizare trebuie să relevăm notele caracteristice ale conceptului abstract. ¹⁾

Conceptele supra-sensuali se fac înțelegibile mai ales prin asemănări, de cari s'a folosit des Mântuitorul. (asemenea este împărăția ceriului, grăunțului de muștar . . aluatului . . tesaurului ascuns . . omului neguțătoriu etc.) ²⁾ parabole și alegorii. Diversele specii ale definițiunii încă sunt un mijloc foarte acomodat spre a espune statul cestiunii, ori natura adevărului, de care se tractează.

Lucruri, cari cad sub simțiri, mai des se espun prin descriere, ori prin depingere. Descrierea persoanelor sau caracterizarea ne pune înaintea ochilor sau întregă individualitatea cutării persoane, espunându-i însușirile corporale și spirituale mai marcante, ori ne espune numai unele din trăsăturile mai caracteristice ale persoanei respective. Faptele se espun prin enararea proprie sau istorisire.

Popfiu în predica la Dumineca lui Zacheiu ne ofere următoarea narațiune: „Ierichonul, unde s'a petrecut întâmplarea din s. Evanghelie de azi, era I. A. o cetate în Judea, renumită pre timpul lui Christos mai virtos despre aceea, că locuia în dînsa o mulțime de vameși păgâni, un felu de omeni prea desprețuiți de evrei pentru traiul lor înșelătoriu. Zacheiu era pre acel timp capul lor, carele era foarte avut, și care după cum se va vedé din cuvintele sale mai târziu, își câstigase o parte a averii sale după datina vameșilor de atunci nu chiar pre calea cea mai de omenie. El audise multe frumoșe despre lucrurile făcute de Christos, audise lăudând binefacerile și învățăturile lui, și inima sa, deși păcătôsă, dară nestricată încă cu totul, se aprinse de un dor sânt, de un dor nestîns a cunosce și în față pre cel ce îl cunoscu acum din faimă etc.“ ³⁾

Însușirile narațiunii sunt:

a) *Narațiunea să fie clară*, spre care scop oratorul se va servi de cuvintele usitate și pricepute ușor de unul fiecare ascultătoriu; în espunere să observe ordinea cronologică și psihologică, să releveze, ce e esențial din punct de vedere oratoric, omițînd tot ce e secundar ori nu are de a face cu materia în cestiune.

¹⁾ Iob. 29, 12 ur.; Sirach 34, 19—21—; S. Ioan Chrisostom descriind purtarea avarului. ²⁾ Mat. 13, 24—47. ³⁾ Predicii I. p. 35.

b) *Să fie verosimilă* sau probabilă, ceea ce va fi, când tot ce se narază, convine cu natura lucrului de sub întrebare, cu caracterul timpului și împrejurările, între cari s'a îndeplinit o lucrare și cu caracterul persónei despre care ar fi vorba. Chiar și ce e fictiv trebuie să poarte timbrul adevărătății. „*Multa esse vera, quae tamen non sunt verisimilia*“ ziceau cei vechi. Érá Quintilian scrise: „*Tum autem optime dicit orator, cum videtur vera dicere.*“ ¹⁾ În cuvântările populare paradoxul e a se evita nu numai din punct de vedere al clarității ci și al probabilității.

c) *Narațiunea să fie interesantă*, ceea ce va fi, dacă va sta în legătură evidentă cu tema, mai departe dacă se face în o formă plăcută și dramatică, cât să se pară că ascultătorii simt reproducându-se înaintea lor ceea, despre ce se narază. La acésta, pre lângă concipierea ușoră, contribue mult și limba simplă și pronunțarea corectă și plăcută. Prin acésta oratorul nu numai lămuresee, ci și mișcă pre ascultători.

d) *Narațiunea trebuie să fie cât se poate de scurtă*, cuprinđend numai ce e necesar spre lămurirea temeii și priceperea lucrurilor, ce au să se aducă înainte. „*Brevis erit narratio ante omnia, si inde coeperimus rem exponere, unde ad iudicem pertinet; deinde si nihil extra causam dixerimus; tum etiam si reciderimus omnia, quibus sublatis nec cognitioni quidquam, nec utilitati detrahatur.*“ ²⁾ Espunerea preamultelor amănunte ușor poate aduce în confusiune pre ascultători, orii să le abată atențiunea dela lucrul principal. E și molest a începe totdeauna enararea dela crearea lumiii, sau cum zice Horatius „*ab ovo.*“ Scurtímea are să fie proporționată; căci din contră ușor poate să cadă oratorul în laconism, pre care Horatius îl exprimă prin cuvintele: „*Brevis esse laboro, obscurus fio.*“

§. 59. **Despre probațiune.**

După narațiune urmază probarea doctrinei anunțate în propozițiune și espusă și precisată în narațiune. Partea acésta a cuvântării se zice probațiune și e cea mai de frunte, fiind în special destinată a convinge și îndupleca sau persuadea.

În probațiune se cuvine să luăm aminte la următoarele: 1. ce e de probat, 2. alegerea probelor, 3. ordinarea probelor, 4. transițiunii, 5. la valorarea probelor sau argumentațiune.

¹⁾ Institut. orat. IV, 3. ²⁾ Institut. orat. IV, 2.

1. *Ce e de probat?*

a) Oratorul sacru trebuie se probeze prin argumente doctrina, ce o propune, de câte ori simpla ei espunere nu ar produce convingere deplină în ascultători. ¹⁾

b) Mai de parte trebuie probate acele puncte, despre cari ascultătorii ar avé păreri eronate ori considerând împrejurările de persóne, de timp și de loc, s'ar puté nasce ușor dubie cu privire la respectivele puncte.

c) În fine adevărurile religiése, cari aũ mare influință asupra vieței practice, trebuie probate și dacã ar fi altcum destul de certe și evidenți pentru ascultători, spre es. detorința de a fi totdeauna cu consciința curată, căci nu scim óra morții etc.

În alte casurî, dacã espunerea chiarã a lucrului saũ narațiunea produce în ascultători convingere deplinã, probațiunea proprie e de prisos. Aici se referesc cuvintele lui Quintilian: „In rebus apertis argumentari tam sit stultum, quam in clarissimum solem mortale lumen inferre.“ ²⁾ Une-ori probațiunea directa póte fi chiar periculósã, întru cât ea ar da ansã la dubie, cari nici prin minte nu le vineã altcum ascultătorilor, ori chiar î-ar scandalisa. Spre es. poporul credincios s'ar scandalisa vëdënd, că predicatoriul pune sub discussiune adevărul despre existența lui Dumnezeu, nemurirea sufletului etc., decî aceste adevăruri, cari sunt de toți recunoscute nu aũ lipsã de probare formalã, ci de esplicare, ilustrare și valorare cu respect la viața ascultătorilor.

2. *Alegerea probelor.* Scim, că probele servesc spre a ilustra convinge și mișca; ca ele să conducã la scop trebuie să fie bine alese, anume:

a) Sã se alegã numai probe, cari staũ ori se pot aduce în nex intim cu doctrina, ce se propune, căci la din contrã ele în loc de a lumina și convinge pre ascultători, îi confundã. Nostra enim natura in malum propensa, deteriora retinet, meliora obliviscitur. ³⁾ Aici facem atent pre orator, că să aibã grige, să nu confunde probele, cari redaũ lucrul numai ca verosimil ori probabil cu cele, cari ni-l presenta ca cert, fie certitudine fisică, fie metafisică, fie moralã. Oratorul póte aduce cu succes și probe, cari produc numai verosimilitudine, darã să nu se mǎrginescã nici când numai la acestea.

¹⁾ cfr. §. 16. ²⁾ Institut. 5, 16. ³⁾ Paresius.

b) Ca oratorul sacru mai ușor să afe, cari probe sunt mai acomodate spre a ilustra, delecta și respective a convinge și indupleca, să studieze bine tema și împrejurările, între cari vorbesce, mai departe să se străpună cu intipuirea în starea, în care se află ascultătorii, precum și în modul lor de a cugeta și simți; apoi să se întrebe, dacă un străin usând de acelea-și probe, óre l'ar puté lumina, convinge și mișca? de cumva răspunsul ar fi afirmativ, probele sunt bine alese, la din contră nu.

c) Numai atâtea probe să se aducă, câte sunt necesari spre a se ajunge scopul cuvintării. ¹⁾ Probele superflue disgustă și chiar prin acésta împedecă și scăresc efectul discursului. O singură probă bine alésă și tractată produce mai mare efect de cât o sumă de citate fără rost. Probele puternice fac mai mare efect separându-se, érá cele mai debile combinându-se și lăsându-le să urmeze una după alta. În acésta privință, observă Quintilian „Firmisimis argumentorum singulis instandum, infirmiora congreganda sunt; quia illa per se fortia non oportet circumstantibus obscurare, ut qualia sunt appareant, haec imbecilla natura mutuo auxilio sustentur. Itaque, si non possunt valere, quia magna sunt, valeant, quia multa sunt, ... noceant etiam si non ut fulmine, tamen ut grandine.“ ²⁾

d) Probele să nu fie de tot comune saũ vulgari, dară nici prea cercate. Esecțiune se face cu probele așa numite clasice, saũ acelea, la cari de comun recurg teologii, când se tractéză de anumite adevăruri de credință saũ morală. Aceste deși ar fi vulgari și generalizate, chiar fiindcă sunt clasice, póte și chiar trebuie să le producă oratorul, când propune adevărurile respective. Spre es. necesitatea faptelor bune o probéză cuvintele: „Nu tot cel ce-mi zice mie Dómne, Dómne va intra întru împărăția ceriului, ci cel ce face voia Tatălui meu, carele este în ceriuri.“ ³⁾ Saũ „precum trupul fără suflet mort este, așa și credința fără fapte bune mórtă este.“ ⁴⁾

3. *Ordinarea probelor* consta în aședarea lor astfel în discurs, cât ele să se întărescă împrumutat și să contribue la simetria și puterea crescândă a discursului. În aranjarea probelor oratorul să fie cu atențiune la următoarele:

¹⁾ veđi §. 34. ²⁾ Institut. orat. V, 12. ³⁾ Mat. 7, 21. ⁴⁾ Iac. 2, 14—15.

a) Probele să se așeze astfel, cât să se simtă, că toate ținesc spre același scop. În aședare se poate urma ordinea logică, ori cea psihologică, cea dintâi numită didactică consideră momentuositatea obiectivă a probelor și progresază dela simplu la compus, dela cunoscut la necunoscut, dela cauză la efect, pre când cea psihologică, numită și oratorică, se îndreaptă după momentul subiectiv premitând, ce e mai accesibil pentru mintea și inima ascultătorilor, și ce face mai mare impresiune asupra lor, considerându-le dispozițiunea sufletescă și naturelul. Spre es. deduce dela efecte — ca mai ușor de priceput — la cauze. Une ori ordinea psihologică e tot odată și logică.

b) În aranjarea probelor să se observe o gradațiune, în cât avîntul să crească în continuu. Quintilian scrie: „Argumenta prout ratio causae cujuscumque postulabit ordinabuntur, ut ego censeo escepto, ne a potentissimis ad levissima decrescat oratio.“¹⁾ Gradațiunea se face evidentă mai ușor prin observarea ordului numit homeric, care se exprimă prin cuvintele: „*fortiora, fortia, fortissima.*“²⁾ Se narază, că Nestor aședându-și ostașii în șir de bătae la asediarea Troiei a pus în frunte călărimea cu carăle de răsboi, în urmă pedestriimea numărósă și eroică, érá la mijloc trupele mai puțin brave. Așa și în elocință principiul e: ordinază probele așa, cât primele impresiuni asupra ascultătorilor să fie cât se poate de favorabile, ultimele să fie hotărítore, érá celor din mijloc să nu le lipséscă tăria cuvenită. Nu e consult a începe cu probele puțin tari, căci ascultătorii ușor și-ar puté forma părere nefavorabilă despre capabilitatea oratorului de a tracta tema alésă. Să nu începem nici cu cele mai puternice probe, ci acelea să le rezervăm pentru încheiere, ca impresiunea ce o produc, să perdureze timp mai îndelungat, ci la început se aduc probe mai puternice mai ales cari influințază asupra înțelesului și impun ascultătorilor, apoi urméză probele mediocre, a căror mediocritate nu se observă, stând ascultătorii sub impresiunea favorabilă a probelor prime și așa gradațiunea nu va scădé, ci va cresce. Încheierea o facem cu probele cele mai puternice, (*fortissima*), cari emoționéză și înduplecă pre ascultători. Dacă oratorul ar avé numai două probe, de regulă aduce întâi pre cea mai puternică, confirmând prin a doua ce a probat cu cea dintâi. Când inse proba mai debilă se adre-

¹⁾ Institut. orat. V, 12. ²⁾ ér Homer in Iliada 4, 294—7.

séză înțelesului, érá cea mai puternică cătră sentiment orí pasiuni, precede cea mai debilă servind ca introducere la cea mai puternică.

c) Ce privesce isvóřele, din cari se derivă probele, Bellefroid ¹⁾ recomândă ordinea următoare: Mai întâiú se aduc probele din rațiune, acestea preste tot sunt mai ușóre de înțeles și prepară calea la probele din auctoritate. Între acestea preced probele din s. Scriptură, confirmând, ce s'a probat cu argumente intrinsece. Probele din Scriptură se lámuresc și valoréză cu interpretările și comentariile imprumutate din Tradițiune și mai cu samă din scriptele sântilor pãrinți. În urmă vin argumentele din esperință. S. Francisc Salesiu ²⁾ recomândă a se produce în locul prim argumente din auctoritatea divină, de cari aú mare respect credincioșii, și care îndată la început indică misiunea divină a oratorului, urméză apoi probele din rațiune, din cari ascultătorii se pot convinge, că doctrina respectivă e consonă rațiunii sănétóse, în fine vin probele din auctoritatea omenéscă și din esperință, ce numai comprobéză cele deja dovedite. Dacă avem de lucru cu necredincioși aducem mai întâiú argumentele admise de ei; de regulă argumentele din rațiune, apoi arătăm că tot acel adevér îl probéză și auctoritatea divină. Altecum atárnă mult dela natura obiectului și dela împrejurări, că în ce ordine să-și succédă probele.

d) Oratorul la probarea singlariticilor puncte ale discursului după ce a început cu un gen de probe, spre es. din auctoritatea divină, până ce nu le-a produs tóte, câte crede, că sunt de lipsă, să nu trecă la alt gen de probe; spre es. din rațiune, orí din auctoritatea umană; nici să nu mestece probele, cari se referesc la diverse momente ale discursului, spre es. că e ceva: adevérat, orí e just, orí bun etc. Dacă s'ar amesteca probele referitóre la aceste trei momente, s'ar nasce confusiune. Supunénd, că ași voi să vorbesc despre iubirea de-aprópelui și ași proba, că „trebuie să-l iubim: 1. fiindcă pacea cu alții nóuë înșine ne procură pace internă; 2. fiindcă Isus Christos ne demândă să iubim pre de-aprópele ca pre noi înși-ne; 3. fiindcă pacea acésta e cea mai sigură garanță a păcii nóstre cu Dumnezeu;“ eú cred, că aceste trei argumente ar fi bine alese, dară rěú ordinate. Anume un argument, care se baséză pre de-

¹⁾ Manuel d'éloquence sacrée, pag. 212. ²⁾ Trate dela predication orat. VI.

torință; l'am pus între două argumente, care se fundează în utilitate, și cari aparțin aceluia-și gen, prin urmare nu trebuiau separate. ¹⁾

4. *Transițiunile*. Legarea între sine a probelor se efectuează prin transițiuni, sub cari înțelegem acele expresiuni și întorsături oratorice, de cari se servește oratorul spre a trece dela o probă la alta, dela un punct al discursului la altul, fără a se întrerupe ori vătămă continuitatea în firul vorbirii.

Transițiunile sunt în discurs ca și muschii, cari înarticulează singuraticile membre ale corpului omenesc. Ele fac ca să apară afinitatea și divergența ideilor în discurs și tot odată ca discursul să ni se prezente ca un întreg omogen, bine ordonat.

Transițiunea se zice *perfectă*, când recapitulându-se pe scurt cele premise se anunță, ce are să urmeze; *imperfectă*, când reflectează numai la ce are să urmeze, în acest cas unii numără transițiunea între figurile oratorice, (deși e numai o aplicare a figurilor). Spre es. Rugăciunea nu e numai necesară, cum s'a arătat, ci e și felositoare, despre ce sperez, că ve veți convinge din ce am se spun etc. (perfectă). Se medităm acum asupra marilor folóse ale rugăciunei (imperfectă).

Transițiunea se mai distinge în verbală și reală, cea dintâi stă în simplă declarare a oratorului, că va trece dela un gen de probe la altul, dela un punct la altul (cum e în exemplele citate), érá cea reală nu se mărginesce la simpla declarare, ci consta în o idee marcantă ori sentiment puternic, care légă două puncte ori probe. Așa Popfiu: „Dacă iubirea nemărginită a lui Dumnezeu strălucisce cu atâta putere din bunurile mari, ce ni le întinde în taina sântei Cuminecături; apoi nu mai puțin se vedesce aceea și din *învitarea* (chiamarea) *întețitoare*, ce ni se face, pentru de a ne îndemna, ca să gustăm din cina cea sântă; despre ce în partea a 2-a.“ ²⁾

Prin meditațiunea matură asupra temeii oratorul descopere atâtea raporturi intime între materialul aflat pentru discurs, în cât de cele mai multe ori transițiunile acomodate i se ofer de sine. Mai potrivite transițiuni sunt acelea, cari par a eși de sine din ființa obiectului și aduce punctele în o legătură atât de naturală, cât nici nu se observă, unde încétă unul și începe celalalt.

¹⁾ I. B. van Hemel—Kraus, Handbuch der geistlichen Beredsamkeit pag. 150—1. ²⁾ Predică în Dumineca XXVIII după Rusalie. Amvonul, II. pag. 682.

Transițiunile să fie concipate în stil ales și să varieze, spre care scop oratorul poate recurge la întrebări, agrării, obiecțiuni, imagini și să se adreseze la inima și voința ascultătorilor.

Transițiunile să nu fie prea dese, căci împedecă cursul repede și vial al discursului; ci singuraticele lui părți trebuie să se lege mai mult prin raporturi logice, de cât prin legături artificiale. Pietrile bine cioplite se lęgă și fără cement — zice Gaichies. ¹⁾ Ba une ori trebuie să oitem cu totul transițiunile atât în argumentare, cât și în escitarea afectelor, ca mersul vorbirii să se misce mai liber și cursul ideilor și al sentimentelor să căștigel o expresiune mai energică și mai plină de foc.

O deosebită grije să aibă oratorul în alegerea transițiunilor și respective a expresiunilor și întorsăturilor oratorice, prin care trece la digresiuni și se reîntorce dela acestea la obiectul principal al discursului, ca nu cumva să se conturbe unitatea, ce trebuie să domnescă în discurs.

Observațiune. *Digresiunea* constă în abaterea oratorului dela obiectul principal al discursului la alte lucruri străine, cari înse ușor se pot aduce în legătură cu doctrina, ce se propune servind spre ilustrarea ei. Digresiunile în anumite casuri prestéză bune servitje, permițend oratorului de a aduce înainte cutare obligațiune morală, de a recomanda cutare virtute ori datină pie, de a combate viție și scăderi și de a intercala în discurs și alte lucruri de interes deosebit pentru ascultători, cari altă dată n'ar avé ocașiune de a li le spune. Digresiunile aũ să fie cât se poate de scurte, ca ascultătorii să nu pėrdă firul vorbirii din cauza lor, mai departe trebuie astfeliũ introduse, cât să se presente ca necesarie și întórcerea dela ele la obiectul, spre ilustrarea căruia s'aũ adus, să fie ușoră și naturală.

§. 60. Despre argumentațiune.

Nu numai în filosofie, ci și elocință sufletul discursului e resonarea, sau argumentațiunea, fără de care e imposibilă persuadarea ascultătorilor. Ea constă în deducerea unei sentințe mai puțin cunoscute din altele cunoscute ca certe ori adevărate. În filosofie resonarea se reduce la formele cele mai rigide, pre când în elocință se încunjură rigiditatea formelor filosofice, și argumentele, cari constituesc nervul de viață al discursului, se presentă sub formă mai plăcută și mai atrăgătoare; sau, ca se ne servim de o asem-

¹⁾ P. 2. c. 6.

nare, la una (dialectică filosofică) ni se presentă rezonarea ca și un arbore puternic cu trunchi și ramă bine dezvoltate, dară așa cum este el iarna, despoiat de flori și frunze, la cealaltă (elocință) același arbore ni se presentă sub farmecul frunzelor și al florilor, ce-î ascund constituția robustă. Cele mai obicinuite forme de argumentațiune în elocința sacră sunt: Silogismul și inducțiunea.

Silogismul e cea mai comună și cea mai clară formă de argumentațiune și constă în deducerea unei propusețiunii din raportul, ce există între alte două propusețiunii recunoscute ca certe ori adevărate. Aceste două propusețiunii se numesc premise, érá cea care cu necesitate rezultă din raportul dintre ele se zice conclusiune. Premisa, care exprimă un concept general, se numesc majora. Spre es. „Fecare om e muritoriú“, érá aceea care exprimă un concept special subordinat celui dintâiú, se zice *minora*; conclusiunea are subiectul comun cu *minora* și același predicat cu majora. Spre es. *Fiecare om e muritoriú*, (majora) Petru e om, (*minora*), decí Petru e muritoriú (conclusiune). Predicatul conclusiunii se numesc și terminul major, subiectul ei se zice terminul minor, érá legătura dintre ele terminul mediú.

Nu e necesar ca majora să se pună în locul prim, érá *minora* în al doilea, ci pot veni și întors, Spre es. modestia e virtute (*minora*), fiecare virtute e laudabilă (majora), decí modestia e laudabilă (conclusiunea).¹⁾

În elocința mai des se aplică formele de silogisme numite entimemă și epichiremă.

Entimema e un silogism scurtat și constă în acea, că una din premise nu se exprimă prin cuvinte, dară ușor se póte subînțelege. Spre es. „Pecatul e réul cel mai mare, prin urmare, de încunjurat“, (E omisă majora: fiecare réu e de încunjurat). „Fiecare pecat e condamnabil, decí și minciuna“. (E omisă *minora*: minciuna e pecat). Forma acésta de silogism e fórte usitată în elocință, de órece ea cuprinde numai ce e necesar, prin ce cuvintarea câștigă în vivacitate. Aristotel numesc entimema argumentul propriu oratorilor. Entimema e de preferit silogismului complet, avénd acesta o formă prea scolastică.

Epichirema este silogism amplificat, care pre lângă premise conține și probarea unei din ele ori a ambelor.

¹⁾ cfr. Manliu I. c. p. 492.

Massillon în cuvîntarea despre adevărătatea religiunii, arată că credința ne face să ducem o viață virtuasă, acesta viață e vrednică de laudă și plăcută lui Dumnezeu, deci e glorioasă, prin următoarea epichiremă: „Întipuiți-ve, Fraților! un om în adevăr drept, care viețuesce după credința sa, și veți recunoște, că nimica nu e așa glorios pre pămînt. Domn al poftelor și al tuturor aplicărilor inimii sale, deprinde însu-și o glorioasă domnie asupra sa, el își poșede sufletul său în paciență și în liniște, și-și ține pasiunile între limitele moderațiunii; umilit în fericire, constant în nefericire, voios în necasuri, iubitoriu de pace față de cei ce-l urîesc, nebăgătoriu în samă față de injurii, plin de compătimire, când vede în necas chiar și pre insultătorii săi, fidel în promisiunile sale, neclătit întru împlinirea detorințelor sale, desconsideră avuțiile, se sfiesce de pozițiile onorifice, se ridică preste tot ce e pămîntesc, ce socotesc ca și o grămadă de pulvere. Ce mărime de spirit, produsă de credință! Credința înalță pre cel drept și mai mult . . . .”, ca îl face ca să nu prețuească gloria și meritele lucrărilor sale; ci departe de a-și afla plăcere în sine însu-și, la descoperirea virtuților sale se simte mai rușinat, de cât păcătosul la desvîlirea viciilor sale; departe de a vîna laude, mai virtos își ascunde de publicitate faptele bune, ca și cum ar fi fapte de ale întunerecului. Nimic altă nu e hotărîtoriu pentru virtuțile sale, de cât iubirea lui Dumnezeu; faptele sale de asemenea le îndeplinesce numai sub ochii lui Dumnezeu, și ca și cum nici nu ar fi oameni pre pămînt. Ce înălțime de spirit! Vedeți, dacă e cu putință a afla ceva mai măreț în lume? Străbateți toate genurile de glorie, cu cari onorează lumea vanitatea omenescă și cercați, dacă toate acestea la olaltă compute pot ajunge acel grad de mărime, la care înalță credința pre omul temătoriu de Dumnezeu?“ Din acestea conlude, că credința e glorioasă.

Dilema este silogismul în care premisa majoră e o propozițiune disjunctivă, sau o propozițiune cu două membre, cari se eschid și dintre cari ascultătorii admițînd unul, trebuie să nege pre celalalt, și întors (argumentum utrinque feriens); spre es. „Orî faci penitență, orî ești perdut,“ deci de nu faci penitență, ești perdut. Nime nu pôte servi de odată și lui Dumnezeu și mamonei; voi serviți înse mamonei, deci nu puteți servi în același timp și lui Dumnezeu. Când propozițiunea majoră are trei, patru orî mai multe membre disjunctive, silogismul se numesce trilemă, tetralemă, polilemă.

Dilema este o formă de argumentațiune energică, și strîngentă, dacă e bine alésă, dară e și periculoasă, căci ușor se pôte întorce asupra celui ce a recurs mai întăiu la ea.

Dilema se pôte resolvi sau arătînd, că disjuncțiunea este imperfectă admițînd adecă încă un membru, spre es. Sufletul după

mărte saŭ ajunge în ceriŭ, unde se bucură de fericire perfectă, saŭ ajunge în iad, unde suferă pedepse eterne, deci rugăciunile pentru cei morți sunt superflue. — Neg, că ar fi superflue rugăciunile pentru cei morți, de órece se mai află și al treilea loc, unde póte ajunge sufletul, anume purgatoriul saŭ locul pedepselor temporali, cari pedepse se ușurază și scurtéză prin rugăciunile celor vii. Tertulian față de edictul lui Traian de a presenta pre cei denunțați, că sunt creștini, dară de a nu cerca după ei, se servese de dilema: „Orî sunt vinovați creștiniŭ orî nu sunt; dacă sunt vinovați, pentru ce se interzice ai cerca? dacă nu sunt vinovați, pentru ce se pedepsesc, cei ce se află, că sunt creștini?”

Soritul (sorites, acervus gramada) constă din mai mulți silogismă astfeliŭ concatenați, în cât predicatul propozițiunii prime să fie subiect în a dóua și așa mai de parte predicatul fiecărei propozițiunii premergătoare să fie subiect în cea imediat subsecente, érá propozițiunea ultimă ca conclusiune cuprinde în sine argumentul dorit; spre es. voind a proba, că creștinul bun e și cetățan bun, s'ar purcede: „Creștinul bun onoréză pre Dumnezeu; cel ce onoréză pre Dumnezeu îi implinesce mandatele, unul din aceste mandate este a servi interesele statului, cel ce servese interesele statului e cetățan bun, deci creștinul bun e cetățan bun.” În acest gen de argumentare tóte propozițiile afară de conclusiune sunt majore. În sorit fórte ușor se póte víri orî admite ceva neesactitate, și atunci întregă argumentarea e falace și capțiósă, de unde se poftese mare grije în aplicarea lui. Altcum pentru ascultători de rînd nu e numai molestă, dară și grea de priceput acésta formă de argumentațiune, de unde nici nu e de recomandat în elocința amvonului, de cât dacă e scurtă catena.

Alte forme de argumentare sunt *inducțiunea* și *analogia*; ce e drept acestea forme de argumentațiune preste tot nu produc o certitudine deplină, cu tóte acestea în elocința se folosesc cu succes, de órece este mai ușóră de priceput, avendu-și fundamentul în lucruri, cari de comun cad sub esperința ascultătorilor.

Inducțiunea consistă în conclusiunea la un adevăr general încă necunoscut orî la o propoziție universală din alăturarea mai multor adevăruri particulari cunoscute ascultătorilor. Prin inducțiune conchidem, că ceea ce are valóre cu privire la părți, trebuie să aibă și cu privire la întreg. Inducțiunea e completă, când se enu-

mă ră tóte adevăruriie particulare subordonate unui adevăr universal, acésta forméză probă deplină.

Fiind că de cele mai multe ori nu putem enuméra tóte adevărurile particulare, ce se cuprind sub unul universal, de comun ne folosim de inducțiunea incompletă, enumărăm adecă mai multe părți supunând că ce s'a afirmat despre acestea are valóre și cu privire la cele neenumérate și astfeliu conchidem la adevărul universal. Spre es. „Înțelepciunea e laudabilă, dreptatea e laudabilă, cumpătul e laudabil etc.“ decí tótă vîrtutea e laudabilă.

Analogia constă în aceea, că din împrejurarea, că obiectul, pre care voim a-l proba convine cu altul în mai multe puncte, recunoscute ca certe, ori în mai multe note esențiale, conchidem că ele convin în tóte punctele său notele.

Tăria analogiei depinde dela numărul notelor, în cari convin obiectele alăturate; cu cât ele convin în mai multe note, cu atât e mai mare probabilitatea, că ele convin întru tóte.

Tot la analogie se póte reduce și *argumentarea prin exemple*, care consta în espunerea unei ori mai multor fapte concrete de acela-și fel, cu cea pre care voim să o inculcăm ascultătorilor, ori prin care voim a confirma un principiu.

§. 61. **Argumentarea improprie sau Refrângerea.**

Une-ori nici prin cea mai clară espunere și cea mai solidă argumentare a lucrului nu se ajunge scopul intenționat de cătră orator, din cauză, că în calea convinețiunii ascultătorilor stau dubie, prejudețe și erori. Aceste pedeci se delătură prin *probarea improprie sau refrângere* (^{απαρέσις} ~~απαρέσις~~-refutatio). Prin refrângere facem să dispară din sufletul ascultătorilor dubiele erorile și prejudețele, ce ar esista față de doctrina propunendă, respingem atacurile contrarilor, le combatem aserțiunile false și eronate și prevenim în multe casuri rătăcirile, la cari ar fi espuși ascultătorii nostri.

Refrângerea e de natură dogmatică, când țintesce a împrăstia dubiele și erorile cu privire la doctrina de credință, ce se propune, și de natură morală, când are să delătore prejudețele și dificultățile, cari se ridică în contra preceptelor morali și abat pre ómení dela observarea lor.

Refrângerea e de mare moment în discurs, de órece până ce nu sunt delăturate pedecile din calea persuasiunii, tóte nisuințele

oratorului rămân fără fruct. Deodată înse este și grea refrângerea, pentru că ascultătorii nu renunță ușor la părerile lor eronate, la dubie și prejudețe, mai ales dacă acestea le linguesc superbia, invidia, egoismul ori alte patimi; mintea lor află în continuu noul pretext spre a nu ceda adevărului propus de orator.

Une-ori refrângerea e *necesară*, anume când fără ea nu s'ar pute ajunge nici de cum scopul predicii, alte ori ea e *de sfătuit*, spre a preveni amăgirea ascultătorilor, când adecă e temere fundată, că ascultătorii vor fi espuși la ispita și pericolul de a fi seduși și a căde în erori. *Superfluă* și chiar *stricaciósă* póte fi refrângerea, acolo unde ascultătorii sunt scutiți de erori și prejudețe cu privire la materia, ce li se propune, și nici nu e temere fundată de a fi espuși la respectivele erori ori prejudețe. În atari casuri a refrânge însemnă a combate inimici, cari nu-s de față și nici n'au de gând a se înfătoșa; însemnă a deștepta dubie și a pune sub discusiune, ceea ce ascultătorii totdeauna au recunoscut ca cert.

Locul refrângerii e condiționat dela raportul, ce-l au dificultățile cu probele. În genere mersul progresiv al discursului poftesce ca dificultățile să se aducă înainte numai după probațiune, de órece prin espunerea și respective contemplarea clară a doctrinei erorile și dubiele cu privire la ea și dacă nu ar dispăre cu totul, cel puțin încep a se clătina, érá prin probarea fundată părerile eronate se slăbesc intru atât, cât refrângerea lor se póte face cu succes deplin. Dificultățile, cari se întemeiază pre păreri preconcepte și prejudețe se resolv la începutul pertractării, căci ele altcum ca și un nor acoper mintea ascultătorilor, cari nu lasă ca să pătrundă la ea rađele adevărului prin instruire și probațiune. Dificultățile, ce se nasc în decursul pertractării, de cumva sunt grave, se resolv imediat după proba, ori momentul, ce le-a dat nascere, apoi se continuă mai de parte mersul predicii.

Cu privire la *procedura* oratorului în refrângeri avem să distingem între procedura de a introduce dificultățile și între cea de a le resolv.

La *introducerea dificultăților* sau facerea obiecțiunilor oratorul se află în poziția favorabilă de a reprezenta și partida contrară; dela dînsul depinde, că ce să pună în gura contrariului său. Buncuviința și chiar dreptatea aduce cu sine, ca oratorul nici când să nu abuzeze de acésta poziție, ci să reprezente și pre inimicul său

cu onestitate. De unde obiecțiunile se espun în aceea lumină și tărie, în cari și le-au format ascultătorii și respective contrarii, servindu-se, în cât admite decența amvonului, de cuvintele lor proprie, ca înși-și să se convingă, cum că oratorul a cetit în mintea și inima lor. E consult a scusa în câtva părerea eronată aludând la fântâna, din care se derivă ea, ca astfelu ascultătorii, cari au avut, orî au încă o atare părere, să nu se esacerbeze; căci scopul refrângerii nu este a umili, nici a esacerba, ci a câștiga pentru adevăr și a îndrepta pre cei ce rătăcesc. Prin o atare procedură onestă oratorul sacru își câștigă încrederea ascultătorilor, cari vor fi aplicați a primi cu bunăvoință și însa-și refrângerea părerii eronate.

Numai de acele dificultăți să se aducă înainte, cari au o anumită importanță cel puțin relativă, și despre cari oratorul pôte cu temeiu presupune, că sunt deja cunoscute ascultătorilor orî vor fi cunoscute în timp scurt.

Oratorul sacru să facă numai de acelea obiecțiuni, despre cari e deplin convins, că le va rezolvi cu succes mulțamitoriū; căci obiecțiunile făcute și neresolvite cum se cuvine, mai mult întăresce pre cel rătăcit în erórea sa, compromit pre orator și derógă mult chiar și doctrinei care se propune.

Ce privesce *procedura saū metodul* de observat în însa-și refrângerea, e duplă: *directă și indirectă*.

Indirecte se refrânge, când oratorul orî nu amintesce nici cu un cuvint dubiul respective prejudețul saū erórea, orî le amintesce numai ca și în trecăt punându-le în gura omului ușuratic, nesocotit, nebun saū moralmente decăduț; din contră doctrina religiósă o espune cât se pôte de chiar și precis arătându-i sublimitatea și momentuositatea ei pentru binele nostru; mângăerea ce ni-o procură, și mândria, ce trebuie se ne stăpânescă fiind convinși, că noi ne aflăm în posesiunea adevărului descoperit de Dumnezeū; o probéză cu argumente puternice mai ales din punctele, în cari e trasă la îndoială orî atăcată, și îndémnă pre credincioși să se alipescă cu deplină încredere de învățăturile bisericei, care e infalibilă, și să păstreze cu scumpătate întrégă și neschimbată doctrina Domnului nostru Isus Christos. Prin acésta procedură ascultătorii de o parte se scutesc de dubiele și erorile lor încă necunoscute, érá de altă parte prin tractarea fundată a doctrinei li se dá în mână arma, cu care să pótă înși-și rezolvi obiecțiunile, ce s'ar ridica față de respectiva doctrină religiósă. Căci precum scrie S. Augustin:

„Cognitio veritatis omnia falsa, si modo proferantur. etiam quae prius inaudita erant, et dijudicare et subvertere idonea est.“

S. Chrisostom în cuvîntarea contra avariției, astfeliu combaté acest vițiu: „Mie-mi este foarte rușine, când vîd mulți avuți cum călăresc în cîce și în colo pre cai cu frîne de aur, cum îi însoțesc servitori cu ornate de aur, cum au pături de argint și alte podobe strălucite, dar când e se dée ceva la vre un sêrac, sunt mai sêraci de cât sêracii. Dar ce zic ei adeseori? Sêracul — zic ei — are averea comună a bisericeii. Și ce te impórtă dacă dau eu, pentru acesta nu tu vei fi fericit, și dacă dă biserica, nu tu îți ispășesci prin acesta pécatele. Tu pentru aceea nu dai, fiindcă biserica trebuie se dée celui lipsit; așa dară fiindcă preoții se rógă, nici când nu te vei mai ruga? Și fiind că alții postesc, tu poți să fii tot beat? Aú nu scii, că Dumnezeu preceptul elemosinei nu l'a pus atît pentru sêraci, cât mai virtos pentru cei ce dăruesc etc.“¹⁾

Directe se refrînge, când oratorul combaté pre față dubiul, prejudețul ori erórea respective scusele, cari le aduc ascultătorii spre a se subtrage dela observarea cutărui precept dumnezeesc ori bisericesc și dela împlinirea cutărei detorințe. Oratorul aici arată într'un mod evident, că tóte dificultățile și aserțiunile contrarilor sunt false, nefundate, impii, absurde, ridicule și periculóse în sine ori în consecințele lor. Ele aplicate în viață dau ansă la rătéciri noué, împing spre necredință și immoralitate avênd urmări funeste nu numai pentru indiviđi singuratici, ci și pentru societate și stat; ele duc la nefericiri temporali și la osânda de veci. Pre când doctrina catolică se întemeiază pre revelațiunea divină infalibilă, e consonă cu mintea sănătósă, are influință salutară pentru viața omului și conduce la prosperarea temporală și vecinică.

La refrîngere înainte de tóte să cercăm, care e isvorul dubiului, erorii, prejudețului, superstițiunii și a altor dificultăți, ce s'ar aduce. Fiindcă atari isvóre de comun sunt ignoranța, concupiscința, pasiunile disordinate, mai de parte datinele și exemplele rele a mediului social, în care petrec ascultătorii, apoi în zilele nóstre mai virtos societățile, ziarele și cărțile rele, să reflectăm mai des la infecția acestor isvóre, urmărind și combătênd și nimicind deplin tóte apucăturile și pretestele, la cari își cêrcă refugiul pedanteria și inima aplicată spre fărădelegi. Aserțiunile nóstre să le probăm cu argumente plausibili și stringenți în fața cărora

¹⁾ Hom. 21 în ep. I. Cor.

contrariul să amuțescă și să se plece. Argumentul ad hominem aici poate presta escelente servitii.

Refrângerea poate îmbrăca caracterul apologetic ori cel polemic, după cum adecă oratorul se mărginesce la apărarea doctrinei catolice atăcate de contrari, ori însuși combate doctrinele false și eronate ale contrariilor.

În refrângere ori-ce dificultate o reducem la silogism, arătând că erorea provine ori din principie false, ori din deducațiunea greșită făcută din principie, altcum certe și corecte. Casul din urmă e mai des. Obiecțiunea sau aserțiunea contrară o respingem sau prin negațiune, sau prin distincțiune sau prin retorsiune.

1. *Prin negațiune* refrângem, când:

a) Negăm competența contrariului de a vorbi în materia din chestiune, fiindcă sau nu o cunoște, sau e de credință rea.

Așa Massillon, negă competența unui om de lume de a se tângui asupra greutății crucii lui Christos, după ce el nu o cunoște. Marele orator începe astfel:

„Noi am fi îndreptățiți a vă zice vouă: Faceți încercarea de a duce o viață virtuoasă, înainte de a vă plânge de greutatea ei. Dacă, după cum zice evangelia, ați fi început zidirea și nu ați fi putut o sevêrși, deși cauza nesuccesului întreprinderii voi înșivă sunteți, pentru neprecauțiunea și lipsa voastră de mijloce corêspunđetóre, ne-ați puté totuși zice, că întreprinderea trece preste puterile vóstre. Voi înse nici când nu ați făcut vre-un pas serios pentru mântuirea vóstră; voi ați dus până acum o viață trândavă și destrăbălată, o viață plină de patimi și netrebnică, pentru ce judecați dară în o afacere, pre care nu o puteți cunoște? Vorbiți voi despre viața mundană, O, atunci vă ascultăm! Depingeți-i vanitatea și amărăciunea, plăcerilor ei, gravitatea vicisitudinilor și nedreptatea launelor ei, confusia și tortura speranțelor și spiritul caprițios al amicitiei lumesci, prin tóte acestea ați trecut, le puteți sci. Aici sunteți voi judecători competenți și la locul vostru mai mult de cât ori unde. Tânguiți-ve, cât ve place, de oboselă, de grêtă și de pericolele vieței mundane, esperința proprieă vă îndreptătesce la acésta. Când înse e vorbă de viața creștinescă, atunci trebuie să amuțiți, nu se ține de voi a vorbi despre rigórea și molestiele ei, aici încă numai esperința decide.“

b) Negăm deadreptul aserțiunea contrariului, întărindu-ne afirmarea nóstră cu argumente tari.

S. Ioan Damascenul respinge învinuirea, că noi prin cultul icónelor am adora materia, astfel: „*Eú nu me închin la materia trecătóre, ci la Creatoriul aceleia, care din cauza mea a învrednicit materia de a o lua asupra-și, ca în aceea să-mi economiseze mân-*

tuirea; pentru acésta nu voiŭ înceta de a onora materia trecătoare. Dóră și Isus a demândat Evreilor, ca să iee 12 petri din Iordan, ¹⁾ și să le ridice pentru aceea, ca, dacă óre-când vor întreba urmașii pre părinții lor, că pentru ce sunt acele petri, să le pótă spune, că acolo din mandatul Domnului s'a scurs apa Iordanului și poporul evreesc a trecut cu sicriul Legii. Pentruce să nu pregătim așa dară și noi imagini despre patimele lui Isus Christos, cari aŭ adus mântuire lumii întregi și despre minunile lui? că, dacă fii mei me vor întreba, ce însemneză acésta? să le pot spune, Dumnezeu s'a făcut om: și nu a trecut numai pre Israil prin Iordan, ci întregă firea omenescă a redus'o la fericirea cea de întâiŭ, din tina pământului a ridicat'o mai pre sus de orice putere la tronul lui Dumnezeu. Icónele aduc neînvătăților același folos, pre care-l aŭ învățatii din cărți; ele le fac cunoscute, le aduc aminte binefacerile lui Dumnezeu și îndemnă la imitarea acestora etc." ²⁾

c) Une-orî admitem principiul susținut de contrariu, dară negăm consecința, ce o trage el arătând, că din acel principiu rezultă chiar contrariul: Spre es. admitem principiul, că postul slăbesce trupul, dară arătăm, că acésta nu numai că nu escusă dela observarea postului, ci din contră o impune, deórece biserica prin legea postului chiar mortificarea trupului o intenționeză, ca sufletul cu atât mai ușor să-și asigure mântuirea.

2. *Prin distincțiune* se refrânge dificultatea, când ce e cu temeiu în ea se admite, érá ce e nefundat se reieptă. Acésta e procedura cea mai desă — (*distinque frequenter.*)

Celebrul predicator italian Turchi prin distincțiune respinge imputarea, că evangelia ar prejudeca libertății nóstre. „Oh Dumnezeu! cum ne vom poté numi liberi sub povara atâtor legi, sub cătușile atâtor precepte, cu cari ne încarcă evangeliul? Oh iubiții mei! Am uitat ce e dreptatea și adevărul? Altceva e a îndrepta și altceva a suspinde și nimici libertatea. Legile evangelice sunt pentru libertatea creștinului, ce sunt aripele pentru pasere; ele par a fi o povară, care îngreună și apasă la pământ, și totuși sunt mijlocul mișcării mai ușore și mai libere. Nu se opune nime fluviului, nici nu-l împedcă, când construesce întăríturi spre a-l limita; acésta servește mai mult spre aî câștiga un curs liber și liniștit. Așa nu se toléză libertatea prin aceea, că se supune anumitor legi spre a nu degenera în licență neînfrenată. Prin acésta libertatea nu se légă și încătușeză, nu, ci numai i se dă o anumită direcțiune, se conduce.“

3. *Prin retorsiune* se întimplă refrângere:

---

¹⁾ Ios. 4, 5. ²⁾ Cuvîntarea 1. despre icóne.

a) Arătăm că argumentul produs de contrariu, nu confirmă ceea ce voescе dînsul, ci din contră confirmă doctrina catolică; aici e de mare importanță argumentul personal sau ad hominem.¹⁾

b) Orî reducem la absurd argumentul contrariului, arătând, că din aserțiunile lui prin conclusiune logică reiese un non sens, o absurditate, o blasfemie.

Massillon scusă păcătoșilor, cari își amână pocăința sub pretext, că le-ar lipsi grația divină, o reduce la absurd astfelîu: „Să presupunem, că vе lipsescе grația, ce conclusiune trageți voi de aici? Că crimele, ce le comiteți voi zilnic, dacă mórtea v'ar surprinde în acésta deplorabilă stare. nu vе vor osîndi? Nu ați cuteza a o zice acésta. Că nu aveți de cât a trăi liniștit, în disordinile vóstre, așteptând ca Dumnezeu să vе pеtrundă și să vе împărtășescă grația sa? Dar e o estravaganță a aștepta grația făcendu-vе de aceea zilnic mai nevrednici. Că nu sunteți culpabili inaintea lui Dumnezeu de amânarea întórcerii vóstre, deórece acea nu depinde de voi? Atunci dar toți păcătoși, cari amână întórcerea lor și mor nepocăiți, ar fi justificați, și iadul nu ar mai fi de cât pentru cei drepti, cari se întorc. Că nu trebuie să vе mai ocupați de mântuirea vóstră, și să o lăsați hazardului, fără de a face pentru ea orî ce ostenelă? Inse numai desperarea și impietatea vorbesc astfel. Că momentul întórcerii vóstre e determinat, și cu un păcat mai mult sau mai puțin nici îl va aduce acela mai aprópe, nici îl va depărta măcar cu o singură clipă? atunci inse nu aveți de cât să vе străpungeți inima cu o sabie, sau să vе aruncați în mijlocul valurilor, sub pretextul că momentul morții vóstre e determinat, și acésta temeritate nici îl va aduce mai aprópe nici îl va depărta măcar cu o singură clipă? O ómenilor! strigă apostolul răspundênd acestui pretext nebun și impiu, așa desprețuiți voi bogățiile bunătății Dumnezeului vostru? au nu știți, că răbdarea lui, cu care suferе fărădelegile vóstre de parte de a le autorisa acele, trebuie să vе îndemne la penitență? și totuși chiar îndelungă răbdarea lui este, care vе asigură pre voi în starea păcatului și prin invîrtoșarea inimei vóstre vе îngrămădiți un mare tesaur de mânie pentru teribila ziuă, care vе va surprinde și în care se va răsplăti fiecărui după faptele sale. Singura consequență raționabilă, ce ar trebui dar să o trageți presupunênd că vе lipsește grația, este că trebuie să vе rugați mai mult ca altul spre a obține; să faceți tóte spre a îmblânzi mânia lui Dumnezeu care s'a retras dela inima vóstră, să învingeți prin importunitățile vóstre resintința lui, să depărtați tot ce depărtéază grația lui dela inima vóstră; să pregătiți lui căile; să înlăturați tóte pedecile cari vi a făcut'o acea până acum inutilă; să vе interziceți tóte ocasiunile, în cari inocența vóstră totdeauna găsește nouă stânci și

¹⁾ v. Fap. ap. 24, 14 urr.

cară închid cu totul inima v^ostră dinaintea inspira^{ți}unilor sfinte; iată un mod creștinesc și înțelept a glorifica pre Dumnezeu, a mărturisi, că el singur e stăpânul inimilor și că tot darul dela el vine.“ ¹⁾

Oratorul sacru în refrângere ca și în argumenta^{ți}une preste tot să se ferescă de sofisme sau vi^{ți}e în argumentare. Acestea nu sunt compatibile cu demnitatea amvonului. ²⁾

§. 62. Amplifica^{ți}unea.

La propunerea adev^{er}urilor religioase nu e de ajuns a aduce numai probele una după alta, ca de exemplu la o proba^{ți}une geometrică; ci, ca adev^{er}ul să fie apre^țiat după cuvenin^{ță}, și momentuositatea lui pentru via^{ța} religioso-morală să fie deplin sim^{ți}tă, fiecare idee mai de căpetenie trebuie ținută înaintea ochilor sufletești ai ascultătorilor atâta timp, cât e de lipsă, ca aceștia să o contempleze mai cu deamănuntul, să o pricépă și să-ⁱ recunoscă frumse^{ța}, sublimitatea și importan^{ța} pentru via^{ța} practică. Acastă ținere nu se p^ote efeptui prin întrerumperea discursului, tăcând oratorul pre cât-va timp, ci din contră el trebuie să continue a grăi; decⁱ va avé să mai zică odată în altă formă, cu alte cuvinte ceea ce a zis deja, să mai adaugă ceva, celégă aten^{ți}unea ascultătorului, de acela-și concept, acela-și lucru de căpetenie să-l presente în o nouă și nouă lumină, să-l desv^olte și espună mai pre larg. Acésta lucrare a oratorului

¹⁾ v. Gen^ț, cuv^întări bis. p. 81 - 2. ²⁾ Vi^{ți}e în argumenta^{ți}une se nase mai ales: a) când purcedem din o defini^{ți}une ori interpretare falsă și preste tot din premise, ori principie false și cronate. b) când în un silogism acela-și cuv^înt (termin) se ica în două ori mai multe în^țelesuri (amfibologia, equivoca^{ți}une aici se reduce și ignoratio vel mutatio elenchi cum ar fi spre es. fiecare om e falibil, pontificele roman e om, decⁱ . . . se ingnoréză adecă că, pontificele în lucrurile de credin^{ță} și morală se bucură de asisten^{ța} specială a Spiritului sânt, care il ap^{er}ă de eróre). c) când spre a proba se ica ca argument însu-și lucrul, ce trebuie probat (petitio principii). d) când două lucruri se demustră prin sine inse-și spre es. „Omul e liber fiindcă e domn preste faptele sale; și omul e domn preste faptele sale, fiindcă e liber“ (circulus vitiosus, idem peridem). e) când se deduce mai mult ori mai puțin de cât se conține în premise, ori se concludé la ce nu se conține în acelea (non sequitur). f) când se deduce a posse ad esse, ori a nescire ad non esse, ori din aceea că un lucru din întimplare succede altuia, se deduce că esistă între ele raport causal necesar (non causa pro causa, cum aut post hoc, ergo propter hoc). g) când nu sunt în legătură membrele silogismului (per saltum).

se numește *amplificațiune*. Ea constă așa dară în o *espunere* mai vie, mai copioasă a cutării ideii cu scopul de a influența prin acésta asupra inimii și voinței ascultătorilor. Precum probațiunea ținteseșe principalmente la luminarea înțelesului și respective la convingere, așa chiemarea amplificațiunii este a emoționa inima și a îndupleca voia ascultătorilor. „Est enim amplificatio vehemens argumentatio — zice Cicero, — ut illa docendi causa sit, haec commovendi.“ Amplificațiunea se îndreptă mai virtos cătră inimă și sentimente, pre cari le escită și pune în servițiul adevărului, imprumutând discursului spirit de viață, grație și energie. Ea constitue partea patetică a discursului. La amplificațiune se reduc și așa numitele motive homiletice, pre cum și preste tot mijlócele de a influența asupra inimii și voinței ascultătorilor.

Amplificațiunea e de cea mai mare importanță pentru succesul discursului; érá desteritatea de a amplifica, ținând cutare representațiune timp mai îndelungat înaintea ochilor sufletescii ai ascultătorilor, e una dintre trăsăturile cele mai fericite ale talentului oratoric. Cicero zice: „Summa laus eloquentiae est amplificare rem ornando, quod valet non solum ad augendum aliquid et tollendum altius dicendo, sed etiam ad extenuandum atque abjiciendum. Id desideratur omnibus iis in locis, quos ad fidem orationis faciendam adhibemus, vel quum explanamus aliquid, vel quum conciliamus animos, vel quum concitamus. Sed in hoc, quod postremum dixi amplificatio potest plurimum, eaque maxima laus oratoris est et proprie maxima.“¹⁾

Amplificațiunea acum privesce cutare ideă, orî sentiment arătând cât e de nobil, sublim, salutar respective contrariul acestora, acum are de obiect cutare cuvînt orî espresiune, pre care voim să o ridicăm și prin acésta s'o imprimăm mai adânc în spiritul ascultătorilor. De aici se nasce distincțiunea amplificațiunii în verbală și reală

1. *Amplificațiunea verbală* (*αιζησις*) constă în espunerea aceluia-și lucru prin cuvinte și sentințe diverse, cari inse au aceea-și semnificațiune. Ea se face mai ales prin tropi, cum e metafora, (sórele libertății a răsărit), hiperbola (tótă lumea-i admira înțelepciunea, e mai curat de cât lumina sórelui); apoi prin sinonime, (Dumnezeu nu va lăsa, nu va permite, nu va suferi să piérá cel

¹⁾ De Orat. I. 3. n. 104—5.

nevinovat fără de nici o mângăere), prin cuvinte mai grave, prin perifrased, parafraled, repetițiunii și alte figuril de cuvinte.

Așa la profetul Isaie cetim (referitor la Mesia): „Acesta păcatele năstre le părtă și pentru noi rabdă durere, și noi am gândit, că dela Dumnezeu este el întru durere, întru durere și necaz. Lră el s'aũ rănit pentru păcatele năstre și aũ pătimit pentru fărădelegile năstre, certarea împăcării năstre pre dănsul, și cu rana lui noi toți ne-am vindecat. Toți ca nisece oi am rătăcit, fiescecarele din calea sa s'a abătut și Domnul l'a dat pre el pentru păcatele năstre.“¹⁾

2. *Amplificarea reală* (δεινότη), care constă în desvélirea vie și patetică a unei probe ori afect, se întâmplă prin:

a) *Acumulațiune* (congeries) de idei și întorsături oratorice, cari espun obiectul în o lumină mai vie din mai multe laturil relevând momentuositatea lui etică ori utilitatea lui; aceste însușiril concentrându-se și presentându-se de odată spiritului ascultătorilor, ca și în un tablou, sunt apte spre a aprinde fantasia, a escita inima și a provoca afecte vehemenți.

Flehier în funeralul princesei de Montausier, arătând, că tótă gloria pămîntescă e desértă, zice: „Oh dacă această ilustră defunctă v'ar puté grăi! Ea v'ar zice: Nu me plângeți pre mine, Dumnezeu prin mila sa m'a retras din miseria vieței muritoare. Plângeți-vé pre voi înși-vé, cari trăiți încă în mijlocul unei lumi, unde omul zilnic vede, suferé și comite atâtea rele. Invéțați dela mine caducitatea a tótă mărimea pămîntescă! De a-ți fi împodobiți cu flori și încunjurați cu cununi festive; aceste flori servesc numai spre a veșteđi spre mormintul vostru! Srălucescă-vé numele în tóte opurile, cari ar puté eternisa superbia spiritului; cum vé compătinesc eu, dacă numele vostru nu stă în cartea vieței. Onoreze-vé regii pămîntului; numai un lucru e momontos pentru voi, ca Dumnezeu să vé primescă óre-când în cor-turile sale de veci! Laude-vé tóte limbile omenesci, vai vóué dacă nu veți lăuda cândva înși-vé pre Dumnezeu cu ángerii sêi în ceriũ! Oh nu perdeți așa dară aceste momente pretiöse ale vieței, cari pentru voi valoréză o eternitate de bucurii.“

b) *Prin graduțiune* aducênd înainte idei, representațiunii, afecte tot mai vii și mai de mare moment referitoare la obiect, (incrementum); se póte purcede înse și întors. să începem adecă dela cele mai de frunte scoborindu-ne până la cele mai micil și mai neînsemnate note. Așa S. Paul zice: „Noi ne lăudăm întru necasuril, sciind, că necasul răbdare lucréză; érá răbdarea probă, érá proba

¹⁾ Is. 53, 4 6, veđi și psalm 118.

nădejde, érá nădejdea nu se rușinează.“¹⁾ Cicero: „Facinus est vincere civem romanum, scelus verberare, prope parricidium neccare, quid dicam in cruce[m] tollere?“

c) Prin esemple, comparațiuni, asemănări și contraste frapante.

S. Efrem doctrina bisericeî despre cele două naturi ale Domnului Christos o espune astfel:

„Minunile lui dumnezeesci învață pre omul cu minte sănătósă, că El e Dumnezeu adevérat, pre când suferințele lui probéză, că e om adevérat. Dacă ereticii nu se silesc a-și câștiga convicțiune, ei vor avé să sufere în aceea zi înfricoșată. Dacă nu s'a întrupat, pentru ce a fost lipsă de mijlocirea Mariei? Și dacă n'a fost Dumnezeu, pre cine a numit Gabriel Domnul seú? Dacă nu s'a făcut om, cine s'a culcat în iesle? Și dacă n'a fost Dumnezeu, pre cine au glorificat ângerii veniți din ceriú? Dacă n'a fost om, pre cine au acoperit cu scutece? Și dacă n'a fost Dumnezeu, pre cine au adorat păstorii? Dacă n'a fost om, pre cine a lăptat Maria? Și dacă n'a fost Dumnezeu, cui au adus daruri filosofii? Dacă n'a fost om, pre cine a ținut în brațe Simion? Și dacă n'a fost Dumnezeu cui a zis el: acum dimiti pre servul téeu în pace?²⁾ Dacă n'a fost om, cu cine a fugit Iosif în Egipt? Și dacă n'a fost Dumnezeu în cine s'au împlinit cuvintele: „Din Egipt am chie[m]at pre Fiul mieú“³⁾ Dacă n'a fost om, pre cine a botezat Ioan? Și dacă n'a fost Dumnezeu, cătră cine a zis Tatăl din ceriuri: „Acesta e Fiul mieú cel iubit, întru carele bine am voit“ . . . . . Dacă n'a fost om cine a durmit în naie? Și dacă n'a fost Dumnezeu, cine a demândat în dată vînturilor și mării? Dacă n'a fost om, cine a mâncat la Simion fariseul? Și dacă n'a fost Dumnezeu, cine a iertat femeii pécătóse pécatele ei?⁴⁾ . . . . . Dacă n'a fost om, a cui cóstă a străpuns'o lancea de a curs sânge și apă? Și dacă n'a fost Dumnezeu, cine a spart porțile iadului, cine i-a frânt cătușile, și la a cui mandat s'au sculat morții din mormintele lor?“ etc.

d) Prin propunerea mai amplă, mai variată și mai cu gravitate a obiectului espunédu-í esența, momentuositatea în raport cu împrejurările, frumseța, utilitatea etc.; de óre-ce cu cât sunt mai mari interesele legate de un lucru, cu atât ni se presentă ca mai vrednic de atențiune. Procedura acésta, numită și *eposițiune*, se aplică mai vîrtos când e vorba de a espune anumite stări și raporturi ale bisericeî, ale unei țeri, a cutării persóne, orí alte raporturi publice. Se înțelege, că la amplificare se pot combina de odată mai multe din procedurile enunérate.

¹⁾ Rom. 5, 3—5. ²⁾ Luc. 2, 29. ³⁾ Os. 11, 1; Mat. 2, 15. ⁴⁾ Luc. 7, 36.

S. Vasilū M. spre a insufla avarilor gróză de zina cea mare a judecătii se servesc de următórea amplificatiune:

„Aduți aminte de aceea zi, în care se va descoperi mânia cerului: vină-ți în minte arătarea gloriósă a lui Christos, când cei ce vor fi făcut bine, vor învia întru învierea vieței, érá cei ce vor fi făcut rele întru învierea judecátei. Acestea să te implă de întristare, și să nu-ți fie moleste preceptele lui Dumnezeu. Ai atâtea jugere de pământ arătoriū, și tot pre atâtea sáдите cu arbori, munți, câmpii, văli, fluyii și praturi. Ce va fi după aceea? Aū nu te așteptă trei coți de pământ? Aū nu vor fi de ajuns greutatea cător-va pietri, ca să-ți păzescă miserul tēu corp? Ce-ți aduni materie de foc nestins? Aū nici acum nu te trezesci din tãrbăcélă? Nu-ți vini odată în fire? Nu-ți puni înaintea ochilor judecata lui Christos? Ce escuze vei aduce, când te vor încunjura aceia, pre cari i-ai neîndreptătit tu, și vor striga împotriva ta înaintea dreptului judecătoriū? Ce vei face? Ce apărători îți vei conduce? Ce martori vei afla? Cum vei puté amăgi pre judecătoriul, care nu se póte înșela prin nici o artă omenescă? Nu va fi aici nici un retor, nici cuvintări eloquente, cari ar suci dreptatea judecătoriului; nu-ți vor urma lingușorii, nu banii, nu splendórea dignității: pãrăsit de amici, lipsit de protectori, fără apărători, fără apărare, vei rămáne deprimat de rușine, debeat, singur, despoiat de libertatea de a te tângui. Orî în cătrău îți vei întóre ochii, vei privi chiaré și desvélite doveđile fãrădelegilor tale: aici lacrémile orfanilor, colo gemetele vėduvelor, airea sėracii, pre cari tu fără milă i-ai lovit cu pumnul, servitorii, pre cari i-ai maltractat, vecinii pre cari i-ai vexat. Tóte se vor ridica asupra ta, te vor îmbulzi cėta faptelor tale celor rele. Aci nu e locul de a nega, ci se va astupa tótă gura nerușinată; căci înse-și faptele sunt mărturie față de unul fiecare.“¹⁾

În amplificare oratorul sacru se purcédă așa, după cum potesce natura lucrului, ce îl amplifică; să se ferescă de digresiuni și de esagerări, și preste tot de a merge cu amplificarea până la minuțiosități, prin ce în loc de a potenția efectul discursului, numai l'ar slăbi.

Amplificatiunea se face numai la lucrurile mai grave, în cari se conține ceva de admirat, saū de dorit orî pentru valórea lui intrinsecă orî cu respect la binele ascultătorilor.

Locul amplificatiunii este de regulă îndată după probatiune, formând trecerea dela acésta la aplicările practice. Dacă scopul discursului potesce, amplificatiunea póte să ocure în orî-care parte a cuvintării, nici când înse să nu lipsescă din epilog.

¹⁾ Cuvintarea VI despre avariție.

§. 63. **Aplicările practice.**

Oratorul apostolic nu umbă după splendórea cuvintelor, ci cercă binele sufletesc al ascultătorilor. Căci ce folosesc ramii, foile și florile, dacă arborele nu aduce fructe? Câți predicatori nu o înțeleg acésta! Ei urmăză cu desvoltarea până la înflorire, dară nu o duc la cócere, sémână, dar își uită să și secere. Celea ce s'aũ zis despre esordiũ, narațiune, probațiune și amplificare sunt ca și ramii și florile arborelui, fructul ínse ni-l dă aplicarea doctrinei religioase la viața ascultătorilor. sau consecința morală trasă din adevărul propus; prin acésta ajunge oratorul la ținta cuvintării, la sanctificarea voii; ímplinesce mandatul Mântuitorului, care zice: „Eũ v'am pus ca să mergeți și ródă să aduceți și ródă voastră să rămână.“¹⁾

Aplicarea practică a doctrinei la viața ascultătorilor este necesară, de óre-ce majoritatea lor nu-și íea osteneală de a aplica la sine celea auđite. Multora, și dacã ar încerca-o acésta, nu le-ar succede, din causă că sunt incapabili de a afla legătura dintre adevěr orĩ doctrinã și dintre obligățiunea, ce o impune ea.

La aplicările practice sunt de a se observa următoarele:

a) Aplicările să fie în nex intim cu tema și să corespundă gradului de cultură și lipselor reale ale ascultătorilor. Spre scopul acesta oratorul să cumpănescă bine nu numai natura temei, ci și modul de a cugeta și simți al ascultătorilor, să fie în chiar cu aspirațiunile lor și cu împrejurările, între cari trăesc.

b) Aplicările să fie preparate prin o instrucțiune chiară și fundată și prin amplificare, cât să se presente ca urmare naturală a celor premerse.

c) În aplicări să descindă oratorul la particularități, arătând: ce să facă și cum să se pórte ascultătorii. Aplicările morali numai în general, că adecă să viețuim aměsurat credinței, să ne ferim de pécate etc., sunt mai mult speculative, pre cari ascultătorii de multe-ori nu pot, orĩ nu vreũ să le referescă la sine. Decĩ oratorul așa trebuie să potrivescă, aplicarea cât unul fiecare ascultător să pótã díce íntru inima sa: „Acésta mie-mĩ sună.“ În descinderea la particularități oratorul să arete și mijlócele, ce trebuie folosite, pentru ca în cutare cas să pótã viețni credincioșii conform doctrinei, ce se propune. În nisuința sa de a descinde la particularități, oratorul

¹⁾ Ioan 15, 16.

să fie precaut, ca să nu devină indiscret trecând la lucruri, cari ar avea loc numai în instruirea privată a unui orî altui credincios.

d) Aplicările practice de comun formeză încheierea singuraticelor părți ale predicii, dară nu arare-orî vin întretesute în narațiune, probare orî amplificare, dacă acolo se potrivesc mai bine prezentându-se ca consecințe naturale a celor deja zise, acésta vine înainte mai des în cuvintările panegirice.

Precum argumentele succed în o progresiune gradată, așa aũ să succedă și aplicările, căci ele aũ să influințeze asupra facultății apetitive, conducând la rezoluțiunii tarî (firme) și propusurî eficace, așa precum aũ să producă argumentele convingerea neclătită. Gradațiunea se efeptuesce, lăsând, ca după aplicările cari aũ făcut impresiunii mai mici, să urmeze altele, cari să influințeze astfeliu asupra sentimentului și facultății apetitive, cât să escite inima și determine voința.

Precum locul, așa și estensiunea aplicării depinde dela momentuositatea doctrinei, ce se inculcă pentru viața practică și dela scopul special al predicii.

După cuprins aplicarea practică póte fi de natură deosebită. Așa póte fi:

α) *Instructivă*, când se atrage atențiunea ascultătorilor la momentuositatea practică a învățătorei de credință și morală, ce reiese din celea propuse deja și li se spune, cât de necesariu, folositoriũ și salutariũ e pentru ei a-și îndrepta modul de cugetare și lucrare după doctrina respectivă, și din contră cât de periculos este a fi nepăsători față de acésta doctrină. În predica despre *mórte* (Partea I) Massillon din nesiguranța ceasului morții, trage următoarele învățături practice: 1. Lucrați așa dară nebunesce, dacă ve lipiți cu inima de ceea ce e trecătoriũ și perdeți, ce e vecinic; 2. Nu trebuie să faceți dară ceea, în ce nu a-ți voi se ve afe mórtea; 3. Și nu trebuie să ve amânați penința.

β) *Rectificătore* (refrângătore), când intențiunea oratorului este, să rectifice și refrângă erorî stricăcióse de natură teoretică orî practică, reflectând la consecințele și influința lor desastróse pentru moralitate.

γ) *Reprobătore*, când depingându-se viũ modul de viață al ascultătorilor se reflecteză la repugnanța lui cu prescisele evangeline, saũ se condamnă nepăsarea și récéla creștinilor față de celea sacre și de împlinirea consciențioasă a detorințelor lor. Bourdaloue

în panegiricul s. Andreiî (Partea I) ne servește următoarea trăsătură: „Vai ție ascultătoriule, care prin necredința ta ți-ai făcut nefolositorii esemplul acestui glorios apostol, și pentru care este împlinit scandalul, adecă misterul crucii: „s'a surpat smintéla crucii.“¹⁾ De sute de ori ți s'a predicat, și e un adevăr, că la judecata lui Dumnezeu va apăre crucea lui Isus Christos, spre a-ți fi pusă în față, însuși Evangeliul ne învață; Și atunci se va aréta semnul fiului omenesc.²⁾ Dară pre lângă crucea lui Isus Christos ți se va opune și o alta, aceea a stului Andreiî. Da, crucea acestui mare apostol, după ce lui i-a servit de amvon, spre a ne învăța de pre ea, îi va servi și ca scaun de judecată spre a ne condamna.“

d) *Adhortătore saū îndemnătore*, când ómenilor pusilanimi li se arată, că împlinirea datorințelor creștinesci, cari li se par grele și imposibile, în realitate e ușoră și posibilă, numai cât să-și dée silința, să cêră ajutoriul dumnezeesc și să conlucre cu el.

Popiu în predica la Dumineca orbului: „*Mergi de te spală în apa Siloamului zice Christos orbului din S. Evangelie de astăzi, decî s'a dus, și s'a spălat și a venit vedénd.*“ Mergeți de ve spălați în apa, în lacrimile penitinței, vè strigă Christos voué, și voi mai puteți întârzia?! Vè acopere cêța orbiei, vè încunjură umbrele morții, Christos vè îmbie cu lumina vieței, și voi mai puteți sta pre cugete?! „*Eū sum lumina lumii și cel ce va urma mie, nu umblă întru întunec, ci va avé lumina vieței.*“³⁾

e) *Consolătore*, când ascultătorii staū sub impresiunea cutării nefericiri ori calamități se mângăe atrăgéndu-li-se atențiunea asupra prevedinței divine. Asemenea și în predicile, în cari se descriū pedepsele, ce-i așteptă pre pécătoși, ca nu cumva aceștia să despereze, oratorul sacru în aplicările practice, îi face a reflecta la bunătatea și misericordia lui Dumnezeu, care nu doresce mórtea pécătosului, ci ca să se întorcă și să fie viu, și spre scopul acesta i dá și grația de lipsă.

n) În fine pot fi cuprinse în aplicare mai multe din punctele precedente. Și acesta e cazul cel mai des.

§. 64. **Epilogul.**

Oratorul sacru, precum nu întră de odată în tractarea materiei, ce forméază obiectul predicii, și precum prin esordiu prepară și

¹⁾ Gal. 5, 11. ²⁾ Mat. 24, 30. ³⁾ Io. 8, 12.

introduce pre ascultători în materie, așa nu încheia de odată și pre neașteptate, ci după pertactarea cuvenită a materiei mai reflectează odată asupra celor propuse concentrându-le ca și în un focalar spre a le întipări mai adânc în sufletul ascultătorilor. Partea aceea a discursului, prin care oratorul își încheie vorbirea, se numește *epilog* sau *perorațiune* sau *conclușiune*.

Perorațiunea este corona predicii și de cea mai mare importanță; ca atare merită o deosebită atențiune din partea oratorului. În epilog se face ultimul și decisivul asalt asupra voinței ascultătorilor, spre a-i îndupleca să cedeze sau să se supună la impresiunile grației.

Chiemarea perorațiunii este dublă: de a forma convicțiune deplină prin resumarea probelor mai de frunte, și de a rezolvi voința prin aceea, că escită în inimă sentimente și pasiuni corăspundătoare scopului urmărit prin discurs.

Resumarea probelor se numește *recapitulațiune*, eră escitarea inimii se zice *emoționare* sau perorațiune în sens strins. Adeseori recapitulațiunea se unesce cu mișcarea pasionată și acesta constituie cel mai perfect gen de perorare.

În elocința sacră epilogul de comun are trei părți, cari sunt deodată elementele, din cari stă el. Aceste trei părți sunt: 1. recapitulațiunea 2. deducțiunile practice și 3. adhortațiune, care formază încheierea. Une-ori la acestea trei se adaugă și a patra parte, care constă în o invocare a lui Dumnezeu, a P. C. Vergure, a sântilor, ori în o rugăciune, *invocațiunea*. Specia predicii, gradul de cultură al ascultătorilor, relațiunile lor și alte multe împrejurări, îi vor spune oratorului sacru, că în ce măsură să recurgă la singuraticele elemente.

Recapitulațiunea punctelor principale ale discursului și a celor mai principale argumente, cari s'au desvoltat, este un escelent mijloc de a influința în mod decisiv asupra spiritelor încă nehotărâte. Căci dacă singuraticele argumente nu s'au părut destul de tari, ele presentându-se prin recapitulare deodată și unite, eserceză o influință cu mult mai puternică asupra rațiunii. Ca să eserceze această influință înse, resumarea să se mărginescă numai la ce e necesariu, să se facă cu vivacitate și fără repetiri lungi și moleste (ut memoria, non oratio renovata videatur, zice Cicero), căci la din contră repetirile superflue numai slăbesc efectul predicii.

Recapitulări scurte se pot face și la terminarea singuraticelor părți ale predicii. Așa Segneri resumă *idea fundamentală* a pre-

dicei despre temeritatea păcătosului zicând: „Așa dară suntem deplin convinși, că Dumnezeu nostru nu e un Dumnezeu fără spirit și simțire, cum le plăcea celor vechi a și-l presenta, și că puterea lui cu atât e mai de temut, cu cât el pôte, ca cu cele mai neînsemnate arme să esecute asupra noastră cea mai teribilă răsbunare. Dacă până acum și-a contenit dela noi brațul pedepsitor, frica noastră în loc de a scăde să crească: căci saū a fost acésta o iertare perfectă a pedepsei, și atunci scim, că după indulgință cu atât mai neîmpăcată va fi rigórea, orī a fost numai amênare, și atunci éráși e sigur, că după lungă hesitare cu atât mai înfricoșat pășeșce răsbunarea. Nicī când nu avem să ne temem mai mult de cât atunci, când o bunăstare continuă ne face să uităm orī să desprețuim pedépsa.“

Dacă idea principală se cuprinde în textul predicei, se pôte încheia cu acesta, prin ce și mai învederat este caracterul unității, și predica ni se presentă ca un cerc, care se termină acolo, unde începe.

Poplu predica din Dumineca după Botezul Domnului despre legătura încheiată cu Dumnezeu, o încheie cu următoarea recapitulațiune: „Să ne aducem aminte adese de contractul nostru încheiat cu Dumnezeu și de jurămîntul, ce am făcut lui în s. botez, care până aci adeseori, cum făceau sântii lui, să-l renoim în tóte duminicile și sêrbătorile de preste an; să-l renoim în ziua aniversarā a botezului nostru; să-l renoim mai virtos în focul ispitelor și în periclul bólelor nóstre, urmând esemplul Domnului Christos, care ispitit fiind de diavolul în deșert, la respins muștrându-l: *„Departă-te Sătană, căci scris este: Domnului Dumnezeuului tēu să te închini și lui singur să-ı servesci.*“ Urmând esemplul sântului Ioan Gură de aur, care — de câte orī cerca a se apropia de el diavolul dușman cu șoptirile sale răutătióse — avea datina a-l alunga, renoind jurămîntul făcut la botez: *„Lapădu-me de tine sătană; me alătur ție și me unesc cu tine Christóse! Tu fi Domnul și împêratul meū, de tine me lipesc, ție singur me jertfesc.*“ Acel contract să fie de azi pururea sânt înanitea noastră, acele juruințe să rămână de azi în veci nevătémate din partea noastră!“ ¹⁾

În deducțiunea practică, care este fructul întregului discurs, trebuie relevată aplicarea practică principală ca țintă a predicei.

S. Leo. M. face următoarea deducțiune practică: „Să recunóscem iubiților în filosofii din răsărit, cari au adorat pre Christos, primițiile chiamării nóstre și a credinței nóstre, și saltând de bucurie să serbăm

¹⁾ Predici, tom. 1. p. 34 - 5.

începutul unei speranțe fericite. Căci de aici am început a păși în moștenirea vecinică, de aici ni s'au deschis tainele scripturilor, cari anunță pre Christos; și adevărul pre care nu l'a primit orbia Jidovilor, și-a revărsat lumina preste toate popoarele.

Deci noi să onorăm preasânta zi, în care, s'a arătat autorul mântuirii noastre. Și acela pre care l'au onorat filosofi în iesle, veniți să-l adorăm ca pre atotputernic în ceriū. Și pre cum aceia au oferit din tesaurii lor daruri misterioase, să-i oferim și noi din inima noastră ce e demn de Dumnezeu. Că deși el este dătătorul tuturor bunurilor, totuși poftesce și un fruct al ostenelelor noastre; căci împărăția ceriului nu va fi a celor ce dorm, ci a acelor, cari lucră după preceptele Domnului, și sunt deștepți; deci să nu rămână darurile lui fără de fruct în noi, ci prin aceea ce ne-a dat El, să merităm a primi. ce ne-a promis. De unde vă îndemnăm, iubitorilor, să vă conțeniți de tot lucrul rău, și să urmați ce e curat și cu dreptate. Fii luminii trebuie să lapede lucrurile întunerecului. Încunjuțați deci ura, delăturați minciuna, nimiciti superbia prin umilință, lăpădați dela voi avariția, o ștergeți prin dărnicia, căci cuvenincios este a se îndrepta membrele după capul lor, spre aceea, ca să putem fi părtași fericirii promise prin Domnul Nostru Isus Christos, care împreună cu Tatăl și cu Spiritul Sânt Dumnezeu viețuesce și împărățesce în vecii vecilor amin.“¹⁾

Adhortățiunea, care e numai o urmare naturală a deducțiunii morale practice, constă în o anumită *agrăire patetică* a ascultătorilor, care să pătundă adene în inima lor, să le determine voința și să completeze învingerea.

Partea acésta constituie perorațiunea în sens strîns sau mișcarea pasionată, carea trebuie preparată prin o idee puternică, aptă de a produce emoționarea, ce o voesce oratorul. Afectele au să fie corăspundătoare scopului urmărit în discurs, și dacă e lipsă să se pótă desvolta cu tótă puterea, căci perorațiunea este locul unde are să se valideze deplin pateticul. Aici póte ca să-și verse oratorul tótă căldura sentimentelor și tot focul inimei sale.

Invocațiunea precum se împreună une-orî cu esordiul, spre a imptora grația divină asupra ascultătorilor pentru ascultarea cu fruct a predicei, așa se încheie cu rugăciune epilogul, tot spre a implora grația divină, ca cuvîntul Domnului sădit prin predică în mintea și inima ascultătorilor să producă fructe demne de viața eternă. Aici oratorul sacru, precum observă s. Carol Borromaeus, imiteză pre sântii părinți, cari de comun își termină cuvîntările cu o rugăciune scurtă, mulțămită orî laudă a bunătății dumnezeesci și a iubirii Domnului Nostru

¹⁾ Serm. II. in solemnitate Epiphaniae Domini nostri Iesu Christi.

Isus Christos, orî prin rugăciunea cătră Preacurata vergură Maria și cătră sânti cerându-le intercesiunea la Dumnezeu. Cu cât rugăciunea e mai specială, cu cât corăspunde mai mult indiginței ascultătorilor, scopului particular al prediceii și spiritului serbării, cu atâta e mai bună. Rugăciunile generalî, de comun rămân fără de efect. Rugăciunea o pôte adresa oratorul în numele sêu, în numele ascultătorilor orî în numele bisericeii. În unele locuri e datina a se încheia tôte predicele cu rugăciune, care este óre-cum un avis să se ridice ascultătorii de pre scaunele lor și să scie, că predica e pre gata. Ss. Părinți se îndatinau a-și încheia cuvîntările cu invocarea Preasantei treimi după formulă: Darul și îndurarea Domnului Isus Christos căruî se cuvine de împreună cu Tatălui și Spiritului, gloria, împărăția și onórea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. Saũ . . . prin Isus Christos Domnul nostru, care împreună cu Tatăl și Spiritul viețuesce și împărătesce totdeuna în vecii vecilor. Amin.

Frasa ultimă totdeuna astfeli trebuie să fie întogmită, cât să se nimerescă la ea cuvîntul „Amin“, cu care e datina a se încheia predicele.

În fine observăm că încheierea prediceii să se facă în un mod natural, așa cât ascultătorii să pótă simți, că predica e pe gata. Și după ce aũ simțit-o acesta, să și urmeze terminarea ei. O conclusiune, a cărei apropiere s'a anunțat, și totuși se amână, reluându-se din noũ tema cuvîntării, e cel mai molest lucru pentru ascultători, cari devin impacienți.

Natura bisericeii este de a mângăia și deștepta sperare, în credincioși, de aceea și oratorul să încheie cuvîntarea cu escitarea sperării și a dorului după fericirea cerescă, și nu cu amenințări orî escitarea friceii, cari dispun rău și nemultămesse publicul. Mulți conționatori aũ datina de a încheia cu binecuvîntarea poporului, ceea ce nu e rău. Episcopii de comun încheie cu binecuvîntarea poporului.

Tractatul III.

Elocuțiunea.

§. 65. Momentuositatea elocuțiunii.

Oratorul sacru, după ce prin studiũ și meditațiune și-a aflat și aranjat în mod corăspundătoriũ materia prediceii, are să-și îndrepte

atențiunea asupra modului de a comunica fidel și altora ceea ce cugetă și simte dînsul și pre calea acésta a provoca acele-și cugete și sentimente și în alții. Despre acésta va fi vorbă în partea a treia a elocinței sacre, numită *Elocuțiune* sau *Fraastică*.

Elocuțiunea este partea retoriceii, care espune regulele, după cari avem să ne exprimăm corect în scris ori prin graiul viu cugetele și sentimentele noastre. Elocuțiunea în cât tractează despre stil, se numesce și *stilistică*.¹⁾

Elocuțiunea, în cât ne învață, cum să ne exprimăm ideile în mod corect, cât ele să se incorporeze, să câștige viață, farmec și puterea de a lumina, captiva și îndupleca pre ascultători, spre ce voim noi, e de cea mai mare importanță. Chiar pentru acésta importanță i s'a dat numele de *elocuțiune*, care numire designază însa-și elocința.

În elocința profană se pune pond deosebit pre elocuțiune, și ori cât de mărețe ar fi concepțiunile unui orator ori scriitoriu, el numai atunci e numărat între clasicii, dacă are și o dicțiune elegantă sau limbagiul corect și plăcut. Acésta face ca oratorul să fie ascultat și scrierile cetite cu plăcere. În elocința sacră discursul își primesce puterea și demnitatea înainte de tóte dela materia, ce o tractează, care e cuvîntul Domnului și despre care zice s. Paul: „*Viū este cuvîntul lui Dumnezeu, și lucrător și mai ascuțit de cât tótă sabia ascuțită de amîndouă părțile și străbate până la despărțirea sufletului și a spiritului și a mădularilor și a măduhei și judecătoria cugetelor și gândirilor inimii.*“²⁾ Și tot acela-și apostol scrie: „*Și cuvîntul meu și propovăduirea mea nu era întru cuvinte îndemnătoare ale înțelepciunii omenesci, ci întru arătarea spiritului și a puterii.*“³⁾

¹⁾ Sub stil în sens mai larg înțelegem modul de a cugeta și simți, care difere după talentul, cultura, temperamentul și dispoziția sufletescă a singuraticilor indiviđi. În stil se manifestă caracterul individual al scriitorului, așa dară cu dreptul a zis Buffon „stilul e omul.“ Fie care numai așa póte vorbi, cum cugetă ori simte. De unde cel ce are idei clare, sentimente hotărîte, póte scrie clar și precis, căci prima condițiune spre a scrie bine este a cugeta bine; din contră unde espresiunea e confusă și obscură, acolo de coman e lipsă de idei lămurite și sentimente hotărîte în spiritul respectivului vorbitoriu ori scriitoriu. Ideile noastre spre a le comunica cu succes altora avem să le imbrăcăm în forme linguistice corăspundătoare, ceea ce încă vine înainte sub numirea de stil, luat acest cuvînt în sens mai strins. ²⁾ Evr. 4, 12. ³⁾ 1 Cor. 2, 4.

Clemente Alesandrinul zice: „Limba (stilul) e vestmîntul pre corp, obiectul înse carnea și nervii. Nu trebuie să grijim mai mult de vestmînt, de cât de binele corpului.“¹⁾ De aici nici de cum nu urmază, că oratorului sacru i-ar fi iertat a neglege regulile prescise de elocuțiune și a lăpêda ornamentul oratoric, ci din contră însa-și sublimitatea adevêrilor, ce le propune, îi dictază să-și îmbrace vorbirea în forme linguistice bine alese și demne de cuvîntul dumnezeesc.

Adevêrul prezentat în o formă alêsă și plăcută face asupra ascultătorilor mai mare efect. Dar chiar și respectul ce-l datorim ascultătorilor ne impune a predica în un stil demn și bine ales. Căci dacă poporul, când merge la biserică îmbracă vestmintele cele mai frumoșe și mai curate, cu tot dreptul se așteptă, ca tot ce vede și aude acolo, prin urmare și predica, să aibă un caracter solemn și nobilitator. Idei și sentimente, limbă, acțiune, chiar tăcerea oratorului să fie la timpul și locul sêu și în armonie cu obiectul și împrejurările. A te presenta nepregătit pre amvon și a vorbi în un stil negles și ordinar, însamnă a-ți desconsidera auditoriul.

Să nu-și escuse nime neglijința cu aceea, că la popor i-ar plăcé numai predicî ținute în un stil vulgar, căci poporul nutresce o reverință cu mult mai mare față de cele sacre și de cuvîntul Domnului, de cât să nu aștepte, ca acesta să i-se propună în o limbă mai alêsă și dêmna. Nu e permis a uita nici odată, că inimicii religiunii se folosesc de arta oratorică spre a combate și discredita adevêrul; pentru ce să nu apucăm și manuăm și noi cu dibăcie acêsta armă — în sine onestă — în apêrarea adevêrului?

Dictiunea elegantă fiind plăcută câștigă pre ascultători, le ține atențiunea încordată și-i face să asiste cu fruct la predică. Ba mulți vin la predică numai ca să se delecteze în frumșetele artei, ce o desvôltă oratorul sacru, înse admirând arta pre încetul se îndulcesc și de adevêrul, ce se propagă prin ea. S. Augustin s'a întors pre calea adevêrului captivat fiind de elocința stului Ambrosiu, pre care mergea să o admire. „Dum cor aperirem ad excipiendum, quam diserte diceret, pariter intrabat et quam vere diceret.“²⁾ Despre marele orator frances Massillon, însu-și enciclopedistul D'Alambert scrie, că prin elocința sa plăcută și elegantă îi atrăgea și pre necredincioși la predicele sale.

1) Strom. I. 2) Aug. Confes. I. V. c. 3.

Ss. părinți precum s. Vasiliu, s. Ioan Chrisostom, s. Gregoriu Naz. și alții au cercetat cu diligență cele mai renumite școle de pre atunci spre a-și însuși arta elocinței. S. Chrisostom scrie, că apostolii, deși au fost înzestrați cu darul minunilor, totuși bărbătesc s'au luptat cu arma cuvintului, apoi adaugă: „Firesce, că cel ce are dar de a întări adevărul prin puterea minunilor, nu are lipsă de atâta desteritate în cuvîntare; înse de asemenea dar nu ne mai putem bucura, puterea minunilor a dispărut cu totul și mulțimea inimicilor năvălesc asupra-ne neîncetat; prin urmare nu ne rămâne alta, de cât ca îngrădindu-ne cu scutul cuvîntului și contrastând la săgețile inimicilor cu atât mai ușor să-i putem nimici. Drept aceea din toate puterile să lucrăm, ca cuvîntul lui Christos deplin să domnescă întru noi.“¹⁾ Tot pe calea acesta au pășit oratorii creștini și în secolii următori, aplicând ornamentul artei în serviciul adevărilor revelate.

Din cele espuse apare destul de evident importanța elocuțiunii și pentru elocința sacră. Noi supunând cunoscute deja din școlile medie elementele cu privire la elocuțiune, aici vom tracta în deosebi despre: I. *însușirile principale ale stilului homiletic*, II. *despre tropi și figurile oratorice*, III. *despre genurile stilului* și IV. *despre cultivarea stilului*.

§. 66. **Despre stilul homiletic în genere.**

Nota caracteristică a stilului homiletic este popularitatea. Ea constă în o astfel de întocmire a predicii, cât să fie ușor pricepută de toți ascultătorii săi de poporul creștin preste tot. Muratori vorbind despre elocința poporală zice: „Elocință poporală numim aceea, în care administratorii misterielor dumnezeesci se scoboră la înțelesul poporului, și-i vorbesc în un tip, cât fiecare îl poate pricepe ușor. Având să propună adevăruri sublime, se încercă a se străpune în poziția ascultătorilor, cari nu se bucura de cultura științifică, și le esplică doctrinele în tipul cel mai clar. Ei încunjură cu grije toate propozițiile mai lungi, cari pretind dela ascultătorii o atențiune încordată, căci acestora le este de tot greu a-și însemna legătura atâtor cuvinte împletite la oaltă, unde începutul e departe de sfârșit. Deci atari oratori se servesc de propozițiuni scurte și nu cercă a străluci prin espresiuni de spirit.“ E mirare, cum de mulți oratori sacri nu cuprind necesitatea popularității în

¹⁾ Despre Preoție IV., 3.

predicarea cuvîntului divin, căci dóră de aceea grăesc ei, ca să fie înțeleși de întreg poporul creștin; de unde cu tot dreptul întrebă s. Augustin: „Quid enim prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla sit causa, si quod loquimur non intelligunt ii, propter quos, ut intelligant loquimur?“¹⁾ Acum dacă său concepția, său stilul și propunerea e mai pre sus de facultățile ascultătorilor, față de acestia vor răsuna în deșert cuvintele predicatoriului. Ba mulți se vor înstrăina de predică în convingerea, că ascultarea și altcum nu le aduce nici un folos, neînțelegând ei ce li se propune.

Cum că oratorul sacru e detoriu a grăi în un stil poporal, ne arată Mântuitoriul prin esemplul său. El a fost ascultat și priceput fără greutate și de cătră ómenii cei mai simpli. Cetirea evangeliilor ne va convinge prea deplin despre popularitatea predicării Mântuitoriului. Limba Mântuitoriului e simplă și ușor de înțeles, cu tóte acestea plăcută și energică; fórté clară, avută în imagini, și neîncetat pătrunsă de o dignitate dumnezeéscă. Tóte cuvintele lui transpiră o seriositate sântă și deodată revarsă preste evanghelie o grație neajunsă și admirabilă.²⁾ În stil cât se póte de popular aș grăit și sântii apostoli, acomodându-se în tóte după capacitatea ascultătorilor; despre ce ne sunt mărturie epistolele și „Faptele apostoloriilor.“

Sântii părinți, conciliile și mai ales mai marii bisericeii nici o însușire a prediceii nu o accentuéză cu atâta insistință ca popularitatea S. Augustin e mai gata a jertfi și corectitatea gramaticală, de cât a nu fi priceput de popor. „Melius est ut reprehendant nos grammatici, quam ut non intelligant populi.“ Despre s. Ioan Chrisostom scrie biograful său, Metafraste, că odată, vorbind în un stil mai înalt, o femeie bătrână s'a tânguit că nu l'a priceput; despre ce informându-se sântul părinte și-a propus a vorbi totdeuna în stil poporal, și el a rămas credincios propusului său în tótă viața. Tot poporal aș predicat și cei alalți ss. părinți, deși erau bărbați de o cultură științifică și erudițiune fórté înaltă.

Popularitatea privesce cuprinsul, limba (stilul) și propunerea prediceii.

Popularitatea cuprinsului stă în aceea, că oratorul sacru ține cont de gradul de cultură, capacitatea și esigențele poporului cre-

¹⁾ Doctr. Christiana IV. 24. ²⁾ veđi Mat. 8, 20; Marc. 1, 22; Luc. 19, 42 ur.; Ioan 16, 12 urr.

dincios. Propune lucruri cari sunt de interes real și actual pentru popor, și acestea le presenta în o formă, cât să-l pótă pricepe ușor fiecare. Nu se avintă în abstracțiuni subtile, nici nu se confundă în reflecțiuni filosofice, ci descinde la modul de a cugeta și simți a poporului, se străpune în poziția credincioșilor și de acolo contemplă doctrina, ce vre să o propună. Despre procedura de observat pentru ca predica să fie poporală cu privire la cuprins, am dat inviațiuni în cele espuse despre alegerea temeii și despre confirmare.

Despre *popularitatea propunerii*, care constă în deplina consonanță a declamațiunii și acțiunii cu cuprinsul prediceii, va fi vorba mai târziu.

Aici ne vom ocupa în special de *popularitatea limbei saú a stilului*, care constă în espresiuni corecte, chiare și determinate, cât să redée fidel și ușor de priceput ceea ce cugetă, simte și intenționează oratorul. Orî ce cuvînt, orî ce sentință să esprime ceea ce voesce și intenționează predicatorul, și să o esprime așa, cât să pótă înțelege tot poporul. Adevărata popularitate poftesce, ca stilul să intrunescă anumite însușiri, pre cari noi le reducem la trei clase; anume la însușirile saú proprietățile gramaticale, oratorice și estetice; de unde este evident, că stilul homiletic, care are să fie poporal, nu stă în o vorbire neglésă și vulgară, ci el recere o limbă alésă, care reclamă studiú și diligință cu atât mai mare, cu cât cutare orator se învêrte mai puțin între poporul de rënd.

§. 67. **Proprietățile gramaticale ale stilului homiletic.**

Cuvintele și frazele sunt semnele audibile ale reprezentațiunilor și ideilor, de unde în alegerea și aședarea lor oratorul nu póte procede arbitrar, ci spre a fi înțeles de cătră ascultători, trebuie să se acomodeze după spiritul și natura limbei pricepute respective vorbite de eii, să vorbescă o *limbă corectă și curată*. Decî proprietățile gramaticale ale stilului sunt corectitatea și puritatea limbei.

De *corectitatea limbei* se ține a întrebuița pentru fiecare idee terminul limbistic corêspunđetoriú și a observa formele gramaticale. Ca se aflăm terminul limbistic adequat spre a esprima cutare idee, trebuie să esaminăm cuvintele și frazele, ce ni se ofer,

cercând, că ore sunt destul de corecte, nu exprimă mai mult sau mai puțin, de cât am voi noi, și ore nu sunt altele mai adequate?

Mai multe cuvinte la prima privire se par a avea aceași însemnare, dară considerându-le mai de aproape descoperim deosebierea; spre es. calumnie, detragere, unic, singur, tot, întreg, complet, crimă, delict etc.

Cu cât cunósce oratorul mai bine însemnarea cuvintelor și nuanțele delicate, ce le deosebesc, pre cele ce sémănă, cu atâta pôte vorbi și scrie mai corect.

Limba română, ca și oră care limbă, își are formele și frazeologia proprie; formele limbistice le propune gramatica, érá însemnarea cuvintelor și a frazeologiei, o pôte învăța oratorul din graiul viu al poporului, precum și din cetirea scriitorilor bună, cari au străbătut mai adênc în spiritul limbei și dau directivă în dezvoltarea ei; mai de parte din studiarea modului de simțire și cugtare a credincioșilor, pentru cari se pregătesc singuraticile predice; potrivit observă Quintilian: „*Consuetudo certissima loquendi magistra, utendumque plane sermone, ut nummo, cui publica forma est.*“¹⁾

Cuvintele și frazele nu au să fie numai bine alese, ci și bine aședate în cuvintare. În elocință pre lângă ordinea gramaticală a cuvintelor în sentințe și aranjarea sentințelor în periode ne servim adese-oră și de ordinea numită oratorică; ea constă în aceea, că cuvintele oră frazele, pre cari zace pondul, le facem ore-cum evidentă sau punându-le la început, sau accentuându-le în un mod special; prin acésta dicțiunea devine interesantă și câștigă în tărie. Spre es. *Chiamăți* sunt mulți, dară aleși puțină, în loc de mulți sunt chiamăți etc. *Virtutea* singură ne face plăcuți lui Dumnezeu, *virtutea* ne stóree respectul ómenilor; că numai *virtutea* conduce la adevărata fericire, despre acésta și păgânii erau convinși.

Când oratorul nu întrebuintéză cuvintele obicinuite, oră nu le combină în propozițiunii și în periode după natura limbei, înțelegerea lor este îngreunată, oră chiar imposibilă. Nu vom enumăra aici greșelile în contra corectității limbei, supunându-le deja cunoscute.²⁾

Altă însușire gramaticală a stilului este *puritatea limbei*. Ea constă în întrebuintarea de cuvinte proprie limbei, în care vorbim

¹⁾ Quint. Institutiones orat. I., 4. ²⁾ v. Manliu curs de stil p. 86.

orî scriem, încunjurând, cuvintele și frazele străine (barbarismî) orî învechite (archaismî) și neobicinuite (neologismî, provincialismî).

Aici observăm, că cuvintele deja generalisate și încetățenite în limba noastră, le considerăm de românesce, deși ar fi de origine străină. Tot asemenea și terminii tehnici primiți în limba literară, ca materie, formă, ministru, subiect, administrare, ceremonie, sacrament etc. Când oratorul sacru ar crede, că poporul nu pricepe unul orî altul din terminii aceștia, are să-i esplice prin sinonime. Cu puritatea limbei, nu e a se confunda purismul său nisuița de a înlocui cu cuvinte de origine romanică chiar și cuvintele deja încetățenite și acceptate în general în limba noastră. Purismul rigoros este o pedanterie și-l face pe oratorul neînțeles de popor și tot odată ridicol. ¹⁾

§. 68. **Proprietățile oratorice ale stilului homiletic.**

Proprietăți oratorice ale stilului homiletic numim acelea, cari influințază în un mod hotărîtor asupra minții, inimei și voinței ascultătorilor în direcțiunea intenționată de oratorul sacru. Aceste proprietăți le reducem la: claritatea stilului, naturalitatea, suavitatea și vivacitatea lui.

1. *Claritatea stilului* este însușirea, în virtutea căreia fiecare ascultătorii, fără mare greutate și încordare, pricepe deplin ceea ce propune oratorul. Claritatea este o recerință indispensabilă a stilului oratoric căci, fără ea cuvîntarea ar rămâne neînțelesă de popor din cauză că credincioșii ascultând, nu au timp să reflecteze asupra celor auzite, (cum pot face, când cetesc înși-și ceva), nici nu pot să cêră îndată deslușiri (ca în conversațiunea privată), ci sunt avisați la claritatea propunerii oratorului.

Mai încolo, fiind predica o esplicare a cuvîntului dumnezeesc natura lucrului aduce cu sine, ca ea atîta să fie de clară, cât să nu mai aibă lipsă de esplicare sau interpretare nouă. Despre gradul clarității Quintilian scrie: „Negligenter quoque audientibus aperta . . . ut in animum ejus (auditoris) oratio ut sol in oculos, etiam si in eam non intendatur, incurrat. Quare non ut intelligere possit, sed ne omnino possit non intelligere curandum.“ ²⁾ Éra s. Augustin scrie: „In omnibus sermonibus suis primitus et maxime ut intelligantur elaborent, ea

---

¹⁾ Despre greșele în contra purității îndrumăm pe cetitorii nostri la Manliu op. c. p. 88—90; Gusti l. c. p. 185—6. M. Străjan, Principie de literatură p. 53 urr. ²⁾ Inst. orat. VIII, 2.

quantum possunt perspicuitate dicendi, ut aut multum tardus sit, qui non intelligat, aut in rerum, quas esplicare aut ostendere volumus difficultate ac subtilitate, non in nostra locutione sit causa, quo minus tardiusque, quod dicimus, possit intelligi.“¹⁾

Cel mai înalt grad de claritate este *perspicuitatea*, când adecă lucrul atât este de lămurit, cât spiritul ascultătorilor îl poate străbate și pricepe deplin în toate părțile sale, chiar așa precum ochiul privitorului străbate undele unui rîu cristalin și vede până în fundul lui.

Claritatea se mijlocesce prin analisarea lucrului, prin producerea de fapte concrete, exemple, asemănări, contraste etc.

Clarității se opune obscuritatea stilului, ce întrevine atunci, când oratorul său însuși nu e deplin în chiar cu obiectul, ce-l propune, său nu ține seamă de gradul cultural al ascultătorilor și vorbește ómenilor de rînd în o formă științifică. Mai departe se nasce obscuritatea și din neobservarea legilor gramaticale, din întrebuintarea de cuvinte ori expresiuni echivoce²⁾, període lungi, digresiuni, din nisuița de a fi concis „brevis esse laboro, obscurus fio“, precum și prin prolisitate, ce provine din nisuița de a fi de tot explicit.

Exemple de stil clar ne ofere s. Scriptură în nenumărate locuri. Așa în cuvîntarea Mântuitorului dela Mat. c. 6. „Luați aminte, ca milostenia vóstră să nu o faceți înaintea ómenilor, ca să ve vadă ei, érá de nu, plată nu veți avé, dela Părintele vostru, carele este în ceriuri etc.“³⁾

S. Ioan Chrisostom vorbind despre ajun ne ofere următorul model de claritate în stil:

„Ca să nu ne obosim în deșert și să ni se răpescă folosul ajunului, vom cerca cum și în ce chip avem să împlinim acest lucru. Fariseul⁴⁾ a ajunat, dară după acel ajun s'a reîntors deșert la casa sa, pre când vameșul nepostind, a întrecut pre fariseul postitorii: ca să înveți de aci, că ajunul nu e de nici un folos, dacă nu-í urméză toate celelalte. Aú ajunat și Ninivitenii, aú ajunat și aú redobîndit grația lui Dumnezeu; și Judeii aú ajunat, inse nu le-a folosit nimica. Dupăce dară e în primejdie ajunul acelora, cari nu știu ajuna, cum se cuvine, să învățăm legile ajunului, ca să nu umblăm în nesiguranță, să batem aerul, nici se ne resboim luptând cu umbra. Ajunul e medicină; dară medicina ori cât de folositóre ar fi, din neesperința celui ce o aplică adese-ori devine inutilă; căci trebuie să cunoșcem și timpul, când e a se întrebuinta, și quanti-

¹⁾ Doctr. Chr. IV, 22. ²⁾ Manliu p. 100. ³⁾ Mat. 10. ⁴⁾ Luc. 18, 10.

tatea medicamentului, și temperamentul corpului, și ținutul și anutimpul și vîptul corîspundîtorii și multe altele. Acum dac  se recere at ta diligen a, c nd e vorb  de vindecarea corpului, cu at t mai mult va fi de lips , s  scrut m t te și s  le cump nim cu de-am nuntul, c nd e vorba de vindecarea sufletului și indreptarea cugetelor.

S  vedem aș  dar  cum a  ajuns Ninivitenii și cum s'au sc pat de aceea m nie: „*Omenii și dobitocele, boii și oile s  nu guste nimica, nici s  pasc  nici s  nu bea ap *“ ¹⁾ . . . . O're prin ce a  imbl nzit ei m nia inevitabil  a lui Dumnezeu? O're numai prin abstenen a dela m nc ri și imbr carea vestm ntului de jale? Nici de cum, ci prin schimbarea intregii lor vieți. De unde o scim ac sta? Dela insu-șii profetul! Acesta vorbind despre m nia lui Dumnezeu, despre postul Ninivitenilor și despre iertarea dumnezeesc , espune și motivul acestei iert ri, c nd zice: „*Și a v duț Dumnezeu lucrurile lor.*“ ²⁾ Carii lucruri? d r  contenirea dela m nc ri și purtarea vestmintelor de jale? Nu, ci t c nd despre acestea, zice „c  s'au intors dela c ile sale rele și a  p rut r u lui Dumnezeu pentru r ul, carele a  zis s -l fac  lor, și n'au fac t.“ Veđi aș  dar , c  nu prin abstenen a dela m nc ri, ci prin schimbarea vieții lor a  sc pat de acel mare pericol și a  imp cat  r și pre Dumnezeu. Nu o zic ac sta spre a detrage postului, ci spre a-l onora  n adev r: c ci on rea postului nu st   n contenirea dela m nc ri, ci  n fuga de p cate; și cel ce-șii m rginesce postul numai la nem ncare, acela chiar desonor z  mai mult postul. Tu postesci! Bine, dar  arat -mi-o ac sta prin fapte? Zici, c  prin fapte? Dac  veđi un s rac, indur -te spre el. Dac  veđi pre un inimic, impac -te cu el. Veđi c -i merge bine unui amic, nu-l invidia. Nu numai gura ta s  ajune, ci și ochiul și urechia, piciorul și m na și t te membrele corpului nostru s  ajune. M nile s  ajune p str ndu-se curate de r pire și avariție. Picioarele s  ajune nemerg nd la petreceri necuveninciose. Ochiul s  ajune ferindu-se de priviri luxuri se, nici s  nu caute cu curiositate spre frumseți str ine. C ci privirea e nutremintul ochilor, dac  aceea e nelegal  și oprit , stric  ajunului, și  ntreg  m ntuirea sufletului o aduce  n perire; dac   nse e pre lege și conces ,  nfrumseț z  ajunul. Dec  ar fi cea mai mare nebulie a se abștin  dela m nc ri iertate, din contr  ochiului a-ı permite priviri p c toase. Nu m nci carne? nu s rbe cu ochii necur ția. Și urechia ta s  ajune. Ajunul urechilor  nse st   n a nu asculta detrageri și calumnii. C ci se zice: „S  nu primesci cuvint deșert.“ ³⁾ Și gura s  ajune dela vorbe urite și blasfemii; c ci ce ar folosi, s  ne contenim dela carne de paseri și pesci,  r  pre fratele nostru il r dem și m nc m, Cea ce detrage m nc  carnea fratelui s u, r de carnea de-apr pelui; pentru aceea și s. Paul cu gr z  zice: „* r  de v  r deți  ntre voi și v  m ncați, c utați s  nu v  mistuiți unul pre altul.*“ ⁴⁾ T te acestea sciindu-le s  ne

1) Iona 3, 7. 2) Iona 3, 10. 3) 2 Mos. 23, 1. 4) Gal. 5, 15.

schimbăm viața și să ne îndreptăm. Și de o cam dată vă recomând, ca pre timpul ajunului să împliniți trei porunci: să nu detrageți nimănui, să nu aveți inimic pre nime, și să depărtați din gura voastră totă datina rea de a jura . . . . Aceste trei mandate să ne propunem a le deprinde în decursul acestor Paresemi.“¹⁾

2. *Naturalitatea stilului* o avem atunci, când cuvintele și frazele se potrivesc atât de perfect cu natura lucrului, caracterul oratorului și celelalte împrejurări, cât se pare că acele expresiuni se ofer de sine sufletului nostru, și înzădar am cerca să aflăm altele mai potrivite. Nu e mai mare laudă pentru orator de cât atunci, când ascultătorii constată, că dînsul grăesce óre-cum din inima lor, spune lucrul chiar așa ca și cum l'ar spune dinșii, dacă s'ar afla în poziția oratorului. Spre es. s. Ambrosiū zice: „Nu cei sănătoși, ci cei morboși aū lipsă de medic. Arată decī medicului rana ta, ca să te vindece de ea. El firesce o cunósce și dacă tu nu i-o descoperi, voesce înse să audă dela tine cuvîntul de acusă. Spală cu lacrēmile tale ranelē sufletului tēu.“²⁾

Pre cât de plăcut e stilul simplu și natural, pre atât de moleste și disgustătore sunt afectarea și bombasticitatea. Ss. părinți reprobă afectarea și bombasticitatea în stil. S. Augustin le numesce: „Spumeus verborum ambitus“³⁾ érá s. Ieronim scrie lui Nepotian: „Nolo te declamatorem esse et rabulam, garrulumque sine ratione . . . verba volvere et celeritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem sui facere indoctorum hominum est.“⁴⁾

Ca viție contra naturalității stilului sunt și cuvintele prea cercate și frazele măestrite. Nu e a se confunda cu naturalitatea stilului nici licența saū desfrēul de a folosi cuvinte și expresiuni de jos, orī și cât de naturali s'ar păré ele. S. Francisc Borgia în privința naturalității stilului ne recomandă următorele: „Phrases dicendique modus et verba, cavendum est ne affectata adhibeantur, et plus aequo conquisita; haec enim et dicentis animum excitant et audientis. Vitanda certa verba sordida, rustica, barbara et obsoleta, sit itaque sermo castus, quem nemo aestimator aequus facile reprehendat.“⁵⁾

3) *Suavitatea stilului* constă în folosirea de cuvinte și expresiuni pline de dulcēță și unctiune; ea e fructul iubirii și caracte-

¹⁾ Hom. III cătră poporul antiochian. ²⁾ S. Ambr. De poenit I. 2, c. 8.

³⁾ Doct. Chr. IV. 14. ⁴⁾ Epist. ad Nopot. ⁵⁾ De ratione conc. c. 4.

ristica predicatoriului apostolic, care în totă activitatea e condus numai de binele și fericirea credincioșilor.

Suavității se opune lingușirea și lipsa de energie cuvenită în stil, precum și folosirea spresiunilor dure și vătămătoare.

Câtă suavitate conțin cuvintele psalmistului: „Veniți fiilor ascultați-me pre mine, frica Domnului voiți învăța pre voi.“¹⁾

S. Ioan Chrisostom în „cuvintul de învățătură“ din Dumineca Pascilor agrăsece pre credincioși în un stil plin de suavitate, zicând: „De este cineva temătorii și iubitorii de Dumnezeu să se îndulcescă de acésta sərbătore bună și luminată. De este cineva șerb înțelept, să între bucurându-se întru bucuria Domnului său. De s'a ostenit cineva postind acum, să-și iée denariul. De a lucrat cineva din óra cea dintâii, să primescă astăzi drépta detorie. De a venit cineva după óra a treia, serbeze mulțămind. De a ajuns cineva după óra a șesa, nici de cum să nu se îndoescă, că întru nimica nu se va păgubi. De a întârziat cineva până la óra a noua, să se apropie, nici de cum îndoindu-se. De a ajuns cineva numai întru a unsprezecea, să nu se témă, căci a întârziat: căci Dispunătorii fiind darnic, primesce pre cel din urmă, ca și pre cel dintâii. odihnesce pre cel din a unsprezecea, ca și pre cel ce a lucrat din óra întâii. Și spre cel din urmă se îndură, pre cel dintâii îl mângăe. Și aceluși dă și acestuși dăruiesce etc.“²⁾

4. *Vivacitatea stilului* constă în cuvinte și sentințe astfel înțocmite, cât să împrumute discursului căldură, putere și viață, prin ce să emoționeze pre ascultători și să-i determine la propusuri mărețe și rezoluțiuni salutari. Vivacitatea stilului e necesară mai ales în partea patetică a discursului. Ea se mijlocesce prin figurii oratorice și prin espunerea dramatică a lucrului. Fiindcă esența dramei e acțiunea, dicțiunea are să ne presente lucrul în colori atât de vii și atât de plastic, cât să ni se pară, că-l vedem petrecându-se înaintea ochilor nostri.

Nimic nu dă dicțiunii mai multă viață, energie și timbru dramatic de cât dialogismul său *caracterul comunicativ al stilului*. Acest caracter îl aflăm în homiliile sântilor părinți, ei conversază cu ascultătorii lor: le pun întrebări, le dau răspunsuri, îi sfătuiesc, se bucură și întristeză cu ei, viețuesc cu ei și-și identifică sórtea cu a lor; predicarea lor este ca și o conversare confidențială între părinte și fii săi. Caracterul comunicativ constituie diferența specifică între disertatiia academică și între cuvintarea oratorică; pre când cea dintâii e rece și se învîrte în specu-

¹⁾ ps. 33, 11. ²⁾ v. Euchologiū, ed. II. Blaș, 1893. pag. 444—5.

lațiuni teoretice și abstracte, pre atunci această din urmă desvóltă tema în o direcțiune practică; oratorul descinde în mijlocul ascultătorilor săi și astfel își întocmesce cuvintarea, cât se pare că grăesce din spiritul și inima lor și apoi se adresază tot la acest spirit și la acesta inimă instruând, mișcând și înduplecând.

Altcum tótă elocința sacră e un dialog. Un exemplu de stil dramatic ne ofere Iustin Popfiu, el zice: „Faima de bucurie trece de pre buze pre buze, pătrunde din sat în sat, din cetate în cetate străbate, în colibilele sêracilor. Bărbații își întrerump lucrul, femeile își părăsesc vetrele și cete de popor alérgă din tóte părțile la țêrmurile Iordanului la s. Ioan etc.“¹⁾

§. 69. Înșușirile estetice ale stilului.

Estetice se zic acele însușiri ale stilului oratoric, cari imprumută dicțiunii frumseță, unctiune și grație; ele aũ mare înrîurire asupra sentimentelor și prin acesta și asupra vocii ascultătorilor. Înșușirile estetice ale stilului le reducem la următoarele:

I. *Armonia stilului* o constituie alegerea și aranjarea sunețelor, a cuvintelor și a fraselor așa, cât să facă impresiune plăcută asupra urechii ascultătorilor. De armonie se țin:

a) *Eufonia* sau buna sunare, care e condiționată dela distribuirea potrivită a cuvintelor și sunetelor, și e duplă:

a) *Eufonia de cuvinte* stă în alegerea și ordinea cuvintelor astfel, cât să se pótă pronunța ușor și de odată să sune și plăcut. Asupra auzului mai plăcută impresiune fac cuvintele, cari se compun din sunete dulci, și în cari e binenimerită combinarea dintre vocale și consonante. Vocalele dau cuvintului dulcêță, érá consonantele putere.²⁾

Eufoniei se opune *cacofonia*, care se produce prin: *assonanță* sau désa și imediata repețire a aceleia-și vocale; *aliterațiune* désa repețire a aceleia-și consonante „Veți vedé vetrele vóstre“, apoi cuvinte unisone: „a dat doi boi și trei oi;“ — prin *conglomerarea de prea multe vocale*, ce dá ansă la *hiatus* „o a adus;“ *orî prea multe consonante*, acestea fac pronunțarea mai aspră spre es. Spiritul străbate tóte straturile vieței sociale; prin *tautologie* sau désa repețire a cutărui cuvînt; spre es. Martirii creștini aũ su-

¹⁾ Pred. Dumineca înainte de Botezul Domnului. ²⁾ Gusti o. c. p. 191 urr.

ferit foarte crâncene suferințe, deci și noi se fim gata de a suferi torturi dacă am fi torturați pentru credință.

β) *Armonia de sentințe* stă în construirea potrivită a fraselor și aședarea lor în perioade; e de însemnat că limba română poftesce, ca propusețiunile să fie simple și scurte. ¹⁾

b) *Onomatopea* constă în raportul potrivit între sunete și între firea lucrului, ce se exprimă prin ele. Sunetele imiteză tonul, cel dau ori ar fi să-l deé lucrurile după firea lor. Spre es. ciripit (paserilor), murmur, tropot, vuet etc.

2. *Euritmia (numerus)* stă în o atare aranjare a diferitelor membre ale propusețiunilor, care face ușoră și plăcută pronunțarea. Ea se baséză pre mestecarea succesivă a silabelor intonate cu cele neintonate și a pauselor mai mici ori mai mari.

Contrară euritmiei e *caco-ritmia*, ce provine din înșirarea succesivă a mai multor vorbe, cari au acela-și număr de silabe; apoi din incise prea lungi și din urmarea désă a genetivelor. ²⁾

3. *Varietatea stilului* constă în aceea, că se presentă în o formă nouă și variată ideile și sentimentele, căroră li se dă espresiune în discurs. Ea imprimă stilului timbrul noutății, îl face plăcut și interesant, prin ce delectéză pre ascultători. Contrară varietății e monotonia, când se repeșesc des acelea-și cuvinte și frase, ceea ce aficiéză neplăcut urechia și slăbesece atențiunea ascultătorilor.

Ca stilul să fie variu oratorul va recurge la cuvinte, frase și întorsături oratorice nouă, la imagini, antitese, întrebări, și preste tot la figurile oratorice. Episóde, digresiuni și ilustrări, dacă se aplică la timpul și locul cuvenit, asemenea sunt potrivite de a da stilului nota varietății.

§. 70. **Despre figurile de vorbire în genere.**

Oratorul spre a puté înzestra vorbirea saú dicțiunea sa cu însușirile amintite în §-l precedent trebuie să medíteze adânc asupra obiectului, ca astfel să și-l presente șie-și în o lumină cât se póte mai clară și mai vie. Prin acésta fantasia lui se aprinde, inima se emoționéză și sentimentele se escită. În acéstă stare sufletescă agitată adeseori ideile sunt atât de nouă, varie și neîndatinate, sentimentele atât de vii și afectele atât de puternice, cât

¹⁾ Gusti o. c. p. 146. ²⁾ v. Manliu c. p. 108.

limba îndatinată în conversațiunea comună, nu are cuvinte și forme directe spre a le da expresiune. De unde oratorul, spre a da expresiune fidelă stării sale sufletesi și a străpune în o asemenea stare sufletescă și pre ascultătorii săi, trebuie să recurgă la imagini și la forme linguistice neobicinuite în vorbirea comună sau la figură. Numirea de *figură* (*σχηματα*) și-o aū de acolo, că ele diferind de modul comun de vorbire, dau cugetelor și sentimentelor o expresiune sau figură caracteristică. Ca atari figurile sunt expresiunea naturală a sufletului emoționat; neobicinuite ni se par numai în raport cu vorbirea comună și liniștită.

Figurile, ca expresiuni ale spiritului agitat, nu sunt atât opul artei, cât imediatul product al naturei, de unde adeseori inconștii ne servim de ele. Spre es. în loc de a zice: așa ceva nu se pôte întâmpla, zicem: Cum? e cu puțință?

Întrebuințarea figurilor face intuitiv, individualiséză și óre-cum încorporeză ceea ce este abstract, suprasensual și incorporeū; prin acesta împrumută dicțiunii claritate, viață și grație și tot odată mijlocesce instruirea, delectarea și înduplecarea ascultătorilor. Din contră dicțiunea fără figură tradéză o apatie a oratorului și chiar de aceea e rece, sarbedă și fără viață. Tot asemenea e dicțiunea și atunci, când figurile nu sunt efusiunea sufletului emoționat, ci numai un product al artei.

Figurile, ca expresiune a stării sufletesci agitate, sunt varii. În clasificarea lor retorii nu se unesc. Nóuē ni se pare mai acceptabilă reducerea lor la două clase principale: figură de cuvinte și figură de sentințe. Cele dintăi constă parte în aranjare neobicinuită a cuvintelor în propozițiune, parte în folosirea cuvintelor în sens impropriū sau translat. Figurile de sentințe constă în o concipiēre specială a lucrurilor, prin ce împrumută dicțiunii viață, eleganță și energie deosebită. Fie care clasă admite subimpărțiri, așa figurile de cuvinte le distingem în tropi, cari schimbă însemnarea cuvintelor, și în figură de cuvinte în sens mai strins, cari nu schimbă însemnarea cuvintelor, dară prin aranjarea lor în propoziție, dau dicțiunii un colorit caracteristic.

Figurile de sentințe unele privesc mai ales facultatea cognoscitivă și pășesc ca element vivificătorii în probațiune; altele se referesc mai mult la afecte și servesc spre a mișca inima și îndu-

pleca voia ascultătorilor, din această considerațiune le dividem în figuri de sentințe mai apte spre a proba, și în figuri de sentințe mai apte spre a emoționa. Cele dintâiu se întemeiază pe un anumit contrast dintre idee și expresiune saū pe o anumită ficțiune ori prefacere (simulatio); căci una se pare că zice, și alta înțelege oratorul „Namque et irasci nos, et gaudere, et timere, et admirari, et dolere, et indignari, et optare, quaeque sunt similia his, fingimus“, zice Quintilian. Cele din urmă sunt expresiuni de ale afectelor mai vii și țintesc în deosebii spre a emoționa. Preste tot și unele și altele deodată contribue spre intreitul scop al discursului, anume spre a învăța, delecta și îndupleca. ¹⁾

§. 71. Tropiî.

Tropiî staū întru aceea, că cuvintele nu se ieaū în însemnarea lor proprie, ci în sens translat saū impropriu. Quintilian îi definește: „Verbi vel sermonis a propria significatione in aliam cum virtute mutatio.“ ²⁾ Ca substrat servește tropilor o asemănare, care trebuie să fie cunoscută ascultătorilor:

Tropiî mai îndatinați sunt: metafora, metonima, sinecdоче, ironia.

Metafora (translatio-μεταφορά) e tropul, în care unui cuvînt pre basa unei asemănări, făcute numai în mintea vorbitorului, se dă o însemnare diversă de cea proprie, prin această ore-cum provocă pre ascultătorii, ca însu-și să afle basa asemănării; spre es.: „s'a stins în primăvara vieței.“ Metafora ajută mult pre ascultători, spre a pricepe lucrurile intelectuali și abstracte. Ea personifică pasiunile, érá obiectele sensibile le zugrăvesce mai nobil, mai energie și mai grațios. ³⁾

Metafora, cași asemănarea se póte imprumuta dela tóte lucrurile din lume; spre es. mama e un *ânger* păzitor; Ioan are gură de aur; X. e o bibliotecă vie; „Îngrășa-se-vor din grăsimea casei tale, și cu isvorul desfătățiunii tale vei adăpa pre dinșii. Că la tine este isvorul vieței, întru lumina ta vom vedé lumina“ etc. ⁴⁾

Quintilian tóte metaforele le reduce la următoarele patru:

¹⁾ Quintilian Instit. or. IX. 2; v. Nic. Schleiminger, Grundzüge der Beredsamkeit. p. 198—240. ²⁾ Institut. or. VIII, 6. ³⁾ v. Manliu o. c. p. 123 urr. ⁴⁾ ps 35, 8—9.

a) Când cuvîntul, ce indică vre o însușire a lucrurilor animate, se zice despre alte animate; spre es. „Spuneți vulpii aceleia“ adecă lui Irod celui *astut*.¹⁾

b) Când cuvintele, cari esprimă lucruri de cele neanimate, se schimbă între sine; spre es. frîu = lege; legătură = comunitate.

c) Când ceea ce însemnă ceva neanimat, se afirmă despre cele animate; spre es. S'a stins lumina Blașului = a murit cel mai ilustru bărbat din Blaș.

d) Când lucrurilor neanimate li se ascriu simțiri și viață; spre es. Pietrile vor da vers; ruinele vestesc gloria eroilor, cari se odihnesc în sinul lor.

Metafora, dacă nu se referesce la o reprezentațiune singură, ci la o grupă de reprezentațiuni se numesce *alegorie* (*ἄλλος-αγορεύειν*); ea constă în aceea, că se desvîltă și continuă imaginea, ce servesce de basă la asemănare. Se zice *alegorie*, fiind că alta se exprimă prin cuvinte, și alta e de a se înțelege. Decî alegoria nu este alt ceva de cât o metaforă continuată și pôte fi pură ori mixtă.

Alegoria pură vine înainte mai ales în poezie. Un exemplu de atare alegorie aflăm în psalm 79.

„Via din Egipt ai mutat, gonitai neamurile și o ai resădit pre ea. Cale ai făcut înaintea ei, și ai sădit rădăcinile ei și ai umplut pămîntul. Acoperit-au munții umbra ei, și mlădițele ei chedrii lui Dumnezeu. Întins-au vițele sale până la mare, și până la riuri odraslele sale. Pentru aceea au surpat gardul ei și o au cules pre ea toți cei ce treceau pre acolo. O au stricat pre ea vierul de pădure și porcul sălbatic o au păscut pre ea. Dumnezeuul puterilor întorce-te dară, și caută din ceriū și vezi și cercetază via acésta și o sevêrșesce pre ea, pre care o au zidit drépta ta.“²⁾

În elocința sacră mai des ocură *alegoria mixtă*, care constă din expresiuni proprie și metaforice. Atare alegorie e vorbirea Mântuitorului, prin care arată necesitatea grației sanctificante, dicînd:

„Pre cum mlădița nu pôte să aducă ródă întru sine, de nu va rămâne în viță, așa nici voi de nu veți fi în mine. Eū sum vița voi mlădițele; cel ce locuesce întru mine și eū întru el, acela aduce ródă multă, că fără de mine nu puteți face nimica. De nu va rămâne cineva întru mine se va scóte afară, ca și mlădița, și se va usca, și o vor aduna și o vor băga în foc și va arde. De veți rămâne

¹⁾ Luc 13, 2. ²⁾ ps. 79, 9—16.

întru mine și cuvintele mele de vor rămâne întru voi, ori ce veți vré veți cere și va fi vouă.“¹⁾

Un feliu de metaforă e și *catacrisa* (*κατακρίσις*), e un trop cutezat, la care recurge oratorul, când în limbă nu află cuvînt, care să exprime esact ceea ce cugetă ori simte. Spre es. Se luptă cu mori de vînt; șede în fruntea mesei; arborele genealogic, a legat secretul de limba clopotului.

Atât metafora, cât și alegoria are să fie nobilă și démnă; asemănările să fie dela obiecte cunoscute, dară nu ordinare, de jos, ori chiar triviale.

2. *Metonimia* (transnominatio *μετά ὀνόμα* schimbare de nume), constă în permutarea conceptelor corelate, cum sunt:

a) *Causa cu efectul*; spre es. iubirea lui Dumnezeu ne-a mîntuit din servitutea păcatului. „Pallida mors aequo pulsata pede pauperum tabernas, regunquę turres.“²⁾

b) *Semnul cu lucrul însemnat*; spre es. a raportat corona de lauri, în loc de învingere

c) *Autorul cu lucrul produs de el*; spre es. cetesce din profetul Isaie.

d) *Posesorul cu posesiunea*: arde Petru în loc de casa lui Petru.

e) *Timpul ori locul cu cele întîmplate în ele*: seculul al 19-lea a revărsat necredință asupra Europei întregi.

f) *Cuprîndătorul cu lucrul cuprîns*; spre es. a beut un păhar de apă; mi-a nimicit biblioteca (cărțile).

3. *Sinecdochē* (comprehensio *συνεξέζωσαι*) este tropul, în care oratorul restringe și respective estinde însemnarea cuvintelor, său permută conceptele mai înalte cu cele mai de jos, creând prin acésta o mulțime de nuanțe plăcute în dicțiune. Așa se iewa:

a) *Partea pentru întreg* (pars pro toto); spre es.: suflete = ómenī, și întors întregul pentru parte: toți vorbesc, adecă mulți.

b) *Genul pentru specie*: spre es. ómenī, (bărbați, femeī); francesul e vial, grecul e perfid.

c) *Număr determinat pentru nedeterminat*: patru miī de ani, adecă în veci.

d) *Materia se iewa pentru obiectele preparate din ea*; spre es. se îmbracă în porfiră și vison, adecă în vestminte pregătite din porfiră și vison.

¹⁾ Ioan 15, 4—7. ²⁾ Horatius I. Od., 4, v. 13.

4. La sinecdoche se p $\acute{o}$ te reduce $\acute{s}$ i *antonomasia* (*ἀντονομαζία*), c $\acute{a}$ nd $\acute{i}$ n locul numel $\acute{u}$ i propriu se pune unul comun, care exprim $\acute{a}$ o $\acute{i}$ nsu $\acute{s}$ ire caracteristic $\acute{a}$ a pers $\acute{o}$ nei or $\acute{i}$ lucrului, designat prin numele propriu; spre es. Apostolul = Paul; tr $\acute{a}$ d $\acute{a}$ torul = Iuda; eterna cetate = Roma.

5. *Ironia* (*diversiloquium*, *dissimulatio*, *illusio*, *εἰρωνεία*) este tropul, prin care oratorul are $\acute{i}$ n minte chiar opusul, la ceea ce $\acute{i}$ ns $\acute{e}$ mn $\acute{a}$ cuvintele l $\acute{u}$ i luate $\acute{i}$ n sens propriu. „ $\acute{E}$ t $\acute{a}$ Adam s'a f $\acute{a}$ c $\acute{u}$ t ca unul din noi cunosc $\acute{e}$ nd binele $\acute{s}$ i r $\acute{e}$ ul.“¹⁾ C $\acute{a}$ nd ironia exprim $\acute{a}$ batjocur $\acute{a}$ veninos $\acute{a}$ or $\acute{i}$ desperare se numesce *sarcasm*. Spre es. Profetul Ilie a zis $\acute{i}$ n batjocur $\acute{a}$ c $\acute{a}$ tr $\acute{a}$ preo $\mathring{t}$ ii l $\acute{u}$ i Bal: „Striga $\mathring{t}$ i cu glas mare, c $\acute{a}$ Dumnezeu este, c $\acute{a}$ d $\acute{o}$ r $\acute{a}$ povestesc, ca nu cumva s $\acute{a}$ lucre ceva, s $\acute{a}$ u s $\acute{a}$ fie adurmit, ca s $\acute{a}$ se de $\acute{s}$ tepte.“²⁾ — „Unde sunt dumnezeii, pre car $\acute{i}$ $\mathring{t}$ i-a $\acute{i}$ f $\acute{a}$ c $\acute{u}$ t $\mathring{t}$ ie, s $\acute{a}$ u scula-se-vor $\acute{s}$ i te vor m $\acute{a}$ ntui $\acute{i}$ n vremea r $\acute{e}$ -ut $\acute{a}$ $\mathring{t}$ ii tale?“³⁾ „Tu e $\mathring{t}$ i $\acute{i}$ nv $\acute{e}$ $\mathring{t}$ ator $\acute{i}$ n Israil $\acute{s}$ i acestea nu le sci.“⁴⁾ Juvenal batjocoresce pre Egipteni, car $\acute{i}$ adora $\mathring{u}$ animale $\acute{s}$ i plante (aiul $\acute{s}$ i ceapa). „O sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis numina.“⁵⁾ Aic $\acute{i}$ se num $\acute{e}$ r $\acute{a}$ $\acute{s}$ i *asteismul*, c $\acute{a}$ nd lauda e esprima $\mathring{t}$ $\acute{a}$ prin cuvinte de defaim $\acute{a}$, or $\acute{i}$ $\acute{i}$ ntors: spre es s $\acute{e}$ racul adec $\acute{a}$ cel f $\acute{o}$ r $\mathring{t}$ e avut mintosul, adec $\acute{a}$ stupidul.

Ironia este f $\acute{o}$ r $\mathring{t}$ e acomodat $\acute{a}$ la refr $\acute{a}$ nger $\acute{i}$, m $\acute{a}$ i ales c $\acute{a}$ nd e vorb $\acute{a}$ de a combate es $\mathring{u}$ se netemeinice cu privire la $\acute{i}$ mplinirea cut $\acute{a}$ rii detorin $\mathring{t}$ e. Aplicarea ironiei pretinde cea m $\acute{a}$ i mare precau $\mathring{t}$ ione $\acute{s}$ i oratorul sacru numai de tot rar s $\acute{a}$ recurg $\acute{a}$ la acest trop; de $\acute{o}$ re ce scopul oratorului nu este a batjocori pre nime, ci a- $\acute{i}$ c $\acute{a}$ stiga pre to $\mathring{t}$ i pentru adev $\acute{e}$ r.

6. *Hiperbola* (*ἰπερβολή*) s $\acute{a}$ u esagerarea este trecerea preste starea real $\acute{a}$ s $\acute{a}$ u chiar preste posibilitate, spre a da o m $\acute{a}$ i vie espre-siune ideilor $\acute{s}$ i sentimentelor, pre car $\acute{i}$ voim a le provoca $\acute{i}$ n ascult $\acute{a}$ tori. A $\mathring{s}$ a s. Augustin zice despre avari: „P $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntul $\acute{i}$ $\mathring{s}$ i are marginile sale, apa $\mathring{t}$ er $\mathring{m}$ ii s $\acute{e}$ i, aerul limitele sale, $\acute{i}$ nsu- $\mathring{s}$ i cerul orizonul s $\acute{e}$ u; numai avari $\mathring{t}$ ia nu cun $\acute{o}$ sc $\acute{e}$ nic $\acute{i}$ o limite. Dac $\acute{a}$ $\mathring{t}$ i-se d $\acute{a}$ avarule p $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntul $\acute{i}$ ntreg, poftesc $\acute{i}$ marea; dac $\acute{a}$ $\mathring{t}$ i-se d $\acute{a}$ p $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntul $\acute{s}$ i marea, pretin $\mathring{d}$ i aerul; dac $\acute{a}$ po $\mathring{s}$ ed $\acute{i}$ p $\acute{a}$ m $\acute{i}$ ntul, marea $\acute{s}$ i aerul, poftesc $\acute{i}$ ceriul, dac $\acute{a}$ a $\acute{i}$ dob $\acute{i}$ ndit $\acute{s}$ i ac $\acute{e}$ sta, voesc $\acute{i}$ s $\acute{a}$ fi $\acute{s}$ i m $\acute{a}$ i sus. Bossuet zice despre Cond $\acute{e}$, c $\acute{a}$ $\acute{s}$ i umbra l $\acute{u}$ i c $\acute{a}$ stiga lupte.“

1) I Mos. 3, 22. 2) 3 Imp. 18, 27. 3) Ier. 2, 28. 4) Ioan, 3, 10.

5) Satira 14-a.

7. Opusă hiperibolei e *tapeinosis* (ταπεινωσις), când adecă se esagerază prin micșorare preste măsură. Spre es. Viața noastră e o clipită un minut.

8. Dacă micșorarea se face din modestie se zice *litotita* (λιτότης attenuatio); așa și când se zice mai puțin spre a înțelege mai mult, se negă spre a afirma cu atât mai tare. Spre es. Darul lui (Dumnezeu) în mine nu a rămas deșert ¹⁾, adecă a produs fructe abundante. Spre es. Nu e de desconsiderat, adecă e de prețuit foarte mult. Scrie binișor, adecă e scriitor destul de bun.

9. O specie de litotită e *Eufimisma*, prin care lucrurile neplăcute ori supărătoare le exprimăm prin termeni domoli. Spre es. „S'a mutat la cele eterne; nu-î place apa.“

§. 72. Figurile proprie de cuvinte.

Figuri propri de cuvinte se zic acelea, cari păstrează însemnarea cuvintelor, dară le aranjază în propozițiune și le întrebuintează în un mod neobicinuit în vorbirea comună și plană.

Cele mai însemnate figuri de cuvinte sunt:

1. *Repetițiunea* constă în aceea, că unul ori mai multe cuvinte se repetesc sau începându-se (repetițiunea) sau sfârșindu-se (conversiunea) cu ele două ori mai multe frase.

La întrebarea arhiepiscopului, că fiul lui Dumnezeu e Isus Christos, zice Massillon „Dacă voesci a cunoște adevărul, pentru ce întrebă pre Isus? Întrebă pre Ioan Botezătorul. întrebă lucrurile lui, întrebă martorii vieții sale, întrebă s. Scriptură, întrebă morții, pre cari i-a înviat, oile lui Israil, pre cari le-a cercetat, întrebă-î pre toți: pre schiopii, surzii, morboșii, întrebă ceriul și dacă aceste mărturii nu sunt de ajuns, întrebă chiar și infernul; acesta îți va spune: El e Fiul lui Dumnezeu“ „Deplângi averea perdută, necumpătul ți-a cauzat acesta nefericire, deplângi sănătatea sdruncinată, necumpătul ți-a cauzat acesta nefericire, deplângi faima maculată, necumpătul ți-a cauzat acesta nefericire.“

Repetițiune, în care zicerile se încep și se finesc cu aceleași cuvinte se numesce *complexiune* sau simbloche, ea cuprinde de odată și figura repetițiunii și a conversiunii. Spre es. „Tot universul e plin de spiritul lumii, tot universul se judecă după spiritul lumii, tot universul se guvernază după spiritul lumii; zice-voiu, că însuși pre Dumnezeu ar voi să-l adoreze după spiritul lumii.“ (Bourdalué).

¹⁾ 1 Cor. 15, 10.

Repetițiunea să nu fie prea lungă și să se observe în ea o gradațiune, căci altcum e molestă.

2. *Expolițiunea* e figura, în care se repețesc mai multe frase, cari tot aceea-și însemneză. Acésta nu e tautologie, ci espunerea unei idei din mai multe respecte, orî cu o claritate crescîndă.

„*Fiule, adu-ți aminte, că ai luat cele buni ale tale în viață.*“ ¹⁾ Oh, cât de înfricoșat, cât de torturătorî e: „eû am luat cele bune.“ Eû am luat atâtea bunurî, prin carî mî-ar fi fost de tot ușor să fiû fericit, și pentru o nimica m'am aruncat în acest loc de osîndă! Eû am avut atâtea invitări, atâtea remușcări de consciință, atâtea ajutóre de ale grațieî; și de tóte am abusat, și am abusat pentru o nimica. Căci o nimica a fost aceea plăcere rușinosă, după carî atât de mult am oftat eû, o nimica aceea pozițiune, acel oficiû, o nimica acele petreceri, acele desfătări! Și pentru o nimica sum eû aici! ²⁾

3. *Sinonimia* constă în grămădirea de cuvinte, carî exprimă aceea-și idee, carea pre calea acésta apare mai momentuósă. „Voi nu sciți acésta? voi sunteți străini în cetate; ómenî înțelepți, prevădători, prudenți, cu minte.

4. *Gradațiunea* (climax) stă în o serie de reprezentațiuni, dintre carî fie-care e mai puternică, de cât cea precedentă orî întors. În cazul prim gradațiunea e *ascendentă*; spre es. „A maltracta pre inimicul sêu e un păcat, pre un străin e o crimă, dară a maltracta pre binefăcătorîul sêu cel mai mare, lipsesc cuvintele spre a caracteriza o atare fărădelege; érá în cazul din urmă *descendentă* anticlimax. „Cine póte fi sigur de fericirea sa în tot decursul vieței? cine pre an, pre o lună, pre o zi?“

5. *Perifrasa* (circumlocutio) stă în espunerea mai pre larg a ideî, care s'ar puté exprima mai pre scurt, dară nu așa frumos și elegant. Se aplică figura acésta, când sunt de a se spune lucrurî aspre și neplăcute, spre a încunjura espresiunile ordinare și de jos, și preste tot spre a da discursulî demnitate și viață. Așa Fechier în loc de a zice să mergem la spital, se exprimă așa: „Eû v'ası puté conduce în acele locuințe triste, în carî se ascunde miseria și paupertatea și unde diversele morburî vi se presentă ca tot atâtea icóne de ale morții.“

6. *Asindenton* și *polisindenton*. Când se omit conjucciónile, figura se zice asindenton; spre es. „iubirea tóte le suferé, tóte le

¹⁾ Luc. 16, 25. ²⁾ Leonardo a Porto Maurizio, predica despre Infern.

crede, toate le nădăjduiesce, toate le rabdă.“¹⁾ „veni, vidi, vici;“
 érá când se pun și unde nu cere trebuință, avem figura polisendeton;
 spre es. „unde domnesce iubirea creștină, acolo domnesce și pacea,
 și armonia și prosperarea și fericirea.“ Omiterea conjuncțiunilor îm-
 prumută stilului vivacitate și energie; érá repețirea lor gravitate.

7. *Pleonasmul* (cumulatio, congeries) constă în grămădirea
 de frase, ce par superflue pentru înțelegerea lucrului, dară se recer
 pentru energia și eleganța dicțiunii; spre es. „am vădut cu ochii
 mei proprii.

8. *Antitesa* (contrapositio) constă în contrapunerea de cu-
 vinte și sentințe întregi, ca adevărul să apară în o lumină cu atât
 mai intensivă. Ea trebuie să fie scósă din natura lucrului și bine
 potrivită, în care cas dă dicțiunii nu numai claritate, ci și farmec
 și energie. Figura acésta ocură des la ss. părinți.

S. Gregoriu Naz. „Fii ómenilor până când veți fi grei la inimă și
 nesimțitori? de ce iubiți deșertaciunea și căutați minciuna? pentru ce
 judecați de ceva mare acésta viață și puținele ei zile, érá despărțirea
 cea plăcută o socotiți de un lucru greu și înfiorătoriu? Nu ne vom
 cunoște pre noi înșine? nu vom lăpêda cele ce vedem cu ochii? nu ne
 vom întórce privirea la cele ce se cuprind cu mintea și cu înțele-
 sul? Și dacă e să ne întristăm, întristarea aú n'ar trebui să fie,
 din causă că peregrinajul nostru se prolongesce în o lume, pre
 care David o numesce: cortul întunerecului, locul de suferințe, no-
 roiul adâncimii și umbra morții; că rămânem mai îndelungat în
 acele morminte (trupuri), cari ne încunjură; că noi ómenii, fiind zidiți
 ca și dumnezei, murim mórtea păcatului? Acésta frică mă mun-
 cesce, acésta me cuprinde ziua și nóptea: cugetul la gloria venitoare
 și la judecta venitoare este, ceea ce nu me lasă nici să resufu liber;
 din cari cea dintâiu așa o doresc de ferbinte, cât ași pute zice:
 „Stinge-se spre mântuirea ta sufletul meu“, a dóua me umple de
 grigi și fiori. Nu me tem, că acest trup, după ce se va fi petrecut
 și corupt, se va stinge cu totul, ci ca nu cumva aceea plasmuire
 nobilă a lui Dumnezeu, în care e rațiunea, legea și sperarea, să se
 abată dela destinațiunea sa și să aibă o sórte mai tristă de cât a
 ființelor lipsite de rațiune . . . Ah de mi-ași mortifica membrele
 pre pământ, și de ași cuprinde toate cu spiritul înaintând pre
 calea cea îngustă, pre care merg puținii, și nu pre cea largă și
 ușóră! Cu adevărat sunt mari și bogate cele ce urméză după aceea
 și speranța întrece meritul și vrednicia noastră. Ce este omul de-
 lămintesci pre el? Ce misteriu nou mă încunjură? Sum mic și

¹⁾ 1 Cor. 13, 7.

mare, umil și înalt, muritoriū și nemuritoriū, pămîntesc și ceresc. Acelea cu lumea de jos, acestea cu Dumnezeu. Acelea cu trupul, acestea cu spiritul. Cade-mi-se să me înmormîntez cu Christos, ca să înviez cu Christos, să fiū coerede lui Isus Christos, să fiū fiul lui Dumnezeu, și ca și Dumnezeu.“¹⁾

9. Cu antitesa e afină *Paronomasia* (annominatio), când vorbe aprôpe asemenea avënd înse înseamnă diversă se pun lângă olaltă în sentință; spre es. „amantes sunt amentes“ (zice Cic.); din arator s'a făcut orator; quae nocent, docent; inventus ventus; din Saul, Paul. Acest joc de cuvinte poftesce mult spirit și bine aplicat, produce efect.

10. Tot la antitesă putem adnumera și *paradocsul* (antilogia), e o sentință, ce la părere se opune adevărului și conține contrazicere, în realitate înse ea e corectă; spre es.: „copil bătrân“ (nu după ani, ci după minte); amară plăcere.“ Veđi în staulul dela Betleem maiestatea înfinită în scutece, fără împărăție; atot-putința în pruncie, — fără putere; — eterna înțelepciune . . . în lęgân, la părere, necapabilă de usul rațiunii. Dumnezeu necunoscut. Acesta e, ce admir eu, dară nu pot cuprinde.

11. *Corecțiunea* se întimplă atunci, când oratorul retrage, ce a zis, ca îndreptându-se să se exprime prin cuvinte mai corespundătoare și mai energice. Flechier în panegiricul stului Paul: „El s'a convins și convertit și prin acesta a îndreptat rēul cauzat bisericeii, cu folosul, ce i l'a adus. Dar, ce zic? El a făcut mai mult pentru biserică, de cât în contra ei, și unde a abundat păcatul, a suprabundat grația.“

§. 73. **Figurile de sentințe mai apte spre a convinge.**

1. *Preteritiunea* stă în aceea, că oratorul se face, că voesce a trece cu vederea ori nu mai a atinge lucrul, ca cu atât mai mult să-l ridice. Une-ori se servece oratorul de figura acesta, spre a cuprinde unul după altul mai multe obiecte în cuvîntare și a le contopi în o iconă.

„Nu am de cuget se ve deping în deosebii tôte virtuțile strălucite, cari aū înfrumșetăt pre acest mare bărbat; nu voiū vorbi despre puritatea și tăria sa morală, de cari s'a frânt ca și de o stâncă puternică tôte valurile ispitelor și amăgirilor păcatose; nici despre abnegațiunea fără sémân, cu care și-a jertfit el averea și puterile în folosul binelui public, fiind în tot momentul gata a-și jertfi pre

¹⁾ S. Gregoriū Naz. Cuvînt. X. în lauda fratelui său Cesariu.

altariul patriei chiar și viața; nici despre religiozitatea și devoțiunea lui profundă, cu care și-a împlinit din frageda tinereță dorințele creștinesci, cercetând cu diligență și înzestrând cu muni-ficentă casa Domnului; frumseța și splendoroarea acestui locaș sânt, în care ne aflăm o dovedesc acesta în modul cel mai eloquent. Ce privesce dărnicia lui față cu deapropoale, las, să vorbescă mulțimea de miseri, văduve și orfanî, a căror lacrimi le-a șters și durerile le-a alinat; e destul a spune, că lui s'a potrivit și i s'a dat numele de „părintele sêracilor“ etc. Da, nu voiș se ve deping tôte virtuțile, ce forméză corona gloriei lui, că acesta nu ar trece numai preste cadrul unei cuvintări sacre, ci și preste debilele mele puteri.

2. *Reticența*, când oratorul de odată întrerumpe cursul ideilor suprimând în tăcere ceea ce ar fi să dîcă. Dar ascultătorii cele retă-cute le înțeleg mai bine de cât dacă le-ar fi spus. Se folosesce figura acesta când ar fi să se spună lucruri dureroșe, înfiorătoare ori ceva de jos, ce nu ne permite decența oratorică, precum și atunci când oratorul e de tot emoționat. Spre es. „Pecătosomele, nu-ți aduci aminte, că Dumnezeu e bun față de toți ômenii?.. îngenunche înaintea lui și pôte . . . (te va ierta).“

O specie de reticența este și *Elipsa*. Constă în omiterea sen-tințelor, cari ușor se pot subînțelege. ¹⁾

3. *Interogațiunea*. E figura, prin care oratorul în loc de a spune ceva simplu și direct, adreséză ascultătorilor întrebări, sciind înainte, ce ar răspunde ei, ori că nu ar puté răspunde nimica. Între-barea aici nu esprimă îndoelă, ci cea mai deplină convingere. Ea deștéptă interes și atențiune în ascultători și împrumută dicțiunii viață și grație.

„Poporul meu, ce am făcut ție saũ cu ce te-am întristat saũ cu ce te-am îngreunat? Răspunede-mi?“ ²⁾ „Cine e slab și eũ să nu fiũ neputincios? cine se smintesce, și să nu me aprind?“ ³⁾ S Ioan Chrisostom: „Ce te îngâmfezi, pulvere și cenușă?“ ⁴⁾ Pentru ce te înfli, omule? pre ce ești tu superb? Ce-ți puni speranța în ono-ruri și averi? Se eșim împreună la morminte, să privim acolo misterii mișcătoare, natura în descompunere, ôsele măcinate, trupul nostru în putređiune! Dacă ești înțelept, cêrcă aici —; și dacă ești cu privire ageră, spune-mi: care e aici rege, care om privat? care e nobil și care e sclav? care e înțelept și care neînțelept? Unde afli aici frumseța tinereței? unde amabilitatea privirii, unde nasul elegant? unde buzele înfocate? unde frumseța genelor, unde fruntea radiantă? Nu e totul cenușe, totul pulvere, nu sunt tôte spuză, nu sunt tôte vermi, nu sunt tôte putređiune și putóre?

¹⁾ ps 6, 4. ²⁾ Mich. 6, 3. ³⁾ 2 Cor. 11, 29. ⁴⁾ Eccli 10.

Oh ascultătorii mei, acesta să o contemplăm noi, și în fine, fiind că mai e încă timp, să ne reîntorcem de pre calea, pre care am rătăcit.“¹⁾

4. *Subiecțiunea* e răspunsul, ce și-l dă oratorul la întrebarea pusă, prin ce dă vorbirii forma interesantă-dramatică a dialogului. Poftește idei pregnante și dicțiune scurtă.

Massillon dă următorul model: „Ce poți tu aduce, o fiule al lumii, înaintea scaunului de judecată a lui Isus Christos ca apărare, ce nu ar fi combătut prin esemplul celor pii? Veî zice, că a trebuit să te acomodezi moravurilor lumii? dară fac'o acesta dreptii, cari trăesc lângă tine în mijlocul lumii? Veî aduce ca acasă poziția ta înaltă? Ori pôte viciuinea tineretei? temperamentul tău? aplicarea ta naturală spre plăceri? sôrtea ta? fericirea? Starea sănătății tale? Întorce-te în tôte părțile: atâți drepti, atâți martori contra ta.“ Întipuesce-te în ori și care situație; fiecare situație are sântii săi, fiecare etate exemplele sale, fiecare condițiune modelele sale.

5. *Concesiunea* e când oratorul admite ascultătorilor ceva, une ori chiar mai mult de cât ar fi așteptat ei, ca apoi cu atât mai cu succes să-i pôtă duce la recunoscerea adevărului. În figura acesta oratorul arată o blândete față de ascultători, prin ce cu atât mai curând le câștigă încrederea. Concesiunea ușor pôte avé și aspectul ironiei. S. Augustin zice: Si peccare vis, quaere tibi locum, ubi te Deus non inveniatur, et fac quod vis. S. Ciprian: „Voî ziceți, că sunteți avuți și aveți să ve bucurați de avuția vóstră? Ei bine! bucurați-ve, ve conced, dară bucurați-ve spre mântuirea vóstră. Sêracii și lipsiții să simtă, că voi sunteți avuți!“ S. Bernard: „Dacă bunurile lumesci sunt ale tale, iele cu tine!“

6. *Comunicațiunea* este atunci când oratorul apelază la ascultători și óre-cum se consultază cu ei, ca prin consensul și verdictul lor să-și confirme tesa sa. Spre es. „Ați audit acest mare adevăr, ve las să faceți înși-ve conclusiunea.

„Ve chiem la forul consciinței vóstre și ve întreb: rămasa-ți voi credincioși juruinței dela s. Botez, ori dóră violarea ei păcătósă va aruncat în o miserie mai profundă, de cum a fost aceea, din care v'a eliberat Botezul? Aruncați o privire esaminătoare în trecutul vieții vóstre — nu aflați acolo momente, — oh dacă ar fi ele șterse din cartea vremii, — nu aflați acolo momente, în cari v'ați smuls din servițiul lui Isus Christos, și de bună voie v'ați aruncat în sclăvia inamicului infernal, de și ați promis sêrbătorește, că pentru tot de una ve lăpădați de el. Óre frântați voi de nou

¹⁾ Hom. IX despre penitintă.

acele cătuși nefericite? Óre nici când nu ați permis voi să se furizeze în inima vóstră iubirea de lume, de obiceiurile, de principiile, de pompele, de plăcerile și de deșertăciunile ei, și acestea pre încetul se ve amăgescă la lucrurile sătanei? Unde este vestmîntul cel alb a nevinovăției, care l'ați primit în Botez și pre care nemaculat aveți să-l presentați la tronul Judecătóriului vostru? . . . . Isus a fost Domnul, sub a cărui flamură aveți voi a purta răsboiú în contra puterilor întunerecului; el a fost esemplariul, pre care ați jurat voi al imita. Blandeța, abnegațiunea, paciința, zelul lui spre rugăciune, iubirea deapropelni, obediența, tóte virtuțile lui trebuiaú să fie chiemarea și plăcerea vieței vóstre. Dacă viața vóstră — în contrazicere cu juruința solemnă făcută — e chiar contrariul la tóte aceste, nu ve revocați voi faptice promisiunea. și în anumită măsură renunțați la Evangeliu, căruia i-ați jurat credința?" (Murray.)

7. *Dubitațiunea.* Prin acéstă figură arată oratorul incertitudinea și nehotărîrea cu privire la aceea, că ce se zică, orî că să zică orî să nu zică ceva; prin acésta face pre ascultători, ca înși-și să mediteze asupra lucrului. Dubitațiunea să nu dureze îndelungat, căci ar degenera în afectare.

„Unde me voiú duce dela spiritul tée? și dela fața ta unde voiú fugi? De me voiú sui în ceriú, tu acolo ești, de me voiú scobori în iad, tu de față ești. De voiú lua aripile mele de diminéță și me voiú salăslui la marginile mării, că și acolo mâna ta me va povéțui și me va ținé drépta ta. ¹⁾

Bourdaloue în cuvîntarea despre Nascerea lui Isus Christos luându-și de text cuvintele: „*Și le-aú zis lor ángerul nu ve temeți, cá étă vestese voué bucurie mare, care va fi la tot poporul, cá s'a născut voué, astăzi Mântuitoriul, care este Christos Domnul în cetatea lui David,*“ ²⁾ zice în esordiú: Și eú — ca și ángerul — vestesc nascerea Mântuitoriului lumii; dară eú o vestesc ascultătorilor (la curtea regală), despre cari nu sciú, cá óre fi-le-va spre mângăere. „Eú vestesc un Mântuitor umilit și sêrac, ínse il vestesc mai marilor și avuților. Eú il vestesc ómenilor, cari deși se numesc și ei creștini, totuși sunt plin de gânduri lumesci. Ce voiú a le zice dară, Oh Dómne! și de ce cuvinte me voiú servi spre a le infățișa misteriuil umilínței și al sêrăciei tale! Să le zic: nu ve temeți? în starea, în care mi-í întipuesc, ar fi, cá i-aș amăgi. Să le zic: temeți-ve? Eú me-ași depărta de scopul misteriuilui, pre care il serhám, și de ideile mângăitoare, ce le însufă, și trebue să le însufle el și celor mai mari pécătoși. Să le zic: intristați-ve, când tótă lumea creștină se bucuvá? Să le zic: mângăiați-ve, când în fața Mântuitoriului, care le condamnase tóte principiile, ei aú destule motive, ca să se întristeze? Le voiú zice, oh Dumnezeul meú, și una și alta și prin acésta voiú ímplini detorința, ce mi-aí

¹⁾ ps. 138, 6—8. ²⁾ Luc. 2, 10—11.

impus'o. Ve voiù zice întristați-ve și mângâiați-vă, căci ve anunț o veste, care de odată dă ansă și la frică și la bucurie.“

8. *Suspensiunea*. Oratorul lasă pre ascultători în incertitudine și nedumerire, cu privire la ceea ce are să zică, ca apoi să-i surprindă prin ceva nou și neașteptat.

„Oh dacă ai cunoșce darul lui Dumnezeu, și că cine zice cătră tine: dă-mi să beu . . . . .¹⁾ Bourdaoule vorbind desprd mórtea Mântuitorinlui pre cruce, zice: „Cel ce a murit astfeliu, cel ce a descoperit ceea ce numai unui Dumnezeu a putut fi cunoscut, aù nu poșede însu-și puterea și tãria lui Dumnezeu?“ Ce am se adaug acum, ne va mișca neasemñat mai puternic. Acest Dumnezeu om móre făcñd minuni; și ce minuni? . . . . . Oh iubitor creștini, nici când nu a fost ceva mai splendid și nici când nu va fi ceva mai splendid! În momentul, când își dă sufletul seù, cutremurã pãmìntul, deschide mormintele, învie morții, frãnge cata-pitesma bisericeii; întuneca sórele — minuni pre cât de uimitóre, pre atât de ne mai auđite!

9. *Licenția* stă în aceea, că oratorul voinde a spune lucruri, cari s'ar pãre că îi supërã pre ascultători, le cere mai întâiù permisiunea, provocãndu-se la chemarea sa, orì contézã la idulgința și bună-voința lor. Spre es. „Permite-mi ca de nou se ve revoc în memorie și ve inculc obligațiunea de a asculta sãnta liturgie în una fiecare Duminecã și sèrbãtóre.“

10. *Sugesțiunea* (prolepsis prevenirea, occupatio, obiectio, praesumptio) stă în aceea, că oratorul previne obiectiunea, ce și-ar puté-o face ascultătorii, făcñd însu-și obiectiune și rëspun-dñd la ea.

S. Ieronim scrie lui Heliodor: „Tu te temi de sèrãcie? dar Christos numesce fericiți pre sèraci. Te spariù de lucru? nici un ostaș nu câștigã fără ostenélã corona de laur.“ Flechier în laudele s. Paul: „Ce puteau zice Judeii, in contra predicãrii lui Paul? Ignoranța? erudițiunea lui le era cunoscutã. Indiferentismul religios? zelul seù pentru religiunea lor le era dovedit. Un spirit slab? inși-și s'au servit de curajul lui. Iubire de inoiri? El prea s'a declarat in contra bisericeii. Interesul privat? el a renunțat la orì ce speranță de orì ce onoruri.“

§. 74. **Figurile de sentințe mai apte spre a emoționa.**

1. *Eschiemațiunea* constã în aceea, că oratorul predominat de un afect puternic erumpe în cuvinte orì sentențe patetice, cari dau espresiune aceluï afect. Mai des se începe acéstã espresiune cu interiecțiunile: O, Oh, Vai etc. „O tempora, o mores.“ „O

adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu. Cât sunt de necuprinse judecățile lui și neurmate călile lui!“ ¹⁾ „Ce este omul, că-l pomenesci pre el și fiul omului, că-l cercetezi pre el!“ ²⁾

2. Când prin eschiemațiune se dorește vre-un bine, avem figura numită *optațiune*: „Descinde, oh fică binecuvîntă a ceriului, dulce concordie!“

3. Când se dorește un rău, avem figura *imprecațiunii* sau blăstîmul. ³⁾ „Blăstîmat fie momentul, în care am intrat în aceea societate perversă.“

4. Când răul și blăstîmul se referesce la vorbitor figura se zice *jurămînt (testatio)* „Cum vom cânta cântare nouă în pămînt străin? de te voi uita Ierusalime, uitată să fie drépta mea. Să se lipescă limba mea de grumazul meu, de nu-mi voi aduce aminte de tine!“ ⁴⁾

5. *Adjurarea* este figura, prin care spre a îndupleca pre ascultători la ceva, ne provocăm la Dumnezeu, la sînți etc. cu un cuvînt la tot față de ce ascultătorii nutresc cult, respect sau frică. Spre es. „Pentru numele lui Dumnezeu ve rog, întorțe-ți-ve de pre calea peririi.“ „Ve conjur pre memoria părinților vostri, să abziceți de viața cea scandalósă.

6. *Apostroful* (*oratio aversa, aversus a iudice sermo*) e figura oratorică, prin care oratorul se întorțe de cătră ascultători și cu însuflețire agrăesce persóne singuratice presente orî absente, orî se adreséză la lucruri vii orî fără viață, ca și cum ele ar fi însuflețite, ca omul. E un mijloc puternic spre a emoționa.

Auđi ceriule și ascultă pămîntule, că Domnul a grăit: fii am născut și am înălțat, érá aceia s'aú lăpédad de mine. ⁵⁾ „Ierusalime, Ierusalime, cari omori pre proroci și uciđi cu petri pre cei trimiși la tine, de câte-orî am vrut să adun fii tēi, în ce chip adună găina puii sub aripi. Étă se va lăsa casa ta pustie.“ ⁶⁾ „Salută să fi tu Romă, eternă cetate, care conservi în sinul tēu osămintele celui dintăiú dintre apostoli și ale numéraților martiri și eroi ai creștinațtii !

7. *Prosopopea* (*personificarea, fictio personarum*) este figura, prin care se întroduc ca vorbind persóne absente orî mórte, sau lucruri neînsuflețite. E una dintre cele mai mărețe figurî ale stilului oratoric.

¹⁾ Rom. 11, 33. ²⁾ ps 8, 5. ³⁾ veđi ps 68, 23—29 și ps 108, 6 urr.
⁴⁾ ps 136, 6—7. ⁵⁾ Is. 1, 2. ⁶⁾ Mat. 23, 37 ur.

S. Chrisostom zice: „Dacă suntem fii martirilor, dacă voim să le fim ore când soți, să nu ne întristăm la mórtea iubiților nostri. să nu jelim pre acei iubiți, cari merg înainte noastră la Domnul! Căci dacă o vom face acésta, înși-și fericiții martiri ne vor batjocori zicând: O creștinilor! o doritorilor a împărăției lui Dumnezeu! voi plângeți pre iubiții vostri repausați pre paturii moi, și îi jeliți: ce a-ți face voi, dacă i-ați vedé chiauindu-se și ucidându-se de cătră păgâni pentru numele Domnului? Aū nu v'aū premers vouē exemple strălucite? Patriarchul Avram pre unicul său fiū, oferindu-l de sacrificiū lui Dumnezeu, l'a străpuns cu sabia obedienței, și n'a cruțat nici pre cel ce-l iubia atât de mult, nu mai ca să presteze Domnului ascultare. Și dacă veți zice, că Avram a făcut'o acésta din porunca Domnului, și voi aveți poruncă, ca să nu ve întristați pentru cei ce aū adormit.“ Alt esemplu ne ofere Flechier în funeralul princesei Montausier. ¹⁾ Massillon astfel introduce pasiunile vorbind omului: „Tu abusezi înbindu-ne; noi nu avem fercirea, ce o cauți tu; înalță-te preste noi la acela, care ne-a plăsmuit, și veți: ore nu e el mai mare și mai vrednic de iubit, de cât noi.“

S. *Hipotesa* (presupunerea) stă în aceea, că oratorul spre a puté face o mai adêncă impresiune asupra ascultătorilor, își întipuese o situație diversă de cea actuală. Din acésta situație vorbește el ori introduce pre alții vorbind cu însuflețire. El presupune lucruri posibile ori imposibile.

S. Paul zice: „De ași grăi în limbile omenesci și ângeresci, érá dragoste nu am, făcutum'am ca nisce aramă sunătoare și chimval rêsunătoriu. Și de ași avé prorocie și de ași sci tóte tainele, și tótă sciința, și de ași avé tótă credința cât să mut și munții, érá dragoste nu am; nimica nu sum. Și de ași împărții tótă avuția mea și ași da trupul meu să-l arđă, érá dragoste nu am, nici un folos nu-mi este.“ ²⁾

Bossuet ne ofere un frumos esemplu de hipotesă combinată cu apostroful, zicând „Dormiți-ve somnul vostru bogății pămîntului, și rămâneți în pulberea vóstră.“ ³⁾ Dacă după câteva vécuri de om, ce zic? dacă la câți va ani după mórtea vóstră v'ați întórce érá în lume, oh ómenii de mult uitați! voi v'ați grăbi a ve scobori érá în mormintele vóstre, ca să nu fiți siliți a vedé numele vostru întunecat, amintirea vóstră ștêrsă. prevederile vóstre înșelate, înșelate în amicii vostri, în creaturile vóstre, ba și mai mult în erezii vostri, în fii vostri. Acesta e fructul lucrului, cu care v'ați consumat voi sub sóre, grămădindu-ve tesauri de ura și de mânia vecinică la judecata lui Dumnezeu?“ ⁴⁾

¹⁾ v. mai sus p. 214. ²⁾ 1 Cor. 13, 1-3. ³⁾ ps 75, 6. ⁴⁾ Discurs funebral asupra cancelariului Le Tellier.

9. *Ipotiposa* (ὑποτύπωση) este espunerea și descrierea atât de vie, plastică și pitorésă a unui lucru ori a unei lucrări, cât se pare, că vedem, auzim și simțim înaintea noastră ceea ce ne depinge și reprezintă oratorul.

Popfiu astfel depinge judecata ultimă: „Ce iconă măreță! Christos șede, ca judecătoriu pre norii ceriului, plin de putere și mărire; la picioarele lui stau popóarele pământului, împărțite în două cete, în céta dreptilor și în céta păcătoșilor; de asupra suride un raiu plin de bucurie și desfătări neperitoare, de desupt cască cu gróză un iad plin de dureri și suferințe. Dreptii așteptă cu nerăbdare și încredere cuvintul dumnezeesc, care le va deschide porțile ceriului; păcătoșii se cutremură și încremenesc, vędând sosita clipă, care va să le descopere rușinea înaintea lumii și să-i arunce în abisul torturilor eterne. Atunci se va începe judecata; se vor deschide cărțile, se va judeca fiecare din cele ce se află scris în ele.¹⁾ Aceste cărți vor fi, Iub. A., inimile noastre. O putere mai înaltă se va scobori asupra inimilor tuturor, care le va lumina ca sórele, va lumina și rărunchii cei mai ascunși și va aduce la arătare tóte faptele, poștele și cugetele ómenilor. Nimic nu este aco-perit, ce să nu se descopere și ascuns, ce să nu se cunóscă.“²⁾

Adeseori depingere se preface în *visiune*, care presentă lucruri depărtate și venitoare; atari visiuni aflăm dese la profeți.³⁾

10. Afină cu ipotiposa este *Etopea* (ἔτοπος), în care se espune grafic în trăsături potrivite, vie și fidele caracterul ori modul de lucrare a cutărei persóne arătându-i virtuțile și scăderile.

Când espunerea nu se mărginesce numai la cualitățile morale, ci se estinde la alte însușiri cararteristice a cutării persóne, avem *prosografia* sau *portretul*. Portretul oratoric se deosebesce de cel istoric prin aceea, că espune numai ce e mai nimerit, mai pregnant și mai plin de energie în cutare persónă.

Când se aduc în legătură portretele a lor două persóne avem *paralela*. Așa s. Ioan Chrisostom face paralelă între Moise și s. Paul.⁴⁾ Caracterisa se pot nu numai persóne singuratice, ci și clase întregi de ómenii, precum și statul moral al ómenilor din cutare epocă, țară etc. De etopeă ne servim des în cuvintările panegirice. Spre es. „Petru s'a născut din o familie nobilă și mai nobil s'a arătat prin calitățile sale eminenti și prin virtuțile ce-i infrumșețau sufletul. Încă din frageda etate a juneței dovedia o judecată ma-

¹⁾ Apoc 20, 11. ²⁾ Mat. 10, 26. Predica la Dumineca lăsatului de carne. Amvon I. p. 73—4. ³⁾ Ezech. 37, 1—10. despre învierea corpurilor. ⁴⁾ v. mai sus p. 111.

tură și bărbătescă. Trăsăturile pronunțate și simpatice ale feței sale erau o iconă fidelă a inteligenței și tăriei lui de caracter etc “

§. 75. Despre usul figurilor.

Cu privire la usul figurilor oratorice în elocința sacră avem de a observa următoarele:

1. Una fiecare figură înainte de a fi admisă în discurs, să susțină critica judecăței mature și a bunului gust?

2. Figura trebuie să fie espresiunea naturală și adevărată a unei idei ori a unui setiment, căci la din contră s'ar reduce la combinare de vorbe góle fără sens. Despre atari figurî, asemenea bulbucilor de săpun, zice Quintilian: „Quas sine sententia sectari tam est ridiculum, quam quaerere habitum gestumque sine corpore.“¹⁾ Tot acolo observă: „ubicunque ars ostentatur, veritas abesse videtur.“ Se înțelege de sine, că idea, cărei se dă espresiune prin usul figurei, are să corespundă materiei, ce se tractează și scopului, ce se urmărește în discurs.

3. Usul figurilor să fie moderat, căci numai așa dă dicțiunii chiaritate, grație și energie, la din contră produc confusiuni și disgustă. Quintilian zice: „Sicut ornant orationem opportune positae, ita ineptissimae sunt, cum immodice petuntur.“²⁾ Dacă sunt prea multe figurî, una eliminază din sufletul ascultătorilor impresiunea, ce a produs-o cealaltă. Une-ori ascultătorii admirând frumseța și varietatea figurilor perd din vedere substanța lucrului. Apoi unde sunt prea multe flori, de comun sunt puține fructe, și mâncările prea aromate displac.

4. În usul figurilor să se țină cont de gradul cultural și gustul ascultătorilor; figurilor mai mărețe și neîndatinate să li se facă și o scurtă introducere, căci alt cum ușor rămân neînțeleș și fără de efect.

5. Une ori se pot combina mai multe figurî, spre a potenția efectul. Mai de parte tóte figurile să țină spre acela-și scop, căci altcum ar lipsi din cuvîntare caracterul unității, și ce s'ar realiza prin unele, s'ar paraliza prin cele alalte.

6. În fine să se foloséscă numai figurî nobile și edificătóre, incunjurând tot ce-ar fi de jos, trivial ori contrar bunelor moravuri.

¹⁾ Institutiones orat. IX, 3. ²⁾ ibid.

§. 76. Genurile stilului oratoric.

Stilul său caracterul discursului p^ote fi multiplu, după cum multiple sunt obiectele, despre carⁱ se p^ote vorbi, scopul cu care, și ascultătorii cătră carⁱ s'ar ține cuvintarea. Ceⁱ vechⁱ distingea^u trei genuri de stil: stilul sublim sau înalt, stilul simplu sau umil, și stilul mijloci^u sau temperat. ¹⁾

1. *Stilul simplu* este espunerea ideilor în o formă simplă, naturală și ușoră. El se apropie mai mult de conversarea comună și familiară. Caracteristica lui e claritatea și perspicuitatea. Oratorul deși se pare a fi preocupat de obiect, totuși nici ornamentul oratoric, ce i se ofere de sine, nu-l respinge. Decⁱ vin și în acest stil metafore plăcute, imagini atrăgătoare și preste tot figuri mai ușore.

Stilul acesta se adresază mai virtos la intelectul ascultătorilor și este cu deosebire acomodat la esplicarea cuvintelor și a conceptelor, la ilustrări, narațiuni, argumentări și preste tot la instruire.

Stilul simplu ocură în predicele comune, ce se țin popoului de rînd.

Gavril Pop. „În s. Evangelie de azi, cetim, că Isus a vindecat 10 leproși de un morb cumplit și lipicios, ce se numea în răsărit lepră, care cu puteri omenesci nu se putea vindeca, și care la noi mulțămită lui Dumnezeu — numai după nume e cunoscută. Cum i-a vindecat? numai zicându-le: mergeți de ve arătați preoților. — Este iubiților! și între noi o lepră nu trupescă, ci sufletescă, carea e cu mult mai rea de cât cea trupescă, și acesta lepră e păcatul, care e ealcarea legii lui Dumnezeu cu sciința și voința etc.“ ²⁾

Stilul simplu încă recere diligență și artă, numai cât acestea nu apar în dicțiune, ci rămân ascunse. Acesta ignorându-o, mulți nu pun nici un pond pre dicțiune, și pentru aceea în loc de a vorbi în stilul simplu, vorbesc în un stil sec și de tot vulgar și negles.

2. *Stilul mediu* sau *temperat*, cum îl numesce Cicero, cu claritatea și perspicuitatea dicțiunii împreună și o anumită eleganță și splendore; iubesce imagini și idei alese, forme limbistice artificioase, periode și figuri apte spre a mișca și delecta. El se adresază mai virtos la inima ascultătorilor.

Usul stilului mediu e acomodat acolo, unde se tractază despre emoționarea ascultătorilor.

¹⁾ Quintilian Instit. XII, 10. ²⁾ Gavril Popu, Predici populari, tom. II. Cluș, 1884. Predica la Dumineca Leproșilor.

Cuvântările comune de laudă, cele funebrele și dela sărbători de comun se țin în stilul temperat sau mediu.

Fiind că spre a vorbi în stilul mediu se recere un anumit grad de însuflețire, oratorul ușor poate trece în afecte vehemenți, expresiunea cărora se face prin stilul sublim ori prin cel patetic; de altă parte voind se împreune simplitatea cu eleganța dicțiunii erași ușor poate deveni obscur și greu de înțeles. Aici se recere mare diligență.

Popfiu zice despre tradarea lui Iuda: „Dómnne! me înfior de atâta rēutate. Dacă nefericitul Iuda, după ce vîndu pre Domnul și învățătorul său zicea: Pre care îl voi pălmui acela este, fapta lui dóră nu era atât de ticălosă, atât de négră. Dară, spuneți-mi ve rog, unde ați audīt său unde ați cetit când va despre o fără-de-lege esecutată cu o viclenie nerusinată ca acesta? *Pre care îl voi săruta acela este*, ce cuvinte sunt acestea? Așa dară semnul iubirii celei mai fragede să se foloséscă chiar de un apostol spre vinderea Domnului său? Firea omenéscă se revóltă, și se întorce cu disgust dela o fățarie ticălosă ca acesta!“ ¹⁾

3. *Stilul sublim sau înalt* stă în o dicțiune avîntată, elegantă și plină de viață și putere, care entusiasméază, farmecă și ca și un torent puternic, răpescé ore-cum cu sine spiritul ascultătorilor transportându-l în regiunile cele mai înalte ale gândirii; altă dată această dicțiune surprinde și cutremură pre ascultători prin noutatea și vivacitatea imaginilor, prin comparațiuni fine și neobicinuite și prin figurī mărețe și temerarie.

Sublimul în dicțiune este productul unui spirit adânc cuge-tătoriu, al fantasiei vii și al afectelor puternice. Decī sublimitatea stilului nu zace atât în cuvinte și frasc, cât în idei mărețe imaginī fine și sentimente vii. Așa e măreță idea lui Dumnezeu, idea mărimii fizice și morale, când ni se presentă ca estra-ordinare și stêrnesc în noi admirațiune ori ne împlu de teróre.

În lumea morală e sublimă marinositatea, spiritul de sacrificiū, martiriul și preste tot actele eroice de virtute. În lumea fizică ne pune în uimire pompa ceriului instelat, imensitatea oceanului, o tempestate estra-ordinară, o nópte de fiorī, aparițiunea lui Dumnezeu. „Deslégă încălțămintele tale, că locul, pre care calci sânt este.“ ²⁾, aparițiunea ângerilor etc. *Imaginī* sublime sunt acelea, cari deping lucrurile mărețe cu colorī atât de vii, fine și bătătóre la ochī, cât ne pun în uimire. Érá *sentimentele* sunt sublime, când

¹⁾ Predica II pentru Dnminea I din Paresemī. ²⁾ 2 Mos. 3, 5.

având de temeiū o virtute se par a fi mai pre sus de firea omenească. Psalmistul esclamă: „Dumnezeū este scăparea noastră și puterea, ajutoriū întru necasuri, s'a aflat forțe. Pentru acesta nu ne vom teme, când se va turbura pământul și se vor muta munții în inimile mărilor.“¹⁾ Acesta liniște perfectă în mijlocul unei iumī, ce se nimicesce e ceva sublim, și are de temeiū increderea neclătită în Dumnezeu.

Stilul sublim se servește, ca de ornament oratoric, de tot ce are elocința mai măreț, mai plin de putere și mai elegant. De acest stil se folosește oratorul sacru în predicele panegirice, la sărbători mari și cu alte ocaziuni solemne și estra-ordinare, când și ascultătorii se află în o dispușețiune sufletescă agitată.

S. Ioan Crisostom în cuvîntarea ținută cătră poporul constantinopolitan înainte de a pleca în exil ne dă următorul model de stil sublim: „Său ridicat valuri multe și vifore înfricoșate, dară noi nu ne temem de cufundare; deorece stăm pre stîncă! Turbeze marea, stîncă nu o pôte sfărma; înalță-se valurile, naia lui Christos nu o pot cufunda. Și în adevăr, de ce să ne temem? De mörte? *Christos e viața mea și a muri mi e căștig.*”²⁾ Veī zice, că de exil? *Al Domnului e pământul și plinirea lui.*”³⁾ Aū döră de confiscarea bunurilor? Nimica nu am adus cu noi în lume și e sigur că nimica nu vom duce cu noi. Cele înfricoșate ale lumii eū le desprețuesc, și bunurile ei sunt vrednice de batjocură. Eū nu me tem de sărăcie, nu oftez după averi, eū nu me înfior de mörte, nici nu doresc a viețui, de cât singur pentru binele vostru. Pentru aceea în deosebī ve vorbesc acum și rog iubirea vöstră, ca să aveți încredere. Nime nu ne va putē separa, căci ce a împreunat Dumnezeuū, omul nu pôte despărți.”⁴⁾ Dacă nu se pôte dērīma căsătoria, öre nu cu atât mai puțin se va putē disolva biserica lui Dumnezeuū? Tu o combați fără de a putē vătēma pre acela, pre care il atacī. În adevăr, luptāndu-te contra mea, imī mărescī gloria, érá puterea ta și-o zădărnicescī. Greū îți este a lupta contra stimulului; căci tu nu veī timpī stimulul ascuțit, ci-ți veī vulnera piciorule; nici valurile nu sfărma stîncă, ci ele se frāng și se prefac în spumă. Nimic nu e mai puternic de cât biserica; oh omule: încétă decī cu rēsboiul, ca să nu-ți nimicescă puterile tale. Nu declara rēsboiū ceriului. Dacă te luptī cu ömenī: poți să învingī orī să fi învins. Dacă atacī biserica, sigur nu veī învinge, căci Dumnezeuū e mai puternic de cât toți. „*Aū întărita-vom pre Domnul spre mănīe? Aū mai tari de cât El suntem?*”⁵⁾ Ce a pus și întărit Dumnezeuū, cine va cuteza ca se sgudue? Aū nu-ī cunoscī tăria lui? „*Cel ce caută spre pământ*

¹⁾ ps 4, 1—2. ²⁾ Filip. 1, 21. ³⁾ Psalm. 23, 1. ⁴⁾ 1 Mos. 2, 24.

⁵⁾ 1 Cor. 10, 22.

și-l face pre el de se cutrămură;“¹⁾ demândă și cele mișcaciöse se înțepenesc. Dacă pôte întări cetatea, ce se clătină, cu cât mai virtos va puté să întărăscă biserica? Biserica e mai tare chiar și de cât ceriul. „Ceriul și pământul vor trece, érá cuvintele mele nu vor trece.“²⁾ Cări cuvinte? „Tu ești Petru și pre acéstă pétră voiă zidi biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui pre ea.“³⁾

Pre lângă cele trei genurî de stil deja amintite, după diversitatea ideilor și a sentimentelor, ce ocură în discurs și după forma, în care li se dă espresiune, se nasc diverse nuanțe de stil; dintre acestea amintim: Stilul sententios, stilul grav sau bărbătesc, stilul grațios, naiv, suav și patetic.

4. *Stilul sententios* îl aflăm mai ales la ss. părinți, de aci se numesce și stil patristic, el se caracteriséză prin aceea, că cuprinde sentințe, proverbie, epiphoneme și reflexiuni.

a) *Sentințele* — la cari se numără și locurile des folosite din poeți — ca și nescari diamante daă prediceî splendóre, ele ating spiritul și câștigă inima ascultătorilor dintr'o dată. Sentințele aū efectul acesta numai când sunt bine alese și folosite cu mare cumpêt. Ce am zis despre sentințe are valóre și despre proverbie. Un proverb bine ales și bine aplicat, substitue câte o pagină întregă a cuvîntării descise, pre lângă aceea se imprimă adânc în memoria ascultătorilor.

β) *Epiphonemele și reflexiunile* sunt sentințe și observațiuni, ce se fac la încheierea unei narațiuni ori espunerî. Ele trebuie să fie scurte, nouă și amăsurate materiei propuse. Tertulian încheie tractatul *De bono patientiæ* așa: „Acésta e puterea admirabilă a pățienței creștine, a se oferi cu totul lui Dumnezeu ca vinovat.“

5. *Stilul grav sau bărbătesc*, se zice acela, în care pondul principal zace pre propunerea precisă și convingétóre a doctrineî. Oratorul se servese de un resonament logic rigoros, nu caută atât le simetrie, ci la aceea ca să espună chiar, natural și franc ceea ce are de spus. Acest stil apare aspru și fără alt ornament, de cât al convingerii și francheteî.⁴⁾

6. *Stilul grațios* ne presentă în o formă simplă, atrăgétóre și nepretensivă, tot ce cugetă și simte oratorul. El chiar prin acésta devine atrăgătoriū și plăcut.

7. *Stilul naiv* are aprópe aceleași calități, ca și cel grațios. Deși naivitatea stă mai mult în ideî de cât în espresiune, totuși în el

¹⁾ Ps. 103, 32. ²⁾ Mat. 24, 35. ³⁾ Mat. 16, 18. ⁴⁾ Rom. 2, 1 urr.

și cuvintele și întorsăturile par a răsări de sine și fără precugetarea oratorului, din subiectul, ce se tractează.

8. *Stilul suav și cu unctiune* este limbagiul inimei pline de iubire, blândetă și delicatetă. Aici mai mult ajută cultura inimei, și ajutoriul grației divine. Limbagiul acesta móie inimele impetrite și stórce din ele lacrimi de penitență.

9. *Stilul patetic* aparține stilului sublim, este limbagiul plin de foc, care mișcă, entúsiamează și răpescce cu sine pre ascultătorii, respective îi umple de fiori și-i îngrozesce față de păcate. Obiectul lui trebuie să fie de mare moment și acomodat pentru patos, căci altcum oratorul apare ca și: „vinolentus inter sobrios.“¹⁾ Prin limbagiul acesta arta oratorică din fiecare pasiune face un isvor de virtute, ura o sanctifică îndreptându-o în contra lucrurilor rele și de jos, invidia o preface în un mijloc de emulațiune nobilă, iubirea o îndrăpță spre idealuri mărețe etc.

§. 77. Mijlócele pentru cultivarea stilului.

Ca oratorul sacru să-și însușescă un stil plăcut, i se recomândă deprinderea în lucrări stilistice prin concipiare, deprinderea în improvisațiune și imitarea scriitorilor bunii.

1. *Concipientea*. Sub concipiare se înțelege descrierea materiei aflate și aranjate în mintea oratorului chiar așa, cum are să se propună ascultătorilor. Ea nu e alt ceva de cât rezultatul studiului și al meditațiunii cu privire la tema alésă, exprimat în forme lingvistice corespundătoare și depus pre hârtie.

Concipientea este necesară pentru începători, dacă voesc a vorbi corect și a propune bine, dară și celor mai înaintați pre terenul elocinței încă li se recomandă cu tot de a dinsul. Căci concipiând predica în liniște, oratorul își póte alege mai bine cuvintele, frasele și întorsăturile oratorice de cât atunci, când tóte le lasă pentru momentul propunerii.

După părerea celor mai celebri retori, oratorul sacru la începutul carierei sale trebuie să-și concipieze și descrie din cuvint în cuvint tóte predicele, ce are să le țină cu ocaziuni mai solemne, la celelalte după 1—2 ani le póte descrie numai scheletul și părțile, în cari s'ar tracta despre lucruri mai delicate. Mulți oratori mari (ca Massillon) și-au descris întregi tóte vorbirile sacre.

Concipientea predicilor, ce e drept, e molestă, dar are acel efect salutar, că oratorul în decurs de 5—6 ani își forméză o

¹⁾ Cicero, Orat. II. 28.

colecțiune de predici proprie, de cari se pôte folosi, când împrejurările nu i-ar permite a se prepara la predică nouă „concionem primam calamo scribere commodum est sequentibus annis.“¹⁾ Pre lângă aceea, prin concipierea desă oratorul aprofundéză materia prelucrată, își însușesce copia verborum, frase și întorsături oratorice corëspundëtore, și-și forméză un stil propriu și caracteristic. În cestiunea acésta axioma Iesuiților sună: „Este consult a-și descrie predica, e periculos a nu o face acésta, și pentru urmări e mare avantagiū a o fi făcut.“ Prin concipiere se prepară calea la improvisațiune.

La concipiere pururea să aibă oratorul inaintea ochilor planul său schița prediceī, scöpul particular, ce vré să-l ajungă și capacitatea ascultătorilor. Când concipieză, să lase de o parte alte grigi retrăgându-se în un loc liniștit. Ideile să le esprime cu vorbele, cari se ofer de sine și să nu umble căutând după frase, ca nu cumva să-și întrerumpă și pérdă firul ideilor. Dacă nu-ī vine în minte un termin, folosescă-se de vre un sinonim orī de circumscriere; pôte să-ī vină în minte mai târđiū acel termin, când revede conceptul

După ce a terminat oratorul cu concipierea scriind în fract, revede cele scrise, amplifică și îndrëptă, ce e de lipsă: „*Artis enim est, artem tegere.*“ În fine puriséză conceptul scriind curat, legibil, cu observarea interpuncțiunilor și relativ pre spaț puțin. Fiecare serie sau grup de idei să se începă cu aliniat nou; părțile principale ale prediceī se indică prin numerī, érá locurile mai momentuöse se sublinieză. Prin acésta se ajută mult memorisarea prediceī.

2. Cu deprinderea în concipiere să mérgă paralel și deprinderea în *improvisațiune* (oratio extemporalis), care consistă în a ține vorbire, fără o preparare specială, la ce adese-orī este necesitat oratorul sacru. Desteritatea de a improvisa și-o câștigă oratorul prin studiarea și aprofundarea adevărurilor religiöse, prin désa elaborare de predici sistematice și schițe de predici. Avënd oratorul materia la îndemână, dacă dispune numai de ceva talent oratoric, ușor o tórnă în formă oratorică corëspundëtore. Quintilian scrie: „*Maximus vero studiorum fructus est et velut praemium quoddam amplissimum longi laboris, ex tempore dicendi facultas.*“²⁾

¹⁾ S. Francisc Borgia, De ratione concionandi c. 7. ²⁾ Institut. orat. X, 7.

Spre a improvisa se recomandă, ca oratorul momentan să-și formeze un scurt plan de predică reflectând la natura lucrului, la momentuositatea lui, la probele, ce se ofer ore-cum de sine și sunt palpabile, la motive și la deducțiunile practice și cu deosebire la împrejurările, între cari are să vorbească. Aici se poate ajuta purcedând după versiculul: quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?

Introducerea o formeză espunerea motivului, care l-aș rezolvit să vorbească, ori începe în dată cu idea principală, care formeză tot odată și corpul cuvântării. Apoi acesta o desvóltă conform scopului, ce-l urmărește prin cuvântare, servindu-se de mijlócele oratorice corěspundětóre. Epilogul cuprinde recapitularea și inculcarea celor zise, esprimându-și dorința și încrederea, că acelea vor fi urmate de cătră ascultători.

Deprinderea în improvisațiune o recomandăm, practisarea ei în public înse afară de casul necesității o desfătuim. A improvisa cu succes este un dar deosebit al spiritelor mari, cu tóte acestea și la cei mai celebri oratori adese-ori ocur în improvisări defecte de cari în discursurile concipiate în zădar ai cerca. Predicatorii de rind de comun nu aprofundeză materia în improvisări, ci se învîrt în generalități.

3. *Imitarea.* Progresul omenimei, precum în sciință și artă preste tot, asemenea este gradat și pre terenul elocinței. O generațiunea aprețiază și prestațiunile generațiunilor anterióre, culege, ce socotesce, că e bun și pre aceea zidesce mai departe. Oratorul sacru, dacă voesce a se perfecționa în arta sa, încă trebuie să studieze prestațiunile oratorice de valóre, să-și însușescă din acelea nu numai idei, ci și o formă frumósă de a le espune, saș să imiteze pre oratorii mari. ¹⁾

În imitare oratorul să fie cu luare a minte ca:

a) Să imiteze numai pre oratorii cei bunți atât cu privire la cuprins, cât și cu privire la forma cuvântărilor. Numai acestia pot servi ca modele, la cari spiritul imitatorului se cultivă în o direcțiune salutară și se înavufesce cu idei mari, întorsěturi oratorice ingenióse și cu desteritatea de a aplica cu succes regulele oratorice. Între oratorii celebri să imităm pre aceia, a căror naturel se apropie mai tare de al nostru, și cari au trăit și lucrat în raporturi analóge cu ale nóstre.

¹⁾ Quintilian, Institutiones oratoriae, X, 1.

b) *Cum să imităm?* Imitarea să fie rațională, mărginindu-se la ce e în adevăr bun în model și ce ne putem însuși și noi, și nici de cum să nu fie servilă. Imitarea rațională ne întărește puterile, deșteptă în noi încredere, curagiū și nisuință spre lucru, pre când imitarea servilă face ca individualitatea și originalitatea imitatorului să dispară, și el în loc de a se perfecționa, își perde încrederea în sine și cu timpul devine necapabil de a mai presta ceva independent.

c) Fiind că și cei mai celebri autori își au imperfecțiunile și defectele lor, pre acestea nu este permis a le imita, asemenea nu sunt de imitat nici însușirile cu totul particulare ale cutărui orator. Quintil. zice în privința acēsta: „Tum in suscipiendo onere consulat suas vires. Nam quaedam sunt inimitabilia, quibus aut infirmitas naturae non sufficiat, aut diversitas repugnet. Nec, cui tenue ingenium erit, sola velit fortia et abrupta: cui forte quidem, sed indomitum, amore subtilitatis et vim suam perdat, et elegantiam, quam cupit, non assequatur. . . . Habet tamen omnis eloquentia aliquid commune. Id imitemur, quod commune est.“¹⁾

4. *Analisa și prelucrarea predicilor străine* încă contribuie la cultivarea stilului oratoric.

Spre a trage folos din cetirea predicilor străine e de lipsă a le analiza. În analisare mai întâiū cetim cu atențiune și studiām, cuvîntarea, apoi ne întrebăm: care e obiectul? care e scopul special, ce se urmărește prin predică? planul corect e? domnesce în el unitate? nu se amestecă lucruri străine? cum e împărțirea și esecutarea planului? Esordiul e în adevăr întrodūcătoriu? Folosescu-se probe destul de corēspundētore și cum se întrebuintează ele? afectele și motivele destul de puternice sunt, spre a emoționa și determina pre ascultători? Transițiunile dela o serie de idei la alta cum sunt?

În fine să se examineze formele lingvistice, prin cari își exprimă oratorul cugetele și sentimentele sale. Pre calea acēsta putem afla ce e bun și vrednic de imitat în cutare predică, de asemenea și aceea că ce e necorēspundētoriū în ea. Ca să descoperim mai ușor nu numai părțile bune, ci mai virtos defectele unei predicī, e consult să o comparăm cu altă predică, care tracteză tot despre aceea-și materie.

Analisa alor 2—3 predicī ne folosesc mai mult de cât cetirea simplă a zeci de cuvîntări sacre.

¹⁾ Quintilian X, 2.

După ce am analizat cutare predică străină, să comparăm cu ea predica lucrată de noi tot despre aceea-și materie, și atunci ușor ne vom convinge, ce e bun în lucrarea noastră și cari ne sunt scăderile, pre cari avem să le îndreptăm.

Când oratorul nu dispune de timp spre a se pregăti independent la predică, poate prelucra predici străine. Acesta se întâmplă, sau că împrumută din predică străină dispozițiunea, scheletul și ideile principale, umplând restul cu idei și argumente proprie; sau materialul predicei străine îl acomodează după împrejurările, între cari are să vorbească.

La mijlocul acesta să recurgă oratorul, cât se poate mai rar; căci deși ca imitațiune e folositoriu, totuși ușor poate deda pre începători la lenevire și la imitațiune servilă.

În fine la formarea stilului contribuie în măsură mare cetirea și studiarea scriitorilor distinși în limba, în care predicăm.

Tractatul IV.

A c ț i u n e a.

§. 78. Despre acțiune în genere.

Cu elocutiunea discursul e deja terminat în mintea oratorului, și poate, și pus pre hârtie. Dară predica are să fie o propunere vie; viața acésta se dă prin *pronunțare*, sub care înțelegem reproducerea cugetelor și sentimentelor noastre cu ajutoriul organelor corporali. Partea retorică, care ne învață, cum să ne reproducem discursul prin organele corporali, se numesce *acțiune* sau și propunere. Quintilian scrie: „Pronuntiatio a plerisque actio dicitur, sed prius nomen a voce, sequens a gestu videtur accipere. Namque actionem Cicero alias quasi sermonem, alias eloquentiam quamdam corporis dicit. Quapropter utraque appellatione indifferenter uti licet.“¹⁾

Acțiunea ca și o elocuență a corpului e de o importanță capitală la succesul discursului; pentru că dînsa este cea mai fidelă manifestare a dispozițiunii sufletescă, în care se află oratorul; ea de a dreptul impresionează și simțurile esterne ale ascultătorilor, prin ce se potențiază influința asupra înțelesului, inimei și voinței lor.

¹⁾ Quintilian XI, 3, 1.

De aici se esplică, că un discurs propus face asupra noastră neasemănat mai mare efect, de cât cel numai cetit, și cu cât e mai bine propusă predica, cu atâta face mai mare efect. S. Bernard scrie: „Solet acceptior esse sermo vivus, quam scriptus; nec tam affectus exprimit scribens digitus, quam vultus.“¹⁾ Era s. Francisc Borgia zice, că: „Acțiunea constituie viața predicei.“ Prin acțiunea potrivită pricep mai ușor discursul și ómenii neculți și nedepriși în cugetare, chiar de aceea detorința oratorului sacru este, să-și însușescă o propunere, cât se póte de bună.

Propunerea bună, ca artă nu se póte studia din cărți, ci oratorul e avisat mai mult la propriul spirit practic și la esercițiu. Retorica în privința acésta servește cu anumite principii și inviațiuni mai mult generală.

În acțiune, ca în reproducerea morală și corporală a discursului, distingem două momente: pronunțarea proprieă sau *declamațiunea*, și acțiunea în sens strins sau *gesticulațiunea*. Dar spre a propune un discurs, trebuie să-l scim mai întâi, acésta se ajunge prin *memorisare*, deci și memorisarea aparține acțiunii. Vom începe cu acésta ca cu fundamentul acțiunii.

§. 79. **Memorisarea.**

Cicero definesce memoria: „Firma rerum ac verborum recordatio.“ Memoria bună e una din însușirile principale ale oratorului adevărat; căci el când nu improvisează, numai aceea póte zice, ce a imprimat bine în memorie, și nu o dată, când l-a părăsit memoria, trebuie să pună capet discursului. Memorisarea trebuie să se întimple în așa măsură, cât oratorul să domnescă materia deplin și să póta reproduce cu securitate și facilitate ceea ce voesce.²⁾ Cele memorisate așa să curgă de pre buzele oratorului, ca și, când ar isvori de sine cu abundență din internul lui, și órecum ar improvisa. Massillon zicea: cel mai bun discurs e acela, pre care îl scie oratorul mai bine.

Memorisarea e duplă: verbală și reală. Verbală e memorisarea, când oratorul își imprimă în memorie și recitează la timpul său

¹⁾ Epist. 66. ²⁾ Asupra cestiunii, că óre să se cetescă cuvintarea sacră, orî să se spună de rost, nu mai insistăm, fiind evident, că are să se spună de rost, de óre ce numai atunci póte fi propusă cu sentiment și insoțită de gesturi corăspundătoare. Bărbaților fórte ocupați cu afacerile publice inse nu li se póte imputa, că-și cetesc discursurile, asemenea nici celor morboși, bêtrâni, orî celor, carî țin conferențe unui auditoriū cult.

discursul din cuvînt în cuvînt chiar așa, cum l'a concipiat și descris. Din contră memorisarea se zice *reală*, când oratorul își imprimă în memorie însu-și lucrul și cursul ideilor, fără a se lega strins de singuraticile cuvinte din conceptul predicii.

Care memorisare ar fi de preferit, e dispută între retori. Și una și alta are avantajii, dară și defecte. Noi nu ne unim nici cu aceia, cari pretind ca oratorul sacru să învețe din cuvînt în cuvînt tóte predicile, dară nici nu putem aproba, că în orî ce cas să se mulțămescă numai cu o memorisare reală; ci trebuie să fim cu considerațiune la capabilitatea oratorului, la genul și ocasiunea cuvîntării, ba chiar și la singuraticile ei părți. Acestea avîndu-le în vedere zicem:

I. Oratorul tiner la începutul carierei sale în decurs de mai mulți ani (5—6), să-și memoriseze tóte cuvîntările din cuvînt în cuvînt; acésta să o facă din motivele:

a) Ca nu cumva consciința, că nu și-a memorisat bine predica, să-l țină în o grige continuă: că óre ce are să zică, și așa să nu pótă da atențiunea cuvenită pronunțării și gesticulațiunii. Consciința acésta îl face timid și ușor îl aduce în perplesitate, ceea ce e molest atît pentru orator, cât și pentru ascultători, și e decîdătoriu cu privire la efectul predicii. Asemenea e molest și când oratorul nememorizându-și din cuvînt în cuvînt predica, nu-și află terminii de lipsă, se împedcă în vorbire, repetesce des acelea-și cuvinte și frase, și se tot corege, ba póte că stă în loc și e silit mai adese-orî a căută în manuscript. A propune bine un discurs numai cu ajutoriul memorisării reali de comun e fructul și răsplata unui studiū mai îndelungat. Oratorul tiner, care nu-și memoriséză din cuvînt în cuvînt predica, spre a-și cruța puțină ostenelă, se pune în pericolul de a nimici întreg efectul predicii.

b) Prin memorisarea verbală devin proprietatea nóstră permanentă cuvintele, frasele și întorseturile oratorice din concept, de cari putem face ușor us după trebuință; și dacă avem idea, dispunînd prin memorisarea verbală de un tesaur lecsical destul de avut, putem mai ușor ținé discursuri improvizate.

Defectul memorisării verbale este, că pre cei dedați numai cu ea îi face timiđi, și la cas când își uită ceva în decursul propunerii, nu-s capabili a se reculege. Cu inaintarea în etate memoria slăbesce și cei dedați numai la memorisare verbală devin sficioși și numai cutéză a ascinde amvonul, de cât spre a-și ceti predicele.

Aşa a pătit-o între alții și celebrul orator frances Massillon, care precum ne spune cardinalul Maury era dedat a-și memorisa predicile ca și școlarii bunī lecțiunea. El nu odată s'a oprit în cursul vorbirii și a trebuit să se uite în manuscris. Ca să nu se surprindă nu căuta spre public, ci ținea ochii pre jumătate închiși; în anii din urmă ai vieței sale n'a cutezat să mai predice, ci numai cetia clerului diecesan frumoșele sale conferențe și pompoșele cuvintări sinodali.

II. *Memorisarea reală* saū după cursul ideilor are avantajul:

a) Că lasă sbor liber spiritului oratorului, el nu reciteză, nici declameză, ci propune în mod oratoric; vócea e mai liberă și mai plăcută, propunerea câștigă viață, avânt și farmec.

b) Adeseori vin împrejurări, cari îl silesc pre orator să facă schimbări în vorbirea premeditată, să se servescă de cuvinte și frase, la cari nu a reflectat înainte de a ascinde amvonul; cel ce a memorisat predica după cursul ideilor, o póte face și acésta fórte ușor.

c) Cel ce memoriséză după cursul ideilor, uitându-și formele linguistice din concept nu vine în confusiune, căci ușor află altele nouă, orī circumscrie terminul, ce nu-ī vine în minte. Unul ca acela e în stare a predica până la adînci bētrânțe, cum a făcut celebrul Fenelon.

Defectul memorisării reale este, că cuvintele de comun nu sunt așa alese și variate, nici frasele așa rotunđite ca atunci, când se memoriséză predica din cuvînt în cuvînt.

III. Din cele espuse despre cele două metode ale memorisării tragem următoarea conclusiune:

Oratorul la început să-și memoriseze cuvintările din cuvînt în cuvînt. După ce prin memorisarea verbală mai îndelungat și-a însușit o anumită desteritate în predicarea cuvintului divin, să trecă la memorisarea reală. Trecerea să se facă pre încetul, așa cât ascultătorii numai din succesul crescînd al oratorului să observe, că el vorbesce mai liber, mai cu mare curaj și intimitate. Și după ce s'a dedat oratorul la memorisarea reală, are să memoriseze verbal citatele, definițiunile și pasajele de tot momentuóse. Ba cu ocasiuni solemne să-și memoriseze întregă cuvintarea.

Cu memorisarea stă așa dară lucrul ca și cu concipiarea. Începătoriul are să scrie și memoriseze predica din cuvînt în cuvînt,

pentru oratorul consumat de comun e de ajuns schițarea și memorisarea reală a predicei.

Pentru ușurarea memorisării dăm următoarele îndrumări:

1. Oratorul să-și elaboreze sistematice cuvîntarea, așa cât între singuraticile ei părți să domnescă necs logic, căci atunci memoria e ajutată de cătră înțeles. Conceptul să fie scris legibil, respicat, cât se pôte pre spaț puțin, foî mari și ce e mai momentuos să se sublinieze, prin acêsta se ușurează memoria locală.

2. Pre timpul memorisării să nu fie oratorul preocupat orî distras cu alte lucruri. Mai consult este a ceti predica séra, și a o memorisa sistematice diminéța, când spiritul recreat e mai susceptibil pentru orî-ce.

3. Odată să memoriseze oratorul câte un pasaj întreg, care apoi îl recapituléază, când trece la cel următorîu. De asemenea recapituléază și partea memorisată a predicei, când trece la memorisarea celei alalte, pentru ca caracterul unității din predică să se imprime și în memorie.

4. După ce a memorisat oratorul singuraticile părți ale predicei, recitéază cu vóce întrégă predica de odată, și dacă nu și-ar aduce aminte de ceva, nu se uită îndată în manuscris, ci se silesce a suplini idea orî frasa prin altele coréspunđetóre. Tot cu acêsta ocasiune să reflecteze și la modulațiunile vocii și la gesturile, ce aũ să însoțéscă propunerea.

5. În fine mai observăm, că dacă oratorul și-ar uita ceva din predică pre amvon, se pôte ajuta repetînd cu emfasă și comentând cele zise mai pre urmă, în care timp pôte reafla firul pierdut. Dacă tot nu-î vine în minte, ce urméază, să scótă manuscrisul (care e consult a-l avé tot de una la sine) și să se uite în el, lăsându-l apoi deschis pre parapet. Când nu are manuscrisul la sine, prin o tranșiune coréspunđetóre să trecă la aceea parte a predicei, care îi vine în minte. Când nici acêsta nu e cu putință, recapituleze cele zise, ca și un felîu de epilog și prin o aplicare practică core-spunđetóre pună capét cuvîntării sale.

§. 80. Pronunțarea.

Pronunțarea numită și *declamațiune* este manifestarea cuge-telor și sentimentelor nóstre prin graiul viũ, saũ cu ajutoriul vocii.

În pronunțare distingem: esprimarea, modulațiunea vocii, temperatura, accentul, ritmul și tonul.

1. *Esprimarea, ca să redée fidel, și cu efect ce cugetă oratorul trebuie să fie:*

1. *Înțeleșibilă*, anume fie-care frasă, cuvint, silabă și sunet să se pronunțe deplin, curat și respicat, așa după cum poftesc firea limbei, în care se ține vorbirea. Să se observe și în pronunțare deosebirea între vocalele lungi, mijlocii, scurte și diftongi și să evite modificarea consonantelor după jargóne. Vócea în pronunțare să fie destul de respicată; fórté de reprobát e datina acelor, cari înghit silabele finale, prin ce vorbirea se înțelege cu greú.

2. *Esprimarea are să fie naturală*, anume să coréspundă individualității oratorului și dispozițiunii lui sufletesci, precum și demnității materiei. Decí cugetele și sentimentele să și-le exprime oratorul, cum se îndatinéză a vorbi în conversarea comună decentă, când se tractéză despre un obiect important. Nimic nu împedecă mai tare succesul vorbirii ca afectarea în pronunțare, care e molestă ascultătorilor.

Fenelon zice, că tótă arta oratorilor mari stă numai în aceea, să observe cum lucră natura, dacă nu i se face silă. Artă numai ne îndréptă defectele, dară nu ne desbracă de natura nóstră individuală. Să-și aducă aminte așa dară oratorul, că urcând amvonul nu a încetat a rămâné tot cel de mai înainte, și că e o mare greșelă și ceva nenatural a-ți schimba graiul, îndată ce ai început a vorbi în o cuvintare publică. Cu deosebire să se ferescă oratorul de a ímita sêrvil în pronunțare pre cutare predicator celebru. Ómenilor mari nici defecte în pronunțare nu le derógă din farmecul propunerii, ma de multe ori acelea le daú un farmec și timbru caracteristic, cei mediocri ínse se fac de ris imitând atari defecte.

3. *Pronunțarea are să fie vie*. Vivacitatea se obține prin aceea, că oratorul ceea ce simte, manifestéză prin o însufletire și variarea mai mare sau mai mică a vocii. Prin acésta se influințéză asupra sentimentului ascultătorilor; cí se deștéptă din apatia, în care s'ar afla, și se fac să asculte cu atențiune și să se entusiasmeze pentru adevér.

4. *Pronunțarea să fie démnă* de adevérul, ce se propune și de gravitatea, ce caracterisézá pre solii lui Dumnezeú, decí încunjure tot ce ar fi rustic, ori ar trada lipsă de seriositate și de bun gust, cum ar fi strigătul, și tonul declamatoric escesiv.¹⁾ De ase-

¹⁾ Quintilian, Instit. or. XI, 3, 1.

menea e de reprobat tonul cântătorii și cel plângătorii, fiind că oratorul are să vorbescă, erva nu să cante nici să plângă.

II. *Modulațiunea* este înălțarea și scoborirea armonică a vocii în decursul cuvintării. Prin acesta propunerea capătă farmec și viață. Precum spiritul doarece o schimbare și varietate de idei, așa urechia o atinge plăcut varietatea armonică a tonului, prin care se face evidentă varietatea și momentuositatea ideilor. Ca modulațiunea să fie armonioasă, oratorul să vorbescă natural, să nu începă nici prea sus, căci atunci nu se poate înălța cu vocea, la cas de lipsă; nici prea jos, căci se obosese curând, ci să începă în tonul său îndatinat. În deosebii trecerile dela un ton la altul să fie naturale și neforțate.

Contra modulațiunii poate greși oratorul prin *monotonie*, când adecă nu face nici o schimbare mai marcantă în ton, ci pre cordera apucată la început continuă și termină vorbirea. Monotonia, ca pretutindenea, și în discurs e moiestă și displace.

Altă scădere în contra modulațiunii este *Isotonia*, când adecă vocea se înălță și se scoboră tot în aceeași formă, bună-ora, cum fac pruncii de școlă, când reciteză vre-o poezie. Ca și monotonia așa și isotonia fac discursul rece, fără viață și ca atare și fără efect.

Spre a încunjura greșelele acestea oratorul să se însuflețescă însuși, de aceea ce are să zică, și apoi să începă într'un ton mai mult profund, de cât înalt, ca după trebuință să-l potă înălța ori scobori.

III. *Temperatura* o constitue tăria și întinderea sa plinătatea vocii. Se poftesce, ca oratorul să vorbescă cu o voce mai plină de cât în conversarea comună și anume așa de tare, cât să-l potă auzi și pricepe ușor toți ascultătorii.

A vorbi prea încet, cât ascultătorii să nu potă înțelege deplin singuraticile cuvinte, e mare scădere. Ascultătorii își vor incorda atențiunea cât va timp, convingându-se înse, că nu pot înțelege tot, ce se zice, vor deveni impațienți și nu vor mai asculta nimica. Cum că discursul neascultat e lipsit de efect, nu e lipsă să o mai spunem. De altă parte vorbirea prea tare sau strigarea și sbierarea încă nu-s de suferit, pentru că vatemă bunăcuviința, aficiéză neplăcut organul auzului, obosesc curând pre orator și-i îngreunéză modulațiunea vocii. Quintilian dă sfatul următorii: „Vox autem ultra vires urgenda non est. Nam et suffocata saepe, et maiore

nisu minus clara est, et interim elisa in illum sonum erumpit, cui Graeci *ζλωσμοί* nomèn ab immaturo gallorum cantu dederunt.“¹⁾

Altcum temperatura vocii are să se îndrepteze și după părțile discursului și momentuositatea materiei, după dispoziția oratorului și a ascultătorilor, după situațiunea și mărimea bisericei. Dacă oratorul e emoționat în grad mai mare, vorbește mai sonor; asemenea face și când observă, că ascultătorii sunt apatici ori indiferenți, necuți ori aud greu. În aer liber trebuie să vorbească oratorul mai tare, fiind că se împrăștie vocea, tot asemenea și acolo, unde biserica e mare ori acustica e slabă, cât nu contribue la întărirea vocii prin refrângerea sunetului. Când biserica e plină de ascultători, vocea nu răsună ca atunci, când sunt puțini de față, deci în cazul prim trebuie să fie mai sonoră spre a fi înțelesă de cătră toți.

Contra temperaturei se greșesce prin *apatie* și *patos*.

IV. *Accentul*. În propunere, ca și în un tabloù, are să domnescă umbră și lumină, deci e evident, că oratorul va pronunța silabele, cuvintele și frazele cu ton deosebit, apăsând sau accentuând pre cele ponderose. *Accentuarea* contribuie foarte mult la inteligibilitatea și armonia propunerii. Ea consistă în înălțarea și întărirea vocii la exprimarea unor anumite silabe, cuvinte și sentențe. De aici distingem accent gramatic, oratoric și emfatic.

a) *Accentul gramatic* stă în pronunțarea mai apăsată a silabei poftite de spiritul limbei, în care grăim. Spre es.: „Dreptii ca stelele ceriului vor străluci în eternitate.“

b) *Accentul retoric sau declamatoric* stă în pronunțarea mai apăsată a cuvintului, care exprimă idea principală și determină înțelesul întregii propusețiuni. Spre es. „*Virtutea* este, ce-l face pe om plăcut înaintea lui Dumnezeu“. Dacă idea principală este exprimată prin mai multe cuvinte, tonul se pune pe ultimul: „Éră de vrei să fii perfect, mergi, vinde, ce ai, și dă sêracilor.“

c) *Accentul emfatic ori emphasa oratorică* constă în aceea, că sentențele mai momentuoase se pronunță mai rar și cu o voce apăsată, sêrbătorască și mai mult monotonă. Spre es. „Eù sum calea, adevêrul și viața“. Creștine, grigesce de sufletul têu, până ce ai timp.

¹⁾ Instit. orat. XI, 3.

Cu emfas se exprimă mai ales citatele din s. Scriptură, sentențele bărbaților iluștri, proverbiile și reflesionile, ce se fac la finea cutărui tractat.

V. *Ritmul* este cuantitatea sau măsura de timp cu privire la vorbirea rară și respective repede. Regula generală pentru oratorul sacru este, ca să vorbească mai mult rar, de cât repede. Vorbirea repede face pre orator, ca să nu considere pauzele cuvenincioșe și să pronunțe câte un cuvînt necorect; mai în colo răpesc propunerii ori ce demnitate și farmec, și pre lângă aceea adese-ori este neînțelesă de ascultătorii mai simpli, cari nu o pot urmări cu atențiune. Vorbirea prea rară, când e ca și o silabisare ori dictare a cuvintelor, încă e molestă și provocă apatie în ascultători.

Altcum și ritmul e condiționat dela părțile discursului, dela materia, ce se propune, dela dispoziția sufletescă a oratorului, dela capacitatea ascultătorilor și prea adese-ori dela acustica bisericeii. Sunt biserici, în cari amvonul e aședat în loc așa de nepotrivit, în cât sunetele exprimate deja, reflectându-se în dată, fac ca cele următore să nu pótă fi înțelese.

VI. *Pausa* e în legătură intimă cu ritmul și constă în totala încetare a vorbirii. Distingem pause gramaticale și oratorice.

1. *Pausele gramaticale* le indică interpuncțiunile. Ele servesc spre a face cuvintarea înțelegibilă, arătând împreunarea și respective deosebirea singuraticelor propozițiuni. Pausele gramaticale, pre lângă aceea, că contribue la chiaritatea și înțelibilitatea discursului, ofer oratorului sacru timp de odihnă și de a-și lua resflu, éră ascultătorilor timp de a recugeta asupra celor deja audite. Dacă oratorul nu observă pausele gramaticale, ómenii de rënd nu vor pricepe întregă vorbirea, éră el va fi silit să-și iée resulfare la loc nepotrivit. Pause mai mari se fac la finea propozițiunii ori periodului său la punct, éră mai mici la celelalte interpuncțiuni.

2. *Pausele oratorice* sunt de o durată mai lungă, de cât cele gramaticale, și servesc spre a ridica momentuositatea, celor ce au să se zică, ori s'aũ zis deja.

Pausele oratorice se fac:

a) Când s'a terminat o materie, un punct, ori o serie de idei, și are să se trecă la alta; asemenea se face pausă și când se trece dela un afect la altul diferit ori chiar contrariu.

b) Când anume voesce a se atrage atențiunea ascultătorilor asupra cutării ideii, ori învățături momentuoase, pre cari le-o lęgă ore-cum de suflet.

c) La figurile reticenței, conversiunii, dubitațiunii, comunicațiunii, interogațiunii și elipsei tăria principală stă. în paușa, ce se face.

Observăm, că luarea resulfării nu se pôte face fără o pausă ore care; spre a nu întrerumpe propozițiunea la timp neoportun, trebuie să ne dedăm a resuffla la interpunțiunii. Sunt înse multe propozițiuni construite fôrte corect din punct de vedere gramatical, cu tôte acestea nici cele mai desvoltate plămâni nu le pot reproduce în un singur resufflu, deci oratorul sacru caută să resuffle înainte de a ajunge la locul, unde în scris ar veni interpunțiunea; și în privința acesta să nu-și facă silă oratorul, ci să resuffle, căci altcum vócea devine forțată și începe a tuși.

Ca nu cumva să se conturbe legătura ideilor, ori să se întunece înțelesul prin paușa, ce se face la resufflare, e consult, ca oratorul încă la concipierea predicei să fie cu luare aminte la locurile, în cari ar trebui să se renoască resufflarea.

VII. *Tonul*. Vócea omenescă fiind fôrte flesibilă e ca și un instrument musical, care admite atâtea nuanțe, cât de variate sunt cugetele și sentimentele, căroră se dă espresiune. Altcum dăm espresiune bucuriei, altcum întristării, altcum întogmim vócea, când ne adresăm la înțeles, și altcum când vorbim la inima ascultătorilor. În instruire tonul e simplu și liniștit, în argumentare și mai ales în refrângere este energic și resolut. În admonițiunii tonul e mai puternic și mai pëtrundătoriu, în cereri e blând și modest. Când mângâiem, tonul e dulce și compătimatoriu; e serios, când dăm sfaturi, și solemn, când promitem ceva. Pașiunile, precum își are una fiecare caracterul special, așa trebuie să-și aibă și pronunțarea și tonul corëspundătoriu. Durerea, care deprimază pre om, se espriime prin o vóce mai timpită. Bucuriei, de care ne saltă inima, i se dă espresiune prin accente vioi și pline de foc. Mânia, care perturbă mintea și provócă disordine în suflet, se manifestază prin ton vehement. La admirațiune tonul e măreț și ore-cum nesigur, ca și sufletul, care sub impresia sublimului nu e capabil de a-și da sama de starea, în carea se află.

Parantesele poftesc un ton mai submis une-ori mai ridicat de cât al propoziției, căreia s'aũ intercalat. Cuvintele străine

le reproduce oratorul, ca și cum ar fi însuși în situația persoanei, pre care o reproduce, numai cât să nu degeneze în reproduceri teatrale.

Ce privește diversele părți ale discursului e de observat, că de comun în esordiu tonul e liniștit, în propozițiune și partițiune ceva mai ridicată, în narațiune e tonul narativ, în confirmare variază după cuprinsul ei, în epilog tonul e emoționat și sărbătoresc.

Diferitele nuanțe ale vocii se pot reduce la trei tonuri fundamentale: tonul familiar, mijlociū și înalt.

1. *Tonul familiar* este cel îndatinat în conversarea confidențială și decentă. El e natural, simplu și plăcut. De el ne folosim la predică în narațiuni și instruirii, de câte ori momentuositatea lucrului nu reclamă o însuflețire specială, când și tonul are să se ridice.

2. *Tonul mediu sau stimpărat* este mai însuflețit și mai viu de cât cel familiar, dară pre lângă totă însuflețirea, ce transpiră din el, arată, că oratorul e domn deplin preste sentimentul și vócea sa. Tonul acesta este acomodat în confirmațiune, în care trebuie să domnescă preste tot un grad mai însemnat de însuflețire. De asemenea și în esordiu solemn și în escitarea afectelor preste tot.

3. *Tonul înalt* numit și declamatoric e mișcător, vibrant și puternic; e tonul afectelor și al emoțiunii potențiate la un grad înalt.

De tonul acesta se folosește oratorul în esordiu patetic, în epilog, și de câte ori e vorba de a escita afecte mai puternice.

Observațiune. Vócea este un dar prețios, cu care l-a inzestrat Dumnezeu pre om, și cu ajutoriuл căruia oratorul sacru póte mântui mii de suflete. Oratorul este detoriū a griji, ca nu numai să nu sufere ceva scădere vócea lui, ci să și-o cultive și desvólte. Vócea se debilitéză prin orii ce morb, care debilitéză organismul preste tot, în deosebii se debilitéză prin morburile de plămâni și se póte perde prin morburile de gât. Morburile acestea se pot contrage prin rēcělă, petrecerea în aer corupt, prin strigare și sbierare îndelungată, când vócea devine și dură și răgușită; tot asemenea se strică vócea și prin beuturi alcoolice cu necumpêt și prin fumat mult. Ca oratorul să-și conserve tária și dulcéta vocii, să se ferescă de lucrurile amintite. Înainte de a vorbi în public, oratorul timp de mai multe óre să se abțină dela vorbă multă, ca să nu ascindă amvonul obosit.

Spre cultivarea și întărirea vocii servește lectura cu voce sonoră, accentuare și modulațiune corectă în aer liber; deprinderea în scala musicală și conversarea cu persoane culte cari pronunță corect și cu suavitate.

§. 81. Gesticulațiunea.

Gesticulațiunea sau acțiunea în sens strîns este espresiunea cugetelor și a sentimentelor noastre prin ținuta și mișcarea corpului. Ea se adresază ochilor așa, precum vocea se adresază urechilor, și contribuie nespus de mult la aceea ca cuvintele oratorului să fie bine pricepute și să-și producă efectul intenționat.

E o limbă gesticulațiunea, pre care o pricep și surzii și cei ce altcum nu știu idiomul, în care grăește oratorul.

Momentuositatea gesticulațiunii, apare și din împrejurarea, că ascultătorii înainte de toate își îndreaptă privirea spre prezentarea și ținuta oratorului. Dacă acestea le convine, deja sunt câștigați pentru orator și dispuși a-l asculta cu bunăvoință și atențiune. „Habitus enim mentis in corporis statu cernitur“ zice s. Ambrosiu. ¹⁾

Oratorii cei vechi considerând influința cea mare a gesticulațiunii asupra ascultătorilor, o studiau și deprindeau cu o deosebită diligență.

Ca și nuanțele vocii, așa și ale ținutei corpului și mai ales ale mișcării membrilor sau gesticulațiunii în sens strîns, variază foarte mult, după obiectul ce se propune, după părțile discursului, după dispoziția sufletescă a ascultătorilor, mai ales înse după naturelul, temperamentul și dispoziția sufletescă a oratorului. Mai încolo variază gesturile și după obiceiurile din cutare epocă, ori cutare țară; ba chiar și după temperamentul național al poporilor, așa Italianii ca un popor mai sanguinic au gesturi mai vioi, pre când Germanii mai grave și mai seriose.

Deosebim gesturi indicative, sau arătătoare, imitative și afective, după cum adecă arată cutare direcțiune, ori reproduc ceva sau sunt espresiunea cutărui sentiment ori afect. Fiind foarte mare varietatea gesturilor, retorica nu poate prescrie, ce gest ori mișcare să însoțescă în particular espresiunea fie-cărei idei ori sentiment, ci se mărginesce a da unele înviațiuni mai generală.

1. *Acțiunea* înainte de toate are să fie *naturală*, adecă să fie manifestarea fidelă a convingerii și preste tot a stării sufletesci, în

¹⁾ Offic. I., '18.

care se află oratorul; căci numai în cazul acesta va servi ea spre confirmarea celor exprimate prin cuvinte și va captiva atențiunea ascultătorilor. Naturalitatea e străină de mișcările și gesturile afectate și teatrale, dară și de timiditatea și rigiditatea unor oratori, cari, sau nu fac nici un gest, sau le fac în mod stângaci și nepotrivit. Altcum e mai puțin rău a nu face nici un gest, de cât a face gesturi nepotrivite. Gesticulațiunea frivolă și esagerată scriitorul Sulzer o consideră ca o notă a omenilor rău crescuți și nepoleiți. El zice: „În genere se observă, că la omenii bine crescuți toate acțiunile, mișcările și jocul fisionomiei sunt cu mult mai moderate și mai puțin bătătoare la ochi de cât la cei duri și needucați: Aceștia, reflectând puțin, își întipuesc, că alții nu sunt în stare a cuprinde ceea ce exprimă dinșii prin cuvinte, dacă nu le vor veni în ajutoriu și prin semne vizibile. De aici ei vorbesc și cu mâinile, și cu picioarele chiar și acolo, unde nu e vorba de afecte, ci numai despre instruire.“

2. *Acțiunii* să nu-î lipsescă *vivacitatea recerută*, când acesta o pretinde sau starea sufletescă a oratorului, sau sublimitatea, mărima și gravitatea obiectului. Căci corpul omenesc se poate asemăna cu o naie, ce se află în mijlocul undelor, deci precum naia nu poate rămâne în liniște și nemișcată, când marea e agitată de furtuni, așa nici corpul omenesc nu poate fi indiferent și liniștit, când sufletul e predominant de afecte vii și pasiuni vehemente.

3. *Acțiunea* ca și pronunțarea are să fie *varie* schimbându-se în direcțiune, intensitate și vivacitate după ideile și sentimentele spre manifestarea cărora are să servescă. Așa sentimentul de iubire, bunăvoință și compătimire se manifestă prin acțiuni ușoare și puțin agitate. Durerea, consternarea, disprețul, admirațiunea se manifestă prin gesturi vie și pline de foc. Une-orî înse spre a manifesta complăcerea orî neplăcerea e de ajuns o privire, o mișcare cu capul, o expresiune deosebită a fisionomiei.

Mai de parte se îndreptă acțiunea și după diferitele părți ale discursului. Așa în esordiu gesturile sunt puțin și liniștite, de nu cumva e esordiu patetic. Citatele de comun se reproduc neînsoțite de gesturi; în corpul cuvintării se acomodează gesticularea după cuprins, mai vie este ea de comun în epilog.

4. *Acțiunea* să însoțescă cuvintele și frazele spre întărirea cărora se face; căci altcum nu are scop, ba poate produce și confuziuni, zicând adecă cu vorba una și arătând alta cu gestul. Se

póte întimpla une-orî ca gestul să se facă înainte de exprimarea ideii prin cuvinte, ceea ce, dacă în dată a urmat și cuvîntul, nu e așa mare greșală, numai cât să nu se termine gestul înainte de începerea propozițiunii; nici zînd înse nu e permis, ca gestul să se facă numai după espresiunea ideii prin cuvinte, nici să se continue după terminarea propozițiunii.

§. 82. **Despre ținuta corpului și mișcarea membrelor în specie.**

1. *Înfătoșarea oratorului sacru pre amvon.* Oratorul sacru când voesce să pășescă pre amvon, să fie cu precauțiune și la lucrurile cele mai mici, în ce privesce exteriorul său. Ascultătorii spre exterior își îndreptă atențiunea încă înainte de a fi auđit vócea oratorului și din infătoșarea lui esteriórá își preforméză părere favorabilă. respective nefavorabilă despre capabilitatea dînsului de a predica. Se cuvine decî, ca oratorul în ce privesce îmbrăcămîntea, pěrul, fața cu un cuvînt întreg exteriorul să aibă o presentare simpatică și impunătóre tot odată. În privința sufletescă să se reculégă oratorul cu privire la obiectul, ce are să-l tracteze, și să implóre spre acest scop ajutoriul grației divine.

Venind timpul să ascendă amvonul oratorul sacru ese din altar și respective din sacrestie și pășînd cu modestie și serioșitate face o închinățiune profundă înaintea altariului făcendu-și semnul sîntei cruci. De cumva e de față episcopul, prin un compliment reverențial îi cere binecuvîntarea. Ajungênd oratorul pre amvon ingenunchie recitând „Împérate ceresc“ orî altă rugăciune corêspundétóre, până ce saũ terminat cîntările liturgice prescise. Apoi se ridică și așteptă puțin să se facă liniște deplină în biserică. În acest timp scurt aruncă o privire în întregă biserica, spre a se face cunoscut cu tot ce-l încunjură, ca nu cumva mai târđiú observând vre-o persónă orî obiect, la presentă cārui nu s'a așteptat, să se surprîndă și să vină în perplesitate. După acestea cu reverință și devoțiune își face semnul sîntei cruci, pronunțînd cu vóce lină, dar înțeleșibilă cuvintele îndatinat: „În numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului Sfînt. Amin.“ Datina de a-și face oratorul sacru cruce la începutul predicei își trage originea din secolii primî ai creștinismului; căci nu numai un lucru atît de sacru cum e predica, îl începeaú creștinii cu semnul crucii, ci și alte lucruri bune de mai puțin mómént. Se pare că în secolii primî era obiceiú de a se

începe cu semnul sfintei cruci și cuvântările profane. Cel puțin despre împăratul Iustin ne spune Baroniul, că își făcea cruce, când începea vre-o cuvântare. ¹⁾

2. *Ținuta corpului* preste tot are să fie dămnă și cuveninciosă, de parte atât de afectare, cât și de molătate. În timpurile mai vechi predicatorii adese-orî țineau cuvântările sacre ședând, érá poporul în semn de reverință față de cuvintul Domnului asculta stând în picioré, așa cum ascultă azi cetirea evangheliei la cultul divin. ²⁾ La noi azi se întâmplă chiar contrariul, predicatorul adevăstă și ascultătorii șed. În Francia și azi este obiceiul, că preotul predică parte stând, parte ședând. Fie-care orator să observe datina vigentă în locul, unde predică.

Regulele referitóre la ținuta corpului se reduc la următoarele:

a) Corpul oratorului pre amvon trebuie să aibă o poziție dréptă și cuveninciosă; să nu stée prea încordat, și cu atât mai puțin se aibă o poziție amenințátóre; dară să nu tradeze nici lipsa de energie, orî să se legene în dréptă și stânga, ca și cum i-ar lipsi puterile. Nici să nu se razime oratorul cu cotele pre parapet orî să-și permită alte lucruri necuveninciose în ținuta corpului.

b) Corpul în ținuta sa trebuie să manifesteze o anumită elasticitate, așa cât să pótă esecuta ușor gesturile recerute. Mișcările corpului și schimbarea pozițiunii să fie naturale și moderate „*Gestus corporis sit modestus et in quo gravitas quaedam religiosa praecipue eluceat.*“ ³⁾ Fenelon scrie, că mișcarea corpului este o iconă nobilă și pururea fidelă a cugetelor, cari domnesc în suflet. Deși se prescrie ca corpul să poședă o anumită flexibilitate în mișcări, totuși oratorul să eviteze mișcările estravagante și frivole, întroduse de moda capriciosă în multe societăți, cari se pretind culte.

c) Fiind că ținuta corpului e condiționată în mare parte dela aședarea piciorélor, pentru aceea oratorul astfeliu să-și așede picioréle pre amvon, cât să aibă o poziție dréptă și să pótă face ușor orî ce mișcare fără a-și perde echilibrul. Să nu-și țină picioréle prea aprópe de olaltă, căci atunci corpul are basa prea îngustă și o poziție prea militaréscă, dară nici prea depărtate. De

¹⁾ Barronius, Hist. Eccl. ad an. 565. ²⁾ Cassiodor tripartit c. 10. Nicefor Calist. Hist. Eccl. XIII. 4. ³⁾ Reg. 22, conc. inter. reg. Soc. Iesu.

comun piciorul drept se ține cam cu $\frac{1}{2}$ de paș înainte a celui stâng, din motivul, că pre el graviteză corpul cu ocașiunea gesticulațiunei, care mai mult se face cu mâna dreptă. Când ar fi înse să gesticuleze cu stânga, atunci, firesce, are să pășescă oratorul cu piciorul stâng înainte. Chiar și înderăpt se pôte face câte $\frac{1}{2}$ de paș, când e vorbă de a escita în ascultători frică, admirațiune ori un interes deosebit. Oratorul să se posteze așa pre amvon, cât la cas de trebuință să-și pôtă aședa ușor mânila pre parapet, și tot odată vócea să i se întărăscă prin paravana amvonului.

3. *Capul*, ca parte principală a corpului, și în acțiune are o rolă fórte însemnată, deși mișcările lui nu-s bătătóre la ochi. Mișcarea capului de comun are să însoțescă gesturile mânei. Mișcările capului să se facă cu moderațiune și demnitate, érá nu prea repede și ca și cum s'ar spăria oratorul. Ce privesce diversele mișcări ale capului observăm, că înălțarea lui este semnul admirațiunii și al entusiasmului; plecarea capului însémná umilintă, aversiune și dispreț; mișcarea lui îndrépta și stânga e simbolul dubietăți și al negării; érá plecarea lui repetită înainte al aprobării. Plecarea adâncă a capului e simbolul langedirii și a deprimării; érá ținerea lui încordată e semnul înfruntării și al muștrării. Altcum ținuta capului e condiționată și dela ținuta corpului preste tot.

4. *Fața* (fisiognomia) este asemenea unei imaginii, care dá cea mai fidelă espresiune a dispoșițiunii nóstre sufletesci. „In ore sunt omnia“ zice Cicero. Ori cât de diferiți ar fi ómenii în privința limbei, originii etc. toți pot ceti unul în fața celui alalt dispoșiunea sufletescă. Ma, precum observă s. Bernard, fisionomia de multe ori vorbesce mai elocuent de cât ori ce cuvintare concipiată numai prin cuvinte. Din fața oratorului sacru are să strălucescă pietatea și gravitatea, ce trebuie să-l caracterizeze pre trimisul Domnului și preste tot să se oglindeze pre fisionomia lui sentimentele, de care e pētruns și pre care voesce a le deștepta și în ascultători. Nimic nu e mai neplăcut și mai puțin favorabil pentru succesul prediceii, de cât un joc al fisionomieii nepronunțat, căci el tradéză, că oratorul nu e pētruns de ceea ce propune cu cuvintul. De regulă la începutul prediceii e liniștită fața oratorului, pre încetul apoi se schimbă în veselă ori în mai închisă și seriósă după sentimentele, căroro are să le dée espresiune. Să se ferescă oratorul de a-și încreți fruntea, de a-și contrage sprincenele, ori de a-și desfigura

în alt tip fața, căci prin acesta în loc de a produce efect, va provoca dis gustul și póte chiar și risul ascultătorilor.

5. *Ochii* sunt partea principală a feței; în ei, precum observă Buffon, se oglindéză mai fidel mișcările interne, de unde ochii aparțin sufletului. Ochii esprimă fórte elocuent atât sentimentele vialí și buna dispoziție sufletéscă, cât și starea deprimată a sufletului. Ei nu odată întrébă. afirmă, admoniézá, amenință orí agrăesc și surid, ba arată chiar și direcțiunea, fără a face omul us de alte semne. Oratorul sacru preste tot să-și însușéscă o privire blândă, modestă și plină de iubire puténd varia după cugetele și sentimentele, ce are să le exprime. A ținé ochii închiși orí tot plecați în jos e o mare greșélă, în care nu odată cad oratorii începători și timiđi; privirea trebuie îndreptată cătră toți ascultătorii óre-cum agrăindu-í, prin acésta discursului i se imprimă caracterul comunicativ și confidențial. E greșală înse a ficsa un obiect orí o persoană cu privirea timp mai îndelungat, precum și a vagabunda neîncetat cu ochii din un loc în altul prin biserică, orí a privi numai în aer; căci în cătrău se îndréptă privirea, într'acolo se vor îndrepta și cuvintele, ce le grăescce oratorul.

6. *Gura* încă este un organ, care și fără ajutoriul vocii tradéză dispozițiunea sufletéscă. Cine nu scie cu câtă sinceritate esprimă bucuria câte un suris vesel și din contră strîngerea buzelor orí umflarea acelora mânia și indispoziția omului. Oratorul sacru și în privința acésta să observe regulele buneí cuvenințe, ferindu-se mai ales de afectare prin suriderea continuă, prin mușcarea orí sugerea buzelor orí prin alte schime de soiul acesta. E un réu obiceiú a ține gura căscat înainte de a începe precum și după ce a terminat oratorul cutare cuvînt; asemenea și de a tuși, ca și cum ar voi să-și dirégă vócea, orí a scuipi, căci de scuipatul, care-l aruncă oratorul spre a-și direge vócea, are lipsă mai târziú uscându-se gura.

§. 83. **Mișcarea mânilor și a brațelor saú gesticulațiunea în sens strîns.**

Rolul principal în gesticulațiune l-au fără indoélă mânilé și continuarea lor adecă brațele, a căror mișcare constitue gesticulațiune în sens strîns. În mișcarea brațelor și a mânilor distingem trei regiuni: regiunea inferióră, mediă și superióră.

α) În regiunea inferioară, care se estinde dela parapet până în direcțiunea pieptului, se mișcă brațiul, când propunerea e liniștită de tot, mai ales înse când e vorba despre lucruri situate jos, cum e mormintul, iadul etc., ori despre lucruri de jos și disgustătoare, cum e lăcomia, necurăția, infidelitatea etc.

β) *Regiunea mediă* se estinde dela piept până în direcțiunea grumazului. În regiunea acesta se mișcă brațul la enarări, esplicări și ilustrări, asemenea și când se demustră ceva în ton mai moderat; când se admoniează părințesce ori îndemnă ascultătorii la un lucru bun, precum și atunci, când se propun concepte abstracte; Spre es. ce e virtutea?

γ) *Regiunea superioasă* se estinde dela grumaz până în direcțiunea frunții, mai sus de cât capul nu este estetic a ridica mânila în gesticulațiune. În regiunea acesta se gesticulează la afectele mai puternice, când e vorba despre lucruri sublime, invocarea numelui lui Dumnezeu, a sântilor ori când e vorba de lucruri situate sus. Spre es. ceriū, paradis, sóre, stele etc. Une-ori și la refrângeră și argumentări se gesticulează în regiunea superioară, când adecă oratorul e de tot emoționat.

Brațul în gesticulare este întins ori încovoiat, după cum adecă recere natura ideilor și sentimentelor, căroră are să li să deé espresiune. Mișcarea brațului în sus și în jos se face în unghiul dintre piept și umăr, așa cât pieptul să nu fie acoperit și nici brațele prea desfăcute înapoi.

Diferitelor sentimente și afecte li se dă espresiune prin gestul brațelor în modul următorii:

a) Brațele înălțate spre ceriū ori îndreptate spre ascultători ținând palmele lângă olaltă sunt semnul rugăciunii și al rugării. La rugare se pot pune mânila preste olaltă pre piept, îndreptând o privire espresivă spre ascultători.

b) Încleștarea mânilor în regiunea pieptului și depărtarea brațelor de lângă trup e semnul durerii vehemente, al conjurării și al desperării.

c) De comun se gesticulează cu mâna dréptă, când înse oratorul voesce a da espresiune afectelor de tot vii, gesticulează cu amîndouă mânila. Numai cu mâna stângă se gesticulează rar și numai atunci, când se arată un lucru situat la stânga oratorului ori ceva de jos, abominabil. În casul din urmă în semn de disgust capul se întorce spre drépta. „Și va zice celor de a stânga: mer-

geți dela mine blăstămaților în focul cel de veci, care e pregătit diabolului și îngerilor lui.“

d) Când gesticulează oratorul cu o mână, cealaltă o poate așeza pe parapetul amvonului. Când concionează oratorul sacru din ușa împărătească, ori de airea, dară nu de pre amvon. e mai consult să-și țină pre piept sub patrachir mâna, cu care nu gesticulează. A ține mânilor în buzunariu e necuvenincios, ăra a le lăsa se spânzure în jos pre lângă trup e semnul lăncețirii și al molatății. Oratorilor timidi și neindemăniteci li se recomănda să-și țină mânilor aședate pre parapet, căci astfelii mai ușor vor face gesturi, când va cere trebuința.

e) Când se gesticulează, mâna de regulă e deschisă, și degetele, întinse în direcțiunea brațului, ceva cam încovoiate. Degetele să nu fie prea strinse lângă olaltă, ci lasate liber, cam așa, cum stau ele de comun, când merge omul lăsând mânilor se atârne libere pre lângă trup. A resfira prea tare degetele nu se cuvine oratorului.

f) Palma se ține întorsă în sus, când oratorul instrueză, mângăe ori compățimesce pre ascultătorii săi. În jos se îndreptă palma la aserțiuni mai momentuose și la propunerea argumentelor mai ponderose; de asemenea și când oratorul voesce să-și manifesteze neșcrederea, aversiunea și disprețul față de ceva. În laturii se mișcă palma, când voesce să arete. că un lucru este absolut imposibil, ori se denegă împlinirea cutării dorințe. Întinderea degetului arătătorii rămânând celelalte încovoiate spre palmă se întâmplă, când oratorul voesce să arete direcțiunea, în care se află ori de unde provine lucrul, despre care grăesce. Se închid celelalte rămânând numai cel arătător deschis și când oratorul reproduce ceva amănțării.

Ca defecte în gesticulațiune se mai consideră:

a) Mișcarea continuă a mânilor în linia orizontală, ca și cum ar voi cineva să înôte; asemenea de încunjurat e și întinderea ori retragerea repentină a brațului, precum și repețirea desă a aceluia-și gest.

b) Nu este cuvenincios a bate cu pumnul în amvon, ca și cum prin aceea ar voi să deé putere argumentelor, ce le aduce; nici a întrerumpe gestul la fie-care cuvint, ca și cum prin acésta ar voi să deé tactul.

c) Nu e frumos ca oratorul (spre a fi intuitivă instrucțiunea) să enumere pre degete lucrurile, ce le aduce înainte, ori probele,

la cari se provocă. E chiar de reprobat a-și face mâna pumn și astfel a gesticula.

d) Să nu bată oratorul în palmi, nici se nu reproducă prin gesturi chiar toate acțiunile persoanelor, despre cari vorbeste, ci numai acelea mișcări se reproduc, cari sunt compatibile cu demnitatea amvonului. Reproduserile persoanelor străine în tota ținuta și mișcarea lor să o lase pentru teatraliști.

Partea II.

Homiletica specială.

§. 84. Speciele cuvîntărilor sacre.

Adevărurile descoperite de Dumnezeu și concređute bisericei sale spre păstrare și predicare sunt nemutabile. ¹⁾ Ceea ce a propus Domnul Christos și ss. apostoli are să se propună prin ministri cuvîntului dumnezeesc până la capetul lumii. Deși adevărurile religioase nu se schimbă, totuși modul, în care se propun pöte să varieze și a și variat în decursul secolilor. Așa altcum aű predicat sântii apostoli și altcum oratorii sacri din secolii primii ai erei creștine, și apröpe în fie-care secol se află ceva special și caracteristic în chipul de a predica. Chiar în zilele nöstre altcum predicăm ascultătorilor din cetățile mari și altcum poporului dela sate; altcum celor introduși în elementele religiunii creștine și altcum se predică de cătră misionarii popörölor barbare din centrul Africei și de pre airea. Modul de a predica se îndröptă după natura singuraticelor doctrine, ce se propun, apoi după capacitatea, cerințele și alte împrejurări, între cari se află ascultătorii. Din acöstă acomodare a bisericei, în ce privesce modul de a propune și de a face fructifer cuvîntul dumnezeesc, se nasc diferite specie de cuvîntări sacre; în tractarea căroră pre lângă principiile și regulele espuse în Homiletica generală, sunt a se observa și anumite reguli particulari, cari se espun în Homiletica specială.

După cuprins saű materia, ce o tractöză cuvîntările sacre, le distingem în cuvîntări dogmatice, morali, liturgice și istorice, la aceste

¹⁾ Mat. 5, 18; Gal. 1, 8 ur.

din urmă adnumerăm și cuvântările panegirice saū de laudă. Érá după forma esternă saū modul de a tracta materia, ce se propune, distingem cuvântările sacre: în conțiuni saū predici proprie zise, în homilii, catechese și parenese.

După distingerea acésta a cuvântărilor sacre și Homiletica specială o dividem în 2 secțiuni; tractând în secțiunea I despre speciile cuvântărilor sacre după cuprins; érá în a II despre speciile cuvântărilor sacre după forma esternă. La acestea vom adauge secțiunea III. despre istoria elocinței sacre.

Secțiunea I.

Speciile cuvântărilor sacre după cuprins.

§. 85. Cuvântările dogmatice.

Cuvântări dogmatice se zic acelea, cari aū de obiect vre-un adevăr saū dogmă de credință. În ele oratorul sacru espune, esplică, probéză și apără dogmele bisericeii așa cât, să deștepte, nutréscă și întărescă în sufletele ascultătorilor credința cea adevărată; despre care s. Chrisostom zice: „Pretutindenea avem lipsă de credință, mama a tot binele, medicina mântuirii, fără de care noi nu putem cuprinde nici o învățătură a lucrurilor mari.“¹⁾

De cuvântările dogmatice se țin și cuvântările despre misterie și cele despre cestiunile controversate.

În cuvântările dogmatice tractarea doctrinei sacre pôte fi directă ori indirectă.

Tractarea se zice directă când doctrina în sine se propune clar precis și cu temeiū, ca ascultătorii să o pótă cunósce, cum se cuvine, și să se pótă convinge nu numai despre adevărătatea, ci și despre originea ei dumnezească, precum și despre sublimitatea și momentuositatea ei cu privire la dobândirea mântuirii nóstre. Spre es. La tractarea dogmei despre învierea corpurilor, se arată, că în ce stă învierea (în unirea sufletului cu corpul, de care s'a separat prin mórte); acésta se probéză cu argumente din auctoritatea divină (Iob 19, 25; Domnul Christos la Ev. Ioan 5, 28, 29; S. Paul 1 Cor. 15, 12 urr.); rațiune (omnipatența și bunătatea lui Dumnezeu); dorința omului de a trăi; reînvierea naturei primăvara etc., din istorie (tradițiunea diverselor popóre etc.)

¹⁾ Hom. XXXIII in Ioan.

Tractarea directă țintese de a dreptul la cunoșcerea cutării dogme, și e de recomandat atunci, când ascultătorii nu cunosc, ori nu cunosc de ajuns cutare doctrină sacră, nici însemnătatea ei pentru viața religioso-morală a creștinilor.

Tractarea se zice indirectă, când doctrina de credință în sine considerată este cunoscută ascultătorilor, și cuvîntarea țintese mai virtos să-i arete frumseța, sublimitatea, consonanța ei perfectă cu atributele dumnezeesci și cu mintea sănătosoă, și în deosebi ca să-i facă evidentă însemnătatea pentru viața practică. Prin această tractare adevărul de credință nu ni se presentă numai în o lumină mai vie, ci de odată se și înrădăcinează mai adânc în sufletul nostru; reverința față de el cresce și prin acesta se promovază nespus de mult religiozitatea poporului. Spre es. doctrina despre existența purgătorului este pentru noi plină de mângăere, dacă vom considera atât sôrtea amicilor nostri repausați, pre cari îi putem ajuta; cât și propria noastră fragilitate, precum și sôrtea, ce ne așteptă după despărțirea sufletului de cătră trup.

Tractarea directă se adresază mai cu sémă la rațiune, érá cea indirectă la voință; oratorul practic combină ambele moduri de tractare, ca se câștigue pentru adevăr și pentru Dumnezeu și mintea și voința ómenilor.

Cu propunerea dogmei împreunăm de comun și aplicări morali corespunđătoare; óri în partea primă considerăm doctrina religioasă din punct de vedere dogmatic, érá în a dóua parte din punct de vedere moral. Prin acesta obținem cuvîntările numite *dogmatice morale*. ¹⁾

O specie a cuvîntărilor dogmatice sunt *cuvîntările sacre despre misterie*. Ele se deosebesc de celelalte cuvîntări dogmatice prin aceea, că aú de obiect un adevăr de credință descoperit de Dumnezeu și propus de s. biserică. care trece preste mintea noastră ómenescă (Misteriul Preasfintei Treimi, al Intromenirii Domnului Christos, al prezenței sale adevărate, reale și substanțiale în S. Eucharistie etc.) saú o întîmplare misterioasă din viața Domnului Christos și a Preacuratei Fecióre Maria (Nascerea Domnului Christos, Botezul, Schimbarea la față, Învierea, Înălțarea, Imaculata concepțiune etc).

¹⁾ Esemple veđi: Popfiu, Predici pentru Dumineci: Dumineca după Botezul Domnului; „Despre legătura încheiată în s. Botez“ Dumineca I în post În Christos mántuirea, Îndemnarea la penitínță.

În timpul nostru materialist, când se trage la îndoelă și se negă tot ce e mai pre sus de priceperea omului și nu cade în cercul său de esperință, e necesar ca de pre amvon să se tracteze ex professo doctrinele catolice despre misterie. Misteriele sunt dără fundamentul credinței și cel mai puternic argument despre originea divină a religiunii noastre. Cuvintările despre misterie deschid câmp larg avîntului oratoric, căci precum se esprima de Boulogne: „În sublima sferă a misterielor s'a văduț plutind tot de una vulturul amvonului.“

Ocasiunile mai potrivite spre a cuvînta despre misterie sunt zilele, în cari le celebrăză sânta biserică.

În fie-care misteriu putem distinge trei momente: a) *momentul istoric*, care zace în espunerea întimplării misterioasă sau a modului, cum ni s'a descoperit misteriu; b) *momentul dogmatic* sau natura misteriuului și însemnătatea lui în economia mântuirii; și c) *momentul etic* sau însemnătatea misteriuului pentru viața morală a poporului. Așa în misteriu Înălțarea Domnuului, momentu istoric îl constituie însa-și înălțarea Domnuului Christos cu propriile puteri; sevârșirea răscumpărării și glorificarea lui Isus e momentu dogmatic; érá detorința creștinilor de a-și îndrepta cugetele și sentimentele spre ceriu, adevărata noastră patrie, constituie momentu etic.

Oratoru sacru în tractarea despre misterie să se mărginescă la probele ce se îndatinéză a le aduce biserică spre ilustrarea și probarea misteriuului respectiv, și să nu se încerce a rumpe acel vël sacru, cu care a voit Dumnezeu să fie acoperite misteriele dinaintea ochilor minții noastre, câtă vreme petrecem în acest trup muritoriu. De comun în prima parte a cuvîntării se espune momentu istoric și dogmatic al misteriuului, érá în a doua momentu etic, cu care se împreună aplicările practice corespundătoare.

Stilu în cuvîntările sacre despre misterie e solemn și avîntat.

Doctrinele sau punctele controversate dintre catolici și acatolici încă forméză obiectu cuvîntărilor dogmatice. Cunoscut este, că în zilele noastre tot felu de principie și doctrine eronate se propagă în mi de forme, în scris și cu graiu viu; érá libertatea religioară e nelimitată. Din aceste cauze oratoru sacru spre a puté converti pre cei rătăciți și împedeca dela defecționare pre credincioși, precum și spre a apăra integritatea doctrinelor catolice, nu odată e silit să tracteze pre amvon și cestiunile controversate

dintre catolici și acatolici, să combată doctrinele eronate și să respingă atacurile îndreptate în contra bisericeii și a dogmelor ei.

Refrângerea pöte îmbrăca caracterul apologetic sau cel polemic după cum adecă oratorul sacru se mărginesce la apărarea doctrinei catolice atăcate de contrarii, ori însuși combate doctrinele false și eronate ale contrariilor. Oratorii creștini, deși când au cerut lipsa, au stat la luptă fățișe cu contrarii, totuși mai mult pre cale apologetică s'au nisuit a împrăstia prejudețele și erorile cu privire la învățătura catolică și a respinge atacurile și calumniile îndreptate asupra bisericeii și a instituțiilor ei. La polemii în tractarea cestiunilor controversate afară de cazul necesității să nu recurgă oratorul sacru; deörece polemiele arare-ori sunt scutite de esacerbări și atacuri pișcătore, cari în loc de a câștiga și împăca pre adversarii mai mult îl ațită și întăresce în rău. E de reprobat datina unor predicatori, cari apröpe în fie-care cuvîntare sacră se dimit la polemii vehemente cu inimiți întipuiți. Ei uită, că amvonul nu e terenul luptelor pasionate, ci e catedra păcii și a iubirii.

Procedura sau metoda de urmat în tractarea punctelor controversate s'a arătat mai sus. (Partea I. § 61).

§. 86. Cuvîntările morale.

Cuvîntări morale numim acelea cuvîntări sacre, cari au de obiect un adevăr sau doctrină a moralului creștin. Atari obiecte ar fi preceptele dumnezeesci și bisericesci, virtuțile, viciile și păcatele, obligațiunile împreunate cu singuraticile condițiuni sau staturii de viață etc. Scopul cuvîntărilor morale este, ca ascultătorii să fie duși acolo, cât nu numai să cunöscă, cum se cuvine, dară să și împlinescă acurat legea Domnului. Spre ajungerea acestui scop oratorul sacru adevărurile religioase nu le va propune numai ca nescari principie de ale eticeii filosofice, ci ca doctrine positive ale religiunii creștine.

Cutare doctrină etică pöte fi considerată sau din punct de vedere *speculativ*, arătând că în ce stă, și în ce nex se află cu alte adevăruri religioase, precum și că respectiva doctrină e dömna de Dumnezeu și coröspunde deplin esigențelor nöstre morale. Procedura acésta o urmăm, mai ales când avem de a aface cu necredincioși și cu de acei ascultători, cari imbibați cu principiile filosofiei ateiste, din principiu negă respective combat doctrina eticeii creștine. Mai de

parte p $\acute{o}$ te fi contemplat $\acute{a}$ doctrina moral $\acute{a}$ din punct de vedere *practic*, ar $\acute{a}$ t $\acute{a}$ nd, c $\acute{a}$ ea ne servește ca norm $\acute{a}$ de via $\acute{t}$ ă și noi suntem datori a ne îndrepta dup $\acute{a}$ ea cugetele, sentimentele respective lucr $\acute{a}$ rilor ori omisiunile n $\acute{o}$ stre în singuraticele casuri concrete. Procedura ac $\acute{e}$ sta o urm $\acute{a}$ m de comun în cuv $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ riile, ce le ținem c $\acute{a}$ tr $\acute{a}$ ascult $\acute{a}$ torii, cari parte petrec în p $\acute{e}$ cate f $\acute{a}$ r $\acute{a}$ a reflecta la starea lor cea de comp $\acute{a}$ tim $\acute{i}$ t; parte, dup $\acute{a}$ ce s $\acute{a}$ u ridicat din statul p $\acute{e}$ c $\acute{a}$ tu $\acute{l}$ ui, sunt debili și nu simt în sine destul $\acute{a}$ for $\acute{t}$ ă spre a contrasta am $\acute{a}$ -girilor spre p $\acute{e}$ c $\acute{a}$ t. În fine c $\acute{a}$ nd avem de a aface cu creștinii devoți, cari voesc serios a se av $\acute{e}$ nta la un grad mai înalt de perfecțiune moral $\acute{a}$, consider $\acute{a}$ m doctrina din punct de vedere *aschetic*, ca mijloc special de a obț $\acute{i}$ ne $\acute{a}$ aceea perfecțiune.

Preste tot e mai consult a ne lua de obiect principal al pređiceii morale un precept ori virtute, și în leg $\acute{a}$ tur $\acute{a}$ a combate p $\acute{e}$ -catele și vițiele opuse. Pre calea ac $\acute{e}$ sta înv $\acute{e}$ ț $\acute{a}$ m pre credincioși s $\acute{a}$ cun $\acute{o}$ s $\acute{c}$ ă binele esact, $\acute{e}$ r $\acute{a}$ r $\acute{e}$ ul întru at $\acute{a}$ ta, întru c $\acute{a}$ t e de lips $\acute{a}$ spre a se feri de el.

Ce privesce tractarea oratoric $\acute{a}$, înainte de t $\acute{o}$ te precis $\acute{a}$ m doctrina moral $\acute{a}$ ar $\acute{a}$ t $\acute{a}$ nd, c $\acute{a}$ în ce st $\acute{a}$, și ac $\acute{e}$ sta o facem pentru ca ascult $\acute{a}$ torii s $\acute{a}$ fie în curat cu adev $\acute{e}$ rul, despre care vorbim și s $\acute{a}$ nu confunde lucrurile; cum ar fi spre es. liberalitatea cu prodigalitatea, cruțarea cu avariția, dreptatea cu echitatea etc. F $\acute{a}$ r $\acute{a}$ a insista mult asupra ac $\acute{e$ stei părți mai mult teoretice s $\acute{a}$ u dogmatice a cuv $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ rii trecem la partea practic $\acute{a}$ și cu probe evidenți sc $\acute{o}$ se din s. Scriptur $\acute{a}$ și Tradițiune, precum și din esperință ar $\acute{a}$ t $\acute{a}$ m, c $\acute{a}$ în doctrina moral $\acute{a}$, ce ni se propune, trebuie s $\acute{a}$ recun $\acute{o}$ s $\acute{c}$ em voia lui Dumnezeu, carele ne dem $\acute{a}$ nd $\acute{a}$ ori opresce, ne permite ori sf $\acute{a}$ -tuesce ceva ca mijloc de a ne sanctifica viața și a ne m $\acute{a}$ ntui. Motivele principale spre a îndupleca pre ascult $\acute{a}$ tori la primirea doctrinei și la conformarea vieței dup $\acute{a}$ preceptele ei, le sc $\acute{o}$ tem $\acute{e}$ r $\acute{a}$ -și din auctoritatea divin $\acute{a}$; pre lâng $\acute{a}$ aceea aducem și motive naturali, cum ar fi urm $\acute{a}$ rilor bune ale ascult $\acute{a}$ rii, respective urm $\acute{a}$ -rile triste ale nesubordinațiunii față de cele ce ni se dem $\acute{a}$ nd $\acute{a}$ ori opresc; aceste urm $\acute{a}$ ri s $\acute{a}$ le ilustr $\acute{a}$ m cu exemple cor $\acute{e}$ spond $\acute{e}$ to $\acute{r}$ e din istoria sacr $\acute{a}$ și profan $\acute{a}$, precum și din esperința ascult $\acute{a}$ torilor. ¹⁾

În aplic $\acute{a}$ riile practice nici pre un moment s $\acute{a}$ nu perdem din vedere statul moral și împrejur $\acute{a}$ riile, între cari petrec ascult $\acute{a}$ torii. ²⁾

¹⁾ cfr. P. I. § 42. ²⁾ cfr. P. I. § 63.

Observăm, că în esplicarea și aplicarea doctrinei morale oratorul sacru să evite cele două extreme: laxismul și rigorismul. Prin laxism păcătosul se lasă neconturbat în letargia păcatului, și dacă oratorul sacru nu-l face atent și nu-l provacă cu insistență, el continuă a se cufunda în abisul peririi. Rigorismul din contră face pre ómeii scrupuloși și-i împinge spre descurajare și desperare; ei consciu de propria fragilitate, reflectând la rigórea legii creștine propuse de oratorul sacru, își forméză convingerea, că preceptele divine și virtuțile creștinesci sunt mai pre sus de puterile omenesci, și așa înzădar s'ar și încerca să le împliněscă acurat. Decí și aci să purcedem cu precauțiune și moderațiune. ¹⁾

Ca speciú ale cuvintărilor morali amintim cuvintările dogenitóre și cele consolátore.

I. *Cuvintări dogenitóre* se zic acele cuvintări morali, în cari ascultătorii se muștră și dogenesc părințesce din cauza vieței lor necreștinesci. Oratorul sacru avěnd în vedere chiemarea sa, ca nici unul se nu piară din cei concreduți grigiú lui părințesci ²⁾ precum și mandatul apostolic: „muștră, cěrtă, înděmnă cu tótă răbdarea și învățatura“ ³⁾ e detoriú a ținé atari cuvintări de câte ori graséză în parochia sa viție, cari ar duce la demoralizarea comunei întregi, ori e pericol de a se introduce și lăți în parochie datini rele și stricăcióse din punct de vedere al moralității publice. Scopul acestor cuvintări este ca pre cei dedați la cutare vițiu să-i readucă la calea adevěrului, érá pre cei inocenți să-i preserve de infectare și de cădere. Obiectul acestor cuvintări sunt numai vițiile și păcatele publice ori de tot lățite în cutare parochie; căci păcatele oculte și vițiile, cari nu sunt generalizate se combată în instrucțiunea privată, admoniendu-se cei culpabili.

Admonițiunile și dogenele preste tot displac, pentru aceea oratorul numai atunci să țină cuvintări dogenitóre, când vițiu, ce-l combate, e vedit, și admonițiunea se presentă ca deplin îndreptătită și necesară. Și în atari casuri se cercăm momentul oportun, când poporul este dispus a primi cu inima înfrântă și umilită și admonițiuni și muștrări mai aspre; căci la din contră în loc de a-i îndrepta, mai

¹⁾ Exemple veđi, Popfiu, Predici pentru Dumineci. Predicele pre: Dumineca lăsatului de brânză; Despre folósele și sântirea postului; pre Dumineca lăsatului de carne „Să iertăm dușmanilor nostri; Dumineca a V după Rusalie: Cum trebne să se asculte cuvintul lui Dumnezeu,“ și altele. ²⁾ Ioan 17, 12;

³⁾ 2 Tim. 4, 4.

mult i întărităm și întărim în rău. Fiind că chiar nici cei mai depravați ómenii nu voesc să se recunoscă pre sine de atari, oratorul sacru să purcédă cu mare precauțiune și să nu provóce fără causă susceptibilitatea niménuí. Să combată vițiul, érá persóna să o cruce; pécătoșii prin instrucțiune corespundétóre trebue duși acolo, cât înși-și să recunoscă, că oratorul sacru numai binele și îndreptarea lor o doresce.

În *introducere* oratorul își exprimă părerea de rău și îngri-girea, ce-l cuprinde vedénd, cum progreséză cangrena immoralității în parochie, care împrejurare îl sílesce ca să-i dogenescă. În *pro-positiune* numesce vițiul, care domnesce în parochie, și pre care îl combate; în *partițiune* indică punctele de vedere, din cari consideră uríțiunea și réutatea respectivului vițiu orí datine rele.

În *pertractare* depinge în colorí vii uríțiunea și punibilitatea vițului, arată urmările cele triste ale lui, nu numai în general ci și în particulariú pentru ascultători și pentru poporul din aceea parochie; anume, că diferitele nefericiri și calamități, ce se descarcă asupra parochiei, sunt a se considera ca tot atâtea pedepse dumnezeesci pentru fărădelegile poporului. Acésta o ilustréză cu esemple din istoria sacră (diluviul pre timpul lui Noe; pedépsa Sodomei și a Gomorei) și din esperința ascultătorilor. Apoi revócă în mintea ascultătorilor doctrina catolică opusă vițului respectiv, in-sistând pentru îmbrățișarea acesteia și încheie deșteptând în pécătoși durere pentru purtarea lor din trecut și propusul firm de a-și îndrepta viața. Ca propusul să fie eficace oratorul nu va în-trelása de a espune și mijlócele de îndreptare arátând, că Dumnezeuú pururea e gata a-í ajuta cu darul seú și a reprimi, pre cei ce voesc a se pocăi și a se reíntórce.

Tonul, în care se ține admonițiunea, să fie consciú, energie și bărbătesc, din care ínse totuși să transpire compătimire față de pécătos și dorința ferbinte de a-l vedé îndreptat. ¹⁾

II. *Predici consolátóre* se zic acelea, cari se țin, când o nefericire mare a ajuns întrégă comuna, orí o parte mai ínsemnată a ei. Preotul ca părinte sufletesc e detoriú a le adresa credincioșilor cuvinte de mângăere, a le alina durerea sufletului și a-í întări. Scopul principal al acestor conțiuní e așa dară mângăerea saú consolarea; Acésta ínse are de temeíu instruirea religióasă, care singură

¹⁾ Esemple din S. Ioan Chrisostom v. mai sus p. 135 și 231—3.

este în stare a ne face să cunoşcem, şi apreţiem, cum se cuvine, valoarea şi nesiguranţa bunurilor temporale şi să ne punem totă încrederea în Providenţa divină, fără permisiunea căreia nimic nu se întâmplă în lume.

În *esordiū* oratorul îşi dă silinţa de a captiva bunăvoinţa şi încrederea ascultătorilor, apreţiindu-le durerea şi compătîmîndu-î. În *pertractare* se arată, că relele suferite sunt în adevăr mari, dară ele au venit cu permisiunea lui Dumnezeu, care toate le poate întorce spre binele aleşilor săi. ¹⁾ Dumnezeu, cum ne învaţă s. Scriptură, pre cari îi iubesc, îi certy, ²⁾ ca să le dea ocasiune de a se întări în virtute. Aici aduce exemple de paciinţă, spre es. pre Iob, Avram, Domnul nostru Isus Christos etc. Mai de parte se espun mijlócele, prin cari réul s'ar puté repara, orî face mai puţin simţit. În *fine* îndemnă pre credincioşii la rugăciune şi încunjurarea păcatelor, ca să se facă prin acésta vrednici de misericordia divină. Propunerea să fie pëtrunđetóre, cât ascultătorii să vadă, că oratorul simte durerea lor. ³⁾

§. 87. Cuvîntările liturgice.

Liturgice numim cuvîntările sacre, cari au de obiect acte de ale cultului divin sau liturgia.

La liturgie se reduc toate formele esterne prescrise la celebrarea cultului divin, cum sunt rugăciunile, acţiunilii sacre, diversele ceremonii împreunate cu servirea santei liturgie şi administrarea santeilor sacrameinte şi sacramentale, mai departe dispoziţiunile cu privire la timpurile şi locurile sacre, precum şi multe datini pii, prin cari se promovéza devoţiunea credincioşilor. Scopul acestor cuvîntări este, ca credincioşii să cunoască şi înţelégă acţiunile liturgice şi astfeliū asistenţa lor la celebrarea cultului divin să fie activă şi cu fruct, érá nu numai pasivă şi mecanică.

Ce privesce propunerea temelor liturgice, în *esordiū* aréttăm motivul, ce ne-a îndemnat la alegerea temeii liturgice orî intenţiunea, de care suntem conduşi în tractarea acesteii teme, indicând şi punctele, din cari o vom considera.

În *pertractare* aréttăm, cum se îndeplinesce respective cum trebuie să îndeplinim acţiunea orî forma liturgică luată ca temă a cu-

¹⁾ Rom. 8, 28. ²⁾ Pil. 3, 12, Evr. 12, 5—11. ³⁾ cfr. P. I. §. 38, n. 3. lit. a.

vîntării. Apoi îi espunem originea saŭ instituirea; anume cã e înstituitã de Domnul Christos, orî se derivã dela ss. Apostoli, saŭ s'a instituit de cãtrã bisericã mai târziu (anume când, unde, din ce incident și cu ce intențiune). Fiind cã liturgia preste tot nu conține altceva de cãt espresiunea plasticã a credinței și simbolisarea modului de viață creștinesc, pentru aceea cu espunerea actului liturgic împreunãm învătăuri corăspundătoare dogmatice și morale.

În tractare putem purcede pre cale analiticã orî sinteticã. După metodul analitic espunem și esplicãm pre rënd ceremoniele și prescisele împreunate cu funcțiunea sacrã respective cu materia, ce formezã obiectul cuvîntării. Cu acéstã espunere și esplicare împreunãm aplicãri practice corăspundătoare, spunënd credincioșilor, cã ce adevăruri religioase le reamintesc și spre ce îi îndemnã acele prescise și ceremonii. Așa spre es. voidnd a vorbi despre ritul sântului Botez, vom permite, cã el are de idee fundamentalã ridicarea omului din statul pecatului la statul de fiu al lui Dumnezeu, saŭ scóterea omului din împărăția întunerecului și întroducerea lui în împărăția luminei și a grației. Acest adevër se însemnã și ni face evident prin rugăciunile și ceremoniile sacre dela botez; cari rugăciuni și ceremonii ne îndemnã sã ducem o viață creștinescã și plăcutã lui Dumnezeu.

Dupã metodul sintetic materia liturgicã se reduce la anumite puncte, cari se desvóltã și tractezã ca tot atâtea părți ale cuvîntării. Spre esemplu vorbind despre legătura făcutã cu Dumnezeu în s. Botez, o reducem la juruința noastră de a ne lãpada de diavolul și lucrurile lui și de a servi singur lui Dumnezeu. Oratorul aratã cum ne aduc aminte de acéstã juruință ceremoniile și rugăciunile prescise la administrarea Botezului. De odatã se fac și aplicãri practice corăspundătoare.

Ocașuni spre a ținé cuvîntãri liturgice se ofer mai ales când se administrã sacramentele și sacramentalele cu mare solemnitate; precum și când serbezã bisericã amintirea instituirii cutãruî act liturgic.

Stilul, în care se țin cuvîntãrile liturgice, de regulã e simplu, erã tonul familiar ca și în instruirî.

§. 88. Cuvîntãrile istorice.

Sub numirea de cuvîntãri istorice înțelegem acele cuvîntãri sacre, cari aŭ de obiect un fapt orî întimplare din istoria revelațiunii divine orî din istoria bisericescã creștinã. Scopul acestor cuvîntãri este de a face cunoscutã ascultãtorilor originea, propa-

garea și eficacia credinței, statul moral al poporului creștin, remunerațiunea virtuților creștinesci, și efectele triste ale păcatului; mai departe desvoltarea instituțiilor bisericesci, sôrtea bisericei în diferite epoce și în diferite ținuturi, precum și viața acelor persóne, cari prin activitatea și virtuțile lor au contribuit în deosebi la promovarea gloriei divine și a mântuirii sufletelor. În cuvântările istorice adevărurile de credință și morală ni se presentă în o formă concretă și óre-cum incorporate în cutare fapt orî întimplare; prin acésta ele sunt mai ușor de priceput și ascultate cu un interes mai viu.

Ce privesce pertractarea materiei istorice, saũ se espune întrégã istoria (spre es. Botezarea Domnului Christos dela Ioan), apoi se aratã însemnãtatea ei din punct de vedere dogmatic și respective etic, saũ — ca și la homilie — se tractezã pre rînd singuraticele momente principali ale faptului istoric, făcëndu-se la fie-care aplicãrile corëspundëtóre (spre es. Saul ca persecutor, minunea schimbãrii lui, zelul lui ca apostol).

Une-orî cestiunile istorice nu se tractezã ca temã saũ obiect principal al cuvîntãrii sacre, ci numai ca mijlóce de a proba, și respective a ilustra și îndupleca în tractarea doctrinelor dogmatice orî morali, cu cari sunt în óre-care legãturã. Așa spre es. voind a cuvînta despre divinitatea religiunii creștine, putem aduce și desvolta ca probe propagarea repede a creștinismului, persecuțiunile, la cari au fost espusi creștinii în primii trei secolii, constanța și tãria martirilor etc.

Stilul în cuvîntãrile istorice e simplu, darã de odatã și plin de viață și demnitate, cãt nu numai sã învețe pre credincioși a cunosce faptele istorisite, ci tot de odatã sã se însufletescã pentru faptele, ce se propun ca vrednice de imitat și sã se înfióre de faptele rele.

La cuvîntãrile istorice aparțin dupã cuprins și cuvîntãrile panegirice saũ de laudã.

§. 89. Cuvîntãrile de laudã saũ panegirice.

Cuvîntãri de laudã saũ panegirice numiaũ cei vechi vorbiri, cari se țineaũ în adunãrile poporali (*πασ ἀγείρω* = a se aduna mulțime, și de aici *πανηγυρικὸς λόγος*) spre a glorifica faptele bărbaților distinși propunëndu-le, ca modele demne de

imitat. Așa Plato a ținut panegiricul lui Isocrate în trei dialoguri; Cicero glorifică pre Marcell, Pliniu junior pre împăratul Traian. Oratorii păgâni laudau mai ales virtuțile civice.

În elocința sacră panegirice numim acele cuvântări sacre, cari au de obiect viața și virtuțile sântilor și ale bărbaților mari ai bisericei, cari virtuți ni se propun ca modele de imitat. Scopul cuvântărilor sacre panegirice este acela, care îl țintesc biserica prin cultul sântilor, anume: ca să se preamărească Dumnezeu întru sântii săi, poporul să se îndemne la onórea sântilor și chemarea lor în ajutoriú și în urmă să se înduplece ascultătorii, ca să imiteze virtuțile sântilor.

De aci rezultă, că materia acestor cuvântări o forméză viața sântilor și virtuțile lor escelente, minunile îndeplinite de Dumnezeu la întrepunerea sântului întru glorificarea căruia se ține cuvântarea; mai de parte venerarea icónelor și a reliquiilor sacre, dogma despre comuniunea sântilor și tóte acelea virtuți, în cari au escelat un sânt sau altul.

Cuvântările în onórea sântilor sunt de mare moment, pentru că în viețile sântului, ni se presentă óre-cum evangelia pusă în pracsă. Viața sântilor e cea mai viuă și incontestabilă dovadă, că observarea preceptelor divine și deprinderea virtuților creștinesci este posibilă și chiar ușoră. Apoi esemplele de pietate și virtute, ce strălucesc în viețile sântilor, ne mișcă la viață virtuosă mai mult de cât cele mai agere resonamente abstracte despre necesitatea și frumseța virtuții. De aici detorința oratorului sacru este, ca să facă cunoscută credincioșilor viața sântilor, mai virtos a acelor, cari au și sərbători ori li se dá cult deosebit în ținutul respectiv.

La întrebarea, cum să se țină cuvântările sacre panegirice răspundem, că aici póte fi vorbă numai despre forma sau metodelul de a purcede în laudele sântilor, care formă e duplă: istorică și morală.

Forma istorică e cea mai simplă mai naturală și mai vechie, ea a fost în us și la anticitatea creștină și constă în descrierea întregii vieți a sântului, împărțindu-o după diferitele ei vrêste sau epoce. Pondul principal se pune aici pre aceea, ca credincioșii să cunoscă bine viața sântului și în deosebii trăsăturile mai principalii ori mai caracteristice și mai edificătore din ea; considerațiunile morale, cari se fac la espunerea faptelor

virtuóse, se presentă numai ca ceva accidental în predică, tot așa și deducțiunile dela finea singuraticelor părți ale discursului.

Se urmăzează cu succes metoda aceasta, când viața sântului e abundantă în date și trăsături mărețe și de mare importanță, precum și atunci, când credincioșii nu cunosc viața sântului, în onoarea cărui se ține panegiricul. Un mare părtinitoriu al forme istorice e Fénelon, care scrie: „Cel mai bun mijloc, de a lăuda pre cutare sânt, constă în enararea faptelor lui celor bune. Adese-ori credincioșii se departă fără de a cunoște viața sântului, despre care au ascultat vorbindu-se o oră întrégă. Din contră ar trebui să se espună întreg caracterul sântului, să se arete, cum a fost în diferitele perióde ale etății sale, între diverse împrejurări și între cele mai importante relațiuni, între cari a ajuns. Eú nu aș nara simplu viața lui, ci aș face o espunere a întâmplărilor principale din ea. Acéstă espunere însă ar avé să fie scurtă, concisă, vie și patetică; fie-care cuvânt să inspire ascultătorului un concept înalt despre sânt și să servescă spre mântuirea lui. Afară de aceea aș adauge considerațiuni morali, cari le-aș socoti de mai acomodate.“¹⁾ Așa despre s. Ioan Botezătoriu se aduce: „Mărturisirea sântului Ioan despre Isus (Partea I) și mărturisirea lui Isus despre Ioan (Partea II).“ sau Despre s. Niculae am puté zice, că: „a fost o minune de pietate în tinerețe (Partea I), o minune de charitate în viața sa de mai târziu (Partea II) și o minune de credință cătră capetul vieții sale. (Partea III).“

Forma morală sau *didactică* e mai sistematică, ea e practicată în panegiricile marilor oratori francesi Bossuet și Bourdaloue, și constă în aceea, că ia de temă o doctrină de credință sau morală, ori o virtute, în care a escelat cutare sânt, și apoi tema luată se ilustrează și probéază cu date împrumutate din viața sântului respectiv. Pondul principal se pune aici pre doctrina morală, față de care voesce oratorul să escite în credincioși admirațiune și resoluțiunea de a urma și ei în viață imitând pre sântul, din viața cărui se produc esemplele de virtute. Decí lauda sântului servește ca mijloc spre confirmarea doctrinei morale.

Avantagiile acestui metod sunt, că mai ușor se póte realiza unitatea planului în cuvîntare avënd să se reducă tóte la o singură propoziție, ca și în alte predicí; după acest metod de o parte se aduc înainte

¹⁾ Dial 3. sur l'eloqu.

faptele, cari sunt necesari spre al cunosce cum se cuvine pre sânt, de odată inse tôte aceste fapte se combină în un complex de argumente, cari asigură triumful adevărului moral.¹⁾ De unde după forma acésta, și dacă nu se pôte cunosce tótă viața cutărui sânt, totuși i se aduc înainte virtutea orî virtuțile principale, cari îl caracteriséză, și din cari ușor se cunosce spiritul lui, modul lui de judecare și lucrare.

Procedura morală se recomandă atunci, când oratorul are să țină vorbirii despre acela-și sânt în mai mulți ani consecutivi, orî când în viața sântului nu află, orî nu cunosce de remarcat vre-o trăsătură orî faptă deosebită.

Când din viața sântului are oratorul puține date, orî îi este necunoscută, își alege de temă o virtute comună sântilor, cum ar fi zelul de a promova mărirea lui Dumnezeu, detorința de a onora pre sânti și a-i chema în ajutoriū, martiriul etc.

La cuvintările panegirice în onórea Preacuratei Vergure Maria, fiind ea cel mai strălucit model de virtute, pre care trebuie să ne silim al imita, încă purcedem după forma morală; anume saū considerăm demnitatea înaltă și prerogativele înalte, de cari se bucură Preacurata Fecióră în economia mântuirii, cari prerogative i s'au dat prin un dar special dela Dumnezeu, care a predestinat'o de mamă a Fiului sēū; de aici se esplică immaculata concepțiune, de aici scutirea de ori ce păcat și plenitudinea grației, de aici gloria, de care se bucură în ceriū și puterea cea mare de mijlocitóre la Dumnezeu în tôte lipsele nóstre sufletesci și trupesci; saū considerăm virtuțile

¹⁾ Brettoneau eruditul editor al opurilor lui Bourdaloue scrie în prvința metodului moral: „În loc de a cuprinde tôte virtuțile și întrégă viața unui sânt, se ocupă P. Bourdaloue cu trăsătura caracteristică, care-l distinge; căci chiar așa precum la păcătoși predominéză viție, cari sunt isvóruł celor alalte, și la sânti se află asemenea virtuți predominante, la cari aū de a se referi tôte considerațiunile spiritului lor și tôte sentimentele inimei lor. Dacă se presentă fie-care sânt sub aceste puncte de vedere, se arată óre-cum în adevărata lui figură. A ceea-și unitate domnesce în partea morală. Scoténd din fiecare acțiune a sântului o învățatură morală, în adevér află spiritul pururea ceva noū; dar în defínitiv acéste sunt numai luminī, cari dispar în acela-și moment, în care s'au aprins. Părintele Bourdaloue se ține numai de un singur punct moral, cu care incheie orî cuvintarea întrégă, orî fiecare parte a ei, și pre când prepară o conclusiune finală asupra lui, își deschide un câmp larg de a instrua pre ascultători prin o probare fundată și de a provoca emoțiune prin mișcări patetice.“

escelenți ale Preacuratei Vergure, cum este umilința, obediința, iubirea mării casei Domnului, modestia, abnegațiunea dovedită sub crucea dumnezeescului ei Fiū etc. În cât la serbările Preacuratei Feciore s'ar celebra un misteriu, ca la Bunavestire, se observă cele espuse mai sus la predicele despre misterie.

Când ar fi să se cuprindă în acea-și cuvintare *laudele mai multor* sânti atunci cercăm virtutea, care o au comună și pentru care îi serbeză biserica de odată, spre es. la Trei ierarchi: zelul, cu care au apërat credința ortodocsă în contra eresielor; sau și dacă tractăm virtuțile caracteristice ale fie-cărui, le considerăm din un punct de vedere comun. Hunolt — arată: 1. că penitența sântului Petru rușineză pre mulți pëcătoși, 2. charitatea sântului Paul rușineză pre mulți drepti. În fine se pöte tracta ca de sine viața fie-cărui după metodu homilielor sintetice.

În elaborarea cuvintărilor panegirice ca și la ori care discurs se fim cu luare aminte, ca să domnescă unitatea; töte părțile să constitue un singur întreg țintind töte spre acela-și scop, adecă edificarea morală a credincioșilor prin lauda sântului. În specie:

Textul să esprime, în cât e cu putință în formă pregnantă, vre-o trăsătură ori virtute caracteristică a sântului. Mai cu succes se folosesc texturile, cari în sens acomodat esprimă caracterul personal al sântului. Texturi potrivite pentru cuvintările panegirice aflăm mai ales în cărțile sapiențiali ale Vechiului Testament, dară și în Evangelie; așa în pericopa evangheliei dela sërbatórea sântului Nicolaū aflăm cuvintele: „Fericiti sunt cei îndurători, că aceia îndurare vor afla“, aceste cuvinte förte potrivit caracteriséză pre s. Niculae, care s'a distins prin virtutea îndurării.

Esordiul se pöte desvolta sau prin esplicarea textului, sau se pöte împrumuta dela împrejurări espunënd, adecă în liniamente generale, că în ce timpuri favorabile ori nefavorabile a trăit și lucrat sântul, pre care îl lăudăm.

Propozițiunea și partițiunea să fie concepiată în termini aleși, cât să deștepte atențiunea și interesul ascultătorilor.

În *pertractare* se espun faptele și virtuțile sântului în o lumină viuă și în o formă interesantă așa, cât să deșteptăm în ascultători admirațiune față de ele. Spre scopul acesta arëtăm și împrejurările, între cari a trăit și lucrat cutare sânt, apoi bunurile naturali și ale fortunei, de cari s'a bucurat, cum sunt sănătatea, talentul deosebit, temperamentul blând, originea nobilă ori umilă, sciința, averea,

poziția socială etc.; ce a ajutat activitatea lui și progresul în perfecțiunea creștină și ce le-a împedecat; de ce mijloce a dispus și cum a făcut us de ele spre a delătura pedecile, ce i-au stat în cale și spre a deprinde faptele, cari storc azi lauda și admirațiunea noastră? Cum aș apretiat contemporanii acelea fapte și virtuți și ce influință au avut ele asupra acestora? De ce onóre s'a bucurat sântul înaintea ómenilor, până ce a fost în viață, între ce împrejurări a murit, ce cult i s'a dat după mórte și ce grații și ajutore estra-ordinarie s'aú dobîndit dela Dumnezeu prin intercesiunea respectivului sânt? Rspunsul favorabil la aceste întrebări deșteptă în ascultători venerațiune și încredere față de sânt și iubire și propensiune față de virtuțile, în cari a escelat sântul.

Espunerea în cuvîntările panegirice, trebuie să fie caracteristică, anume nu e necesar și nici nu se pot espune tóte virtuțile, ci numai acelea virtuți și cualități, prin cari s'a dîstins sântul. orî îi sunt caracteristice și în anumită măsură imprimă timbrul lor în tóte lucrările lui; din acestea se esplică apoi ușor spiritul, de care a fost condus el în viața și activitatea sa. Alte fapte se pot omite cu totul orî se amintesc cu câteva cuvînte, pentru ca să nu se întreprumpă firul istoric.

Mai mult să insiste oratorul sacru asupra faptelor și virtuților, cari se potrivesc la viața ascultătorilor, și cari, dacă ar voi, le-ar pute să le deprindă și ei. Să scótă oratorul la ivelă mai mult ce e de imitat, de cât ce e de admirat; și rătécesc aceia, cari cércă virtutea numai în ce e strălucit și estra-ordinar, și din viața sântilor relevéză numai ce pórtă timbrul minunii, ceea ce în adevér admiră credincioșii, dară nici prin minte nu le trece să și imíteze; căci bine să ne însemnăm, virtutea adevărată chiar așa are preț și merită lauda în lucrările, ce ni se par comune și de tóte zilele, ca și în cele, pre cari le considerăm de mari și estra-ordinari. Când lăudăm faptele bune și virtuțile unui sânt să nu uităm a accentua, că la îndeplinirea acelora aú contribuit ca factor principal grația divină, cu care sântul a cooperat cu fidelitate. De asemenea să legăm de espunere și considerațiuni și reflexiuni dogmatice și morale, să facem deducțiuni practice coréspundétóre conținutului celor espuse și scopului cuvîntării; că numai așa va fi cu fruct propunerea.

În fine observăm, că tot ce aduce oratorul sacru cu privire la viața sântului, să fie scos din isvóre demne de credință, cum e

s. Scriptură, Tradițiunea, cărțile rituali, cari conțin servițiul divin al sântului respectiv (Mineiū), precum și din viețile sântilor scrise de bărbați pii și erudiți, etc. Laude esagerate minuni necomprobate și cu un cuvânt tot ce e neadeverit, dubiu sau incert numai strică în cuvîntare și descrediteză pre orator.

Elocuțiunea în cuvîntările panegirice poftesce un avînt oratoric, espuneri plastice, amplificări patetice, depingeri vii și variate prin figurile oratorice și preste tot ceea ce numim dramatic în stil. Dela sine se înțelege, că nu în vorbirea întrégă are să domnescă aceea-și splendóre, ci precum în un tablou bine executat variază armonic umbra cu lumina, așa și în discurs faptele mărețe se espun în colorii vii, pre când alte lucruri în stil mai simplu.

Acțiunea în general are să fie însuflețită și solemnă, și să correspundă cuprinsului cuvîntării și dispozițiunii sêrbătorești a ascultătorilor.

§. 90. Cuvîntările funebrale.

O specie a cuvîntărilor panegirice sunt și cuvîntările numite funebrale. Ele se țin la mórtea persónelor ilustre sau prin poziția, ce au ocupat-o în societate, sau prin calitățile lor escelenți. Scopul acestor cuvîntări este a lăuda adevêratele virtuți și merite ale defunctului, presentându-le ca model de imitat, și prin acesta de odată a ne manifesta pietatea și recunoscînța față de el.

Atari cuvîntări erau în us la popórele antice, anume la Egipteni, Greci și Romani. Ca părinte al cuvîntărilor întru lauda mortilor la creștini se considera s. Gregoriu Nazianzenul, care a ținut trei vorbiri pline de afecte, anume: la mórtea fratelui său Cesariu, a surorii sale Gorgonia și a tatălui Gregoriu. El consideră mai mult virtuțile domestice ale persónelor respective. S. Ambrosiu a dat cuvîntărilor funebrale un nou caracter punêndu-se pre terenul istoric, și arê-tând influința defunctului asupra raporturilor vieței publice din timpul său, glorificându-l prin acesta; așa face în panegiricul împêratului Teodosiu Marele. Bossuet a schimbat caracterul cuvîntărilor funebrale, luând de basă la cuvîntare o doctrină religiósă dogmatică sau morală, în jurul căreia, ca și în jurul unui punct central se grupéză espunerea vieței și a faptelor eroului; prin ce în discurs domnesce unitate și dogma orîi moralul se presentă óre-cum concretisate. Acéstă formă (didactică) e de recomandat, când în viața persónei ilustră prin poziția sa, afi puține fapte mărețe, orî virtuți escelente. (Bossuet în discursul funebral al ducesei de Orleans: „Mórtea principesei defuncte arată, că adevêrata mărime și demnitate a omului

1. nu stă în bunurile pămîntesci, orî cari ar fi ele, 2. ci numai în ordul grației.“)

Oratorul spre a puté vorbi cu succes trebuie să studieze cu deamănuntul viața persónei ilustre. Anume să-î cunóscă originea nobilă orî umilă, patria, împrejurările, între cari s'a născut și a crescut, oraculele saũ semnele, cari i-au prevestit mărirea de mai târziu, pregătirea pentru cariera publică, episoade caracteristice din pruncie, juneță și vréstă matură respective din variele període ale carierei sale, talentul, bunurile fortunei, caracterul moral, temperamentul, principiile și energia, cu care a lucrat pentru validitatea lor; mai de parte motivele, de cari a fost îndemnat (binele public, iubirea față de miserî etc.), împrejurările favorabile și respective nefavorabile, între cari a trăit și lucrat; greutățile, ce a întâmpinat în realisarea planurilor, mijlócele, cari i-au stat la dispoziție și de cari s'a folosit etc.

Întroducerea la cuvîntările acestea de comun o dictéază împrejurările triste, între cari se ține discursul, accentuându-se pierderea neașteptată, mare și irreparabilă, ce o sufere biserica, statul orî cutare societate prin adormirea în Domnul a persónei ilustre, consternarea adâncă și generală, ce a produs fama despre mórtea ei etc. În *pertractare* să urmeze procedura indigitată la cuvîntările panegirice. Observăm, că și aici adevărul e mai pre sus de tóte. Decî oratorul nu póte trece cu tăcerea chiar nici greșelile și defectele de notorietate publică ale persónei ilustre, dară descoperirea lor să o facă scurt și ca și în treacăt, de multe orî este de ajuns o alusiune fină referitoare la ele. Dacă eroul a lucrat cu intențiuni bune, să releveze acéstă împrejurare; decumva și-a retractat erórea, orî reparat greșala publice, acésta nu-î derógă, ci îi servește chiar spre laudă și póte avé influința bună asupra ascultătorilor; și s. Petru a pécătuit, dară curênd și-a plâns pécatul cu amar. În cuvîntările funebrale preste tot are să se dée espresiune durerii și întristării, de cari sunt predomniți ascultătorii, dară de odată să deștepte în aceștia și speranța mângăitoare, că defunctul împlinindu-și chemarea sa cu onóre și plinindu-și cursul cu credință, își va primi meritata rêsplată dela Bunul Dumnezeu; și acela, care le-a fost în viață model de virtute, le este după mórte patron în ceriũ. Stilul și în cuvîntările funebrale e patetic și solemn, érá propunerea vie și plină de însuflețire.

În fine observăm, că cuvântările funebrele se țin numai la mórtea persónelor distinse, cari prin virtuțile lor escelenți, și prin activitatea lor au influință decisivă asupra prosperării bisericei, statului ori asupra cutărei societăți mai însemnate.

De cuvântările funebrale în sens strins se deosebesc predicile îndatinate la înmormintare, despre cari vom vorbi mai târziu.

Secțiunea II.

Speciele cuvântărilor sacre după forma lor.

§. 91. **Conțiunile sau predicile propriu zise.**

Conțiune sau predică în sens larg se zice ori ce cuvintare sacră. În sens mai strins inse sub conțiune sau predică înțelegem aceea cuvintare sacră, care are de obiect un singur adevăr sau doctrină religioasă, pre care esprimându-o în o sentență (Proposițiune), o desvôltăm după toate regulele elocinței. Predica e forma cea mai perfectă, a cuvântărilor sacre, în ea domnesce unitatea și tot, ce se aduce înainte, se subordinează obiectului principal, care numai unul pôte fi, servind spre ilustrarea, probarea, amplificarea și valorarea lui față de ascultători. Oratorul sacru având să se ocupe în predica de un singur obiect, îl pôte considera și tracta mai bine, și mai precis din toate acele puncte de vedere, din cari o poftesce acesta instruarea și persuadarea ascultătorilor săi.

Forma acesta a cuvântărilor sacre s'a desvôltat din homilie, anume în loc de a se tracta în o singură cuvintare sacră toate adevărurile cuprinse în o pericopă din s. Scriptură, s'a ales numai unul ori altul din ele, ca cu atât să pôtă fi mai cu temeiu tractat

Forma predicilor a fost introdusă de teologii scolastici și perfectionată de câtra marii oratori francesi din secolul al XVII prin aceea, că au aplicat la tractarea materiilor religioase pre amvon toate prescriesele artei oratorice, urmând pre celebrii oratori ai anticității clasice, cum au fost Demostenes, Cicero și alții. Metodul introdus de oratorii francesi s'a generalizat în întrégă biserica.

Având noi necontenit în vedere această formă în espunerea din partea primă, aici ne vom ocupa pre scurt cu diversele speciele ale predicei. Ele sunt:

1. *Predicile festive* sunt acelea, cari se țin la sărbători mari și cu alte ocațiuni solemne. Acestea atât cu privire la materia și dezvoltarea ei, cât și cu privire la formă poftesc, ca oratorul sacru să-și aplice totă arta oratorică; cuprinsul lor e grav și copios, eră forma strălucită. Dispozițiunea să fie artistică, argumentarea clară și pregnantă, afectele vii, dară nu prea vehemente, elocuțiune elegantă și avântată, dară pururea naturală și împreunată cu demnitate. Predicile festive sunt acomodate în deosebii pentru teme mărețe și cu ocațiuni solemne, cari străpun pre ascultători în o dispozițiune sufletescă vială și sărbătorescă. Observăm, că oratorul sacru să esplice în esordiu caracterul festivității, căci altcum poporul de rënd adese-orî nefiind în clar, cu ceea ce se serbeză, nu va fi în stare să-î pricépă și aprețieze în de ajuns propunerea.

2. *Predicile comune*, se țin mai ales Dumineca, pentru aceea se numesc și *predici de Dumineca*. Ele nu întrunesc splendórea cuvintărilor solemne; dar sunt mai practice, tintind nu atât la escitarea afectelor, ci mai virtos la instruirea temeinică a poporului în adeverurile religioase și la înduplecarea lui spre o viață creștinescă. Fiind că cuvintările acestea sunt împreunate cu s. liturgie este de dorit, ca obiectul lor să se scótă din pericopa evangheliei orî a apostolului, prescris pre Dumineca respectivă. Dispozițiunea acestor predici e simplă, tractarea poporală și elocuțiunea în stil familiar și cu uncțiune. Aici în genere se aplică regulele tractate la cuvintările dogmatice și morale.

3. *Predicile penitențiali* sunt cuvintări dogmatice orî morali, cari se țin în postul Pascilor, aú de scop a deștepta pre păcătoși din letargie la o viață creștinescă, și a-i face să se înfióre de păcat și de urmările lui. Timpul cel mai acomodat pentru penitența este timpul postului mare, biserica voesce ca mortificarea noastră să nu fie numai esternă saú trupescă, ci să postim și în privința spirituală prin înfrângerea inimei și curățirea de păcate, prin rugăciuni și eserciții de pietate.

Cuvintările din postul mare de comun forméză câte un ciclu de predici, care se începe cu prinderea postului. Ciclul îl anunță oratorul încă în predica primă. Și aici observăm, că singuraticele cuvintări; deși aú să fie în nex intim, ca tot atâtea părți ale ciclului, totuși fie-care să tracteze deplin câte un punct de sine stătător.

Materia acestor predici de comun este patima și mórtea Mântuitoriului pentru noi ómenii; dară pot să fie tractate și alte doctrine acomodate spre a cutrémura pre pécatoși și ai deștepta din somnul pécaturii înduplecându-i la îndreptarea vieței și acurata împlinire a detorințelor creștinesci. Când materia cuvintărilor de postul mare nu ar forma-o patimele Domnului, ci altă doctrină religiósă, acésta să se aducă în legătură cu patimele Domnului Christos. Altcum insa-și liturgia, cântările și lecțiunile dela serviciul divin prescriș în post îi ofer oratorului material abundant pentru predică.

În privința pertractării cuvintărilor penitențiale țin mijlocul între predicile festive și între cele de Duminecă, deci și în dispozițiunea lor se recere claritate; elocuțiunea e mai mult patetică, érá tonul, în care se propun, pëtrunđetoriu. ¹⁾

În biserica latină e datina să se țină ciclul de predică și în *advent* (Postul Crăciunului) spre a pregăti pre credincioși la serbarea cu demnitate a Nascerii Domnului. Ele ca și predicile de postul mare au caracter penitențial. Obiectul lor de comun îl forméză, necesitatea mântuirii genului omenesc din întunecul și umbra morții, în cari au căđut prin pécatură, și pregătirea omenimii prin profeti și în deosebi prin s. Ioan B. la primirea lui Isus, necesitatea credinței în Isus — etc. — Tractarea e ca și la predicile de postul mare.

4. Predicile de misiuni încă se numără între cele penitențiale. Aceste predici se țin în multe provincie catolice spre a resuscita credința și viața morală în popor. ²⁾ Spre acest scop cu predicile se combină și alte eserciție de pietate, cum sunt cercetarea bisericeii de mai multe ori pre zi, recitarea rosariului (la noi ar fi recitarea paraclisului) ori a altor rugăciuni; mai de parte mărturisirea credincioșilor și primirea preasantei cuminecături. Misiunile sunt o specie de eserciție spirituali pentru popor. Pentru ca ele să aibă efectul intenționat se chiamă în parochia, unde se țin, preoți străini mai ales călugări, la cari credincioși, mișcați prin predică, se mărturisesc mai fără sfială, ba póte că fac chiar mărturisiri generală.

Materia predicilor de misiuni este: scopul omului, cele patru lucruri mai de pre urmă ale omului, posibilitatea și ușurătatea de

¹⁾ Esemple Popfiu Amvon 1868 tit. I p. 83 urr., Predici tom. I. p. 114—189.

²⁾ v. Hemel o. c. pag. 396—409.

a ne dobîndi mîntuirea; p ecatul mortal, detorința de a incunjura ocasiunea p ecatului; detorințele diverselor staturî de viață, cum ar fi detorințele p arîntilor, ale domnilor și ale servitorilor; mai ales inse vișiele, cari domnesc în respectiva parochie, și virtușile opuse acestor vișie; apoi recerînțele unei m arturisiri bune; efectele cuminec arii creștinesci și tristele urm ari ale m arturisirilor și cuminec arilor sacrilege.

Materia s a se tracteze c at se p ote de clar, c at s a o pric ep a ușor toți ascult atorii; spre ilustrare se aduc asem en ari și esemple mișc atore. Oratorul sacru se adres eaz a mai virtos la afecte spre a emoșiona pre ascult atori și a-i îngrozi de p ecat. Pentru înduplecarea voinței se aduc motive puternice. Stilul acestor cuvînt ari este patetic și propunerea plin a de viață. ¹⁾

§. 92. **Predicile ocașionale.**

Ocașionale s au causale numim acele cuvînt ari sacre, a c aror obiect și forma le determin a festivitarea, ce d a ans a la ținerea lor. Cu ocașioni festive credincioșii sunt dispuși a primi inv eț aturi și îndemn ari salutari; p astoriul înțelept se și folosește de acest a dispoșitiune favorabil a spre a le țin e cuvînt ari sacre cor espund etore. Ele pot fi predici în sens strîns, ori parenese și alocușioni, dup a momentuositatea festivit ații și a împrejur arilor, între cari se serb eaz a. În predicile ocașionale obiectul, care form eaz a tema, se present a în o leg atur a aș a de intim a cu festivitarea, c at s a se par a c a nici nu s'ar fi putut alege alt a materie mai potrivit a pentru predic a. Și c and s'ar țin e predic a cu ocasiunea unei festivit ați de caracter profan inc a s a se al eg a de tem a o doctrin a religi os a, ce se p ote aduce mai ușor în ore-care nece cu festivitarea respectiv a.

Ce privesce tractarea, oratorul av end în vedere dispoșitiunea emoșionat a a ascult atorilor, inc a în esordiu va ar eta, c a e p etruns de solemnitatea s au gravitatea momentului. În pertractare aduce probe, cari ilustr eaz a și dovedesc în un mod pregnant; cu deosebire sunt binevenite argumentele sc ose chiar din natura festivit ații și a împrejur arilor, între cari se serb eaz a, precum și cele împrumutate din rug aciunile și riturile sacre prescrise de biseric a pentru respectiva festivitare. Stilul de comun are s a fie av entat și s a presente aparișia improvisașioni.

¹⁾ Esemple afl am la Leonardo a Porto Maurizio.

În cuvântările ocazionale se pôte mai ușor cunoșce agerimea de spirit și tactul oratorului sacru. Fiind că cu festivitățile, la cari se țin atari cuvântări, sunt împreunate și alte solemnități, e de dorit ca predicile ocazionale preste tot să fie scurte.

Dintre predicile ocazionale vom considera următoarele:

1. Predicile la consacrarea de persóne, anume:

La chirotonirea de preot și consacrarea de episcop. Cu atari ocațiuni, de mare moment pentru biserica și viața religioso-morală a credincioșilor, obiectul predicei îl formeză demnitatea înaltă, greutatea, și folósele statului sacerdotal, precum și binecuvântările, cari le mijlocesce acest stat asupra omenimii.

În esordiü orî epilog se face amintire și de cualitățile laudabile ale ordinatului, de speranțele, ce le légă biserica de el, înse fără a-l linguși orî a-î vătăma modestia. Dacă ordinatul și în trecut a dat doveđi despre capacitatea, talentul și zelul de a promova binele public și mântuirea sufletelor, se pot felicita credincioșii, căroro Provedința divină le-a dărnit un atare păstoriü sufletesc. Stilul e patetic érá propunerea sêrbătoréscă.

Tot așa se țin și cuvântările de primitie, îndatinat adevă în unele locuri, când preotul neo-ordinat celebréză prima órá s. Liturgie.

2. La depunerea profesiunii monachale. Când adevă, cel ce s'a dedicat la viața religioasă, promite cu solemnitate a renunța la secol și a servi în mod special lui Dumnezeu.

Obiectul acestor cuvântări e sublimitatea vocațiunii spre statul monachal, eroismul monachului adevărat în luptă cu întreita poftă a lumii; fericirea și avantajiele vieței monachali; periculele vieței seculare, de cari e preservat monachul etc.

3. Predicile de instalare sau inaugurare. Cu ocasiunea în-troducerii în oficiü se ofere întroducătorinlui ocasiune bună de a da poporului instrucțiune folositoare despre momentuositatea oficiului sacru, la care se face întroducerea, și despre raportul dintre ministrii bisericeii și credincioșii concređuți grigii lor. De aici rezultă că obiectul predicelor de instalare îl formeză demnitatea, greutatea, agendele oficiului pastoral, precum și detorințele poporului față de cel ce pórtă acest oficiü.

În elaborare întroducătorul, care de comun e protopopul tractual, să-și concipieze predica pre scurt. În *esordiü* după câteva frase întroducătoare, în cari accentuéză momentuositatea serbării, espune actul denumirii din partea Ordinariatului, la care adauge

în dată cualificațiunea frumósă, cualitățile recomandabile, ale nouă denumitului și de cumva are merite, meritele deja căștigate, cari tóte justifică denumirea și îngrijirea părințescă a Ordinariatului față de umplerea beneficiului cu persóna corěspundětore.

În *pertractare* se ocupă de obiectul ales ca temă, tractându-l în raport cu împrejurările locale. Dacă nouă denumitul n'a fost doritul poporului, împrejurarea acésta se tace cu totul, orí cel mult făcěnd alusiune la ea, să îndémne poporul, ca să fie cu tótă încrederea față de noul seú părinte sufletesc. În *epilog* își exprimă speranța, că instalatul își va pune tóte puterile și tótă diligința întru împlinirea oficiului seú spre gloria lui Dumnezeu și promovarea binelui sufletesc și trupesc al poporului lui încredințat, érá poporul îl va privi ca pre un adevěrat părinte sufletesc, iubindu-l și ajutându-l întru purtarea greului oficiú. În fine implóră ajutoriul divin preste noul beneficiat și preste turma lui concređută. Este datină ca instalatul să respundă la vorbirea de întroducere.

În rěspuns instalatul mulțămescé lui Dumnezeu și Ordinariatului, că (dintre mai mulți, dacă a fost concurs) pre dînsul l-a aflat vrednic pentru oficiul respectiv; de asemenea mulțămescé întroducětorului, pentru că a binevoit a îndura fatigiile împreunate cu actul întroducerii. Promite, că își va da tótă silința, ca prin purtarea, zelul și activitatea sa să justifice încrederea, ce aú pus-o în dînsul superiorii seú, și speranțele, ce le légă poporul de denumire. Grijea lui de căpetenie îi va fi mărirea casei Domnului și binele credincioșilor; spre scopul acesta rógă și pre credincioși, ca să-l ajute întru împlinirea misiunii sale. (De prestațiunile materiale îndatinate, cum sunt competențele stolarí etc., nu e consult a face amintire.)

În fine invócă grația divină asupra sa și a poporului.

Se póte întimpla, ca instalatorul să țină numai o alocuțiune, atuncí, dacă permite timpul, ține instalatul predica despre teme amintite mai sus. În tot cazul eí aú să se înțelégă încă de timpuriú în privința acésta, pentru ca instalatului să-i rěmănă timp de a se prepara, cum se cuvine; bine sciind, că impresiunea, ce o face prima predică asupra poporului, e mai adâncă și efectele de mai mare însemnătate.

4. *Cuvîntările de valedicere.* La cazul când un păstoriú sufletesc ar trebui să se despartă de parochia, care a condus-o până aci, credincioșii aștepta, să-și íee dela eí un rěmas bun, adresându-le

cuvinte părintești. Cuvintele, ce se zic cu atare ocaziuni le ascultă omenii cu mai mare atențiune și și-le imprimă adânc în suflet.

Preotul de o parte va da expresiune iubirii sincere față de popor, — pentru binele și prosperarea căruia s'ar fi jertfit încă timp îndelungat, dacă Provedința divină, nu ar fi dispus altmentrelea; érá de altă parte se arată recunoscătoriú pentru încrederea, ascultarea și ajutoriul, ce i-au prestat credincioșii în decursul păstoririi sale. Acestei încrederi, iubiri și ascultări va ascrie în mare parte succesele îmbucurătoare ale păstoririi sale. Apoi va reaminti acele momente ale activității sale, cari i se vor păré mai salutari pentru credincioși (aú ridicat biserica, școlă, aú introdus alte instituțiuni salutari), îi va îndemna să persevereze în virtute și să viețuésca tot de una amésurat învățăturilor auđite dela dînsul. Dogenele de comun nu aú loc în aceste cuvintări.

Nu fără efect rămáne luarea rémasului bun dela diversele staturí, spre es. dela bêtrâni, tineri, prunci, părinți, fii etc., de cari, ca de fii sufletesci, pururea își va aduce aminte și se va ruga pentru ei.

Nu-í stă bine parochului să se laude pre sine, nici să afecteze o părere de réu, pre care nu o simte; mai ales dacă nu a trăit chiar bine cu poporenií, orí însu-și s'a rugat să fie dispus airea.

5. *Cuvintările iubilare.* Acestea se țin la sêrbătorile particulare intru amintirea vre-unui act mai momentuos din viața preotului, cum ar fi aniversarul al 50-lea dela ordinarea de preot ori dela intrarea în cutare oficiú.

Cu cât sunt mai rari atari serbări și cu cât sunt mai număróse meritele iubilantului, cu atâta mai mare impresiune face asupra poporului o cuvintare bine lucrată.

Când își serbézá iubileul vre-o persónă de poziție înaltă, orí fórté avută în merite, de obiect al cuvintării se iea viața iubilantelui și se purcede ca la cuvintările panegirice. În alt cas e mai consult, ca oratorul să alegă ca temă cutare adevêr religios, cum ar fi demnitatea statului preoțesc, folósele, ce le aduce el omenimii etc. . . . În decursul pertractării apoi face alusiune la viața iubilantelui, láudându-l, de cumva a fóst consciú de chemarea și demnitatea sa și și-a împlinit, cum se cuvine, deregătoria.

De cumva iubilantul, nu a făcut fapte demne de laudă, e bine să rămână oratorul pre lângă adevêrul principal al cuvintării, amintind în epilog, că timpurile, și împrejurările, între cari a păstorit iubilantul, aú fóst grele, apoi încheie cu o rugăciune de mulțamită, că Dumnezeuú

a dăruit iubilantelui o viață atât de îndelungată și-î imploră binecuvântarea cerescă și puteri sufletesci și trupesci și pentru restul vieții sale.

Când însu-și iubilantul ar fi să țină predica, atunci cu modestie amintesc faptele mai momentose din viața sa pastorală, succesele, ce le-a avut, le ascrie grației dumnezeesci și cooperării credincioșilor și dă mulțămită lui Dumnezeu pentru toate.

6. Predicile dela sântirea de biserică. Obiectul acestor predici sunt: însemnătatea bisericii ca loc de rugăciune și de sacrificiu; darurile, ce se mijlocesc credincioșilor în biserică; sântenia, ce se cuvine casei Domnului; reverința față de biserică etc. Aceste teme se tractează apoi ca și cuvântările dogmatice, respective morali. Elocațiunea și propunerea e sərbătorească. ¹⁾

Tot asemenea se purcede, când se serbeză aniversariul zidirii orî consacrării cutării bisericii.

§. 93. Predicile dela înmormintări.

Predicile îndatinate la noi cu ocasiunea înmormintării sunt cuvântări dogmatice și morali destinate a instrua pre credincioși, a-î mângăia, și a le alina durerea pentru pierderea, ce o sufer prin mórtea vre-unei persoane, cu care erau în legătură mai de aproape. Cuvântările acestea se deosebesc de cuvântările panegirice și de cele funebrale în sens strins, de-óre-ce aici nu se țintesc la lauda persoanei defuncte, ci la instruirea și mângăierea celor rēmași în viață. De unde materia predicilor dela înmormintări o formeză doctrine religioase acomodate; cum ar fi doctrina, despre mórte, despre judecată, despre ceriū, purgatoriū și infern; despre nestatornicia lucrurilor lumesci și eternitate; despre nemurirea sufletului; detorința celor vii de a se ruga și a aduce jertfe pentru sufletul repausaților etc.

În tractarea acestor materii, introducerea se face prin câteva cuvinte dictate de însa-și împrejurarea tristă, care-l face pre orator să grăescă. În pertractare oratorul nu va perde din vedere duplul scop al prediceii, adecă instruirea și mângăierea credincioșilor. Instruirea se face ca și în predicile dogmatice și morali, éră consolarea se deduce, ca urmare naturală din cele espuse spre a instrua. În deosebii spre a mângăia pre consăngeniū și amicii întristați li se atrage ateniunea asupra Provedinței divine, care cu nemărginită

¹⁾ Esemples la I. Popfiu, Amvon I. p. 238 urr. și 299 urr.

înțelepciune conduce destinele fie-cărui om, și prin încetarea din viață a persoanei defuncte încă numai voia lui Dumnezeu s'a împlinit. Apoi mórtea punând capet durerilor, suferințelor și nenumăratelor necasuri, ce ne întîmpină în această vale a plîngerii, de odată ne deschide pórta nemuririi; mórtea e începutul adevăratei și netrecătoarei noastre vieți, de care se bucură în ceriū toți, cei ce mor în frica Domnului. Legătura iubirii nu încetază între cei vii și între cel mort; noi ne putem ruga, da elemosină, oferi ss. liturgii și îndeplini alte acte de pietate pentru defunct, érá el se póte întrepune la Dumnezeu pentru noi. Înainte de închiarea predicei se espun momentele mai însemnate din viața repausatului, și de cumva a fost o persónă mai distinsă prin pietatea sa orî prin alte virtuți se spun și virtuțile acestea. Altcum faptele virtuóse a le defunctului se pot intercala la loc potrivit în întrégă predica.

Elocuțiunea și tonul la predicile dela morți aū să fie seriósă și pline de compătimire, dară nici de cum sentimentale. Din întrégă propunerea să se pótă vedé, că oratorul e pëtruns de durere ca și ascultătorii, și că prin cuivntele sale nu cêrcă alt ceva de cât a-i instrua și mângăia.

Observațiune. Ce privesce cestiunea, că óre consult este să se țină cuvintări la înmormintare; se pot aduce rațiuni grave și pentru și contra ținerii acestor cuvintări.

Contrarii cuvintărilor comune dela înmormintare susțin, că ele sunt necunoscute anticității creștine; dacá parochia e mare, casurile de mórte sunt dese, și păstoriul sufletesc nu dispune de timpul necesar spre a se pregăti pentru fie-care predică în deosebi, și astfel e silit a repeți acelea-și idei, ceea ce produce o langedire în ascultători. Mângăerea familiei repausatului este obiectul instrucțiunii private. În fine consăngeni și amicii defunctului așteptă, ca acesta să fie laudat, chiar și dacá viața nu i-a fost de laudă, ci póte a fost un pécătos public. A defăima în predică nici când nu e cuvenincios și nici nu este iertat, dară laude nemeritate încă nu se pot aduce, așa oratorul nu arare-orî ajunge în perplexitate. Din aceste considerante e consult a se ținé cuvintări numai la înmormintarea persónelor ilustre, saū numai cuvintări funebrele proprie zise.

Părtinitorii predicilor dela înmormintare încă aū rațiuni ponderóse. Eî zic: înmormintarea ofere păstoriului sufletesc zelos ocasiune de tot bună spre a influința prin predică asupra vieței religiosomorale a poporului. Nimic nu deșteptă pre pécătos mai curênd din letărgie, ca prezentarea morți, de care nime nu e scutit; pentru prezentarea eî nici un moment nu e mai oportun de cât al înmormintării. Osemintele reci și fără viață ale defunctului, si-

criul, ce le conține, oficiul funebral, luminile, ce se consumă, fețele posomorite și lacrimile celor din giur sunt probe convingătoare și mișcătoare pentru adevărul propus de orator. Mulți păcătoși, cari nu cercetază biserica, asistă la înmormântări, și predica bine ținută le aduce aminte de mörte, judecată, eternitate; acesta aducere aminte, care îi deșteptă din somnul păcatului, îi cutrămură și împinge la penință și îndreptarea vieței. Acestea ar fi rațiunile, ce se aduc în favorul cuvintărilor dela înmormântare. Unde este datina de a se ține cuvintări sacre cu ocasiunea înmormântării, păstoriul sufletesc are să se acomodeze acestei datini.

La noi e datina, că la finea cuvintărilor dela înmormântări se i-aũ iertăciuni. Așa după cum se îndatinăză a se lua la noi, sunt de reprobate iertăciunile. De multe-ori ele nu cuprind, de cât fraze gőle, ridicole și absurde, contrarie cu spiritul bisericeii. Prin iertăciuni óre-cum se arată, că viața acesta o prețuim mai mult de cât fericirea cerescă; credincioșii în loc de a fi mângăiați mai mult li se rănesce inima și li se mărește durerea. Luarea iertăciunilor nu odată il aduc pre conționator în mare perplesitate. Deci ar fi de dorit, să se caseze iertăciunile, dacă acesta nu se pőte, cel puțin să se scurteze și esprime prin câteva cuvinte alese — dacă se pőte din s. Scriptură, — dorința, ca cei vii să nu-l uite pre cel repausat, ci să-și împlinescă detorințele de pietate față de el, rugându-se pentru sufletul lui.

§. 94. Cuvintările catechetice.

Cuvintări catechetice numim acele cuvintări sacre, cari își scot obiectul din catechismul diecesan, propunând în formă de homilie doctrina, ce se propune în catechism prin întrebări și respunsuri. ¹⁾

Scopul principal al predicilor catechetice este a mijloci ascultătorilor o cunoșcere fundată și completă a singuraticelor adevăruri religioșe, purcedând din cunoscințele, ce le aũ ei din catechism. În cuvintările acestea servindu-se oratorul de terminii și frasele din catechism, revócă în mintea ascultătorilor cele auzite și invățate de ei ca prunci, prin acesta propunerea devine mai interesantă și mai ușoră de înțeles.

Chiar și cei ce nu s'aũ bucurat în pruncie de iustrucțiunea religioșă cuvenită, pricep mai ușor cuvintările catechetice, de cât predicile proprii. Din acesta causă e consult ca oratorul sacru să țină mai des cuvintări catechetice suplinind priu ele lipsa instrucțiunii religioșe din școla poporală.

¹⁾ v. N. Schleining, das kirchliche Predigtamt. p. 573 urr,

În *introducere* este consult să se aducă tema cuvântării în legătură cu evanghelia citită la servițiul divin, dacă acesta nu s'ar pute, alégă-se un text, care conține doctrina sacră luată de temă, apoi punându-se în fruntea cuvântării se începe cu esplicarea lui. Póte să și lipsescă textul în cuvântărea catehetică, și atunci în câteva cuvinte relevăm momentuositatea doctrinei, despre care voim să cuvântăm și apoi trecem la pertractare. Dacă se ține o serie de cuvântări catechetice, la cea dintâiu se face o *introducere generală*, érá la cele următoare *introducerea o forméză o scurtă recapitulare a cuvântărilor precedenți arătând nexul, dintre ele și dintre cea de acum.*

Proposițiunea o forméză anunțarea adevărului, care-l propunem, érá partițiunea — dacă se face — reflectarea la punctele de vedere, din cari se tractéză adevărul respectiv.

Pertractarea se reduce la câteva întrebări, cari forméză punctele principale ale obiectului, ce se tractéză.

La întrebările acestea formulate în terminii din catechism răspunde oratorul tot cu atări terminii ilustrând, amplificând și probând ceea ce afirmă. (Spre es. tema despre iertarea nedreptăților, ce ni se fac, s'ar pute pertracta așa: În ce stă iertarea? în depunerea orî căruî sentiment de ură orî resbunare și uitarea injuriei. Cine să ierte? fiecare? Cuî? celui ce i-a causat nedreptate. Ce se ierte? nedreptatea, ce i s'a făcut? Cum se ierte? din inimă? Când? fără amênare? De câte orî? orî de câte orî i s'a făcut nedreptate. Aici fiecare respuns se ilustréză și motivéză cu rațiuni din s. Scriptură, din rațiune și esperință.)

În loc de a reduce materia la anumite întrebări, ea se póte considera și tracta după însușirile doctrinei, ce ne am ales-o de temă. Așa credința noastră trebuie să fie: a) mai pre sus de tóte, b) universală, c) firmă s'aú tare, și d) împreunată cu fapte bune. Saú părerea de rău pentru păcate are să întrunescă următoarele condițiuni: a) să fie din inimă, érá nu numai dela gură, b) să fie universală saú să se estindă chiar lá tóte păcatele făcute și c) să fie supranaturală saú din motive religiose mai pre sus de fire. Aceste însușiri ale credinței, respective recerinte ale contrițiunii se desvóltă și tractéză ca tot atâtea părți ale prediceî, urmând regulile espuse în Homiletica generală.

În *epilog* se recapituléză cele propuse și se inculcă observarea lor.

Stilul cuvintărilor catechetice e simplu și natural, de parte înse de stilul cel sec al obicinuit în manualele de școlă. Propunerea preste tot are să fie liniștită și în ton familiar.

După ce în colecțiunile de cuvintări sacre publicate în limba română nu se prea află cuvintări catechetice, lăsăm să urmeze aici un exemplu din predicile catechetice ale predicatorului germân Zollner.

„Noi serbăm azi prima duminică din advent (peștul Crăciunului numit în biserica latină *adventus*). Cuvintul advent este latinesc și în limba noastră înseamnă venire, sosire. Biserica înse înțelege sub advent acel timp cam de 4 săptămâni, în care se pregătește în fie-care an la marea sərbătore a naserii Domnului nostru Isus Christos. Ziua, în care s'a născut Isus Christos a fost primul sēu advent, prima sa venire în lumea acēsta; judecata ultimă, când va veni de nou în chip vēđut la capetul lumii, va fi al doilea advent, venirea lui a două. De acēstă duplă venire ne aduce aminte biserica pre timpul sântului advent, și pre lângă acēsta are de scop, ca noi să facem pocăință adevărată, ca să serbăm cu demnitate sântă și marea zi a naserii lui Isus Christos și óre-când în ziua cea mai de pre urmă să aflăm grație la judecata lui. Premergătoriul Domnului, S. Ioan, care a pregătit pre Iudei spre primirea Mântuitoriului, le-a predicat pocăința și i-a botezat în riul Iordanului. Eū în parte tot aceea-și voiū face, ce a făcut acest bărbat sânt, vorbind în acest sacru timp al adventului despre sântele sacrameinte în genere și despre s. Botez în specie. Al doilea (în edițiunile noastre al treilea) cap din catechismul nostru tracteză despre ss. sacrameinte. Înse înainte de a vorbi despre ss. sacrameinte, trebuie să ve împărtășesc invēțătura despre grație. Grația se distinge în grația ajutătore și grația sântitóre, care se numesce și grația îndreptătore. Aici voiū tracta *despre grația ajutătore*, și ve voiū răspunde la următorele patru întrebări:

1. În ce constă grația ajutătore? 2. În cât ne este necesară grația ajutătore? 3. Împărtesce Dumnezeū grație tuturor ómenilor? 4. Ce are să facă omul, ca grația să-ı servescă spre mântuire.

Prima întrebare: *În ce constă grația ajutătore?*

Răspuns: Grația ajutătore constă în aceea, că Dumnezeū ne luminéză mintea și ne mișcă voia, spre a încunjura rēul, spre a voi și indeplini binele. Mintea și voința aparțin naturii noastre omenesci; ele sunt daruri, prin cari ne deosebim de cătră animale. Mintea ne luminéză, cât cunóscem diferite lucruri; voința ne face capaci de a indeplini orī întrelăsa diverse lucrări. Acēstă lumină naturală a minții și acēstă putere naturală a voinței, să nu o socotiți, Iubiților, de grație ajutătore; grația acēsta e în deosebi un dar supranatural dat nemijlocit de Dumnezeū, care ne face apți spre cunoscințe și lucrări, ce trec preste puterile noastre naturali. O asemenare ve va lămuri lucrul. Noi avem ochi, cu cari vedem diverse obiecte

până la o anumită depărtare; dacă obiectele sunt și mai de parte, nu le mai putem vedé. Așa se află pre bolta ceriului o mulțime de stele, pre cari cu ochii liberi nu le vedem. Privind cu un ochian (telescop) bun le vom vedé. Asemenea avem mâni, cu cari putem ridica și purta o anumită greutate. Dacă înse greutatea trece preste puterile noastre, nici pre lângă cea mai mare sfortăre nu o vom puté mișca. Luând un lăstariu (pârghia), lucrul va succede; putem ridica și duce mai de parte povara. Vedeți, ce e ochianul pentru ochiul nostru și lăstariul pentru mâinile noastre, cam aceea e grația pentru puterile noastre spirituali, pentru mintea și voința noastră. Ea ne luminéază ca să cunoșcem ceea ce numai cu lumina naturală a minții nu am puté cunoșce; ea ne îndéamnă și ne întăresce, ca să voim și să îndeplinim aceea, spre ce nu e de ajuns puterea naturală a voinței noastre. Noi cu puterile naturali a minții și voinței noastre nu suntem în stare a cunoșce, a voi și a face ceea ce e necesariu spre mântuirea de veci. Vine Dumnezeu și ne luminéază mintea (întelesul) și ne mișcă voia, spre a încunjura răul și spre a voi și face binele. De câte ori ne dă Dumnezeu grația ajutătoare, nu numai ne luminéază, ca să vedem ce e de făcut ori de încunjurat, ci influințéază și asupra voinței noastre întărindu-ne, ca ceea ce avem să facem ori să încunjurăm, să o și putem aievea face ori încunjura. În acésta constă grația ajutătoare.

A doua întrebare: *În cât ne este necesariă grația ajutătoare?*

Răspuns: Grația ajutătoare ne este necesariă în cât: 1. fără de grație nu putem începe, nici continua și sevêrși chiar nimic cu privire la mântuirea noastră; 2. atât pécătoșii cât și drepti spre a-și câștiga mântuirea aũ lipsă de grație.

1. Spre a puté începe ceva cu privire la mântuire, înainte de tóte ar fi de lipsă, să concepem un cuget bun, să facem un propus bun și preste tot să voim ceva bun supranatural. Dar apostolul zice: Nu că destui suntem noi a cugeta dela noi ceva ca dintru noi, ci îndestulirea noastră este dela Dumnezeu. ¹⁾ Și éráși zice: „Dumnezeu este, carele lucréază întru voi, și ca să voiți și ca să sevêrșiți după bunăvoința sa.“ ²⁾ Din aceste cuvinte ale apostolului lámurit apare, că fără grație noi absolut nimica nu putem face cu respect la mântuirea noastră, chiar fiind că cu propriile puteri suntem necapaçi a cugeta ori a voi ceva referitoriũ la mântuirea noastră. Dacă dela noi nu suntem în stare a începe ceva referitoriũ la mântuire urméză, de sine, că fără de grație nici nu putem continua și sevêrși nimic, ce ne ar câștiga mântuirea; căci ce se continuă și sevêrșesce. trebue să se începă mai întâiu. Cu totul altcum stă lucrul cu faptele bune numai naturali; aceste le póte voi și sevêrși omul cu puterile sale naturali, căci dórá el are voință liberă. Aceste fapte provenitóre numai dela puterile naturali, deși

¹⁾ 1 Cor. 3, 5. ²⁾ Eilip. 2, 13.

sunt bune și laudabile, nu aș nici o putere mântuitoare pentru viața de veci.

2. În special aș lipsă de grație păcătoșii, spre a ajunge la adevărata pocăință și îndreptare. Păcătosul, ca să se îndrepte, adecă să se curăță de păcatele sale și să se sântescă, trebuie să începă a crede, a spera și a iubi pre Dumnezeu; să-i pară rău de păcate cu adevărat și să aibă propusul de îndreptare. Cum le va face toate acestea păcătosul numai cu puterile sale naturale, câtă vreme el de sine nu e în stare a concepe nici un cuget conducătoriu la mântuire? Dacă așa-dară păcătosul se întorce aieva și dobîndesce grația sântitoare, acesta nu e numai lucrarea lui, ci de-odată e și lucrarea grației dumnezeesci. Dacă Dumnezeu nu l'ar lumina, escita și întări din lăuntru pre păcătos, acesta nici când nu s'ar întorce. Și dreptii, adecă aceia, cari nu sunt întinați cu nici un păcat greu, încă aș lipsă de ajutoriul grației, și înainte de toate spre a face fapte meritorie. Fapte meritorie sunt acele fapte bune, prin cari noi ne facem vrednici de a dobîndi înmulțirea grației sântitoare și fericirea eternă. Grația sântitoare și fericirea vecinică inse sunt bunuri supranaturale, și așa numai prin mijloce supranaturale se pot dobîndi. Acum fiind că și dreptii cu puterile lor naturale numai fapte bune naturale pot face și numai cu ajutoriul grației divine pot împlini lucrări supranaturale, este clar, că ei aș lipsă de grație spre a sevêși lucrări meritorie. — Mai de parte ne este necesaria grația spre a învinge ispitele cel puțin cele mai îndelungate și vehemenți. Sânta Scriptură ne îndemnă adese ori, ca în ispite să recurgem la ajutoriul grației divine, spre a nu căde. Aceste îndemnări probéză destul de evident necesitatea grației; căci pentru ce am mai cere grația dumnezeescă, ca să nu cădem, dacă noi am puté învinge ispitele cu propriile nóstre puteri? În deosebi avem lipsă de darul lui Dumnezeu, ca să putem persevera (rêmâne) în statul dreptății până în capet. Acesta érá-și e o învătătură de credință; căci părinții conciliului tridentin aș pronunțat anatemă asupra acelora, cari afirmă, că dreptul fără ajutoriul special al lui Dumnezeu ar puté persevera în dreptatea dobîndită. Acesta este, Iubiților, pre scurt invătătura catolică despre necesitatea grației. Fără grație noi nu putem începe, continua și sevîși nici cel mai mic lucru spre mântuirea noastră. Ajutoriul grației este necesariu păcătoșilor ca și dreptilor: păcătoșilor, ca să pótă ajunge la credință, la pocăință și îndreptare (justificațiune); dreptilor, ca să pótă face lucrări meritorie, învinge ispitele și persevera până în capet în dreptate. Deci fiecare om, chiar și cel mai sânt, trebuie să se umiléscă înaintea lui Dumnezeu și să mărturiséscă cu apostolul: „Prin grația sum, ceea ce sum.“¹⁾

¹⁾ 1 Cor. 15, 10.

La a treia întrebare: *Împărtesce Dumnezeu tuturor oamenilor grația sa?*

Respuns: Dumnezeu tuturor oamenilor împărtesce grația sa: 1. păcătoșilor, 2. dreptilor, 3. și necredincioșilor, le dă grație de ajuns spre a fi fericiți

Eră a patra întrebare: *Ce să facă omul spre a-și servi grația spre mântuire?*

Respuns: omul: 1. să nu se opună grației, ci 2. se conlucre fidel cu ea. ¹⁾ Respunsurile la aceste două întrebări din urmă le desvôltă, ca și cele date la întrebărilor 1. și 2., apoi incheie cuvîntarea ast-feliu:
„Așa dară, Iubiților, nu desprețuiți grația, ce vi se dă spre mântuire, ci conlucați fidel cu aceea și folosiți-o spre mântuirea voastră. Rugați-ve zilnic lui Dumnezeu pentru grație; că cu cât veți cere mai cu mare zel grația lui, cu atât vi-o împărtesce în mai mare măsură. În deosebii rugați-ve neincetat pentru cea mai mare din toate grațiile, pentru grația perseveranței până în sfârșit. Acastă grație este eschisiv o grație a rugăciunii zelose și statornice. Nime nu va remâne statornic în bine și nu va muri fericit, dacă nu va ruga pre Dumnezeu des și din inimă pentru acastă grație. Faceți tot-de-una aceea. spre ce ve luminéază, îndemnă și întăresce grația. Dumnezeu voesce, ca toți să fiți fericiți, pentru aceea ve întinde mâna sa spre a ve conduce în ceriū. Apucați acastă mână iubitoare și lăsați-ve conduși de ea, ca să ve. ajungeți scopul vostru ultim. Amin.“ ²⁾

§. 95. Parenesele și alocuțiunile.

1. *Parenesele* (*παραινεσις* - exhortatio) sunt agrări scurte de cuprins moral, prin care credicioșilor li se propune cutare doctrină sacră ori obligațiune și li se lega de suflet, ca să o urmeze cu totă acurateta. Ce privesce obiectul pareneselor, e același ca și în cuvîntările ocașionale, forma înse e mai simplă și tonul, în care se țin, e mai confidențial de cât în predicile ocașionale. La cuvîntările acestea pôte să lipsescă textul și partițiunea, și oratorul se începă numai de cât cu obiectul, despre care voesce a vorbi.

Ocașiunile, când e mai consult a ținé parenese de cât predică proprie, sunt multifarie. Așa ar fi: anunțarea postului, a unei sêrbători mari, ori a cutării festivități mai alese; apoi când graséză epidemii, turburări ori alte nefericiri în comună ori în țară; cu ocașiunea administrării sacramentelor și sacramentalelor și a fun-

¹⁾ cfr. Dr Isidor Marcu, Catechismul religiunii creștine, întocmit pentru clasele gimnasiale inferioare, Blaș, 1894. Partea a treia, §. 2. ²⁾ Nic. Schleiningger, Muster des Predigers pag. 679—684.

cțiunilor sacre preste tot încă sunt potrivite parenesele. Ba ele chiar pentru actualitatea și tonul lor părintesc și familiar sunt ascultate mai cu mare interes de cât predicile comune.

Esortațiunile pot fi adresate poporului în biserică și în locul prediceii comune; când oratorul, spre a nu ține pre credincioși timp îndelungat în biserică (orî din alte motive), le spune, că se va mărgini la o scurtă considerațiune a unui orî altui moment din pericopa cetită la cultul divin. Se pot ține parenese și numai unei familii orî corporațiunii, ba și persónelor singurateice (spre es. unui morbos, unui păcătos împetrit, spre a-l îndupleca la pocăință etc).

Ca parenesa să aibă efectul dorit, trebuie ca ocasiunea, din care se ține, să fie destul de importantă, căci atunci credincioșii sunt dispuși și chiar așteptă să li se adreseze câteva cuvinte părintesci; mai de parte oratorul să cunoscă bine împrejurările, și să mediteze de ajuns asupra celor ce are a zice. După 2—3 frase de introducere oratorul intră în meritul lucrului. Ce privesce pertractarea, ea trebuie să fie scurtă și mēduosă; în altele servesc de îndreptariu cele zise despre tractarea predicilor ocașionali în genere.

Stilul în parenese e simplu; tonul e familiar; din propunere, cât se pôte, să apară, că cuvîntarea este improvisată. ¹⁾

2. *Alocuțiunile*, ca și paranesele, sunt cuvîntări scurte și edificătoare, ce se adresază poporului cu anumite ocașuni mai sērbătorești și estra-ordinarie.

Tema alocuțiunii e tot-de-una un adevēr religios potrivit împrejurărilor sērbătorești, între carî se ține vorbirea. La festivitățile bisericesci tema se scôte de comun din caracterul particular al festivității respective. Așa la instalarea în cutare oficiu, se ia de temă importanța oficiului respectiv, la inaugurarea unei insti-tuțiunii pie orî umanitarie (orfanotrofii, școlă etc.) însemnătatea ei pentru binele credincioșilor. Ocașuni spre a ține alocuțiunii sunt: administrarea cu mai mare solemnitate a sacramentelor (spre es. botezarea unui adult, prima cuminecare a pruncilor, cununii) și a sacramentelor (sfestanie, înmormintare, etc.), orî la deschiderea școlélor și a altor institute religiöse, la terminarea cutărui lucru de interes mare pentru ascultători etc. Și la festivitățile de caracter lumesc încă se pot ține alocuțiunii sacre, când se caută ca temă un adevēr dogmatic orî moral, ce se pôte aduce ușor în

---

¹⁾ cfr. Popfiu, *Amvonul*, din 1868 p. 636 urr.

legătură cu festivitatea, așa ar fi: Providența divină, în mâna căreia sunt destinele poporilor; detorința de a iubi pre deapropocele; de a promova binele public; de a aduce jertfe pre altariul patriei; sau armonia între doctrinele sacre și adevărata știință. părtinirea din partea bisericeii a științei, artei și a tuturor instituțiilor salutari etc.

Elaborarea alocuțiunilor poftesce studiu și agerime de spirit: *Introducerea* de comun se face prin câteva cuvinte însuflețite, în care se accentuează momentuositatea actului festiv, ce se îndeplinește; apoi aducându-se acest act în nex cu doctrina religioasă, ce voim a o reîmprospeta în mintea celor de față, trecem la *pertractare*. Aici ca și în parenese relevăm momentele mai caracteristice și mai înălțătore ale actului festiv, silindu-ne a le reduce, la virtutea respective doctrina creștinăscă luată ca temă a cuvîntării. Espunerea în alocuțiunii are să fie vie și pregnantă, ca să escite în ascultători afecte corespundătoare.

Stilul alocuțiunilor e patetic, érá propunerea emoționată. Alocuțiunea încă să fie întocmită, cât să apară ca improvisată.

Cardinalul Giraud în alocuțiunea ținută (la an. 1846 în Lille) la inaugurarea unei căli ferate, după ce în corpul cuvîntării reflectează la înțelepciunea dumnezească, care creând universul a pus puteri admirabile în natură, érá omului i-a dat spirit luminat, cât să descopere și pună în serviciul său acele puteri, accentuează, că religiunea nu se sparie de invențiuni, ci din contră așteptă mult dela ele, și cercă a le sanctifica aplicându-le în serviciul său. În fine incheie prin un epilog plin de însuflețire agrăind astfel locomotivele, cari respiraū flacări și aburi: „Sburați acum voi heroldi repeși, mergeți sub scutul lui Dumnezeu și sub ochii Provedinței divine și transportați în tóte părțile lumii ómeni, bunuri și idei... Nicí o pedecă să nu intrerumpă cursul vostru, nicí o nefericire să nu lătescă supérare în drumul vostru. Dela fulgerul, ce încunjură păreții vostri cei de fer, împrumutați numai celeritatea aripilor lui de foc. Treceți preste munți, văli și torenți reslățiți-ve ramificațiunile vóstre dela o mare până la ceealaltă, ba, nu ve sfiți nicí de marele abis, schimbați-ve forma și deschideți-ve, cale prin mare, spre a uni lumi; pre împrăstiații membri ai marii familie a neamului omenesc a-i uni prin interese, îndigințe, iubire frătescă, prin tóte farmecele culturei creștine; tuturor să le duceți vestea de bucurie, care cu 18 secolí înainte de acésta a resunat preste légănul din

Viflaim prin cuvintele: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pre pământ pace între ómeni bună învoire.“

§. 96. Conferințele religióse.

De cuvântările sacre se țin și așa numitele conferințe religióse. Ele încă au de obiect adevăruri de credință sau morală ori cutare punct al disciplinei bisericesci, dară în ce privesce forma și tonul, în care se țin, se apropie de cuvântările lumesci mai mult de cât cele alalte specii de cuvântări sacre. Conferințele dupa gradul de cultură și indigențele ascultătorilor îmbracă forme diferite, pre cari noi le reducem la două principale: la conferențele confidentiale și la conferențele solemne.

1. *Conferințele confidentiale* sunt discuțiuni practice, în cari oratorul sacru în stil simplu și clar și în un ton familiar, ca și în conversațiunea comună, dilucidază pentru ascultători anumite cestiuni referitoare la doctrina de credință ori morală sau la disciplina bisericescă. Conferențele acestea de comun se țin în formă de dialog, în care oratorul pune întrebări și răspunde la ele, ca și cum ar conversa ori disputa amical cu o persoană de aceeași pozițiune.

Conferințele confidentiale nu poftesc strict, ca în ele să se discute numai un singur obiect, ci ca și în conversare pot fi combinate în aceeași conferință și mai multe obiecte. Ele se țin mai ales cu ocaziunea exercițiilor spirituale, apoi tinerimii studióse, spre a-i da povețe părintesci, cum să se pórte în diverse împrejurări, și cum să-și împlinescă detorințele creștinesci. Mai de parte sunt potrivite conferințele în adunările reuniunilor pii și preste tot când oratorul are de a vorbi cătră ascultători de aceeași clasă și de a le spune în ton familiar mai multe lucruri, cari nu sunt potrivite cu mersul unei cuvântări sacre sistematice. Conferințele chiar pentru forma lor de conversare și pentru tonul familiar sunt ascultate mai cu multă atențiune și plăcere de cât predicile de rënd, și nu o dată au efect și fruct mai mare și de cât cele mai strălucite discursuri.

Oratorul sacru, avënd în vedere condițiunea, gradul de cultură și indigențele ascultătorilor, în *esordiū* va releva momentuositatea obiectului, actualitatea lui ori motivul ce îl îndémnă să țină conferința. În *pertractare* va desvolta materia și respective va deslega cestiunile, despre care e vorbă, în o formă cât se póte de ușoră

și de-odată și interesantă. Și fiind că în conferințe pot obveni ma multe lucruri, se va nisui oratorul să releveze principiul conducătorii. în jurul căruia se pot grupa acele lucruri, punând un pond deosebit pre tranzițiunile potrivite. *Incheierea* o formeză o scurtă recapitulare a celor zise împreună cu o esortatiune părintescă.

Stilul e simplu și natural, — limba neforțată, tonul familiar, ca în conversarea decentă, când e vorbă despre lucruri importante.

2. Conferințele solemne sunt acele discursuri științifice, despre adevărurile religioase, în cari oratorul țintesc a împrăștiia dubiele și a nimici prejudețele, ce domnesc cu privire la catare doctrină a bisericeii. Ele nu sunt predici proprie dogmatice ori morali, ci sunt un felii de discusiuni sau disertatiuni teologice-filosofice despre religiune, cari aũ de scop mai mult luminarea înțelesului și convingerea, de cât escitarea inimei și înduplecarea voci ascultătorilor; sunt aceste conferințe o specie de apologie a religiunii creștine.

În forma îndatinată azi s'aũ introdus conferintele solemne mai întâi în Franția pre la începutul secolului al XIX-lea. Introducãtorii lor pre amvon a fost celebrul arhiepiscop de Paris, Denys Conte de Frayssinous (n. 1763. † 1841), pre el l'aũ urmat alți oratori francezi și străini, ca Lacordaire, Ravignan, Monsabré, Felix, Passaglia, Kolb etc.

Conferințele solemne aũ loc pre amvon numai ca esceptiune, anume în cetãțile mari, unde o mare parte a claselor numite culte numai așa voesce să asculte instrucțiunea religioasă sacră, dacă acesta se presentă în o formă științifică modernă, și adevărurile religioase se tracteză după metoda obicinuit în tractarea științelor profane. În su-și Frayssinous zice despre procedura introdusă de dinsul: „Ce ne pôte justifica și escusa este împrejurarea, că timpul nostru modern, se pare a pofi o nouă metodă de instrucțiune religioasă: medical caută să-și îndrepte medicamentele sale după indigințele și temperatura morbosului; morbul modern al spiritelor este înse de așa, cât numai apucând o procedură nouă, il putem vindeca.“¹⁾

Elaborarea acestor discursuri poftesce ca oratorul să aibă o cultură înaltă, agerime de spirit și o cunoscință esactă de ómenii și de cestiunile mari, ce agitã societatea și în special clasa socială, pentru care se ține conferința. Decii precum nu sunt conferințele pentru ori ce ascultători, așa nu e în stare să le țină cu succes ori ce predicãtorii.

¹⁾ Discours d'ouverture, T. I.

În alegerea temeî oratorul să fie cu mare precauțiune, luând de obiect doctrinele religiöse, cu privire la cari domnesc în respectiva clasă de ómeni dubie orî erorî și prejudețe; sau se consideră cutare cestiune contemporană (cestiunea lucrătorilor, democratismul etc.) arătând, că aceea își póte afla o rezolvire mulțămítóre numai pre basa principiilor creștine.

Când ascultătorii sunt necredincioși, oratorul sacru porcede din principie corecte admise și de ei, apoi prin argumentațiune puternică îi duce acolo, cât să admită și recunóscă adevărátatea doctrinei catolice. Aducând probe nu numai din fântânile revelațiunii divine, ci și din sciințele și artele profane arată, că doctrina religiösă e în deplină consonanță cu postulatele rațiunii sánctóse. Une-orî oratorul ține conferințe și la adresa credincioșilor culți cu scopul de a-i întări în credință prin aceea, că le arată cum se resolv obiecțiunile făcute de contrari și le face evidentă armonia dintre credință și adevărata sciință. Stilul în conferințe să fie avéntat și elegant, cât să presente pre orator ca pre un bărbat de spirit și cult.

Secțiunea III.

Istoria elocinței sacre.

§. 97. **Întroducere.**

Obiectul său materia elocinței sacre este doctrina descoperită de Domnul nostru Isus Christos și profesată de s Biserică. Dela acésta nu se póte abate nici când oratorul sacru. Ce privesce forma de propunere sau modul de a face doctrina religiunii creștine accesibilă și mântuitoare pentru toți ómenii, acesta varieză după împrejurările de timp și de loc. Espunerea diferitelor schimbări sau fase, prin care a trecut modul de predicare a adevărurilor sánctei nóstre religiuni, constitue istoria elocinței sacre.

Mântuitoriul în ce privesce modul de predicare s'a acomodat mult după datina vigentă atunci la Iudei: anume la poporul judaic după stingerea profetilor și a școlelor profetice, era datina, că în adunările de Sâmbăta așa numiții cărturari să instrueze poporul în religiune. Ca substrat al instrucțiunii religiöse servia câte o bucată din S. Scriptură, care o cetia cel mai bătrân orî mai cu vață cărturariu și apoi o esplica poporului îndemnându-l se observe

prescrisele legii și obiceiurile părințesci. ¹⁾ Dacă era de față în sinagogă și vre-un cărturariu străin, era datina a-l distinge prin aceea că îl invitau să țină cuvintare asupra pericopei biblice prescrise în ziua respectivă a se ceti la cultul divin. Poporul ascultă cu mare atențiune pre cărturariul străin, și dacă vorbea bine, îl și aplauda. ²⁾ Așa Mântuitoriul intrând Sâmbăta în sinagogă după obiceiul său, cetind din S. Scriptură o esplică poporului. ³⁾

Statul religios și modul de cugetare al Iudeilor, cătră cari își îndreptă mai virtos Mântuitoriul cuvintările sale, era întocmit, ca el în propunerea doctrinei sale să se provóce la cărțile V. T. și la tradițiunile jidovesci; dând interpretatiune corectă acelor cărți și combătând tradițiunile și obiceiurile contrarie legii dumnezeesci. Tot din acelea cărți își probă Domnul Christos misiunea sa divină și demnitatea de Mesia.

Doctrina sa, care se presentă ca un întreg în sine perfect, o propunea Domnul nostru Isus Christos cu atâta claritate și simplicitate, precisiune și putere convingătoare cât toți se plecau înaintea adevărului propus de el și admirau înțelepciunea, ce ieșea din gura lui, „că-î învăța pre ei ca cel ce are putere, érá nu ca cărturarii.“ ⁴⁾ În-vătătura sa, ca și misiunea sa dumnezească și-o întăria Domnul Christos prin sântenia vieței și prin minunile, cari le făcea. Așa Mântuitoriul este întemeiatoriul elocinței sacre creștine și esemplariul cel mai strălucit al tuturor oratorilor sacri până la capetul vécurilor.

Pre urmele Domnului Chrisos aú pășit învățăceii și apostolií săi propovédúind misteriele împărăției lui Dumnezeu. Obiectul predicării lor, pre lângă doctrina Mântuitoriului a fost și viața, faptele și minunile lui; patima și mórtea lui pentru rěscumpărarea noastră, gloriósa lui înviere și înălțarea la ceriú. Apostolií și învățăceii Domnului Christos se adresaú în cuvintările lor parte cătră judei spre a-í convinge, că Isus Christos este Mesia cel promis în V. T., ⁵⁾ a cărui împărăție spirituală nu se restringe numai la poporul jidovesc, ci ea are să cuprindă în sine tóte popórele pămíntului; parte cătră păgăuń, pre cari îi învățaú, că numai un Dumnezeu adevěrat esistă, creatoriul, susținătoriul și guvernatoriul lumii întregi, în acesta să

¹⁾ Fapt. ap. 15, 21, 17, 2—12; 2 Cor. 3, 15. ²⁾ Fapt. ap. 13, 15.

³⁾ Mat. 13, 54; Marc. 6, 2; Luc. 4, 16 urr. ⁴⁾ Marc. 1, 22. ⁵⁾ Fapt. ap. 3, 13 urr.

credă și în unul născut Fiul sėu Isus Christos; ¹⁾ parte se adresau cãtrã creștini, pre cari îi instruau în religiunea deja primitã, îi îndemnau sã viețuiescã dupã prescrierile acestei religiuni, îi mângăiau și ajutau în necasuri și persecuțiuni și îi întãriau în credințã.

La început creștinii se adunau la cultul divin cu judeii ²⁾ pre încetul înse imulțându-se își țineau adunãrile lor creștinesci, în cari celebrau cultul divin și li se propunea adevãrurile religioase.

Modul de predicare al apostolilor, precum apare din „Faptele apostolilor“ și din epistolele lor, a fost simplu și popular „nu întru cuvinte îndemnãtoare a le înțelepciunii omenesci“, dar de odatã și energic și pãtrundãtoriu, „întru arãtarea duchului și a puterii“, cum se exprimã s. Paul. ³⁾ Ss. Apostoli ceea ce predicau cu cuvintul, întãriau și prin viața lor cea sãntã și prin semnele, cari urmau. ⁴⁾

Bucurându-se apostolii de inspirațiunea specialã a Spiritului Sãnt, cuvintãrile lor au caracter propriu și particular mai pre sus de totã elocința omenescã. Deci ar fi o mare rãtãcire a judeca cuvintãrile Domnului Christos și ale sãntilor apostoli dupã regulele artei oratorice omenesci. Și adevãrata istorie a elocinței sacre bisericesci se începe numai cu succesorii apostolilor.

Noi aici nu vom espune istoria amẽnunțitã a elocinței sacre, ci vom releva numai momentele mai de frunte ale faselor, prin cari a trecut elocința sacrã în decursul timpului, și de odatã vom presenta trãsãturile caracteristice ale oratorilor mai distinși din fiecare perioadã.

În istoria elocinței sacre distingem 7 perioade.

Perioda I, cateheticã-apologeticã dela începutul bisericeii pãnã la conciliul ecumenic I. dela Nicea, (325).

Perioda II, patristicã, dela Conciliul din Nicea pãnã la Papa Gregoriu Marele (325—604.)

Perioda III, de tranzițiune, dela Gregoriu Marele pãnã în secolul al XII.

Perioda IV, scolasticã, din secolul XII pãnã în secolul al XVI.

Perioda V, literarã, secolul XVI și XVIII.

Perioda VI, de decadența, secol. XVIII.

Perioda VII, mai nouã, dela începutul secolului al XIX pãnã în zilele noastre.

¹⁾ Fapt. ap. 17, 23 urr. ²⁾ Fapt. ap. 3, 1 urr. ³⁾ 1 Cor. 2, 4. ⁴⁾ Marc. 16, 20.

§. 98. **Perioda I. — catehetică-apologetică.**

Părinții din secolii primii au continuat propagarea și întărirea creștinismului urmând în modul de predicare pe ss. apostoli. Ei ca și apostolii esplicau și aplicau după capacitatea și lipsele poporului stichurile sau pericopele din Sânta Scriptură cetite la cultul divin public. Despre acesta mărturisesce și s. Iustin M. scriind, „că Dumnezeu toți locuitorii fie din cetăți fie din sate se adună în un loc, și se cetesc comentăriile apostolilor și scriptele profetilor după cât admite timpul. După aceea cel mai mare ține cuvintare și îndemnă la imitarea unor lucruri atât de strălucite.“ Din comentăriile sântilor părinți se vede, că cărțile santei Scripturi se ceteau și esplicau la cultul divin pre rînd, după cum dispunea episcopul, și numai mai târziu s'au statorit pericopele, ce le avem acum, la diversele părți ale cultului divin.

Din perioada I., care ține până la conciliul ecumenic dela Nicea (325), avem puține cuvintări sacre scrise, de ôre ce până la Origines ¹⁾ oratorii sacri nu se îndatinau a-și scrie cuvintările; de aici provine, că e greu a caracteriza modul de predicare practisat pre atunci. Părinții apostolici preste tot vorbiau în un stil simplu și nemăestrit, dară vorbiau cu însuflețirea și cu convințiunea cea mai intimă despre adevărătatea celor propuse și triumful creștinismului. Pre timpul persecuțiunilor teribile, la cari erau espuși creștinii și mai ales clerul în această perioadă, era anevioie de a ține cuvintări pregătite după tôte regulele artei. Predicătorii de comun trebuiaau să se mărginescă în a instrua pre credincioși la o viață creștinescă, și la statornicie în credința cea adevărată, mai de parte în a introduce pre catechumeni în elementele religiunii și ai pregăti la primirea s-lui Botez. Catechumenii și cei deja încreștinați, fie dintre judei, fie dintre păgâni, aduceau cu sine păreri și prejudețele religiunii lor de mai înainte; de aceste păreri și prejudețe eronate trebuiaau eliberați prin instrucțiunea în adevărurile religioase și dedați la o viață morală corespundătoare acestor adevăruri. Deci în cuvintările (*διδασκαλία*) obicinuite la cultul divin, la cari cuvintări luau parte și catechumenii, predicătorii trebuiaau să purcedă așa, pre cum un învățatoriū purcede în instruirea pruncilor, adecă în formă simplă și confidențială. *Forma* această de cuvintare — deși nu era concipiată în întrebări și răspunsuri — se pôte numi *catehetică*.

¹⁾ Socrates H. E. VII. 4.

După ce religiunea creștină a străbătut și în cercurile mai înalte și culte ale societății, unde se află bărbați cu cultură filosofică mai alasă, a căror dubie și prejudețe aveau să fie rezolvite în formă științifică, ca oratorii sacri să pótă predica cu succes și acestor clase, s'aũ înființat așa numitele școle catechetice, după norma școlelor filosofice grecesci. Cea mai însemnată încă din secolul al II-lea a fost școla catehetică din Alesandria, care sub perfecții Panten, Flaviu Clemente și mai ales sub Origenes a ajuns la renume fórte mare. ¹⁾

Cu instruarea catehumenilor și a credincioșilor în religiunea creștină trebuia împreunată și apërarea religiunii anume în contra judeilor și a păgânilor, cari divulgau tot felul de calumnii despre creștini și religiunea creștină, ca ast fel să facă această religiune odióasă și desprețuită de popor, érá pre creștini să-i presente ca pre ateisti și ómení periculoși statului, și pre această cale să provóce auctoritățile publice la persecuțiunii contra lor; mai de parte era de lipsă ca adevêrurile religióse să fie apërate și în contra ereticilor, cari se încercaũ a le denatura. De aci pre lângă forma catehetică s'a introdus în propunerea adevêrurilor religióse și *forma apologetică*. Așa dară împrejurările din această perioadă aũ adus cu sine, ca cuvântările sacre să aibă caracter catehetic și apologetic. Adese-ori vin combinate acele forme, în cât adecă în tractatele catechetice aflăm și apologie și întors.

Cuvântările sacre le țineau de comun episcopii; în absența lor înse predicaũ preoții, ba chiar și diaconii. ²⁾

§. 99. Oratorii sacri din perioada I.

Monumente de elocința sacră din periodul I avem mai ales dela următorii.

I. S. Iustin Martirul născut pre la an. 103 în Sichar (Sichem în Palestina) din părinti păgâni, avênd un talent rar, cultivat prin studie filosofice, după ce în deșert a cercat adevêrul în școlele și sistemele filosofilor pre la an. 132 s'a întors la creștinism, a repausat în 166. Atât în „Dialogul cu Trifon judeul“ cât și în cele două apologii s. Iustin Martirul dá doveđi de spirit ager, de dialectică admirabilă și de mare însuflețire pentru adevêrurile religiunii creștine. Stilul seũ

¹⁾ Grama. Istoria un. a bisericel. Blaș, 1881. p. 85 urr. ²⁾ Constit. apost. II. 58.

avântat une-ori e cam vag și asa nu destul de lămurit. Apologia îndreptată catra imperatori, senatul și poporul roman e un model de espunere francă și pëtrundetore a credintei și moralei creștine și a nedreptății persecutorilor. El zice:

„Pre adevărații filosofi mintea îi învață, ca lăpędând prejudețele stricăciöse și învechite să venereze și iubescă numai adevărul; căci rațiunea sănătösă nu demändă numai a nu urma pre cei ce comit și propun nedreptatea, ci amicul adevărului cu spiritul și cu inima trebuie să deé preferință învătaturilor și lucrărilor drepte chiar și în pericolul vieței. Faima pietății vöstre, a filosofiei vöstre, a dreptății și echităii vöstre, precum și a zelului vostru pentru sciință s'a lătit în tötă lumea; că öre töte aceste sunt adevërate, faptele vor dovedi. Dară noi nu pășim înaintea vöstră cu acéstă scriptă nici spre a secera dela voi aplause și nici spre a ve linguși, ci voim să ve rugăm, ca să judecați asupra nöstră după dovedii cu esactitate cercate, și să nu pronunțați sentență după păreri preconceptute öri pentru placul ömenilor, öri din iritare pătimașe, care e contrară rațiunii, öri după vești false, cari mai înainte s'au încuibat în inima vöstră. Noi suntem convinși, că din partea nimënuî nu avem să suferim ceva rău, dacă nu vom fi convincați pentru o faptă rea, öri judecați ca ömeni fără-de-lege. Voi puteți se ne ucideți, dară strica nu ne puteți. Ca nime înse să nu socotescă de nebună acéstă afirmațiune, ve rugăm, ca să cercetați crimele, cu cari suntem învinováțiți, și de le veți dovedi, după cuvenință pedepsiți-ne. Dacă înse nime nu ne póte învinováți și dovedi, atunci rațiunea sănătösă nu voesce, ca pre basa veștilor false să se tortureze pe nedreptul cel innocent, ci ea pronunță judecată asupra vöstră, cari credeți a isprăvi lucrul nu după o cumpănire mai matură, ci-l tractați și indepliniți cu patimă. Fie care om cu minte va zice, că numai acésta e o inquisitiune onestă, singură dréptă, dacă supușilor li se dá posibilitatea de a-și justifica modul lor de viață și cuvintele lor, érá superiorii nu aduc judecată în mod volnic și tiranic, ci după înțelepciune și consciențiositate.“

După ce reprobă mai de parte faptul, că creștinii sunt persecutați și numai pentru numele lor, arată, că ei nu sunt ateisti, ci se închină Dumnezeului celui adevërat, pre când romanii adöra zeii fabricați de mână omenescă, care e cea mai mare nebulie și superstițiune; apoi arată viața morală a creștinilor, și condamnă vițiile contrariilor — espune cultul divin creștinesc — și încheie:

„Dacă aceste vi se par a fi conforme rațiunii și adevărului, prețuiți-le, dacă înse vi se pare, că sunt numai nescari aiurări, desprețuiți-le ca pre atari, nu pronunțați înse ca inimiză sentența de mörte asupra ömenilor, cari nu sunt culpabili. Noi înainte vi-o spunem, cumcă nu veți scăpa de judecata venitöre a lui Dumnezeu câtă vreme

perseverată în nedreptate. Noi înse vom striga; fie ce voește Dumnezeu.”

Dialogul lui Iustin cu Trifon judeul e o catechesă și polemie de odată; cum adecă poftea scopul. Cu multă fineță și circumspecțiune începe conversarea cu observațiuni despre filosofie și comparațiunea ei cu iudaismul. Cu mare dialectică se delătură dificultățile aduse de Trifon din profetiele Vechiului Testament; Christos se presentă ca capul unui neam nou, érá creștinii ca adevăratul popor al lui Israil. La încheiere se dá espresiune dorinței, ca judei să se convingă odată, cumcă Isus e Messia, unsul Domnului.”

Atenagora, filosof atenian din secolul al II-lea (a murit pre la an. 180.), e autoriul unei apologie adresată împăratului Marcus Aurelius și fiului său Emilius Commodus în favorul creștinilor; în care după ce începe cu un esordiu insinuatoriu, dicând că după ce în imperiu se tolerează toate religiunile și culturile, să nu fie persecutați creștinii, numai pentru numele de creștin. Dacă se va pute dovedi și cel mai mic delict, zice el, nu cerem iertare, ci din contră ca să ni se dicteze cele mai aspre pedepse. Dară dacă ne acasă numai pentru numele nostru, detorința vóstră, o bunilor și înțelepților domnitori, este a pune capet nedreptății, ca și noi să putem fi recunoscători față de voi, și noi să ne putem bucura, că mântuindu-ne de calumnii să gustăm beneficența vóstră ca și orî care cetățan al imperiului. Suntem acușați cu trei păcate, cu ateism, ospete thyestice și incesturi oedipiene. Creștinii înse nu sunt ateisti, ei adoréză un singur Dumnezeu, și lapedă politeismul, care după profeti e o nebunie etc. Restórnă cu agerime de spirit, cu probe palpabile și în stil energic și cele alalte învinuirî ridicate asupra creștinilor.

Clemente (Tit Flaviu) Alesandrinul, probabil din Atena de origine († 217). Setea de sciința l'a împins să studieze diversele sisteme filosofice, dară ca și s. Iustin Martirul ne aflând în ele mulțămirea dorită, a întrat în școla catehetică din Alesandria ascultând prelegerile lui Panten. Încreștinându-se și fiind sântit preot, ajunge prefectul acestei școle, prin ce își câștigă și mai mare renume. Scrierile lui de cuprins homiletic sunt *λογος πρωτοεπιτιμοσ προς Έλληνας* cohortatio ad gentes, apologia în 12 capete, *παιδαγωγος* în 3 cărți scrise pentru instruirea catechumenilor, *στοιχηματα*-miscelanea VIII cărți, în care tracteză filosofice adevărurile religioase *τις ο σωζομενος πλουσιος* care avut se va mântui, o esplicare practică a s. Mateiu 19, 21—24.

Modul lui de scriere e bogat în imagini și plin de viață, une-ori înse cam obscur și umflat, în propunere nu rămâne strict la obiect, ei face digresiuni, altcum espunerea tradază erudițiune profundă.

Origenes născut pre la an. 185 în Alesandria din părinți creștini, a primit de mic creștere creștinesca a învățat în școala catechetica din Alesandria sub Panten și Clemente, a ascultat și prelegerile neoplatonicului Ammoniu Sakkas; la 202 ajunge prefectul școlii din Alesandria, care prin prelegerile sale o înaltă la cea mai mare vadă și renume, a murit la 254 în Tir în urma torturilor suferite în persecuțiunea lui Deciū. *Origenes* a trecut de cel mai erudit bărbat al timpului său, pentru aceea i s'a dat numele de Adamantinul. Scrierile lui de cuprins teologic sunt așa de număróse, cât s. Ieronim zice, că viața unui om abia e de ajuns spre a le ceti, érá s. Epifaniu le socotesce la 6000 volumuri.

Ca orator sacru *Origenes* a început a tracta s. Scriptură text de text și apoi adaugea aplicări morali, prin ce creă homilia inferióră saū analitică. Mai înainte pericopele din s. Scriptură și respective din evanghelie serviaū mai mult de substrat la câte o vorbire liberă saū la o homilie superióră. El însuși și-a numit cuvintările sale homilii spre a arăta, că sunt vorbiri confidentiali și părințesci adresate poporului, și nu cuvintări erudite (oratio). *Origenes* a fost unul dintre cei mai mari și mai profunđi cunoscători ai stei Scripturii. În vorbirea lui domnesce naturalitate, viață, dispoziție plăcută și preste tot o tendență practică creștină. Nisuița de a fi popular îl face une-ori prea difus; érá predilecția sa pentru esplicarea alegorică a s. Scripturii nu arare-ori îi face stilul greū de înțeles. Dela el avem pre lângă scholiele (observațiuni la unele locuri din Scriptură) sale, un numer considerabil de comentarie și homilii la diferite cărți ale s. Scripturii. Însemnate sunt din punct de vedere oratoric și cele 8 cărți contra lui Celsus. Fiind că *Origenes* are mai multe erori, opurile lui sunt a se ceti cu mare precauțiune. În vechime ziceaū despre *Origenes*; „ubi bene, nemo melius; ubi male, nemo peius.“

Între oratorii sacri greci din acéstă perioadă mai merită amintire: *Clemente Romanul* († 100) *Tatian* († 170) *S. Ignatiu* († 117) *Teofil* episcopul Antiochiei († 181) *S. Gregoriu Taumaturgul* († 270) episcopul Neocesarei, și *S. Metodiū* episcopul Tirului (după alții al Paterei. † 311).

II. Dintre scriitorii *latini* din perioda acésta amintim pre următorii:

Tertulian (Quintus Septimius Florens Tertullianus) născut pre la an. 160 în Cartagena, din părinți păgâni. Între anii 190—196 Tertulian s'a creștinat, érá la 201 a pășit ca apărătoriu al religiunii creștine. Din péna lui aú isvorit o mulțime de scripte, îndreptate în contra judeilor, păgânilor, ereticilor mai ales a gnosticilor și a altor rătăciți și inimici ai adevărului; durere, că în cele din urmă și el a rătăcit cădând în eresul lui Montan, în care a rămas până la mórte († 240). Tertulian avea un spirit fórte susceptibil, talent admirabil înavuțit cu numeroase și varie cunoscințe; ca orator dispunea de artă dialectică, înse fantasia-i prea vie și stilul laconic fac ca scrierile lui în multe locuri să fie grele de priceput. Opul lui principal Apologeticus (*Liber Christianae religionis apologeticus*) e un cap de operă de sciință și elocință și e cea mai valorósă între tóte apologiile creștine.

S. Ciprian (Thascius Caecilius) născut în Cartagena la începutul secolului al III-lea, a studiat retorica și întorcându-se la creștinism, în 248, fu ales episcop în cetatea sa natală, érá sub imperatul Valerian fu încoronat cu martiriu la an. 258. Talentul său oratoric și-l-a cultivat în de ajuns prin artă: mersul cuvintărilor lui e regulat, esplicările ușóre, argumentele convingătóre și ilustrate cu asemănări potrivite, și cu deosebire e un adevărat măestru în arta de a tracta motivele homiletice; sentimentele religiose le scie esprima în o formă nobilă și răpitóre. Stilul preste tot e clar și fluent, ici colo înse nici el n'a fost scutit de bombasticitatea pre atunci îndatinată. Din punct de vedere oratoric dintre variele lui scrieri mai însemnate sunt: *Liber de lapsis*; *liber de mortalitate*; *lib. de opere et eleemosynis*, *lib. de unitate Ecclesiae*, *tractatus de oratione dominica*; *de bono patientiae*, *de zelo et livore*, *de exhortatione martyrii ad Fortunatum*, *de idolorum vanitate*, *testimonia adversus judaeos ad Quirinum*, și *lib. ad Demetrium*.

Minutius Felix, de origine din Africa, coetan cu Tertulian. În opul său intitulat „*Octavianus*“ tractézá în formă de dialog despre provedința divină. *Arnobiu* († 320) retor celebru sub Dioclețian, în stil energic combate superstițiunile păgânismului.

Lactantiu (Firmianus Lactantius) numit *Cicero christianus*, a fost magistru de retorică în Nicomedia, împératul Constantin cel Mare l'a chemat în Galia, concredându-i crescerea fiului său Crisp († 325). În

ce privește regularitatea, puritatea și eleganța stilului, Lactanțiu e dóră cel dintâiu scriitor în această epocă. Espunerea e clară și precisă; e fórte fericit în combateri, nu tot așa în propunerea pozitivă a doctrinei catolice.

§. 100. **Perioda II. — patristică.**

Perioda II se estinde dela conciliul ecumenic I din Nicea (325) până la mórtea lui Gregoriu Marele (604).

În decursul celor dintâiu trei secolii ai bisericeii a succes predicătorilor creștini nu numai să desvéléscă absurditatea păgânismului, ci tot odată să împrăstie prejudețele și calumniile, de cari erau predominantii păgânii față de religiunea creștină. Acest succes avu de urmare repede propagare a creștinismului în tóte clasele sociale ale populațiunii, ma la convertirea împératului Constantin Marele, imperiul roman stă uimit vedându-se de odată creștin. Biserica acum părăsesce catacumbele și-și desvóltă cultul său dumnezeesc și ceremoniele sale în tótă pompa și maiestatea. Templele zeilor se închid și în locul lor se înalță bisericii mărețe singurului Dumnezeu adevérat. Triumful bisericii și splendórea cultului său dumnezeesc n'au putut rămáne fără efecte salutari asupra elocinței sacre. Acum, când a fi creștin nu mai era o rușine, ci o distingere, mulți bărbați de o cultură înaltă și versați în arta elocinței întrând în serviciul Domnului, ascind amvonul și vestesc cuvântul evangeliului cu cel mai strălucit succes, cât seceră aplause generalé. (E drept, că datina de a aplauda pre oratori, introdusă în biserică din teatrele păgâne, ss. Părinți o reprobă.)

Pre când în perioada primă predicătorii creștini se nisuiău a propune și apăra religiunea creștină în totalitatea sa, fiind creștinii preste tot una, abia și-a câștigat religiunea creștină drept de esistență și îndată se iviră divergențe de păreré cu respect la diferite puncte ale doctrinei creștine și în deosebi cu respect la misterii întrupării Fiului lui Dumnezeu. Pentru compunerea divergențelor de păreré și a certelor infocate și periculóse născute în urma acestor divergințe s'a convocat la 325 primul conciliu ecumenic în Nicea. Spre a esplica, apăra și confirma doctrinele enunțiate în acest sinod s'au angajat o mulțime de bărbați talentați și de o înaltă cultură teologică și filosofică, a căror cuvântări forméză epoca de aur în elocința sacră. De altă parte și gustul și așteptările credincioșilor încă

s'au prefăcut, și acum nu-î mai mulțămiau cuvintările cele simple, ci poșteau vorbirii lucrute cu artă dialectică și după toate regulele retorice. În luptele cele dese și aproape continue cu ereticii Ariani, Pelagianii, Donatiști, Nestorianii, Eutichiani etc., elocința creștină din periodul acesta îmbracă un caracter mai mult speculativ-dogmatic.

Dară pre lângă cuvintările libere, lucrute după prescisele artei oratorice (sermo, oratio, tractatus) și în acest timp a înflorit predicarea simplă și la captul poporului de rînd, cărui la cultul divin i se esplica s. Scriptură în o formă simplă și în ton familiar, care formă numită „homilia“ preste tot designă predicarea sântilor părinți.

În această periodă deja ni se presentă mai propunțată deosebirea între predici și homilii. Tot în această periodă întîmpinăm un gen nou de cuvintări sacre, anume cuvintările panegirice sau de laudă.

La cetăți predicaū de regulă episcopii, dară s'a întrodus datina de a predica preoții și în prezența episcopului.

Pre lângă aceea unii ss. Părinți în scrierile lor, (cum e s. Ioan Chrisostom în opul despre Preoție și s. Augustin în opul de doctrina christiana) dau îndrumări practice referitoare la propunerea adevărurilor religiose.

§. 101. **Oratori mai de frunte în biserica orientală.**

S. Atanasiu n. 290 † 373 episcopul Alesandriei se caracterisează prin agerimea de spirit, cu care analisează și precisează doctrina catolică și face evidentă rătăcirea contrariilor. Prin o atare espunere a doctrinei catolice despre divinitatea Fiului în potriua Arianilor a luminat pre credincioși și a întors la adevăr mii de suflete, cari rătăciseră, pentru aceea i s'a dat numele de mare și de părinte al ortodoxiei. El cuceresce nu prin eleganta formelor, ci prin claritatea espunerii și tăria argumentelor.

S. Efrem Sirul (306—370) n. în Nisibis în Mesopotamia, ca monach s'a retras aproape de Edessa, unde ducend o viață aschetică a petrecut în studiu, în rugăciune și în meditațiune mai ales despre judecata ultimă. Când instruează e simplu și atrăgătoriu, când se adresază la afecte, e înfocat, și mai în toate vorbirile și scrierile lui transpiră o trăsătură pronunțată poetică, care se manifestă prin sentimente vii și profunde, prin alegorii și alte imagini avute. Dela el avem prețioase comentarie în s. Scriptură, cuvintări și exorta-

țiuni morale, mai multe tractate asupra adevărurilor religioase, în deosebi asupra judecării ultime, precum și cuvântări panegirice la nascerea Domnului Nostru Isus Christos, la nascerea Preacuratei Fecioare, în lauda celor 12 apostoli, a celor 40 martiri dela Sebastia și a s. Vasiliu Marele.

S. Vasiliu Marele născut în Cesarea din Capadocia la an. 329 a studiat elocinta și filosofia în Constantinopol și Atena, cât va timp s'a distins ca avocat; pentru virtutile sale escelenți, contra voii sale, fu ales de episcop al Cesariei din Capadocia. S. Vasiliu o întrunit toate recerințele unui orator mare: ingeniū escelent, fantasie vie și bogată, cultură înaltă, idei mărețe, dialectică admirabilă, și dicțiune elegantă, cât se asemănă cu Demosten. Cuvântările lui se caracterisază prin precisiune, energie și armonie admirabilă între idei și formă, s. Efrem în un stil poetic îl numesce: Cartea cea curată a înțelepciunii ceresci, care a primit din ceriū semne și impresiuni dumnezeesci; agrul cel mănos al împărăției ceresci, care a produs cele mai frumoase fructe ale dreptății; valea, care e împodobită cu variele flori ale cununei spirituale, a cărei odor suflă și mirosă spre ceriū. S. Vasiliu a repausat la an. 379.

Dintre numărösele lui scrieri din punct de vedere oratoric mai însemnate sunt cele nouă homilii despre hexaemeron, panegiricul celor 40 martiri dela Sebastia și panegiricul lui Gordiu; apoi cuvântările de cuprins moral, în deosebi cele îndreptate în contra păcatelor capitale; eră dintre homilii cele despre psalmi.

S. Ciril Ierusalimitenul n. 315 † 386, episcop, ca prefect al școlii catechetice din Ierusalim a ținut 18 catechese cătră catechumeni și 5 catechese mistagogice cătră cei de curând botezați. În catechese în un stil simplu, familiar și ușor de priceput espune și esplică articlii de credință.

Dela s. Ciril Ier. avem și mai multe homilii, din toate transpiră o credință vie și suavitate, și apare aplicarea de tot potrivită a sântei scripturi.

S. Gregoriu Naziansenul, n. 329 † 390 numit teologul, a fost episcop în Nazianz și mai târziu arhiepiscop în Constantinopol; din cauza dificultăților, ce i se puneau la cale de cătră confrăți, renunțând la demnitatea arhiepiscopescă s'a retras în singurătate ocupându-se cu studiile. S. Gregoriu Naz. ca orator se caracterisează prin sublimitatea ideilor, vivacitatea și varietatea imaginilor, prin puritatea limbei și prin o dicțiune elegantă și poetică; el este

Isocrate al creștinilor; în general înse vorbirile lui nu posed dignitatea stului Vasiliu nici puterea convingătoare a stului Chrisostom, ca scăderi i se aduc lipsa de precisiune în plan, limba prea maestrită și usul excesiv al antiteselor.

Dela s. Gregoriu Naz. avem orațiuni dogmatice și morali, cuvântări festive la Nascerea și Botezul Domnului, la Paști și la Rosalie; cuvântări funebrale la mărtea s. Vasiliu Marele, a tatălui său Gregoriu, a fratelui său Cesariu și a surorii sale Gorgonia; aceste se considera de cele mai bune cuvântări a le lui; mai are și vorbiri apologetice. E mișcatore vorbirea sa de valezicere din Constantinopol ținută în prezența a lor 150 episcopi.

S. Ioan Chrisostom născut la an. 344 în Antiochia s'a pregătit pentru cariera de avocat având de magistru pre celebrul retor păgân Libaniu; nemulțămît cu sgomotul forului s'a retras în deșert, de unde din cauza sănătății sale în 381 fu silit a se reintorcer în Antiochia. Episcopul Flavian (în 386) l'a chirotonit de preot și l'a constituit de predicătoriu. După 11 ani, câștigându-și renume de orator, împăratul Arcadiu l'a chiebat de arhiepiscop în Constantinopol (la an. 397). Aici a continuat Ioan predicarea cuvântului dumnezeesc cu zel și energie. În urma intrigilor dela curte și a insistenței împărătesei Eudoxia, o femeie poftitoare de domnie, s. Ioan a fost în două rânduri esilat (în Pont 403 și 404). Obosit de greutatele esilului și-a dat sufletul la an. 407 în Comano. S. Ioan Chrisostom e cel mai mare orator al timpului său și un model strălucit de elocință apostolică pentru toate timpurile. Pentru elocința răpitoare i s'a dat numele de Chrisostom adecă Gură-de-aur; éra afluența poporului la predicele lui era estra-ordinară, avea uneori și câte 100.000 de ascultători. ¹⁾

În s. Ioan Chrisostom pre lângă o cultură înaltă teologică și filosofică, aflăm o iubire fragedă și îngrijire fără păreche de binele și sôrtea credincioșilor, pre cari acum îi instruază părintesce, acum îi mustră pentru indolența lor întru împlinirea detorințelor, acum le aruncă în față scăderile, acum îi compătimesce și mângăe, acum îi laudă și îmbărbătează și acestea le face tot de una în un ton, din care transpiră iubirea și grigea părintescă de binele lor sufletesc și temporal. S. Chrisostom dovedese o deosebită cunoscință de S. Scriptură

¹⁾ Socrates, H. Eccl. VI, Sozomen, H. Eccl. VIII, 5. Nicephor H Eccl. XIII, 7.

pre care o aplică potrivit, asemenea e un escelent cunoscător de ómeni. În el elocința sacră și-a ajuns apogeul în biserica orientală.

Stilul s-tului Chrisostom pre lângă sublimitatea ideilor și pre lângă tot avântul sentimentelor și abundența în imagini, e clar și ușor de priceput e poporal. Homiliile lui la aparență fără artă multă, ni se presentă ca o efusiune a sentimentului și un sbor liber al fantasiei orientale, care pare a nu voi să scie de frinele artei, ci voesce să plutască cu totul liberă. Credința lui și convințiunea firmă dă tărie argumentelor. În tóte se manifestă nișuința și tendența practică de a efectui nu numai emoționarea, ci și instruirea și sanctificarea ascultătorilor săi. Defectele dicțiunii lui sunt cele ce obvin de comun la improvisațiuni, anume stil difus, esordie prea lungi și neproporționate cu corpul cuvintării, repetiri, în câte un loc esagerări în espresiuni, digresiuni și amestecarea de obiecte străine; aceste din urmă le face, fiind că așa ceva pre-
tindeau lipsele ascultătorilor.

Dintre scrierile lui din punct de vedere homiletic, mai perfecte sunt cuvintările ținute în Antiochia, când avea timp să se prepare, pre când în Constantinopol, era prea ocupat cu alte afa-
ceri. În perioda antiochiana cad și cele 21 (proprie 20) homilie despre statue, cari sunt un cap de operă în elocința amvonului. ¹⁾ Între homiliile la cartile s. Scripturi mai succese sunt homiliile la evangelia după s. Matei. S. Chrisostom pre lângă homiliu, are și mai multe orațiuni și cuvintări panegirice; între acestea deosebită atențiune merită cele 7 cuvintări despre laudele stului Paul. Mai de parte are opuri dogmatice, morale și polemice. (Cea mai bună edițiune a opurilor stului Ioan Chrisostom este a lui Montfoucon, Paris 1718—1738 în 13 vol. grecesce și latinesce.)

În biserica orientală s'au mai distins ca oratori sacri: Eusebiu Pamphilus († 340) episcopul din Cesarea Palestinei și părintele istoriei bisericesci, S. Epifaniu († 403) episcopul de Salamis; S. Ciril Alesandrinul († 444); S. Nil monachul; S. Isidor din Pelusiu († 440); S. Asteniu episcopul din Amasia în Pont (în secolul al V-lea); Proclu arhiepiscopul Constantinoplei († 447); Vasilii Episcopul din Seleucia (în secolul al V-lea); S. Ioan Climax sau cel ce a făcut scara († 605).

¹⁾ v. mai sus p. 138.

§. 102. **Oratorii sacri din occident în perioda a II.**

S. Ambrosiu născut la an. 334 în Trier, unde tatăl său era prefect preste Galia. El s'a bucurat de o creștere alésă și a ajuns proconsul în Liguria. Devenind pre atunci vacant scaunul episcopese din Milan, poporul cunoscând și admirând talentul și virtuțile escelenți a le lui Ambrosiu, deși nu era încă botezat, l'a proclamat de episcop al Milanului. După o păstorire de 23 de ani avută în merite a adormit în Domnul la an. 397. Cuvintările lui se caracterisază prin suavitate și unctiune, din această cauză Chateaubriand numesce pre s. Ambrosiu Felonul părinților latină. Cu suavitatea înse, unde a cerut trebuința, a împreunat s. Ambrosiu și energie, dovadă este cuvintarea, prin care a interdis împăratului Teodosiu Marele intrarea în biserica din Milan înainte de a fi făcut penitență pentru măcelul din Tesalonica.

S. Ambrosiu are tractate asupra sântei scripturii, opuri dogmatice, morale și polemice, cuvintări de laudă și funebrale (la mórtea fratelui său Satir, la mórtea împăraților Valentinian și Teodosiu Marele) și mai multe epistole.

S. Ieronim (Eusebiu Hieronymus) născut între anii 332—40 în Stridon la confiniile Dalmatiei, în tinerete a petrecut la Roma ocupând postul de secretar al pontifului Damas. După mórtea acestui pontifce Ieronim s'a retras în o mănăstire din Viflain, unde s'a ocupat mai ales cu studiul sântei scripturii, a murit în an. 420. Din punct de vedere oratoric sunt însemnate opurile lui apologetice și polemice. Stilul e clar și plin de viață, deși limba nu are puritatea clasică.

S. Augustin s'a născut la an. 354 în Tagaste în Africa din tată păgân și mamă creștină (S. Monica). Tinereta i-a fost foarte agitată. A fost magistru de retorică în Cartagena, Roma și Milan. În Milan avu fericirea de a asculta cuvintările stului Ambrosiu, cari l'añ reintors pre calea cea dréptă. După încreștinare s'a dus éráși în Africa, Valeriū episcopul din Hippo l'a chirotonit de preot și mai târziu de episcop coajutor, érá la an. 395 ajunge episcop al acestei cetăți, a murit la an. 430. S. Augustin ne-a lăsat o mulțime de opuri de cuprins dogmatic, moral, polemic, esegetic și homiletic. În 4 cărți „De doctrina christiana“ dá inviațiuni homiletice; érá opul „De catechizandis rudibus“ este o catechetică.

Stilul acestui bărbat genial variază după cuprinsul scrierilor sale. Preste tot se constată în opurile lui originalitate, agerime de spirit și o judecată profundă. În cuvântări, cari au fost cele mai multe improvise, deși e stilul simplu și fluent, totuși se observă scăderile comune în improvisațiuni, anume repetirile dese, mestecarea mai multor obiecte în aceeași cuvântare, digresiuni prea mari și stilul cam negles. Altcum el pondul principal nu l'a pus pe eleganța dicțiunii, ci pe claritatea aceleia; predicând pescarilor din Hippo, s'a dimis la modul lor de cugetare și vorbire, fiind de principiul: „melius reprehendant nos grammatici, quam ut non intelligent populi.“

S. Leo Marele, născut în Roma din familie fruntașe, la an. 440 ajunge pontifex roman. Ca orator sacru se caracterizează prin tendința practică de a imprima cuvântărilor sale timbrul actualității, prin claritatea și demnitatea expunerii, care se potrivește bine poziției lui de cap al bisericii, mai în colo prin tractarea serioasă și calmă a materiei, ce-i formeză obiectul cuvântărilor. Cuvântările stului Leo de comun sunt scurte. Ca scăderi i se atribue usul prea des al antiteselor și pre alocurea stilul difuz, care greșelă altcum era generală pre atunci. S. Leo a murit la 461; dela el avem 96 de cuvântări, dintre cari mai bune sunt cuvântările festive dela Nascerea și Arătarea Domnului, despre Înălțarea Domnului, despre Pogorirea Spiritului Sânt, apoi cele despre ss. apostoli.

Salvianu născut pre la finea secolului al IV-lea în Galia, a fost căsătorit, dară în conțelegere cu soția sa s'au dedicat vieței monachale. Calitățile lui principale ca orator sacru sunt: claritatea, precisiunea și energia în stil, limba alasă, sonoră și fluentă; în idelle lui înse domnește o anumită monotonie tânguindu-se asupra stărilor morale de pre timpul său și reprobându-le; din cauza acesta i s'a dat numirea de Ieremia timpului său. A murit la adânci bătrânețe (490—95) în Marsilia. Opurile lui principale sunt: „Ad ecclesiam catholicam l. IV (adversus avaritiam)“, in care in ton energetic și cam aspru combate pofta de bani, pre care o presentă ca isvorul tuturor relelor timpului său, de odată recomandă faptele îndurării creștinesci. „De providentia (seu de gubernatione Dei praesentique iudicio) ad Salonium“ l. VIII scrisă cu scopul de a îmbărbăta pre credincioși în mijlocul năvălirii popórelor barbare și a număróselor calamități, ce vineau asupra lor, și de odată a-i îndupleca la penință și la îndreptarea vieței, punându-și totă incre-

derea în prevedința dumnezească. Studiul scrierilor lui Salvian e de mare folos oratorului sacru și în zilele noastre.

S. Gregoriu Marele, născut pre la an. 540 din o familie de senator primind o creștere aleasă la an. 570 împăratul Iustinian Jun. îl numește de pretor în Roma; acest oficiu l'a purtat cu onoare în acele timpuri critice, când imperiul era necontentit atacat de cătră Longobardi și alți barbari. În 573 s'a retras în o mănăstire până la an. 577, când papa Benedict l'a chemat de diacon în Roma, era papa Pelagiu II l'a trimis de apocrisiariu la curtea împărătescă din Constantinopol. La an. 590 fu ales de papa, care dignitate în timpuri forte critice a purtat-o cu glorie până la morțea sa întâmplată în an. 604. Gloriosul pontificat al lui Gregoriu Marele formează încheierea primei periode. Pentru oratorului sacru Gregoriu Marele servește mai mult ca izvor de cât ca model. Dicțiunea lui e simplă, puțin variată și fără avânt și splendore esternă; el voesce a fi tot de una clar, precis și determinat, și spre ajungerea acestui scop nu se înfioră de barbarisme și espresiuni ordinare. Cultura antică romană era în decadență pre timpul lui, și gusturile stricate; deși aceste rele au influențat și asupra scrierilor lui, totuși stilul lui are destulă unctiune și une ori e chiar avut în imagini frumoase.

Din punct de vedere al elocinței sacre mai merită atențiune S. Paulin episcop în Nola († 431); S. Petru Chrisologul episcop în Ravenna († 452); S. Vincențiu Lirinemul († 450) și S. Maxim episcop de Turin († 450).

§. 103. **Perioda III. — de tranșițiune.**

Perioda III saũ de tranșițiune dela 604 până în secolul al XII-lea. Ea cuprinde timpul migrațiunii popórelor și al formațiunii limbelor moderne. Caracteristica acestei periode este stagnațiunea sciințelor preste tot, și în deosebi a elocinței sacre. După ce imperiul roman de vest era stins, era cel de ost atacat de barbari, cari năvaliau din tóte părțile, nu e mirare, că sciințele și artele au intrat în un stadiu de stagnațiune.

Predicătorii cuvintului dumnezeesc din acele timpuri de ferebere generală și de nesiguranță nu au putut umbla după eleganța dicțiunii din limbile clasice, ci, ca să pótă îmblândi și civilisa popórele barbare, s'au scoborit la modul lor de a simți și cugeta servindu-se în predicare de limbile inculte și sêrace ale respecti-

velor popóre. Cuvintul Domnului nici propus în formele cele simple n'a ramas fără de fruct, dovadă neperitoare ne este însași converșiunea popórelor germanice și slavice precum a Magiarilor etc., cari s'aú încreștinat în decursul acestei període. ¹⁾

Predicătorii cu fóрте puținé escepțiunii n'aú produs opurí originali de elocința sacră, ci s'aú mulțămít cu colectarea, traducerea și prelucrarea cuvintărilor sacre deja esistente. Aceste colecțiuni se numiaú: „homiliaria“ și „postilliaria“ (dela: post illa verba Evangelii).

Oratorii sacri mai însemnați sunt:

I. În Orient: *Antioch* († 630) monach din laura S. Sava (lângă Ierusalim) ni-a lăsat 130 de cuvintări sacre de cuprins moral, scrise în un stil ușor și petróndetoriú. *S. Sofroniú* episcopul Ierusalimului († 638) e unul dintre cei mai renumiți predicatori ai timpului seú; a escelat în combaterea energică a ereticilor monoteleti; stilul seú e clar și destul de plăcut. *S. Anastasiu Sincitul* († 680) monach în muntele Sinai și un diligent adunătoriu a scrierilor sântilor parinți. *S. Ioan Damascen* (numit și *Manzur*, *Chrysorroas*) † 754 (după altii † 780), monach în mănăstirea s. Sava. În scrierile sale s. Ioan Damascen se ocupă cu întregă teologia și cu filosofia; el a făcut mai întâiú gréua încercare de a aplica filosofia aristotelică în tractarea sciințelor teologice. Se caracteriséză prin erudițiune profundă, agerime de spirit și corectitatea expresiunii. El a apêrat cu energie cultul icónelor în contra iconoclastilor. Așa și *S. Tarasiu* arhiepiscopul Constantinopolului († 804). *S. Teodor Studitul* († 826) monach în mănăstirea Studa (de lângă Coustantinopol). În cuvintările și scrierile lui mai mult de cuprins moral dovedesce multă erudițiune și zel pentru mărirea lui Dumnezeu. El are un stil clar și bărbătesc. În secolul al IX-lea mai merita amintire ca oratori sacri: *Georgiu*, mitropolitul Nicomediei, *Iosif*, arhiepiscopul Tesalonicului (frate cu s. Teodor Studitul) și *Teofan*, arhiepiscopul din Tauromena.

II. În Occident mai însemnați oratori sacri, dela cari avem scrieri, sunt: *S. Ildefons* arhiepiscopul de Toledo († 669); *S. Beda Venerabilul* din Nortumbria, un monach fóрте piú și versat în toti rami sciinței, are un stil simplu și neavântat, dară fóрте clar și natural; *S. Petru Damiani* cardinal († 1073), în cuvintările lui stilul e cam difus; *S. Anselm* arhiepiscop de Canterbury cu sciința profundă a întrunit și darul de a propune în o formă simplă și ușoră

¹⁾ Dr Alesandru Grama, Istoria universală a bisericeí, Blaș, 1881 § 74—77.

și cele mai profunde misterie ale credinței; *Hugo a s. Victore* monach al mănăstirei de același nume în Franția († 1141), teolog mistic, are un stil sublim și de odată plin de grație și suavitate. Cel mai mare orator în această perioadă e *S. Bernard* abatele mănăstirei Cisterciensilor din Clairvaux în Franția († 1153). El e un scriitor foarte fecund și părintele misticilor din evul mediu. Pentru erudițiunea și sântenia vieții sale se bucura de mare vață înaintea pontificilor și a domnitorilor lumesci; cuvântările lui pline de spirit aveau o putere fermecătoare asupra ascultătorilor așa, cât era aproape imposibil să reziste cineva față de ele. Pentru acesta e'ocința răpitoare i s'a dat numele de doctor mellifluus. Prin elocința sa admirabilă a pus la cale expedițiunile cruciate. Mabillon zice despre modul de vorbire al s. Bernard: „Stilus praessus, oratio vivax, dictio propria, cogitatus sublimes, affectus pii, lepores sponte nascentes, totus sermo unum Deum ac coelestia spirans“.

§. 104. **Perioda IV. — scolastică.**

După ce s'a aședat furtuna migrațiunii poporilor, care a schimbat fața Europei și a șters cultura veche romană, restabilindu-se liniștea, științele reinvie și cu ele și elocința sacră îmbracă o formă nouă, forma scolastică, carea a dominat în toți ramii științelor sacre și profane în decurs de trei secolii (sec. XII—XV). Anume capetele luminate din această perioadă au aplicat dialectica aristotelică în tractarea științelor, care metod pentru elocința sacră nu-l putem numi chiar favorabil. Scolastica având în vedere luminarea înțelesului cu privire la adevăr, ce e drept, a revărsat multă lumină în știință și a crescut bărbați erudiți, aplicată la elocința sacră înse, i-a lipsit puterea de a încălzi și emoționa inima și prin acesta a da cuvântărilor sacre farmec și energie. Causa este, că formele cele rigide scolastice și subtilitățile multor scolastici órecum încatenau spiritul, nu permiteau avânt fantasiei și nici efusiunea sentimentului, care în elocința mișcă înduplecă și răpescce cu sine pre ascultători. Metodul scolastic a întrodus în cuvântări o dispozițiune sistematică cu împărțiri și subîmpărțiri pronunțate. Formelor prea seci a le metodului scolastic le-a dat cu timpul viață mistică creștină, care adresându-se mai virtos la fantasie și la afecte a împrumutat cuvântărilor sacre grație și suavitate.

Cătră capetul acestei perioade reinvie științele clasice și primesc un puternic avânt prin buna primire, de care s'au bu-

curat învățații greci, refugiați dinaintea Turcilor în țările occidentale ale Europei. Prin renașterea (Renaissance) științelor și elocința sacră se eliberă de rigiditatea formelor scolastice și îmbracă o formă mai ușoară, mai elegantă și mai plăcută.

Ce privesce cuprinsul cuvintărilor sacre în perioada acesta mulți oratori s'au abătut dela obiceiul sântilor părinți, în cât amestecău în cuvintările sacre lucruri profane, ba unii tractău cestiuni filosofice și păreri de a le lui Aristotel pre amvon; alții mai târziu întru atât s'au îndulcit de studiile clasice, cât citau latinesce și grecesce din Homer, Virgil, ca și din Vechiul ori Noul Testament, și acomodaū numirile mitologice păgâne la misteriele religiunii creștine.

Stilul preste tot e burlesc, preerat cu glume și anecdote incompatibile cu demnitatea cuvintului dumnezeesc. Mai de parte se serviaū de cuvinte și frase frivole, cari nu odată degenerău în expresiuni prea ordinare și de jos, ba chiar și în trivialități. Ca să fim judecători drepți inse, nu e iertat să perdem din vedere, că așa era spiritul acelor timpuri, ómenii nu erau așa susceptibili, nici gusturile așa rafinate ca în zilele nóstre.

Cuvintul Domnului nici încătușat în formele scolastice și nici încărcat cu amestecul de lucruri străine n'a rămas lipsit de fruct. Dovadă este combaterea cu succes a eresiilor din această perioadă. Apoi n'au fost toți predicătorii afectați și frivoli, ci și în această perioadă aflăm un număr considerabil de bărbați pii, cari au propagat cuvintul Domnului în spirit apostolic. așa au fost: *S. Dominic* († 1221); *S. Francisc de Assisi* († 1226); *S. Antoniu de Padua* († 1231); *S. Vincentiu de Ferrara* († 1419); *S. Bernardin de Siena* († 1444); *Laurentiu Iustiniani* († 1455); *Ioan Capistran* († 1455) și alții, cari prin viața lor, care a fost o predică vie a credinței creștine, și prin darul graiului pus în serviciul cuvintului divin au întors la pocăință și la calea adevărului și a virtuții sute de mii de creștini.

Dintre oratorii acestei perioade în deosebii merită a fi amintiți:

S. Toma de Aquino (1227—1274) din ordul predicătorilor (dominicani) cel mai profund teolog și cel mai erudit bărbat al timpului său, din care cauză i s'a dat numirea de „doctor angelicus”; s'a destins ca orator prin precisiunea și chiaritatea espunerii,

precum și prin potrivita aplicare a Sănteii Scripturii. Deși preste tot s'a ocupat cu chestiuni metafisice, totuși în predicare s'a știut scobori la modul de cugetare și pricepere al poporului de rând. Dela el avem numai schițe de predică, cari mai mult se caracterizează prin precisiunea și tractarea sistematică, de cât prin forme oratorice elegante. S. Bonaventura (1221—1274) autorul mai multor opuri, pentru promovarea pietății, cari îl făcură vrednic de numele: „doctor seraphicus“, că orator sacru se caracterizează prin unctiunea și suavitatea cerescă a cuvintărilor sale, cari isvorău ca și flacări din inima lui și au avut efecte estra-ordinarie. Berthold de Regensburg e cel mai celebru prdicator al Germânilor în secolul al XIII-lea. Cuvintările lui se disting prin claritate și perspicuitate, prin ilustrarea potrivită a adevărurilor religioase prin imagini din natura, ce ne încunjură și din viața zilnică a ascultătorilor; prin an'isa conceptelor religioso-morale, mai de parte prin un stil dialogic plin de viață, abundanț în antitese și în tot ce pôte emoționa pre ascultători. Scăderile îi sunt: dispozițiunea și esecutarea cuvintărilor une-orî sunt de tot neobicinuite și curioase; în espresiuni e vulgar, și prin repetiția aceleia-și ideii și aplicațiunii practice e monoton. Ioan Tauler din Strasburg cel mai mare psiholog între teologii mistici, în opurile sale dovedesce o mare aplicare spre viața contemplativă, de aci se esplică, că în ele prevalăză elementul mistic. Propunerea lui Tauler e plăcută, plină de căldură, dară de odată energică și hotărîtă, el încă iubesc formă de propunere dialogică. Enea Silviu Piccolomini mai târziu papa Piu II a fost unul dintre cei mai renumiți bărbați ai timpului său, poet, jurisconsult, istoriograf și orator celebru. Prin precisiunea, avîntul și puterea convingătoare a elocinței a secerat multe aplause în conciliul dela Basel. El a repausat la an. 1464. S. Toma de Villanova, monach augustinian în Spania, predicator de curte la Carol al V-lea și mai târziu arhiepiscop de Valencia, ne-a lăsat un curs de cuvintări sacre, ținute în o limbă latină frumoasă și corectă, aranjate sistematice și pline de suavitate și unctiune. Cu deosebire se distinge prin întrebuițarea potrivită a sănteii scripturii, prin aplicări morali corespundătoare și prin escitarea afectelor. Călugării francesi Mihail Menot († 1518); Olivier Maillard (1502) și Raulin († 1514) precum și germânul Geiler de Kaisersberg († 1510) de asemenea s'au distins ca oratori de spirit, dară au primit în cuvintările lor și defectele acelor timpuri, anume umor și satiră de rînd.

§. 105. **Perioda V. — literară,**

În secolul al XVI-lea literatura preste tot a luat un avînt îmbucurătoriu. Ce privesce sciințele teologice în urma reformațiunii la începutul acestei perioade erau tractate aprópe esclusiv în formă polemică, și pre terenul polemic fu abătută și elocința sacră. Părinții conciliului tridentin înse prin dispusețiunile lor salutari aũ readus elocința la calea sa naturală de a propune cuvîntul dumnezeesc.

Oratorii sacri aũ reținut sistemul întrodus de scolastici în dispozițiunea cuvîntării sacre, dară în ce privesce însa-și tractarea prin aplicarea rațională a regulilor oratorice, aũ știut împrumuta propunerii lor nu numai claritate, ci de odată și viață, unctiune și energie. Ei nu s'aũ ocupat cu subtilități scolastice, nici nu s'aũ mărginit numai la simpla instrucțiune, ci propunend doctrina catolică în tótă puritatea, în același timp s'aũ adresat la inima și voința ascultătorilor prezentând doctrina în o formă plăcută și validitându-o prin aplicări practice corăspunđetóre. Fiind acei bărbați de o cultură înaltă și cu gust bun, stilul lor este cuvenincios, elegant și fermecătoriu și preste tot străin de frivolitatea din perioada precedentă. Ei mai ales în Francia unesc în cuvîntările lor corectitatea limbei, grația și unțiunea sântilor părinți cu sistemul rațional al teologilor scolastici, prin ce aũ imprimat elocinței sacre timbrul clasicismului, cu dreptul i se dá acestei perioade numirea de literară.

Cei mai celebri oratori în perioada acésta sunt:

În Francia: Bossuet (Jacob Benignus), episcop de Meaux (născut în 1627 mort la an. 1704) pentru elocința sa fermecătoare a fost chemat în 1762 ca predicătoriu la curtea regală din Paris. Bossuet se caracterisează prin originalitate în concepțiune, și în formă, prin avînt admirabil în idei și sentimente, și prin destertatea de a presenta în o formă plăcută și interesantă până și lucruri neînsemnate. Stilul lui este sublim, elegant și abundant în imagini, dară une-orî e de tot simplu, familiar și naiv aprópe de neglijință. De la Harpe zice despre Bossuet, că puterea elocinței lui așa perfect influința spiritul, inima și sentimentul ascultătorilor, cât aceștia lăsând din vedere pre orator, se simțau cu totul ocupați de obiectul discursului, apoi învinși de cătră acela se lasă a fi îndreptați după voința lui.

Ca scădere i se aduce înainte, că e mai mult orator de cât predicătoriu. El cunoșce bine inima omenescă și se pricepe in mod admirabil să o escite, dară când e vorbă de mișcarea voinței pria aplicării practice, lasă mult de dorit; e mai mult pompos de cât practic. Cele mai perfecte opere ale lui din punct de vedere oratoric sunt discursurile funebrele. Predicele sunt de tot neasemenea, fiind că nu le-a prelucrat, ci sunt numai concepte aruncate, une-ori numai fragmente, dară și din acestea se vede geniul lui sublim.

Bourdaloue (Louis de) născut la an. 1632, a repausat la 13 Maiu 1704, o lună după Bossuet. După ce își câștigase renume ca predicătoriu în provincie, la 1669 fu chemat ca succesor al lui Bossuet la curtea regală, unde a predicat în anii: 1670, 1672, 1674, 1675, 1680, 1684, 1686, 1689 și 1693. Ludovic al XIV-lea zicea, că mai bucuros ascultă pre Bourdaloue repetind aceea-și predică, de cât pre alții spunând predici nouă. El nu are talentul și avintul oratoric în aceea măsură ca Bossuet, dară se distinge prin profunditatea nesecată a logiceii sale. El cu cea mai mare ușurătate concepe câte 2—3 planuri referitoare la același obiect și fără a se repeti ține despre el 2—3 cuvintări, cât ascultătoriul și respective cetitoriul stă la îndoelă, căreia să-i deé preferință.

Bourdaloue ca un teolog consumat și mare cunoscătoriu de ómeni și-a pus de țintă în cuvintările sale de a întări mai întâiu credința ca fundament a tótă religiositatea și apoi a reconstrui pre ea edificiul moral sdruncinat al timpului său; de aici provine că instruirea lui tot de una află aplicare pre terenul moral; pre calea acésta a desvoltat sistemul de predică dogmatice-morali. În desvoltarea temeii Bourdaloue urméză o logică rigorósă, argumentele sunt concise, motivele grave și progreséză cu putere crescândă; în espunere el contopesce simplicitatea espresiunii cu sublimitatea ideii acomodându-o după priceperea ascultătoriilor. E mare măestru în întrebuințarea santeii Scripturi.

Limba lui Bourdaloue poșede claritate, precisiune precum și demnitate și un ritm bărbătesc. Stilul lui e sentențios, cuvintele și frazele bine alese. El captivéză pre încet, dară sigur. Propunerea lui însuflețită, căldura ce-i virifica acțiunea, vócea plină de armonie, tóte erau eloquente, ce i-a lipsit, ca să fie perfect, a fost avintul fantasiei și focul sentimentelor. Se pricepea de minune la tactica instruirii, nu tot așa înse și la a emoționării. Pentru

procedura sa consequent sistematică se recomandă ca model pentru oratorii tineri.

Fléchier († 1710) episcop de Niemes se distinge prin discursurile sale panegirice și funebre; pre lângă acestea are predică de advent, de misiuni și pentru sărbătorile sântilor. Ideile îi sunt nobile, deși nu tot de una sublimă, stilul este elegant, înse unele-ori e prea bombastic și difus.

Fénelon († 1715) arhiepiscop de Chaimbrai, un bărbat foarte piu și erudit; el s'a ocupat în deosebi și cu arta oratorică publicând celebrele sale dialoguri despre elocință (*Dialogues sur l'éloquence*), s'a distins prin agerime de spirit și fantasie vie, precum și prin suavitatea stilului său. Fénelon arare-ori își scria cuvântarea, dară când o scria, se presenta ca un cap de operă; el predicând des, prin esercițiu îndelungat și-a câștigat dexteritatea de a ține discursuri escelente și fără multă preparare, ba și de a improvisa atari discursuri.

Massillon (Ioan Babbist), episcop de Clairmont († 1742), considerând, că după înălțarea lui la dignitatea episcopescă (la an. 1719) s'a ocupat aproape esclusiv cu afacerile diecesei și că cele mai de valoare lucrări pre terenul elocinței sacre datéza din anii de mai înainte, poate fi clasificat în perioda literară, deși a trăit până în al 5 deceniu al secl. XVIII.

Unii critici voesc a presenta pre Massillon de un simplu stilist, dacă vom considera înse calitățile lui oratorice, ne vom pute convinge, că el e orator de rangul prim. Tendenta lui ca și a lui Bourdaloue este îndreptarea moravurilor decădute; în scopul acesta vorbese poporului ca și un misionariu, érá corupțiunea dela curte o combate cu rezoluțiunea unui profet. Cu o admirabilă agerime resolve și respinge el obiecțiunile și scusele, ce se aduc, de cătră cei ce calcă legea morală. Massillon le arată isvorul, le urmăresce toate fazele acelor scuse neîntemeiate și nu le lasă, până ce nu le descopere și răstórnă deplin. Cu deosebire se distinge el prin arta de a escita afectele. Prin potrivita escitare a afectelor începând dela cele mai fragede până la cele mai vehemenți se face domn deplin asupra tuturor pornirilor inimei ascultătorilor. Audisio îl și numesce pre Massillon predicătoriul inimei, pre când pre Bourdaloue îl numesce predicătoriul minții, érá pre Bossuet al fantasiei.

Ce privesce stilul, aici Massillon e un adevărat măestru. Limba lui e plăcută atrăgătoare, nobilă, plină de viață și armonie. De aici

provine, că cuvântările lui au o uncțiune și suavitate deosebită. Nime nu se pricepe mai bine de cât el la amplificări, descrieri și depingeri frumoase, precum și preste tot la întrebuițarea figurilor oratorice. Massillon cu tot talentul său oratoric, are și scăderi, anume nu aprofundază nici nu precisază tot de una de ajuns materia, ce o tractează, une-ori în cestiuile morale este prea rigoros, ba se află în cuvântările lui și incorectități din punct de vedere dogmatic și moral. Causa acestor scăderi este, că el n'a avut cultură teologică și filosofică destul de temeinică.

În Franția mai merită amintire ca oratori sacri: S. Francisc de Sales († 1622); Lejeune († 1672); Giroust († 1689); Ioly († 1678); Senault († 1672); Texier († 1687); Cheminais († 1689); Mascaron († 1703); De la Rue († 1725).

În Italia cel mai distins orator sacru este: Paul Segneri († 1694) numit și Cicero italian. Cuvântările sale populare și de misiuni se caracterizează prin simplitate și naturalitate în dispozițiune, prin claritate în argumentațiune, vivacitate în espunere, prin usul potrivit al imaginilor, asemenărilor și contrastelor, și prin trăsături dramatice marcate. Frumseta limbei dă cuvântărilor lui un farmec deosebit, éra sântenia vieții sale și zelul pentru mântuirea sufletelor, ce se manifesta din tótă purtarea sa, le imprumută o putere estra-ordinară. Ca defecte i se ascriu întrebuițarea de espresiuni vulgare, narațiuni curioase, asemenări de rînd și stil difuz; să nu uităm înse, că Segneri a predicat pentru poporul de rînd, și de aci au să se esplice scăderile, ce i se impută din punct de vedere al artei oratorice.

În Spania: Ioan de Avila († 1569) restauratorul elocinței în Spania, un orator profund și simpatic; iubesc concepțiunea mistică, stilul îi este simplu și atrăgătoriu; cuvântările lui principale sunt cele despre misterul întrupării Domnului Christos. Ludovic de Granuda († 1588) a cultivat cu mare zel elocința sacră, se distinge ca improvisator escelent. El scie contopi în discurs momentul teoretic cu cel practic așa înstruēja și emoționează de odată. Are mare merit pentru elocința sacră și prin opul său: Rhetoricae ecclesiasticae sive de ratione concionandi libri III. publicat în an. 1576.

Oratorul cel mai mare al Portugaliei este: Antoniu Vieira († 1697) născut în Lisabona (la an. 1608) de prunc s'a dus cu părinții săi în Brasilia, devenind apostolul acestei țări. De douăzeci

de ori a navigat între mari pericole în Europa în interesul indigenilor din America de sud. Vieira se caracterisează prin originalitatea dispozițiunii și prin perspicuitatea propunerii; stilul lui e avântat și plin de foc; iubesc întorseturile oratorice surprinzătoare și paradoxele, prin ce deșteaptă și ține neîntrerupt încordată atențiunea ascultătorilor.

La Germâni cei mai renumiți oratori sacri sunt: *Petru Canisiu* († 1598) a combătut cu zel neobosit și cu succes multămitor pre erecicii protestanți, instruând poporul în credința catolică; cuvintele lui erau ca și fulgerul zdrobitoriu pentru eresii. El și-a câștigat nume neperitoriu prin compunerea catechismului religiunii creștine. *Abraham a Sancta Clara* (proprie Ulrich Megerle) monach augustinian, un bărbat foarte talentat și original, cunoscând bine omenii și spiritul dominant în timpul său, combatea scaderile fără rezervă ori crutare. Fiind predicatoriu la curtea împărătească din Viena era ascultat de cătră popor cu mare plăcere. Din punct de vedere oratoric pre dreptul i se reproabă amestecarea în predică de lucruri bizare și nedemne de cuvântul Domnului, glume și episoade de jos, și un limbagiū vulgar și de multe ori chiar trivial.

La Magiari: *Petru Pázmány* născut la an. 1570 în Oradea-mare din părinti protestanți; în 1586 a trecut la biserica catolică devenind cel mai zelos apărătoriu al ei. La an. 1616 ajunge arhiepiscop de Strigon și mai târziu și cardinal. Scrierile lui apologetice și polemice sunt număroase, pre lângă acestea are și predicī pentru Dumineci și sērbători. Pázmány a fost inzestrat cu talent ager, cunoscințe vaste, dialecticā puternicā; stilul lui e avântat și energie, inse une-ori folosesce asemănări ordinare și e cam dur în espresiuni. Pázmány este considerat de creatoriul limbei literare la magiari, a repausat în 1637. Oratori distinși au fost și jesuiții: *Georgiu Forró* și *Georgiu Káldi*, aceștia au tradus mai întâiu s. Scripturā pre limba magiara.

În limba română au apărut în perioada acesta mai multe traduceri de homilii sau Cazanii; așa sunt Cazaniile diaconului *Coresi* apărute în Brașov între anii 1546—1580. „Invățături sau cuvântări bisericesci“ traduse de Melchisedec, egumenul mănăstirii Câmpu-lung 1642. Cazania dela Govora 1642, Cazania dela mănăstirea Deal, 1644. Chiriadrom sau Cazania, tipărită la Alba-Iulia în 1699, și Cartea românească de invățături sau Cazania Mi-

tropolitanului Varlaam, Iași, 1643. ¹⁾ Pre la sfârșitul acestei perioade și începutul perioadei a VI. a dat mai multe scrieri de cuprins homiletic Antim Iyerénul, călugăr în mănăstirea Snagovului și mai târziu episcop de Puzeu. ²⁾

§. 106. Perioada VI. — de decadență.

Elocința sacră în secolul al XVIII-lea a căzut repede dela nivoul înalt, la care se avintase în secolul precedent. Causa decadenței este a se căuta mai ales în împrejurarea, că literatura profană prin doctrinele filosofice a lui Locke († 1704), a lui Cant († 1802) și mai ales ale enciclopediștilor francesi apucase o direcțiune anticreștină și inimică a orî ce religione pozitivă; cu atât mai virtos, că aderenții acestei direcțiuni aflău patroni și între capetele încoronate, cum a fost Frideric Marele (1740—1786) regele Borusiei și împăratul Iosif II. De curentul acest nefericit n'au rămas neatinși nici teologii și acesta a adus cu sine abaterea dela spiritul apostolic în propunerea cuvintului divin. Mulți predicători, ca să trecă de spirite luminate și să câștige plăcerea publicului, în loc de predică țineau un felu de disertațiuni academice, în care se încercau a rezolvi pre cale filosofică tôte cestiunile religioase, lăsând la o parte ce e supranatural și pozitiv în religiunea creștină. Alții omiteau cu totul din cuvintările sacre adevărurile dogmatice, ca pre unele, cari poporul nu le pôte pricepe, și tötă predicarea lor consta în lamentațiuni și moralisări întemeiate numai pre motive naturali. Atari cuvintări lipsite de spiritul apostolic, care să le dea grație și viață, orî și cât de frumoase și artistice ar fi fost, în ce privesce limba și stilul, totuși nu aveaū farmec și uncțiune, erau sarbede și sterile.

E greu a ficsa timpul, când începe decadența, părerea generală este, că începutul ei coincide cu aparițiunea cuvintărilor lui Massillon intitulate: „Petit Carême“, cari cuvintări, după Audisio, pörtă în sine urmele decadenței.

Și în această perioadă de decadență aflăm oratori buni, anume:

¹⁾ v. Aron Densusianu, Istoria literaturii române. Iași, 1885 p. 128 urr.

²⁾ N. Iorga, Istoria Literaturii române în secl. al XVIII. Bucuresci 1901 vol. I. p. 414 urr.

În Franca: *Neuville*, jesuit (n. 1693, † 1774), e un spirit fecund și are o fantasmă vie; se pricepe bine la aranjarea materiei și la folosirea sântei Scripturii și a sântilor părinți. Ca defect i se impută stilul prea cercat și prea înflorit. *Griffet*, jesuit (n. 1698, † 1775 în Bruxelles), în cuvântările lui domnesce ordine și claritate, lipsesce înse căldura și suavitătea. *Brydaim*, jesuit (n. 1701, † 1767) se caracterizează prin precisiunea și energia, cu care propune adevărurile religioase, precum și prin cutezanța, cu care combate scăderile nu numai a poporului de rând, ci și a le celor mari. *Le Chapelain*, jesuit (n. 1716, † 1779) s'a distins ca predicătoriu în Paris și Versailles; Maria Teresia l-a chemat de predicătoriu la capela aulică din Viena, dară din cauze sanitare n'a putut rămâne timp mai îndelungat în acest post. În cuvântările lui stilul e clar, argumentațiunea stringentă, érá perorațiunea adeseori patetică. *Lenfant*, (n. 1726, † 1793) a predicat cu mult succes înaintea regelui polon Stanislau, a împăratului Iosif II și a regelui frances Ludovic XVI; cetite înse cuvântările lui fac puțină impresiune. *Maurv*, arhiepiscop de Paris și cardinal (n. 1746, † 1817) încă în adunarea legislativă din 1789 și-a câștigat renume de orator distins. El a fost înzestrat cu talent ager, cunoscințe vaste și desteritate de a se reculege curând și a-și exprima precis și corect ideile sale, cu toate acestea fiind că cuvântările nu-i sunt scutite de vînarea după gloria deșertă de a trece de bărbat de stat luminat, el nu se ridică la nivoul oratorilor de rangul prim. Are meritul de a fi combătut scăderile observate la oratorii contemporani. În scopul acesta a publicat opul de elocința: „*Principes de l'éloquence de la chaire et de barreau*“, în 1782. Cel mai de valoare orator din perioada acesta este: *De Boulogne*, episcop de Troyes (n. 1747, † 1825). El încă înainte de revoluțiunea francesă a escelat, ca apărător devotat și curagios al bisericeii în contra atacurilor puse la cale de către enciclopediști. Cuvântările sale sunt lucrute cu multă grije și diligență; în ele sunt idei mărețe, imagini pline de viață și o dicțiune elegantă, precum și spirit eclesiastic pronunțat și hotărît.

În Germania: *Francisc Hunolt*, jesuit s'a distins ca conționator la catedrala din Trier. El este avut în idei alese, are principii corecte, propunerea e simplă, dară mēduosă; în argumentare aplică foarte potrivit s. Scriptură și istoria bisericescă. Mai însemnate îi sunt predicele morale. *Ignatz Wurcz*, (n. 1731, † 1874)

profesor de elocința sacră la universitatea din Viena, și-a câștigat renume nu numai prin predică, ci și prin opul său: „Anleitung zur geistlichen Beredsamkeit“ apărută la Viena în 1765 în 2 vol. *Jean-Jean*, (n. 1727, † 1790). Dispozițiunea în cuvântările lui este marcată și corectă, espunerea clară și precisă, tractarea practică și succésă; érá avîntul cu care vorbesce e răpitoriú. *Iosif Ludovic Colma*, (n. 1760, † 1818) episcop în Mainz cuvîntările lui sunt ținute în stil simplu și natural, din el înse transpiră spiritul apostolic și interesul cel mai viu față de binele credincioșilor, și acesta le face plăcute. *Ioan Aloisiu Schneider*, (n. 1752, † 1818) cuvîntările acestui bărbat erudit sunt clare și pline de foc.

În Italia: *Tornielli din Cameri*, (n. 1693, † 1752) a fost un orator sacru plin de foc și de odată și profund, a escelat în arta de a escita afectele. El a murit pre amvon pre când binecuvînta poporul, după ce terminase o cuvîntare avîntată despre iubirea lui Dumnezeu. *Trento din Padua*, (n. 1713, † 1803) s'a distins prin cuvîntările de misiuni, stilul e cam difus. *Turchi din Padua*, (n. 1713, † 1803) predicile lui aú caracterul de apologii a religiunii față de filosofia falsă a timpului seú, stilulul e avîntat. *Leonardo da Porto Maurizio* (n. 1676, † 1751) în cuvîntările lui penitențiale dovedesce o profundă cunoscîntă de ómeni, fantasie fórte vie; ele sunt avute în imagini și asemênări. Stilul lui e difus, dară patetic și răpitoriú. *Santul Alfonso*, (n. 1696, † 1787) acest bărbat piú și teolog erudit pre lângă numérosele sale opurî de cuprins teologie-moral și aschetic are și predicî concipiate în stil ușor și după priceperea poporului.

La magiari cei mai însemnați predicători aú fost: *Martin Biró*, episcopul Vespremului și *Ioan Molnár*, canonic de Scepúș.

La noi românii și în acéstă periodă opurile de elocința sacră sunt aprópe esclusiv traduceri de cuvîntări de pre limba grecă și slavă. Între traducerile aceste se află și homiliile celor mai celebri sânti părinți din Biserica orientală, precum a s. Vasiliu Marele, a s. Gregoriu Nazianzenul, a s. Ioan Chrisostom și a altora. ¹⁾

¹⁾ Cuvîntările sacre apărute în limba română se află indicate în „Analele bibliografice române“ de Demetriu Iarcu, Bucuresci, 1865; în „Conspect asupra literaturii române și scriitorilor ei“ de Vasile Gr. Popú, Bucuresci, 1875—6, precum și în „Istoria limbei și literaturii“ de Aron Densusianu, Iași 1885; „Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea“ de N. Iorga, Bucuresci, 1901 vol. I. p. 417 urr. și vol. II. p. 365 urr.

În biserica unită dela Atanasiu I încóce fiind episcopii toți bărbați de o cultură superióră, inzestrați cu talent și cu zel apostolic n'au întrelăsat de a instrua poporul în religiune prin cuvintări sacre corăspundătoare. La acésta îi îndemna nu numai oficiul, ci și împrejurările agitate, între cari se afla biserica noastră pre atunci în mijlocul atător heterodocși. Aceștia nu cruțau nimica spre a amăgi poporul și a-l face se defecționeze dela s. Unire. Pre lângă episcopi au propagat cuvintul Domnului cu mare zel părinții basiliți. ¹⁾

Dintre aceștia în deosebi amintim pre Maniu Samuil Clain din Sad (n. 1745, † 1806). El după absolvarea teologiei în Viena, a fost prefect la seminarul gr. cat. dela S. Barbara de acolo; reîntorcându-se la Blaș episcopul Rednic l'a pus predicătoriu al bisericei catedrale. La 1782 a publicat, „Propovedaniile“ sale ca să vină în ajutoriul preoților. Tot el a tradus homiliile s. Vasiliu Marele, precum și ale ss. Gregoriu teologul, Ciril Alesandrinul, Efrem Sirul, Anastasiu Sinaitul, Andrieu Critenul și câteva cuvintări de ale sântului Ioan Climax și Ioan Damascen. La an. 1802 Samuil Clain s'a aședat în Buda ca revisor al cărților românesce, ce se tipăriau în tipografia regescă. Aici încă a pregătit spre publicare un volum de conținii, dară l'a prevenit mórtea întâmplată în 13 Maiu 1806. ²⁾

§. 107. **Perioda VII. — mai nouă.**

După marea revoluțiune francesă clerul, reculegându-se, a început o reacțiune sănătoasă în contra spiritului necreștinesc, ce se virise până și în propunerea cuvintului dumnezeesc. Oratorii sacri urmând îndemnurile date de Maury, de Boulogne și alți bărbați luminați și cu principie corecte, s'au reîntors la sânta Scriptură și la Tradițiune, ca la isvórele genuine și curate ale elocinței sacre. Rețenându-se sistemul din perioda literară, adevărurile sacre se propun în spirit evangelic, servind ca îndreptariu învătătura infalibilă a bisericei. Cu tóte acestea în elocința mai nouă nu aflăm în măsură de ajuns spiritul practic și acel farmec, cari făceau atât de interesante și cu fruct vorbirile sântilor părinți. Elocința din periodul acesta o putem cualifica de corectă și sistematică din

¹⁾ v. Ardelean, Istoria Dieceșei române greco-cat. a Oradei mari. Partea II. Blaș, 1888. p. 65. ²⁾ v. Dr Alesandru Grama, Istoria bisericei românesce unite cu Roma, Blaș, 1884, p. 202 urr.; N. Iorga o. c. vol. II. p. 162—177.

punct de vedere al formei, dară nu destul de pătunsă de spiritul apostolic și de aici provine, că-î lipsește grația și uneținea cuvenită.

Oratorii mai celebri din perioada a VII sunt:

În Franția: *Mac Carthy* (n. 1769, † 1833), acest monarh piu se caracterisază prin originalitatea sa, prin esacta cunoșcere a îndigintelor timpului, prin argumentațiunea concisă și prin espunerea sa strălucită. *Legris Dural* (n. 1765, † 1819) folosește în cuvintări espresiuni teologice corecte, și vorbește cu multă suavitate. *Frayssinous* arhiepiscop de Paris (n. 1765, † 1841) și-a început cariera de orator cu conferințele ținute la 1803 în biserica S. Sulpice din Paris, unde poliția lui Napoleon l-a constrîns se intrerumpă cursul propunerilor, care l-a reinceput în 1814 și închiat în 1822. El este introducătorul conferențelor religioase solemne pre amvon. ¹⁾ Auditoriul lui la început il forma o ceta numărósă de tineri aleși și inteligenti, cari se aduna în jurul amvonului spre a asculta, cum esplică și deslégă el o mulțime de dubie și prejudețe cu privire la religiune. În cuvintările lui Frayssinous domnesce o logică strictă, mersul cuvintării e natural, moderat și impunătoriu, limba corectă și stil demn. *Guyon*, jesuit (n. 1785, † 1845) s'a distins ca improvisator, el vorbia precis și tot de una cu dulceta. *Giraud*, arhiepiscop de Cambrai (n. 1791, † 1850) atât ca scriitoriu, cât și ca orator e de model, stilul său prin puterea ideilor, demnitatea sentimentelor și eleganta espresiunii e sublim. El se prepara cu diligența pentru fiecare predică, vorbia cu convingerea și farmecul, ce isvoresce din abundența inimei. *August Xavier de Ravignan* (n. 1795, † 1858) a fost mai întâiu militar, apoi a pășit pre cariera juridică ajungând procuror la tribunalul de I Instanță în Paris; simțind în sine vocațiune spre statul preoțesc la 1822 a intrat în seminariul din Issy și mai târziu în ordul jesuiților. Ca bărbat erudit și de o cultură teologică înalta la 1836 a fost chemat să țină în biserica dela Notre-Dame conferențe religioase pentru elita societății parisiane. El triumfază asupra minții și inimei ascultătorilor prin sublimitatea ideilor, energia argumentațiunii și prin farmecul espunerii, care acum e gravă și serioasă, acum viuă și amestecată cu un feliu de umor. *Felix Dupanloup*, episcop de Orleans (n. 1803, † 1878) a funcționat ca superior al seminariului s. Nicolau din

¹⁾ v. mai sus p. 317.

Paris, a ținut la Sorbona prelegeri din elocință, și-a câștigat mare renume ca publicist și literat, până când la 1849 fu înălțat la demnitatea episcopescă. El se caracterisează prin bogăția și sublimitatea ideilor, prin agerimea de spirit, care pătrunde și exhauriază deplin materia, ce o tractează, prin avânt oratoric de sentiment viu și prin stil elegant și fluent, dar cam difuz. *Henric Lacordaire* (n. 1802, † 1861) bărbat de o înaltă cultură filosofică și teologică și cu vederi largi, la început a studiat drepturile s'a făcut avocat, dară la 1824 lăsând advocatura s'a dedicat pre cariera preoțescă, în curind și-a câștigat mare renume ca publicist, la 1836 a intrat în ordul Dominicanilor. Ca orator sacru s'a distins Lacordaire prin conferențele sale; în 1835 a pășit ca predicatoriu la Notre-Dame din Paris. Cunoscințele sale vaste, agerimea de a descoperi și releva ce se prezintă ca nou și interesant în materia cuvintării, fantasia vie și cutezanța de a spune cu francheță și eleganță ceea ce cugetă și simte, apoi desteritatea în vorbiri, stătura, privirea, ținuta și gesticulațiunea toate sunt eloquente și pline de farmec și fac din el unul dintre cei mai celebri oratori a secolului al XIX-lea. *Celestin Iosif Félix* călugăr jesuit, a pășit ca conferențiaru în Paris la 1852, profunditatea, avântul puternic și limba frumoasă, în care a scris și vorbit fac din conferențele lui o prețioasă apologie a religiunii creștine. În aceste conferențe analizază cu agerime de spirit și cunoscință de cauză tot, cu ce se laudă progresul secolului al XIX-lea, readucându-le toate la adevărata lor valoare.

În Italia: *Billardi* († 1833) se caracterisează prin aprofundarea și tractarea temeinică a doctrinei și prin stil bărbătesc și plin de energie. *Ioachim Ventura de Raulica* din Ord. Theatinilor, născut în Palermo la 1792, filosof, publicist, politic și orator celebru, activitatea sa homiletică a început'o în Neapol, a continuato în Roma și în alte cetăți din Italia; érá dela 1859 în Paris pretutindenea fiind ascultat cu interes și plăcere. Nisuințele papei Piu IX de a face reforme l-au adus pre Ventura pre arena politică, pășind ca democrat creștin. La 1847 ținând o cuvintare panegirică asupra lui Daniil O'Connell preamăresce democrația; după erumperea mișcărilor din 1848 pășesce Ventura ca cel mai eloquent apărătoriu al libertății, ca orator sacru se caracterisează prin originalitate în alegerea și tractarea temeii, argumentațiune puternică și plină de foc, espunere viuă și dramatică, în care acum éśă la ivelă serioșitatea, acum amărăciunea, acum satira și ironia arđetőre; stilul e ușor și poporal

eră vócea îi era puternică. Tóte acestea calităţi au făcut din el un orator sərbătorit atât în Roma, cât și în Paris (unde a repausat în 1861). Ca conferențiar saú mai distins Finetti și Passaglia.

În Germania: *Diepenbroch*, episcopul de Breslau (n. 1798, † 1853) cu profunditatea concepțiunii întrunesc și o espunere chiară și plină de grație și de viață. *Ioan Em. Veith*, de nascere judeu botezându-se ca adult și studiând teologia a intrat în ordul Benedictinilor din Viena; are numeroase homilii, în cari dovedesc vaste cunoscinte a istoriei și a naturii, e avut în imagini și asemănări, ca orator a fost sərbătorit în Viena; cetite înse cuvintările lui nu produc impresiune, ele sunt concipiate în un stil prea difus. *Henric Fürster*, episcop în Breslau din punct de vedere al formei are cele mai bune predici între oratorii germani; în cuvintările lui domnesc sistem și precisiune, logică strictă, limbă ușoră și plăcută; pentru oratorii tineri pot servi ca modele. *Geissel*, arhiepiscop de Calonia, *Ioan Nickel*, *Riffel*, *Anton Passy*, *I. Teod. Laurant*, *Melcher*, *Masl*, episc de Mainz *Ketteler* (n. 1811, † 1877), *Scherer*, *Klinkowström*, *Kolb*.

În Anglia, în mijlocul continuelor persecuțiuni ale bisericeii catolice preoții au instruat pre credincioși, dară până pre la jumătatea secolului al XIX-lea numărul predicilor tipărite nu e mare. Ca oratori distinși amintim pre *I. H. Newman*, convertit și publicist renumit, *Frideric Wilh. Faber*, și cardinalul *Wiseman*.

În Belgiu, e renumit *Dechamp*, pentruinte resantele sale conferențe și cuvintările panegirice.

În Ungaria, amintim pre *Iosif Majer* și *Ioan Horváth* episcopi în Alba-regală, *Lonovics*, episcop în Timișóra, *Emeric Szabó*, episcop în Szombathely și *Ioan Zádori*.

În secolul al XIX-lea literatura homiletica a fost cultivată și la noi în măsură cu mult mai mare de cât cea teologică preste tot. Prestațiunile pre terenul acesta, deși nu sunt clasice, dară se pot dice mulțămitoare. Între cultivătorii literaturii homiletice din acesta perioadă locul prim îl ocupă *Petru Maior* (n. 1760). El după absolvarea studiilor filozofice și teologice la Roma fiind monach basilitan a functionat ca profesor la școlele din Blaș până în 1784, când dimis din mânăstire a mers ca paroch și protopop la Reghin, unde s'a ocupat cu predicatul. În 1809 s'a dus ca revisor al cărților românesce la tipografia regescă din Buda, unde a repausat în 1821. Spre a veni în ajutorul preoții, ca și *Samuil Clain* a publicat „Propovedanie la îngropăciunea omenilor morți“, Buda, 1809

și „Predici sau învățături la toate Duminecile și sărbătorile“ Buda, 1811. Tot în Buda a compus și „bidachiile pentru creșterea fiilor“. Cuvântările sunt sistematic lucrate, tractarea materiei e făcută cu cunoștință de cauză și aplicarea potrivită a s. Scripturii, stilul e simplu și clar, era limba destul de corectă și mедуoasă. Cuvântările lui și în zilele noastre pretau mare ajutorii preoților din cura animarum.

Tot pre timpul lui Petru Maior s'au distins ca oratori sacri episcopul *Samuil Vulcan* († 1839) dela Oradea-mare și canonicii de acolo *Cornelli* († 1848), *Radnoti* și *Simeon Bran* († 1817¹⁾, precum și canonicii din Blaz *Demetriu Vaidu* († 1818), *Demetriu Ciuan sen.* († 1821) și *Teodor Pop* (n. 1782, † 1835). *Vasilie Aron* (n. 1803) a functionat ca profesor la Beiuș de aici la 1843 a trecut ca revisor al cărților romănesci la tipografia regescă din Buda, unde condus de zelul de a lumina și întări poporul în credință a publicat la 1843 cartea intitulată „Caticetica practică sau arătarea cum să se propună învățăturile caticetice a credinței creștinesci la virsta cea tinără“ dela el avem și 7 predici de postul mare. La 1854 a fost numit canonic la Oradea-mare, la 1858 de primul preposit capitular la Lugos, unde a murit în 1859. *Sigismund Pop*, ca profesor în Beiuș a publicat la an. 1842 un volum de cuvântări sacre intitulat: „Predici pre sărbători și Dumineci“ destul de bine lucrate. *Mihail Nagy*, canonic la Lugos († 1879) a publicat predicele sale în 2 volumuri. Lugos, 1868. *Georgiu Metes* († 1881) paroch în Cut, asemenea a publicat un volum de cuvântări sacre. *Luca Pop Munteanu* (n. 1799, † 1859) preot al diecesei Oradane a lasat cuvântări sacre, cari se caracterisază prin tendența lor practică și prin folosirea de asemănări potrivite; dintre acestea s'au publicat mai multe în „Amvonul“ de Iustin Popfiu.

Între predicatorii nostri cel mai distins este *Iustin Popfiu* (n. 1841, † 1882). El a studiat teologia în Budapesta și Viena, a functionat ca profesor de religie, de limba și literatura română la gimnasiul romano-cat. din Oradea-mare, vice-rector și spiritual la seminariul junimii române greco-catolice din Orade, era mai târziu, ca paroch și protopop în Leta-mare. Activitatea literară și-a început-o încă de pre când era teolog în Viena, scriind prin ziare mai ales poesii. La 1868 a redigeat „Amvonul, foie bisericescă

¹⁾ v. Iustin Popfiu, Amvonul 1868, I. p. 299 urr.

(X) Cele 7 predice pe postul mare sunt publicate în „Prețul Român“ anul XII. 1886. pag. 109 - 128

pentru elaborate din sfera elocinței sacre“. În acésta fôie și-a publicat predicele parte sub numele propriu parte sub pseudonimul „Marius Bihorénul“. Tot în „Amvonul“ a publicat și o serie de articoli interesanți din Retorica sacră. O parte din cuvântările publicate în „Amvon“ împreună cu alte predici rămase de el ca manuscris s'au edat în un volum sub titlul „Predici pentru Dumineci“ tom. I. Gherla, 1895. Popfiu ca orator sacru se caracterizează prin agerime de spirit și fantasie vie, prin usul potrivit al sântei Scripturi, prin ilustrarea doctrinei cu imagini și asemănări împrumutate din istorie și cercul de cunoștințe al ascultătorilor; modul lui de scriere e plăcut și avîntat, stilul e înflorit și undere trebuința patetică, dară e cam difuz și astfel nu are energia, ce ar pute se o aibă, când argumentele ar fi mai concentrate și stilul mai concis. Limba din cuvântările lui e mai mult literară de cât poporală, acésta se motivează cu împrejurarea adusă de el în precuvîntarea Amvonului, că adevărat scopul cuvîntărilor publicate este de a servi clerului ca material și îndreptariu la elaborarea de cuvîntări sacre. În „Amvonul“ lui Popfiu s'au publicat și predici străine și încă unele foarte bune; spre a încuraja clerul la elaborarea și publicarea de cuvîntări sacre el în repetite rînduri a scris și premie. *Gavril Pop*, canonic în Blaș, *Ioan Papiu* canonic în Gherla și *Tit Bud*, vicariul Maramureșului, încă au publicat predici populare practice, cari servesc de mare ajutor clerului aplicat în păstoria sufletelor, cîst din urmă a edat „Viata Sântilor“ și „Catechese pentru pruncii scolari“, cari opuri încă prestéza bun serviciu păstorilor sufletesci întru propunerea cuvîntului dumnezeesc; *Vasiliu Budescu* († 1900) preot în Ér-Adony a publicat o serie de cuvîntări sacre în revista sa „Predicatoriul poporului“. *Ioan Genț*, preot în diecesa Oradei-mari a tradus și publicat în volum din cuvîntările marelui orator frances Massillon. Numérose predici s'au publicat în ziarele și revistele noastre bisericesci și în deosebi în „Preotul român“ apărut în Gherla sub redacțiunea lui Nicolau F. Negruțiu († 1890). Consignarea cuvîntărilor sacre mai vechi în limba română se pôte vedé în opurile de Istoria limbei și literaturéi române, precum și în „Analele bibliografice române“ de Dimitrie Iarcu, Bucuresci, 1865 și în „Conspect asupra literaturéi române și literaților ei“ de Vasile Gr. Popu, Bucuresci, 1875—6.

CATECHETICA.

§. 1. **Întroducere.**

Biserica are chemarea de a conduce la cunoștința adevărului și sanctificarea vieții și prin acesta la mântuire nu numai pre ómenii adulți, ci și pre prunci. Chiemarea acesta față de prunci și-o împlinește biserica prin instrucțiunea și educațiunea lor religiosomorală, care vine înainte sub numele de catechisațiune sau instrucțiune catehetică. Numirea și-o are instrucțiunea acesta de la verbul grecesc *κατηχεῖν* = a instruí a introduce pe cineva în elementul unei științe ori arte; cu timpul însemnarea cuvintului s'a restrîns la introducerea pruncilor și a celor neinițiați încă în elementele religiunii creștine. Însa-și propunerea elementelor religiunii creștine se numesce și catechesă (*κατήχησις*), persóna care propune se zice catechet, érá ascultătorii catechumeni.

În secolii primii ai creștinismului catechumenii de comun erau ómenii adulți, anume: judei și păgâni, cari, dorind a fi primiți în sinul bisericeii creștine prin s. Botez, se preparaú spre acesta prin învățarea adevărilor de credință și prin exerciție de pietate. Azi la noi catechumenii de regulă sunt pruncii creștini și numai rar persóne adulte; spre es. când ar fi să se boteze un judeú ori mohamedan, sau când s'ar reîntórce în sinul bisericeii catolice cineva de la cutare eresie.

S. Biserică, care prin s. Botez a renăscut și a primit pre prunci în sinul său, prin catechisațiune îi cresce cât să devină cetățeni adevărați ai împărăției lui Dumnezeu și membri desevêșiți ai trupului lui Christos. De aici rezultă, că instrucțiunea catehetică nu se mărginesce la simpla instruire sau întroducere în elementele credinței creștine, ci ea este o adevărată educațiune spirituală a pruncilor creștini, cu scopul ca acestia împreună cu etatea să crească și să se întărescă și în adevăr și virtute, până ce vor ajunge la

maturitate și în privința religioso-morală ¹⁾). Catechetul așa dară nu e numai un simplu instructor sau magistru de religie, ci părintele și educătorul sufletesc al catehumenilor.

§. 2. **Momentuositatea instrucțiunii catechetice.**

Instrucțiunea catehetică e de cel mai mare moment atât pentru binele spiritual și temporal al catehumenilor, cât și pentru viața religioso-morală a comunităților creștine preste tot.

1. Instrucțiunea catehetică e de mare moment pentru prunci:
a) Fiind spiritul pruncilor foarte susceptibil pentru adevărurile religiose, acestea de timpuriu prind rădăcini adânci în sufletul lor și le servesc ca îndreptariu pentru întregă viața. b) De alta parte pruncii încă din frageda etate se dedau la o viață religioasă și vrednică de creștini, apoi la ce se deda cineva în pruncie de comun rămâne și în anii de mai târziu ²⁾). Atari indiviși, chiar decă ar ave nefericirea să se abată cu timpul de la adevăr și virtute, instrucțiunea catehetică, primită în pruncie, din când în când le va cauza muștrări de consciință, și ore-cum îi va neliniști și provocă să se întorcă erva la Dumnezeu, și tot aceea-și instrucțiune le va servi și ca rază de lumină, cu ajutoriul căreia vor află calea de a eși din întunecul rătăcirii, în care au cădut. c) Mai departe instrucțiunea catehetică deșteptând și cultivând în inima catehumenilor sentimente pii, prin acésta paraliséză mișcările disordinate ale sensualității și infrénă aplicările rele. Din contră acolo, unde lipsesce instrucțiunea catehetică, pruncii cresc nedisciplinați, moravurile degeneréză și se înselbătăcesc; tinerii din frageda etate devin sclavi ai patimilor, cari îi împing în abisul peririi, și numai cu ajutoriul unor grații divine extra-ordinarie se pot mântui atari indiviși.

2. Instrucțiunea catehetică a tinerimii are o influință salutară nespus de mare asupra comunităților creștinesci. Pruncii sunt sucrescența generațiunilor venitoare; cei ce azi sunt prunci de școlă, preste 1—2 decenie vor fi adulți și vor funda familii; spiritul, în cari au fost educați ei, îl vor transplanta și în familiile lor și prin acésta vor contribui la propagarea credinței și moralității în comunitatea creștină, din care fac parte. Dară cei instruați și bine disciplinați prin catechisațiuni și ca prunci prin viața și purtarea lor morală influințéză în mod salutar asupra părinților și asupra celor alalți membrii ai familiei lor dându-le esemplu bun și edificătoriu.

¹⁾ Efes. 4, 13. ²⁾ Pild. 22, 6.

Acest moment important înțelegându-l s. Francisc Xaveriu se silia, ca prin instrucțiune catehetică temeinică să facă din pruncii păgânilor, între cari petrecea ca misionariu, tot atâți apostoli ai creștinismului în mijlocul familiilor păgâne.

În fine mai observăm, că prin instrucțiunea catehetică fundată se prepară tinerimea la ascultarea cu fruct a predicilor și la demna primire a sântelor sacrameinte.

§. 3. **Obligațiunea de a catechisa.**

În secolii primii ai bisericeii, când credința era mai vie, instruirea religioasă a pruncilor creștini era concredută părinților și patrinilor. În Constituțiunile apostolilor espres se zice: „Părinților întru aceea învățați pre fii vostri în Domnul, și-î cresceți în disciplină și în poruncile Domnului¹⁾: érá s. Ioan Chrisostom în opul său „contra inimicilor vieței monachale“ tracteză cu de-amănuntul despre acéstă detorință a părinților creștini²⁾. Despre nănași scrie s. Augustin: „Patrinii trebuie să-î indemne (pre prunci) ca să păstreze castitatea, să iubescă dreptatea și deprindă iubirea; înainte de tóte să-î învețe simbolul și rugăciunea Domnului, încă și decalogul și cari sunt elementele religiunii creștine“³⁾. Pre lângă instrucțiunea domestică și privată a pruncilor în elementele religiunii, n'a lipsit nici instruirea acelora și din partea ministrilor bisericesci. Cu deosebire se ocupaú de instruirea religioasă a pruncilor monachii (S. Vasiliú, Regule mai pe larg tractate, Întrebarea XV; s. Ioan Chrisostom l. c.). După organisarea parochiilor detorința de a introduce pe prunci în elementele religiunii în deosebi s'a impus parochilor⁴⁾.

Obligațiunea păstorilor sufletesci de a instrua pruncii în elementele credinței se întemeiază atât pre legea naturală, cât și pre legea pozitivă divină și bisericescă.

1. În virtutea legii naturale păstoriul sufletesc e detoriu să-și implinescă oficiul de învățătoriu față de toți credincioșii concreduți grigiú lui și prin urmare și față de pruncii creștini, cu atât mai vértos, că după cum am véduť în ș-lú precedent instrucțiunea catehetică e de fórte mare moment pentru religiositatea poporului.

2. Domnul nostru Isus Christos nu numai a demandat a se predica evangelia la toți ómenii, prin urmare și pruncilor⁵⁾, ci

¹⁾ Constit. ap. IV, c. 11. ²⁾ Opp. ed. Paris. 1728. t. I, col. 350 ur. ³⁾ I Aug. Sermo de tempore. ⁴⁾ Cfr. Amberger, Pastoral Theologie. IV. p. 270 urr. ⁵⁾ Mat. 28, 19; Marc. 16, 16.

insu-și a adunat cu plăcere prunci în jurul său și și-a arătat grigea deosebită față de ei¹⁾.

3. Ce privesce legislațiunea bisericească, Conciliul tridentin dispune următoarele: „Episcopi saltem Dominicis et aliis diebus festivis pueros in singulis parochiis fidei rudimenta et obedientiam erga Deum et parentes diligenter ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt, et si opus sit, etiam per censuras ecclesiasticas compellent, non obstantibus privilegiis et consuetudinibus²⁾).

În Provincia metropolitană gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș conciliul provincial I, după ce arată necesitatea instrucțiunii religioase a pruncilor, dispune: „În urmă parochul, ca învățătorul religiunii și catechet în școlile elementare este detoriu în înțelesul statutelor diecesane a propune școlărilor doctrina religiunii,³⁾ eră mai în jos dispune să se catechizeze tinerimea și în școlile de repetițiune⁴⁾.

Sinodul arhidieceșan din 1869 zice: „Sub decursul anului școlastic elementar preotul va catechisa amăsurat planului de învățămînt⁵⁾. În sensul planului de învățămînt și a Regulamentului pentru organizarea școlilor populare gr.-cat elementare din Arhidieceșea de Alba-Iulia în consonanță cu dispozițiunile articilor de lege XXXVIII din 1868 și XXVIII din 1876 parochii și administratorii parochiali „ca catecheți au detorința de a propune religiunea în școlile populare elementare câte 2 ore pe săptămână. De asemenea sunt obligați parochii a catechisa și prunci, cari frecuentază alte școle (nu cea parochială) de pre teritoriul parochiei sale, de nu cumva la acelea sunt catecheți anume constituiți (vezi cerculariul arhiepiscopesc din 8 Martiu 1892 Nr. 932 și din 4 Febr. 1902 Nro 354). Catechisațiunea în școlile străine se impune păstorului sufletesc și din motivul, că în acestea de comun întregă instrucțiunea este în un spirit străin de biserică, spiritul acesta se paralizează prin instrucțiunea catechetica fundată; căci la cas contrariu cei eșiți din respectivele școle în totă viața lor vor rămâne răci și indiferenți față de biserică, fiind gata a o părăsi ori când.

Detorința de a catechisa este impusă anume preoților, ca una care aparține oficiului pastoral didactic, la deprinderea căruia se recere și misiune. Din acestea se vede, că păcatuesc greu acei păstori sufletesci, cari-și negleg detorința de a catechisa în persónă. Docenții

¹⁾ Mat. 18, 2, urr.; Marc. 10, 16. ²⁾ Sess. XXIV. c. 4. de ref. ³⁾ Tit. IX, c. V. ⁴⁾ Tit. IX, c. VII. ⁵⁾ Can. 22.

poporali, prin cari se substitue mulți preoți, nu aș nici misiunea, nici auctoritatea de lipsă spre a propune cuvîntul Domnului în școlă prin catechisațiune; ci docenții cel mult pot face repetiri cu pruncii din materia deja propusă pruncilor de către însuși catechetul. Cum să se facă instrucțiunea religioasă a pruncilor se arată în catechetică.

Cu privire la cualitățile și virtuțile catechetului aș valóre cele espuse despre persóna pastorală în genere (Partea generală §. 12—24) și cele zise în deosebii despre recerînțele oratorului sacru (Homiletică §. 6 și 36); aici mai adaugem numai, că fie-care catechet trebuie să intru néscă în sine și însușirile unui bun pedagog.

§. 4. Noțiunea și împărțirea Catecheticiei.

Catechetică este aceea parte a didacticei pastorali, care tractează despre principiile și regulile, după cari este de a se purcede la instruirea religioasă a pruncilor și a persónelor neîntroduse în elementele religiunii creștine.

Aceste reguli și principii parte sunt identice cu cele tractate în Homiletică, parte sunt comune cu ale Didacticei preste tot. Are înse și Catechetică anumite principie proprie ale sale și noi mai ales de acestea ne vom ocupa.

Studiul Catecheticiei, încât ne arată cum se purcedem sistematice la propunerea doctrinelor religioase, e de mare moment; căci prin procedura sistematică recomandată de Catechetică catechetul este ușurat în lucrarea sa, érá pruncii vor cuprinde mai ușor și mai curénd ceea ce li-se propune.

În Catechetică distingem două părți principali: una generală, care tractează despre principiile și regulile de urmat în catechese preste tot, și alta, specială, care se ocupă de singuraticii ramii aș instrucțiunii catechetice.

Catechetică generală o reducem la patru capete, tractând în cap I. despre materia catechetica, în cap II. despre pertractarea materiei catechetice în cap III despre metodelor instrucțiunii catechetice, și în cap IV. despre propunerea catechetica.

În partea specială vom tracta în cap I. despre singuraticii ramii aș instrucțiunii catechetice în sens strins, érá în cap II. despre educațiunea catechetica.

Cele mai multe dintre opurile de Teologia pastorală și Homiletică amintite mai sus (p. 13 și 84) se ocupă și cu Catechetică. Pre lângă acelea mai recomandăm catechetilor ca ajutorie și următoarele:

S. Augustin, De Catechizandis rudibus.

Augustin Gruber. Theoretisch praktisches Handbuch der Katechetik, ed. II. Regensburg 1870.

Franz Schmid. Wissenschaftliche Katechetik. Wien, 1840.

Dr. I. B. Hirscher. Beiträge zur Homiletik und Katechetik. Tübingen 1852.

Dr. Ans. Ricker. Theorie der Katechetik, ed. II. Wien 1887.

G. Damroth. Katechetik oder Metodik der Religion, Danzig, 1891;

Dr. Fridolin Noser. Katechetik für Priesterseminarien, und Lehrerbildungstannstalten ed. II. Freiburg im Breisgau 1895.

În limba română avem: Catechetică practică de Teodor Aron (prelucrată după Weinkopf), Buda 1843. Basiliu Rațiu, Manual catechetic prelucrat după I. A. Fritz, Gherla 1888 și Tit Bud, Catechese pentru pruncii scolari, Gherla 1886.

Partea I.

Catechetică generală.

CAP I.

Despre materia catechetică.

§. 5. Alegerea materiei catechetice.

Materia instrucțiunii catechetice, ca și a celei homiletice, o formeză adevărurile religioase descoperite de Dumnezeu și propuse de s. Biserica spre mântuirea omenilor¹⁾.

Că în ce măsură să propunem singuraticile doctrine sacre, avem să ne îndreptăm după capacitatea și indigențele religioase ale catehumenilor. În privința acésta unii, urmând pe Rousseau, sunt de părere, că numai despre aceea să le vorbim pruncilor, ce pricep ei deplin, și despre nici o doctrină revelată să nu propunem înainte de a fi convinși, cumcă o vor pricepe pruncii; asemenea să nu le propunem despre detorințe creștinesci, pe cari ei nu le-ar pute implini. Noi înse susținem, că acest principiu pedagogic nu pôte fi în tot locul

¹⁾ v. Homil. §. 11.

aplicat la instrucțiunea catehetică; de ore ce aici nu se tractează de mijlocirea unei simple științe naturale, ci e vorbă de mijlocirea credinței supranaturale; credința acesta cu ajutorul grației dumnezeesci este cu putință, chiar și când catechumenii nu pricep deplin lucrul, ce li-se propune ¹⁾. Apoi „în revelațiunea divină“, precum cu dreptul observa Gruber, „nici cea mai luminată minte omenescă nu pricepe deplin multe învățături, cu toate acestea, primindu-le cu credință, ne încăldesc inima și ne sanctifică voia.“ ²⁾ E bine să propunem pruncilor unele doctrine religioase, și decă vedem că nu le vor pute cuprinde deplin, și din motivul, căci vedând esercițiile de pietate ale adulților, pre cum și obiceiurile și datinele pîi, le imiteză și le deprind în parte, și ei; acum dacă nu li-le propune și esplică după priceperea lor, își formeză înși-și adese ori concepte eronate despre lucrurile religioase și se dedau la un mecanism gol. Cunoscințele, ce și le pot câștiga pruncii despre atari lucruri (spre es. indulgințe), deși sunt imperfecte, totuși sunt adevărate și nu conțin nici o falsitate.

Alți cateheți erăși cred, că purced corect omițînd din instrucțiunea religioasă a pruncilor tractatul despre virtutea castității, despre sacramentul căsătoriei și în deosebii despre preceptele al șéselea și al nouălea al decalogului, ca și cum tractarea despre aceste materie ar fi periculoasă pentru educațiunea religioasă a pruncilor. Cestiunea e în adevăr delicată, cu toate acestea noi credem, că se află în mare rătăcire aceia, cari negleg de a mijloci și pruncilor concepte corecte despre natura castității. Pruncii mai mărișori parte împinși de stimuli naturali, parte amăgiți prin vorbele și esemplele rele ale altora, ușor cad în păcate contra castității fie prin cugete și poște, fie prin cuvinte și prin diverse fapte necurate, fără ca să-i mustre consciința nici înainte și nici după comiterea păcatului. Firesce că în urma simțului natural de pudicție ei se genază și feresc de părinți și superiori, nu se rușineză inșe a le repeți acelea-și lucruri înaintea lui Dumnezeu; și acesta din simplul motiv, că nime nu le-a spus cumcă acelea ar fi păcate“ ³⁾.

¹⁾ Ps. 8, 31, Înțelepț. lui Solomon 10, 21 ur. ²⁾ Gruber o. c. ³⁾ „Eü so-cotesc,“ zice Ios. Lungmann, „de orbire în adevăr condamnabilă, dacă preoții ori părinții cred, că tinerimea concređută lor mai secur va rămâne nevinovată, dacă nu-i vorbesc nimica despre atari păcate, ca și cum întunerecul nesciinței ar pute scuti de păcatele, cari înainte de toate iubesc întunerecul, aü lipsă de întunerec și în acesta prosperază mai abundant.“ (Theorie der Geistlichen Beredsamkeit, Freiburg in Breisgau, 1878, vol. II. p. 833.

Este adevărat, că atunci când propune catechetul despre atari lucruri, trebuie să fie cu deosebită atențiune în alegerea cuvintelor și a fraselor, prin cari se exprimă; e consult ca nu numai să-și scrie, ci une ori chiar să le cetască catechumenilor prelegerea.

Între altele să se propună mai detaiat doctrinele controversate între catolicii și acatolicii, cu cari locuim împreună, pentru ca catechumenii să pótă distinge bine adevărul de falsitate și prin acesta să fie înarmați în contra eventualelor ispite și amagiri de a-și părăsi religiunea; de odată să deșteptăm în catechumeni o mândrie sântă, căci au fericirea de a fi născuți și crescuți în sinul bisericeii celei adevărate și singure mântuitoare.

Din instrucțiunea catehetică înse trebuie eschis, tot ce nu servește spre sanctificarea și perfecțiunea morală a pruncilor. În specie nu pot forma obiectul catechesei:

a) lucrurile profane, cari în sine considerate nu se țin de religiune, ne putem înse servi de ele spre a ilustra și face mai ușor de priceput doctrina religiósă;

b) tot ce e dubiú, incert, esagerat și cu atât mai vértos ce e fals, așa spre es. ar fi fals a sustiné, că tóte religiunile sunt bune, sau că cultul divin estern, nu ar avé nici o valóre, ori a zice, că e de ajuns a ne ruga cu mintea și cu inima, ca și cum rugăciunea orală ar fi superfluă.

c) chestiunile teologice subtile, cunoșcerea cărora nu e necesară spre mântuire; spre es. pentru ce nu a rescumpărat Domnul Christos și pe ángerii căduți? De asemenea nici acelea chestiuni controversate nu au loc în catechesă, asupra cărora biserica nu s'a pronunțat.

d) În fine trebuie eschis din instrucțiunea catehetică tot ce ar fi stricácios ori periculos pentru credința ori moralitatea catechumenilor, așa ar fi espunerea aménunții a doctrinelor eretice, descrierea în detaiú a unor păcate și chiar și enararea mai multor istorii din Vechiul Testament.

În alegerea materiei catehetice servesc catechetului de normă, Catechismul diecesan, de la care nu-i este permis a se abate.

§. 6. Planul de învățămînt.

Materia cuprinsă în Istoria biblică și Catechism trebuie să se propună în ordine sistematică, așa cât să se presente catechumenilor în legătură naturală, ca părți ale aceluia-și întreg și deodată să le

promoveze dezvoltarea armonică a facultăților sufletesci. Ordinea acésta o statorcesc planul de învățămînt dat de auctoritatea supremă diecesană. Planul de învățămînt servind catechetului ca îndreptariu, îi prestază mare ușurare în propunerea materiei catechetice. Un plan de învățămînt obligatoriu pentru întregă diecesa este și necesar, de ore ce numai existînd atare plan pôte fi uniformă instrucțiunea în toate școlile poporali; pruncii nu întimpină greutăți, când sunt siliți a trece de la o școlă la alta, érá auctoritățile încredințate cu inspectiunea învățămîntului religios, sciind ce e prescrist pentru fie care clasă, își pot împlinii mai sigur chemarea lor. — La elaborarea planului de învățămînt sunt a se lua în considerațiune momentele următoare:

1. În fie care clasă ori despărțămînt doctrina religiunii să se propună ca un întreg, așa cât materia prescristă pentru singuraticile cursuri să ni se presente ca tot atâtea cercuri concentrice, a căror conținut e același, numai periferia tot cresce. Pe calea acésta fie care grad de etate primesce instrucțiune religioasă completă, care corespunde capacității sale. Și fiind-că aceeași materie se pertractează mai de multe ori, se imprimă mai adânc în mintea pruncilor. Ce s'a propus numai în traseturi generale în un curs, se dezvoltă și propune în detail în cursurile ulterioare; conceptele, imperfecte la început, se chiarifică în clasele superioare, când și mintea pruncilor e mai matură.

2. La compunerea planului să se țină sémă de capacitatea intelectuală a catehumenilor, sub care înțelegem suma precunoștințelor și gradul de dezvoltare, și cultură spirituală, la care au ajuns catehumenii. De unde catechetul din materia catechetică numai la aceea se pôte estinde, ce sunt în stare a cuprinde de ajuns elevii. Procedura acésta o poftesce natura lucrului și-si află fundamentele și în modul, în care s'a făcut revelațiunea dumnezească. Dumnezeu nu s'a descoperit pe sine și voia s'a de odată, ci succesive în decursul timpului, mai întâiu prin patriarhi și profeti, și în urmă întru Fiul său ¹⁾ Mântuitorul încă nu a învățat de odată toate preapostolii săi, ci pe rînd zicîndu-le: „Încă multe am a zice vouă, ci acum nu le puteți purta“ ²⁾. De acésta procedură s'a servit și s. Paul scriind: — „Și eu fraților nu am putut grăi vouă ca celor duhovnicesci, ci ca celor trupesci, ca unor prunci în Christos: cu lapte, v'am hrănit pre voi, érá nu cu bucate, că nu puteați“ ³⁾.

¹⁾ Evr. 1, 1. ²⁾ Ioan 16, 12. ³⁾ 1 Cor. 3, 1, u.

3. La susceperea materiei catechetice în planul de învățămînt să fim cu considerațiune și la indigențele catehumenilor, anume atît la cele actuali, cît și la cele din viața lor de mai târziu; căci școlă e o pregătire pentru viața practică. Deci vom da mai mare estensiune doctrinelor, prin cari se satisface acelor indigențe. Spre scopul acesta trebuie să ținem cont de raporturile locali.

4. Mai departe e hotărîtor în facerea planului timpul prescriș pentru frecventarea școlii, numărul orelor de religiune și numărul claselor. Dacă prelegerile regulate țin timp mai îndelungat, spr. es. 8—10 luni, și numărul orelor e mai mare (3 la săptămână), și în fie care clasă se țin separat prelegerile, se pôte percurge mai multă materie și din religiune, la din contră mai puțină. —

5. În fine observăm, că de și planul are să conțină întregă materia necesară la instrucțiunea religioasă în școlă poporală, totuși să nu perdem din vedere, că pruncii pe lângă religiune au să mai învețe și alte obiecte, deci să nu-i prea îngreunăm. Acolo, unde împrejurările locali ori temporali pretind, se pot face une ori și abateri de la planul de învățămînt.

Planul de învățămînt pentru școlile poporale gr. cat. din Archidieceșea de Alba-Iulia publicat la 1899 în a III-a edițiune cu respect la „Materia de propus“ din religiune cuprinde următoarele:

a) *În școlă de tôte dîlele.*

Clasa I. (Anul prim). Se propun numai cu cuvîntul: facerea semnului santei Cruci, rugăciunile „Tatăl nostru,“ „Născătore de Dumneșeu“ și „Împérate ceresc.“ Istoriore despre facerea lumii, despre protopărînti, despre nascerea și întimplările mai însemnate din viața Domnului nostru Isus Christos.

Clasa II. (Anul al doilea). Se repetesc rugăciunile din anul I adăugînd rugăciunile „Presânta Treime“ și „Speranța mea este Tatăl“ apoi rugăciunile de înaintea prânzului, de după prânș, de seulat și de culcat. Simbolul credinței, cele deșce precepte ale lui Dumneșeu și cele 5 precepte ale s. Biserice. Istoriore mai însemnate din cele de întaiiu trei periode ale Testamentului vechiș și ale Testamentului noș, și unele întimplări mai însemnate și din alte periode, în căt acele sunt de lipsă spre ilustrarea și înțelegerea rugăciunilor învățate.

Clasa III. (Anul al treilea). Repetișrea celor propuse în anul I și al II, apoi Catechismul Cap I. despre credință. Din Istoria biblică întimplările mai însemnate din periodele 4—7 ale Testamentului celui vechiș în Sem. I; iar în Sem. II. cele din periodele 4—7 ale Testamentului celui noș. —

Clasa IV. (Anul al patrulea). Repetiția celor propuse în anul al III-lea din Catechism Cap. II. despre precepte, și din Cap III. materia relativă la sântele Sacramente ale peninței și eucharistiei. Istoria biblică pre larg propusă în celea de întâiu trei periode atât ale Testamentului vechiu, cât și ale Testamentului nou.

Clasa V. (Anul al cincilea). Repetiția materiei pertractate în anul al IV-lea. Din Catechism Cap III despre mijlocele grației. Din istoria biblica celea din urmă 4 periode ale ambelor Testamente, și esplicarea însemnătăii sêrbătorilor de preste an.

Clasa VI. (Anul al șeselea). Repetiția materiei pertractate în anul al V. Câteva evenimente mai însemnate din istoria bisericei nôstre.

b) *În școla de repetițiune.*

Anul VII, VIII și IX. Repetiția Catechismului cu întrebări din istoria biblică. Esplicarea însemnătăii ceremonielor mai de frunte ale santei biserice pre cum și a Evangeliilor și Epistolelor de Dumineci și Sêrbători de preste an.

CAP II

Pertractarea materiei catechetice.

§. 7. **Despre Studiarea materiei.**

Ca instrucțiunea catehetică să conducă la scop, doctrinele religioase trebuie desvoltate și ast-fel pertractate, cât de odată cu cultura materială să promoveze și cultura formală a catechumenilor. Ei prin instrucțiune să-și câștigue representațiunii chiere și concepte corecte despre doctrinele religioase; să se convingă de adevărătatea acestora; adevêrurile religioase să străbată la inima lor și să le misce voia spre o viață morală corespundătoare; cu un cuvînt materiă catehetică ast-fel trebuie pertractată cât să ocupe și cultivate mintea, inima și voința catechumenilor.

Spre ajungerea acestui scop catechetul, pre lângă aceea că trebuie să fie inzestrat în de ajuns cu cunoscințe teologice și pedagogice, trebuie să se prepare anume la fie-care lecțiune saũ catehesă; căci numai așa o va puté întocmi după capacitatea și lipsele ascultătorilor și după scopul special, ce-l urmăresce prin respectiva catehesă.

În elaborarea singuraticelor lecțiunii saũ catechese, catechetul înainte de tôte să-și pună următoarele întrebări:

a) Care este obiectul principal al catechesei saũ tema, ce are să o dăsvolte și pertracteze?

b) Óre este el în chiar cu tot ce ocură în bucata din Catechism ori Istoria biblică, despre care are să prelegă? — Dacă ar afla, că nu e deplin în chiar cu ceva, să nu se mulțămescă cu aceea, că prin cuvinte sau frase vagi și nedeterminate își va acoperi nesciința înaintea catehumenilor, ci să consulteze isvóre mai abundante pentru clarificarea lucrului, să cetască opuri de specialitate ori chiar să întrebe de persoane competente în materia respectivă. Dacă împrejurările nu i-ar permite a recurge la aceste mijloce, atunci mai bine să nu zică nimica cu privire la lucrul, cu care nu-î în clar, ca să nu se espună la pericolul de a rătăcii și de a duce în eróre pre ascultătorii săi.

c) Mai încolo va cerca, că ore pre ce cale va comunica catehumenilor doctrina sacră, cum le va mijloci intuițiunii și concepte adequate despre ea, cum le-o va face ușoră de înțeles, și plăcută și cum o va aplica mai potrivit la viața catehumenilor?

d) În fine catechetul când se prepară la catehesă, trebuie să cugete și la cuvintele și frazele, cu cari va exprima doctrina înaintea catehumenilor sêraci în frase și cuvinte, căci, dacă le va lăsa tóte pe momentul prelegerii, ușor póte perde din vedere chiar ceea ce ar fi mai conducător la scop. Este consult, că cateheții mai ales cei tineri să-și descrie și memorisêze întregă catehesa înainte de a o propune publice; căci o catehesă bună reclamă la început tot atâta lucru și ostenelă ca și o predică bună.

§. 8. Instruirea catechetică.

Cuvintul „instruire“ îl luăm aici în sens mai strîns, în cât adecă prin espunerea doctrinei sacre ne adresăm în deosebî la intelectul și judecata catehumenilor. Ca și în Homiletică așa și în Catechetică chiemarea păstoriului sufletesc este înainte de tóte a învăța și a instrua, cât ascultătorii să cunoscă și pricépă doctrina religiósă.

Instruirea catechetică are să fie:

a) *Corectă*, adecă tot ce propune catechetul să fie precis și în deplina consonanță cu doctrina bisericeii. Acêsta o pretinde nu numai reverința detorită adevêrurilor religióse, ci și binele și fericirea catehumenilor, cari privesc în catechet pre vestitoriul autorizat al cuvintului divin și cari la cas contrar pot fi împinși pre căi rătăcite.

b) Instruirea are să fie *temeinică*, de ore ce ea servește de basă a întregii instrucțiuni religioase, pre lîngă aceea catehesa tractează despre cuvîntul lui Dumnezeu, ceea ce e un motiv destul de ponderos, pentru ca tot ce propune catechetul să fie serios, cert și să se pótă proba mai pe sus de ori ce îndoelă. Să nu se amăgescă nici un chatechet, zicînd întru sine: „propun pruncilor, cari primesc necondiționat tot ce le spun,“ de ore ce și pruncii aũ dreptul de a primi o instrucțiune catehetică fundată; apoi cine garantează catechetului, că între elevii săi nu se vor afla și de aceia, cari să-i observe superficialitatea, dacă nu îndată, cel puțin mai târziu, și atunci reflectând asupra celor auzite în anii de catehesă și ne-aflîndu-le destul de temeinice, să se clătine în credință. Noi credem că ușurătatea, cu care tractează unii catecheți doctrinele religioase în școlă, încă este o cauză, pentru care mulți tineri, după ce ajung la maturitate, devin indiferenți în lucrurile religioase, dacă nu chiar necredincioși formalî.

c) O altă recerință esențială a instruirii catechetice este *claritatea* așa, cât fie-care catehumen să scie și să pricépă, ce propune catechetul. Ce privește gradul de claritate a reprezentațiunilor, ce și le formeză catehumenii despre materia, ce li-se propune, e de ajuns dacă ei în anul prim de școlă sunt în clar cu notele esențiali ale obiectului și-l pot distinge chiar și de obiectele, cu cari sémănă; mai târziu, progresând, ceea ce cunosc în general, esplîcându-li-se, vor cunósce și în detaii.

Ca materia catehetică să o facem accesibilă și ușoră de înțeles pentru spiritul pruncilor, acum purcedem pre cale analitică, acum pre cale sintetică. În specie: În anii primî de școlă, când pruncii aũ puține noțiuni, de comun purcedem pre cale sintetică, anume de la simplu la compus, de la special la general, de la casuri concrete la adevăruri abstracte, de la intuițiuni la concepte; mai întâi arătăm ce este fie care sacrament în specie, apoi cercăm notele comune și statorim definițiunea sacramentului. Acolo, unde catehumenii sunt în anumită măsură introduși în materie, purcedem pre cale analitică, de la general la special, — de la întreg la părți, de la abstract descindem la concret, de la concepte la intuițiuni; așa mai întâi dam definițiunea sacramentului, apoi analisându-o îi arătăm părțile constitutive: semn sensibil — grație invisibilă — instituirea dumnezească; sau purcédend de la noțiunea umilinței, o cercăm în tóte manifestațiunile spiritului omenesc și în lucrările

celui umilit, o ilustrăm și sensibilizăm prin exemple și acte concrete de umilință.

§. 9. Convingerea.

Scopul instrucțiunii catechetice nu se mărginesce la mijlocirea reprezentațiilor chiar și a conceptelor corecte despre doctrina religioasă, ci de odată instrucțiunea catehetică țintesc și la convingerea catehumenilor despre adevărata și originea divină a doctrinei, ce formeză obiectul catechesei.

Primul mijloc pentru producerea acestei convingeri este însăși espunerea chiară și temeinică a doctrinei respective; de órice pruncii de comun primesc cu credință și cu inima deschisă adevărurile religioase, pre cari le aud din gura catechetului. Pre lêngă acesta ínse de comun se poftesc, ca catechetul să și probeze, ceea ce propune, pentru ca ast-fel covingerea catehumenilor să fie mai firmă și durabilă pre íntréga lor viață; ei orí și când să-și scie da sémă despre rațiunile credinței lor. Probațiunea are ínfluința salutară și asupra escitării sentimentelor religioase ín catehumeni și îi înduplecă la viață morală.

Cele espuse ín Homiletică despre probe preste tot au valóre și aici.

A.) Ce privesce tractarea probelor catechetice ínsemnám următoarele:

1. În anii primí de școlă mai mult se mărginesce catechetul la esplicări, tot așa și când e vorbă despre doctrine, cari nu au lipsă de probațiune spre es. necesitatea iubirii de sine.

2. În alegerea și combinarea probelor să fim cu luare a minie la capacitatea catecumenilor.

3. În argumentare să progresám pre încet, dară sigur și încá numai ín măsura recerută de gradul de desvoltare al pruncilor. Argumente mai aprofundate se aduc ín școlă de repetițiune și apoi ín predică.

4. Argumentele ast-fel să fie întocmite, cât să se întregescă și întărescă unul pre altul și covingénd de odată să misce inima și determine voia catehumenilor pentru adevér și virtute.

B) Cu respect la isvórele de probațiune observám:

1. *Proble principale* ín instrucțiunea catehetică sunt cele *din auctoritatea divină*. Ele se scot din s. Scriptură și Tradițiune.

Din s. Scriptură se aleg locurile, cari probază direct și nemijlocit doctrina, ce o propunem. Locurile alese se citéză din cuvînt în cuvînt atrăgându-se în deosebi atențiunea catehumenilor asupra cuvintelor, în cari zace puterea argumentului. Apoi le spunem, cine, cu ce ocasiune și între ce împrejurări a zis cuvintele citate din s. Scriptură; prin acésta crește puterea și claritatea probei. Așa nu e de ajuns numai a spune, că Mântuitorul a zis, că închinătorii cei adevărați ai lui Dumnezeu se pot închina în tot locul... ci avem să arătăm, că între ce împrejurări a zis Domnul Christos cătră muerea samaritană cuvintele citate.

Locurile mai grele se repetesc, ca să și le imprime pruncii bine în memorie, érá acelea, cari nu exprimă doctrina direct, ci mijlocit, se eplică mai pe larg, arătând cum se cuprinde în ele cutare doctrină. Spre es. în cuvintele: „Tu ești Petru și pe acésta pétră voi zidi biserica mea, și porțile iadului nu vor învinge pre ea“ se exprimă atât infabilitatea bisericeii, cât și a s. Petru și a următorilor lui legitimi ca capi ai bisericeii.

Ca să ne convingem, că óre pruncii înteles'aú locul adus, e consult să-i provocăm, ca să repetescă cu propriile cuvinte locul și să arete nexul dintre acest loc și obiectul, pre care voim a-l proba.

2. Probele din *auctoritatea* omenescă încă sunt de mare moment în instrucțiunea catehetică, de óre ce pruncii fiind debili și nedesvoltați sunt de tot aplicați a primi de bun, ce le zic alții și a recunósce auctoritatea altora. Catechetul să se provóce numai la auctoritatea acelor persóne, a căror fidedignitate e mai pre sus de tótă indoéla. Înaintea pruncilor aú mare auctoritate părinții, și mai marii bisericesei.

La argumentele din auctoritatea omenescă se reduc și probele din esperință. Mai cu efect sunt cele scóse din esperința catehumenilor. Fiind eperința catehumenilor de comun fórte restrinsă, catechetul le aduce casuri și din esperința străină și mai ales întimplări din s. Scriptura și Tradițiune. Casurile comune și de tóte zilele sunt de preferit celor rari și estra-ordinari¹⁾.

3. *Probe din rațiune* încă trebuie aduse în instrucțiunea catehetică, numai cât să fie ușóre, căci pruncii nu sunt deprinși în judecată. Mai acomodate sunt pentru prunci argumentele, cari se scot din natura lucrului său din însu-și conceptul subiectului spre es. Dumnezeu e prea adevărat, decí nu póte minți²⁾. Ca pruncii

¹⁾ Cfr Schmid. o. c. 170—1. ²⁾ v. Gruber o. c. p. 601—21.

să înțelegă argumentul, explicăm singuraticii termini, cari ocură în el.

Formele de argumentațiune sunt acelea-și ca și în Homiletică.

§. 10. Refrângerea.

Nu numai în predică, ci și în catechesă avem une ori să delăturăm și refrângem dubie, erori și prejudețe spre a mijloci convingere deplină despre adevărătatea doctrinei, ce o propunem; mai departe avem să combatem învățătură false și să-i împedecăm prunci de urmarea esemplerelor rele.

Ce privesee procedura de urmat în refrângere, și aici aū valóre cele espuse în Homiletică (§. 61), la cari mai agaugem următoarele:

1. Pruncii de tot micii se instruéză numai simplamente, că în statul lor cum pot duce o viață plăcută lui Dumnezeu și cum atrag asupra-și neplăcerea lui Dumnezeu prin cutare mod de viață contrar celor propuse.

2. Pe cei mai înaintați în etate și în instrucțiune îi facem atenți mai ales la doctrinele false dominante, punând față de acestea adevărurile eterne descoperite de Dumnezeu, fără de a le face cunoscute doctrinele false mai puțin divulgate.

3. Cei ce pășesc din școlă și intră în viața publică trebuie să scie hotărit, că vor vedé și aūdi multe lucruri rele. Înainte de tóte înse să li se propună doctrina sacră în splendoréa și frumseta sa, numai după aceea să atingem doctrina centrară aludând la uritiunea și abominabilitatea ei. Asemenea și în ce privesce păzirea tinerilor de esemplele rele, mai întâiū espunem doctrina mora'ă, mijlocim însufletirea pentru virtute și disgust față de vitiū, apoi aducem înainte datina rea ori vitiul, de care voim a-i feri.

4. Catechetul să fie cu luare aminte, ca nu cumva prin modul său de vorbire să provóce dubie cu privire la doctrina religioasă, ce s'ar puté întâmpla. dacă ar grăi fără reverința cuvenită despre ea, ori când ar face obiecțiuni neoportune, spre es. „cum se póte, că Dumnezeu este în tot locul de față, căci noi nu l-am vedut nicăiri?“

§. 11. Escitarea inimei.

Ca instrucțiunea religioasă să aibă rezultatul dorit, nu e de ajuns numai a propune clar și la înțeles doctrina religioasă și a convinge pe catechumeni despre adevărătatea ei, ci de odată ast-fel trebuie întocmită propunerea, cât să fie ascultată și primită cu

plăcere și să deștepte în inima catechumenilor sentimente pii; să-i însuflețescă pentru bunul moral și să le însufe disgust și gróză față de răul moral, — având religiunea chiemarea de a cultiva nu numai mintea, ci și inima pruncilor. Cultivarea acesta cu atât e mai necesară, cu cât pruncii fiind conduși în acțiunile lor mai mult de simț, de cât de judecata matură, dacă nu li se cultivă inima și nobilitază sentimentele, ușor cad jertfă postelor disordinate și patimelor orbe ale sensualității.

Ce privesce mijlocele spre atingerea acestui scop, însă-și propunerea chiară a doctrinelor sacre, dacă se face cu însuflețirea recerută, mișcă inima pruncilor și escită în ea sentimente religioase:

Mai de parte o influința foarte salutară și edificătoare pentru elevi are exemplul și preste tot purtarea catechetului. Dacă pruncii nu numai din cuvintele, ci și din faptele și purtarea catechetului în școlă, biserică, în viața publică și privată se conving, cum catechetul este om cu frica lui Dumnezeu, creștin piu și preot bun, ceea ce predică cu cuvântul, dovedesce cu fapta, atunci ei curând se vor entusiasma pentru adevăr, și sentimentele nobile, cari le observă în catechet, se vor deștepta și în peptul lor. Decî, dacă oratorul sacru are să fie un model de virtute,¹⁾ cu atât mai vîrtos se recere acesta de la catechet; el are să fie blând, pacient și îndelung răbdător față de slăbițiunile și fragilitatea pruncilor, să fie afabil și să manifesteze o iubire părintească față de toți.

În deosebî catechetul va escita în catechumeni: credință vie, sperare și iubire față cu Dumnezeu, ca față de creatoriul nostru, conservatoriul, rescumpărătoriul și cel mai mare binefăcătoriul al nostru și al lumii întregi. Din sentimentul iubirii se va nasce și sentimentul de mulțămîtă și recunoștință, de frica reverențială și de încredere, pre cum și adorațiune față de Dumnezeu.

Spre a escita sentimentele acestea prin narațiuni biblice vom arăta lucrările înțelepțiunii, atotputinței, bunătății și dreptății dumnezeesci; érá spre a nutri iubirea ne vom sili a espune ast-fel-fie-care doctrina religioasă, cât să se presente ca un eflucs al bunătății și îngrijirii dumnezeesci față de noi ómenii. Cu cât se va escita în mai mare grad în pruncii sentimentul de iubire și grațitudine față de Dumnezeu, cu atât ei vor deveni mai pii, mai buni și mai aplicați de a împlini voia lui Dumnezeu, chiar și când spre acesta s'ar recere din parte-le sacrificie cât de mari.

¹⁾ Homil. ș. 36.

În legătură cu sentimentul de iubire față cu Dumnezeu se escită și cultivă în catechumeni sentimentul de iubire față cu de-apropie, căci toți sunt fii aceluia-și părinte ceresc ca și noi, și prin urmare sunt frații noștri; de aici se nasee sentimentul simpatetic, care ne mișcă ca să ne împărtășim din durerea (compătimire) și din bucuria altora.

Iubirea de sine se deșteptă de la sine în catechumeni, chemarea catechetului este să-î deé o direcțiune sănătósă, ca să nu degenereze în egoism și iubire de sine disordinată. Spre acest scop espunem în colorii vii înalta demnitate a omului ca corona fapturilor, creat după tipul și asemenarea lui Dumnezeu, cu suflet nemuritor și înzestrat cu înțeles și voia liberă; mai departe înalta demnitate a creștinului santificat prin Botez și destinat de erede al împărăției ceresci și coerede al lui Isus Christos. Prin acésta deșteptăm în prunci ura și disgust față de faptele de jos, și-î împintinăm la o viață conform înaltei lor demnități ca ómeni și ca creștini.

La nobilitarea inimei și nutrirea sentimentului religios contribue nespus de mult escitarea și desvoltarea sentimentului estetic, care sentiment se escită prin aceea că arătăm pruncilor în ce stă stă adevărata frumsetă, nu numai fiisica, ci și morală-ideală, și-î ducem acolo, cât să admire ce e moralmente bun și frumos, și să se îngrețoseze și înfióre de ce e rău și de jos; să se entusiasmeze pentru virtute, să uréscă vițil și să se îngrozéscă de el.

Pentru a escita și întări în catechumeni sentimentele religióse sunt fôrte acomodate exemplele scóse mai ales din istoria biblică, la enararea căroră catechetul scóte la ivélă sentimentele, de cari a fost predomnită cutare persónă și atrage în deosebî atențiunea pruncilor asupra aceloră; spre es. sentimentul de obediență al lui Avram, de încredere al lui Iacob, de compătimire al lui Iosif față cu frații scîi, cari aũ mers în Egipt după bucate etc.

Ce privesce regulile de observat în escitarea și moderarea sentimentelor și afectelor și aici se pot aplica cele espuse în Homiletica (§. 44—45). Aici adaugem, că în escitarea afectelor trebuie să fim cu atențiune la gradul de cultura religiósă-morală și chiar la individualitatea catechumenilor, așa cei mai înaintați în instrucțiunea religiósă sunt și mai dispuși pentru sentimente pii, fetițele de la fire sunt mai simțitóre de cât băeții.

§. 12. Mișcarea voii.

Scopul instrucțiunii religioase e santificarea omului. Spre ajungerea acestui scop nu e de ajuns ca catechumenii nu mai să cunoască și să iubească adevărul, ci trebuie să-și îndrepteze viața după el, să-și conformeze voia cu voința dumnezească. Pruncii să cunoască legea morală ca legea lui Dumnezeu, și să simtă tot mai mult dorința de a împlini cu totă ocasiunea această lege. Catechetul spre a mișca voia pruncilor spre observarea legii morale va purcede astfel:

1. Va deștepta în prunci acele sentimente și afecte, cari influențază direct asupra voii și constituiesc motorul principal în acțiunile noastre; acestea sunt: sentimentul de iubire și recunoștința față cu Dumnezeu, părintele și binefăcătorul nostru cel mai mare; apoi sentimentul de frică, căci Dumnezeu, ca atotputernic și preadrept, ne va trage la răspundere, dacă îi călcam voia. Frica, precum e știut, poate fi reverențială, servilă și serviliter servilă; noi ne vom sili a escita în prunci mai vârtos frica reverențială, care o nutrește fii față cu părintele lor, din care motiv se tem a-și călca voia. În tot casul motivul iubirii este mai nobil de cât al fricei; dară la ómenii sensuali nu odată cest din urmă duce mai secur la scop.

2. Preceptele morale să le presente catechetul tot de una ca decrete ale voinței dumnezeesci, careia noi trebuie să ne plecăm și să o împlinim necondiționat, căci Dumnezeu e Domnul nostru suprem și absolut. El are dreptul de a ne porunci, érá noi avem stricta dorință de a asculta. De odată înse să le aducă aminte pruncilor, că Dumnezeu ca preaînțelept și preabun numai ce servește în adevăr spre binele nostru ne demândă, respective ne oprește ceea ce ne ar servi spre stricățiune. Și noi, dacă am fi destul de luminați și înțelepți, ne-am impune înși-ne de bună voie ceea ce prescrie legea dumnezească.

3. Pre pruncii mai mărișori, în cât e cu putință, să-și convingă catechetul despre raționabilitatea și necesitatea preceptelor dumnezeesci arătând prin producerea de exemple acomodate, că ce influință salutară are împlinirea preceptelor dumnezeesci și bisericesci asupra prosperității publice și în deosebi asupra fericirii noastre. Ele tóte corespund naturei și indigențelor noastre; ele ne arată calea adevărată spre mântuire, ca să nu rătăcim cu privire la ceea ce avem să facem respective să omitem; mai încolo ele

sunt necesari spre a conserva ordul bun și siguranța publică în societate, căci ce ar fi de noi, dacă nu ar fi oprite desfrâul, uciderile, furtul, clevetirile, înșelățiunea, etc.; ce ar fi de societatea omenescă, dacă fii și supușii nu ar fi detori să asculte de părinți și de mai mari, eră acestia să nu mai porțe grije de binele și fericirea supușilor? Fără precepte ómenii, împinși de poftele cele disordinate, s'ar sfârtica unul pre altul ca și ferele sêlbaticе. Atragem atențiunea pruncilor asupra faptului, că natura întrégă se supune fără împotrivire și necondiționat voii dumnezeesci, și numai omul să-i denege ascultarea?

4. Mai departe să le arete pruncilor, că Dumnezeu a pus sancțiune legilor sale, anume remunerațiune pentru cei ce le observă și pedepse pentru cei ce le calcă. Acesta să li-o dovedescă nu numai cu argumente din S. Scriptură și Tradițiune, ci și cu provocarea la vocea consciinței lor. Consciința noastră e liniștită și ne umple inima de mângăere și satisfăcțiune, când observăm legea lui Dumnezeu, făcând fapte bune și împlinindu-ne, cum se cuvine, detorințele statului nostru; din contra, dacă facem fapte rele ori ne neglegem detorințele, consciința ne mustră și umple de frică și rușine. Să aducă exemple, din care să fie evidentă remunerarea binelui și pedepsirea rêului; cum e narațiunea despre avutul desmerdat și Lazar cel sêrac.

Ca exemple despre urmările bune și plăcute ale ascultării, ne servesc patriarhii Avram și Iosif, profetul Samuil etc.: era despre urmările triste ale neascultării Ofni și Fines. Ca pruncii să nu împlinescă numai mecanice legea dumnezească, trebuie să le deprindem judecata, anume enarând cutare cas din biblie le arătăm, cum se referesce la legea divină actul estern și cum intențiunea internă; apoi le spunem, că Dumnezeu în judecarea faptelor noastre nu caută numai la lucrarea esternă, ci tot de una caută și la intențiunea, cu care am făcut-o, și după acesta ne judecă. Vêduva din S. Evangelie a aruncat numai doi bănuți, și totuși înainte lui Dumnezeu darul ei a fost mai mult prețuit, de cât al celor ce au aruncat sume mai mari în vistieria bisericiei.¹⁾

5. Să le arete catechetul elevilor sêi, că ei nu numai trebuie, dară, dacă voesc serios, și pot împlini voia dumnezească, de óre ce Dumnezeu pururea e gata a le da sprijinul și ajutoriul sêu spre

¹⁾ Marc. 12, 41—44.

acésta; pruncii aũ numai sã cérã acel ajutor și cu încredere și însuflețire sã conlucre cu el. Prin acésta delaturã timiditatea pruncescã pre cum și pretestele, prin cari unii își escusã lenea și indolența. Ca pruncii sã câștigue curaj catechetul le va arãta modul, cum pot satisface mai ușor preceptelor dumnezeesci.

În fine ca determinarea voii sã fie durabilã, fie-care catechesã o terminãm prin o scurtã recapitulare și prin aplicarea doctrinei propuse la viața catechumenilor.

§. 13. **Aplicãrile practice**¹⁾.

În privința aplicãrilor practice ne punem întrebarea mai întâiũ, cã ce aplicãri sã facem, apoi când sã le facem și în urmã cum sã le facem.

1. La întrebarea; ce aplicãri practice sã facem? respundem, cã preste tot sã facem atari aplicãri, cari deșteptã în catechumeni propusurii pii și rezoluțiunea firmã de a duce o viață plăcutã lui Dumnezeu. Ca aplicãrile sã producã efectul acesta, trebuie sã intruiescã însușirile urmãtoare:

a) sã fie adevãrate, adecã atari deducțiuni pentru viață, cari resultã aievea din doctrinã propusã; spre es. Dumnezeu e preai-nțelept, pentru aceea cu inima liniștitã, sã ne supunem dispozițiilor lui;

b) *aplicãrile sã fie proxime* adecã sã resulte imediat din doctrinã pertractatã, și sã nu fie de lipsã a recurge la deducțiuni intermediare spre a face evidentã legãtura lor cu doctrina. Aplicarea, ce resultã din combinarea alor dõuë sau mai multe adevãruri religiõse, sã se reserve pentru anii de mai târziu, p. es. Dumnezeu în tot locul e de față, decii nicãiri se nu faci rãu. Fiind Dumnezeu preabun, prea credincios și atot puternic, sperezã în el.

c) *Aplicãrile sã corespundã lipselor morali ale catechumenilor*; decii sã se aibã invedere raportul vieței presente a pruncilor și probabilul lor cerc de acțiune din viitor. Esemple: Toți õmenii suntem fii lui Dumnezeu, decii toți sã ne socotim ca frați unii cu alții. Isus zice „dați împãratului ce-ĩ a împãratului, decii cetãtenii sunt detori sã asculte de mai marii lumesci.

2. Ce privesce timpul, când trebuie fãcute aplicãrile practice statorim urmãtoarele regule:

a) Catechetul sã facã aplicãri practice, când propune doctrine, cari aũ o deosebitã influință asupra vieței pruncilor, așa la propunerea despre însușirile lui Dumnezeu, viața lui Isus etc.

¹⁾ Cfr. Homiletica §. 63.

b) Aplicările să se facă numai după ce s'a pertractat deplin adevărul religios, căci numai înțelegând prunciî clar cutare doctrină, pricep însemnătatea ei pentru viață:

c) Cu deosebire au efect aplicările, ce se fac cu ocaziunea repetițiilor, fiind că prunciî au o cunoștință mai estinsă și mai fundată a adevărurilor religioase, cunosc mai bine nexul dintre ele și dintre aplicările, ce se fac. Deci aplicările mai grele să se reserve la repetiție.

d) Când în instruire vine înainte o narațiune mai lungă, e consult a face aplicări după ce s'a spus o parte deplin p. es. Mergerea lui Isus la biserică în etate de 12 ani. Mai întâi se espune istoria până la petrecere în biserică, apoi se face aplicarea, că și prunciî să mērgă voioși și să petrecă cu plăcere în biserică; din ceealaltă parte a narațiunii se deduce detorința pruncilor de a fi ascultători și tot mai bunî.

2. Cea mai momentuoasă cestiune e: *cum să se facă aplicările practice?*

a) Prunciî să se conducă acolo, cât înșiși să facă deducțiunile practice, și să nu li-se spună, înainte; spre. es. Isus a fost ascultător de părinți, aplicarea s'ar face așa: Cine a fost ascultător de părinți? Pre cine aveți voi să imitați? dacă aveți să imitați pre bunul Isus, cum aveți să fiți față de părinții vostri?

b) Aplicarea să fie individuală și anume întocmită pentru prunci, căci aplicării generalî de comun rămân fără efect. Individualizarea aplicării să nu fie numai obiectivă, ci subiectivă și potrivită pruncilor, spre es. Ce veți face, dacă părinții vē demândă să învățați?

c) La facerea aplicărilor catechetul să se pōrte și să poredă așa, cât să escite și sentimente religiosο-morale;

d) Cele desvoltate deja prin întrebări la închiere să se concentreze, și unde e cu puțină să se îmbrace în formă de rugăciune, spre es. Iubiți copii! voi trebuie să fiți bunî față cu toți omenii, să ajutați bucuros pre consolarii vostri și pre omenii miseri; să rugați lui Dumnezeu și pentru alții, chiar și pentru cei ce v'au făcut rău, ca să fiți asemenea părintelui vostru din ceriuri. ¹⁾ Deci să zicem toți: în ora acesta promitem Preabunule Părinte ceresc, că fie-căruia i vom face bine, ca să-ți plăcem ție și să te imitam pre Tine, care în toate minutele reversi bunătățile tale tuturor creaturilor.

¹⁾ Cfr. Schmid o. c. p. 69 - 74.

CAP III.

Metodul instrucțiunii catechetice.

§. 14. Forma instrucțiunii catechetice.

Sub metoda înțelegem procedura catechetului în instruire spre a face materia catehetică cu fruct pentru catehumeni. Metoda bună este cu considerațiune la planul de învățămînt¹⁾ la cursul instrucțiunii sau la modul de a conduce pre catehumeni la cunoșterea adevărurilor religioase²⁾, la forma instrucțiunii, pre cum și la tonul instrucțiunii.

Aici ne vom ocupa mai ales de forma instrucțiunii catechetice, sub care înțelegem modul de a comunica elevilor cunoștințele religioase spre a le putea cuprinde și pricepe ușor. Forma instrucțiunii e dublă: acroamatică sau propunătoare și heuristică sau dezvoltătoare, după cum adecă catechetul său comunică elevilor de a găta noțiunile și cunoștințele de lipsă, sau le propune numai tema și prin întrebări corespunzătoare îi conduce, că ei să o rezolve și să afle adevărul. La aceste două forme principale mai putem adăuga și forma tipică.³⁾

§. 15. Forma acroamatică.

Forma acroamatică (de la gr.-*ἀκροάματι*) sau propunătoare ori dogmatică constă în aceea, că catechetul propune doctrina religioasă în discurs continuu, era catehumenii numai ascultă cu atențiune și primesc adevărul său pentru auctoritatea propunătorului său pentru că e prezentat în un tip atât de clar și intuitiv, cât sunt ore cum necesități să-l recunoască și primească.

Forma acroamatică este acomodată, când în spiritul pruncilor nu aflăm precunoștințele recerute, din care să purcedem la dezvoltarea doctrinei, ce o propunem; apoi când e vorbă despre fapte și dispozițiuni pozitive până aci cu totul necunoscute catehumenilor, ori despre lucruri, cari cad afară de sfera cunoștințelor noastre naturale, cum sunt misteriele și alte adevăruri revelate. Mai departe este foarte acomodată forma acroamatică și când voim a deștepta sentimente mai vii în ascultători și a-i entusiasma pentru cutare virtute.

În aplicarea acestei forme, catechetul: a) să vorbească clar și precis, ne umblând după flori de stil superflue, cari numai îngreu-

¹⁾ V. §. 6. ²⁾ Vezi mai sus §. 8. p. 365. ³⁾ Cfr. Muntean—Solomon, Educațiunea și instrucțiunea generală Blaș, 1874, p. 141.

néză înțelesul și abat atențiunea pruncilor spre lucruri secundare.

b) Vorbirea să nu dureze prealung, căci atențiunea pruncilor se obosesce și nu rămâne timp îndelungat la același obiect. De unde după ce a propus câteva minute ori a terminat un punct, cele propuse să le recapituleze prin întrebări adresate catehumenilor. Deodată să dea pruncilor ocaziune, de a-i pune și ei întrebări și a-i cere deslușirile, de cari ar avea lipsă.

c) Să spună catehumenilor îndată la început, că despre ce are să le vorbească (spre ex. despre darea celor 10 porunci dumnezeesci: despre misterul Preasânței Treime), și să vorbească liber, fără a ceti din carte, pentru-că alt-cum nu-și poate îndrepta privirea asupra catehumenilor, nici nu poate imprima vorbirii sale acel caracter comunicativ, care captivază atențiunea și bunăvoința ascultătorilor.

§. 16. Forma heuristică.

Forma heuristică (de la gr. *επιζητω* aflui), întrebătoare, erotematică, socratică sau dezvoltătoare stă în aceea, că elevii prin întrebări acomodată se conduc ca înșiși să afle adevărul și ore cum cu puterile proprii să ajungă la cunoștința intenționată de catehet.¹⁾ Pre când după forma acroamatică elevii în decursul instrucțiunii ieaă o poziție mai mult pasivă, pre atunci după cea heuristică li se pun în activitate toate facultățile spirituale și ei cooperază cu catehetul la rezolvirea temei propuse.

Prin întrebări atențiunea pruncilor se ține încordată, érá prin aceea că au să dea răspunsuri se dedau la un feliu de independență în cugetare. Observăm că întrebările, în cari zace nervul catehesei, nu au numai scopul de a pune în activitate facultățile spirituale ale elevilor, (întrebări heuristice), ci pot să țintescă la examinarea pruncilor (întrebări esaminate), ori să le revóce în memorie celea deja învățate (întrebări repetitoare), sau în fine să resume cele propuse închieind esplicarea și formulându-o cu terminii de catechism (întrebări definitive).

Se aplică forma heuristică acolo, unde pruncii prin reflecșiune din precunoștințele, ce le au, pot afla înșiși adevărul, pre cum și acolo, unde se tractază mai mult de pătrunderea și aprofundarea doctrinei, de cât de emoționarea catehumenilor. Aici catehetul tot de-una purcede din ceva cunoscut elevilor. Aplicarea corectă a formei heuristice obicinuită în instrucțiunna catehetică nu e ușoră, de ore-ce spre

¹⁾ Veđi Muntean—Solomon o. c. p. 149 urr

a pune întrebări potrivite după natura obiectului și individualitatea elevilor și a ajunge la rezultatul dorit, pre o cale scurtă și fără digresiuni superflue, se recere ca să aibă catechetul o mare promptitudine în cugetare și vorbire și să predominescă deplin tem'a, ce o tractează.

Întrebările, trebuie să întrunescă următoarele însușiri:

a) Să purcedă de la ceva cunoscut elevilor, căci fără nici o precunoscință este imposibil a reflecta și a desvolta tema;

b) întrebarea să se referescă la un lucru determinat și așa să fie întocmită, cât numai un răspuns să se pótă de la ea; întrebări vagi și nedeterminate, cari admit mai multe răspunsuri, să le incunjure catechetul;

c) Mai departe întrebarea să fie precisă atât cu privire la cuprins, cât și la formă. După cuprins e precisă întrebarea, când școlarii pricep atât sensul întregii construcțiuni interogative, cât și însemnarea singuraticelor ei cuvinte; după formă, când e corectă topica și intonarea cuvintelor; mai ales e de însemnătate cea din urmă, căci adese ori înțelesul întregii construcțiuni depinde de la intonarea unor cuvinte;

d) Întrebarea să fie acomodată capacității pruncilor; deci să nu fie nici prea ușoră, căci atunci nu pune în activitate deajuns facultatea cugetătoare, nici prea grea, pentru că atunci înzădar se încercă a o rezolva. E acomodată întrebarea, când nu se referesce la lucruri secundare și subordonate, ci conține ceva esențial, prin ce promovază progresul spre scopul final;

e) Întrebarea să fie simplă adecă ast-fel formulată, cât la prima audire să pricépă cel întreat, că ce se așteptă de la el; să nu fie artificial construită, prea lungă, nici prea scurtă, nici cu introduceri superflue.

f) Întrebarea să nu fie sugestivă, căci în atare cas nu pune în activitate facultățile spirituali ale pruncilor;

g) La seria de întrebări e de luat aminte, ca să fie bine ordinate, ceea ce este, când întrebările după cuprins staū în legătură intrinsecă, și forméză un întreg, éră după formă, când nóua întrebare tot deauna se légă de răspunsul deja dat și conceptul, de care se tractează, se relevéză saū prin intonare saū prin locul, ce-l ocupă, în construcțiune.

h) În fine e de observat, că spre a ține pe toți școlarii cu atențiune încordată, întrebarea se adresază clasei și mai întâi

punem întrebarea, apoi provocăm pre unul dintre școlari să dea răspuns.

§. 17. Despre Răspuns.

În nex esențial cu întrebarea este răspunsul. căci din răspunsul potrivit se formează întrebare nouă și ast-fel progresează instrucțiunea ¹⁾.

Cu privire la răspunsuri observăm următoarele:

1. Une ori școlariul provocat nu dă nici un răspuns, cauza saū este docentele, că nu au pus bine întrebarea, cât pruncii să o pricepă; în casul acesta să-și formuleze catechetul întrebarea în mod potrivit ori să întrebe pre prunc, că ce n'a priceput, și să-î esplice. Causa nerespunderii pôte să fie și școlariul anume; saū fiind-că e târziu în cugetare, în acest cas să-î dea timp de meditat, dacă școlariul e timid, catechetul să-l încurajeze și ajute; dacă nu are precunoscințe, să i le comunice, asemenea să-î comunice espresiunea, care îi lipsește. Când școlariul nu pôte da răspuns din cauza neatențiunii, catechetul să-l ducă acolo cât să-și recunoască scăderea, apoi să-î pună de nou întrebarea.

b) Când răspunsul dat e necorect, ori fals, catechetul purcede ca și cum nu ar fi primit răspuns. Căcă după causă și o delatură.

c) Se pôte, ca răspunsul să fie absurd și ridicol, p. es. pentru ce cerem pânea de toate zilele în Tatăl nostru? ca să nu usce primindu-o pre mai multe zile: Ce e Spiritul Sânt? porumb! Când primesce catechetul atari răspunsuri, să rămână serios și să continue cu propunerea, ori să spună pruncilor o istoriôră acomodată; prin acêsta va împedeca risul elevilor; apoi ajuta pre cel întreat, să dea răspuns potrivit;

d) Când răspunsul e vag și nedeterminat, spre es. cum se numesce cel ce cu voia grăesce neadevăr? păcătoș, învățatoriul întorece întrebarea dicând: Ce însemnă a minți? Cum se numesce cel ce minte?

e) Răspunsul când e confus, se recercă pruncul să aducă vre-un esemplu, ori aduce docentele esemplu și apoi cu ajutoriul esemplului adus conduce pre elev la răspuns chiar și precis.

¹⁾ Veđi Muntean—Solomon o. c. p. 155 urr. §§. 77—83.

f) Când răspunsul admite 2 înțelesuri, spre es. cari fapte se zic neumane? resp. cari nu le poate face omul, aici trebuie îndreptată espresiunea.

g) Când răspunsul e numai pre jumătate, ducem prunciū acolo. cât să-l întregescă, spre es. Pentru ce se zice Dumnezeuū prea drept? R. Pentru că remuneréză binele (e lăsat afară „și pedepsește răul fără părtinire“).

h) Când răspunsul în o parte e corect, în cealaltă incorect, conducem pruncul să distingă ce e corect de ce e necorect și să afle cauza și a unuia și a celui alalt. apoi prin întrebări acomodate îl ajutăm să-și îndrepte erórea.

i) Răspunsul e bun, când se potrivește la întrebare și completéză propoziția. Nici chiar când primesc catechetul un atare răspuns, să nu trecă simplaminte mai departe, ci să cercce a se convinge, că óre pruncul consciu e, că a dat răspuns bun, saū dóră a răspuns pre nimerite; decí îl recércă să-și repetescă răspunsul cu alte cuvinte, orí să aducă spre ilustrare vre-un esemplu core-spundător.

Prunciū preste tot să răspundă respicat, fără a striga, rar, ca să-í potă urmări și ceí mai târziū, în propozițiuní întregi și corecte, și numai câte unul. Răspunsul, din care se forméză întrebarea nóuă, să repetesce, ca să și-l imprime toíi în memorie, și numai după acee'a trece docentele mai departe.

Purtarea catechetului pre timpul răspunsului să fie seriósă și cumpătată; să nu intrerupă orí conturbe pre școlari până ce au gătat de a vorbi, căcí răspunsul bun se întunecă prin intrerumperí. Catechetul să nu fie pedant și să nu respingă răspunsul din motivul, că școlariul nu a folosit cutare espresiune, care nu e chiar necesară. Nici să nu pună răspunsul în gura pruncului, cât el să aibă de a zice numai da, saū ba. În fine nici chiar când primesc catechetul răspunsuri rele, să nu se ațită, căcí prin acésta numai sparie pe școlarii timidi și îi aduce în confusiune.

§. 17. Forma típică.

Forma típică saū arătátóre (deictictă) constă în aceea, că catechetul arată, preforméză orí pronunță ceva, apoi provócă școlariū, ca tot asemenea să arete, să formeze orí să pronunțe. De forma típică se servesc docentele la instruirea elevilor incepători, căroro le lipsesc și noțiunile de desvoltat și desteritatea în vorbire. Catechetul în deosebí se servesc de forma acésta la arătarea tipurilor prin

cară își câștigă pruncii representațiunii despre lucruri până atunci necunoscute, se exprimă și fac ôre cum intuitive dispușețiunilor sufletesci, se deșteptă în elevi sentimente piii și se ilustrăză lucrurile propuse; mai departe la pronunțarea cuvintelor încă necunoscute pruncilor.

Când ne servim de forma tipică:

a) să arătăm pruncilor numai un obiect de odată; căci arătându-le mai multe, atențiunea li se împarte, așa fiind pre o pagină mai multe tipuri, le acoperim lăsând să vadă pruncii numai acela, de care au lipsă atunci;

b) să nu rămânem la obiect până ce pruncii i-ar observa și părțile cele mai mici și mai neînsemnate, căci prin acesta li s'ar slabi interesul față de obiect; e de ajuns, dacă ei observă bine părțile principale ale obiectului, asupra cărora să le și atragă atențiunea catechetul;

c) cuvintele nouă și terminii tehnicii încă necunoscuți pruncilor să se pronunțe din partea catechetului acurat și precis, cât să se pôtă înțelege fie-care sunet; apoi cele pronunțate să le repețescă pruncii, până se dedau ale esprima corect.¹⁾

§. 19. **Limba catehetică.**

Metodul bun aduce cu sine, ca catechetul în propunere să se acomodeze după modul de cugetare și vorbire al pruncilor. În privința acesta observăm următoarele:

1. Pruncii nefiind deprinși în cugetare vorbesc în un stil simplu și în propusețiuni scurte evitând periódele; deci în acest stil să grăescă și catechetul. Dacă în manualul de Catechism ori Istoria biblică s'ar afla propușiuni amplificate și perióde lungi, catechetul să le resolvă și simplifice după priceperea pruncilor. Spre es. Dumnezeu, fiind prea îndurat în tot momentul este gata a reprimi la sine pre păcătoșii, cari se reîntorc cu inimă înfrântă și umilită, prin urmare și pre noi ne va reprimi. "Vom zice Dumnezeu e prea îndurat, El în tot momentul e gata să ierte pre cei ce l-au vătēmat și să-i primescă erăși între fii săi, dacă acestora le pare rău din inimă pentru păcatele lor; El și pre noi ne primesce între fiii săi, numai cât să ne plângem păcatele, cu cari l-am vătēmat.

2. Pruncii ceea-ce li se presentă în o formă concretă cuprind mai ușor, de cât conceptele generale și abstracte: ceea-ce se exprimă

¹⁾ Cfr. Schmid. o. c. p. 263 ur.; Muntean—Solomon o. c. p. 145 urr. §§. 66 și 67.

prin verbe și adjective, ca mai concret, mai ușor pricep, de cât ceea-ce se exprima prin sustantive. Așa în loc de a zice rugăciunea zilnică ne este o detorință, vom zice: noi suntem detori a ne ruga lui Dumnezeu în fie-care zi.

3. Pruncii pricep mai ușor cuvintele, cari însemnă lucrări ori manifestațiuni esterne, de cât pre acelea, cari arată dispozițiuni sufletesci; dintre aceste din urmă mai ușor pre acelea, care exprimă manifestarea sensibilă ori efectele stării sufletesci, așa în loc de a zice frica a cuprins pre pruncul rău la descoperirea transgresiunii lui; vom zice: pruncul cel rău a început să tremure și să plângă, când părinții au aflat, că el s'a purtat rău.

4. Deși catechetul are să se demită în propunere la modul de cugetare și vorbire al pruncilor, totuși nu-î este permis a se servi de expresiuni necorecte și nedeterminate, de cari întrebuițază pruncii din nesciință și sărăcie de idei și de cuvinte, ci din contra limba catehetică trebuie să fie corectă din toate punctele vedere; anume:

a) Catechetul să întrebuițeze cuvintele și frase, cari exprima precis și lămurit ceea ce voesce el, și cari corespund naturii limbei și preșcrișelor gramaticali. Pruncilor, mai ales la început, le iertă să întrebuițeze cuvintele și expresiunile învățate în casa părintescă, și dacă nu ar fi chiar corecte și adequate; prin întrebări corespunzătoare inșe îi duce acolo, cât să afle terminul adequat, și dacă nu l'ar pute afla, are să li-l spună catechetul.

b) Catechetul să dedee pruncii a vorbi în limb'a din Catechism și mai ales să-î familiarizeze cu limba Sântei Scripturi; căci acesta se întrebuițază la cultul divin, în rugăciuni și preste tot în cărțile liturgice și de cuprins religios. De unde după ce a comunicat cutare lucru cu terminii obicinuți, să le spună catechumenilor, că acela în S. Scriptură vine înainte și sub altă numire; spre es. pânea nedospită se zice azimă; sau „ceriū“ în sens religios însemnază locul fericirei de veci.¹⁾

c) Dacă în limba pruncilor lipsesce cuvintul adequat pentru mijlocirea cutării ideii religioase, le mijlocim mai întâiū idea prin cuvinte înțelese de ei și prin asemnări corespunzătoare, apoi le spunem terminul din Catechism; spre es. virtute, justificațiune, transubstanțiațiune etc.;

¹⁾ Cfr. Gruber, o. c. p. 41 ur.

d) Stilul catehetic preste tot va fi simplu, familiar și plin de unctiune, acolo înse, unde saū sublimitatea doctrinei, ce se propune, saū dispozițiunea emoționată a catechetului și a școlărilor poftesce avânt, e firesc, că și catechetul să vorbescă în un stil mai avântat, care se pôte înălța până la sublim, numai cât să nu fie de durată lungă, ca nu cumva, obosindu-se prunci, vorbirea să rămână fără efectul dorit.

§. 19. Tonul instrucțiunii catechetice.

Sub tonul instrucțiunii înțelegem dispoziția sufletescă, interesul față de materia proponenda și preste tót, purtarea catechetului pre timpul instrucțiunii. Tonul corespundătoriu face instrucțiunea plăcută și interesantă și ține încordată atențiunea catechumenilor, și acesta e o condițiune de capetenie spre a asigura succesul propunerii.

Purtarea catechetului pre timpul instrucțiunii în genere o normeză raportul dintre catechet și catechumeni. El de o parte e reprezentantul lui Dumnezeu, ceea-ce poftesce, ca să aibă o ținută gravă și plină de demnitate, de altă parte înse este educatorul și părintele sufletesc al catechumenilor, acesta pretinde ca să împreune cu demnitatea suavitate și preste tot ca să aibă o purtare nepretențioasă și părintescă. Mai departe să dovedescă catechetul, cum că este consciu de momentuositatea oficiului său, e pētruns de aceea-ce ce propune și așa și simte, cum vorbesce, și că nutresce interes față de instrucțiune și educațiune; în deosebi să arete iubire și bunăvoință față de catechumeni. De tonul corespundătoriu se ține și aceea, că instruirea să curgă cu demnitate, lipsind din ea tot, ce ar fi de jos și incompatibil cu materia catechetica și scopul instrucțiunii catechetice.

În specie tonul se îndreptă după materie, așa când e vorbă despre misterie și adevăruri mai înalte ori virtuți mai ales dispozițiunea catechetului pôte fi mai emoționată, de altă dată liniștită; apoi după etatea și secul catechumenilor, față de fetițe, ca mai simțitoare, catechetul va fi mai blând și mai prevenitoriu, față de băieți mai riguros, față cu prunci mai mici indulgent, față cu cei mai înaintați în etate va fi mai strict.¹⁾

¹⁾ Cfr. Ohler, *Lerbuch der Erziehung und des Unterrichtes*, ed. IX., Mainz, 1878. p. 203.

CAP IV.

Propunerea catehetică.

§. 20. Pronunțarea catehetică.

Succesul catechesei ca și al predicii e condiționat în mare parte și de la propunere, adică de la pronunțare și acțiune.¹⁾ Acésta o susținem cu atât mai vârtos, cu cât prunciî dedați mai mult cu formele esterne, prin ceea-ce le cad sub simțul estern mai ușor se conduc la priceperea doctrinei, ce se propune.

Ce privesce *pronunța* regulile espuse în Homiletica²⁾ au valóre și aici. Catechetul să pronunțe corect fie-care sunet să vorbescă destul de sonor, dară fără a sbiera, să pună accentul, unde cere natura limbei respective emfasa; la asemenea pronunță să-î dedee și pre catechumeni. Cu deosebire să vorbescă rar și respicat, pentru ca alt cum prunciî fiind debil nu-l pot urmări. Caracterul vorbirii catechetului să fie mai mult conversativ, ca de odată cu luminarea înțelesului se mișce și inima și voia pruncilor. Unde natura obiectului orî scopul instrucțiunii catechetice pretinde, oratorul vorbesce cu însuflețire, în altele cu tonul narativ, respective în cel îndatinat la instruirei preste tot.

§. 21. Acțiunea catehetică.

Acțiunea saū gesticulațiunea de și nu e așa variată și pronunțată ca în predică, totuși e de mare moment.³⁾ Ținuta corpului, fisionomia și tóte mișcările catechetului să fie îndeplină consonanță cu starea sa sufletescă și se confirme ceea-ce zice el prin cuvinte. În deosebî catechetul atât când șede, cât și când se mișcă prin școlă, să aibă tot de-una o poziție cuvinincioasă a corpului. Privirea și-o îndreptă tot de-una spre prunci, ca ei și din ochii și din fața lui óre cum să cetescă și să afe, ce voesce a le spune; de altă parte prin acésta ține încordată atențiunea pruncilor, și ei sciind, că îi vede catechetul se rețin de la jocării și petulante copilăresci.

Pentru ca docentele să pótă propune liber și fără sfielă, trebuie să-și fi studiat bine lecțiunea și încă cu cuvintele, ce ocură în manualul catehetic. Memorizarea și dacă nu se rēcere să fie chiar verbală, totuși terminii, prin cari se esprimă ideile principali din catehesă trebuie învățați ca în manual, căci la din contră prunciî nu sciū, că li s'a esplicat chiar aceea, ce au ei în manual.

¹⁾ Veđi Homiletica §. 79 ²⁾ Veđi Homil §. 80. ³⁾ Veđi Homil. §. 81 urr.

Partea II.

Catechetica specială.

CAP I.

Despre singuraticii ramii ai instrucțiunii catechetice.

§. 23. Despre rugăciuni.

La realizarea scopului urmărit în catechese contribuie nespuse de mult rugăciunile. Învătarea rugăciunilor se începe în familie: părinții sunt datori, ca să dedee pre fiii lor ca deja din frageda etate să se rōge lui Dumnezeu cu pietate și devotațiune. Ajungând pruncii în școlă, catechetul va continua sistematice instruirea lor în rugăciune. În privința acēsta catechetul are să se țină de următoarele:

a) Să rămână pre lângă formulele de rugăciuni aprobate de s. biserică, alegēnd dintre acestea pe cele mai potrivite cu etatea și gradul de cultură a respectivilor prunci: anume pre cei din anul prim de școlă îi deprinde în rugăciunile învățate în familie, cum e facerea santei cruci, Tatăl nostru, Născătorea, Împērate cerese: alte rugăciuni le învață în decursul anului școlastic, respective, când le vine rēndul în Catechism. Formulele de rugăciune scurte sunt de preferit celor mai lungi;

b) Pruncii trebuie dedați a se ruga cu devotațiune. Rugăciunea să o începă și să o sfērșescă cu invocarea Preasantei Treimi făcēndu-și semnul santei cruci; cuvintele din rugăciune să le rostescă cu umilită și svavitate, fără afectare și fără a strigă ori a se grăbi; pozițiunea corpului pre timpul rugăciunii să fie dreptă, nu inse forțată: capul să stee oblu, nu inse prearidicat; privirea în școlă se îndreptă spre icōna ristignirii ēră în biserică spre altariu; mările le vor ține cu palmele încrucișate înaintea pieptului ori lângă olaltă în direcțiunea feței îndreptate spre ceri.

c) Fiind rugăciunea înălțarea minții și a inimei spre Dumnezeu, cu carele vorbim, când ne rugăm, nu e de ajuns a deda pre prunci numai la o recitare mecanică, ci trebuie să le punem în activitate și facultățile spiritali: ca atēnțiunea lor esternă să fie împreunată cu recolecțiunea internă; căci „Spirit este Dumnezeu, și cine se închină lui, se cade să se închine cu spiritul și cu adevērul“.) Mai departe

1) Ioan 4, 24.

să spună catechetul elevilor săi: cari sunt însușirile unei rugăciuni bineplăcute lui Dumnezeu; să-i introducă în spiritul rugăciunilor explicându-le formulele de rugăciune, cât ei să și pricépa ceea ce recităză. Aici observăm, că se va mulțămii catechetul, dacă prunci în primii ani de școlă vor pricepe conținutul rugăciunii preste tot, de și nu vor sci însēmnaarea fie-cărui cuvint în special.

Spiritul de rugăciune să-l cultivăm în prunci cu tótă ocasiunea și să-i îndemnăm, ca și a casă să se róge séra și diminéța, înainte de mâncare și după mâncare, și de câte ori încep ori termină un lucru bun. Ca să aibă efect cuvintele nóstre, trebuie să le premergem catehumenilor cu exemplul și în privința rugăciunii. Pre lêngă rugăciunea verbală sau orală să-i introducem pre prunci și în rugăciunea mentală sau meditațiune.

§. 24. Cărțile de rugăciuni.

La cultivarea și nutrirea simțului religios și a spiritului de rugăciune ne presta un fórt bun servițiu cărțile de rugăciuni. Rugăciunile, cari le scie poporul fără de carte, sunt puține și mulți și acelea le învață și recităză greșit; precând în carte se cuprinde un număr mare de rugăciuni pentru diversele lipse sufletesci și trupesci ale credincioșilor, de unde acestia le pot ceti și învăța corect; ma sunt casuri, că ómenii adulți învață a ceti numai din motivul de a se puté ruga din carte.

Cărțile de rugăciuni au să întrunéscă următoarele condițiuni:

a) În ce privesce conținutul să fie corecte din punct de vedere dogmatic și moral și întru tóte conforme cu doctrina bisericeii catolice. Deci să nu conțină nimica contrar cutărui adevér de credință, ori cutărei doctrine morale propuse de s. biserică. Esagerările, fie ele și productul zelului religios înflăcărat, totuși ca ori ce abatere de la adevér, mai mult strică de cât folosesc, și așa nu se pot admite în cărțile de rugăciuni.

b) Adevérurile religióse și în cărțile de rugăciuni să se presente într'o formă practică instruind și edificând tot odată pre catehumenii. Ca model în privința acésta servesc rugăciunile și cântările din cărțile nóstre bisericesci, cari conțin ceea mai înaltă teologie.

3. Espunerea să fie clară și démnă, care înse nici de cum nu constă în un conglomerat de eschiemări, întrebări și frase sentimentale

dară nici în un stil sêc și fără viață; ci adevêrurile religiôse ast-fel să fie concipiate și exprimate în cartea de rugăciuni, cât să nu ne atingă numai mintea, ci de odată să ne încăldescă și inima și misce voia spre bine. Limba din cărțile de rugăciuni să fie populară, dară bine îngrijită și acomodată gradului de cultură al catechumenilor, pentru cari e destinată cartea respectivă.

4. Estensiunea cărții de rugăciuni nu se pôte determina, este fapt inse, că multe cărți de rugăciuni conțin și lucruri superflue, cari nu le cetese nimene.

5. Ce privesce partea tehnică, cartea de rugăciuni să fie tipărită pre hârtie bună, să aibă format portativ, tipariu ales, legătură solidă și cu gust; tipurile din ea ori să fie bune, ori să lipsescă cu totul.

Rugăciunile din carte se cetesc în școlă și li se explică elevilor, ca acestia să se dedee a exprima corect fie-care cuvint și să pricepă cuprinsul rugăciunii cetite.

§. 25. Cursul pregătitoriū.

Pruncii, cari intră pentru întâia dată în școlă, nu sunt încă capabili de o instruire sistematică, fiind că nu sunt dedați la liniște și atențiune, aū representatiuni puține și acelea neclare, vagi și nedetêrmurite. Acestora catechetul le explică terminii religiôși, le clarifică conceptele, ce le aū, și lucrurile, pre cari le-aū auđit ori vêđut fără a-le pricepe. Acesta constitue elementele invetămintului intuitiv religios, a cărui chiemare principală este a comunica pruncilor cunoscințele pregătitoare pentru invetămintul religios sistematic și a-i deda la cugetare. Lucrurile, ce li se propun, se consideră din punct de vedere religios făcând ca pruncii originea, folosul, usul, destinațiunea tuturor (părinți, frați, conșcolari, mâncări, vestminte, locuință, animale, plante) să le reducă la Dumnezeu, ca la autorul susținetoriul și domnul lor absolut. Prin acesta pruncii de o parte învață a contempla lumea prin ochiul credinței, a-l adora și iubi pre Dumnezeu și a-i fi mulțamitori, érá de altă parte își înavuțesc cunoscințele cu representațiuni drepte, cu concepte chiare și terminii adequați.

Resultatul final al deprinderilor din cursul pregătitoriū se cuprinde în câte o zicere corespundetóre saū sentință religiôsă, ori se exprimă prin câte o un versicul corespundetoriū și ușor din s. Scriptură, cari ziceri și versiculi repetindu-se li se imprimă pruncilor în memorie.

Stilul să fie ușor și pruncesc, propunerea cu sentiment, tonul plăcut și atrăgătoriu.

Pre lângă acestea prunciile să învețe a-și face corect semnul santei cruci și a recita rugăciunile învățate în casa părintească, cum sunt Tatăl nostru, Născătoarea și Împărate ceresc.

După ce prunciile se mai desvôltă, li se propun sistematic adevărurilor religioase conform planului de învățămînt.

§. 26. **Istoria biblică.**

Fundamentul instrucțiunii religioase îl formeză faptele revelațiunii dumnezeesci; ele ca și în un compendiū se cuprind în Istoria biblica. pentru aceea începutul instrucțiunii catechetice sistematice îl facem cu Istoria biblică, din care prunciile învață cele mai de frunte fapte ale revelațiunii, și prin acesta se deșteaptă și respective se întărește în ei simțul religios-moral. În pertractarea Istoriei biblice distingem următoarele momente: enararea, esplicarea, aplicarea, memorisarea și recitarea.

1. *Enararea* Istoriei biblice este cel mai natural mod de a comunica catechumenilor faptele revelațiunii, care mod corespunde și principiului tradițional creștin, în virtutea căruia credința este din auz¹⁾. Enararea o începem cu o scurtă anunțare a cuprinsului istoriilor, acesta se face prin o parafrazare a titulei sau inscripțiunii, ce o pòrtă istoriòra respectivă în manual; spre es. voidnd a vorbi despre înmulțirea și decaderea neamului omenesc, am zice: „Eū vè voiū enara azi, că ómenii s'aū înmulțtt, dară s'aū și înrèntătit;“ sau despre Isus la nunta din Cana „Domnul Christos a luat parte la nunta din Cana Galilei și acolo a schimbat apa în vin, prin minunea acesta a întărit pre învățacei în credința despre dumnezeirea sa.“

Enararea are se fie: a) liberă, érá nu cetită din carte; de óre ce cuvîntul liber însoțit fiind și de întonare și mimică corespundètoare are mai mare influință asupra spiritului pruncilor, de cât cetirea; catechetul enarând liber neîncetat privesce pre ascultătorii și privirea acestora o atrage asupra sa, le încordă atențiunea și interesul, ușurează înțelegerea și óre cum înduplecă pre elevi, ca și ei să fie părtași la dispozițiunea sufletescă a persónelor, cari vin înainte în istoria enarată.

¹⁾ Rom. 1, 16.

b) Enararea a să se facă rar, dară fluent, de ore ce vorbind catechetul repede pruncii nu l-ar pute urmări, érá întreruperile fără causă sunt moleste și fac pre prunci ca să cugete la lucruri străine.

c) Enararea să fie intuitivă și plină de viață, cât să li se pară ascultătorilor, că aú întâmplarea înaintea ochilor, véd persónele lucrând, le aud cuvintele, se intipuesc în situațiunea lor și óre cum cugetă și simt ca și ele. În acest motiv catechetul, pre cât se póte, să încunjure vorbirea indirectă. Catechumenilor li se spun împrejurările întâmplării, ce se enaréză; la depingerea de persóne de comun începem cu însușirile lor esterióre, apoi trecem la modul lor de viață și în urmă la întâmplarea, de care ne ocupăm, și la caracterisarea circumstanțelor; mai ales facem depingeri psihologice; spre es. de ce sentimente a fost cuprins Noe, când a eșit din naie; frica învățăceilor pre mare, când se cufunda naia, etc.

d) Enararea să fie simplă și ușórá și, în cât se póte, cu cuvintele din manual, anume să enareze catechetul în stíl poporal și să încunjure discusiunile și considerațiunile sciințifice, cari fiind grele de înțeles obosesc și distrag pe catechumeni.

e) Enararea să se facă cu reverință și demnitate fiind biblia cuvintul lui Dumnezeú; deci tonul, espresiunea fisionomieii ținută și mișcările corpului, tóte să corespundă cuvintului dumnezeesc; indiferentismul și lipsa de reverință în enarare displac și scandaliséză.

2. *Explicarea.* Catechetul nu are să se mărginésca numai la enararea istoriei biblice, ci ceea ce a enarat să o și esplice, ca pruncii să-și formeze representațiuni chiare și concepte corecte despre cele propuse.

Înainte de tóte trebne esplicate cuvintele și espresiunile ambigue, străine ori necunoscute pruncilor; așa spre es. să le spună ce însemná cuvintele: mirhă, balsam, cisternă etc.; frasele biblice: „sângele strigă răsplătire;“ „fugiți de aluatul fariseilor.“ Une ori pruncii cunoșc lucrul, dară nu-í sciú numirea, în acest cas esplicarea e verbală; când le lipsese înse noțiunea lucrului, esplicarea e reală; spre es. „mercenariú (simbrias), vameși, frați, legiuitoriú a-l șterge din cartea vieței; sêrac cu spiritul, corp și sânge“ etc.

Asemenea se recere să se esplice pruncilor diversele datini și ceremonii din Legea vechie; așa spre a înțelege istoria despre Esau și Iacob, trebuie să scie, că în ce a stat dreptul de întâia naștere, și ce însemnătate avea binecuvântarea părintească. Preste tot la înțelegerea istoriei biblice este indispensabilă esplicarea despre teatrul istoriei, despre raporturile religioase, civile și familiare ale poporului israelit. În decursul esplicării să interpreteze catechetul diversele asemănări, pre cum și tipii (Adam, Melchisedec) și simbolele (cortul mărturiei, tăierea împrejur, mana, vérga lui Aron etc), ce ocură în s. Scriptură, aducându-le în legătură cu învățăturile de credință și în special cu răscumpărarea noastră prin Domnul Christos. Mai departe să arete la ce instituțiuni din Legea nouă se referesce cutare instituțiune a Legii vechi.

Ce privesce procedura în esplicare, observăm, că se permit enarării toate acelea esplicări: fără de cari pruncii nu ar puté înțelege istoria; érá cele lalte urméză după enarare; un prunc cetesce o propusetiune ori o secțiune mai mică din istoria, ce o pertractăm, și îndată adaugem esplicările de lipsă; dacă observăm, că pruncii greșesc în pronunța ori în intonarea terminilor biblicii, le arătăm și cum să pronunțe respective să întoneze; spre es. zicem Moría, Sódoma, Sammaría, Salmánasar, Varáva etc. Spre a ne convinge. că pruncii sunt în clar cu materia esplicată, recurgem la întrebări și răspunsuri. După ce am percurs un period din Istoria biblică, facem o recapitulare aducând în legătură singuraticele istorioare pertractate.

La esplicări ne servim de descrieri, depingeri, asemănări esemple etc., pre cum și de ilustrațiunile saú tipurile, ce se află în manualul de Istoria biblică, ori pre tabele separate.¹⁾

Esplicarea și respective interpretarea are să fie: a) în spiritul bisericeii, căci biserica are chemarea dumnezească de a interpreta fără periclu de rătăcire sensul santei Scripturi; b) catehetică atât după cuprins, cât după formă. În ce privesce cuprinsul se alege și esplică, ce pot cuprinde pruncii, și ce le este necesar și util; érá cu privire la formă se combină cu desteritate forma acroamatică cu cea heuristică; c) determinată, așa cât pruncii să pótă cunósce acurat însemnarea cuvintelor și fraselor esplicate; și să scie ce

¹⁾ V. mai sus §. 18.

doctrină de credință ori morală se cuprinde în istoria pertractată. Este consult, ca doctrinele dogmatice și morale să le exprimăm cu terminii din Catechism, ca așa să facem evident necsul intim dintre Catechism și Istoria biblică.

3. *Aplicarea* consistă în aceea, că învățăturile câștigate prin pertractarea Istoriei biblice se acomodează la raporturile individuale de viață ale școlărilor, servindu-le ca normă și îndreptariu pentru modul lor de cugetare, simțire și lucrare.¹⁾

În aplicare purcede catechetul de la general la particular aplicând la raporturile pruncilor adevărul (obiectiv) cunoscut și făcându-l fructifer (subiect) pentru viața lor religio-morală.

Mijlocul principal de a aplica piesele la viața religio-morală a pruncilor e asemănarea. Pruncii se conduc ca privind doctrina propusă de un normativ pentru modul lor de cugetare, simțire și lucrare, să se asemene pre sine cu caracterele cunoscute din Istoria biblică, imitând ce e bun și frumos și înfiorându-se de ce e rău, de jos și abominabil. Spre a-i induce pre prunci la acesta ne servim de următoarele întrebări: Cum a cugetat simțit și lucrat persoana din istoria spusă? Cum te-ai fi purtat tu în locul ei? Cum te-ai purtat în realitate în asemenea împrejurări? Cum voesci a te purta în venitoriu? Ce mijloce trebuie să aplici, că și în cele mai grele împrejurări să poți rămâne credincios propusului tău? Fructul acestor întrebări are să fie cunoșcerea de sine, umilința, părerea de rău, credința, speranța, iubirea, mulțămita și propusuri pii. Fiind vorba despre cutare faptă rea, ar fi potrivite următoarele întrebări: „Ce rău a făcut persoana acesta? Cum a ajuns la această faptă? Cum s'a arătat Dumnezeu față de ea? Cum a cercat Dumnezeu să o îndrepte? Cum a pedepsit-o? Ore și tu ești asemenea acestei persoane rele? De ce ai să te temi? Cum te-a admoniat Dumnezeu? Cum crezi, că vei încunajura pedeapsa dumnezească? Cu cât va pricepe mai bine catechetul a efectui asemănarea în trăsături marcante așa, cât se atingă și inima și voia pruncului, cu atât actele de umilință, penitența etc. vor fi mai sigure și mai intensive.

Aplicarea să fie: a) scurtă, să cuprindă puține cuvinte, dară ele să provină din inimă; moralisările lungi n'au efectul dorit; b) practică adecă corespunzătoare materiei pertractate, pre cum și capacitații și lipselor sufletesci ale catechumenilor; c) De

¹⁾ 2. Tim. 3, 16.

regulă aplicarea să se facă la finea tractării catechetice, dară pôte fi une ori combinată cu enararea așa, cât espunând catechetul un punct, îndată îi face și aplicarea, apoi trece la espunerea celui următorii. Multe lecțiuni biblice admit mai multe aplicări, docentele înse să se mulțămescă cu ceea mai acomodată pentru prunci.

Ca aplicarea să remână proprietatea pruncului pre timp mai îndelungat, e consult, a o esprima în un vers ori sentință ușor de memorisat.

4. *Memorisarea.* Pruncii, ce e drept, aŭ auđit la enarare și la esplicare istorióra biblica; dară impresiunile căstigate se șterg în curênd din sufletul lor, dacă nu vor fi siliți a memorisa acasă, ceea ce li s'a propus în școlă. Numai memorisată lecțiunea rămâne proprietatea spirituală a pruncului și-și esercită influința salutară asupra minții, inimii și voei lui. Esperința ne spune, că pruncii memoriséză bucuros istoria, ce li-să esplicat, și o înțeleg.

Pruncii să memoriseze ca în carte, căci la din contră ușor se pot abate de la sensul istoriórei. Memorisarea se ușuréză, dacă docentele le atrage atențiune asupra singuraticelor părți respective momente principale din lecțiune, după cari să se îndrepte când memoriséză.

Pre lângă memorisarea verbală, pruncii aŭ să-și recapituleze esplicările mai esențiale și aplicările făcute.

5 *Recitarea.* În óra proximă pruncii aŭ să reciteze de sine și în vorbire legată materia pertrectată în óra precedentă. Recitarea să nu fie mecanică, ci o enarare clară, la înțeles, cu espresiune naturală și intonare corespunđetóre. Catechetul să întrebe pre câte un prunc numai o istorióra ori, dacă îi mai lungă, numai o parte din ea, ca să pótă răspunde cât mai mulți prunci, ar fi înse greșit a întreba pe unul numai câte două ori trei proposițiuni.

După recitarea unei bucăți respective a unui punct să se esamineze pruncul și asupra esplicării date în óra precedentă, căci docentele nu are să se convingă numai: că óre studiat-a pruncul, ci și că óre înțeles-a, ce a studiat. După ce s'a răspuns întrégă

lecțiunea, să se repetască, în cât permite timpul, rezervând înse timp suficient pentru explicarea lecțiunii următoare.¹⁾

§. 27. Catechismul.

Dumnezeu s'a descoperit pre sine și voia sa în decursul timpului prin fapte, sau în o formă concretă, legată de timp, loc, persoane și de anumite raporturi sensibile. Așa spre es. voia lui Dumnezeu de a nu vătămă omul viața de aprôpelui său ni se face cunoscută prin istoria lui Cain și Abel, de a respecta averea străină prin istoria lui Achab și a Isabelei, cari au răpit grădina lui Nabot ect. Dacă acum adevărul religios îl desbrăcam de împrejurările concrete, sub cari ni se presentă, și-l generalizăm validându-l față de orî ce persoane, timpuri și locuri, revelațiunea ni se presentă în o formă abstractă, și în această formă este espusă în Catechism; ast-fel casurile de mai sus s'ar esprija: „să nu uciđi, să nu furî, ce ție nu-ți place, altuia nu face“. De unde Catechismul în privința cuprinsului nu difere de Istoria biblică, conținând ambele adevărurile revelate, diferesc înse în formă. În Istoria biblică adevărurile revelate se presentă în o formă concretă și în ordine chronologică pre când în Catechism ele vin în formă abstractă și în ordine sistematică după nexul lor intrinsec.²⁾

Din identitatea cuprinsului apare destul de evident legătura dintre Istoria biblică și Catechism. La acesta legătură să fie catechetul neîncetat cu considerațiune și în propunere.

Propunerea Catechismului este analogă cu a Istoriei biblică. Împrejurarea, că materia e distribuită în întrebări și răspunsuri nu schimbă lucrul. Întrebările și răspunsurile sunt numai îmbrăcămîntul său mai corect zicînd scheletul doctrinei religioase. Chiemarea catechetului e a împle cu carne acest schelet, cuvintelor, și sentințelor mörte a le insufla viață, orî mai bine zis cuvîntul lui Dumnezeu cuprins în Catechism a-l presenta pruncilor ca viu și vivificatoriu ducîndu-î acolo, cât să-l cunoscă și înțelegă, și să și-l iee de îndreptariu pentru cugetele, simțemintele și lucrările lor.

Atât Istoria biblică, cât și Catechismul are să se propună după manuale aprobate de Ordinariatul diecesan. Elaborarea ma-

¹⁾ Cfr. Dr. Fr. I. Knecht, Praktischer Kommentar zur biblischen Geschichte, ed. VII. Freiburg, 1887 pag 18 - 40; Dr Fridolin Noser, o. c. p. 84—108.

²⁾ veđi: Damroth o. c. pag. 114 urr.

nualului de Istoria biblică e ușurată prin aceea, că materia o tractează în ordine chronologică, estragând din s. Scriptură, ce e mai de căpetenie și mai potrivit pentru prunci; pre când în Catechism întrégă instrucțiunea religiósă trebuie redusă la un sistem, în care să se cuprindă pre scurt, corect și precis doctrina bisericeii, fără a omite vre un punct essential din ea. De aici rezultă, că elaborarea unui Catechism bun e foarte grea; ea reclamă cunoscințe teologice și pedagogice aprofundate, pre cum și diligență și esperință îndelungată pre terenul instrucțiunii poporali.

Catechismele destinate pentru școlele poporali tóte urméză metódu desvoltatoriú prin întrebări și răspunsuri. Dintre catechismele, ce le avem, mai lătit e Catechismul lui Deharbe; el este introdus în întrégă Germania și după el sunt lucrute tóte manualele de Catechism din Austro-ungaria; mai întâiu a apărut la an. 1847 în Luzern. Deharbe în elaborarea catechismului său a luat de basă catechismul diecesei Mainz, lucrat după Petru Canisiu. Ce privesce cuprinsul, Catechismul lui Deharbe: a) conține din doctrina bisericeii ceea ce trebuie să scie un creștin preste tot și de ce are lipsă în viața de tóte zilele în raporturile, între cari petrece; b) conține doctrina bisericeii curată și tractată corect. În ce privesce forma, acest Catechism tractéză scurt, dară complet materia cea vastă a doctrinei bisericescii; pre lêngă tótă scurțimea e clar, și în expresiuni determinat. Catechismul lui Deharbe este împărțit în trei capete, tractând în cap I. despre credință, în cap II. despre precepte; érá în cap III despre mijlócele grației dumnezeescii. Noi nu voim să susținem, că sistemul introdus în Catechismul lui Deharbe ar fi perfect, ci numai constatăm, că Catechismul acesta ni se pare, că e cel mai bun și mai practic între Catechismele, ce le avem. În Germania s'a început mișcarea pentru reforma Catechismului.¹⁾ Catechismele lui Deharbe (cel mare și cel mic), după cari sunt prelucrate și ale nóstre, sunt potrivite pentru mai multe clase respective despărțeminte, de óre ce prin semnele (steluțele) puse înaintea întrebărilor se determină materia acomodată pentru singuraticele clase, conform planului de învățemint. (§. 6.)

§. 28. Tractarea Catechismului.

În tractarea Catechismului încă avem să fim cu luare aminte la espunere, esplicare, aplicare, memorisare și recitare.

¹⁾ Cfr. Schermer, Zur Katechismusreform, Freiburg, 1899.

1. *Espunerea*. Lectiunea din Catechism incepe cu aceea, că catechetul spune școlărilor, că despre ce va tracta în óra respectivă, apoi trece la espunerea materiei. Espunerea are să fie simplă, chiară, scurtă, și în cât numai să pôte, cu cuvintele din manual. În decursul espunerii pot fi întretesute unele explicări așa înse, cât prin acesta să nu se conturbe legătura întregului. Pre calea acesta se ușurează întelegerea și memorisarea și tot odată se previn disgresiunile mai mari.

Ca introducere la propunere pôte aduce catechetul și vre un exemplu, tip, asemenare ori istorióră acomodată, ca prin acesta să lege atentiunea pruncilor și să o îndrepte spre un punct determinat.

2. *Explicarea*. La espunerea lectiunii din Catechism se adauge imediat explicarea specială, spre a mijloci catechumenilor întelegerea celor espuse. Acesta de ascemenea se întimplă pre basa manualului, din care se cetesc respicat și la înțeles întrebările și răspunsurile, ca pruncii să vadă, că catechetul vorbesce chiar despre celea ce să află în carte. Chiar când nu i-ar conveni catechetului textul din manual, și atunci trebuie să se țină de el, ori cel mult să facă pre prunci a-și îndrepta cu cerusa în carte espresiunea nepotrivită; de óre ce abătându-se catechetul dela textul Catechismului, pruncii cu greú pot aduce în legătură cele audite cu cele ce se află în cartea lor.

La întrebarea: ce să se esplice și cum să se întimple acesta, răspunsul cel mai potrivit îl va da pregătirea, agerimea de minte și esperința catechetului.

Catechetul după ce a cetit o întrebare saú și mai multe, cari împreună dau înțeles deplin, esplică pe rënd tot, ce nu ar pri-cepe pruncii; anume esplică cuvintele și frasele neîntelese ori greú de înțeles; căci în Catechism sunt multe cuvinte și espresiuni, de cari pruncii nu pot lega nici un concept. Esplicarea o face catechetul:

a) Schimbând cuvintele mai puțin cunoscute cu altele mai bine cunoscute; spre es. a se justifica a se desvinováți, îndrepta. Une ori spre esplicarea cuvintelor recurgem la etimologie; spre es. Mântuitoriul nostru se zice: rěscumpěrátoriú, pentru-că ne a rěscumpěrat din servitute și a trebuit să plătěscă datoria nóstră, grație saú dar se zice ajutoriul dumnezeesc, fiind că ni se im-parte din bunăvoința lui Dumnezeu gratuit saú în dar, și nu după meritele nóstre.

b) Când cuvintele sunt cunoscute, dară prunciile nu sunt în clar cu conceptele, recurgem la circumscriere, enumerarea părților, descriere, depingere, etc. Observăm, că în locul definițiunii în sens strîns în școala poporală de comun este de ajuns descrierea, lipsindu-le pruncilor maturitatea pentru priceperea definițiunilor.

c) Construcțiunile mai complicate și grele de înțeles se descompun, apoi după ce s'aun esplicat,  ră se reconstruesc.

d) Ca esplicarea s  fie ușor  de înțeles, trebuie s  domnesc  în ea unitate și ordine; docentele urm nd seria cuvintelor din Catechism la capet face o scurt  recapitul țiune a celor propuse și inc  pre c t se p te cu terminii din manual. La terminarea fie-c rni tractat se recapitul z  punctele principali,  r  la finea anului se face o recapitulare general  a materiei percurse, pentru ca și catechumenii s  p t  observa necsul dintre singuraticele puncte și respective capete ale Catechismului.

Catechetul spre a face intuitiv  doctrina propus  și spre a convinge pre catechumeni despre adev r tatea ei recurge la mijlocele obic nuite; tot asemenea și spre a le mișca inima și indupleca voia ascult torilor am surat celor propuse.

3. *Aplicarea doctrinei* la viața catechumenilor se p te face sau incidental în decursul esplic rii sau ea form z  incheierea lecțiunii. Ac sta din urm  se int mpl  în form  de esclamar, provocare, indemnare, ca s  str bat  la inim , și se concipiez  într'o sentință spre a se put  memorisa mai ușor.¹⁾

4. *Memorisarea.* Materia propus  din Catechism e necesar s  o memorizeze prunciile și pre acas . Aici și mai mult de c t la memorisarea Istori rei biblice trebuie s  se țin  de carte. Anume expresiunile, cari conțin lucruri esențiali și mai de c petenie s  le invețe prunciile din cuvint în cuvint, c ci memorisarea ne corect  p te da ans  la dubie și r t cir . Alt cum pentru prunciile s raci în cuvinte și nededați în judecat  e mai greu a r spunde cu propriile cuvinte de c t a-șii însuși pre celea din carte. Chiar și ceea ce nu ar int lege, trebuie s  memorizeze, ca s  p t  int lege cu timpul desvolt ndu-se.

¹⁾ Cfr. §§. 13 și 26 n. 3 mai sus.

5. *Recitarea* saŭ rĂspunsul se face aŐa, cĂ catechetul pune intrebĂrile din manual.  rĂ pruncul are sĂ d e din cuvint  n cuvint rĂspunsul din carte. Ca sĂ ne convingem, cĂ  re int leg catehumenii, ce aŭ inv tat,  i provocĂm, sĂ spunĂ ŝi cu propriile cuvinte rĂspunsurile recitate din manual ŝi de odatĂ sĂ spunĂ mijl cele, de eari s'a servit catechetul la esplicare, spre a ilustra ŝi face intuitivĂ materia propusĂ.

Ő. 29. **Istoria bisericeŐcĂ.**

Pre l ngĂ Catechism ŝi Istoria biblicĂ are sĂ se propunĂ pruncilor ŝi Istoria bisericeŐcĂ, prescriŐĂ prin planul nostru de inv tamint  n anul (saŭ clasĂ) a ŝesa a ŝcolei populare ŝi  n ŝc la de repetiŐiune. FĂrĂ de ea instrucŐiune religi sĂ nu se p te numi completĂ; cĂci  mplinirea profetiilor din N. T.  n parte o aflĂm  n Istoria bisericeŐcĂ. Ea ne presentĂ  n lumina deplinĂ efectele miraculoŐe ale doctrinei M ntuitorului nostru Isus Christos. Mai de parte Istoria bisericeŐcĂ ofere pruncilor caractere creŐtinesci demne de admirat ŝi imitat; dovedesce mai pre sus de totĂ  ndoelĂ, cĂ principiele religiunii creŐtine nu se pot numai cun ce, ci ŝi practisa din partea  menilor de ori ce condiŐiune, sex ŝi etate. Tot din Istoria bisericeŐcĂ se scot o mulŐime de inv tĂturi practice f rte salutare ŝi potrivite pentru prunci. Apoi propun ndu-se Istoria, pĂstoriul sufletesc se p te provoca la ea at t  n propunerea Catechismului, c t ŝi mai v rtos  n cateheŐele din bisericĂ ŝi chiar  n predic . c nd e vorba de a ilustra ŝi face intuitivĂ cutare doctrinĂ religi sĂ.  n fine credincioŐii numai atunci vor sci apreŐia de ajuns instituŐiunile bisericei, c nd vor cun ce ŝi istoria lor.

CutezĂm a afirma, cĂ indiferentismul cras, ce domnesce faŐĂ de bisericĂ  n zilele n stre,  n mare parte este a se ascrie la necun cerea Istoriei bisericeŐci. Cum se vor  nsufleŐi pentru bisericĂ ŝi instituŐiunile ei, c nd ele nu le sunt cunoscute? c nd nu odatĂ  n istoria profanĂ ŝi  n scrierile perverse biserica ŝi instituŐiunile ei sunt inegrite ŝi defĂimate? CredincioŐii din nefe-ricire, chiar scrieri de acestea cetesc mai des, cĂci ele se resp ndesc anume de cĂtrĂ inimiŐii religiunii ŝi Ă bisericei n stre. R ul numai prin o propunere fundatĂ a Istoriei bisericeŐci se p te intimpina ŝi respective delĂtura.

Ce privesce procedura în propunerea Istoriei bisericesci, catechetul are să facă o schiță scurtă a întregii istorii, care începe acolo, unde termină Istoria biblică. Nici nu e cu putință și nici nu e necesar, ca să tracteze în aceeași estensiune toate evenimentele, ci numai cele mai de căpetenie, era celelalte le atinge prin câteva cuvinte spre a nu se intrerupe firul. Mai mult insistăm la evenimentele, cari au însemnătate specială pentru aceea parte a bisericeii, unde petrec catechumenii. Cours sistematic de istorie se poate face numai cu pruncii mai maturi. În anii primii de școlă e mai consult a propune istoria în formă de biografii, ori de monografii de ale persoanelor, respective de ale evenimentelor ori instituțiunilor, prin cari se caracterisază mai potrivit cutare epocă. Așa spre es. biografia s. George și a s. Demetriu ne caracterisază epoca persecuțiunilor, a s. Niculae, s. Basiliu M. și a s. Ioan Chrisostom luptele cu ereticii și virtuțile eroice ale creștinilor vechi, biografia împăratului Constantin raportul dintre biserică și stat în secolul al IV-lea etc.

Enararea să fie plină de însuflețire și nu prea lungă. Catechetul, după ce a enarat o bucată istorică, o esplică purcedând ca și în Istoria biblică; espune motivele, de cari au fost conduse persoanele și le aduce toate în consonanță cu dispozițiile providenței divine, care îndreptă destinele indivișilor și ale popórelor. Apoi trage învățături potrivite pentru catechumeni. Spre a se convinge catechetul, că ore înțelese-l-au catechumenii, provóca pre unii din ei, ca să repețescă, ce a propus dînsul, și acesta se face până când pruncii cunosc și pricep istoria tractată.

Istoria particulară a bisericeii noastre după o întroducere generală despre căderea Românilor în schismă și reunirea cu Roma, să o grupeze catechetul pre lângă biografiile episcopilor. Pre calea acesta ea apare mai interesentă și mai ușoră de ținut în minte. Biografia să nu se ocupe cu amănunte, ci să tracteze momentele mai de căpetenie din viața respectivului episcop. Pentru legarea atențiunii sunt potrive episoadele, cari îi caracterisază naturelul și indică intențiunile, de cari a fost condus în viața și activitatea sa cutare episcop respective persoană din istorie.

§. 30. **Explicarea pericopelor.**

Sub pericope înțelegem părțile din Evanghelie și din apostol, cari au să se cetescă la servițiul dumnezeesc în singuratecele Dumineci și sêrbători. Acestea încă au să se esplice elevilor în școlă,

mai ales evangeliile, căci pericopele din epistolele apostolice sunt prea grele pentru prunci. Prin esplicarea evangeliilor prunci învață a cunoaște mai bine viața Domnului nostru Isus Christos, li se ușurează înțelegerea predicii, se introduc la cetirea sântei Scripturi cu fruct și tot odată își imprimă în memorie multe sentințe, la cari se face provocare în catechosă și în predică.

Pericopele preste tot se tracteză ca și Istoria biblică.

În esplicare pericopa se aduce în nex cu întregul, din care face parte, spre scopul acesta catechetul spune școlărilor, ce precede și ce urmăzează pericopei cetite din evanghelie. Mai departe se arată și împrejurările de timp, loc, etc., între cari s'au zis ori s'au întâmplat cele cuprinse în pericopă; de asemenea și motivul, ce a îndemnat persoanele amintite să se porțe, cum s'au purtat, precum și efectul, ce l-a produs cutare faptă ori minune a Mântuitorului.

Mai încolo la esplicare se scot învățăturile de credință și morală, cari s'ar cuprinde în pericopă și se fac aplicări practice.

Procedura e, că catechetul mai întâiu cetesce la înțeles întrégă pericopa, apoi purcede la esplicarea și aplicarea ei ca în homiliile simple. După ce a terminat catechetul provoca pre vre un școlar, ca să spună cu propriile cuvinte cele auzite de la dînsul.

Timpul cel mai acomodat pentru explicarea pericopelor e Sâmbăta și prezilele sêrbătorilor; Lună pot fi prunci esaminați din cele propuse despre pericopă.

Tinerilor, cari cerceteză numai școla de Dumineca, li se cetesce și esplică pericopa Duminecă respective în sêrbători la Însêrat.

§. 31. Catechisațiunea în biserică.

Sinodul archidieceșan din 1869 în can. 23 dispune, ca preotul să catechizeze în biserică tineretul, care a eșit de sub obligamentul de a frecuenta școla elementară, înse nu este legat prin căsătorie, și încă feciorii în tôte Duminecile, érá fetele în tôte sêrbătorile de preste an în restimp de o jumătate de órá înainte de Însêrat. Detorința de a catechisa tinerimea în biserică Dumineca și în sêrbători o impune parochilor și conciliul provincial I din 1872.¹⁾ Cu deosebire insistă conciliul, ca să frecventeze prelegerile repetiționale de Dumineca tinerii, cari se pregătesc la diferitele maestrii ori neguțătorii pre la orașe. Mediul social, în care petrec acești

¹⁾ Titlu IX. cap. VI.

tinerii este un pericol continuu pentru credința și moralitatea lor, și numai catechisatiunea corespunzătoare îi poate mântui de căderea în diverse păcate și viciu.

În catechesele din biserică adevărurile de credință și morală învățate în Catechism se tractează mai cu aprofundare, cu deosebire acelea, cari au mare influență asupra formării caracterului tinerimii;

Ce privește procedura, catechetul ca introducere la catechese să recapitulă cele propuse în catechesele precedente, spre a face evident necesa singuraticelor catechese și prin aceasta a ușura înțelegerea materiei, apoi trece la materia destinată pentru ora respectivă.

În propunere se pot tracta în o catechese mai multe întrebări din Catechism, cari se reduc la o singură temă așa, cât materia propusă în o oră să prezente un întreg de sine stătătoriu.

Doctrinile mai de moment pentru viața tinerilor se ilustră, probă și amplifică mai cu de a mănuntul de cât în catechesele din școală, avându-se în vedere lipsele sufletesci ale respectivilor tineri și făcându-se aplicări la viața lor. Pericopele se tractează ca și în școală de toate zilele ținându-se înseamnă de împrejurările, între cari se află tinerii.

După ce a propus catechetul un punct, provocă pre tinerii mai deștepti, ca să-l repețescă ajutându-i, unde s'ar împedeca. La fine recapitulă întrăgă materia pertractată în decursul orei și o reduce la temă, apoi încheie cu o aplicare practică corespunzătoare adresându-se la inima catechumenilor. E de recomandat, ca după terminarea propunerii îndată să examineze pre catechumenii din cele pertractate, să vadă, că ore priceput-au ei destul de bine ce li s'a propus.

Forma esternă a catechesei din biserică încă e mai sărbătorască de cât la catechesele din școală. Preotul își pune epitrachilul, vorbește mai cu însuflețire de cât în școală nișuindu-se a entusiasma și tineretul pentru doctrina, ce o tractă. Catechesele îi pre merge o rugăciune ori cântare religioasă. Unii termină catechesele din biserică cu recitarea simbolului de credință, a celor zece precepte dumnezeesci și a celor cinci precepte bisericesci.

CAP II

Educațiunea catehetică.

§. 32. Despre educațiunea religioasă în genere.

Școala e un institut de creștere, în ea nu e permis să se separeze instrucțiunea de educațiune. Cu toate acestea azi în cele mai multe școle se pune pond numai pre instrucțiune în sens strins, care țintesce la cultivarea minții elevilor, se neglețe înse cultura inimii, formarea și nobilitarea moravurilor sau educațiunea în sens strins;

Educațiunea religioasă constă în cultivarea facultăților sufletești ale pruncului, cât el pururea să se simtă gata a împlini voia lui Dumnezeu ducând o viața morală creștină.

Educațiunea religioasă e necesară, de ore ce fără ea instrucțiunea rămâne sterilă și mórta. Alt cum nici educațiunea nu prosperază fără o instrucțiune temeinică.

Primii educatori ai pruncilor sunt părinții; ei au mai întâiu dreptul și detorința de a se îngriji de educațiunea religioasă a fiilor sei.¹⁾ Pre lêngă părinți, ca mamă a tuturor credincioșilor, dreptul de a conduce educațiunea religioasă a pruncilor creștini îl are Biserica.²⁾ Ea a fundat școli și s'a îngrijit tot de una și să îngrijesce și acum prin ministri sei, ca elevii din școlele sale să primescă o creștere religioasă bună.

Catechetul spre a puté educa creștinesce pre alții, însu-și trebuie să fie bine crescut și un model de viață și purtare creștină, să se bucure de increderea și iubirea pruncilor și să aibă auctoritate înaintea lor; mai departe în tractarea pruncilor să țină sémă de naturelul și de indigințele lor, să le respecte instinctul de libertate așa, cât și ei să coopereze la propria lor educațiune și pre încetul să se dedee a se conduce înși-și pre sine pre calea cea adevărată.

Mijlocele de educațiune sunt: a) însă-și instrucțiunea, care conduce la desvoltarea gradată și perfecționarea tuturor facultăților spirituali ale elevului³⁾; b) cultul divin și c) disciplina. Fiind-că despre instrucțiunea catehetică am tractat în cele precedente, aici ne vom ocupa numai de cultul divin și de disciplină ca mijloce ale educațiunii catechetice.

¹⁾ Cfr. Epistola circulară a Metropolitului și Episcopilor Provinciei bisericesci de Alba-Iulia și Făgăraș către tot clerul și poporul credincios al acelei Provincie despre „Crescerea religioasă-morală a Tinerimei“ Blaș, 1892. ²⁾ Mărc. 16, 15. ³⁾ Cfr. §§. 11 și 12 de mai sus.

§. 33. Cultul divin.

În educațiunea religioasă a pruncilor e de mare importanță participarea lor la cultul divin public, precum și dedarea la rugăciune, la ascultarea sânteii liturgii și la dămna și dеса primire a sântelor sacramente; de ôre ce prin tôte acestea se deșteptă și nutresc sentimentele pie și se dobândesce grația supranaturală necesară spre a progresa în perfecțiunea morală.

I. *Rugăciunea* înaltă mintea și inima pruncilor spre Dumnezeu, împrăstie grijile lumesci, alungă mânia și invidia, înfrină poftele trupului, deșteptă în suflet credința, speranța și iubire, nutresce zelul spre bine și mijlocesce grația dumnezească. Decî catechetul cu cuvîntul și cu esemplul seu să indemne prunciî la rugăciune ¹⁾.

II. *Cercetarea bisericeii și a cultarea sânteii liturgii* încă are o influință salutară asupra educațiunii religioase a pruncilor. Tot, ce vîd și aud prunciî în biserică, deșteptă în ei sentimente pii și reverință față de cele sacre. De unde catechetul și docentele să dedee prunciî a cerceta cu diligență sânta biserică ²⁾.

În biserică, ca în casa lui Dumnezeu, să se pôrte prunciî cuvenincios, abștinîndu-se de la vorbirî, ris, cetitul din cărți profane și căutarea în sus și în jos prin biserică; privirea să și-o îndrepte spre altariu, fiind cu luare a mințe la acțiunile cultului divin. Ca să se deștepte în prunciî interes față de cele sacre, și asistența lor la cultul divin să nu fie mecanică, ci atentă și devota, trebuie să le esplicăm singuraticele acte ale cultului divin, arătându-le: cum se îndeplinesc corect, ce simboliséză, ce ne aduc aminte și spre ce ne îndemnă și provocă respectivele acte.

Centrul cultului divin îl constituie *sânta liturgie*, în care Domnul N. Isus Christos e de față și ca Dumnezeu și ca om adevărat sub specia pâinii și a vinului. Decî trebuie dedați prunciî ca s. liturgie să o asculte cu atențiune și pietate, precum demândă sânta Biserică.

Prunciî să fie conduși la s. liturgie de cătră învățătorul ³⁾, să fie de față de la început, și fără de causă gravă să nu iese nici unul afară până la capetul s. liturgii. În biserică să aibă prunciî un loc anumit, cât se pôrte aprôpe de altariu, acolo să fie sub supraveghierea docentelui și să cânte, orî să

¹⁾ Veđi mai sus §. 23. ²⁾ Cfr. Epistola cerculariă citată mai sus, n. IV

³⁾ Sinod arch. 1869. can. 17; Regulamentul scolastic arch. din 1876 §. 38.

etescă din cărți de rugăciuni. Asemenea să asculte cu atențiune și predica.

III. *Sântele sacramento* sunt ca tot atâte rîuri, prin cari grația divină se revarsă în sufletul omului; trebuie deci, să dedăm pruncii a primi cât mai des cu demnitate sântele sacramento, anume al Penitenței și al Eucharistiei.

1. Ce privesce s. Penitență, prin ea pruncul ajunge mai ușor la cunoscerea de sine, își câștigă concepte chiar despre păcat și răutatea lui, precum și despre nemăsurata îndurare și iubire a lui Dumnezeu față de om, și așa se îngrozesc de păcat și începe a iubi pre Dumnezeu. Pre lînga aceea câștigă grație spre a se feri de păcate și a-și păstra nevinovația.

La prima mărturisire se conduc prunci cam în etate de la 7—10 ani și încă de mai multe ori pre an, mai ales în cele patru posturi.

Pentru fie care mărturisire trebuie pregătiți pruncii în deosebi, anume catechetul le esplică rugăciunile, cari preced mărturisirii; apoi tracteză pre rînd singuraticele acte ale penitenței:

a) Ce privesce *esaminarea consciinței*, catechetul percurge cu pruncii preceptele dumnezeesci și bisericesci și le arată, cum pot păcătui ei în contra singuraticelor precepte; să fie înse cu deosebită precauțiune în materia castității, și să vorbescă așa, cât cei vinovați să înțelegă, érá cei alaiți să nu se scandalizeze. Pruncii se fac atenți, că nu aú să mărturisesc tóte păcatele, câte le-a amintit catechetul, ori se cuprind în cutare formulă pentru esaminarea consciinței, ci numai acelea, în cari aú cădút respectivii; de asemenea să-și mărturisescă și alte păcate, de cari se simt vinovați, și dacá nu le-ar fi amintit catechetul. Unii prunci la esaminarea consciinței își descriu păcatele, acésta se poté permite, ca să nu-și facă pruncii scrupulí, că aú uitat ceva, dar ședula să nu o arete nimenui și la mărturisire să-și spună liber păcatele.

După ce aú terminat esaminarea consciinței, să le impună pruncilor a escita în sine *părere de rău* pentru tóte păcatele, și în special pentru păcatele mai grele (neascultarea, lenea, minciuna, impudiciția etc.); de asemenea să escite și *propus de îndreptare*; de óre ce fără părere de rău din inimă și fără propus firm de îndreptare Dumnezeu nu iértă nici un păcat și mărturisirea este sacrilegă.

În *mărturisire* trebuie să descopere sincer tóte păcatele cu numărul, cu specia și cu împrejurările; de óre ce preotul ține locul

lui Dumnezeu și nu comunică nici când nimica din cele auzite în mărturisire. E consultat a se admonia pruncii, că nici ei să nu descopere nimica din cele petrecute la mărturisire.¹⁾

După mărturisire să-și împlinescă pruncii cât mai curând *canonul dictat* de preot; li se poate recomanda și ceva *satisfacțiune voluntară*.

La mărturisire să meargă pruncii în liniște, și în cât e cu putință toți în o zi. Dacă catechetul respective preotul local nu i-ar pute mărturisi pre toți în o zi, să chieame și pre vre un coleg vecin, ca să-i ajute.

2. *S. Cuminecătura*. După ce au ajuns pruncii la acel grad de dezvoltare spirituală (la etatea de 8—12 ani), cât să potă distinge s. cuminecătura de mâncarea și beutura comună, și să știe, că cuminecându-se primesc preasântul corp și preaprețiosul sânge al Domnului nostru Is. Christos, catechetul îi pregătește și conduce la s. cuminecătura.

Pregătirea e dublă: corporală și spirituală. Pregătirea corporală constă în aceea, că pruncii să se prezente la s. cuminecătura nemâncăți și nebeuți cel puțin de la mezul nopții, respective din seara precedentă, să fie spălați și îmbrăcați curat; era pregătirea spirituală stă în cunoșcerea învățătorei bisericesci cu privire la s. cuminecătura, în aflarea lor în statul grației santificante, respective în premergerea unei mărturisiri bune, în recolecțiunea spirituală și în petrecerea în rugăciuni și meditațiuni pie încă din ziua precedentă.

Prima cuminecare să se întimple cu solemnitate cât de mare așa, ca să rămână ne uitată în totă viața. E bine, dacă se pot distribui pruncilor cu ocaziunea primei cuminecări cărțile de rugăciuni. tipuri sante ori alte lucruri pentru nutrirea devoțiunii creștinesci.

§. 34. **Disciplina catechetica.**

Sub disciplina catechetica înțelegem suma dispusețiunilor, ce le face catechetul, pentru ca educațiunea elevilor să fie în conformitate cu legea morală. Disciplina privesce cuvintele, faptele și respective omisiunile și întrégă ținuta și purtarea elevilor în școlă și afară de școlă.

Chiemarea disciplinei, ca mijloc de educațiune, este să formeze caracterul elevilor prin aceea, că-i preservă și apără pre prunci de

¹⁾ Cfr. Ohler o. c. p. 244 . 250.

rele, îi îndreptă și dedă la bine, și le corege scăderile și abaterile de la legea morală. Decî disciplina e preservativă, directivă și corectivă.

Spre a ține pre prunci în ordine și disciplină, prima condițiune este, ca însuși catechetul să fie un bărbat de ordine și disciplină. În special:

a) Catechetul, în cât îi va sta în putință, va lucra, ca să rețină pre elevii săi de la însoțirea cu tineri stricați și cu moravuri rele, de la jocurile și petrecerile tinerimii adulte, de la cetirea cărților și privirea imaginilor îndreptate în contra credinței ori a moralității și de la ori ce ocaziune spre păcat.

b) De la intrarea pruncilor în școlă să-i învețe și dedee catechetul la ordine, atît în ce privesce cercetarea regulată a prelegerilor, cât și în conservarea cărților, requisitelor de învățămînt, vestmintelor și a tuturor lucrurilor, de cari dispune ei; în decursul prelegerilor să fie atenți; mai încolo să fie ascultători de mai-mari, iubitori de adevăr și conștiențioși; între sine să petrecă în pace și iubire și să fie indulgenți și compătimitori unul față de fragilitatea celui alalt.

c) Catechetul supraveghind întregă purtarea elevilor, îndată ce-ar descoperi în cutare prunc scăderi sau viciu, să cerce sorgintea acestor rele și să le delătore și sterpescă cu prudență; când e necesar, să nu se sparie nici de aplicarea mijloacelor mai aspre, numai cât să fie iertate și corespunzătoare. Când răul, de care suferă cutare prunc, e mare, să comunice lucrul și cu părinții pruncului respectiv.

La conservarea disciplinei ajută mult legile școlastice ¹⁾. Numai de acele dispușețiuni să se cuprindă în legile școlastice, cari sunt reclamate ca necesare. Legi școlastice să se dea, cât se poate, puține, să fie precise și determinate, să se publice pruncilor și să se aplice față de toți elevii fără deosebire ¹⁾. În esecutarea legilor școlastice catechetul să mîergă mîna în mîna cu învățătorul; eră ca pruncii nici pre a casă să nu petrecă în trîndăvie, ori în societăți rele, catechetul să îndemne pre părinți, ca să-i supravegheze și controleze.

¹⁾ Veđi Planul de învățămînt p. 33—35. ²⁾ Cfr. Munteaa—Solomon o. c. p. 169—172.

§. 35. Remunerațiunile și pedepsele.

La observarea disciplinei și prin acésta la promovarea instrucțiunii și a educațiunii catechetice conduc mai încolo remunerațiunile și pedepsele.¹⁾ Ele mișcă pre prunci cauzându-le plăcere respective supărare și durere. Atât remunerațiunea, cât și pedepsa să se presente ca o urmare necesară a purtării bune, respective a purtării rele a pruncului. Purtarea bună face pre prunc plăcut înaintea lui Dumnezeu, care îi binecuvintă lucrarea; érá purtarea rea îl face neplăcut și înaintea lui Dumnezeu, care permite să vină rele asupra pruncului respectiv. Preotul remunerând și pedepsind să fie drept și să apară ca trimisul prevedinței dumnezeesci.

Remunerațiuni acomodate ar fi:

- a) lauda pruncului bun și exprimarea indestulirii față de purtarea și diligența lui;
- b) daruri mici cu ocaziuni mai solemne, așa ar fi distribuirea de tipuri, medalie, cruci, și cărțile religioase;
- c) premie de emulațiune pentru aceia, cari se disting sau prin diligență în studiu sau prin purtare morală esemplară.
- d) Celor mai mari li se împrumută și pre acasă spre cetire unele cărți din biblioteca școlii.
- e) Li se procură bucurii sau prin vre-o excursiune, sau dându-li-se ceva rol mai însemnat la producțiunile de cântări, teatrale etc, cari le-ar da pruncii.

Pedepsele, cari le ar pute aplica și catechetul sunt:

- a) Privirea serioasă și mai aspră a pruncului și purtarea mai rece față de el;
- b) provocarea lui pre nume, în ton admonietoriu dacă s'ar purta necuviincios în decursul orei de prelegere;
- c) se demândă pruncului ne-atent și ușuratic să stée în picioare în bancă, ori îl scótem să stée afară din bancă, numai nu cu față cătră ceialalți prunci;
- d) la finea orei de prelegere se admonieză cu cuvinte mai aspre și i-se arată, că rătăcirea lui îl împinge spre nefericire;
- e) pre pruncii renitenți îi amenințăm cu notă rea din purtarea morală și cu pedepse corporali, cum ar fi carcerul, subtragerea mâncării etc.; bătaia ni se pare incompatibilă cu pozițiunea catechetului.

¹⁾ Cfr. Muntean—Solomon, o. c. p. 71—85.

f) Când admonițiunile și alte pedepse, la cari p^ote recurge catechetul, rămân fără efect, el va arăta părinților pre pruncul îndărăptnic, ca și ei să aplice mijl^oce potrivite spre a-l emenda.

În fine observăm, că să ne nisuim a duce pre elevi acolo. cât de bună voie, și nu de frica pedepselor, să se p^orte bine; érá în coregera lor nici odată să nu perdem din vedere cuvintele apostolului: „*Fraților, de va și căd^e cineva în vre-o greșală, voi cei spirituali îndreptați-l pre unul cu acela cu spiritul blândețelor.*“¹⁾)

---

¹⁾ Gal. 6. 1.

Errata.

<i>Pagina</i>	<i>șirul de sus în jos</i>	<i>în loc de</i>	<i>cetesc</i>
5	11	Valerian	Valeriü
5	18	a	al
6	7	creză	creeză
8	4	administare	administrare
8	36	în cât ele	în cât în ele
10	26	sublimatea	sublimitatea
12	34	dnchul	duchul
13	39	Richer	Ricker
31	26	se	să
38	7	păstorul	păstoriü
56	33	aromnie	armonie
80	6	dat mandat	demandat
84	25	Freiburgi	Freiburg
84	42	Ignotz	Ignatz
90	23	tot	tôte
91	26	sistematica	sistematica
94	19	cărei	căruî
96	10	monendi	movendi
97	11	" <i>ντεχνα</i>	" <i>επτεχνα</i>
104	12	taine	tainel
113	33	maî pre sus de simț	maî pre sus de fire
117	21	spresiunî	espresiunî
129	9	ilud	illud
139	12	simților	simțirilor
140	28	var	v'ar
141	9	precugetat	neprecugetat
147	12	determigă	determină
147	17	în sin	în sine
147	22	erespundetóre	corespundětóre
154	29	<i>παθηζον</i>	<i>παθητιζόν</i>
155	10	Eustochiu	Eustachiü
155	41	ascultatorilor	ascultătórii
162	5	paestet	praestet
172	18	veveléză	relevelză

<i>Pagina</i>	<i>șirul de sus în jos</i>	<i>în loc de</i>	<i>cețesce</i>
176	22	sntem	suntem
189	20	fiind	fiind că
204	7	presenta	persecuta
205	25	ἀπειθεῖς	ἀπειθεῖς
209	8	deducațiunea	deducțiunea
213	7	sit	sic
214	30	momontuos	momentuos
215	37	eposițiune	espoșițiune
222	34	imptora	implora
230	12	oratorul	orator
243	6	cele bunī	cele bune
213	32	Fechier	Flechier
243	37	asindenton și polisindenton	asindeton și polisindeton
245	9	inventus	iuventus
245	21	Permite-mī	Permiteți-mī
250	5	binecuvintă	binecuvintată
252	21	depingere	depingerea
254	16	instrure	instruire
260	24	generațiunea	generațiune
263	14	morală	orală
280	29	amenințării	amenințatoriū
286	7	saū	s'aū
287	27	combată	combat
289	22	acțiunili	acțiunile
292	9	onórea	onorarea
300	2	materia	materie
302	15	causalī	casuali
310	2	al obicīnuit	obicīnuit
314	33	sacramentelor	sacramentalelor
318	21	elocieteī	elocinței
320	34	secolul XVI și XVIII	secolul XVI și XVII
235	15	Sineitul	Sinaitul
346	7	Colma	Colmar
351	24	Metes († 1981)	Metes († 1881)
369	16	cum	cumcă
383	14	debil	debilī

CUPRINSUL.

Întroducere.

	pag
§. 1. Oficiul pastoral	1
§. 2. Oficiul pastoral al Domnului nostru Isus Christos	1
§. 3. Oficiul pastoral al Bisericeii	2
§. 4. Momentuositatea oficiului pastoral	3
§. 5. Greutatea oficiului pastoral	5
§. 6. Teologia pastorală	8
§. 7. Isvórele Teologiei pastorale	8
§. 8. Împărțirea Teologiei pastorale	14

Despre Persóna pastorală.

§. 9. Statul sacerdotal	15
§. 10. Păstoriul sufletesc	17
§. 11. Puterea și sfera de activitate a păstoriului sufletesc	18
§. 12. Despre virtuțile clericilor	20
§. 13. Vocațiunea la statul sacerdotal	21
§. 14. Despre prepararea la statul sacerdotal	25
§. 15. Istoricul Seminariilor clericale	27
§. 16. Perfecțiunea clericilor	31
§. 17. Progresul clerului în știință	32
§. 18. Progresul clericilor în perfecțiunea morală	35
§. 19. Zelul preotesesc	38
§. 20. Blândeța clericală	40
§. 21. Afabilitatea clericală	41
§. 22. Modestia clericală	42
§. 23. Castitatea clericală	45
§. 24. Prudința Pastorală	47
§. 25. Mijlócele de perfecțiune. — Lectiunea. — Conversațiunea cu ómenii pií.	51
§. 26. Rugăciunea	53
§. 27. Meditațiunea	54
§. 28. Examenul conștiinței	57
§. 29. Celebrarea sântei Liturgii	58
§. 30. Exercițiile spirituale	60

§. 31. Conferințele pastorale	pag.
§. 32. Răsplata păstorului sufletesc	65
	69

Didactica pastorală.

§. 1. Oficiul pastoral didactic	71
§. 2. Noțiunea și împărțirea didacticei pastorale	72

Homiletica.

Introducere.

§. 3. Despre elocință în genere	73
§. 4. Elocința sacră	74
§. 5. Prestanța elocinței sacre față de elocința profană	75
§. 6. Recerințele oratorului sacru	77
§. 7. Necesitatea predicării	78
§. 8. Obligațiunea de a predica	79
§. 9. Noțiunea și împărțirea homiletice	82

Partea I.

Homiletica generală.

Tractatul I.

Invențiunea.

§. 10. Noțiunea invențiunii	85
-----------------------------	----

Secțiunea I.

Materia homiletică.

§. 11. Despre obiectul cuvintărilor sacre în genere	85
§. 12. Materia singuratecelor cuvintări sau tema	88
§. 13. Ordinca materiei homiletice	90
§. 14. Planul de predicare	92

Secțiunea II.

Mijlocele oratorice.

§. 15. Despre mijlocele oratorice în genere	94
---	----

Cap I.

Mijlocele oratorice spre a învăța.

§. 16. Necesitatea instruirii.	95
§. 17. Locurile comune intrinsece	97

	pag.
§. 18. Definițiunea	98
§. 19. Genul și sp. cia.	102
§. 20. Enumărarea părților	103
§. 21. Etimologia (Notatio)	104
§. 22. Causele	105
§. 23. Efectele	106
§. 24. Împrejurările	107
§. 25. Comparațiunea	109
§. 26. Asemănarea (similitudo)	111
§. 27. Disimilitudinea	113
§. 28. Locurile comune estrinsece	115
§. 29. Testimoniile divine sau probele din auctoritatea divină.	116
§. 30. Probele din sânta Scriptură	116
§. 31. Probele din Tradițiune	120
§. 32. Testimoniile omenești	123
§. 33. Esemplele sau probele din experiență	125
§. 34. Usul locurilor comune	127

Cap II.

Mijlocele oratorice spre a plăce.

§. 35. Delectarea inimii	129
§. 36. Moravurile oratorice	130
§. 37. Tactul oratoric	133
§. 38. Decența oratorică	134
§. 39. Precauțiunea oratorică	140
§. 40. Complimentul oratoric	144

Cap III.

Mijlocele oratorice spre a îndupleca.

§. 41. Mișcarea vocii	147
§. 42. Motivele homiletice	148
§. 43. Afectele	153
§. 44. Reguli pentru escitarea afectelor	158
§. 45. Moderarea afectelor	161

Tractatul II.

Dispozițiunea

§. 46. Noțiunea dispozițiunii	165
§. 47. Planul cuvintării	165
§. 48. Părțile discursului	167

	pag.
§. 49. Textul	167
§. 50. Înșuririle textului	168
§. 51. Esordiul	170
§. 52. Calitățile esordiului	176
§. 53. Genurile esordiului	177
§. 54. Isvórele esordiului	181
§. 55. Proposițiunea	184
§. 56. Partițiunea	187
§. 57. Salutarea, rugarea pentru atențiune și invocațiunea	190
§. 58. Despre confirmațiune. — Narațiunea	191
§. 59. Despre probațiune	195
§. 60. Despre argumentațiune	201
§. 61. Argumentarea improprie sau Refrângerea	205
§. 62. Amplificațiunea	212
§. 63. Aplicările practice	217
§. 64. Epilogul	219

Tractatul III.

Elocuțiunea.

§. 65. Momentuositatea elocuțiunii	223
§. 66. Despre stilul homiletic în genere	226
§. 67. Proprietățile gramaticale ale stilului homiletic	228
§. 68. Proprietățile oratorice ale stilului homiletic	230
§. 69. Înșuririle estetice ale stilului	235
§. 70. Despre figurile de vorbire în genere	236
§. 71. Tropii	238
§. 72. Figurile proprie de cuvinte	242
§. 73. Figurile de sentințe mai apte spre a convinge	245
§. 74. Figurile de sentințe mai apte spre a emoționa	249
§. 75. Despre usul figurilor.	253
§. 76. Genurile stilului oratoric	254
§. 77. Mijlócele pentru cultivarea stilului	258

Tractatul IV.

Acțiunea.

§. 78. Despre acțiune în genere.	262
§. 79. Memorisarea	263
§. 80. Pronunțarea	266
§. 81. Gesticulațiunea	273
§. 82. Despre ținuta corpului și mișcarea membrelor în specie	275
§. 83. Mișcarea mânilor și a brațelor sau gesticulațiunea în sens strins.	278

Partea II.

Homiletica specială.

§. 84. Speciele cuvintărilor sacre	281
------------------------------------	-----

Secțiunea I.

Speciele cuvintărilor sacre după cuprins

§. 85. Cuvintările dogmatice	282
§. 86. Cuvintările morale	285
§. 87. Cuvintările liturgice	289
§. 88. Cuvintările istorice	290
§. 89. Cuvintările de laudă sau panegirice.	291
§. 90. Cuvintările funebrele.	297

Secțiunea II.

Speciele cuvintărilor sacre după forma lor.

§. 91. Conținurile sau predicile proprii duse	299
§. 92. Predicile ocazionale	302
§. 93. Predicile de la înmormintări	306
§. 94. Cuvintările catechetice	308
§. 95. Parenesele și alocuțiunile.	313
§. 96. Conferințele religioase	316

Secțiunea III.

Istoria elocinței sacre.

§. 97. Introducere	318
§. 98. Perioada I. — catechetica — apologetica	321
§. 99. Oratorii sacri din perioada I.	322
§. 100. Perioada II. — patristică.	327
§. 101. Oratorii mai de frunte în biserica orientală	328
§. 102. Oratorii sacri din occident în perioada II.	332
§. 103. Perioada III. — de tranziție	334
§. 104. Perioada IV. școlastică	338
§. 105. Perioada V. — literară	339
§. 106. Perioada VI. de decadentă	344
§. 107. Perioada VII. — mai nouă	347

Catechetica.

§. 1. Introducere.	353
§. 2. Momentuositatea instrucțiunii catechetice.	354

§. 3. Obligațiunea de a catechisa	pag. 355
§. 4. Noțiunea și împărțirea Catecheticăi	357

Partea I.

Catechetica generală.

Cap I.

Despre materia catechetică

§. 5. Alegerea materiei catechetice	358
§. 6. Planul de învățământ	360

Cap II.

Pertractarea materiei catechetice.

§. 7. Despre studiarea materiei	363
§. 8. Instruirea catechetică	364
§. 9. Convingerea	366
§. 10. Refrângerea	368
§. 11. Escitarea inimii	368
§. 12. Mișcarea vocii	371
§. 13. Aplicările practice	373

Cap III.

Metodul instrucțiunii catechetice.

§. 14. Forma instrucțiunii catechetice	375
§. 15. Forma acroamatică	375
§. 16. Forma heuristică	376
§. 17. Despre răspuns	378
§. 18. Forma tipică	379
§. 19. Limba catechetică	380
§. 20. Tonul instrucțiunii catechetice	382

Cap IV.

Propunerea catechetică.

§. 21. Pronunțarea catechetică	383
§. 22. Acțiunea catechetică	283

Partea II.

Catechetica specială.

Cap I.

Despre singuraticii ramii ai instruciunii catechetice.

§ 23. Despre rugăciuni	384
§ 24. Cărtile de rugăciuni	385
§ 25. Cursul pregătitoriū	386
§ 26. Istoria biblică	387
§ 27. Catechismul	392
§ 28. Tractarea catechismului	393
§ 29. Istoria bisericească	396
§ 30. Explicarea pericopelor	397
§ 31. Catechisațiunea în biserică	398

Cap II.

Despre educațiunea catechetică.

§ 32. Despre educațiunea religioasă	400
§ 33. Cultul divin	401
§ 34. Disciplina catechetică	403
§ 35. Remunerațiunii și pedepse	404
Errata	407

